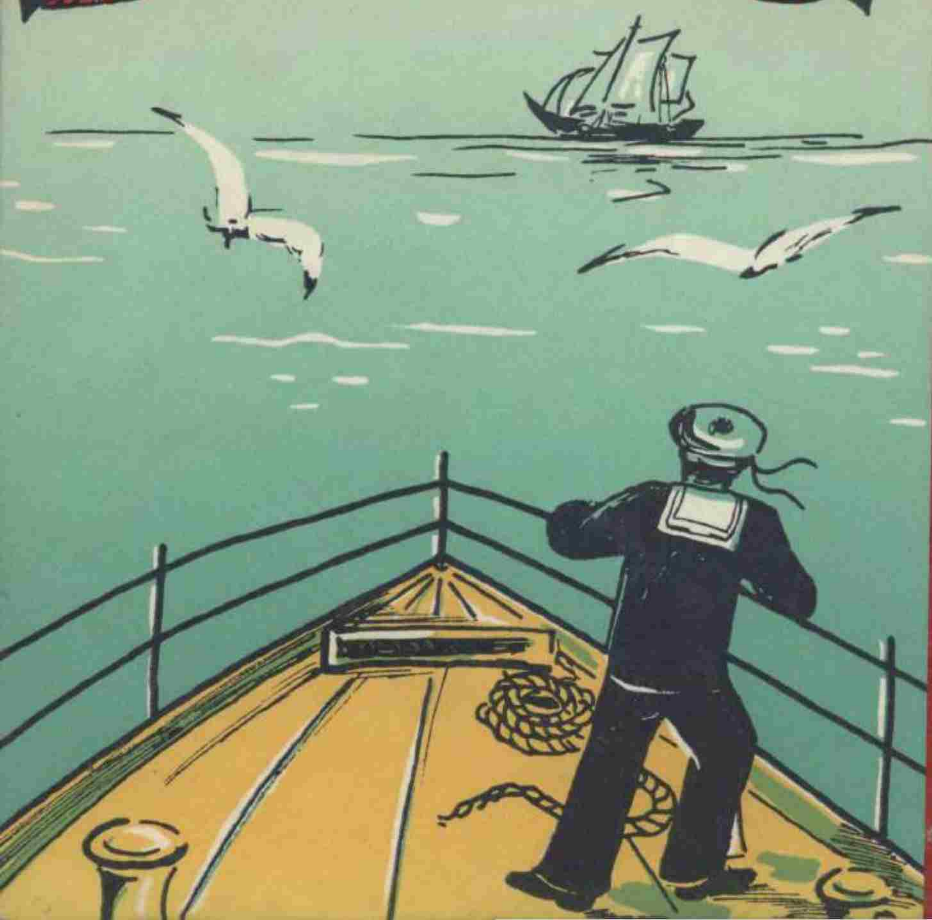
ג'ק לונדון

מרטין עדן

על הספר

„מרטין עדן" הוא הרומן האוטוביוגרפי של ג'ק לונדון. הוא מטפל בחינוך העצמי של ימאי צעיר, המתאהב באחותו של איש צעיר, אמיד, שהוא הצילו מידי כנופיה של פושעים. האוירה של הבית האזרחי האמיד, ספריו, ריהוטו ותמונותיו, וביחוד נועם הליכותיה של רות מורס, משפיעים על מרטין, שיעדן את עצמו. הספר הזה הוא הסיפור על מאבקו הממושך של מרטין עדן בשאיפתו להיות סופר, בכלכלו את עצמו בארוחות דלות, שהוא עצמו מבשל אותן, תוך שינה של חמש שעות בלילה ובהציפו את המוציאים לאור בכתבי־היד שלו. ההצלחה והאהבה שהוא משיגן לבסוף, מוצאות את מרטין עדן כשחלו בו שינויים עצומים

בעוד שרקע הרומנים של ג'ק לונדון הוא בערבות השלג של אלאסקה, באיים רחוקים של האוקיאנוס, באניות בלב ים, בחברות תעשיתיות בשעת שביתות, בעולם התחתון של כרכים שונים וכו', הרי „מרטין עדן" נבדל משאר הרומנים שלו בזה שמאבקיו הם בעיקר אינטלקטואליים — מאבקים לרכוש השכלה, למצוא מחיה על ידי עבודה ספרותית, לנחול הצלחה.

„מרטין עדן" היא יצירתו הבשלה ביותר של ג'ק לונדון. בה בא לידי ביטוי מלוא כשרונו של הסופר.

ג׳ק לונדון

מרטין עדן

עברית: יעקב קופילביץ

הוצאת ספרים מ. מזרחי — תל-אביב

1

הבא פתח את הדלת במפתח שבידו ונכנס פנימה; אחריו הלך בחור שהסיר את מצנפתו בתנועה כבדת־מבוכה. בחור זה היה לבוש בגדים גסים, שהזכירו עוברי ארחות־ים, וברור היה שמקומו לא יכירנו באולם רחב־הידים, שבו הוא נמצא כעת. הוא לא ידע מה לעשות במצנפתו, והתחיל תוחב אותה לתוך כיס־מעילו, אך בו ברגע לקח אותה חברו מידו. המעשה נעשה בשקט ובטבעיות, והבחור כבד־התנועה הרגיש בדבר והעריך אותו „הוא מבין לרוחי" — חשב הבחור. „הוא ינהלני, אוכל לסמוך עליו".

הוא צעד בעקבות השני, כשכתפיו נעות אילך ואילך ורגליו מתפשקות בלי־משים, כאילו היה משטח הרצפה מתרומם וחוזר ושוקע, נהדף מתנועת הגלים. החדרים המרווחים נראו צרים יותר מדי בשביל מצעדו המתנדנד, והוא היה שרוי בפחד, שמא יתקל שכמו הרחב במזוזת־הדלת או שמא יפיל את הצעצועים מעל כרכוב־האח הנמוך. הוא נרתע מצד אל צד בין המטלטלים השונים, ובדמיונו באו מקרי הנזקים כחתף בזה אחר זה. בין הפסנתר והשולחן שבלב־החדר, שעליו נערמו ספרים רבים, היה מקום מספיק לחצי־תריסר אנשים להתהלך בו, זה בצד זה, ואולם הוא היה מהלך בו בחיל וברעדה. זרועותיו הכבדות היו תלויות לו ברפיון משני צדדיו. הוא לא ידע מה לעשות בהן, בזרועות ובידים אלו, וכשנדמה לו, בהתרגשותו, שהזרוע האחת עלולה, חלילה, לגעת בספרים שעל גבי השולחן, נרתע הצדה כסוס נבהל וכמעט שנתקל בטרסקל־הפסנתר. הוא התבונן במצעדו הקל של ההולך לפניו, ובפעם הראשונה נוכח לדעת שמהלכו הוא שונה מזה של שאר הבריות. רגע אחד הרגיש צער של בושה על כי הל כתו כה משונה היא. הזיעה פרצה נטפים נטפים דקים מעור מצחו, והוא עמד תחתיו ונגב במטפחתו את פניו השזופים.

— לאַט לך, אַרתור ידידי! — אמר, כשהוא מנסה להסתיר את מבוכתו תחת מסוה של דבור מבודח. — הרי זה יותר מדי, כל זה בבת אחת, בשביל עבדך הנאמן. תן־נא לי להתחזק ברוחי. אתה היודע שאנכי לא רציתי לבוא, ומשער אני שגם בני־בריתך אינם להוטים אחרי ביותר.

— טוב, טוב, אל נא תדאג! — באה תשובה מרגיעה. — אל לך לפחד מפנינו. אנשים פשוטים אנחנו. אך הנה מכתב בשבילי!

הוא שב ונגש אל השולחן, קרע את המעטפה והתחיל לקרוא במכתב,

בתתו על ידי כך לאורח את השהות לשוב למנוחת־רוחו. והאורח הבין והעריך את הדבר. זאת היתה סגולתו, להרגיש ולהבין את זולתו; ולפני ולפנים מחיצוניותו הנרעשת היה דחש ההבנה והחבה נמשך והולך. הוא הסתפג במטפחתו עד שמצחו נתיבש, וסקר על סביבותיו כשהוא שולט יותר בהבעת־פניו, אף כי מעיניו לא פסק מין בטוי, המיוחד לחיות פראיות בשעה שהן יראות את המוקש. מסביבו היה עולם זר ובלתי־ידוע לו, הוא פחד מפני מה שעלול ליארע, ולא ידע כיצד להתנהג; הוא הרגיש שמהלכו ותנועותיו כבדים ומשונים, וחשש שמא גם יתר סגולותיו וגם כחותיו הנפשיים נגועים במום זה. הוא היה בעל רגישות דקה וחריפה ותודעה עצמית מטרידה עד למבוכה, והמבט המבודח שחברו שלח אליו בגניבה מבעד לקצות המכתב צרב אותו כמדקרות חרב. הוא ראה את המבט, אך עשה את עצמו כלא רואה, כי בין הדברים שכבר למד היתה גם השליטה ברוחו. פגיעת־מבט זו פצעה גם את גאוותו. הוא נזף בעצמו על כי בא הנה, ובו בזמן החליט שמכיון שבא, יעמוד בנסיון עד הסוף, יבוא מה שיבוא. קוי־פניו נתקשו ובעיניו נדלק ניצוץ של מלחמה. הוא הביט על סביביו מתוך חירות יתר, כשהוא מתבונן וחוקר בעין חדה וכשכל פרט ופרט של הדירה הנאה נרשם במוחו בבירור. עיניו היו פקוחות לרוחה; שום דבר בחוג־ראיתו לא נעלם מהן; וכאשר ספגו אל תוכן את הנוי אשר לנגדן התחיל ניצוץ המלחמה גווע והולך, ובמקומו בא ברק חם. הוא היה בעל לב ונמשך ליופי ונוח לקלטו, וכאן מצא מה לקלוט.

תמונת־ששר אחת לקחה את לבו. נחשלו־זעף הסתער ונשבר אל שן־סלע הבולט מתוך הים; ענני־סער קודרים כסו את עין השמים; ומעבר לנחשול, באופק, אני־שיט, שקפל את מפרשיו מחמת הרוח, מיטלטל ונהדף על גבי הגלים, כשהוא נטוי על צדו, עד שנראה כל פרט שעל סיפון הספינה הנהדפת אל שקיעת החמה בין ענני הסערה. כאן היה יופי, והוא משך אותו בחבלי־קסם. הוא שכח את מבוכת מהלכו הכבד ונגש קרוב־קרוב אל התמונה. היופי חלף מעל פני הבד. פניו הביעו את השתוממותו. רגע הביט בעינים קמות אל מה שנראה לו כטיח־ששר טפל ללא שחר, ואחר התרחק. מיד שב כל היופי הקודם להאיר על פני הבד. „ודאי רק ציור של אחיזת־עינים הוא זה" — עבר רעיון במוחו, ומיד הסיח את דעתו ממנה, אף כי בתוך כל המון רשמיו אשר קבל מכל עברים הספיק להרגיש כמדקרת כעס על שיופי רב כזה מוצא לבטלה למשחק ולמעשה־להטים. לא היתה לו ידיעה בציור. הוא נתחנך על תמונות־דפוס וציורי־נייר, והללו היו תמיד ברורות ובולטות, הן מקרוב והן מרחוק. אמנם ראה ראה כבר תמונות־ששר מוצגות לראוה בחלונות בתי־המסחר, אך זכוכית החלונות עמדה בינן ובין עינו התאבה, מגשת קרוב יותר מדי.

הוא הפנה את ראשו והביט אל ידידו הקורא את המכתב, וראה את הספרים על גבי השולחן. מיד הבריק בעיניו כליון־נפש מהול בסקרנות, מעין מה שמבריק לפתע בעיני איש גווע מרעב למראה מאכלים. בהתעוררות־פתע פסע פסיעה גסה, מתוך הטית־כתפים אחת לימין ואחת לשמאל, ועמד אצל השולחן, וידיו התחילו לטפל בחיבה בספרים. הוא העיף מבטיו על שמות הספרים והמחברים, קרא קטעים מתוכם, כשהוא מגפף באהבה את הכרכים בידיו ובעיניו, וגם הכיר בין אלה ספר אחד שקרא כבר. יתרם היו ספרים וסופרים זרים לו. נזדמן לידו כרך של סוינבורן, והוא התחיל קורא בלי הפסק והיה ממשיך וקורא, כאילו שכח היכן הוא נמצא, ופניו האירו. שתי פעמים סגר את הספר, בשימו לתוכו את אצבעו, למען הביט אל שם המחבר בשער. סוינבורן! הוא יזכור את השם הזה. בר־נש זה יש לו עינים, וודאי שראה גוני־גונים ומיני מאורות. אך מי היה סוינבורן זה? האם מת כבר לפני מאה שנה או יותר, כרוב המשוררים הגדולים? או שמא עודנו חי וכותב? הוא דפדף לאחור להביט בשער. אכן, הוא כתב עוד ספרים אחרים. טוב, איפוא, הוא ילך אל הספריה הכללית. זאת יעשה מיד מחר בבוקר, וישתדל להשיג משהו משל סוינבורן זה. חזר לקרוא בספר ונשתקע בו לגמרי. הוא לא ראה בהכנס החדרה אשה צעירה. זה נודע לו ראשונה רק כאשר שמע את קול ארתור אומר:

— רות, זהו מיסטר עדן.

הספר נסגר והאצבע בתוכו, ועוד לפני שהסב את פניו היה כולו מרטט ומרעיד על הרושם הראשון החדש שעשו עליו לא פני הנערה אלא דברי אחיה. בפנימיותו, מתחת לגופו זה אמיץ־השרירים, היה כולו המון התרגשויות ורעידות־רגש. ללחץ קל ראשון של העולם החיצון, אשר נגע בהכרתו, היו מחשבותיו, הרגשותיו ויחסיו מתרוצצים ומפזזים כשלהבת קלה. נפשו היתה רחבת־קִבול ורבת־הדים, בעוד שכוח־דמיונו הנרגש ומפליג היה פועל בלי־הרף ויוצר כל מיני קשרים של דמיון והבדל. „מיסטר עדן", — זה היה הדבר שהרעידו, שהרי כל ימיו היה מכונה „עדן" או „מרטין עדן" או „מרטין" גרידא. ופתאום „מיסטר"! הרי זה באמת חדש לא היה לעולמים, הרהר בלבו. מחשבתו נהפכה בן־רגע לאספקלריה רחבה, והוא ראה בעיני רוחו תמונות לאין ספור מחייו, תמונות של כבשן־האש בספינה ושל מנהגי המלחים, של מחנות־רועים וערי־נמל, של בתי־כלא ובתי־מרזח, בתי־הולים וסמטאות מזוהמות, והצד השוה שבכל המקומות הללו היה אופן הכנוי שהיו מכנים אותו במצבים השונים ההם.

ואז פנה וראה את הנערה. אנדרלמוסית המראות שבמוחו התנדפה כהרף־עין למראה. היא היתה יצור חוור ואורירי, ועינים לה פקוחות לרוחה, רוחניות וכחולות, ועל ראשה עתרת שער־זהב. הוא לא ידע כיצד היתה

לבושה, ואך זאת ידע שמלבושה נפלא היה כמוה. הוא דימה אותה לפרח־זהב צח בראש גבעול דק. לא, היא היתה רוח מרחפת, מין אלהות, אחת האלילות; יופי נאצל כזה לא היה מעלמא הדין. או אולי צדקו הספרים, וכמוה רבות היו בחוגי־החברה העליונים? אכן, ראויה היתה להיות נושא לשירת סוינבורן. אולי שיוה זה לנגדו יצור דומה לה בציירו את הנערה ההיא. את איזולט, בספר שעל השולחן. כל עתרת המראות, הרגשים והרעיונות השופעים הללו באו עליו כחתף, ברגע אחד. כי במציאות שמסביבו לא היתה כל הפסקה. הוא ראה את כף־ידה המושטת לנגדו הולכת וקרבה אליו, והיא הביטה ישר בעיניו כשנתנה לו שלום בתקיעת־כף גלויה, גברית. הנשים שהוא ידע עד כה לא היו נותנות שלום באופן כזה. לאמתו של דבר, רובן ככולן לא היו מושיטות יד כלל בשעת אמירת שלום. זרם של קשרי־מחשבה וזכרונות, על הדרכים השונות שבהן התודע לנשים, שטף בבת־אחת את דעתו, כמחשב להטביע אותה תחתיו. אך הוא ניער אותו מעליו ושם את עינו בנערה. מעולם לא ראה אשה כזאת, בין הנשים שהוא ידע! מיד התיצבו לצדה, משני עבריה, הנשים שהוא ידע. במשך רגע נצחי אחד היה כעומד בלב גלריה של תמונות, שבה תפשה היא את המרכז, ומסביבה עמדו בשורה כמה נשים, שבמבט חולף ועובר אחד אפשר היה לתכון את משקלן ומדתן, בעוד אשר היא היתה אבן המשקל ואַמת המדה. הוא ראה את פרצופיהן הרפים והחולניים של נערות בתי־החרושת, ואת הריבות הרעשניות מסביבות השוק, הפושקות פה בצחוק נלעג. היו עוד נשים ממחנות רועי־הבקר, ונשים שזופות־שמש ומעשנות־סיגריטות ממקסיקו העתיקה. את מקום אלו נטלו בהמון נשים יפניות, דומות לבובות, צועדות בטפיפת־חן על גבי סנדלי־עץ; בנות קדמת־אסיה, עדינות־הדיוקן וטבועות בחותם הכליון וירידת־הגזע; נשים מסורבלות־בשר מאיי הים־הדרומי, ענודות פרחים ושחומות־העור. ואת כולן הניס מחנה־בלהות משונה, איום ונלעג, של בריות מסואבות ומתשוטטות על מדרכות ווייטצ׳פל, מכשפות נפוחות־יי״ש מבתי־הקלון, וכל תרבות־הרשע, שורש רוש ולענה, מפלצות מעוקמות־פה ומגואלות, העטות בצורת אשה אל המלחים יורדי־הים, חלאת כל נמל ונמל, הדומן והזוהמה של בור־האנושיות.

— שב נא, בבקשה, מיסטר עדן! — שמע את הנערה מדברת. — למעת שארתור ספר לנו הכל על־אודותיך מצפה הייתי להכירך. עשית מעשה גבורה —.

הוא הניע בידו כמתנגד ומתחנן על נפשו, ורטן, כי מה שעשה אינו ולא כלום, וכי כל איש אחר במקומו היה עושה זאת כמו כן. מעינה לא נעלם שכף־היד שהניע בה היתה מכוסה שריטות טריות הקורמות עור חדש, ובשלחה מבט אל ידו השניה התלויה לו ברפיון נוכחה לדעת שגם א כך

היתה. בעין חדה ומהירה ראתה גם צלקת על גבי לחייו, ועוד אחת שקצה נראה מתחת לשער היורד על מצחו, ושלישית המסתתרת אל תוך צווארונו הקשה. היא עצרה את בת־צחוקה למראה הסימן האדום שנראה במקום שפי הצווארון היה משפשף את צווארו השזוף. נראה היה הדבר, שלא היה רגיל בצווארונים קשים. עין־האשה שלה קלטה גם את מראה בגדיו, מלאכה זולה ונעדרת נוי, את הקמטים על גבי השכם ואת צורת קיפולי־השרוולים, שהעידה על שרירי־זרוע בולטים ומשורגים.

ובעוד הוא מניע בידו ומרטן שהוא לא עשה ולא כלום, ציית לדבריה ועשה נסיונות לשבת על כסא. עוד היה סיפק בידו להתפעל מן הקלות שבה ישבה היא אל תוך הכורסה, ואז פסע כמעט לנפול אל כסא שעמד נגדה, בקדרו מלחץ המחשבה, כמה כבד ומשונה גופו באותו רגע. היה זה נסיון חדש בשבילו. מימיו לא שם את לבו עד כה לדעת, אם בעל־חן הוא ואם כבד־הליכות. מחשבות כאלו על אודות עצמו לא עלו מעולם על רוחו. הוא ישב בזהירות ובמורך על קצה הכסא, כשידיו גורמות לו טרדה רבה. הן היו לו לנגף בכל מקום אשר שם אותן שם. ארתור קם לצאת מן החדר, ומרטין עדן הביט אחריו בעינ־ים כמהות. הוא חש את עצמו אובד, בהשארו לבדו בחדר עם האשה הזאת, יציר־הרוח החוור. לא היה כאן לא מוזג, שאפשר היה לקרוא אליו ולבקש משקאות, ולא נער קטן לשלחו אל הרחוב הקרוב, להביא כד שכר, כדי לתת, בעזרת המשקה המקרב־לבבות, פתחון־פה לנעימות־הידידות, שתזרום לה בנחת.

— יש לך מין צלקת על צוארך, מיסטר עדן, — אמרה הנערה. כיצד קרה הדבר הזה? מובטחני, שזו באה לך עקב איזה מאורע מעניין.

— מקסיקאי בעל סכין, גברת, — ענה, כשהוא מטפיח את שפתיו היבשות כקלף ומתאמץ לנקות את גרונו האטום. — נאבקתי עמו מעט. אחרי אשר הוצאתי מידיו את הסכין, ביקש לתקוע את שניו בחטמי.

הוא אמר את הדברים בפשטות ובצמצום, אבל בעיניו היה להט חזון־הזכר של אותו ליל־כוכבים חם בסלינה־קרוץ: רצועת־המפרץ הלבנה, האשים על ספינות מטען־הסוכר שבנמל, קולות המלחים השכורים במרחק, סבלי־הנמל הנדחקים, האש הזרה בפניו של המקסיקאי, ברק הרציחה בעיני־החיה לאור הכוכבים, מדקרת הלהב בערפו, ושני גופות, שלו ושל המקסיקאי, צמודים ודבוקים זה לזה, כשהם מתגלגלים ומתפלשים ומעפרים בחול על סביבם, ואי־מזה הרחק צלילי־רוך של גיטרה. כזאת היתה התמונה, והוא רעד לזכרה, והיה תאב לדעת אם יכול היה לצייר אותה האיש שצייר את אני־השיט אשר על הקיר. הוא הרהר שהמפרץ הלבן, הכוכבים, והאורות שעל ספינות־הסוכר יכלו לתת תמונה נהדרה, ובאמצעה, על גבי החול, כנופית־האנשים הכהה שמסביב לנאבקים. גם הסכין יתפוש מקום בתמונה,

החליט, ומראהו לאור הכוכבים, כעין ברק, היה מתאים כאן מאוד, לדעתו. אבל מכל אלה לא גילה בשיחתו אף שמץ־רמז.

— הוא ביקש לנשוך את חטמי, — סיים את דבריו.

— אה! — הפליטה הנערה בקול רפה ומרוחק, והוא ראה את חלחלת פניה גרויי־ההרגשה.

גם אותו עברה חלחלה, ולחייו השזופות כוסו באודם־מבוכה קל אם כי לו נדמה היה שהן בוערות בלהט רב, כאילו סמוכות היו לפיו הפעור של תנור־הספינה. ברור היה שדברי פלצות כאלה, כמהלומות־בריונים, אינם נושאים מתאימים לשיחה עם אחת הגבירות. האנשים שבספרים, בני הוגה, אינם משוחחים על ענינים כאלה — ואולי גם אינם יודעים כלום על־אודותיהם.

באה הפסקה קצרה בשיחה, שהם התאמצו לנהל. ואז נסתה הנערה לשאול על דבר הצלקת שעל לחיו. עודנה שואלת, והוא הבין שהיא מתאמצת לשוחח אתו בדרך־שיחה שלו, על עניניו הוא, לכן החליט להמנע מזה ולשוחח אתה על פי דרכה היא.

— אך מקרה הוא שקרה לי, — ענה, וידו נגעה בלחיו. — לילה אחד, כשהרוח שככה לפני בוא הסערה והים הילך גלים כבדים, ניתק פתאום סוגר המנוף, ואחריו גם הישוים *). רצועת־המנוף היתה של חוטי־ברזל, והיא התפתלה אילך ואילך כנחש. כל אנשי המשמרת התאמצו לתפשה, ואני קפצתי שמה ונצלפתי.

— אה, — פלטה הנערה, הפעם בנגינה של הבנה, אף כי בסתר מחשבתה היו דבריו חידות לה, והיא החרישה, משתאה לדעת, מה זה „מנוף" ומה פירוש „נצלפתי".

— זה סוינבורן האיש. — פתח האורח, בחפצו להוציא לפועל את מחשבתו, ובבטאו את הוו פתוחה.

— מי?

— סוינבורן, — חזר מרטין על המלה ועל אותה שגיאה, — המשורר.

— סוינבורן, — תקנה לו.

— כן, זה האיש, — גמגם הוא, כשלחייו מסמיקות שנית. — לפני כמה זמן מת?

— היאך, אני לא שמעתי שהוא מת! — היא סקרה אותו כמשתאה. — היכן זה התודעת אליו?

— מעולם לא ראיתיו בעיני — היתה תשובתו. — אבל קראתי מעט בשיריו, באותו ספר שם על גבי השולחן, רגע לפני שאת נכנסת, גברתי. מה שירתו בעיניך?

---

*) ישוים — מקום אחיזת החבלים באניה.

אחר התחילה לדבר במהירות ובקלות על הנושא שהוא עורר. הוא חש מעין רווחה, והזיז את עצמו קמעה מקצה הכסא אל תוכו, כדי הסב, באחזו בחזקה בזרועות־הכסא, כאילו עלול היה זה להחלץ מתחתיו ולהפילו ארצה. הוא הצליח אפוא להטותה לשיחה כלבבה, ובעוד שיחתה שוטפת בקלות היה הוא מתאמץ להספיק אחריה ולהבין את דבריה, כשהוא מתפלא על רוב הידיעה האצורה והשוכה למשמרת בראשה הנאה הלזה, והיה סופג לתוכו את היופי החוור של קלסתר־פניה. ואכן הבין את אשר דיברה, אף כי הטרידוהו מלים בלתי־ידועות לו, שהיו נוטפות בחלקלקות מעל שפתיה, וכמה אמרות של בקורת ודרכי־מחקר שהיו זרות לו לחלוטין, אם כי עוררו בכל זאת את רוחו ופעמוה. הנה כאן חיים רוחניים, חשב, וכאן יופי, יופי חם ונפלא כאשר לא שער אפילו בחלום. הוא שכח את עצמו והביט בה במבט רעבין וכמיהה. כאן היה משהו שכדאי וראוי היה לחיות למענו, לזכות בו, להלהם עליו — והאח! גם למות בעדו. צדקו הספרים. אכן יש נשים כאלו בעולם. היא היתה אחת מהן. היא אָצלה כנפים לדמיונו, ויריעות־אור רחבות, מסכת הלומות, נגולו לפניו, ועל פניהן התרוממו כבתוך ערפל צלמי־ענק של אהבה ואהבים ושל מעשי גבורה כבירים למען כבוד האשה — למען אשה חוורת־פנים, פרח של זהב. ומבעד לחזונו המרחף והרוטט, חזון מלכות וקסמים, הביט אל האשה שבמציאות שישבה לפניו ודברה על ספרות ואמנות. הוא הקשיב אמנם היטב לדבריה, אך באותו הזמן נעץ בה את מבט עיניו הקמות, בלי לדעת זאת ובלי ששער, כי כל מה שהיה בטבעו מן הגברי, מבריק היה בעיניו. אבל היא, אם כי ידעה אך מעט על־אודות עולם־הגברים, הבחינה בחוש האשה את מבט־עיניו היוקד והשה בו בכל מאודה. מעולם לא הביטו בה גברים באופן כזה, והדבר הביא אותה במבוכה. לשונה התנהלה פתאום בכבדות והיא הפסיקה בדבורה. חוט־מחשבתה ניתק. הוא הפחיד אותה, ובאותה שעה עצמה היה לה תענוג משונה מזה שמביטים בה ככה. מצות־החנוך המלומדה שבקרבה היתה להזהר מפני הסכנה וכן הפתוי הרע הזה, הענוג והסודי; אבל יצרי־לבבה השמיעו את קולם, כתוקעים בחצוצרה, בכל חדרי ישותה, ותבעו ממנה לכלוא את דרישות מעמדה ומצבה ולקרב אליה, אל עובר־אורח זה מעולם אחר, אל הבחור המשונה והמגושם הזה בעל הידים השרוטות והסימן האדום הגס שעל צווארו שאינו רגיל בלבנים הקשים. אל בחור זה, שכפי הנראה ברור — נכתם ונתגאל בחיים של הפקר ונאצה. היא היתה נקיה, ונקיונה התקומם בה נגדו; אבל היא היתה אשה, וזה אך החלה להכיר לדעת את תהפוכות האשה.

— כפי שאמרתי — מה היה הדבר שאמרתי? — היא פסקה מדבורה בבת־אחת ונתנה את קולה בצחוק עליז על המבוכה שנמצאה בה לרגלי שכחתה.

— את אמרת, גברת, שזה האיש סוינבורן לא זכה להיות משורר גדול, יען כי... ועד כאן, הנה, הגעת, גברת — סייע לה הוא, בעוד אשר בקרבו הרגיש פתאום מין רעב, ולקול צחוקה המצלצל היו רעדות־עונג קטנות עולות ויורדות בחוט־השדרה שלו. כמו כסף, חשב בלבו, — כמו פעמוני כסף מצלצלים; ובאותו רגע, ולמשך רגע, נשא לפתע לארץ רחוקה, מקום שם, תחת נצת־דובדבן ורודה, ראה את עצמו מעשן סיגריטה ומקשיב לצלצלי פעמון הפגודה המחודדת הקוראת לתפלה אנשים חרדים, הנעולים סנדלי־קש.

— כן, תודה, — אמרה היא. — סוינבורן לא זכה, אחרי ככלות הכל, יען כי הוא — אגיד נא, איננו עדין. כמה משיריו מוטב שלא לקראם כלל. כל שורה ושורה של המשוררים הגדולים באמת — מלאה אמת יפה, ופונה אל כל הנעלה והנאצל שבאדם. אין שורה בספרי המשוררים הגדולים, שבהיעדרה לא יידלדל העולם במשהו, מעט מן המעט.

— אני חשבתי שזוהי שירה נעלה, המעט אשר קראתי, לא היה לי מושג שהיא הנהו... שהוא בן־בליעל כזה. בודאי בולט הדבר ביותר בשאר ספריו.

— יש כמה וכמה שורות שהיו יכולות גם לחסור מן הספר שקראת בו, — אמרה בקול נגיד, ממותח בכוני־מוסר.

— כנראה שנעלמו מעיני, — ההליט ואמר. — מה שקראתי אנכי היה משופרא דשופרא. זה היה כולו, מאיר ומזהיר וחדר אל תוכי והפיץ אור בכל קרבי, דוגמת השמש או כזרקור של אניה. הנה כך היה הרושם שזה עשה עלי, אבל משער אני, גברת, שאינני מומחה גדול לשירה.

הוא הפסיק בהיסוס. במבוכתו הרבה, הכאיבה לו ההכרה שהוא מטושטש בדבורו. הוא הרגיש את הגדולה ואת הלהט של החיים במה שקרא, אך דבורו לא התאים לכך. הוא לא יכול לבטא את אשר הרגיש, ובלבו המשיל את עצמו למלח, בספינה זרה, בליל־חושך, המגשש על סביבו בין המכשירים־המטלטלים שאינו רגיל בהם. ומה בכך, החליט, עליו יהיה אפוא להתודע אל העולם החדש הזה ולהכירו. מעולם לא ראה דבר שלא יכול לתפסו, אם רצה בכך, ועכשיו הגיע הזמן שילמד להשיח את הדברים שבלבו, כדי שהיא תוכל להבין. ה י א התרוממה כהר נשא על האופק שלו.

— לא כן, לונגפללו — — — אמרה.

— כן, אני קראתי אותו, — נכנס הוא בלי־משים לתוך דבריה, מתוך תשוקה עזה להציג לראוה את רכושו הדל בידיעת־ספר ולהראות לה שאיננו עם־הארץ גמור וסתם הדיוט. — „תהלים על החיים", "Excelsior" גם... כנראה, זה הכל.

היא הניעה בראשה והצטחקה, והוא הרגיש משום־מה שבת־צחוקה

הביעה סבלנות — היא נשאה עמו מתוך חמלה. אכן סכל היה בחשבו שכך יעלה ערכו בעיניה. לונפללו זו: מי יודע כמה כרכים של שירים כתב.

— סלחי לי, גברת, על שקפצתי כך לתוך דבריך. אכן אמת היא שאין אני יודע הרבה בענינים כאלה. אין זה ממקצועי. אבל אני אֶקנה לי את המקצוע הזה.

הוא אמר את הדברים כמאַיים. קולו היה מלא אומץ של החלטה, עיניו מזרות ברק, קוי־פניו התהדדו ונקשו. ולה נדמה שצורת מלתעתו נשתנתה: חמוקה התחתון קבל בטוי קנא ושואף־קרבות. באותה שעה עצמה היה לה רגש כאילו נחשול של גברות עזה פרץ מתוכו ועבר עליה בעוצם.

— סבורני, כי היית יכול להקנות לְעצמך את... את המקצוע הזה, — סיימה היא וצחקה, — בעל כח גדול אתה.

מבטה נח לרגע על ערפו קשה־השרירים, משורג־הגידים, כמעט כעורף הפר, והוא שזוף משמש ושופע על גדותיו חוסן, איל ובריות־גוף מגושמת. ואף כי ישב לפניה נכלם ונכבע, הרגישה שנית שהיא נמשכת אליו. מחשבה הפכפכת שנצנצה במוחה הפתיעה אותה. נדמה היה לה, שאילו יכלה להניח את שתי ידיה על העורף הזה, כי אז ודאי היו כל הכוח והעוצם זורמים מתוכו אליה. מחשבה זו הבעיתה אותה: אין זאת כי אם צפון בטבעה מין שחיתות־מידות שלא שיערה מעולם. חוץ מזה, הרי הכח הגופני היה בעיניה מאז דבר גס ובהמי. האידיאל של יופי גברי אשר תארה לה תמיד, היה מראה־חן עדין ודק. אף על פי כן לא זזה אותה מחשבה מתוך מוחה. היא לא ידעה את נפשה מרוב תמהון על החשק שהיה לה לשים את ידיה על העורף השזוף הלז. לאמתו של דבר, רחוקה היתה מבריאות־הגוף השלמה, וצורך גופה ורוחה כאחד היה הצורך בכח. אלא שהיא לא ידעה את זאת. רק זאת בלבד ידעה שאף איש לא פעל עליה מעולם כמו הלז, אשר מרגע אל משנהו היה מרגיז אותה בשגיאות־הדקדוק הגסות שלו.

— כן, אינני חלוש כל עיקר, — אמר. — ואם צריך להסתפק בפת בג חרבה, יכול אני לעכל אַף גרוטאות של ברזל. אבל זה עתה היה לי מין מיחוש־קיבה. רוב הדברים שאמרת אין אני יכול לעכל. מעולם לא ניסיתי כוחי בזאת, מבינה את, גברתי. אוהב אני ספרים ושירה, וכל אימת שהיה לי פנאי קראתי בהם, אבל מעולם לא חשבתי על אודותם על פי דרכך את. ועל כן, אמנם, אינני יכול לדבר על אודותם. הריני כחובל באניה, הנשא על פני ים זר בלי מפה ובלי אבן־השואבת. עכשיו רוצה אני לעמוד על מדת־המטען שלי. אולי תוכלי לעוץ לי עצה טובה. כיצד למדת כל זה שהיית משיחה?

— בבקרי בבית הספר, משערת אני, ובשקדי על למודי, — ענתה.

— אף אני בקרתי בבית־ספר כשהייתי תינוק, — החל הוא להשיב על דבריה.

— כן; אך אני מתכוננת לבית־ספר גבוה, לשעורי־מדע, לאוני־ברסיטה.

— את בקרת באוניברסיטה? — שאל בהשתוממות גלויה. הוא הרגיש, שהיא הולכת ומתרחקת ממנו מרחק רבוא רבבות פרסאות.

— אני לומדת שם כיום הזה. שומעת אני שעורי־מקצוע באנגלית.

הוא לא ידע מה פירושה של „אנגלית", אך לא התעכב על הדבר, ורק רשם לו לזכרון במחשבתו את הסעיף הזה של בערותו.

— כמה זמן צריך הייתי אני ללמוד בטרם אוכל לבקר באוניברסיטה? — שאל.

פניה נהרו מרצון לעודד את חשקו לתורה, והיא אמרה:

— הדבר תלוי בכמות הלמודים שכבר למדת עד היום. לא בקרת בבית־ספר גבוה? מובן שלא. אך האם גמרת בית־ספר כללי?

— עוד היה עלי ללמוד שנתים כשעזבתי את בית־הספר, — ענה לה. — אבל עולה הייתי תמיד בהצטיינות מכתה לכתה.

כעבור רגע נתמלא הימה על עצמו בגלל התהדרותו, תפס בידיו בזרועות־הכסא בשצף־קצף פראי, עד כי נתפקקו כל פרקי־אצבעותיו. באותו רגע עצמו ראה שאשה נכנסת לחדר. הוא ראה שהנערה קמה מכסאה ופסעה במהירות לקראת הבאה מקרוב. הן נשקו זו לזו, ושלובות זרוע, ידה של זו על גבי כתניה של זו, הלכו וקרבו אליו. זו ודאי אמה, חשב. היתה זאת אשה גבוהת־קומה, בלונדית, דקת־גזרה ויפת־תואר וכולה אומרת כבוד. שמלתה נאה היתה ויאה לבית אשר כזה. עיניו התענגו על חן צורתה של שמלה זו. האשה ומלבושה גם יחד הזכירו לו נשים שעל במת־התיאטרון. אז נזכר שראה גבירות כבודות כאלו, לבושות מלבושי כבוד כאלה, כשהן נכנסות לתיאטראות של לונדון; הוא היה עומד ומסתכל בהן והשוטרים הדפוהו לאחוריו, אל מחוץ לכרכוב־הגג ואל תחת סילון הגשם הדק. ומיד קפצה לו הדרך לזכרונו אל הגרנד־הוטל ביוקאהאמה: אף שם ראה מעל המדרכה גבירות אורחות, מבנות העליה. ואז התחילו להבהיק נגד עיניו, באלפי תמונות. העיר יוקאהאמה ונמלה. אך חיש מהר שילח מעל פניו את המון מראות־הזכרון, בהציק לו ההכרח הקרוב של ההווה מסביבו. הוא ידע, כי עליו לקום, כדי שיציגוהו לפני הגברת, ובצער ועמל קם בכבדות על רגליו, וכך עמד, כשמכנסיו מתנפחים אצל ברכיו, זרועותיו תלויות לו ברפיון משונה ומצחיק, ופניו מאומצים ונקשים לקראת בואו של הנסיון המענה.

2

מהלך הכניסה לתוך חדר הסעודה נהפך לו לסיוט בלהות. הוא היה נתקל ונכשל, מדדה ומתמוטט ונמעד, עד כי מרוב תקלות, נדמה לו לפעמים שאין שום אפשרות ללכת הלאה. אך סוף־סוף נעשה הדבר, והוא ישב אל השולחן אצלה, צד בצד. מראה הסכינים והמזלגות, הערוכים על השולחן בסדר מיוחד, הפחיד אותו. כבני־שחץ איימו עליו הללו בכל מיני סכנות מסותרות, והוא הביט בהם בעינים קמות, כמכושף, עד שהברק המעוור שלהם נעשה לו כמין מסכה, שעל פניה התנועעו בזו אחר זו תמונות ממהלקת־המלחים שבספינה, מקום שם ישבו הוא וחבריו ואכלו באצבעותיהם ובעזרת סכינים־של־כיס בשר כבוש ממולח, או שאבו מרק־שעועית סמיך מתוך אגרטלים בכפות ברזל־מקשה. העיפוש של בשר־בקר עבש עלה באפו, ובאזניו המה קול ההמולה של פיות האוכלים, יחד עם חריקת התרנים ואנקות קורות־המחיצות. הוא התבונן באכילת המלהים והחליט בנפשו שהם אוכלים כחזירים. טוב אפוא, הוא יהיה זהיר כאן. הוא לא יקים רעש באכילתו. הוא ישים את לבו לכך כל הזמן.

הוא העיף עין על השולחן סביב. למולו ישב ארתור, על יד נורמן אחיו. הם היו אחיה שלה, הזכיר לעצמו, ולבו נתמלא חבה חמה אליהם. כמה אהבו זה את זה בני המשפחה הזאת! שוב נצנצה במחשבתו דמותה של האם בהכנסה, נשיקת הפגישה ומראה הזוג, האם עם הבת, בגשתן אליו בזרועות חבוקות. לא, בעולמו הוא לא היו האבות והבנים מראים זה לזה אותות־חבה כאלה. זה היה גילוי של מרומי־החיים, שאליהם הגיעו בני־אדם בחברה רמת־המעלה. זה היה, בעצם, הדבר הנאה ביותר שראה עד הנה בעולם הזה במעוף־עינו הראשון כאן. בעיניו היה לדבר הזה ערך יקר שנגע עד עומק לבו, ורגשי חבה ואהבה אל האנשים האלה פעפעו בנפשו המתמוגגת. כל ימי חייו היה רעב לאהבה, טבעו זעק והתחנן לאהבה. זו היתה תביעה טבעית של ישותו. אבל הוא הלך ערירי בלעדי האהבה, וברבות הימים נתקשה והתרגל אל חסרון זה. הוא לא ידע עד כה שהיה זקוק לאהבה. אף גם כעת לא ידע זאת. הוא רק ראה אותה בפועל שלה, ורעד למראה, וחשבה לדבר נאה, מרום ומזהיר.

מר:צה היה שמיסטר מורז לא היה. קשה למדי היה דבר ההתודעות אליה, ואל אמה ואל נורמן אחיה. את ארתור כבר ידע מעט. אילו היה גם

האב כאן, כי אז היה זה למעלה מכחו, זאת הרגיש ברור. נדמה היה לו, שעבודה קשה כזאת לא עבד עוד מעולם. הקשה שבעבודות המפרכות את הגוף לא היתה לעומת זו אלא משחק־ילדים בלבד. אגלי זיעה פרחו במצחו, וכותנתו רטובה היתה מהתאמצותו לעשות בבת־אחת כל כך הרבה דברים שלא היה רגיל בהם: היה עליו לאכול כדרך שלא אכל קודם מעולם; להשתמש בכלים משונים; להעיף את מבטיו בחשאי על סביבו וללמוד כיצד נעשים הדברים החדשים הללו; לקלוט את זרם הרשמים ששפעו לתוכו בלי־חשך, בעוד שמחשבתו נוטלתם ומסדרתם; לתת לעצמו דין־וחשבון על הכמיהה, שהיה כמה א ל י ה ואשר הציקה לו בטרדה עמומה ומכאיבה; לחוש את חבלי התשוקה, לצאת לארחות־ההחיים שבהן ה י א מהלכת, ולתור שוב ושוב אחרי רעיונותיו ותכניותיו כיצד להגיע אל הדבר הזה. חוץ מזה, כשמבטו היה נח בגנבה על נורמן, היושב למולו, או על אחר, למען להווכח איזה סכין או מזלג צריך ליטול לשמוש פלוני, היה גם חוקר בלי־משים ברשמי פניו של האיש הזה, כדי להעריכם ולעמוד על אופיים — הכל ביחס אליה. ונוסף על כל זה היה עליו לשוחח, לשמוע מה שדברו אליו, ומה שדובר בין המסובים, ולהשיב תשובה בשעה שהיה צריך, בלשונו זו, שרגילה היתה בדבור מרושל ופרוע ועל כן דרשה שיגהגוה ברסן ובמתג כל הזמן. ולמען הוסיף מבוכה על מבוכתו, הנה בא זה המשרת, מין סכנה בלתי־פוסקת שהופיעה מאחורי גבו, בלי נשמע קולה, ספינכס רב־אימים שהיה מרבה לנסותו בחידות אשר דרשו את פתרונן תיכף ומיד, בלי דחוי. במשך כל הסעודה לא נתן לו מנוח הרעיון על דבר אגרטלי המים־האחרונים. עשרות פעמים, בעקשנות ושלא בזמן, חזר ושאל את עצמו אימתי יביאום ומה יהא מראיהם. הוא שמע שיש מנהג כזה וכלים כאלה, ועכשיו, עוד מעט, בעוד רגעים מספר, אם יקדימו ואם יתמהמהו, הוא יראה אותם סוף־סוף, ויהא מסב אל שולחן אחד עם בריות נלבבות המשתמשות בהם, ולא עוד אלא שהוא עצמו ישתמש בהם. אבל עמוק בסתר לבו ויחד עם זה בראש דאגותיו היתה עולה השאלה: כיצד יתנהג עם האנשים הללו? איזו עמדה עליו לתפוש ביחס אליהם? עם שאלה זו התאבק בלי־חשך מתוך פחד ודאגה. מחשבות נצנצו במוחו, מתוך מורך־לב, להעמיד פנים, לרמות ולהראות את כוחו כי רב לו, לשחק בתפקיד; אך לעומתן באו מחשבות אחרות, מתוך מורך־לב גדול עוד יותר, והתרו בו לבל יעז לסכן את עצמו, כי סופו להכשל, כי אין טבעו מסוגל לעמוד בנסיון הזה וכי אך לשחוק יעשה את עצמו.

בתחלת הסעודה, בעוד היה פוסח על שתי הסעיפים ומהסס להחליט בדבר התנהגותו, היה שקט מאוד. הוא לא ידע כי השקט הזה שהראה הכחיש את דברי ארתור מיום אתמול, שהודיע לאנשי־הבית כי עומד הוא להביא

אתו לארוחת־הצהרים איש פרא, ושלא יבהלו, כי הם יוכחו שפרא מענין הוא. מרטין עדן לא שיער באותה שעה, כי ארתור מסוגל לאשם־בגידה שכזה, ביחוד מאחר שהוא, מרטין, עזר פעם לחלצהו מקטטה של בריונים. וכך יושב היה אל השולחן, גבוך, כיון שכל־כך לא התאים אל סביביו, ובאותה שעה עצמה גם מוקסם מכל מה שהתרחש מסביבו. בפעם הראשונה בחייו נוכח לדעת שהאכילה היא דבר־מה יותר מאשר ענין תועלתי בלבד. הוא לא ידע בשעת אכילתו מהו הדבר שהוא אוכל. זה היה מזון, מזון גרידא. אהבת־היופי שבו כאילו קרואה היתה למשתה אל השולחן הזה, מקום שהאכילה היתה ענין אסתטי. היא היתה גם ענין שכלי. שכלו קבל כאן דחיפה. הוא שמע מיני מלים שנאמרו והוא לא ידע את פשרן, ומלים שאותן ראה רק בספרים, ואשר אף איש או אשה מאלה שידע עד היום לא היו עלולים לבטאן. ובשמעו מלים כאלו יוצאות כבלי־משים מבין שפתיהם של בני המשפחה הנפלאה הזאת — משפחתה — היה רעד של תענוג עובר את גופו. החזון, היופי ותעצומות־הנפש שבספרים — מתקיימים לעיניו. הוא נמצא באותו מצב־נפש מאושר ויקר־המציאות, שבו אדם רואה את חלומותיו הגנוזים מגיחים מכל הזויות של הדמיון ונעשים עובדות של ממש.

מעולם לא נמצא על גפי מרומי־קיום כאלה, והוא נסוג לאחוריו ועמד בחשאי, מאזין ומקשיב ומתבונן ומתענג, עונה לשואליו בהברות של שתקן, באמרו „כן, גברת", „לא, גברת", אליה ואל אמה. אך בדברו אל אחיה היה מתגבר על ההרגל, שבא לו מהיותו מלח בספינות, לומר „כן, אדוני !". הוא הרגיש שזה לא יהיה כהוגן, וכי תהיה בזה מצדו מעין הודאה בשפלות־מדרגתו — וזה לא יתכן, אם הוא רוצה להתקרב אליה. חוץ מזה, היתה זאת מצות גאותו. „באמונה !" קרא פעם אל עצמו, „הן לא נופל אנכי מהם, ואם אמנם הם יודעים כמה דברים שאנכי אינני יודע, יכולתי בכל זאת גם אני ללמד אותם משהו !" אך מיד, כשהיא או אמה פנתה אליו וקראה לו „מיסטר עדן", שכח את גאותו בת־הרהב, ולבו נכמר ונתלהב מנחת ותענוג. הרי הוא איש בן־תרבות, אמנם כן, איש המסב שכם אחד לסעודה עם אנשים, שעל אודותם קרא בספרים. הוא עצמו היה עמם בתוך הספרים, עובר דרך הרפתקאות מעמודי־דפוס אחד אל משנהו בתוך כרכים עבים.

אבל בעוד הוא סותר את תיאורו של ארתור ודומה יותר לשה תמים ורך מאשר לפרא, היה מפרך את מוחו למצוא דרך להתבטא. הוא לא היה שה תמים, ותפקיד־לואי גרידא לא יסכון לעולם לרוחו השואפת על. הוא דבר רק כשהיה אנוס לכך, ואז היה דבורו דומה להליכתו אל השולחן, מלא וגדוש דרדורים והפסקות של נהדף בכתף, וכל הזמן היה מפשפש ומגשש באוצר מליו, שהיה ערב־רב של שפות, ומבקש מלים, מהסס במלה

פלונית, אשר ידע כי היא מתאימה למקום, אך מפחד שמא לא יוכל לבטאה כהוגן, ודוחה מלה אלמונית, שידע כי לא יבינוה או כי תהיה פשוטה וגסה ביותר. אך כל אותו הזמן ציערה אותו ההכרה, כי זהירותו זו במבטא ויראתו מפני השיבוש נותנות לו מראה אויל, ומונעות בעדו מלהביע את מה שנשא בקרבו. מלבד זה היתה אהבת־החופש שלו מתקוממת כנגד ההגבלה והסייגים, כשם שחרה לערפו אזיק־הצוארון הנוקשה. הוא גם בטוח היה שלא יוכל לשאת זאת. הוא היה מטבעו בעל כח־מחשבה ורגשנות עצומים, והרוח היוצר שבו היה עקשן ודוחק. עד מהרה התגברו עליו רחשי הדברים, שחרגו מתוך חבלי־לידה לקבל צורה ובטוי, ואז שכח את עצמו ואת המקום שבו נמצא, והמלים הנושנות — מכשירי־הדבור אשר ידע — נפלטו מפיו.

פעם אחת, במאנו לקחת ממה שהגיש המשרת, שהפסיקו והטרידו אצל שכמו, אמר לו בקוצר נמרץ: „פוי!"

תוך כדי דבור זה באו כל המסובים לידי התעוררות וצפיה, והמשרת קבל תענוג מרובה. מרטין התפלש בצערו, כביכול, אך עד מהרה שב והתחזק.

— זוהי מלה קנאקית, שפירושה „נגמר" — ביאר למסובים, — והיא יצאה מפי בלי־משים.

הוא תפש את עיניה, כשהן מביטות בסקרנות ובעיון אל כפות־ידיו, וכיון שהחל בביאורים, הוסיף לבאר:

— זה עתה באתי באחת מאניות־הקיטור הנושאות־דואר באוקינוס השקט. האניה אחרה קצת ונחפזה בדרכה, ועל יד נמלי הזונד של פוג'י עבדנו עבודת־פרך ככושים, מטעינים היינו — מטען מעורב, אם ידוע לך מה זה. זוהי הסבה שנמחץ עור ידי.

— לא לזה נתכונתי, — מהרה אף היא לבאר. — כפות־ידיך נראו לי קטנות יותר מדי לפי מדת גופך.

לסתותיו בערו: הוא ראה את הדבר כאילו נתגלה שוב אחד המומים שלו.

— כן, — אמר כמתחנן על נפשו. — הן אינן גדולות למדי בשביל מאמצים גדולים. בזרועותי ובכתפי יש כח של פרד, אך כשאני מכה איש על לחיו, אזי גם ידי נמחצות.

הוא לא היה מרוצה ממה שאמר. מלא היה גועל־נפש כלפי עצמו. הרי שלא שמר על לשונו כראוי ודבר על ענינים שאינם הוגנים.

— מעשה נאה ואמיץ־רוח היה זה מצדך, לבוא לעזרתו של ארתור כאשר עשית — אף כי איש זר היה לך. — אמרה הנערה ברוב טקט, בראותה את מבוכת־רוחו, אף כי לא ידעה את סבתה.

אף הוא ראה עתה את אשר עשתה, — ומיד — כעבור אותו הנחשול החם של רגשי־תודה — שכח את לשונו ואת דבר השמירה שהיא טעונה.

— לא היה זה ולא כלום, — אמר. — כל בחור היה עושה זאת בשביל רעהו. חבורת הסמרטוטים ההיא בקשה להתקוטט כה וכה, וארתור לא נגע בהם לרעה כלל. הם פרצו אליו, ואני פרצתי אליהם ומששתי באחדים מהם, והנה אז מחץ מעט עור ידי, ביחד עם שנים אחדות של הנערים. בשום אופן לא הייתי מחמיץ את ההזדמנות. כשאני רואה...

הוא הפסיק בפה פעור. ראה את עצמו על קצה פי־התהום של קלקלתו, ושאין הוא כדאי לנשום אותו האויר שהיא נשמה. ובעוד שארתור התחיל לספר מחדש, בפעם העשרים, את הספור על דבר המקרה שקרהו עם הבריונים השכורים על מכסה אני־המעברה, וכיצד מהר מרטין עדן לעזרתו והציל אותו מידם, היה הלז, זעום־עפעפים, מהרהר בדבר, איך עשה את עצמו ללעג ולקלס, ושב ביתר שאת להפוך בשאלה, כיצד עליו להתנהג עם האנשים הללו. ודאי וודאי הוא שעד כה העלה חרס בידו. הוא אינו שייך לשבטם, ולא ידע את לשונם — כך היה מסביר לעצמו והולך. הוא לא יוכל להעמיד פנים כאילו הוא בן־מינם. ההתחפשות לא תסכון, וחוץ מזה היתה ההתחפשות זרה לרוחו מטבעו. לא היה מקום בקרבו לדברי־רמאות ומלאכותיות. יהיה מה שיהיה, הוא מחויב להיות כמו שהוא באמת. לפי שעה איננו יכול לשוחח כאחד מהם, אף כי במשך הזמן יוכל זאת. דבר זה החליט בלבו. ואולם בינתים הריהו מחויב לדבר, ומן ההכרח הוא שידבר אליהם בלשונו; מובן שעליו להיות עצור ומתון ככל האפשר, כדי שיבינו את דבריו ושלא יעשה עליהם רושם רע ביותר. ולהבא לא יעמיד פנים, אפילו על ידי שתיקה שדומה להודאה, כאילו ידועים לו הדברים שאינם ידועים לו. ובעקב ההחלטה הזאת פנה מרטין עדן אל האחים, ששוחחו בעניני אוניברסיטה והשמיעו פעמים אחדות את המלה „טריג", ושאל אותם:

— מה זה „טריג"?

— טריגונומטריה, — ענה נורמן. — מדרגה יותר גבוה של „מת".

— ומה זה „מת"? — היתה שאלתו השניה, שהצחיקה משום מה את נורמן.

— מתמטיקה — חשבון, — קבל תשובה.

מרטין עדן הניע בראשו. לרגע קל נפתחו לפני עיני־רוחו מרחבי האין־סוף כביכול, של המדע. מה שראה בעיני־רוחו קבל ממשות. כוח־דמיונו העצום שלא כדרך הטבע היה מלביש את המופשט לבוש של צורה מוחשית. בכוח להטי האלכימיה של מוחו נהפכו טריגונומטריה ומתמטיקה, כל ענפי החכמה ושדות המדע, למין נוף משתרע לאין שיעור. המראות אשר חזה בחזון הזה היו מראות של ירק־עלים ענף ועבות, שדרות יער ומחשוף־חורש, כולם מאירים באור רך או מוארים בקרני־זוהר. במרחק היו הפרטים מטושטשים ומעולפים אפלולית כחלחלה, אבל ידוע ידע, כי מעבר לאד

הכהלחל הזה, שם היה זהרו של הנעלם, קסמיו של האגדי. הדבר בא אל קרבו כיין. כאן היו מ א ו ר ע ו ת, היה במה להעסיק את הראש ואת הידים. היה עולם שלם לכבוש; ובה בשעה, מתוך עמקי הכרתו, קם ונצנץ במוחו הרעיון, שהיה הולך וכובש את כל ישותו, לזכות ב ה, בחבצלת־הרוח החוורת הזאת, היושבת לצדו.

את החזון המזהיר נפץ והפיץ ארתור, שהיה משתדל במשך כל הערב לעורר את הפרא שלו ולהוציאו מנרתיקו. מרטין עדן זכר את החלטתו. בפעם הראשונה נעשה נאמן לעצמותו, כשהוא נוהג בתחילה בזהירות ובשיקול־הדעת; אך עד מהרה נשטף בשטף חדות־היצירה כשהוא שמח להעלות לעיני שומעיו את החיים, כפי שהוא ידע אותם. הוא מלח עם מלחי „הלקיון", אני־שיט של מבריחי־מכס, וספינתו נתפשה ביד סירת־קיטור של שומרי־המכס. הוא ראה את הקורות אותו בעינים פקוחות לרווחה, והוא ידע לספר מה שראה. הוא העביר לפני עיניהם את הים ואת דכיו, ואת האנשים והספינות שעל הים. היא אצל להם מכוח־חזונו עד שראו בעיניו את אשר ראה הוא. בורר היה לצרכיו מתוך המון־הפרטים העצום, כביד אמן, והיה מגולל לפניהם תמונות וציורי חיים שלהטו ויקדו בשפעת אור וגונים, בהכניסו לתוכם תנועה רבה, עד ששומעיו נשאו יחד אתו על גבי נחשולי־כח־דבורו הגס, התלהבותו ועצמת־נפשו. לעתים היתה חריפות ספורו ובטוייו פוגעת בהרגשתם, אבל בעקבות הכח המגושם היה תמיד בא מיד היופי, ואחרי הטרגי בא ההומור, על ידי שהראה להם את מהתלותיהם וקפיצות־רוחם המשונות של המלחים.

ובעוד הוא משיח כך, והנערה הסתכלה בו בעינים תמהות. האש שבקרבו חממה את רוחה. היא שאלה את עצמה, האם אמנם היתה כל ימיה קפואת־קור. נפשה חשקה להשען אל הגבר הלוהט הזה, המפיח־להבות, שדומה היה להר־פרצים אשר פיו שופע כח, עצמה ובריאות. היא חשה שמשהו מכריח אותה להשען אליו, והתנגדה לכך בכל מאמצי־כחה. אך באותה שעה עצמה חשה גם שמשהו בקרבה נרתע ובורח מפניו. דחה אותה מראה הידים השרוטות והפצועות הללו, שנסתאבו מעבודה קשה, עד שרפש־החיים, כביכול, דבק לעולם בבשרן ממש, דחו אותה צרבת־הצוארון האדומה על צוארו וגושי שריריו הבולטים. גסות־הליכותיו הפחידה אותה. כל דבור גס שהיה יוצא מפיו היה פוגע כעלבון באזנה, וכל תקופה של גסות בחייו היתה מעליבה את רוחה. אך הוא היה חוזר ומושך אותה כבקסם, פעם בפעם, עד שאמרה אל לבה, שודאי איש רע הוא, אם כך הוא פועל עליה בכוח־המשיכה שלו. כל מוסדות־רוחה החזקים ביותר היו מתמוטטים לעיניה. מאורעות־חייו האגדיים היו מנגחים כאילי־ברזל את מצודת הנימוסין שלה. לעומת הסכנות שהוא עבר דרכן בקלות, לעומת

צחוקו שנמצא לו בכל עת, לא היו החיים עוד ענין של כובד ראש ועמל רב וכבישת־היצר, אלא צעצוע של משחק, שכל הרוצה נוטלו ומשחק בו והופכו על פיהו, חיים בשביל לחיותם ולהתענג עליהם לבלי לחוס עליהם, עד כדי להשליכם אחר כך ככלי אין חפץ בו. „אם כן, שחקי, איפוא!" — צעק בקרבה הקול. „פלי־נא על צואריו, אם רצונך בכך, ושימי עליהם את שתי ידיך!" היא חפצה לצעוק ולמרר בבכי על עזות מחשבתה זו, ולשוא פקדה והעריכה בנפשה את כל טוב תרבותה ואת טוהר־רוחה ושיותה לנגדה את כל מה שיש לה לעומת מה שאין לו. היא העיפה עין על סביבה וראתה את האחרים כשהם מסתכלים בו בלי־ניע כמכושפים, והיתה מתיאשת מעצמה אילולא ראתה את הבעתה שנשקפה מעיני אמה — אמנם בעתה מכושפת, אך בכל זאת בעתה. האיש הזה שבא מקצוי אופל היה איש רע. אמה היא שהרגישה בדבר, ואמה ודאי צדקה. היא סמכה על אמה במשפטה זה, כמו שסמכה עליה תמיד בכל דבר. האש שיצאה ממנו הלכה הלוך והצטנן, והפחד מפניו שוב לא היה כל־כך מעיק.

אחר כך, בשבתה אל הפסנתר לנגן בשבילו, היה ניגונה מכוון כנגדו ובוטה כקריאת־תגר, מתוך כוונה סתומה להטעים ולהדגיש את התהום ללא־שיעור הרובצת ביניהם. נגינתה היתה כעין מקל־חובלים שהניפה בגסות על ראשו; ואף על פי שזו הממתו ודכאה אותו לעפר, פעלה, בכל זאת, גם לעוררו ולגרותו. הוא הביט עליה ונבעת. גם לו נדמה היה, כמו לה, שהתהום שביניהם הלכה הלוך וגדול; אולם ככל אשר גדלה התהום, כן גדלה עוד יותר תשוקתו הגאיונה לצלוח ולעבור אותה. אבל רגשותיו היו מסוכסכים יותר מדי, שיוכל לשבת ערב תמים דומם על פיה של תהום ולהביט אל תוכה, ביחוד לקול נגינה. לנגינה היתה השפעה גדולה עליו. היא היתה לו כמשקה חריף, שהיה מלהיב אותו לגבורות של רגש, לעזות לב, וכסמים הפועלים פעולה עזה על דמיונו לנשא השמימה את רוחו בענני־כבוד. היא היתה מגרשת את שפלות־העובדות ואת רוחה הרעה של המציאות, שטפה את לבו ביופי, פתחה אסורי דמיונו וקשרה לו כנפים. הוא לא הבין את המוסיקה שהיא נגנה. זו היתה שונה מקשקוש־הפסנתר של בתי־המחול ומגעיית כלי־הנחושת של התזמורות אשר שמע. אבל הוא שאב כבר רמזים למוסיקה כזאת מתוך הספרים, ואת נגינתה קבל מתוך אמונה לכתחלה, כדבר שאין להרהר אחריו הרבה, והיה מחכה בסבלנות לאותם משקלי־הצלילים הרוננים שהיה בהם רתמוס ברור ופשוט של ניגון, והיה מתפלא בתמימות על שמשקלים אלה לא נמשכו זמן רב. בו ברגע שהיה תופש את קצבם, ודמיונו החל לכוון אליהם את מעופו, כמו שמכוונים קול אל קול, היו הם נעלמים תמיד ונמוגים בתוך מהומת תוהו־ובוהו של צלילים, שלא היה להם כל פשר בשבילו, ואשר הפילו את דמיונו לארץ, כדומם כבד.

פעם אחת עלה על דעתו, שבכל זה יש כעין דחיה של סירוב. הוא תפש את מהלך־רוחה המתנגד לו, והתאמץ למצוא ולהבין מהי הבשורה שהביעו ידיה על גבי מנענעי־הפסנתר. אחר־כך חזר בו מן הרעיון שנראה לו משפיל ובלתי־אפשרי, וברוח משוחררת התמסר יותר לרושם הנגינה תענוג נפשו הנושן לקול הנגינה חזר אליו. רגליו לא היו עוד כחומר ובשרו נהפך לרוח; לנגד עיניו ובמוחו הזהיר אור גדול; ולפתע פתאום נעלם כל אשר מסביבו, והוא הרחיק נדוד על פני העולם הרחב, שנעשה פתאום יקר לו במאוד מאוד. המודע והנעלם התערבו יחד בהמון החוגג של החלומות שנדחקו בדמיונו. הוא עלה על חופים פליאים של ארצות שטופות־חמה, ועבר בשוקים הומים בין עמים נכרים ומשונים שעין איש לא שזפתם קודם. ריח הניחוח של איי מור ואהלות עלה באפו, כמו לפנים בלילות־שקט חמים על הים, או כאשר חצתה ספינתו את הים, בלכתה לקראת הרוחות הדרומיות־מזרחיות במשך ימים ארוכים של ארצות־החמה, כשאיי־אלמוגים קטנים ענודי־דקלים עולים מתוך ים־הלשם לקראתו. חיש קל כשעיפים באו וחלפו התמונות. רגע אחד היה רכוב על סוס קל, כשהוא דוהר ועובר את ערבות־השממה המגוונים והפליאים; ומשנהו היה עומד ומביט למטה, דרך חלל־החום המבהיק, אל תוך הקבר המסויד של „עמק־המוות”, או תופש משוט בלב האוקינוס הקופא, מקום שם איי־קרח גדולים נערמו והבריקו באור השמש. הוא שכב על יד מפרץ אלמוגים במקום שהדקלים היו צומחים ומגיעים עד שפת הגלים נעימי־הדכי. כרסו של שבר אניה, שנטרפה בשכבר הימים, היתה מוארת באשים כחולות, שלאורן רקדו כושים את מחול „ההולא” לקול קריאת־האהבים הפראיות של המזמרים, שענו בזמרה לצלצלי ה„יוקולילי” והמית ה„טום־טום”. היה לילה תאותני, טרופי. בפאת השמים התרומם תארו של פי הר־פרצים למול הכוכבים. מעל לראשו של חרמש־ירח חוור, ו„הצלב הדרומי” יקד בשפולי הרקיע.

משול היה לנבל; כל החיים שידע, ושהיו להכרה בתוכו, היו כמיתרים; ושטף־הנגינה היה לרוח, שנגעה במיתרים הללו והרעידה אותם ברוב זכרונות וחלומות. לא הרגשה בלבד היתה בו. הרגשותיו עטו גון וזוהר, והדמיון, ככל אשר העז, הלביש אותן דמות, ובכח־קסמים נעלה. העבר, ההווה והעתיד נתמזגו; והוא גופו היה נע והולך, עובר את העולם הרחב והחם, דרך הרפתקאות ומעשים נאצלים, ל ק ר א ת ה, ואף עמה יחד, כשהוא זוכה בה וזרועו לופתת אותה, וכשהוא נושא אותה ועף עמה דרך מלכות־רוחו.

והיא, בהביטה בו מעל לשכמה, ראתה בפניו משהו מכל אלה. אלה היו פנים שכולם חזון, עם עינים גדולות ומזהירות שהביטו אל מעבר לצעיף־הרקמה של הצלילים וראו מאחוריו את דופק החיים המרטט ואת

צללי־הענק של הרוח. היא נפתעה. המגושם הגס והמגמגם נעלם. הבגדים המרושלים, הידים הנוקשות והפרצוף השזוף נותרו, אמנם; אך הללו נראו כשבכת בית־הסוהר, שמבעדה נראתה נפש גדולה המציצה החוצה, מגומגמת ואלמת, בעטין של שפתים רפות אלו, שלא יכלו להביע אותה. רק משך מגע־ברק אחד ראתה כל אלה; ואז שב ונראה לה המגושם, והיא צחקה לתהפוכות דמיונה. אבל הרושם של חזון־הרגע החולף לא נמחה מיד והתמהמה בקרבה. וכשהגיע זמנו ללכת והוא קם, נמעד ונכשל, ממקומו, השאילה לו את הכרך של סוינבורן ועוד אחד של בראונינג — היא עמדה בסוגיית בראונינג בשיעורי אנגלית שלה. ובעמדו לפניה מתאדם ומגמגם בתודתו, נראה בעיניה כתינוק זה, עד שגל של רחמים, רחמי־אם נעורים, התרומם בלבה. היא שכחה ולא זכרה לא את המגושם אף לא את הנפש בחרצובות מאסרה, ולא את הגבר שהסתכל בה בכל עזות גברותו וגרם לה תענוג ופחד כאחד. היא ראתה לפניה רק ילד, שלחץ את ידה לאות פרידה ביד נוקשה ושורטת כמגרדת, ששרט את עור ידה, ושאמר בסירוגי־קול:

— הנפלאה שבשעות חיי. רואה את, גברת, אינני רגיל בכמו אלה...

— והוא הביט על סביביו חסר־ישע. — ...באנשים ובתים כביתכם. כל זה הדש הוא לי, ומוצא חן בעיני.

— מקווה אנכי, שתסור שנית, — אמרה, בעוד הוא נפרד מאחיה.

הוא חבש את מצנפתו במשיכה, נזדקר כמיואש דרך הפתח ויצא.

— הגידי אפוא, מה דעתך על אודותיו? — שאל ארתור.

— הוא מעניין מאוד מאוד — סילון של חמצן, — ענתה — בן כמה הוא?

— בן עשרים, כמעט עשרים ואחת. רק היום שאלתיו. לא שערתי שהוא כה צעיר.

„ואנוכי גדולה ממנו בשלש שנים", אמרה היא בלבה, כשנפרדה משני אחיה ונשקה להם בטרם תשכב לישון.

3

ברדת מרטין עדן מן המדרגות שם את ידו בתוך כיס מעילו והוציא משם נייר־אורז דק וקומץ טבק מקס קאי, אשר גלל באצבעותיו בזריזות וכרכם יחד לסיגרטה. הוא נשם את זרם־העשן הראשון עמוק לתוך ריאותיו והוציאו בנשיפה ארוכה. „באמונה!" אמר אז בקול רם של יראה והתפעלות. „באמונה!" חזר ואמר. ועוד פעם רטן „באמונה!" אז הרים את ידו, תפש בצווארונו, ניתק אותו בבת־אחת מעל פי כותנתו ותחב אותו לתוך כיסו. גשם דק היה יורד, אך הוא הסיר את מצנפתו מעל ראשו ופתח את כפתורי חזיתו, וככה היה נד והולך טוב־לב וחפשי לנפשו ללא עול. את הגשם היורד לא ראה אלא מתוך הכרה מטושטשת. בהתלהבות כל חושיו ובדבקות התמסר להזיה והעלה בדמיונו את כל אשר עבר עליו זה עתה.

סוף־סוף פגש את האשה — את האשה שעל אודותיה לא היה מרבה אמנם לחשוב, באשר לא היה נתון להרהר בנשים, ועם זה צפה לה וקוה תקוה מרוחקת למצוא אותה בזמן מן הזמנים. הוא ישב בצדה על יד השולחן. הוא חש את כף־ידה בידו, הוא הביט לתוך עיניה ודלה משם מחזה יופי רוחני, נפש יפה, אבל לא יותר יפה מאשר העינים שדרכן האירה ומאשר הבשר שהלביש אותה דמות וצורה. הוא לא חשב על גופה כעל גוף, וזה היה חידוש בעיניו, משום שעל הנשים שידע עד כה לא חשב על כך בלבד. גופה שלה היה משהו שונה מזה. הוא לא יכול לתאר לו את גופה כתואר גוף, כדבר שחלים עליו הרעות והחולשות של הגוף. גופה היה יותר מאשר לבוש ותואר לרוחה. הוא כאילו נאצל מרוחה. גופה היה רק התגבשות טהורה ומחוננת של מהותה האלוהית. הרגשה זו של האלוהי הפתיעה אותו. היא עוררה אותו מהזיותיו ופכחה את מחשבתו. אף שמץ פתרון, אף מלת רמיזה אחת על דבר האלוהי לא הגיעו עדיו מעולם. מעולם לא האמין במציאות האלוהי. הוא היה כופר בעיקר מעודו ועד היום הזה, מתלוצץ מתוך מזג טוב על החוזים בשמים ועל השארת־הנפש שבפיהם. אין חיי־נשמות מחוץ לעולם הזה, אמר בלבו עד כה; חיים כאן ועכשיו, ואחר — חשכת עולמים. אבל מה שראה בעיניה היא — זאת היתה הנשמה — הנשמה החיה לנצח. אף איש או אשה מכל אלה אשר הכיר לא הביאו לו מעולם שום בשורה חיה מעולם הדברים הנצחיים — מעולם האלמוות — אבל היא, היא לבדה, הביאה לו בשורה כזאת. היא כאילו לחשה לו את הסוד הזה ברגע הראשון של

פגישתם, בתתה בו את מבט־עיניה. ובלכתו כה ברחוב הבהיקו פניה לנוכח עיניו, בחיורון :כובד־ראש, במתיקות ודקות הרגש, כשהם מצטחקים ברחמים וברוך של חבה, כאשר יכולה להצטחק רק נשמה מעולם הנשמות, וכשהם מביעים טוהר עילאי כאשר לא שיער בדמיונו עד היום. הטוהר שלה פגע בו כמכה רבה. הוא הפתיע אותו. הוא ידע את הטוב ואת הרע, אבל הטהור, כאחד ממושג־ הקיום האנושי, לא עלה מעולם על דעתו. והנה עכשיו בה, תפש את הטוהר כמדרגה העליונה של לב טוב ושל תומת־לבב, — שנים אלה אשר ביחד יהוו את חיי־הנצח.

ומיד עוררה בו גאוותו את התשוקה לתפוש חיי־נצח אלה ולהחזיק בהם. אין הוא ראוי להיות שואב־מים או חוטב־עצים שלה — זאת ידע; לא היה זה אלא אחד מפלאי ההצלחה, מקרה־פלאים, שהוא נזדמן אתה הערב, ושאפשר היה לו לראותה, להיות בחברתה ולשוחח אתה. זה היה דבר מקרי בלבד. לא זכותו היא ולא גמולו. אין הוא ראוי כלל להצלחה כזאת. הלך נפשו עתה היה, על פי מהותו, דתי, מלא אמונה. הוא נתמלא ענוה ורכות והשפלת עצמו עד כדי בוז. מתוך הלך־רוח שכזה חוטאים נעשים בעלי־תשובה. והוא היה בטוח, כי חוטא הוא. אך כשם שהענווים והשחוחים, בשעה שהם מתחטאים וחוזרים בתשובה, רואים בחזון מראות־רגע נהדרים כמעוף הברק מעתיד־חייהם הנעלה, כך היה הוא רואה מחזות כהרף־עין מאשר צפוי לו כשיקח אותה לו והיא תהיה שייכת לו. אבל ענין השייכות הזאת היה לוטה בערפל ולא היה דומה אף במקצת ליחסיו אל הנשים אשר ידע עד כה. תשוקת־ההצלחה שבו המריאה על כנפי־שגיון והוא ראה את עצמו מעפיל למרום יחד עמה, מחליף עמה מחשבות, מתענג אתה יחד על עניני יופי נאצל. השייכות, אשר עליה חלם, היתה שייכות של נפש, מעודנת ונעלה על כל גשמיות גסה, ידידות־רוח חפשית, שלא יכול היה להלבישה לבוש רעיון מסוים. לא מחשבה היתה זאת. בכל הנוגע לזאת לא היה חושב לגמרי. ההרגשה כבשה את השכל, והוא היה מרטט ומרעיד מתוך רגשות שלא ידע מעולם, נישא בתענוג על פני ים של רגשיות שכולה הזדככות, כולה רוח, הנושאת אותו אל פסגות החיים.

הוא המשיך את דרכו, מתנודד אנה ואנה, כאיש אשר שתה לשכרה, והוא מרטן בקול ובהתלהבות: „באמונה !", „באמונה !".

שוטר בקרן אחד הרחובות, בחן אותו בעין־חשד, וראה את הילוכו שכדרך המלחים.

— מהיכן זה אתה בא מלא כל־כך ? — שאל השוטר.

מרטין עדן שב וירד משמים ארצה. תכונת רוחו זורמת כמים היתה, ומסוגלת לחדור מיד לכל מיני פתחים וסדקים. עם קריאתו של השוטר חזר מיד לקדמותו, בתפשו את המצב ברור.

— אך זהו מעשה יפה, לא כן? — ענה הוא וצחק. — לא ידעתי, שאנכי מדבר בקול רם.

— עוד מעט ותתן את קולך בשיר — התנבא השוטר.

— לא, זאת לא אעשה. תן לי גפרור, ואני ארוץ ואגיע לקרון הבא, לשוב הביתה.

הוא הדליק סיגריטה, אמר שלום לשוטר והלך לדרכו. „האין זה מרעיש את המוח?", פלט פיו בלחש. „כפתור־הנחושת הזה חשב אותי לשכור". הוא הצטחק אל עצמו והרהר. „ואולי שכור הייתי", הוסיף, „אבל לא האמנתי, כי פני־אשה יוכלו לפעול זאת".

הוא קפץ לתוך אחד הקרונות מטלגרף־אבניו שהלך לברקלי. הקרון היה מלא מפה לפה בחורים ואנשים צעירים, שהיו שרים בשירים, ומוציאים מגרונם, מפרק לפרק, צעקות קצרות, כעין נביחות — כרוזי בית־ספרם. הוא הסתכל בהם בסקנות. הם היו בחורי־אוניברסיטה. הם למדו באוניברסיטה אחת אתה יחד, שייכים היו למעמדה שלה בחברה, יכלו להתודע אליה, יכלו לראות את פניה יום יום, אילו חפצו. הוא תמה על שהם לא חפצו בדבר הזה, על שנסעו לטיול ולשעשועים תחת להיות אצלה כל הערב, לשוחח אתה, לשבת עמה במסבה של מעריצים ואוהבים. מחשבותיו נעו והפליגו. הוא ראה שם אחד מן הבחורים, ולו עינים צרות־עפעפים ופה מפושק ועב־שפתים. בחור זה בעל מדות רעות הוא, החליט בלבו. אילו היה הלז בספינה ודאי שהיה מן השפלים, מן הקובלים, ההולכים רכיל. הוא, מרטין עדן, עולה בערכו על הבחור הזה. הרעיון עודד אותו: הרעיון קרב אותו אליה, כביכול. הוא התחיל להשוות את עצמו אל הסטודנטים. אז ראה בעליל את מערכת גופו בעל השרירים, שחזקה היא, וחש שהוא עולה עליהם בערך הגופני. אבל הם מלאו את מוחם דעת וחכמה, אשר בעזרתה יכלו לשוחח כמוה. רעיון זה העציב את רוחו. אך למה לו לאדם מוח בקדקדו? שאל את עצמו, מרתיח. מה שהם עשו אף הוא יוכל לעשות. הם למדו על דבר החיים מתוך הספרים, בזמן שהוא היה עסוק בזה שחי את החיים. מוחו אף הוא היה מלא דעת וחכמה כמוהם, אלא שזאת היתה דעת וחכמה ממין אחר. כמה מהם היו יכולים לקשור קשר בעבות־המפרשים, לאחוז הגה, לעמוד על המצפה? חייו נגולו לפניו כיריעת תמונות של סכנות ועמל — כמה פעמים השליך את נפשו מנגד, איזו עבודת פרך עבד. הוא נזכר, כמה פעמים נכשל וניגף אף נפצע עד שלמד את החכמה הזאת. על כל פנים היה בו מועיל מצד זה. בעתיד יהיה עליהם להתחיל לחיות איש איש את חייו ולהשחק בין אבני־הריחים כמוהו עתה. טוב מאוד, אפוא. בזמן שהם יהיו עסוקים בזאת, יוכל הוא ללמוד את הצד השני של החיים מתוך הספרים.

בעבור הקרון את האזור, הבנוי מעונות פזורים, שהיה חוצץ בין

ברקלי ואואקלנד, השקיף מרטין ותר בעיניו אחרי בית מודע בן שתי קומות, שלאורך חזיתו התנוססה בגאווה הכתובת: „בית־מסחר במזומנים של היגגינבותם". מרטין עדן ירד מן הקרון בקרן הרחוב הזה. רגע אחד הציץ בשלט. הוא יחס לכתובת הזאת פשר שלא היה במשמעה; בעצם האותיות היתה דבוקה איזו תכונה אישית של קטנות ואנוכיות וגגבת־דעת פעוטה. ברנרד היגגינבותם נשא את אחותו והוא הכיר אותו היטב. מרטין פתח את הדלת במפתח, נכנס אל הבית ועלה במדרגות אל הקומה השניה. כאן גר גיסו. חנות המכולת היתה למטה. ריח של ירקות עבשים עמד בחלל־האויר. בגששו בחושך במסדרון למצוא את פתח חדרו, נתקל בעגלת־בובה, צעצועו של אחד הילדים המרובים, בני־אחותו, ונחבט בקול רעש אל אחת הדלתות. „הכילי!" — היתה מחשבתו. „קמצן יותר מדי, מלהוציא שני סנט לגז למען לא ישברו דייריו את מפרקותיהם".

הוא משש באצבעותיו למצוא את כף־המנעול, ונכנס לתוך חדר מואר, שבו ישבו אחותו וברנרד היגגינבותם. היא היתה מטליאה זוג־מכנסים של בעלה, והלה — גופו הרזה היה סרוח על גבי שני כסאות, כמחולק לשנים, ורגליו הנתונות בסנדלי־אריג בלים וקרועים, תלויות ומתנועעות מעל קצה הכסא השני. הוא הציץ מבעד קצוות העתון אשר קרא, וגלה זוג עינים כהות־צבע, צבועות וחדות. מרטין עדן לא יכול היה להביט בו מבלי להרגיש גועל־נפש. מה ראתה אחותו באיש הזה? למעלה מבינתו היה הדבר. הלז היה עושה עליו רושם של רמש, ועורר בו תמיד את החשק לרמוס אותו בכף־רגלו. „ביום מן הימים אתיז את פרצופו מעליו", היה מנחם את עצמו לעתים קרובות על שאנוס היה לשאת את קיומו של בר־נש זה. עיניו של הלז, עיני־נמיה אכזריות, הביטו עליו בתרעומת.

— ובכן? — שאל מרטין, — פתח פיך ויאירו דבריך.

— את הדלת ההיא צבעתי רק בשבוע שעבר, — התחיל מיסטר היגגינבותם קובל, בוכה למחצה וכועס למחצה; — ואתה יודע איזה שכר לוקחים פועלי האגודה. חייב אתה להיות יותר זהיר.

מתחלה היה בדעתו של מרטין לענות, אך פתאום הבין כמה יגעים הדברים ונתיאש. הוא שלח את מבטו, מעבר לתהום זוועה זו של שפלות־נפש, אל תמונת־דפוס שעל גבי הקיר. התמונה הפתיעה אותו: תמיד אהב אותה, אבל הפעם כאילו ראה אותה בראשונה. היא היתה זולה, כן, זולה, ככל שאר הדברים שבבית־הזולות הזה. מחשבתו חזרה אל הבית שעזב זה עתה, והוא ראה — תחלה את הציורים ואחר כך אותה, כשהיא מביטה בו במתיקות של רוך ולוחצת את כף־ידו בהפרדו ממנה. הוא שכח היכן הוא ושכח את מציאותו של ברנרד היגגינבותם, עד שהג'נטלמן ההוא שאל:

— צל־רפאים ראית?

מרטין נגש והביט אל עיניו הקטנות והנוצצות, המלעיגות והמאיימות, השפלות ומרשיעות, ולפניו הופיעו כבמחזה אותן העינים עצמן בשעה שבעליהן היה עושה מסחר עם אחד הקונים, בחנות אשר למטה — עינים נכנעות ומתיפות ושמנוניות ומחניפות.

— כן, ענה מרטין; — ראיתי צל־רפאים, ליל מנוחה. ליל מנוחה, גרטרוד.

הוא פנה לצאת מן החדר ונכשל ברגלו באחד החוטים הפרומים של המרבד הבלה.

— אל תכה בדלת, — הזהיר אותו מיסטר היגגינבותם.

דמו התחיל שוצף בקרבו, אבל הוא עצר ברוחו, וסגר את הדלת בזהירות ובדממה מאחריו.

מיסטר היגגינבותם הביט אל אשתו בשמחת־נצחון.

— הוא שתה לשכרה הערב, — הכריז בקול־לחש צרוד. — הלא אמרתי לך שסוף־סוף יהא שותה שכור.

היא הניעה בראשה כמסכימה מאונס.

— עיניו מתנוצצות היו למדי, — הודתה — וצווארונו לא היה עליו, אף כי לבש צווארון בצאתו. אך אולי לא שתה אלא לגימה קטנה.

— הוא לא יכול לעמוד הכן על רגליו, — הבטיח אותה בעלה. — אני שמתי עיני עליו. הוא לא יכול לעבור את החדר מבלי להמעד. הרי בעצמך שמעת איך כמעט נפל במסדרון.

— כמדומני שעגלתה של אליסה היא זו שהמעידה אותו, — אמרה האשה. — הוא לא יכול לראות אותה בחושך.

כעסו וקולו של מיסטר היגגינבותם התחילו גוברים והולכים. כל היום היה מטשטש את עצמו בחנות וחוסך לשעות הערב, לעת שבתו בתוך בני־ביתו, את הזכות להראות את עצמו.

— ואני אומר לך כי אחיך זה, הבן היקיר, שכור היה.

קולו היה קר וחד וגוזר, ושפתיו היו מקישות עם כל מלה ומלה — שהיה מבטא, כשסתום של מכונה. אשתו נאנחה ושתקה. היא היתה אשה גרמית ובריאת־בשר, מרושלת תמיד בלבושה, ועיפה תמיד ממעמסת גופה ועבודתה ובעלה.

— זה מונח בטבעו, הריני אומר לך, ובא לו בירושה מאביו, — המשיך מיסטר היגגינבותם את דברי־הקטרוג. — וסופו להיות רובץ בתוך השלולית וחובק אשפתות כמוהו. את יודעת זאת.

היא נענעה בראשה, נאנחה והמשיכה את עבודת־הטליאה. הם היו בדעה אחת, שמרטין בא הביתה שכור. נפשם לא היתה מסוגלת להכיר את

היופי על פי סימניו, אלמלא כך היו יודעים שהעינים המבריקות ההן והפנים הנלהבים ההם היו סימניו של חזון־האהבה הראשון אשר לנעורים.

— הרי זה משמש מופת יפה לילדים, — רטן מסטר היגגינבותם פתאום דרך נחיריו בתוך הדממה ששלטה באשמת אשתו ואשר הקניטה אותו כפגיעה בכבודו. פעמים שכמעט רצה שאשתו תתנגד לו יותר. — אם יישנה הדבר עוד פעם, עליו יהיה לצאת מן הדירה. התביני! אני לא אסבול את מעשיו היפים — לקלקל נפשות ילדים תמימים בשכרותו. — הביטוי הזה מצא חן בעיני מיסטר היגגינבותם, כי חדש היה עמו, באשר לקט אותו זה לא כבר מעל אחד מעמודי העתון. — זה הדבר אשר אמרתי, לקלקל נפשות — ואין כלל שם אחר לדבר.

שוב נאנחה אשתו, הניעה בראשה בצער, כשהיא ממשיכה את מלאכת התפירה. מיסטר היגגינבותם שב לעתונו.

— האם כבר שילם בעד מזונות השבוע שעבר? — ירה חץ מבעד לראש העתון.

היא הניעה בראשה לאות הן, ואחר הוסיפה:

— יש לו עוד מעט כסף.

— מתי הוא חוזר לירד בספינה?

— כשיכלה כסף־משכורתו, משערת אני, — ענתה האשה. — אתמול היה בסן־פרנציסקו לראות לו ספינה. אך לפי שעה עוד יש לו כסף, והוא ברָרן בנוגע לטיב הספינה שעמה הוא חותם על חוזה.

— לא לפחות שכמוהו לתת לעצמו חשיבות יתרה, — השמיע מיסטר היגגינבותם קול־נחרה. — ברָרן! הוא!

— הוא אמר משהו על דבר אני־שיט המתכונן לדרך לאיזה מקום בחוץ־לארץ לחפש אוצר קבור, והוא ירד בספינה זו, אם יספיק לו כספו עד אז.

— אילו אך רצה להתישב ישיבת־קבע, הייתי נותן לו עבודה, להוביל את העגלה, — אמר בעלה, אבל בלי רמז של התפייסות בקולו. — טום עזב את העבודה.

אשתו הציצה בו בפנים נדהמים ושואלים.

— עזב למן הערב. הוא נשכר לעבוד אצל קררותר. שם משלמים לו יותר משיכולתי לשלם לו אני.

— אני התריתי בך, כי הוא יעזוב אותך, — קראה בקול. — הוא היה שווה יותר מן המשכורת שנתת לו.

— שמעי־נא לקולי, אשה, — כעס היגגינבותם. — זה אלף פעמים אמרתי לך שלא תתחבי את חטמך לתוך העסקים. לא אוסיף עוד לדבר אליך בזה.

— לא איכפת לי, — פלטה דרך אפה, מתנשמת. — טום היה נער טוב.

בעלה הבזיק עליה בעיניו. זאת היתה התחצפות להכעיס.

— אילו היה אחיך זה שווה פרוטה, יכול היה לנהוג את העגלה, — הפיק מנחיריו בכעס.

— בין כך ובין כך הוא משלם בעד מזונותיו, — השיבה לו. — והוא אחי, וכל זמן שהוא אינו חייב לך כסף, אין לך רשות להתנפל עליו בלי־הרף. יש בי רגש כל שהוא, ואם גם חייתי אתך שבע שנים.

— האמרת לו, שתעלי לו את המהיר בעבור הגז, אם ימשיך לקרוא במטה? — שאל.

מיסיס היגגינבותם לא השיבה דבר. מרדה היה שוכך והולך בקרבה ואומץ־רוחה כומש ושוקע לתוך בשרה העייף. בעלה היה מלא שמחת־נצחון. הוא הכניע אותה. עיניו הצליפו בנקימה ואזניו שבעו עונג מקול התנשמותה ובכיה החנוק. לרעוץ אותה ולרמסה היה לו תענוג־נפש רב, והיא היתה נרמסת על נקלה בזמן האחרון, אף כי לא כך היה הדבר בשנים הראשונות אחר ליקוחיה, בטרם כ לו את כוחה הילדים המרובים והממרורים שהוא השביע אותה.

— ובכן, תגידי לו זאת מחר, ודי! — אמר. והנני להגיד לך עוד, בטרם אשכח את הדבר, שטוב תעשי אם תשלחי לקרוא למרים כי תבוא מחר להשגיח על הילדים. מכיון שטום איננו, אצטרך לנהוג את העגלה בעצמי, ואת תהיי מחויבת לשבת למטה אצל הקופה.

— אבל הרי מחר יום־כביסה הוא, — השיבה בשפה רפה.

— ובכן תשכימי לקום ותגמרי את הכביסה תחילה. אנכי לא אצא בעגלה לפני גמר השעה העשירית.

הוא טלטל את העתון ומוללו ברשעות, ושב לקרוא בו.

4

מרטין עדן, שדמו עוד פעפע בקרבו מתוך המגע־ומשא עם גיסו, עבר בגישוש את המסדרון האפל שמאחורי הבית ונכנס לחדרו, מין מאורה זעירה שהיה בה מקום למטה, כיור של רחצה וכסא אחד. מיסטר היגגינבותם היה קמצן גדול יותר מדי, מכדי שיחזיק בביתו משרתים בשעה שאשתו יכולה לעשות את כל העבודה. מלבד זה הפיק תועלת מחדר־המשרתים, בהשכירו אותו לדייר שני, נוסף על האחד. מרטין הניח את הכרכים של סוינבורן ובראונינג על הכסא, פשט את מעילו וישב על המטה. הקפ צים המתנשמים קדמו את משקל גופו בצויחה צרודה, אך הוא לא שעה אליהם. הוא החל לנשול את מנעליו מעל רגליו, אך פתאום השקיע עצמו במראהו של קיר־הטיח הלבן שלמולו, העקוד רצועות ארוכות של צבע־חום מלוכלך במקום שמי־הגשמים חדרו מבעד לגג הנקוב. על פני מסכת רקבון זו החלו עוברים לפניו מחזות לוהטים. הוא שכח את נעליו, וזמן רב הביט בקיר בעינים קמות עד ששפתיו התחילו נעות, והוא לחש: „רות!"

„רות!" מעולם לא חשב שקול־הברה פשוט יוכל להיות כל־כך יפה. הוא התענג לשמעו, עד כדי שכרון, בחזרו עליו עד בלי די. „רות!" היה קמיע, לחש של כישוף, השבעת קוסם. מדי מלמלו את השם הזה מפורש, היו פניה מבהיקים לנגדו, ומציפים את הקיר ואת רקבונו בזוהר של זהב. זוהר זה, הכותל לא חסם בעדו: הוא הלך והתפשט עד לאין־סוף, ונפשו של עדן שוטטה על פני מצולות־זהבו לבקש את נפשה של רות. כל הטוב ביותר שהיה נושא בקרבו היה שופע וזורם מתוכו כנהר של תפארת. עצם המחשבה על אודותיה היה מאציל אותו ומטהרו, היה עושה אותו לאיש יותר טוב והיה מוליד בו את הרצון להיות יותר טוב. היה זה רגש חדש בשבילו. מעולם לא ידע נשים שעשו אותו יותר טוב. פעולתן היתה תמיד, להיפך, לעשותו לרשע מרושע. הוא לא ידע שרבות מהן בקשו לעשות הטוב ככל אשר היה לאל ידן, עם כל היות המעשה רע כאשר היה. מכיון שלעולם לא הכיר לדעת את עצמו, לא ידע כי במהותו היה צפון הדבר שמשך אליו את לבות הנשים לאהבה, ושבגללו היו הן פושטות את זרועותיהן אל חמדת נעוריו. מימיו לא הטריד עצמו בגללן, אף כי הן היו מטרידות אותו לעתים קרובות; מעולם לא עלה על דעתו, שהיו נשים אשר בגללו נעשו יותר טובות. הוא חי תמיד חפשי ונעלה מכל עול ודאגה, עד היום הזה. אך היום

נדמה היה לו, כי הנשים הללו היו תמיד מושיטות אליו זרועות של טומאה, למשכו למדחפות. בזאת לא צדק ביחס אליהן, ולא ביחס לעצמו. ואולם באותה שעה, משהכיר בפעם הראשונה לדעת את עצמו, לא היה מוכשר לשפוט לנכון, והוא בער מבושה, בשוותו לנגדו את מחזה הקלון אשר התגעל בו.

הוא קפץ פתאום ממקום מושבו ונסה להסתכל בעצמו בתוך הראי המלוכלך שמעל לכיור. הוא נגב ושפשף את הראי במגבת והסתכל שנית, זמן רב ובתשומת לב. זו היתה לו הפעם הראשונה שראה את עצמו באמת. היו לו עינים לראות, ואולם עד הרגע ההוא ממלאים היו את עיניו המחזות הבאים וחולפים של העולם החיצון, ויותר מדי היה עסוק בהביטו בלי חשך אל המחזות האלו, משיביט אל עצמו ואל תוכו. הוא ראה בראי ראש ופנים של בחור צעיר בן עשרים, אבל באשר לא היה רגיל בהערכה כזאת, לא ידע כיצד להעריכם. מעל למצח נשא ומרובע ראה דבלול של שער שחום, כעין האגוזים, עם קמטי גלים ורמז לתלתלים, משוש כל אשה ואשה, שער שהיה מגרה את היד להחליק עליו ואת האצבעות — לסרקו במשרקות של לטיפות. אך הוא לא שם לב אליו, כאל דבר שאין לו ערך בעיניה היא, והתעכב זמן רב, כמתעמק, על המצח הרם והרחב, בהתאמצו לחדור לתוכו ולעמוד על תכונת תכנו. איזה מין מוח היה מונח מעבר לו? — שאל את עצמו בעקשנות. מהו הדבר שהוא מסוגל לו? עד אין יביא אותו מוחו? היביא אותו עדיה?

הוא שאל את עצמו, אם אמנם יש נשמה בעינים הללו האפורות כפלדה, שנעשו לפרקים כחולות לגמרי, ושהיה בהן מעצמת המצולה המלוחה ושטופת השמש. ושוב שאל את עצמו, מה היה אופן הבטתו עליה. הוא נסה לצייר אותה לעצמו, כשהיא מסתכלת בעיניו אלה, אפס כי לא הצליח באחיזת־עינים זו. והוא יכול לחדור על נקלה לתוך רוח זולתו, אם רק היה זה איש מן הסוג שארחות־חייו היו ידועים לו. את ארחות־חייה היא לא ידע. היא היתה פלא וסוד, ואיך יכול היה לנחש אפילו אחת ממחשבותיה? על כל פנים, החליט, עיניה היו עיני־אומן, עינים ישרניות, ולא היה בהן לא קטנות ולא שפלות. השיזוף החום של עור פניו הפליא אותו. הוא לא שיער שהוא כה שחור. הוא הפשיל את שרוול־כתנתו והשווה את הצד התחתון הלבן של בשר זרועו אל צבע־פניו. כן, הוא היה איש לבן־עור, בכל זאת. אבל גם זרועותיו היו שזופות. הוא סובב את זרועו, הפך בידו השניה את שר־ר־הקבורת והתבונן אל הצד התחתון, מקום שהשמש נגעה בו פחות. הוא היה לבן מאוד. הוא צחק למראה פניו השזופים בראי, כשעלה ברעיונו, שגם הם היו פעם לבנים כמו צד־זרועו הפנימי; ולא עלה על דעתו גם זה, שיש בעולם מעט מאוד נשים, בנות־רוח חוורות,

שיכלו להתהלל בעור יותר צחור ויותר ענוג מעורו הוא — במקומות שנשמר בהם משוד החמה.

פיו יכול היה להיות פי־כרוב, אלמלא היו שפתיו המלאות, החושניות, מתעוותות בשעת התעוררות ורוגז, כדי להקמץ בחזקה מעל לשניו. לפעמים היה מכווץ אותן בכח רב. עד שפיו נעשה קודר וקשה, כמעט פה של נזיר. אלה היו שפתי לוחם ואיהב כאחד. הן היו מסוגלות לטעום את מתיקות החיים ולהתענג על טעמם, והן יכלו לדחות את המתיקות הצדה ולפקד על החיים. הכח נשא במאזנים יחד עם החושניות, אבל כוחו היה לו פעולת צדקה ומרפא על חושניות. הוא הכריח אותו לאהוב רק יופי בריא, ולענות ברטט רק להרגשות שאין בהם דופי. ובין שפתיו נראו שנים שלא ידעו מעולם את רופא־השנים ולא היו זקוקות לו. הוא הביט בהן וראה שהן לבנות וחזקות, קצובות ומתאימות. אך בהוסיפו להסתכל בהן הרגיש שמשהו מטריד אותו. בעמקי זכרונו מצא את הרושם, שנשמר שם כדבר נשכח ורחוק, כי יש אנשים המרחיצים את שיניהם בכל יום תמיד. אלה היו אנשי מעלה — אנשים מחברתה היא. גם היא ודאי מרחיצה את שיניה בכל יום. מה היתה היא אומרת בלבה, אילו נודע לה שהוא לא רחץ את ש ניו אפילו פעם אחת במשך כל ימי חייו? הוא החליט לקנות מנקיה של שינים ולעשות את הדבר קבע והרגל. הוא יתחיל מיד, מחר. הרי לא במעשי־גבורה בלבד יוכל להגיע עדיה. הוא מחוייב לשים סדר חדש בכל מנהגיו, עד רחיצת השינים ולבוש־הצואר ועד בכלל, אף כי צוארון־עמילה היה בעיניו כוויתור על חירותו.

הוא הרים את ידו ושפשף את הטפח הנוקשה של כפו ברכיך של אגודלו, בהסתכלו בלכלוך שהיה חתום בבשרו ממש וששום נתר ובורים לא היו יכולים להוציאו ולנקותו. כמה שונה מזה היה טפח כפה היא! רעד של תענוג עבר אותו לזכר מגעו. כטרף של ורדים, חשב; צונן ורך כפתותי־שלג. מעולם לא שיער, שכף־יד פשוטה של אשה יכולה להיות כל כך רכה וערבה. הוא התעורר מן ההזיה שבאה עליו, לצייר לעצמו את פלאי הליטוף מיד כזאת, והתאדם כנתפש על דבר עבירה. זה היה רעיון גס יותר מדי ביחס אליה. מבחינה ידועה הרי זה מוריד אותה משיאה הרוחני. היא היתה ר ו ח , רוח חוור ודק־קומה, נעלה ומורם מעל הבשר; ואף־על־פי־כן נשאר זכר הרוך של טפח כפה תקוע במחשבתו. הוא היה רגיל בטפחי־ידיהן הנקשים והגסים של נערות בתי־החרושת והנשים העמלות. מילא, הוא ידע מדוע ידיהן של הללו קשות הן; אבל יד זו שלה... זו היתה רכה משום שמעולם לא נוסתה בעבודה. התהום נפערה בינה ובינו למחשבה המדהימה, שהיא הנה מין אדם שאינו זקוק לעבוד כדי להשתכר למחיה. הוא ראה לפתע פתאום את אצילותם של בני־אדם שאינם עמלים. אצילות

זו התרוממה לנגדו כמגדל על פני קיר, כפסל־נחושת, צלם־חוסן מלא עתק. הוא ידע עמל; זכרונות־חייו הראשונים קשורים היו לעמל, וכל בני משפחתו עובדים היו כל ימיהם. גרטרוד, למשל, בשעה שידיה לא היו נוקשות מעבודת הבית, שלא הגיעה מעולם לקצה, כי אז היו נפוחות ואדומות כאומצות בשר, בעקב הכביסה. או מרים אחותו, למשל. בקיץ שעבר עבדה זו בב ת־חרושת של כבושין, וכפות־ידיה הנאות והדקות נתקעקעו מן הצלקות של סכין־העגבניות; נוסף על זה, קוצצו ראשיהן של שתים מאצבעותיה במכונת הגזירה של בית־חרושת של שקי־נייר, ששם עבדה בחורף שעבר. הוא נזכר בטפחי־ידיה הקשים של אמו יולדתו, בשעה שזו היתה מונחת על ערש מיתה. ואביו עבד עד שיצאה באנחה נשימתו האחרונה; גידולי עור־הקרן שעל כפות ידיו הגיעו ודאי לעובי של אינטש לעת זקנה. ואילו כפות־ידיה של רות רכות הן, וכן גם כפות־ידיהם של אמה ושל אחיה. רעיון אחרון זה בא לו כהפתעה: הוא היה לראיה איומה, נוכחת לעינו, על גובה מדרגתה בחברה, ועל המרחק לאין שיעור המשתרע בינה ובינו.

הוא חזר וישב על מטתו, צחק צחוק מר, וגמר להסיר את מנעליו מעל רגליו. אין זאת, כי אם שוטה הוא. הוא נואל להשתכר מקלסתר־פנים של אשה ומכפות־ידיה הלבנות והרכות. ולפתע פתאום הופיע לנגד עיניו, על גבי הקיר העבש, מחזה כחלום בהקיץ. עומד היה לפני בית קודר של מעונות־עניים. זה היה בלילה, בפרוורה המזרחי של לונדון, ולפניו עמדה מרגי, נערה בת חמש־עשרה מנערות בית־החרושת. הוא ליוה אותה לביתה אחרי שיצאו ממשתה חברים בבית־המרזח, על כוס שכר ופולים. היא דרה באותו בית, שלא היה ראוי לשמש דיר לחזירים. הוא הושיט לה את ידו באמרו שלום. היא פשטה את שפתיה לקבל נשיקה, אך הוא לא אמר לנשק לה. הוא חש מין יראה מפניה. אז לחצה בידה את כף־ידו בקדחתנות יתרה. הוא הרגיש את בלוטי הקרן של טפחה, כשהם שוחקים ושורטים את שלה, וגל של חמלה הציף את לבו. הוא ראה את עיניה הרעבות והכלות ואת צורת־האשה שלה, התשושה מלחם־לחץ, שנדחפה באונס מילדות לבגרות מבוהלת ואכזריה. ואז חבק אותה בזרועותיו, ברחבות של סבלנות, הרכין את עצמו ונשק אותה על שפתיה. צעקת־שמחתה הקצרה צלצלה באזניו, והוא הרגיש בהצמדה אליו כחתול המטפס. מזת־הרעב הקטנה, המסכנה. מחזה המאורע הזה, שאירע בימים רחוקים שעברו, לא מש מנגד עיניו. בשרו פירכס, כמו שהיה מפרכס באותו לילה, כאשר נלהצה אליו אותה קטנה, ולבו נתיחם בקרבו מרחמים. זה היה מחזה אפור, נרפש באפר, והגשם ירד אז כסילוני רפש דקים על אבני המרצפת. ופתאום שטף את הקיר שנית זהר־תפארת, ובמקום המחזה ההוא, כחודר מבעדו, הופיע מראה פניה

היא, החוורים מתחת לכתר שערות־הזהב שלה, ורחוקים ככוכב שלא תשיגנו יד־איש.

הוא נטל בידו מעל הכסא את ספרו של בראונינג ואת הכרך של סוינבורן ונשק אותם. אף על פי כן, חשב, הרי אמרה לי לסור שנית. הוא העיף עוד פעם את מבטו על בבואתו בראי, ואמר בקול רם, בכוונה עצומה:

— מרטין עדן, הדבר הראשון שעליך לעשות מחר בבוקר הוא ללכת אל בית־הספרים הכללי ולקרוא על אודות הנימוסין. הבינות!

הוא כיבה את הגז, והקפיצים צווחו מכובד גופו.

— אבל עליך לחדול משטויות, מרטין, בחור שלי; עליך לחדול משטויות, — אמר בקול רם.

ואז שקע לאטו בתרדמה ויישן, וחלומותיו אשר חלם דומים היו ברהב־עוזם לחלומותיהם של מעשני אופיום.

5

ממחרת הבוקר הקיץ מחלומות של נועם וצחצחות ורזזה את חלל־האויר מסביבו שהוא רווי קיטור וריח של קצף־סבון ושל כבסים־צואים, ומלא המולה של רוגזה וצלצול וקשקוש שבחיי עמל וענות. בצאתו מחדרו הגיע לאזנו קול שקשוק־מים, גערה של רוגז ומכת־לחי מצלצלת, סימן, כי אחותו שפכה את כל רוגז־לבה על ראש אחד מיוצאי בטנה המרובים. צווחת הילד פלהה את קרבו כסכין. הוא הרגיש פתאום שהכל כאן, עצם האויר שהוא נושם, דוחה ונאלח עד לגועל. כמה זה שונה כאווירו של הבית שבו גרה רות, המלא יופי ושלווה. שם היה האוויר רוחני כולו; כאן היה כולו חמרי, שפל בהמריותו.

— בוא הנה, אלפרד, — קרא אל הילד הבוכה, כשהוא תוחב את ידו לתוך כיס מכנסיו, מקום שם החזיק את כספו בפזור ומפורד ברחבות, כדרך שהיה חי את חייו בכלל. הוא שם מטבע של כסף לתוך ידו של התינוק והחזיק אותו על זרועותיו רגע אחד, בהשקיטו את בכיו:

— עכשיו רוץ וקנה לך סוכריות, ואל תשכח לתת גם לאחיך ולאחיותיך. העיקר שתקנה מן המין שאינו נאכל מהר.

אחותו הרימה מעל אגן־הכביסה את פניה המשולהבים והביטה אליו.

— די היה במטבע־נחושת, — אמרה. — זו דרכך, לבלי לדעת את ערך הכסף. הילד יאכל ממתקים עד שיחלה.

— אין דבר, אין דבר, — ענה הוא בעליצות. כספי ישמור על עצמו בלעדי. אלמלא היית כל כך עסוקה, הייתי נותן לך נשיקה לשלום.

הוא רצה להתנהג בחיבה עם אחותו זו, שהיתה בעלת לב טוב, ואשר אהבה אותו על פי דרכה, כפי שידע. ואולם במשך השנים היתה עצמיותה פוחתת והולכת, מבלי שהוא ידע כיצד, והיא כאילו היתה מתעלמת ממנו ומכזיבה אותו. אין זאת כי אם העבודה הקשה, הילדים הרבים ונרגנותו של בעלה הם הם שהביאו בה את השינוי הזה, נצנץ רעיון בלבו, כי טבעה הלך, כנראה, הלוך וקבל תכונות של ירקות באושים, של קצף־סבון מפיץ ריח רע ושל מטבעות־הנחושת, הניקל והכסף שהיתה נוטלת בשבתה אל קופת החנות.

— לך וקח לך את ארוחת־הבוקר שלך, — אמרה בקפידה, אך בהנאה מסותרת מדברי אחיה. מכל אחיה הנפוצים על ארץ רבה היה הוא תמיד החביב עליה ביותר. — ואני מודיעה לך, כי נשוק אשק לך לשלום, — הוסיפה מתוך זיע־פתע בלבבה.

באגודלה ובאצבעה מחתה את קצף־הסבון המטפטף, תחלה מזרועה האחת ואחר מן השניה. הוא שם את זרועותיו מסביב למתניה הרחבות ונשק לה על שפתיה הלחות, הנודפות קיטור. הדמעות נקבצו לתוך עיניה — לא כך מעצמת הרגש, כי אם בעיקר מחולשה שבעקב עבודת־תמיד למעלה מן הכוחות. היא דחפה אותו מעליה, אבל הוא הספיק לראות את עיניה המלוחלחות מדמעות.

— את ארוחת־הבוקר תמצא בתנור, — אמרה בחפזה. — ג'ים בודאי כבר קם כעת. אנוסה הייתי להשכים קום לרגל הכביסה. ועכשיו לך לך מזה, וצא מן הבית בשעה מוקדמת. לא יפה יהיה בבית היום, מכיון שטום עזב את העבודה ואין איש מלבד ברנרד אשר ינהג את העגלה.

מרטין הלך אל המטבח ולבו שח בקרבו. דמות פני־אחותו האדומים וצורתה המרושלת הלכו הלוך וחדור אל מוחו וצרבו בו צרבת. היא היתה יכולה לאהוב אותו, אילו רק היה לה מעט זמן. אבל היא כרעה לגמרי תחת סבל עבודתה, באפיסת כל הכוחות. אכן היתה זאת רשעות וגסות־לב מברנרד היגגינבותם להעבידה כל כך בפרך. אבל באותו זמן הרגיש בלי־משים, כי בנשיקה ההיא לא היה שום יופי. אמת, נכון הדבר, זאת היתה נשיקה יוצאת מגדר הרגיל. זה רבות בשנים היתה נושקת לו רק בחזרו ממסעיו או בצאתו למסעו. אבל לנשיקה זו היה טעם של קצף־סבון, והשפתיים, כפי שראה, בלות היו. ולא היתה בה בנשיקה זו אותה לחיצת־שפתיים חזקה ומהירה, שכדרך הנשיקות. נשיקתה היתה נשיקת אשה

עייפה, אף עיפותה נמשכה זמן רב כל כך עד ששכחה כיצד לנשק. הוא זכר אותה בנערותה, לפני נישואיה, בעת שהיתה יוצאת במחול עם טובי הרוקדים, במשך כל הלילה, אחרי עמל יום תמים קשה במכבסה, ולא היתה חוששת ללכת מבית־המחול לעבודת יום קשה נוסף. ואז עלתה במחשבתו רות והמתיקות הצוננת, שמקננת בודאי בשפתותיה, כמו שקננה בכל אשר לה. נשיקתה שלה ודאי דומה ללחיצת כף־ידה, או לאופן שבו הביטה באנשים, — בעוז ובחירות. בדמיונו העז לצייר לו את שפתיה על גבי שפתיו, וכה חי היה הציור הזה של דמיונו, עד כי הגיגיו לעו וילך כנטרף, והיה כצף בין ענני עלי־ורד הממלאים את מוחו בריח־ניחוחם.

במטבח מצא את ג׳ים, הדייר השני, אוכל דייסה של תירס ברישול של מפונקים, כשעיניו מביטות למרחקים בחולשה ענוגה. ג׳ים היה שוליה של חרש־בדיל, בחור שלסתותיו הרפות ומזגו אוהב־התענוגות, ב חד עם מין טפשות עצבנית, נבאו שבעליהם לא ירחיק ללכת עם המתחרים על פת לחם בחמאה.

— למה זה אינך אוכל? — שאל הלז, בראותו את מרטין טובל בלי־חמדה ובעצבנות את כפו בדייסת־שבולת־השועל הצוננת והמבושלת למחצה. — האם שוב היית שכור אמש?

מרטין הניע בראשו לאות לאו. העניות המנוולת שבכל, בכל, העיקה על רוחו. רות מורז נדמתה לו מרוחקת יותר משהיתה.

— ואני, — המשיך ג׳ים בצחוק מתהדר ועצבני, — אני הייתי מלא כדבעי, עד קדקדי. אוה, היא היתה כפתור ופרח! בללי הביאני הביתה.

מרטין הניע בראשו לאות כי שמע — הרגל מלידה היה זה עמדו, לשים לב לדברי הדובר אליו — ומזג לו ספל קהוה פושרת.

— התלך הערב אל הריקודים בקלוב־הלוטוס? — שאל ג׳ים. — הם הזמינו להם שכר, ואם יבואו גם הבחורים מטמסקל, הרי תהיה זו חברה סוערת. אך לי לא איכפת. אני אף־על־פי־כן אקח אתי את ידידתי. לעזאזל, איזה טעם משונה בפי!

הוא עווה את פניו, ונסה לשטוף את הטעם הרע בלגימת קהוה.

— המכיר אתה את יוליה?

מרטין נתן בראשו אות לאו.

— היא ידידתי, — ביאר ג׳ים, — והיא אפרסק, תאוה לעינים. הייתי מציג אותך לפניה, אלא שאתה תקח את לבה. אינני מבין מה מוצאות בך הבחורות, חי נפשי אינני מבין, אבל, פשוט, מרגיז הדבר, היאך שאתה לוקח את לבן ומסב אותן מאחרי הבחורים.

— מעולם לא לקחתי ממך אחת מהנה, — ענה מרטין בלי־חמדה. צריך היה לגמור את ארוחת־הבוקר איך שהוא.

— לא, כי לקחת אמנם, — עמד ההוא על דעתו בהתלהבות. — מגגי היתה זאת.

— מעולם לא היו לי עסקים עמה. מעולם לא רקדתי אתה, מלבד בלילה ההוא.

— כן, וזהו הדבר שגרם לכל! — קרא ג׳ים. — אתה רק רקדת אתה והבטת בה, והשאר בא מאליו. כמובן, אתה לא נתכוונת לשום דבר, אבל אותי זה דחה למעצבה. שוב לא רצתה להביט בי. תמיד היא שואלת לך. היא היתה נענית לך בלי היסוסים, אילו רצית בכך.

— אבל, הן אני לא רציתי.

— שוב לא היה מועיל בדבר. אנכי נשארתי מבחוץ. — ג׳ים הביט בו בהתפעלות. — אך בין כך ובין כך, כיצד אתה עושה זאת, מרטין?

— על ידי זה שאינני שם לבי אליהן, — היתה תשובתו.

— כונתך לומר, שאתה מעמיד פנים כאילו אינך שם לב אליהן? — שאל ג׳ים בהתעוררות.

מרטין חשב רגע, ואחר ענה:

— אולי די גם בזה, אבל נדמה לי שאצלי אין הדבר כך. מעולם לא שמתי לב... הרבה. אם יכול אתה להתחפש כך, בודאי יהיה זה מספיק.

— צריך היית להיות בצריף של ריילי בליל שלשום! — קרא ג׳ים שלא מן הענין. — כמה מן הבחורים לבשו אפילו את הכסיות. היה שם אפרסק אחד מוסט-אואקלנד. הם כנוהו „העכברוש". הלך כמשי. אף אחד לא יכול לנגוע בו. כולנו חשבנו, אילו היית אתה כאן! היכן היית?

— ירדתי לאואקלנד, — השיב מרטין.

— לראות במחזה?

מרטין דחף מעליו את הצלחת וקם.

— התבוא אל הריקודים הערב? — קרא אחריו ההוא.

— לא, סבורני שלא אבוא, — ענה מרטין.

הוא ירד במדרגות ויצא החוצה, בנשמו אויר מלוא חזהו. נחנק היה כל אותו זמן באויר ההוא, ופטפוטו של ג׳ים הרגיזו עד לשגעון. לרגעים היה מתאפק מלהושיט את זרועותיו ולהכפיש את פניו של ג׳ים בתוך צלחת הדייסה. נדמה לו, כי ככל אשר הרבה ג׳ים לפטפט, כן הלבה רות הלוך והתרחק ממנו. כל עוד הוא רועה בברעה אחד עם בהמות כאלו, איך יוכל להיות ראוי לה? נרעש ונבוך היה מן הבעיה שלפניו, ודכא עד עפר בגלל שבתו בתוך מעמדו, מעמד־העמל. כל דבר ודבר כאילו שלח את ידו אליו לעצור אותו — אחותו, בית אחותו ומשפחתה, ג׳ים השוליה, כל האנשים שהכיר, כל קשר מקשרי החיים. טעם רע היה לחיים בהכו. עד היום הזה היו בעיניו החיים, שחי בתוך כלל האנשים שמסביבו — דבר טוב.

מעולם לא שאל מהם שאלות, חוץ מבשעה שהי׳ה קורא בספרים; אבל הרי אלה היו רק ספרים, ספרי דמיון ואגדה מעולם בלתי־ממשי של מין הוויה הטובה מן המציאות. ואולם עתה ראה בעיניו את העולם ההוא, אפשרי וממשי, ובמרכזו עומד פרח־אשה המכונה רות; ומעתה יהיה על כרחו יודע את טעם המרירות, וכיסופי־נפש כקוצים ממאירים, ויאוש שגורם יסורים כיון שיונק מן התקוה.

הוא נמלך בדעתו לאן ללכת. אם לספריה הכללית של ברקלי, אי לזו של אוקלנד, והחליט לילך לזו האחרונה, משום שרות גרה היתה באוקלנד. מי יודע? — ספריה הרי זה מקום שהיא עלולה להמצא בו, ויתכן שהוא יפגשנה שם. הוא לא ידע את מנהגי הספריות, והיה מפשפש והולך בשורות ארוכות לאין סוף של ספרי־מעשיות, עד שאמרה לו הנערה עדינת־הפנים, שפניה פני צרפתיה, ושהיתה כנראה הממונה על כך, כי עליו לעלות קודם אל הקומה השניה, מקום שם הלשכה והקטלוג. הוא לא היה בקי בסדרים, כדי לשאול את פי האיש היושב שם אל שולחן הכתיבה, והוא נכנס להרפתקאות של חיפושים בתא ספרי הפילוסופיה. הוא שמע על אודות פילוסופיה שבספרים, אבל לא שיער בנפשו, שכל כך הרבה נכתב על זה. המדפים הגבוהים והבולטים, העמוסים כרכים עבים, דכאו את רוחו, ובאותה שעה עצמה גם עוררו אותה. כאן היתה עבודה לנסות בה את מחשבתו. הוא נתקל בספרי טריגונומטריה, במחלקת המתמטיקה, ועלעל בדפיהם, והביט אל הספרות והנוסחאות שלא ידע את פשרם. הרי ידע לקרוא אנגלית, אבל כאן ראה לפניו שפה זרה, נורמן וארתור ידעו שפה זו. הוא שמע אותם מדברים בה. והם היו אחיה. הוא עזב את התא מתוך אוש. מכל צד העיקו עליו הספרים. כאילו אמרו לרמסו. מעולם לא עלה על דעתו שאוצר הדעת האנושית הוא כל כך ענקי. אימה תקפה אותו. כיצד יוכל מוחו להתגבר ולהיות שליט בכל זה בזמן מן הזמנים? אחר כך נזכר כי יש ויש אנשים אחרים, אנשים רבים, שהתגברו ושלטו על כל אלה; והוא הוציא מפיו בנשימה שבועה רבה, בלחש ובחום־נפש, שמוחו יוכל לעשות מה שיכלו לעשות אחרים.

וכך היה ממשיך ומהלך מתא לתא, עובר מעגמת־נפש להתפעלות ומהתפעלות לעגמת־הנפש, בהסתכלו במדפים העמוסים דעת וחכמה. במחלקת־אחת בא לידו ספר „קיצור הספנות של נוררי״. הוא עלעל בספר ביראת הכבוד. במדה ידועה היתה זו שפה מובנת לו. לשניהם, לספר ולו, היתה שייכות אל הים. ואחר מצא את ספרו של באודיטש, וספרים מאת לקי ומרשל. זהו! הוא ילמד ספנות. הוא יחדל מן השתיה, יעבוד בכל כחו ויהיה לרב־החובל. באותה שעה נראתה לו רות קרובה אליו מאוד. כרב־החובל יוכל לשאת אותה לאשה (אם היא תרצה בו). ואם לא תרצה, מילא, אזי יחיה

ויראה בטוב בין אנשים, הודות ל ה, ובכל אופן יחדל מן השתיה. אז נזכר במבטיהים באחריות ובבעלי־הספינות, שני אדונים קשים, שרב־החובל נעשה להם למס עובד, שכל אחד מהם רוצה ויכול לרעוץ אותו ולהכריעו. ואשר שאיפת־התועלת של האחד מהם היא בניגוד גמור לזו של חברו. הוא העיף את עיניו על פני האולם מסביב ועצם אותן, כעוצר בתוכן את המראה הגדול של רבבת כרכים. לא; הוא לא ישוב עוד אל הים ואל הספנות. בכל עושר־הספרים הלזה היה צפון כ ח, ואם מוגו לו מעשים גדולים, עליו לעשות אותם על היבשה. מלבד זאת, הלא אסור לרבי־החובלים לקחת אתם בספינה את נשותיהם.

שעת הצהרים הגיעה ועברה. הוא שכח לאכול, והיה הולך ומחפש ספרים, על פי השמות הכתובים על גבם; יען כי חוץ משאלת דרכו בחיים, הטרידה אותו שאלה אחת פשוטה ומעשית מאוד. „כשאתה מתודע אל אחת העלמות, והיא מזמינה אותך לסור לביתה, כעבור כמה זמן מותר לך לסור?" — הביע לעצמו במלים את גוף השאלה. ואולם כאשר מצא סוף סוף את המדף המבוקש, חפש לשוא תשובה עליה. הוא נדהם למראה ההיכל הגדול ורחב־הידים של חכמת־הנימוסין, והיה אובד והולך בלבירינט של הסוגיה, כיצד נוהגים בכרטיסי־ביקור בינם לבין עצמם אנשים רמי־המעלה. הוא עזב את חפושיו. הוא לא מצא את מבוקשו, אף כי מצא שהנימוס צריך לקחת את כל זמנו של אדם, וכי היה עליו קודם לכן לחיות חיי־משנה של הכנה, כדי ללמוד בהם כיצד להיות מנומס.

— המצאת את אשר היה נחוץ לך? — שאל אותו האיש היושב אל שולחן־הכתיבה, כאשר פנה לצאת.

— כן, אדוני, — ענה, — ספריה נאה יש לכם כאן.

האיש הסכים בנענוע־ראש, ואמר:

— אנחנו נשמח לראותך כאן לעתים קרובות. האם ספן אתה, אדוני?

— כן, אדוני, — ענה, — ואני אבוא שנית.

„אבל מנין ידע שאני ספן?" שאל את עצמו, ברדתו מעל המדרגות. ובלכתו ברחוב היה מצעדו תחילה, עד שהגיע אל קרן־הרחוב הקרובה, מאומץ מאוד ומיושר ובלתי־זריז, עד שהשתקע בכחשבות, ואז שב אליו מצעדו הרגיל, המתנודד.

6

טרדת־נפש נוראה הדומה לרעב הציקה למרטין עדן. כמוזה־רעב התגווה תאוה לראות בעיניו את הנערה, שידיה הדקות תפשו את חייו והחזיקו בהם בכף־ידו של ענק. הוא לא יכול לאמץ את רוחו עד כדי לבקרה בביתה. ירא היה, שמא יהיה ביקורו מוקדם יותר מדי, ואז יחטא חטא גדול ונורא כנגד אותו ענין גדול ונורא המכונה נימוס. הוא בילה שעות אין־ספורות בספריות של אואקלנד וברקלי, וערך בקשות בכתב להיות בהן לחבר, בשבילו, בשביל אחיותיו גרטרוד ומרים ובשביל ג'ים, אחרי שקנה את הסכמתו של זה האחרון במהי כמה כוסות שכר. משקבל את ארבעת הכרטיסים, שנתנו לו את הזכות לקחת עמו ספרים לביתו, היה הגז דולק בחדר־המשרתים הקטן עד שעה מאוחרת בלילה, ומיסטר היגינבותם הוסיף בעבור זאת על מחיר החדר חמשים סנט לשבוע.

הספרים המרובים שקרא פעלו רק להחד את הוסר מנוחת־נפשו. כל עמוד ועמוד שבכל ספר היה כמין חרך קטן, שדרכו הביט לתוך מלכות החכמה. רעבונו היה ניזון ממה שקרא, והיה הולך וגדל. נוסף לזה, לא ידע מהיכן להתחיל, וסבל בלי־חשך מחוסר־הכנה. הוא לא ידע את הענינים השכיחים ביותר, שהיו נזכרים בספרים ומובאים כדבר הידוע מן הסתם לכל קורא, כפי שיכול היה לראות ברור. ואותו דבר עצמו נכון היה גם לגבי השירה שקרא, ואשר מכּכה בו רוח עועים מרוב תענוג־הנפש. הוא קרא עוד משירי סוינבורן, שבכרך אשר השאילה לו רות; ואת „דולורס" הבין היטב. אבל ודאי, ההליט, שרות לא הבינה זאת, ואיך יכלה להבין, בעוד שהיא חיה את חיה המעודנים? ואז באו ל דו שיריו של קיפלינג, וצלצול הזמר עם צלצל־הכנפים וזוהר־התפארת, אשר עדה בהם המשורר את הדברים הפשוטים שבכל יום, הביפו את לבו ולקחוהו שבי. מלא היה השתוממות על החבה היתרה שהאיש הזה הוגה אל החיים, ועל הפסיכולוגיה החותכת שלו. „פסיכולוגיה" היתה מלה חדשה באוצר־מליו של מרטין. זה עתה קנה לו מלון, מעשה שהביא גרעון במכסת־כספו, וקרב את היום, שבו אנוס יהיה לשוב לעבודת־הספנות כדי למצוא שבר. חוץ מזה הכעיס המעשה הזה את מיסטר היגינבותם, שהיה בוהר לראות את הכסף הזה בצורה של דמי מזונות.

הוא לא מצא עוז בנפשו לבוא עד ביתה של רות בשעות היום, אך הלילה היה לו לסתרה, בארבו כגנב בסביבות בית־המורזים, כשהוא מביט בגנבה אל החלונות ונושא בחובו אהבה אפילו אל הכתלים שהיו לה למחסה. פעמים אחדות ניצל בנס מהפגש פנים אל פנים באחיה, ופעם אחת הלך בעקבותיו של האדון מורז מרחוב לרחוב ובחן לאור הפנסים את קלסתר־פניו, כשהוא מתפלל בלבו על איזו סכנת־מוות שתבוא פתאום, כדי שיוכל לחוש לעזרה ולהציל את חיי אביה. באחד הלילות בא על שכרו בעמדו על משמרתו, כי לרגע אחד הופיעה דמותה של רות באחד החלונות של הקומה השניה. הוא ראה רק את ראשה ואת כתפיה, וזרועותיה הורמו בהיטיבה את תסרקתה למול ראי. זה היה רק משך רגע אחד, אבל לו היה זה רגע ארוך, שבו נהפך דמו בקרבו ליין והחל להתרונן בתוך עורקיו. אז הורידה את הפרגוד. אבל זה היה חדרה — זאת ידע עכשו; ומאז היה מהלך ותועה שם לעתים קרובות, כשהוא מסתתר תחת עץ מאפיל בצד־הרחוב שמנגד ומעשן סיגרטות לאין מספר. יום אחד אחרי הצהרים ראה את אמה יוצאת מתוך אחד הבנקים, וקבל הוכחה יתרה לדבר המרחק העצום שהבדיל בינו ובין רות. היא היתה מאותו החוג שיש לו עסקים עם בנקים. הוא לא נכנס מעודו לתוך בנק פנימה והיה לו מושג, שלמוסדות מסוג זה באים רק האנשים העשירים במאוד והכל־יכולים.

מבחינה אחת עברה עליו מהפכה רוחנית. הנקיון והטהרה שלה פעלו עליו את פעולתם, והוא הרגיש פתאום בישותו את הצורך, הזועק אליו מקרבו, להיות נקי בגופו תמיד. זאת עליו להיות, אם רוצה הוא להיות ראוי לנשום את האויר שהיא נושמת. כעת היה מנקה את שניו, והיה משפשף את כפות־ידיו במברשת־כלים של מטבח, עד שראה מברשת של צפרנים בחלון של בית־מסחר לסמים, והבין את שימושה. בשעה שקנה אותה הסתכל המוכר בצפרניו והציע לו פצירה־כים לצפרנים, וכך גדל רכושו בעוד מכשיר אחד של טואליטה. בספריה בא לידו ספר אחד שעסק בשמירת הגוף, ועד מהרה קנה לו הרגל לרחוץ את בשרו במים קרים מדי בוקר בבוקר, לתמהונו של ג׳ים ולחרדת מיסטר היגגינבותם, שלא היה מחבב מיני המצאות גבוהות כאלו, והיה נמלך בדעתו בכובד־ראש גמור, אם עליו לדרוש מאת מרטין תשלום נוסף בעד המים ואם לא. ושוב נעשה צעד בכיוון אחר: לקיפול־המכנסים. עכשיו שמרטין נתעורר לשים לב לענינים כאלה, ראה עד מהרה את ההבדל שבין הברכים הנפוחות כשקים, במכנסים שלבשו בני המעמד העובד, ובין הקו הישר מן הברך ועד כף־הרגל של מכנסי האנשים אשר למעלה מן המעמד העובד. אף הוא למד לדעת את סבת הדבר מהי, ומני אז לא זז מן המטבח של אחותו, בחפשו שם מגהצים ואת דף־הגיהוץ. בתחלה לא הצליח חפצו בידו, והוא שרף לחלוטין זוג־מכנסים אחד והיה

צריך לקנות אחר במקומו, הוצאה שקרבה עוד יותר את היום שבו יהיה אנוס לירד בספינה.

אבל התיקונים נגעו עמוק יותר מאשר בענינים חיצוניים בלבד. הוא היה עוד מעשן טבק, אבל הדל לגמרי מן השתיה. עד הזמן ההוא היתה השתיה בעיניו ענין היאה לגברים לעסוק בו, וגאותו היתה על יכלתו הגופנית להאריך בשתיה, שבכחה יכול היה להתחרות בשתית יין עם חבריו, והיה שותה והולך עד אשר נפלו כולם שכורים אל מתחת לשולחן. מדי הפגשו עכשו באחד המלחים, שקרה מקרה לעבוד עמו יחד — וכאלה היו רבים בסן־פרנציסקו העיר — היה מכבד אותו במשקה, וכשהלה כיבד אותו אף הוא, כרגיל בימים שעברו, היה מזמין לעצמו מן המשקאות הקלים, תמד או משרת־זנגביל, והיה מקבל באורך־אפים את לעגם והלצותיהם של חבריו. וכשהללו הודלקו מהיין, היה מסתכל בהם ורואה את החיה המתעוררת בהם ומשתלטת עליהם, והיה נותן תודה לאלהים שהוא אינו דומה עוד אל הם. הם אנוסים היו לשכוח את עוניים, וכשהיו שכורים היתה רוחם הסכלה, הכהה, נעשית בת־הרין, בבחינת „והייתם כאלהים", ואיש איש מהם היה אז שליט בשמיו, שמי תאוה שכורים. אך מרטין לא הרגיש עוד צורך במשקה חריף. הוא היה שכור ולא מיין, באופן חדש ועמוק יותר — שכור בגלל רות. אשר הדליקה אותו באהבה ובחזון חיים נעלים, חיי הנצח, שכור מן הספרים, שהכניסו לתוך מוחו רבואות תולעי־תאוה מוצצים, ושכור מהרגשת הנקיון הגופני שהקנה לעצמו. אשר הוסיף אפילו בריאות־גוף נאה על בריאותו הטובה, ואשר מסך בכל גופו חדוות־הוויה שרננה בעצמותיו.

ערב אחד הלך לתיאטרון, באמרו אל לבו, אולי יקרה מקרה והוא יראה אותה שם. ובשבתו על המעקה השני ראה אותה ממקומו. הוא ראה אותה כשהיא עוברת לאורך האגף, בלוית ארתור ואיש צעיר משונה, בעל בלורית זקופה כדרך משחקי כדור־הרגל, ומשקפים על אפו, ומראה האיש עורר בו מיד הרגשה חריפה של חשש וקנאה. היא ישבה על מקומה בחצי הגורן העגולה שלפני התזמורת, ולא רב היה מספר הדברים שהוא ראה כל אותו ערב חוץ ממנה — זוג כתפים עדינות ולבנות ועטרת שער־זהב חיור, דהה מחמת המרחק. אבל היו אחרים שראו אותו, ומפרק לפרק כשהיה מעיף עין על סביבותיו, ראה שתי נערות שהיו מביטות לאחוריהן, ממקום מושבן בשורה הקדומה, מרחק תריסר כסאות ממנו, ומצטחקות לעומתו בעזות־עינים. הוא היה תמיד איש נוח לבריות, ולא היה מסוגל מטבע בריאתו לדחות מעליו את שוחריו. בימים שעברו היה בודאי עונה להן בבת־צחוק אף הוא, ולא עוד אלא שודאי היה מעודדן לצחוק ולהתקרבות. אבל עכשיו שונה היה הדבר. הוא השיב בבת־צחוק, אבל מיד הביט לעבר אחר, ושוב לא הביט בהן, בכוונה. ברם, כמה פעמים, בשכחו לגמרי על אודות שתי

הנערות ובוזביטו לצדן נתקלו עיניו בבת-צחוקן. הוא לא יכול ללוש את עצמו במשך יום אחד מחדש, כע סה זו, אף לא יכול לכוף את אפיו, הידידותי מבריאתו; לפיכך, היה מצטחק ברגעים כאלה אל הנערות מתוך חבה אנושית חמה. לא היה בזה כל חידוש בשבילו. הוא ידע כי זרועותיהן, זרועות האשה, פשוטות אליו. אבל עכשיו שונה היה הדבר. רחוק למטה, באזור התזמורת, שם ישבה האשה היחידה בכל העולם, והיא כל כך שונה — שונה עד להחריד — מאלו שתי הנערות של מעמדו הוא, עד שיכול היה להרגיש ביחס אליהן אך חמלה ותוגה. הוא אמר אל לבו, שהיה לב טוב ועשוי לכך, כי הלואי והיו נערות אלו אף הן, לכל הפחות במדת-מה, טובות ומפוארות כמוה. במחיר כל הון שבעולם לא היה מסוגל להעליב אותן בגלל התקרבותן היתרה. הוא לא מצא בהתקרבות זו קורת-רוח מיוחדת; הוא הרגיש אפילו כעין בושה קלה על שפלות-מדרגתו, שממנה סבת התקרבותן. הוא ידע, שאילו היה שייך למעמדה של רות, לא היו הנערות הללו פותחות לו בסימני רצון; ועם כל מבט ומבט שלהן היה מרגיש את אגרוף-השבי של מעמדו, האוחז בו בחזקה ועוצר אותו מהחלץ.

הוא קם ממקום-מושבו לפני רדת המסך, ככלות המערכה האחרונה בהיות כונתו לראות את רות עוברת בצאתה מן התיאטרון. הרבה אנשים היו עומדים תמיד על המדרכה בחוץ, והוא יכול איפוא להאפיל על עיניו במצנפתו ולהסתתר מאחורי גבו של מי-שהוא, באופן שהיא לא תראה אותו. הוא יצא מתוך התיאטרון עם ראשוני היוצאים; ואולם אך עמד על עמדו בקצה המדרכה, ושתי הנערות הופיעו אף הן. הוא ידע שהן מחפשות אותו, ובאותו רגע מסוגל היה לקלל את כח-המושך שבו, ביחס לנשים. הוא ראה אותן נדחקות כה וכה ומתקרבות אליו, בעברן את המדרכה לרדת אל הרחוב, וידע כי מהבואו יתגלה. הן המשיכו לאטן, ונמצאו בתוך הקהל הצפוף ברגע שהגיעו למקום עמדתו. אחת מהן נתקלה בו בלי משים. כמו זה לה הפעם הראשונה שהיא רואה אותו. היא היתה נערה דקת-גזרה, שחרחורת, בעלת עינים שחורות ואמיצות. אבל עיניה הצטחקו לקראתו, והוא השיב בבת-צחוק.

— הללו! — פלט בלי-משים.

המלה נאמרה מאליה; פעמים כה רבות אמר אותה קודם במצבים דומים לזה בפגישות ראשונות. חוץ מזה, מוכרח היה לעשות לפחות את זאת. באפיו הוטבעה אותה רחבות-הסבלנות, אותה חבת-אנוש שלא הרשתה לו להמנע מזאת. הנערה שחורת-העינים הצטחקה בקורת-רוח ובברכת-שלום כאחת, והיתה נראית כאוכרת לעמוד; אף חברתה, אשר זרועה היתה שלובה בזרועה של זו, חשפה את שיניה וצחקה והראתה כמו כן סמני רצון לעמוד. הוא נמלך חיש בדעתו. אין זה כלל מן הרצוי שהיא תראהו עומד כאן

ומדבר עם הנערות הללו. ובאופן טבעי לגמרי, כדבר המובן מאליו, צרף את מצעדו לצעדי הנערה שחורת־העינים וילך עמה, כשהוא פוסע לצדה. הוא עשה זאת בלי כל חוסר־זריזות או כבדות־לשון. כאן היה כשורר בביתו, ולא היה נופל מהן בבדיחות־הדעת ובהלצה והיה משיב אמריו כיד המלך, ומענה־לשונו חד וחלק בשפת־הרחוב, מה שהיה משמש תמיד פרוזדור לידידות בעניבם מהירי־התפתחות אלה. בקרן הרחוב, במקום שהזרם העיקרי של ההמון היה שופע והולך, התחיל מרטין להדחק, כדי להכנס לתוך הרחוב שברוחב. אך הנערה בעלת העינים השחורות תפשתו בזרועו ונמשכה אחריו, ובסחבה את חברתה אחריה קראה:

— לאט לך, ביל! מה הבהלה? הרי אינך א׳מר לנער את הצנך מעלינו כה לפתע פתאום?

הוא עצר בדרכו בצחוק קצר, והסב את פניו אליהן. מעל לכתפיהן יכול היה לראות את ההמון הנדחק עובר באור פנסי־הרחוב. במקום שהוא עמד לא היה רב האור, וכך יכול היה לראות אותה בעברה, כשהוא בעצמו בלתי נראה. ודאי תעבור כאן, כי זוהי הדרך המובילה לביתה.

— מה שמה של זו? — שאל את הנערה השניה, החושפת שניה בצחוק, ברמזו בתנועת־ראשו על הנערה שחורת־העינים.

— שאל אותה, — העוותה זו את קולה בתשובתה.

— טוב, מהו איפוא? — שאל, בפנותו ישר אל הנערה המדוברת.

— עדיין לא אמרת לי מה שמך אתה. — השיבה זו.

— את לא שאלת לשמי, — ענה בבת־צחוק. — מלבד זאת, כבר נחשת אותו במחי ראשון. ביל שמי, אמנם כך הוא.

— אוה, לך לך! — היא הביטה לתוך עיניו בעינים נלהבות־דוקרות ומאירות־פנים כאחד. — מה שמך, אמור את האמת!

היא הביטה בו שנית. כל דורות האשה, למן תחלת היות זכר ונקבה על הארץ, באו לידי בטוי בהבעת עיניה. והוא בחן אותה מתוך זלזול כל שהוא וידע, בהגיסו בה את לבו, כי אם יוסיף להתקרב אליה, מיד תתחיל היא לסגת אחור, בדקות ובהעוויות־חן כ...הד. מוכנת ומזומנת תמיד להחליף את השיטה במשחק זה, אם הוא ישתנה ויהיה ר...ך־הלבב. ואף הוא, בשגם בשר הוא, מסוגל היה להרגיש את כח משיכתה, בעוד שאהבת־עצמו קבלה הנאה מאותות־הידידות שהיא הראתה לו. הו, הוא ידע את כל זאת, וידע את כל הנערות הללו היטב, מאלף עד תו. נערות טובות, לפי מדת הטוב ומושגו בחוגן המיוחד, נערות העובדות עבודה קשה בשכר מצער, ומואסות בחיים של רוחה במחיר גופן המכור. נערות המשתוקקות בעצבנות לאיזה קומץ קטן של אושר בישימון של קיומן, וההולכות לקראת עתיד מפוקפק, שבסופו — או כיעור של עמל אין־קץ וניוול של עניות, או תהום שחורה של צרה

ושפלות עוד יותר נוראות, תהום שהדרך אליה היא קצרה, אם כי שכרה המזומן גדול יותר.

— ביל, — ענה מרטין, בהניעו בראשו לאות „הן". — אכן, ביל ולא שם אחר.

— בלי ליצנות ? — חקרה אותו הנערה.

— אין שמו ביל, כלל וכלל, — התערבה הנערה השניה.

— מנין לך זאת ? — שאל אותה. — הרי מעולם לא ראית אותי קודם.

— אין צורך בכך כדי לדעת שאתה משקר, — באה תשובתה.

— באמת, ביל, מה שמך ? — שאלה הנערה הראשונה.

— ביל יספיק, — הודה לה.

היא תפשה אותו בזרועו ונענעה אותו לשם צחוק, באמרה :

— ידעתי שאתה משקר, אף על פי כן טוב אתה בעיני.

הוא תפש את כף־היד, שהיתה מושכת אותו אחריה, והרגיש על גבי הטפח את הצלקות ואת העקמומיות הידועות לו היטב.

— אימתי זה עוזבת את בית החרושת לכבושין ? — שאל אותה.

— מנין אותה יודע ? אכן, זהו צפנת־פענח ! — קראו הנערות יחד.

ובעוד הוא משיח עמן דברי־הבאי בעניני סכלות, התרוממו לנגד עיני רוחו ארונות־הספרים של הספריה, המלאים חכמת הדורות. הוא הצטחק במרירות, בחשבו על אי ההתאמה שבין המחזה ההוא למחזה אשר לפניו, והספקות הרסו לבוא אל תוכו. אך בין החזון הפנימי ובין מזמוטים חיצוניים עוד מצא זמן להסתכל בקהל־התיאטרון הזורם ועובר. ואז ראה אותה, באור הפנסים, הולכת באמצע בין אחיה ובין האיש הצעיר המשונה בעל המשקפים, ולבו כאילו עמד בו מדפוק. לרגע זה חכה זמן רב. הוא הספיק לראות את פאר ראשה, משהו קל ורך שהסתיר את הראש, ראה את השרטוטים טובי־הטעם של קומתה העטופה, את חן מהלכה ותארה ואת ידה שהחזיקה בכנף שמלתה. ואז עברה ונעלמה, והוא נשאר כאן, מביט אל שתי הנערות מבית־החרושת. אל נסיונותיהן העלובים להתלבש יפה, אל התאמצותן הטרגית להיות נקיות ונאות, אל אריג־מלבושן הזול, אל הסרטים הזולים, ואל הטבעות הזולות שבאצבעותיהן. הוא הרגיש משיכה בזרועו, ושמע קול מדבר ואומר :

— עורה נא, ביל ! מה לך ?

— מה היה הדבר שהתהלת לומר ? — שאל.

— אוה, לא כלום, — ענתה הנערה השחרחורת, בנענוע ראש קצר.

— אני רק העירותי...

— מה ?

— כן, אני לחשתי לך, כי רעיון טוב היה זה, אילו יכולת לבקש ולמצוא אחד מידידיך... בשבילה (והיא רמזה על חברתה), ואז יכולנו ללכת מפה ולשתות גלידה באיזה מקום, או קהוה, או משהו.

פתאום קפץ עליו רוגזו של גועל־הנפש. המעבר מרות לאשר לפניו היה פתאומי יותר מדי. צד בצד עם עיניה העזות והתבעניות של הנערה אשר לפניו ראה את עיניה הבהירות והמאירות של רות, כעיני אחת הקדושות, המביטות בו ממעמקי אין־שיעור של טוהר־הנפש. ואי מזה עלה בקרבו כח נעלם אשר ניער אותו. הוא ראוי ליותר מזה. להיים היה בעיניו ערך אחר, מאשר בעיני שתי הנערות הללו, שהשגותיהן לא הגיעו למעלה מגלידה וצעיר מכיר. הוא נזכר כי תמיד היה חי חיי־סתר במחשבתו. הוא נסה לשתף את מי־שהוא במחשבותיו המסותרות הללו, אבל מעולם לא מצא אשה — או איש — המסוגלים להבין אותן. הוא נסה זאת לעתים, אבל רק הפליא את שומעו, ומכיון שמחשבותיו היו למעלה מהם — משמע, שהוא עומד למעלה מהם. הוא הרגיש תנועה של כח בקרבו, וקפץ את אגרופיו. אם החיים יש להם ערך יותר גדול בשבילו, אזי עליו לדרוש יותר מן החיים. אבל מה הוא יכול לדרוש מחברותא אשר כזאת? העינים השחורות והעזות הללו, מה יכלו לתת לו? הוא ידע את המחשבות שבחביונן — על גלידה ועוד משהו. ואולם אותן עיני־הקדושה שראה בצדן — הן יכלו לתת לו כל מה שהוא ידע, ויותר מאשר ידע ושיער. הן יכלו לתת לו ספרים ותמונות, יופי ומרגוע, ואת כל עדינות־ההדר של חיים עליונים. כל מהלך־מחשבות וכל הגיג מבעד לעינים השחורות הללו היו ידועים לו. משל לגלגלי השעון. יכול היה להתבונן אל כל גלגל קטן, ולראות כיצד הוא מסתובב. הדבר, שאליו משכו אותו העינים הללו, היה — תענוג שפל־מדרגה, תפל וצר כקבר; והקבר היה סופו של תענוג זה. אבל הדבר, שאליו משכו אותו עיני־הקדושה, היה — סוד, פלא שאין המחשבה שולטת בו כלל, חיי־נצח. הוא ראה באותן העינים של רות ברק מנוגה נשמתה וכן גם שמץ מנוגה נשמתו הוא.

— יש רק חסרון אחד בתכנית הזאת — אמר בקול רם: — יש לי כבר ראיון.

עיני הנערה בערו מאכזבה.

— משערת אני, שאתה מוכרח לשבת על יד מטתו של חבר חולה? — לגלגה הנערה.

— לא, ראיון ממש, באמת, עם — — — מליו נעתקו לרגע. — עם נערה.

— אינך משטה בי? — שאלה בכובד־ראש.

הוא הביט לתוך עיניה וענה:

— אמת ונכון. אך מדוע לא נפגש בפעם אחרת? את עדיין לא אמרת לי את שמך. והיכן את גרה?

— ליזי, — ענתה, מתרככת ומתקרבת אליו, וידה לוחצת על זרועו, בעוד שגופה נשען אל גופו. — ליזי קוננולי. ואני גרה בקצה הרחוב החמשי, בקרן מרקט.

הוא המשיך את השיחה רגעים מספר, בטרם יפרד וילך. הוא לא הלך הביתה מיד; ותחת העץ, שהיה רגיל שם לעמוד על משמרתו, נשא את עיניו אל אחד החלונות, ומלמל:

— הרא־ון הזה היה אתך, רות. שעה זו לך שמרתיה.

7

שבוע תמים של קריאה מאומצת ומתמדת בספרים עבר על מרטין מעת שהתודע ראשונה אל רות מורז, והוא עדיין לא העז ללכת לבקרה בביתה. מפרק לפרק היה מעורר את עצמו ומתגבר ללכת שמה, אבל החלטתו היתה חוזרת ונמוגה מרוב פקפוקים שקפצו עליו. הוא לא ידע את השעה המתאימה לביקור, ואיש לא היה אשר יוכל להגיד לו זאת, והוא חפד מעשות איזה מעשה שאין לו תקנה. מכיון שנחלץ והתרחק מחבריו הקודמים ומהרגלי־חייו הנושנים, ומכיון שחברים חדשים לא היו לו, לא נשאר לו כלום חוץ מן הקריאה, והשעות הארוכות שהקדיש לקריאה עלולות היו להשחית תריסר זוגות עינים רגילות. אבל עיניו היו חזקות, והיו נשענות על גוף איתן להפליא. חוץ מזה, היתה רוחו קרקע בתולה. כל ימי חייו לא היה לה שימוש, לפחות בכל הנוגע למחשבה המופשטת של הספרים, ועתה היתה בשלה, מוכנת ומזומנת לקבל משך הזרע. הלימודים לא התישו את כוחה מעולם, והיא כאילו תקעה את שיניה בחכמת הספרים, שנים הזקות אשר לא תפלטנה את טרפן.

שבוע נקף, ולו היה נדמה שהוא חי מאות בשנים, כה הרחיק ללכת מעם החיים הנושנים ומהשקפותיו הישנות. אבל הוסר־ההבנה בלבל את הפצו. היא נסה לקרוא בכפרים, שדרשו שנים של התמחות והכנה מיוחדת. יום אחד רצה לקרוא ספר של פילוסופיה עתיקה, ומשנהו — של פילוסופיה מודרנית שבמודרנית, עד כי ראשו היה עליו כגלגל מרוב כת רות וניגודים בין הרעיונות. אותו דבר עצמו נשנה בבואו בסוד חכמי־הכלכלה. על מדף

אחד שבספריה מצא גם את קרל מרכס, גם את ריקארדו, את אדם סמית ואת מילל, והנוסחאות הסתומות של האחד לא נתנו לו שום רמז לכך, שרעיונותיו של השני עבר זמנם. הוא היה כנדהם, ואף על פי כן הפץ לדעת. במשך יום אחד התעורר בו הענין גם לכלכלה, גם להרושת־המעשה, גם למדיניות. בעברו בגן העיריה ראה קבוצה של אנשים, ובמרכזם כחצי־תריסר בעלי פנים משולהבים, שדברו בקול רם והתוכחו בכובד־ראש. הוא הצטרף אל השומעים, ושמע שפה חדשה וזרה לו בפי פילוסופי־ההמון. אחד מהם היה „יחף", בחור נודד, השני היה מטיף של מפלגת העבודה, השלישי היה תלמיד בית־ספר למשפטים, ויתרם — פועלים רברבני־דיבור. בפעם הראשונה שמע על דבר סוציאליות, אנארכיות ועל מס ה„סינגל־טקס", בפעם הראשונה שמע כי יש שיטות סוציאליות שונות המתנגחות בהלכה. הוא שמע מאות מלים טכניות שהיו חידוש בשבילו, כי היו שייכות לשדות־מחשבה, שקריאתו הדלה בספרים לא נגעה בהם מעולם. משום כך לא היה מוכשר להבין את כל דברי הויכוח, ויכול היה רק לנחש ולשער את הרעיונות שהיו לוטים בתוך בטויים משונים כאלה. והיה שם גם מלצר שחור־עינים שהיה תיאוסוף, אופה מחברי האוניון שהיה אַגנוסטיקון, איש זקן אחד שהיה מבלבל את כולם בפילוסופיה המשונה שלו, האומרת: „כל מה שיש, קיים בצדק", וזקן שני שהיה מפליג בנאומים שאין להם סוף על הקוסמוס, על האטום־האב ועל האטום־האם.

ראשו של מרטין עדן היה הומה וריק כאחד, בלכתו משם מקץ שעות אחדות. הוא מהר אל הספריה לחפש פירושם של איזה תריסר מלים שהיו זרות לו. ובצאתו מן הספריה נשא תחת בית־חשיו ארבעה כרכים: „תורת הרזים" של הגברת בלאַוואַטסקי, „התקדמות ועניות", „תמציתה של הסוציאליות", ו„מלחמת הדת והמדע". לאסונו, החל בספר „תורת הרזים". כל שורה ושורה רחשה במלים בנות כמה הברות שאת פירושן לא ידע. הוא ישב בתוך המטה, והמלון פתוח לפניו, והוא קורא בו יותר מאשר בספר. הוא מצא כל כך הרבה מלים חדשות במלון, עד אשר בהזדמנן לו שוב בספר כבר שכח בינתים את פירושן ואנוס היה להפשן שנית. הוא נמלך בדעתו ותכן לרשום את הפירושים לזכרון בתוך פנקס, והיה ממלא דף אחרי דף. ובכל זאת עוד לא יכול להבין שום דבר. הוא קרא עד סוף האשמורה השלישית ומוחו היה כמרקחה, ברם אפילו רעיון ממשי אחד לא תפש בדברי הספר. הוא הביט על סביבו, ונדמה היה לו שהחדר מתרומם, נוטה על צדו ושוקע, כספינה על גבי הים. אז זרק את „תורת הרזים", בלוית קללות נמרצות, לתוך חללו של החדר, כבה את הגז, ושכב לישון. אך גם בשלשת הספרים הנותרים לא הצליח יותר מזה. לא משום שמוחו חלש היה או בלתי־מוכשר לתפוש; יכול היה מוחו לחשוב את המחשבות הללו, אלמלא חסר לו

חנוך המחשבה והרגלה ואלמלא חסרו לו מכשירי־המחשבה לחשוב בהם. הוא הרגיש בדבר, ושעה קלה שקל בדעתו, אם לא מוטב לו שלא יוסיף קרוא שום דבר חוץ מן המלון עד אשר כל מלה ומלה שבתוכו תהיה כמונחת אצלו בקופסה.

ברם, השירה היתה נחמתו, והוא הרבה לקרוא שירים, ואת התענוג הגדול ביותר גרמו לו המשוררים הפשוטים, יותר, שהיטיב יותר להבינם. הוא אהב את היופי, ובשירה מצא יופי. השירים, כנגינה, היו מעוררים בו התרגשות עמוקה; ושלא מדעת היה מכשיר בזאת את שכלו לעבודה קשה יותר בבאות. דפי רוחו חלקים היו, והרבה ממה שקרא ושמצא חן בעיניו נחקק על אותם הדפים. בית אחרי בית, ועד מהרה היה מסוגל לשאוב עונג רוחני גדול מתוך שהיה מדובב בקול רם או בלחש את המוסיקה ואת היופי שבמלים המודפסות אשר קרא. אז באו לידו ספרו של גילי על המתוס העתיק וספר „דור האגדה" של בולפינגש. הוא מצא אותם זה על יד זה על אחד ממדפי הספריה. זו היתה כעין הארה מלמעלה, אור גדול שראה בחשכת בערותו, והוא החל לקרוא דברי־שירה עוד ביתר חשק מאשר קודם.

האיש שישב אל שולחן־הכתיבה בספריה כבר ראה שם את מרטין פעמים רבות כל כך, עד שהתחיל מסביר לו פנים ומקדים לו שלום על־ידי בת־צחוק ונענוע־ראש בהכנסו. ומשום כך היה למרטין פתחון־פה לעשות מעשה נועז. יום אחד עמד ורשם ספרים אצל שולחן־הכתיבה, ובשעה שהספרן היה מניח את החותם על הכרטיסים, פלט פתאום מרטין שלא מתוך מחשבה תחלה:

— שמע נא, אדוני, יש לי שאלה אליך.

האיש הצטחק והקשיב בעיון.

— כשאתה מתודע אל עלמה והיא מזמינה אותך לסור לביתה, כעבור כמה זמן רשאי אתה לסור?

מרטין הרגיש שכותנתו נלחצת ונדחקת אל גופו מן הזיעה שבהתאמצות.

— כמדומני, בכל זמן ועידן, — ענה האיש.

— כן, אבל זהו דבר אחר, — השיב מרטין. — היא... אנכי... ובכן, רואה אתה, זה כך: אפשר שלא תהיה בבית, היא מבקרת באוניברסיטה.

— אז תסור שנית.

— אמרתי לא אשר השבתי, — הודה מרטין בלשון עלגים, כשהוא מחליט בנפשו להשליך את כל יהבו על האיש הזה, אם לשבט ואם לחסד. — אני אינני אלא בחור פשוט, וגם לא ראיתי מעולם שום דבר מן הנהוג בחברה. אותה הנערה היא לא כמוני כלל, ואנכי אינני כמוה. האין אתה

חושב על אודותי, שאני משנה את טעמי בעי־ביך? — שאל פתאום באמצע דבריו.

— לא, לא; לגמרי לא, אני מבטיחך — ענה הלז בלשון מחאה.

— שאלתך איננה נכנסת אמנם לחוג עניניה של לשכת־המודיעין, אבל אנכי אעזור לך בעונג רב.

מרטין הביט עליו בהתפעלות.

— אילו יכולתי אני לחתוך כך את הדיבור, כי אז היה הכל טוב מאוד.

— סליחה, מה כוונתך?

— רצוני לומר, אילו יכולתי לדבר בקלות כמוך, ובנימוס וכך הלאה.

— אוה! — אמר הלז בהבנה.

— מהו הזמן המתאים ביותר לסור? אחרי־הצהרים — לא סמוך ביותר לשעות הסעודה? או אולי בערב? או ביום הראשון?

— שמע ואגדך, — אמר הספרן, ופניו הוארו. — זאת עשה: קרא לה בטלפון ושאל את פיה.

— זאת אעשה, — אמר מרטין, בקחתו את הספרים ובפנותו ללכת. אז שב על עקבותיו ושאל:

— כשאתה מסיח עם עלמה — נאמר, למשל, מיס ליזזי סמית — צריך אתה להגיד „מיס ליזי" או „מיס סמית"?

— אמור „מיס סמית", — פסק הספרן כבר־סמכא. — אמור תמיד „מיס סמית", עד שיגיע הזמן שתדע אותה יותר מקרוב.

וכך פתר מרטין עדן את השאלה.

— בוא־נא בכל זמן שתרצה; אני אהיה בבית כל שעת אחרי־הצהרים, — היתה תשובתה של רות בטלפון על שאלתו המגומגמת. אימתי היא יכול להחזיר את הספרים השאולים עמדו.

היא בעצמה באה לקראתו עד הפתח, ועין האשה שלה ראתה מיד את המכנסים ישרי־הקיפול, ואת השנוי הברור, הקל אך בלתי־נתפש, שחל בו לטובה. כמו כן הפתיעו אותה פניו. בריאות זו שבו היתה כמעט מין התפרצות־כחות סוערת וכאילו זרמה בעוז ממנו אליה בגלים עצומים. שניה הרגישה את גירוי החשק להשען אליו כדי להתחמם בו, ושנית השתוממה על הפעולה שנוכחותו פועלת עליה בגלים עצומים. שנית הרגישה את גירוי החשק להשען אליו את מגע כף־ידו תוך כדי אמירת שלום. ההבדל ביניהם היה בזה, שהיא היתה מתונה ושולטת בעצמה, בעוד שהוא היה מתאדם עד שרשי שערו. הוא הלך אחריה מתוך חוסר־הזהירות הנושן שלו, מדדה ונמעד, כשכתפיו מתנועעות אנה ואנה וטלטולן מסכן את כל סביביהן.

אך משישבו באולם־המשפחה היתה לו הרוחה — לשונו התנהלה בקלות יותר משיכול לשער. רות הקלה עליו את השיחה, ובגלל החן והשכל הטוב שבו עשתה זאת — אהב אותה עתה במשנה שגעון. הם שוחחו תחלה על אודות הספרים השאולים, על סוינבורן אשר העריץ ועל בראונינג אשר לא הבין; והיא היתה מנהלת את השיחה ועוברת מנושא אל נושא, ובו בזמן שקלה בדעתה כיצד תוכל להיות לו לעזר. היא חשבה על הדבר הזה כמה פעמים מאז נפגשו בפעם הראשונה. היא חפצה להיות לו לעזר. הוא עורר בה רחמי־לב ורוך־נפש, כאשר לא עורר בה אף איש קודם לכן, כאילו קרא לעזרה לרגשותיה אלה, ורחמנותה זו נבעה בעיקר לא מתוך זלזול אליו, כי־אם מתוך רגש־אמהות שבה. לא היתה זו רחמנות מסוג רגיל, כי האיש שעורר בה רחמנות זו היה גבר במדה כזאת, עד כדי לפעם בפחדים את לב הנערה ולהרעיד את מוחה ונפשה בהרהורים וברגשות מוזרים. שוב חשה בקסם המושך של ערפו ושוב היתה מתיקות במחשבה, להניח את ידיה עליו. עוד נראה היה לה הדבר כמשובה של יצר פרוע, אבל היא התרגלה אליו יותר. היא לא שיערה ולא העלתה על דעתה, כי יש אשר בצורה כזאת תתחפש האהבה הרכה שנולדה זה עתה. היא חשבה שהיא שמה אליו לב רק כאל טפוס בלתי־רגיל, בעל סגולות־יתר אחדות שבכח, ועובדה זו עוררה בה אפילו רגשות פילנטרופיים.

היא לא ידעה את תשוקתה אליו; אך לא כך היה הדבר אצלו. הוא ידע שהוא אוהב אותה, והוא השק בה כמו שלא חשק קודם בשום דבר אחר מעולם. הוא אהב שירה בגלל היופי שבה; אבל מיום שפגש אותה נפתחו לפניו לרווחה השערים אל הפרדס רחב־הידים של שירת־האהבה. היא העניקה לו הבנה בדבר יותר אפילו מבולפינטש וגילי. הוא מצא שירה אחת, שאילו ראה אותה שבוע אחד קודם, לא היה חוזר להגות בה אפילו פעם אחת — „אוהב מטורף וברוך־אלהים המת בנשיקה.״ ואולם עכשיו לא פסק חרוז זה מלעלות במחשבתו. הוא התפעל מן הפלא ומן האמת שלו; ובהביטו עליה, ידע שאף הוא יכול היה למות בשמחה מתוך נשיקה אחת. הוא הרגיש את עצמו אוהב מטורף וברוך־אלהים, ושום כבוד־אבירים לא היה מוסך בלבו גאון יותר מרגש זה. עתה ידע סוף סוף את פשר החיים, ועל שום מה בא לעולם.

בהביטו עליה ובהקשיבו לדבריה נעשו מחשבותיו יותר נועזות. הוא נזכר בכל אותו תענוג פרא, שגרמה לו לחיצת־ידה בכפו בפתח הדלת, ונכסף ללחיצה שנית. מבטו נח לעתים קרובות על שפתיה, והוא השתוקק אליהן ברעבון. אבל בהשתוקקותו זו לא היה שום דבר גס או גשמי. תענוג עדין היה זה לו להסתכל בכל תנועה, בכל ניד וניע של השפתים האלו, בבטאן את המלים שהיא מדברת; ברם, הללו לא היו שפתים רגילות, כאשר

יש לכל איש ואשה. החומר שממנו נעשו לא היה חומר אנושי גרידא, עפר מן האדמה. אלה היו שפתים של רוח־אנוש בטהרתו, ותשוקתו אליה היתה נראית כשונה לחלוטין מן התשוקה שהביאתהו אל שפתי נשים אחרות. ודאי יכול היה לנשק את שפתיה, לשים עליהן את שפתיו ממש, אבל אילו נהיה כדבר הזה, כי אז היה עושה זאת מתוך אותה דבקות נעלה והתלהבות של יראה, שאדם היה נושק בהן את שולי ה׳ המלאים את ההיכל. הוא לא נתן לעצמו דין־וחשבון על דבר שנוי הערכין שנתהווה בקרבו, ולא ידע שהאור שהזהיר בעיניו, מדי הביטו אליה, היה אותו האור ממש המזהיר בעיני כל גבר, כאשר תנוח עליו רוח תשוקת־האהבה. הוא לא שיער אף במקצת, מה גברי ומה עז בלהטו היה מבטו, ולא חשד ששלהבתו פועלת היתה על האלכימיה של רוחה, רוח־בתוליה החריפה ובוחנת־הלב היתה פועלת עליו לרומם ולהלהיב אך גם להסתיר את התרגשותו ולשנות את פניה, בהעלותה את מחשבותיו למעלת טהרה צוננת ככוכבים. ואילו אמרה לו, כי אותו האור המזהיר ושופע מעיניו, כגלים חמים, שוטף ועובר גם את ישותה ומחמם אותה בחום דומה לזה, כי אז היה ודאי נדהם. רגש זה מסך בה חרדה דקה מן הדקה, ולא פעם, אף כי לא ידעה סבה לכך, הפסיק הדבר בהתערבותו הערבה את מהלך מחשבותיה, והכריח אותה לשוב וללקט את יתר רעיונותיה, כדי לכלות את משפטה. הדיבור היה קל עליה בדרך כלל, והפסקות אלו היו עלולות להתמיה אותה, לולא החליטה בנפשה, כי אין זה אלא משום שהוא טפוס מיוחד במינו. היא היתה נוחה מאוד לקבל רשמים, ולא נפלא בעיניה, סוף סוף, שרושם זה הנובע מעובר־אורח, הבא מעולם אחר, פועל עליה כל כך.

השאלה שלא זזה מחביון הכרתה היתה, כיצד לעזור לו, והיא הסבה את השיחה בכוון זה; ברם, מרטין היה הראשון שפתח לה:

— התוכלי לעוץ לי עצה אחת? — התחיל, וקבל אות הסכמה ורצון שהרקיד את לבו משמחה. — את זוכרת, בפעם ההיא, כשהייתי כאן, אמרתי שאינני יכול לשוחח על אודות ספרים וכדומה, משום שאינני יודע — כיצד? ובכן, מאותו הזמן חושב הייתי מחשבות רבות. הלכתי כמה פעמים אל הספריה, אך רוב הספרים שהפכתי בהם היו למעלה מהבנתי. אפשר מוטב שאתחיל מן ההתחלה, אני מעולם לא היו לי שום הזדמנויות. עובד הייתי עבודה קשה־קשה מאז ימי ילדותי. ועתה משהייתי בספריה, והבטתי בעינים חדשות אל הספרים, — וגם הספרים שהבטתי בהם חדשים היו לי — הנה החלטתי, כי אין זאת שלא קראתי עד כה את הסוג הנכון. את יודעת כי סוג הספרים שאפשר למצוא במחנות רועי־הבקר ובתאי המלחים, אינו אותו סוג שיש לך, למשל, בבית הזה. ובכן, זהו הסוג של חומר — שהייתי רגיל בו. אף על פי כן — ואין אני, מתפאר בזה, חלילה, — הייתי

שונה מן האנשים שהייתי מעורב אתם. כוונתי, לא שאני טוב מן הספנים ומרועי־הבקר, שאתם הייתי הולך ונוסע — אנכי, כידוע לך, הייתי רועה־בקר משך זמן קצר, — אבל אני אהבתי ספרים ותמיד קורא הייתי כל דבר שבא לידי, וגם... מילא, אני משער שיש לי מחשבות אחרות מאשר לרובם ככולם.

והנה בנוגע למה שחפצתי להגיד. אנכי לא בקרתי מעולם בתוך בית שכזה. כאשר באתי לפני שבוע, וראיתי את כל זה ואותך, ואת אמך, ואת אחיך ואת הכל — והנה מצא כל זה חן בעיני. שמעתי קודם על אודות דברים כאלה, וגם קראתי על אודות דברים כאלה באיזה ספרים, וכשהבטתי על סביבי בבית שלך — והנה, צדקו הספרים. אבל רוצה אני להגיד, שזה מצא חן בעיני. זה היה נחוץ לי. זה נחוץ לי עכשיו. חפץ אני לנשום אויר כזה שיש לך בבית הזה — אויר שמלא ספרים, תמונות, ודברים של יופי, ושבו האנשים מדברים בקול נמוך, והם נקיים, ומחשבותיהם נקיות. האויר שהייתי נושם תמיד מעורב היה בצרכי־אוכל ושכר־דירה, וקטטות ויי"ש, וזאת היתה גם שיחת האנשים כל היום. התאמיני, כשאת עברת את ההדר לקראת אמך כדי לנשק לה, אמרתי בלבי, שזהו הדבר היפה ביותר שראיתי בימי חיי. אני ראיתי מן החיים חתיכה הראויה להתכבד, ובכל אופן ראיתי בחיים הרבה יותר מאשר רוב האנשים שארחתי אתם לחברה. אוהב אני לראות, והפץ אני לראות עוד, וחפץ אני לראות חיים אחרים.

אבל עדיין לא הגעתי אל הענין. הנה הוא: חפץ אני לסלול לי דרך אל מין־חיים כזה שיש לך בבית הזה. יש בהם בחיים יותר מאשר יי"ש ועבודה קשה ומהלומות. והנה, כיצד אוכל ואגיע לזאת? היכן אני מתחיל ובמה אני נאחז? נכון אני לעמול על דרכי, יודעת את, וכשיש צורך בדבר, הרי אני יכול להתחרות עם כל החזק, בכל עבודה קשה, שרוב בני־אדם אינם יכולים לעמוד בה. אם רק אתחיל, אהיה עובד והולך, יומם ולילה. אפשר, כי מגוחך הדבר בעיניך, מה שאני שואל איתך על אודות כל אלה. יודע אני, שפחות מכל צריך הייתי לפנות אליך בשאלה זו, אבל אינני יודע שום איש אחר שהייתי יכול לשאול אותו... מלבד, אולי, ארתור... אפשר שמחוייב הייתי לשאול אותו. אילו הייתי...

קולו נמוג והלך. כוונתו הברורה והחזקה נעצרה על קצה גבול ההשערה המחרידה, שהוא מחוייב היה לשאול את ארתור, ושהוא עשה את עצמו ללעג ולקלס. רות לא אמרה דבר מיד. היא היתה שקועה יותר מדי בשאיפתה להשלים בין מדברו המגומגם, הכבד והמשונה, עם פשטות המחשבה שבו, ובין מה שראתה בפניו. מעולם לא ראתה עינים שמביעות כוח גדול מזה. הנה איש שמסוגל לעשות הכל — היה דבר הבשורה שקראה

מעל פניו, והדבר לא התאים יפה אל רפיון מחשבתו המובעת. ובנידון זה היה שכלה היא מורכב ומהיר כל־כך, שלא העריכה כראוי את הפשטות. אף על פי כן קלטה רושם של כוח ועצמה מתוך עצם הגישוש־באפלה של שכלו. הוא היה משול בעיניה לענק הנפתל עם אזיקיו וחורג לצאת ממסגרותיו. פניה האירו בחיבה גלויה כאשר החלה לדבר.

— מה שנחוץ לך אתה תופש בעצמך, וזהו — חנוך. אתה צריך לשוב אחורניות ולגמור את בית־הספר העממי, ואחר לעבור את בית־הספר התיכוני ואת האוניברסיטה.

— אבל לכך דרוש כסף, — הפסיק הוא אותה.

— אוה! — קראה, — על אודות זה לא חשבתי. אך הרי יש לך קרובים, מישהו שיכול היה לעזור לך.

הוא הניע בראשו לאות שלילה.

— אבי ואמי מתו. יש לי שתי אחיות, אחת נשואה, ואחת, כסבור אני, עומדת להנשא בקרוב. חוץ מזה יש לי מהרהת על אחים — אני הצעיר בהם — אך הם מעולם לא עזרו לא לשום אדם בעולם. הם רק מתרוצצים היו על ארץ רבה ומצפים למזלם. הבכור מת בהודו. שנים נמצאים כיום בדרום־אפריקה, ואחד הפליג בספינה לציד הלויתן, ועוד אחד נוסע עם קרקס — הוא מרקד על חבל. ומשער אני שגם אני כמוהם. אני ירדתי מעל שולחן אבי כשמלאו לי אחת־עשרה שנה — במות עלי אמי. סבורני, שעלי יהיה ללמוד מעצמי, ומה שאני רוצה לדעת הוא — במה להתחיל.

— לפי דעתי, צריך תהיה בראש וראשונה לקחת בספר־דקדוק. הדקדוק שלך הוא... — היא נתכוונה להגיד „גורא", אך תקנה את עצמה ואמרה:

— לא טוב ביותר.

הוא נתאדם ונתכסה זיעה.

— יודע אני שאני מדבר ודאי, הרבה ,סלנג' ומלים שאת אינך מבינה. ואולם, הרי אלו הן המלים היחידות שאני יודע... כיצד לומר אותן. יש לי מלים אחרות במוחי — שלקטתי מתוך ספרים — אבל אינני יודע כיצד לבטא אותן, על כן אינני משתמש בהן.

— לא מה שאתה מדבר פוגם, אלא איך שאתה מדבר. אתה לא תקפיד, אם אדבר אתך בגלוי, האין זאת? אני אינני מתכוונת לפגוע בך.

— לא, לא! חלילה! — קרא מרטין, בעוד הוא מברך אותה בסתר על טוב לבה, — עני בי. חייב אני לדעת, וטוב לי לדעת זאת מפיך מאשר מפי אחר.

— טוב, אפוא; אומר אתה למשל, „הגברת היית", וצריך לומר „הגברת היתה". אתה משתמש גם בכפל השלילה — —

— מה זאת, „כפל השלילה"? — שאל מרטין, והוסיף ברוח נמוכה:
— רואה את, גברת, אינני מבין אפילו את ביאוריך.

— נדמה לי שלא ביארתי זאת, — הצטחקה רות. — כפל השלילה הוא... הבה נראה... כן למשל, אתה אמרת „מעולם לא עזרו לא לשום אדם". „לא עזרו" — זוהי שלילה. „לא לשום אדם" — היא שלילה שניה. כלל הוא, ששתי שלילות נותנות יחד חיוב. „לא עזרו לא לשום איש" פירושו שמכיוון שהם לא עזרו לא לשום איש, הרי שהם עזרו למי שהוא.

— זה ברור למדי, אמר אליה. — מעולם לא חשבתי על זה. אבל הרי אין זאת אומרת, כי ודאי עזרו למי שהוא, האם לא כן? נדמה לי כי „לא עזרו לשום איש" איננו אומר בכלל, אם עזרו למשהו, ואם לא. מעולם לא חשבתי על הדבר, ושוב לא אגיד כך לעולם.

המהירות והבטחון של שכלו היו לה לעונג ולפלא. רק פתחה לו, והוא לא רק שהבין מיד אלא גם העמיד אותה על טעותה.

— אתה תמצא את הכל בספר הדקדוק, — המשיכה. — ועוד שגיאות מצאתי בדיבורך. — והיא העירה לו על כלל דקדוקי אחד בנטית הפעלים.

— תני לי משל, — בקש ממנה.

— טוב... — היא כיווצה את גבות־עיניה וקמצה את פיה, בחפשה אחרי משל, בעוד הוא מסתכל בה ומחליט בלבו, שהבעת־פניה נחמדה מכל חמדה. והיא הביאה משל, שלא הוכיח לו את אשר בקשה להוכיח.

— מה שנוגע למשל זה, — אמר לאטו, — אינו מחוור לי כל צרכו. כנראה, לא הסכינה שמיעתי לכמו אלה כמו שמיעתך.

אך היא המשיכה והיתה הולכת ומונה את מיני שגיאותיו בדקדוק. מרטין התאדם שנית.

— ואיך שאתה מקצץ את ההברות הסופיות, הרי זה, פשוט, נורא.
— לא הרפתה ממנו.

— מה כוונתך? — הוא גחן אליה, בהרגישו שהוא מחויב לכרוע על ברכיו לפני שכל נפלא כזה, — כיצד אני מקצץ?

— אינך גומר את הכתיב כצורתו בדברך. מלת and יש לה דלת בסופה, ואתה מבטא אותה "an" ולפעמים אתה מקלקל את המלה על ידי מה שאתה בולע את ההברה הראשונה, כמו בכינויים, למשל, מלת "them", אתה מבטא אותה — אוה, אין צורך למנות את כל אלה. מה שנחוץ לך זהו דקדוק. אני אביא לך ספר דקדוק ואראה לך כיצד להתחיל.

כשקמה ממקומה, חלף במוחו איזה דבר שקרא באחד מספרי תורת הנימוסין, והוא קם ממקומו ועמד עמידה משונה, והיה מפקפק בדעתו, אם התנהג כשורה וחשש שמא תראה בזה סימן, שהוא חפץ ללכת.

— אגב אורחא, — מיסטר עדן, — קראה בהסבה את פניה אליו מעל המפתן, בצאתה מן החדר, — מה זה „יי״ש". אתה השתמשת במלה זו פעמים אחדות.

— אוה, יי״ש, — ענה הוא וצחק. — פירושו ויסקי ושכר, כל משקה אשר ישכר אותך.

— ועוד דבר, — צחקה אליו בתשובה, — אל תאמר „אותך", כשאתה מדבר בדרך סתם. „אותך" איננו סתמי, אלא אישי מאוד, ושימושך במלה זו עכשיו לא התאים לכונתך התאמה גמורה.

— הדבר אינו נראה לי.

— כיצד! זה עתה אמרת אלי „ויסקי ושכר, כל משקה אשר ישכר אותך" — ישכר אותי, האינך מבין?

— אבל, הרי עלול לעשות זאת, אילו שתית.

— כן, כמובן, הצטחקה היא, — אבל יותר נאה היה לבלי ליחס לי זאת. שים־נא „אדם" במקום שם־הגוף, — „אשר ישכר את האדם", — ותראה כמה נאה יותר הצלצול.

היא חזרה וספר הדקדוק בידה, נטלה כסא והעמידתו אצל כסאו — הוא שאל את עצמו, אם היה עליו לעזור לה ליטול את הכסא — וישבה אצלו. היא הפכה את דפי הספר, וראשיהם גחנו זה אל זה. בקושי יכול מרטין לשים לב להוראותיה, מה ומה עליו ללמוד, כה נדהם היה מקרבתה המענגת. אך כשהתחילה לפרש לו את חשיבותה של נטית־הפעלים, שכח אותה ואת כל אשר לה. הוא לא שמע מעולם על אודות נטית־הפעלים, והיה כמוקסם ממה שראה, בהציצו לתוך קשרי־האגד הפנימיים של בנין־הלשון. הוא גחן יותר אל הספר, ושערה נגע בלחיו. הוא לא התעלף אלא פעם אחת בימי חייו, ונדמה היה לו כי עכשיו ישוב ויתעלף. הוא נשם בקושי רב, ודמו הכה גלים מלבו אל גרונו, ושם לו מחנק. אף פעם לא נראתה לו קרובה כל כך, כדבר שלא מן הנמנע, כמו ברגע זה. לרגע אחד נגשר גשר על פני התהום הרבה שהפרידה ביניהם. ברם, לא היה מיעוט דמות ברגש הרם שהיא עוררה בו אליה. היא לא ירדה אליו ממעלתה. הוא היה זה שנישא למרום אל בין העננים והובא אליה. הכבוד שהוא כבד אותה באותה שעה היה מן הסוג של יראת־שמים ודבקות דתית. נדמה היה לו שהוא פרץ לבוא אל תוך קודש־הקדשים, ולאט־לאט ובזהירות הזיז את ראשו מן המגע שהרעיד אותו כמכת־חשמל, ואשר היא לא הרגישה בו כלל.

8

עברו כמה שבועות, ובמשך כל הזמן היה מרטין עדיין לומד דקדוק, מעיין בספרים שברר לו על פי כתקאות השמות שעל גבם, וקורא ברעבון אותם הספרים שלקחו את לבו. מאנשי מעמדו וממכיריו לא היה רואה איש. הריבות מ„קלוב הלוטוס" השתאו לדעת מה קרה לו והיו מטרידות את ג'ים בשאלות, ואהדים מן הבחורים, שהיו יוצאים במחולות־נשף בבית־היין של ריילי, מרוצים היו שמרטין חדל לבוא. בספריה גילה אוצר־הפקר חדש שזכה בו: כשם שספר־הדקדוק הראה לו את אַדני־הבניין של הלשון, כך הראה לו אותו ספר את אַדני־הבניין של השירה, והוא התחיל ללמוד ולדעת את תורת המשקל ובנין־השיר והצורה, והיה מוצא כל „למה" ו„כיצד" של יופי זה אשר אהב. ספר־מחקר מודרני אחר, אשר מצא, היה מטפל בשירה בתורת אמנות מתארת, והוא ממצה את הענין עד תומו, בהביאו כמה וכמה ראיות מן הטוב והמשובח שבספרות. מעודו לא קרא ספורי־מעשיות בהנאה חריפה כזאת, שבה היה לומר את הספרים הללו. ושכלו הרענן, שבמשך עשרים שנותיו עדיין לא הובא בעול ועכשיו פעל בכח התשוקה שגמלה בו, היה תופס ומחזיק את אשר קרא מתוך בגרות שאינה מצויה בשכלו של תלמיד.

בהביטו כעת לאחוריו מתוך מצב יתרונו, ראה את העולם הקודם אשר ידע, עולם של יבשה וים ואנשי־שיט, של ספנים ועיטי־נשים. והנה הוא עולם קטן עד מאוד; ואף על פי כן נתערבב זה לתוך עולמו החדש ונתרחב על ידי כך אף הוא. שכלו שאף לאחדות, והוא השתומם כשהכיר בראשונה נקודת־מגע בין שני העולמות. אבל הנעלה שבמחשבה ויופי, אשר מצא בספרים, פעל גם להאצילו. זה גרם לו להאמין עוד ביתר אמונה מאשר עד כה, שבחברה למעלה הימנו, כזו של רות ומשפחתה, הושבים כל האנשים והנשים את המחשבות הנעלות הללו וגם חיים בהן. למטה, במקום שהוא עצמו חי, היו שערי הטומאה ומשכן השפלות, והוא — רצונו היה להתנער ולהנקות מכל הטמא והשפל שהכתים את כל ימיו, ולהתרומם אל אותה ספירת האצילות שבה שוכנים אנשי העליה, בני המעמדות העליונים. במשך כל שחר ילדותו ושנות נעוריו היה מורדף בלי־חשך מטרדת־נפש כתומה לבלי פשר; מעולם לא ידע מהו הדבר שהוא חפץ, אלא שהיה תמיד חפץ וחסר דבר־מה אשר בקש לשוא, עד שפגש את רות. ועכשיו נתחדדה

טרדת־הנפש שלו והיתה מציקה לו ומצערתו, והוא ידע סוף סוף בבירור ובודאות, מהו הדבר שהוא זקוק לו: יופי, השכלה ואהבה — את אלה עליו להשיג.

במשך שבועות מספר אלה התראה עם רות כשש פעמים, וכל פעם היתה לו להשראה נוספת. היא היתה עוזרת לו בלימודי האנגלית שלו, היתה מתקנת את מבטאו, והחלה ללמדו חשבון. אבל הם עסקו לא רק בלימוד בלבד. יותר מדי ראה הוא את החיים, ושכלו היה מבוגר יותר מדי, מאשר יהיה מרוצה לגמרי מתשבורות, שורש משולש, ניתוח דקדוקי ומתמטי; וכמה פעמים נסבה שיחתם על נושאים אחרים — על השיר שהוא קרא באחרונה, על המשורר שעסקה בו באוניברסיטה באחרונה. וכשהיתה קוראת לפניו את הקטעים החביבים עליה, היה הוא עולה למרום ונהנה מאור שבעת הימים. מימיו, אף מפי אשה אחת מכל הנשים ששמע אותן מדברות, לא שמע קול כקולה. ההברה הקלה ביותר, שהיתה יוצאת מפיה, מוסיפה היתה לעורר את אהבתו, והוא היה מרעיד ומרטט עם כל מלה ומלה שבטאה. תכונת קולה היתה זאת, שפעלה עליו, השקט והסלסול המוסיקלי שבו — התוצאה העשירה, הרכה, הבלתי־מוגדרת של תרבות ושל נפש עדינה. בהקשיבו לה, צלצלו, עלו וצלצלו בזכרונו הצווחות הצרודות והגסות של נשים פראות־המזג ומכשפות. ואף קולות פחות גסים, אבל צורמים את האוזן, של נשים שכירות־יום ושל הנערות בנות־סוגו. ואז היה דמיונו מתחיל לפעול בלהטיו, והללו היו מתחילות לעבור לפניו בסך, כשכל אחת מהן עוזרת להאליף, בכח הניגוד, את תפארתה של רות. גם הרעיון עצמו, שהיא כל־כך מיטיבה להבין את אשר קראה ומרטטת בפני היופי של המחשבה שבכתב, היה למקור תענוג נוסף. היא קראה לפניו הרבה מתוך „בת המלכה", ולעתים קרובות ראה את עיניה שהן מלאות דמעות, כה דקת־מיתרים היתה נפשה אוהבת־היופי. ברגעים כאלה היתה התרגשות־נפשה מרוממת אותו עד לידי הרגשה־עצמית אלהית, ובהסתכלו בה ובהקשיבו לה, נדמה היה לו, שהוא מסתכל בקלסתר פני החיים וקורא את סודותיהם העמוקים והכמוסים ביותר. ואז, בשוות לנגדו את גבהי ההרגשה המעודנת שהגיע אליהם, ההליט בלבו שזאת היא האהבה, ושהאהבה היא הדבר הנשגב ביותר אשר בעולם, ובזכרונו היו מתחילים לעבור כל התענוגות המרעידים והצורבים אשר ידע קודם — שכרונות מין, ליטופי נשיב, המשחק אל להט־הנפש הנשגב שנפל כעת בחלקו בנעימים.

לרות היה המצב מעומעם. לה לא היו מעולם נסיונות של חיי־לב. ידיעתה היחידה בענין הזה היתה שאובה מתוך הספרים, מקום שעובדות־החולין שבכל יום נהפכות על ידי הדמיון למחזות־כשפים של מלכות אגדה; והיא לא ידעה כמעט, שספן גס־הליכות זה מתגנב אל לבה וקונה לו שם

אחיזה, והוא מכנס ואוצר שם כחות מסוגרים, שביום מן הימים יתפרצו וישטפו־ה בגלי אש. היא לא ידעה את מהותה של אש־האהבה כפי שהיא במציאות. ידיעתה על דבר האהבה היתה כולה אך דבר תיאוריה בלבד, והיא היתה תופסת אותה כמין שלהבת קלה, הבהוב־עדנים, רק כטפטוף טל־בוקר או שקשוק מי־מנוחות, וצונן כחשכת־הקטיפה של לילות־הקיץ. היא ציירה לה את האהבה כשהיא דומה יותר להבה שקטה, לעשית רצון הנאהב מתוך רכות, ובתוך אוירה, מלאה ריחות־פרחים ומוארת אור כהה, של מנוחת אראלים. היא לא חלמה על פרצי הגעש של האהבה, על חומה הצורב ועל שממות האפר של חרבותיה. היא לא ידעה לא צפוני־כחה היא ולא את צפוני־כוחו של העולם; ומעמקיהם של החיים היו לה יאורות של הזיה. חבת בעל ואשתו. כפי שראתה בין אביה ואמה היתה לה לאידיאל של שייכות־מאהבה, והיא היתה מצפה בנחת שיבוא יום וגם היא תכנס, בלי התנגשות והכוכים, לחיי־מנוחה כאלה ולמתיקות־הקיום הזאת עם איש אהוב.

לפיכך רואה היתה את מרטין כראות דבר־חידוש, אדם משונה ומיוחד במינו, ובזרות הזאת ובחידוש הזה ביארה את הפעולה שהיה פועל עליה. הרי שזה דבר טבעי מאוד. כי כיוצא בזה הרגישה פעמים רבות הרגשות בלתי־רגילות, בהביטה אל חיות־פרא בביבר, או למראה רוח סערה, או בחרדה מפני הברק המבהיק. משהו קוסמי היה בדברים כאלה, ומשהו קוסמי היה גם בו. הוא בא אליה, ובנשמת־אפו אויר־מרהביה וגדולת מרחקים. יקוד השמשות הטרופיות היה בקלסתר פניו, ובשריריו הבולטים והגמישים היה כח־החיים הראשוניים. הוא היה מצולק, הוא איש מן העולם הפלאי, המלא אנשי־אגרוף ומעשי־חמס, אשר קצה־גבולו התחיל מעבר לאופקה. הוא היה יצור פרא לא לומד, ובסתר לבה נעם הדבר לאהבת־עצמה, שהוא נתן בעצמו בידה בהכנעה כזאת. יחד עם זה פיעם אותה החשק הרגיל בבני־אדם לעשות לחית־בית את החיה הפראית. זה היה חשק בלא־הכרה, ופחות מכל עלה על לבה, כי רוצה היא לעשותו כמין עיסה וללוש אותו מחדש בדמותו ובצלמו של אביה, שהיה בעיניה באמונה שלמה דמות השלמות. היא היתה חסרת כל נסיון ולא יכלה לשער, שאותה ההרגשה הקוסמית שעורר בה האיש הזה, לא היתה בעצם אלא יסוד העולם כולו, האהבה, שבכוח שווה היא מושכת גבר ואשה זה אל זו מקצוי עולם, מכריחה את הצבאים להרוג זה את זה בעונתם, וממריצה. להתחבר בברית נחרצה אפילו את היסודות שבטבע.

התפתחותו המהירה של מרטין היתה למקור של ענין והשתוממות. היא גלתה בו דקויות שלא שערה קודם. והן צצו ופרחו חדשות לבקרים, כפרחים בקרקע היאה להם. היא קראה לפניו בקול רם את שירי בראונינג, והיתה משתוממת לעתים קרובות על הפירושים המיוחדים והמוזרים בעיניה,

שהוא היה נותן לפסוקים של עמעום. נבצר ממנה להבין כי מתוך נסיונותיו בחיים וידיעתו את האנשים והנשים, היו פירושיו נכונים לפעמים הרבה יותר מאשר פירושיה היא. תפיסותיו נראו בעיניה תמימות ביותר, אף כי מעופי־הבנתו הנועזים הלהיבו אותה לעתים קרובות, ומשכוה אחריו אל בין הכוכבים, עד שלא יכלה להיות לו שותפה ולהנשא עמו, ואך ישוב ישבה מרעידה מדחיפת מגעו של כח חדש בלתי משוער. אז נגנה לפני מרטין — לא עוד כלפי מרטין — והיתה מנסה אוונו במוסיקה המגעת למעמקים שהיו גדולים מתפיסתה. טבעו היה נפתח לפני הנגינה, כפרח לפני השמש, והמעבר היה מהיר מן ה„כל־בו" המושר בחוצות, מהמולת הנגונים של רחוב הפועלים, אל היצירות הקלאסיות שנגנה היא ושידעה אותם כמעט בעל־פה. אבל חבה יתירה, דימוקרטית נודעה ממנו לוגנר, והאוברטורה ל„טאנהויזר", אחרי באוריה של רות, שנתנו לו את המפתח להבנתה, לקחו את לבו שבי יותר מכל שאר הדברים שנגנה. בדרך בלתי־אמצעית בטאה את חייו. כל עברו היה גלום במוטיב של „מקהלת עולי־רגל". ומתוך מצב־ההתלהבות שהתרומם אליו על ידי כך, היה נישא הלאה־מעלה אל אותה מלכות־צללים רחבה של בקשת־הרוח, מקום שם הטוב והרע נלחמים עולמית.

לפרקים היה שואל שאלות ומעורר בה על ידי זה, לשעה קלה, ספקות בנוגע לצדקת תפיסותיה והשגותיה במוסיקה. אבל על זמרתה לא היה שואל שאלות: כי כאן היתה היא עצמה, בכל נפשה ובכל מאודה, והוא ישב תמיד מחריש, משתאה למלודיה הנפלאה של קול־הסופרנו הטהור שלה. בלי משים היה משוה את קולה זה אל קול הצפצוף הרפה וצוחת־השברים הצרודה של נערות בתי־החרושת, מזות־הרעב, אשר לא למדו את קולן לשיר, ואל הצעקות הנחרות של־הגרגרות הסדוקות משכרות של נשי ערי־הנמל. הנאה היתה לה לשיר ולנגן לפניו. לאמתו של דבר, היתה זאת הפעם הראשונה בימי חייה, שנמצאה לה נפש־אדם לשעשוע, ותענוג היה לה לצור בידים את החומר הגלום שלו. כי סבורה היתה שהוא בידיה כחומר ביד היוצר, וכוונתה טובה היתה חוץ מזה, נעים היה לה להיות עמו. לא היה בו דבר הדוחה אותה. אותו דבר שדחה אותה מעליו בתחלה לא היה באמת אלא הפחד מפני מהותה היא, שעדיין לא גילתה בקרבה, הפחד הזה שקע בתרדמה. בלא־יודעים היתה לה הרגשה של זכות־בעלים עליו. מלבד זאת היתה לו פעולת־מרפא עליה. היא היתה מתמידה ומתישה את כחה בתלמודה באוניברסיטה, ודומה היה שחיזוק הוא לה להפטר לשעה קלה מן הספרים המאובקים ולחוש את רוח־הים הרעננה של אישיותו מנשבת עליה. חוזק! חוזק! זה היה הדבר שזקוקה היתה לו, והוא היה נותן לה חיזוק במדה גדושה. להמצא בחדר אחד אתו או ללכת לקראתו אל הפתח

— הרי זה להתחזק לחיים. ואחרי לכתו היתה שבה אל ספריה ביתר חשק וטעם ובכחות אצורים מחדש.

בקיאה היתה בבראונינג, אך מעולם לא עלה על דעתה, כי אין זה מן היושר לשחק בנפשות־אדם. במדה שגדל ענינה במרטין, גדלה גם תאותה לצור מחדש את צורת חייו.

— הנה למשל, מיסטר בוטלר, — אמרה יום אחד, אחר הצהרים, כאשר הוסרו הצדה הדקדוק והחשבון — בתחלה לא היו לו כמעט שום סכויים להצלחה בחיים. אביו היה גזבר של בנק, אך במשך שנים היה מתגלגל בחליו עד שמת משחפת באריזונה, ואחרי מותו ראה עצמו מיסטר בוטלר — צ׳רלז בוטלר היה שמו — יתום ובודד בעולם. אביו הרי בא מאוסטרליה, ועל כן לא היו לו שום קרובים בקליפורניה. היתום הלך לעבוד בבית־דפוס — שמעתיו מספר זאת כמה פעמים — וקבל תחלה שלשה דולרים לשבוע. כיום הכנסותיו הן לפחות שלשים אלף לשנה. הוא מנע את עצמו מכל התענוגות אשר לב רוב הנערים הולך אחריהם. הוא נקט כלל זה בידו לחסוך כך וכך מדי שבוע בשבוע, ויהיה אשר יהיה הדבר שממנו יאלץ לחסר את עצמו לשם חסכון זה. מובן שעד מהרה החל להשתכר יותר משלשה דולרים לשבוע, ובמדה שמשכורתו עלתה היה חוסך ואוגר יותר ויותר.

יומם היה עובד, ולילה היה הולך לשיעורי ערב. עיניו היו תמיד צופות פני העתיד. כעבור זמן מה, התחיל לבקר בשיעורי־הערב הגבוהים. כשהיה רק בן שבע־עשרה, השתכר יפה מסידור־אותיות, אבל היו לו שאיפות גדולות מזה. הוא שאף לדרך־חיים, לא לפרנסה גרידא. והיה מרוצה להקריב קרבנות בהווה למען לזכות בעתיד. הוא בחר במקצוע המשפטים, ונכנס ללשכת אבא בתורת נער משרת — שוה בנפשך! — וקבל רק ארבעה דולרים לשבוע. אך הוא כבר למד כיצד לנהוג בחסכון, ומארבעה דולרים אלה הוסיף לחסוך ולחסוך.

היא הפסיקה מדיבורה ושאפה רוח ובאותו זמן התבוננה במרטין וחקרה לדעת איזה רושם עושים עליו הדברים. פניו הוארו מהתענינות בנפתולי הנוער של מיסטר בוטלר, אבל באותה שעה עצמה שכנה גם עננה על פניו.

— כסבור אני, אורח־חיים זה קשה הוא לבחור צעיר — העיר לה. — ארבעה דולרים לשבוע. כיצד יכול היה להתפרנס מזה? מובטחני שלא ידע שום מותרות. הנה אנכי משלם כעת חמשה דולרים לשבוע בעבור מזונותי, ואין כל מותרות בהם, יכולה את להיות בטוחה בדבר. הוא חי ודאי כמו כלב. האוכל שהיה אוכל — —

— הוא היה מבשל לו בעצמו, — שסעה היא את דבריו, על גבי כירה קטנה של נפט.

— האוכל שהיה אוכל גרוע היה בודאי מזה שמקבל מלח בספינות האוקינוס רעות־המזון ביותר, וגרוע מזה הרי אין דבר בעולם.

— אך הגע־נא בעצמך, מה הוא כיום! — קראה הנערה בהתפעלות.

— שוה בנפשך, מה הכנסותיו מרשות לו! בעד מחסורו בנעוריו קיבל עתה גמול פי־אלף.

מרטין נתן בה מבט חודר.

— בדבר אחד אני בטוח ומוכן להתערב אתך, — אמר, — והוא, שמיסטר בוטלר איננו שמח וטוב־לב כל עיקר בשנים הטובות שלו עתה. הוא כלכל את עצמו בנעוריו במשך כמה שנים במדה זעומה כל כך והיה מענה את קיבתו, ומובטחני שקיבתו אינה רואה כיום בטוב משום כך.

היא השפילה את עיניה לפני מבטו החוקר.

— נכון אני להתערב, שיש לו מחלת־קיבה כיום הזה! — קרא מרטין כמתקיף.

— כן, יש לו, הודתה לו; — אבל — —

— ואני נכון להתערב, — התלהב מרטין, — שהוא קדורני וכבד־ראש כינשוף זקן, ושאין לבו הולך אף כמלוא הנימה אחרי שעשועים ואינו נהנה מחייו על אף כל שלשים האלף שלו. ובטוח אני, שהוא אינו שמח ונהנה ביותר, כשהוא רואה אחרים משתעשעים, ונהנים מחייהם. הצדקתי?

היא הניעה בראשה לאות הסכמה, ונחפזה לבאר:

— אבל הוא איננו מן הטפוס הזה. הוא פכח ורציני מטבע ברייתו. תמיד היה כך.

— ודאי שהיה כך, — קרא מרטין. — שלשה דולרים לשבוע וארבעה דולרים לשבוע, ונער עול־ימים המבשל לעצמו על מכונות־נפט ואוגר פרוטה על פרוטה, בעוד הוא עובד כל היום ולומד כל הלילה — רק עובד ואינו משחק אף פעם, ואינו מבלה אף רגע בנעימים, ואינו לומד אף פעם כיצד לבלות את הזמן בנעימים — מובן ששלשים האלף שלו אחרו לבוא.

דמיונו המרגיש את זולתו שוה כאור לנגד עיני רוחו את אלפי הפרטים של חיי הנער הזה ושל התפתחותו הרוחנית הצרה מימי היותו נער נושא־עול ועד שהיה לבעל־שלשים־אלף־דולר־לשנה. כל חייו של צ׳רלז בוטלר הצטיירו בחזונו במהירות ובגמיאת־המרחקים של מחשבה מאליפה.

— התדעי, — הוסיף, — צר לי על מיסטר בוטלר. בנערותו לא ידע לבור לו את הדרך הטובה, אלא גזל את עצמו ואת חייו בשל שלשים

אלף לשנה המתבזבזים עליו כעת לבטלה. מה! בשלשים אלף — חתיכה הראויה להתכבד — לא יוכל כעת לקנות את העונג, שיכלו לתת לו עשרה סנט, שחשך אותם בילדותו, ואשר יכול אז להוציא לסוכריות או לבטנים או לכרטיס אל "גן־העדן הכושי".

נקודות השקפה מיוחדות־במינן כאלו, הן הן שהיו מפתיעות את רות. לא זאת בלבד שחדשות היו לה ומתנגדות לדעותיה היא, אלא שהרגישה בהן תמיד גרעין של אמת, אשר איימה להחריד מרבצן את דעותיה הקבועות ולהחליף את שיטתן. אילו היתה לא בת עשרים וארבע אלא בת ארבע־עשרה, כי אז אולי נשתנתה בכח האמת הזאת; אולם היא היתה בת עשרים וארבע, שמרנית על פי טבעה ולפי חינוכה, ומגובשת כבר בתוך דפוס החיים שבו נולדה וגודלה. אמת, כי משפטיו המוזרים היו מביאים אותה במבוכה ומטרידים את מנוחתה ברגעים שהיה מוציאם. אך היא יחסה אותם לחידוש שבו ולזרות חייו, והיתה שוכחת אותם עד מהרה. אף על פי כן, אם גם לא הסכימה לדעותיו בלבה, היתה נמשכת אליו בכח דיבורו האמיץ, בלהט הברקים שהפיצו עיניו ובכובד־הראש שבפניו, שהיו מלוים את משפטיו ומוסכים בה רטט. מעולם לא עלה על דעתה, שהאיש הזה, אשר בא מעבר לגבול האופק שלה, שולח ברגעים כאלה את ברקי השגותיו הרחבות והעמוקות אל מעבר לגבול האופק שלה. גבולותיה היא היו גבולות אופק־ראיתה; ברם, אנשים מוגבלים יכולים להכיר את ההגבלה רק באחרים. וכך היתה היא מרגישה, שאופק־ראיתה הוא רחב מאוד באמת, ובמקום שהשקפתו מתנגדת להשקפתה שם הושם הגבול לאופק ראיתו: והיא חלמה לעזור לו לראות כמו שראתה היא, ולהרחיב את אופקו עד שישתווה אל אופקה שלה.

— אולם עדיין לא גמרתי את ספור המעשה שלי, — אמרה — הוא עבד, כך אומר אבא, כאשר לא עבד שום נער משרת אחר לפניו. מיסטר ב׳טלר היה תמיד שש לעבוד. מעולם לא אחר לבוא, וכרגיל היה בא אל הלשכה רגעים אחדים לפני זמנו הקבוע. ובכל זאת היה חושך גם זמן. כל רגע חפשי היה מקדיש ללימודים. הוא היה לומד הנהלת ספרים וכתיבת־מכונה והיה ושמע גם שיעורי סטינוגראפיה. עד מהרה היה ללבלר וערכו בלשכה הלך וגדל. אבא העריך אותו וראה כי עתיד הוא לעלות לגדולה. אבא הוא שיעץ לו לבקר בבית־הספר למשפטים. הוא היה לעורך־דין, אך שב אל הלשכה, ואבא ספח אותו לשותף לו. אדם גדול הוא. כמה פעמים סרב להיות חבר בסינאט של ארצות הברית, ואבא אומר עליו, שאילו רצה יכול היה להתמנות לשופט בבית המשפט העליון בכל שעה שאחת המשרות מתפנית שם. חיים כאלה הם מופת לכולנו. הם מראים לנו, שאדם בעל רצון יכול לעלות למעלה מסביבתו.

— הוא אדם המעלה, — אמר מרטין בכל לבו.

ואולם נדמה היה לו, שבסיפור־המעשה היה משהו הצורם את חוש־היופי והרגשת־החיים שלו. הוא לא יכול למצוא בחיי הקמצנות והמחסור של מיסטר בוטלר את הנימוק אשר ישוה להם. אילו עשה זאת מתוך אהבה אל אשה או מתוך שאיפה ליופי, היה מרטין יכול להבין את זאת. האוהב המשוגע וברוך־האלהים חייב לעשות את הכל בשביל הנשיקה, אך לא בשביל שלשים אלף דולר לשנה. הוא לא היה מרוצה מן „הקריירה" של מיסטר בוטלר. משהו מסכן ושפל היה בדבר, אחרי ככלות הכל. שלשים אלף לשנה הרי זה יפה מאוד, אבל להוית חולה־קיבה ולא להיות מסוגל ליהנות מן החיים כבן־אדם, הרי זה נוטל מהכנסות־מלכים כאלו את כל ערכן.

הרבה מזה בקש להביע לרות ועשה עליה רושם רע בדבריו, שהוכיחו לה, כי הוא טעון עיבוד וזקוק להשפעה חדשה ביתר שאת. תכונת שכלה היתה אותה תכונה שכיחה קצרת־ראות, הנוטעת בלב אנשים את האמונה השלמה, שרק גזעם הם, אמונתם הם ומדיניותם הם — טובים וצודקים, ושיצורי אנוש אחרים המפוזרים על פני העולם לא שפר עליהם כמוהם. זה היה אותו קוצר־ראיה, אשר גרם לו ליהודי הקדמון לתת שבח לבורא־עולם על שלא עשהו אשה. ואשר שלח את המיסיונר המודרני אל קצוי תבל למלא את מקומו של הקדוש־ברוך־הוא; והוא שגרם לרות שתחפוץ לשנות את צורת רוחו של האיש הזה הבא מדפוסי־חיים אחרים ולצור אותם בצלמם ודמותם של האנשים שחיו בדפוס־החיים אשר לה.

9

מרטין עדן שב ממסעיו בים ופניו מועדות לביתו לקליפורניה בתשוקה של אוהב נאמן. אחרי שאזל כספו נשכר לספן באניי־שיט מבקשי־מטמונים; ובאיי־שלמה, מקץ שמונה חדשים של חיפוש־שוא אחרי המטמון, הקיץ הקץ על המשלחת. באוסטרליה פיטרו ושילחו את אנשי האניה, ומרטין ירד תיכף ומיד באניה של אוקינוס לבוא לסן־פרנציסקו. בשמונת החדשים האלה לא רק השתכר כסף דיו בשביל להשאר ביבשה משך כמה שבועות, אלא גם היה סיפק בידו לעסוק הרבה בלימוד ובקריאה.

תפיסתו היתה תפיכה של תלמיד־הכם, וכשרון הלימוד שלו היה

נשען על כח־רצונו החזק, העומד בפני כל, ועל אהבתו לרות. על ספר־הדקדוק שלקח עמו חזר כמה וכמה פעמים, עד שמוחו הבלתי־מיוגע שלט בכל מכמניו. הוא היה מרגיש כעת בשגיאות־הדקדוק שבפי המלחים חבריו, ועשה לו לחוק לתקן במחשבה את לשונם ולישר את שיבושיה. לשמחתו הרבה גלה, שחוש־השמע שלו נעשה דק יותר ושעצבי־דקדוק, מקרוב באו, הולכים ומתפתחים בקרבו. „כפל השלילה" צרם את אזנו, ולעתים קרובות — מתוך מיעוט רגילות — היתה צרימת־האוזן הלזו באה מעל שפתיו הוא. לשונו סרבה ללמוד מופתים חדשים ביום אחד.

אחרי שעבר וחזר על כל הדקדוק כמה פעמים, נטל את המלון, והיה מוסיף עשרים מלה ביום על אוצר־המלים שלו. הוא מצא, שזוהי עבודה לא קלה כלל, ובעמדו על יד גלגל־ההגה או על המצפה היה חוזר ושב־וחוזר בהתמדה על הרשימה המתארכת והולכת של תיקוני־מבטא ופירושים, והיה מאריך בחזרה זו עד שאחזתו תנומה, כפעם בפעם. על כמה ביטויים ששמע מפי רות היה חוזר בלחש, בתשומת־לב מיוחדת, כדי ללמד את לשונו לדבר בלשונה היא. במלת and היה מתיז את הדל"ת ברתת אלפי פעמים, ולתמהונו ראה שהוא מתחיל לדבר אנגלית יותר צחה ונכונה מזו של האופיצרים עצמם ואף מזו של הג'נטלמנים מבקשי־המטמון, אשר עמו בספינה, התומכים במשלחת מכספם.

רב־החובל היה נורבגי בעל עיני דג, שבאיזה אורח פלא באו לידו כל כתבי שכספיר, בלי אשר יקרא בהם פעם, ומרטין אשר כיבס למענו את בגדיו קבל בגלל זה רשות לקרוא בכרכים היקרים. במשך זמן מה היה מרטין כה שקוע בהזיונות הללו ובכמה מקומות שבהם, שנתחבבו עליו, עד כי נהתמו במוחו כמעט בלי התאמצות, והעולם כולו נראה לו כאילו לבש צ׳רות הטרגדיה או הקומדיה של „תור אלישבעת". אפילו את מחשבותיו חשב עתה בחרוזים לבנים. זה תרגל לאזנו, ופתח בו טעם דק בסגנון־המעלה האנגלי, יחד עם זה הכניס הדבר למוחו הרבה ערכי־לשון עתיקים שעבר זמנם.

משמונת החדשים הללו הפיק תועלת רבה, ונוסף על מה שלמד בהם מבחינת צחות הלשון ומעלת־המחשבה, למד הרבה על אודות עצמו. צד בצד עם עניתנותו, על שום שידע כה מעט, נתעורר בקרבו בטחון של כחות. הוא הרגיש הבדל־מדרגה בולט בינו ובין חבריו המלחים, והיה פקח למדי כדי להבין שההבדל צפון היה יותר בדברים שבכח מאשר בדברים שבפועל. מה שהוא יכול היה לעשות אף הם יכולים לעשות; אבל בתוך תוכו חש כעין תסיסה מעומעמת שהיתה אומרת לו, כי יותר משעשה יש בקרבו. זיו העולם, היופי הענוג של הטבע היה לו לענויים, ומשאלתו היתה תמיד — הלואי והיתה רות כאן לרוות עמו יחד מיופי זה. הוא אמר בלבו,

כי בשובו יתאר לה כמה ממחזות־היופי של הים הדרומי. הרוח היוצר שבו נשתלהב לרעיון זה והיה מסרהב בו לצור את צורת היופי הזה בשביל חוג שומעים יותר רחב מאשר רות לבדה. ואז, מתוך זוהר תפארת מעטיר, נולד הרעיון הגדול. הוא יכתוב. הוא יהיה עין מן העינים שדרכן העולם רואה, אוזן מן האזנים שבהן העולם שומע, אחד מן הלבבות שבהם העולם מרגיש. הוא יכתוב — הכל — שירים ופרוזה, מעשיות ותאורים, וחזיונות כמו שכספיר. כאן דרך־חיים ודרך המובילה אל רות. אנשי־הספרות הם הענקים של העולם הזה, והם נעלים היו בתפיסתו על האדונים הבוטלרים שהשתכרו שלשים אלף לשנה ויכלו להיות לשופטי בית־הדין העליון אילו רצו בכך.

רעיון זה, מכיון שנולד בו, נשתלט עליו ולא הרפה ממנו, ונסיעת־חזירתו לסן פרנציסקו היתה כחלום. הוא היה שכור מכחות לא שערם, ומרגיש היה שיש לאל ידו לעשות כל דבר. בלב הים הגדול והבודד נפתח לפניו אופק־חיים. בבהירות רבה ובפעם הראשונה ראה את רות ואת עולמה. הכל היה במוחו למראה־עינים ונצטייר כעצם מוהשי, שיכול היה לקחתו בשתי ידיו, לסובבו סחור־סחור ולבדקו היטב. כמה דברים היו כהים ומעורפלים באותו עולם, אבל הוא ראה אותו בכללותו, ולא בפרטיו, וראה כמו כן את הדרך להיות שליט בו. לכתוב: הרעיון היה לאש בוערת בקרבו. הוא יתחיל מיד כאשר רק ישוב. ראשית כל יתאר את נסיעתם של מבקשי המטמון. הוא ימכור את הציור לאחד מעתוני סן־פרנציסקו. לרות לא יספר כלום על הדבר, והיא תתפלא ותשמח כאשר תראה את שמו בדפוס, ובעוד הוא כותב, יוכל גם להמשיך את לימודיו. הלא עשרים וארבע שעות לו לכל יום. איתן רצונו — דבר לא יזיזו. יודע הוא כיצד לעבוד, והחומות תפולנה תחתיהן לפניו. הוא לא יצטרך לשוב ולירד בספינה כספן; ולרגע אחד ראה בחזונו אנית־טיול של קיטור. יש סופרים ולהם אניות־טיול מקנת כספם. כמובן, היה מזהיר את עצמו, בתחלה לא יצליח הענין אלא מעט, קמעה קמעה, ובמשך זמן־מה מרוצה יהיה אם ישתכר בכתיבתו די כסף בשביל להמשיך את למודיו. אבל אחרי כן, כעבור זמן ידוע — זמן שמדת ארכו מסופקת מאוד — כאשר ישלים את חוק לימודיו ויגמור את הכנותיו, אז יכתוב את הדברים הגדולים, ושמו יהיה נישא על כל שפתים. ברם דבר גדול מזה — גדול לאין ערוך מזה וגדול מכל גדולה — הוא יוכיח בזה, שהוא כדאי לה לרות וראוי לה. הפרסום הריהו נאה ויאה, אך את חלומו הנהדר לא חלם אלא בשביל רות. הוא איננו חרש־פרסום, כי אם אחד מן האוהבים והמשוגעים של רבונו־של־עולם.

כשהגיע לאוקלנד, וצרור כסף־משכורתו המלא בכיסו, חזר וקבע דירתו בחדרו הנושן בבית ברנרד היגינבותם, וישב לעבוד. הוא אפילו

לא הודיע לרות את דבר שובו. הוא ילך לביתה ויתראה אתה פנים כאשר יגמור את מאמרו על דבר מבקשי־הממטון. לא היה קשה כל כך להמנע מלראותה, בגלל קדחת היצירה שבערה כאש בעצמותיו. מלבד זאת, עצם המאמר שהוא כותם יקרבהו עוד יותר אליה. הוא לא ידע, מה צריכה להיות מדת־אורכו של המאמר, אך הוא ספר את המלים במאמר בין שני עמודים בתוספת־השבתון של „בוחן סן־פרנציסקו", ושם לו אותו לקו ולמשקולת. בשלושה ימים של עבודת יקוד מלובנת השלים את ספור המעשה שלו. אבל לאחר שהעתיק אותו בזהירות מרובה, בכתב־יד רחב ונוח לקריאה, נודע לו מתוך ספרי־למוד של תורת־הסגנון שמצא בספריה, שיש בעולם דברים המכונים פרקים, סימני קריאה ומרכאות כפולות. עד כה לא חשב כלל על אודות דברים כאלה. והוא מיהר וישב להעתיק את המאמר מחדש, בעיינו בלי־הרף בדפי תורת־הסגנון, ובלמדו כך במשך יום אחד מתורת החיבור יותר משלומד תלמיד בינוני במשך שנה. כאשר כלה להעתיק את המאמר בשניה וגולל אותו בזהירות למגלה, קרא באחד העתונים פסקה של עצות למחברים מתחילים, וגלה את חוק־הברזל, שאין לגולל כתבי־יד למגילות, ושהם מחויבים להיותם כתובים רק על עברו האחד של הנייר. הוא עבר אפוא על החוק הזה עבירה כפולה. באותו זמן למד מתוך אותה פסקה, שעתונים ממדרגה ראשונה משלמים סך־מינימום של עשרה דולר הטור. וכך, אפוא, העתיק את כתב־היד בשלישית, והיה מנחם את עצמו בכפלו עשרה טור בעשרה דולר. כללו של דבר: מאה דולר — והוא החליט שזה יותר טוב מספנות. אלמלא טעויותיו אשר טעה, יכול היה לגמור את המאמר בשלושה ימים! בספינה היה צריך זמן של שלשה חדשים ויותר להשתכר סכום שכזה. הוא גמר בנפשו, כי שטות היא לאדם להיות ספן בה בשעה שהוא יכול לכתוב, אף כי הכסף כשהוא לעצמו לא היה נחשב בעיניו למאומה. ערכו היה בחופש אשר יקנה לו, במלבושים הנאים שישיג במחירו, — כל אלה דברים שיקרבוהו, ויקרבוהו חיש מהר, אל הנערה דקת־הגזרה והחוורת אשר הפכה את קערת־חייו על פיה.

הוא שם את כתב־היד במעטפה רחבה ושלח על ידי הדואר לעורך של „בוחן סן־פרנציסקו". לפי מושגו, היה כל דבר, שעתון נאות לפרסמו, נדפס מיד, בלי שהיות, ומכיון ששיגר את כתב־היד ביום השׁשי בשבת קוה לראותו מודפס ביום השׁשי הבא. הוא שיער בנפשו כמה נאה יהיה, אם המאורע הזה הוא שיודיע לרות על דבר שובו. ואז ביום הראשון אחרי הצהרים, יסור לביתה ויראה את פניה. בינתים העסיק אותו רעיון אחר, והוא התאמר בלבו שזהו רעיון נכון, זהיר וצנוע במדה שאין למעלה הימנו. הוא יכתוב ספור־מאורעות לבני־הנעורים וימכרנו לעתון „חבר הנעורים". הוא מצא כי ספורים בהמשכים נדפסים בשבועון זה, כרגיל, בחמשה

המשכים, בני שלשת אלפים מלה, בערך, כל אחד. הוא מצא ספורים אחדים שהיו להם שבעה המשכים. והחליט לכתוב ספור בגודל כזה.

לפני זמן רב היה בספינה שנסעה לציד־התנינים בים הצפוני — נסיעה שצריכה היתה להמשך שלש שנים ושנגמרה מקץ ששה חדשים בזה שהספינה נטרפה בים. כח דמיונו היה עז, ולעתים מלא הזיה, ועם זה היתה בו אהבה יסודית אל המציאות. שהכריחה אותו לכתוב על אודות הדברים שידע וראה. הוא ידע את ציד־התנינים, ומתוך החומר המציאותי של ידיעתו החל לחבר את ספר־המאורעות הבדוי על שני נערים, העתידים להיות גבורי ספורו. הרי זאת מלאכה קלה, החליט בשבת בערב, אחרי שגמר באותו יום את ההמשך הראשון, בן שלשת אלפים מלה. הדבר הזה בדח מאוד את ג׳ים ועורר את לעגו הגלוי של מיסטר היגינבותם, שהיה שולח את חיצי־לגלוגו, במשך כל זמן הארוחה, בבן־אדם „ספרותי״ זה, שנתגלה במשפחה.

מרטין הסתפק בזה שצייר לעצמו את השתוממות גיסו ביום־ראשון בבוקר, כשהלז יפתח את „בוחן סן־פרנציסקו״ ויראה את המאמר על מבקשי־המטמון. באותו בוקר השכים ויצא בעצמו אל דלת־החוץ, מקום שם היו מניחים את עתון־הבוקר, ועבר במהירות עצבנית על דפי־העתון המרובים. עיין בהם פעם שניה בתשומת־לב, ואז שב וקפל את העתון והניחו במקום שמצא אותו שם. מרוצה היה שלא אמר לאיש שום דבר על אודות מאמרו. בהרהרו שנית בדבר, החליט שטעה ביחס למהירות שבה מוצאים כתבי־היד את דרכם אל תוך עמודי־העתונים. חוץ מזה, הרי לא היה במאמרו שום ערך של חדשות, והעורך בודאי יכתוב אליו תחלה בענין זה.

אחרי ארוחת־הבוקר המשיך לכתוב את ספורו. המלים נבעו מעטו בקלות, אף כי פוסק היה מכתיבתו תדיר, כדי לעיין במלון או לחקור בספר תורת־הסגנון. לעתים קרובות היה עובר או חוזר על פרק שלם בבת־אחת בהפסקות אלו; והוא מצא נחמה באמרו אל לבו, שאם הוא נמנע לפי שעה מכתוב את הדברים הגדולים שהוא נושא בחובו, הריהו לומד על כל פנים את הסגנון והחיבור, ומרגיל את עצמו במתן צורה לרעיונותיו ובהבעתם. הוא המשיך את עבודתו עד חשכה, ואז יצא מן הבית והלך אל אולם־הקריאה והפך שם בעתונים המצוירים ובשבועונים עד שנסגר הבית בעשר שעות. זה היה מנהגו במשך שבוע ימים. יום יום כתב שלושת אלפים מלה, וערב ערב חטט ופשפש ב„מגזינים״, ובחן את הספורים, המאמרים והשירים שהעורכים מצאים לטובים וראויים לפרסום. דבר אחד היה ודאי, מה שאלה הסופרים בהמוניהם יכולים, זאת יוכל ויעשה אף הוא, ינתן לו רק זמן והוא יעשה גם מה שהם אינם יכולים לעשות. הוא מצא התעודדות בקראו ב„קרית ספר״, ברשימה על שכר הסופרים של סופרי ה„מגזינים״ — לא

שרידיארד קיפלינג מקבל דולר למלה, אלא — ששכר־הסופרים המינימלי ש„מגזינים" ממדרגה ראשונה משלמים לסופרים הוא שני סנטים למלה. „חבר הנעורים" בודאי ממדרגה ראשונה הוא, ולפי חשבון זה הרי שלושת אלפי מלים שכתב באותו יום יכניסו לו ששים דולר — משכורת של שני חדשים בספינה.

ביום ששי בערב סיים את כל ההמשכים — עשרים ואחד אלף מלה. בשני סנטים המלה, — הוא עשה את החשבון — יכניס לו הציור הזה ארבע מאות ועשרים דולר — עמל־שבוע לא רע! הסכום היה גדול מכפי שהיה בידו בבת־אחת בזמן מן הזמנים. הוא לא ידע כיצד יוכל להוציא את כולו. הוא פגע במכרת־זהב. ממקום שכסף זה בא לו, יוכל תמיד לקבל עוד יותר. הוא זמם לקנות לו עוד חליפות בגדים, לחתום על כמה מכתבי־עת ולרכוש לו ספרי־שימוש לעשרות, תחת אשר כעת הוטל עליו ללכת לבקשם בספריה. ואחרי כל אלה עוד נשאר חלק הגון במזומנים מארבע מאות ועשרים הדולר. הדבר הזה הטריד אותו עד שעלה במחשבתו לשכור משרתת לגרטרוד ולקנות אופנים למרים.

הוא שגר את כתב־היד העבה ל„חבר הנעורים" על ידי הדואר, ובשבת אחרי־הצהרים, אחר שתכן תכנית למאמר על דלית־הפנינים, הלך לביתה של רות. הוא דבר עמה קודם בטלפון, ובבואו הלכה לקראתו בעצמה לקבל את פניו בפתח. להט החוסן הגופני, הידוע לה משכבר הימים, פרץ מתוכו והלם אותה כהולם־פעם. דומה היה כאילו חדר הכח הזה אל תוך גופה וזרם בעורקיה כיקוד נוזל והרעיד אותה בתעצומות אשר אצל לה. הוא התאדם בחזקה בנטלו את כף ידה ובהביטו לתוך עיניה, אלא שהנחושה החדשה של שמונת ירחי־חמה כסתה על האודם, אף כי לא הגינה על ערפו מן הלחץ הצורב של הצוארון הקשה. מראהו של הקו האדום הזה בדח את דעתה, אבל בדיחותה זו סרה מעליה כרגע, בהעיפה עיניה על מלבושיו. אכן, מלבושיו היו הולמים אותו — היתה זאת חליפת־בגדיו הראשונה שנתפרה על פי הזמנה ולפי מדתו — והוא נראה בה יותר זקוף ויפה־קומה. נוסף לזה חבש עתה כובע־לבד רך תחת מצנפת־האריג הקודמת, והיא בקשתו לשים את כובעו בראשו, למען תראהו בו, והללה את מראהו המחודש. היא לא זכרה יום שתהיה בו כל כך שמחה וטובת־לב. שנוי זה שבא במרטין היה פועל כפיה ועליו היתה גאותה, והיא נתמלאה התלהבות וחשק עז לעזור לו גם להבא.

אבל השנוי היסודי ביותר מכל השנויים שבאו בו, זה שנהנתה ממנו ביותר, היה השנוי בדיבורו. לא זו בלבד שמדברו היה כעת יותר נכון ומדוקדק, אלא שגם נבע בקלות יתר, ורכוש מליו נתעשר בכמה מבטאים חדשים לו, אף על פי כן בשעת התרגשות או התפעלות היה חוזר לסורו

ומבליע כמקודם הברות ומשמיט את אותיות־הסיום. מלבד זה היה בדיבורו לעתים מין היסוס משונה, כבד־פה, בשעה שנסה את כחו במלים החדשות אשר למד מקרוב. ועוד דבר. יחד עם קלות בטויו, הראה כעת גם קלות מחשבה עם ברק־רעיונות שהרנין את לבה. זה היה כחו מאז בהומור, מהתלות ודברי־שעשוע, שעשהו לחביב לכל בני־סוגו, אך עד כה לא יכול להשתמש בנוכחותה, מתוך חוסר מלים ורגילות. היתה בו הרגשה ראשונה, כי איננו עוד זר — המתפרץ לאשר לא יכירנו מקומו. ועם זה ידע את המדה, והיה מסובב את פני הדברים תמיד כך, שלא הוא, כי אם רות תהא המתחילה בחידוד, והוא אך מלא אחריה, אבל לא העז אף פעם להרחיק לכת ולהראות יתרון עליה.

הוא ספר לה את כל אשר עשה במשך הזמן הזה ועל תכניתו לכתוב ולחיות על עטו ויחד עם זה להמשיך את לימודיו. אבל אכזבה היתה נכונה לו. כי דבריו לא עוררו את הסכמתה. תכניתו לא ישרה בעיניה.

— צא וראה, — אמרה לו בגלוי־לב, — ענין־הכתיבה הוא ודאי משלח־יד, ככל ענין אחר. מובן שאינני יודעת מאומה בענין זה. דנה אני רק על פי השכל הישר. הרי לא תקוה להיות לחרש־ברזל מבלי שתלמד את המלאכה במשך שלש שנים — או גם חמש? אך מכיון שהסופרים משתכרים הרבה יותר מחרשי־הברזל, משמע שיש הרבה יותר אנשים שהיו רוצים לכתוב, ואשר... מנסים לכתוב.

— ואולם, אם כן האם לא יתכן שיש בי הכשרה מיוחדת מטבעי לכתיבה? — שאל מרטין. ולבו עלץ בו בסתר על הלשון הנאה שתפש, בעוד שדמיונו הקל כבזק מעביר את כל מחזה השיחה הזאת ואוירה המיוחד על פני מסכת חזון רחבה, יחד עם אלף מחזות אחרים מחייו הקודמים — מחזות של גשמיות גסה, בהמיות ועם־הארצות.

כל החזון המורכב הזה לא ארך אלא כהרף־עין, מבלי שהפסיק את השיחה או את הלך־מחשבתו השקט. על גבי מסכת חזונו זו ראה את עצמו ואת הנערה היפה והערבה הזאת, זה למול זו, משוחחים אנגלית מנופה בחדר שקירותיו כליל ספרים ותמונות, אשר טון יאה ותרבות נאה שוררים בו והוא מואר כולו באור בהיר, בזוהר־תמיד; ומסביב היו ערוכים בצנעה, כנסוגים ונמוגים אל הפנות המרוחקות של אותה מסכת, מחזות הפיכים מזה, כל מחזה כעין תמונה לחוד, והוא המסתכל היחיד, החפשי לנפשו להביט באשר יחפוץ. והוא ראה את המחזות האחרים ההם כמו מבעד אדים נישאים ברוח, מתוך קדרות ערפל מתחולל, הנמס לפני עמודי אש אדומה ומתלקחת. הוא ראה רועי־בקר, „קוובויים״. שותי ויסקי, משקה תופת, בבית־המרזח, שאוירו מלא ניבול־פה ונאצה, וראה את עצמו בהברתם, שותה שכור עם השכורים ופרוע עם הפרועים וממלא את פיו אלה וקללה, או יושב עמהם

אל השולחן, לאור עששיות נפט מעלות־עשן, כשהקוביות מנקשות והמטבעות מקשקשות והקלפים עוברים מיד ליד סביב ואת עצמו ראה, עירום עד מתניו, כשהוא יוצא להלחם באגרופיו לבד את מלחמתו הגדולה עם „ליברפול ריד", איש האימים, בעזרת־המלחים של ספינת „סוסקהאנה"; והוא ראה את הסיפון על „ג'ון רוג'רס" עקוב מדם באותו בוקר אפור כשפרץ המרד באניה, ראה את תופש־ההגה מתפתל ארצה ביסורי־גסיסה בכתח־הספינה האמצעית, והאקדח בידו של רב־החובל יורק אש ועשן, ואנשי האניה צועקים ומקללים ומגדפים מסביבו, ופניהם פני חיות מעוותים מתאות־רציחה; ואז שב אל התמונה המרכזית, השקטה ובהירה באורה הטהור אור־תמיד, מקום שם ישבה רות ושוחחה אתו בין ספרים ותמונות־עשר; והוא ראה את הפסנתר שעליו תנגן לו אחר־כך; והוא שמע את הדן של המלים המנופות והנכונות שהוא עצמו בטא: „ואולם אם כך, האם לא יתכן שיש לי הכשרה מיוחדת מטבעי לכתיבה"

— אבל כלום אי אפשר שיהיה לאדם מטבעו איזו הכשרה מיוחדת לחרושת־הברזל, — צחקה בתשובה, — ואף־על־פי־כן לא שמעתי מעולם שאדם יהיה להרש־ברזל מבלי שהיה קודם לכן שוליה במשך כך וכך שנות־לימוד.

— מהי, איפוא עצתך? — שאל אותה. — ואל נא תשכחי, שמרגיש אני בקרבי את היכולת הזאת לכתוב — אינני יכול לבאר זאת; רק יודע אני שיכולת זו ישנה בי.

— עליך להשלים חינוך ולקנות השכלה שלמה — השיבה, — בין אם תהיה באחרונה לסופר ובין אם לא תהיה. חינוך זה נחוץ בהכרח לכל מקצוע שתבחר לך, יהי איזה שיהי, והוא אינו רשאי להיות שטחי או פוחז. חייב אתה לבקר בבית־ספר תיכוני.

— כן — — — פתח לענות לה. אך היא הפסיקתהו בסרח מחשבה:

— מובן, שאתה יכול להמשיך גם בכתיבתך.

— זאת אהיה אנוס לעשות אז בין כך ובין כך, — אמר בקול זעף.

— למה? — היא הביטה בו בהשתוממות. כי העקשנות שבה דבק ברעיונו לא מצאה חן בעיניה כל כך.

— מפני שאם אין כתיבה אין בתי־ספר תיכוני. עליך לדעת, כי צריך אני להשתכר למחיתי ולמחיר ספרים ובגדים.

— זאת שכחתי, — צחקה רות. — מדוע לא נולדת בעל נכסים?

— אני בוחר בריאות־גוף עם דמיון, — ענה לה. — הנכסים יכולים לעשות טוב לי, אבל הדברים האחרים דורשים שיעשו את הטוב למענם.

— אל תאמר „לעשות טוב" — קראה בהתעוררות יתרה ומתוקה.

— אין זו לשון ספרותית, וזה צורם את האוזן אמור „להיטיב".

הוא התאדם וגמגם:

— כדבריך כן הוא, ואנכי אך מבקש שתתקני לי בכל פעם...

— אני... רוצה הייתי לעשות זאת, — אמרה כנעצרת בדיבורה.

— יש בך כל כך הרבה מן הטוב עד שהפצה אני לראותך בתכלית השלמות.

בו ברגע נעשה בידה כחומר ביד היוצר, ותשוקתו לקבל צורה מידה היתה גדולה כתשוקתה היא לשנות אותו כצלמו ודמותו של אידיאל־הגבר אשר לה. כאשר העירה לו על שעת־הכושר המזדמנת, כיון שבחינות הכניסה לבית־הספר התיכוני מתחילות ביום השני הבא, נאות מיד ללכת להבחן.

אז נגנה ושרה לפניו, והוא היה מביט בה בעינים רעבות מכליון־נפש, וסופג לתוכו את חנה ואת חסדה ומשתאה על שאין כאן מסביבם מאה בחורים מחזרים אחריה, מקשיבים לקולה ונכספים אליה, כמו שהוא מקשיב ונכסף.

10

באותו ערב נשאר שם לאכול אתם לחם, ולשמחתה של רות עשה רושם טוב על אביה. השיחה נסבה על הספנות כמשלח־יד — נושא, שמרטין היה בקי ומנוסה בו, ומיסטר מורז העיר אחר־כך שהוא נראה לו צעיר פקח, אדם שעיניו בראשו. מתוך שרצה להמנע מן הלשון ההמונית וחזר אחרי המלה הנכונה, הוכרח מרטין לדבר לאטו, וזה סייע לו למצוא את מיטב הרעיונות שהיו אצורים בקרבו. הוא הרגיש את עצמו בטוב, יותר מאשר בשעת הסעודה באותו ערב ראשון לפני שנה כמעט, וביישנותו וענותנותו אפילו עזרו לו למצוא חן בעיני הגברת מורז, שהיתה מרוצה מן השינוי הגלוי לטובה שנראה בו.

— דרך אגב, הוא הגבר הראשון, שרות שמה אליו לב בכלל, — אמרה אל בעלה. — בכל הנוגע לגברים היתה כל כך מפגרת עד היום, עד שהדבר גרם לי דאגה רבה.

מיסטר מורז הביט אל אשתו כמשתאה.

— האם כונתך היא להשתמש בספן צעיר זה בשביל לעורר אותה מתרדמתה?

— כונתי היא, שרות לא תזקין בבתוליה, אם אך יהיה לאל ידי

לעשות משהו, — השיבה הגברת מורז. — אם זה הצעיר עדן יכול לעורר בה ענין אל אנשים בכלל, הרי זה דבר טוב.

— דבר טוב מאוד, — ענה הוא לעומתה. — ואולם נניח — ולעתים אנחנו מחויבים להניח הנחות, יקירתי — נניח שהוא יעורר [illegible]ה ענין מיוחד יותר מדי?

— זה אי־אפשר, — צחקה מיסיס מורז. — היא גדולה ממנו בשלש שנים, וחוץ מזה, הרי זה אי־אפשר. שום דבר לא יצא מזה. סמוך עלי בזה.

וכך הותוה לו למרטין תפקידו על ידי אחרים, בעוד שהוא, בעטים של ארתור ונורמן שהסיתוהו לכך, זמם מעשי־בזבוז. הם התכוננו לצאת ביום ראשון בבוקר באופנים לטיול בהרים, דבר שלא עורר שום ענין במרטין, עד שנודע לו שגם רות נוסעת באופנים, ואף היא יוצאת לטיול זה. לו לא היו אופנים וגם לא ידע לנסוע עליהם, אך אם רות נוסעת, הרי שגם עליו להתחיל בדבר. כך החליט. ולאחר שנפרד מבני־הבית סר, בדרכו הביתה, לחנות של אופנים והוציא ארבעים דולר מכספו למקח אופנים. זה היה יותר ממשכורת של חודש, דמים שהשתכר בעמל קשה, והסכום הזה חולל חלל גדול בצרור־כספו. אבל לאחר שצירף את מאת הדולר שהוא עתיד לקבל מאת „בוחן סן־פרנציסקו" אל ארבע מאות ועשרים הדולר שיקבל, לכל הפחות, מ„הבר־הנעורים", היתה לו הרגשה שהפחית במעט, על ידי מקח האופנים, את המבוכה שגרם לו סכום הכסף הרב הזה שהוא לא היה רגיל בו. ולא איכפת היה לו הדבר, שבלמדו לרכב על גבי האופנים בדרך שובו הביתה השחית לגמרי את חליפת־בגדיו החדשה. עוד באותו ערב, מחנותו של מיסטר היגינבותם, קרא על ידי הטלפון לחייט והזמין אצלו חליפה שניה. אז נשא בידיו את האופנים והעלם במעלות הצרות, ששמשו כעין מוצא לנקרה־דלקה והובילו אל הדלת האחורית של בית גיסו, ואחר שהכיע את מטתו מאצל הקיר מצא בקושי די מקום בחדר הקטן לו ולאופנים.

כונתו היתה להקדיש את היום הראשון בשבת ללימודים ולהכנות לקראת מבחן בית הספר התיכוני, אבל המאמר על דולי־הפנינים הסב את לבו מאחרי הלימודים, והוא בלה את כל היום במין קדחת־יצירה מלובנת, בתתו בטוי לרגש היפה ולדמיון אשר יקדו בו. העובדה ש„הבוחן" של אותו יום לא הדפיס את מאמרו על בקשת המטמון לא המרה לו. יותר מדי גבה ברוחו מאשר יגע בו הדבר, ואחרי שנקרא פעמים לשוא אל שולחן גיסו, יצא מן הבית בלי סעודת־השבתון הכבדה, שמיסטר היגינבותם היה מעלה על שולחנו בקביעות כל יום ראשון בשבוע. סעודה כזאת היתה למיסטר היגינבותם הוכחה לעין־כל על הצלחתו ומפעלו הרב בעולם הזה, והוא כבד אותה על ידי שהיה דורש מיני דרשות שטחיות על מוסדות־

הצבור האמריקאים ועל ההזדמנות המרובה, שמוסדות אלה נותנים לכל בעל בעמיו, המטה שכמו לסבול, לעלות מעלה־מעלה, כמו שעלה הוא, למשל, — על זאת לא היה שוכח להראות תמיד — ממדרגת משרת בהנות־מכולת למדרגת בעלים של החנות המכונה „בית מסחר במזומנים של היגגינבותם".

ביום שני בבוקר נפרד מרטין מתוך אנחה מעל המאמר על „דולי־הפנינים", על אנשלם, וישב בקרון הנוסע לאואקלנד, ללכת לבית הספר התיכוני. וכשבא לשם שנית, כעבור כמה ימים, כדי להיודע על תוצאות מבחנו, אמרו לו כי נכשל בכל הדברים חוץ מבלשון ודקדוק.

— ידיעת־הלשון שלך מצויינת, — אמר לו הפרופיסור הילטון, בנעצו בו את עיניו מבעד למשקפים כבדים. — ואולם אינך יודע ולא כלום, ממש לא כלום, ביתר המקצועות, ודברי־ימי־ארצות־הברית שלך, השם ישמרנו! אין מלה אחרת בפי — השם ישמרני! הייתי מיעץ לך עצה טובה...

הפרופיסור הילטון הפסיק מדיבורו ונתן בו את עיניו, ללא חבה וללא דמיון, דומה לאחת משפופרות־הנסיון שלו. הוא היה פרופיסור לפיסיקה בבית־הספר התיכוני, בעל משפחה גדולה ומשכורת זעומה ובעל אוצר מנופה של דעת־אנשים מלומדה שקנה לו כתוכי.

— כן, אדוני, — אמר מרטין כשהוא משפיל דעתו, ובלבו חשב, ולואי והיה כאן הספרן מן הספריה תחת הפרופיסור הילטון.

— הייתי מיעץ לך עצה טובה לשוב לבית־הספר העממי לשנתים לפחות. שלום.

מרטין לא הרבה להצטער על כשלונו, אבל הוא נשתומם למראה הבעתה המרוגזת של רות, כשסיפר לה את דבר עצתו של הפרופיסור הילטון. האכזבה שלה היתה כה גלויה עד שהוא נצטער על שנכשל, אך בעיקר בגללה.

— רואה אתה, אני צדקתי, — אמרה לו. — יש לך ידיעות הרבה יותר משיש לתלמיד מן התלמידים הנכנסים לבית־ספר תיכוני, ובכל זאת אינך יכול לעמוד בבחינות. וזה משום שהידיעות שיש לך הן חלקיות, קטועות, מקריות, אתה זקוק לסדר בלמוד, כזה שרק מורים מומחים יכולים לתת לך. אתה מחויב לקבל קודם הכנה יסודית. יש לשער שהפרופיסור הילטון צדק, ואילו הייתי אני במקומך הייתי הולכת לשיעורי־ערב. שנה וחצי של שעורי־ערב יתנו לך אולי את האפשרות לפסוח על ששת החדשים הנותרים. מלבד זאת, הם ישאירו לך את הימים, והיית חפשי לכתוב יומם, או — אם לא תוכל לחיות על עטך — יהיו לך הימים לעבוד בהם באיזה מקצוע אחר.

„אך אם אתן את הימים לעבודה ואת הלילות — ללימודים, אימתי אראה אותך?" היתה מחשבתו הראשונה של מרטין, אלא שנמנע מלהשמיעה ותחת זה אמר:

— כל כך ילדותי נראה הדבר בשבילי, ללכת לשיעורי־ערב. אבל לא לא הייתי שם לב לכך, אילו חשבתי שכדאי הוא. אך נדמה לי שלא כדאי לי הדבר. יכול אני לרכוש לי את הידיעות הללו יותר מהר משהם יכולים ללמדני אותם. הרי זה איבוד זמן לחנם — הוא נתכוון לה ולחפצו לזכות בה — והזמן איננו בידי, אין לי כל כך הרבה פנאי, בעצם הדבר.

— הדברים הנחוצים לך הם כל כך מרובים. — היא הביטה בו ברוך וחנינה, והוא הרגיש שחרפה היא לו להתנגד לדעתה. — פיסיקה וחימיה — את הללו לא תוכל ללמוד בלי עבודה בלבורטוריון; ועוד תראה שבלי מורים לא תמצא את ידיך ואת רגליך באלגברה ובהנדסה, למשל. אתה זקוק להם, למורים המומחים, המנוסים באמנות ההוראה, המקנה דעת.

הוא החריש רגע, בבקשו דרך ביטוי לרעיונו, שתהא נקיה משחצנות.

— במטותא ממך, אל נא תחשבי, שאנכי מתפאר, — פתח. — אין זאת כוונתי כלל וכלל. אבל יש לי הרגשה שאנכי הנני מחונן מטבעי ללימודים. יכול אני ללמוד מעצמי. אני נוטה לכך ומוצא כך את עצמי בטוב, כבר־אוז זה במים. עיניך הרואות מה שהספקתי בדקדוק. ואני גם למדתי כמה ענינים אחרים — לא תוכלי לשער כלל כמה למדתי בינתים. והרי אני רק התחלתי בדבר. המתיני עד שיהיה סיפק בידי. — הוא פקפק, ונמלך בדעתו אם לא דבר בשגיאות. — מתחיל אני לתפוס את קנה־המדה... את הדרך... הדעת נראית לי כחדר־המפות. מדי לכתי לספריה יש לי הרושם הזה. התפקיד המוטל על המורים הוא להורות לתלמידים את התוכן של מגלות־המפות על פי שיטה מסוימת. המורים הם מורי־דרך בהדר־המפות — זה הכל. אין זה דבר האצור בראשם הם. הם אינם עושים את הדבר, אינם יוצרים אותו מחדש. הוא כולו בחדר המפות, אלא שהם יודעים את הדרך כאן על הסדר, וזהו עסקם להראות את מבואי המקום לזרים לבל יתעו בדרכם בלעדיהם. ברם, אנכי אינני מן התועים על נקלה. יש לי חוש המקום. כרגיל, יודע אני היכן אני נמצא. אבל היכן אני נמצא? — שאל, אחרי שרות הפסיקתהו, בתקנה לו שגיאה דקדוקית. — כן, כן בחדר המפות. והנה, יש בריות...

— אנשים, — תקנה לו.

— יש אנשים הזקוקים למורי־דרך — רוב האנשים זקוקים להם; אך לי נדמה, שאנכי יכול למצוא את דרכי בלעדיהם. עכשיו שביליתי זמן הגון בחדר־המפות, הנני קרוב לידיעת הדרך ולהבין, באיזו מפות עלי

להביט ולדרוש, איזה חופים אני צריך לחקור. ועל פי הדרך הזאת שהתוויתי לי, אחקור הרבה יותר מהר לבדי ובגפי. יודעת את, מהירותו של צי, היא המהירות של האניה המפגרת יותר מכולן, ומהירות ההוראה של המורים נקבעת על פי אותה הדרך. הם אינם יכולים למהר יותר מתלמידיהם, עליהם להתנהל לפי הטף, ואנכי יכול לפסוע לבדי פסיעות יותר גסות מאשר הם יכולים לפסוע לפני כתה שלמה של בית־ספר.

— „העושה דרכו לבדו, עושה דרכו מהר" — סייעה לו היא בציטטה.

„אף על פי כן הייתי עושה את דרכי יותר מהר בחברתך", כמעט שפלט מרטין, בעוד הוא רואה בהזונו עולם ללא־מצרים של מרחבים מוארים בחמה והלל־מרומים זרוע כוכבים, שדרכם הוא נישא יחד אתה, כשזרועו מחבקת אותה, ושערה, שער הזהב החוור, מתנופף על פניו. באותו רגע נתחוור לו כשלונו העלוב של הדיבור האנושי. רבונו של עולם! אילו יכול היה לשבץ מלים במסגרת כזאת, שהיא תוכל לראות מה שראה הוא! והוא חש בקרבו, כמין כאב של נפתולי־כמיהה, את התשוקה לצייר את החזונות הללו, שהיו חולפים כבזק על פני ראי־מחשבתו. הה! זהו הדבר! הוא תפש את כנף הסוד, אפס קצהו. הלא זה הדבר שהסופרים הגדולים ורבי המשוררים עושים. משום זה הרי הם ענקים בעינינו. המה יודעים כיצד לבטא מה שהם חושבים, מרגישים ורואים. כלבים המנמנמים בחמה מוציאים לעתים קול יללה ונביחה, אבל אינם מסוגלים להגיד מה שראו ואת אשר עורר̇ם לילל ולנבוח. לא פעם משתאה היה לסיבת הדבר. והנה גם הוא הנהו רק כלב המנמנם בהמה. הוא רואה בחזון דברים נשגבים ומלאים יופי, אפס כי הוא יכול אך לילל ולנבוח בפני רות. ואולם הוא יחדל מלנמנם בחמה. הוא יקום, הוא יפקח את עיניו, והוא יאבק וילמד עד אשר יוסרו הסנוורים מעל עיניו וימכו חרצובות לשונו, והוא יוכל לשתף אותה הלק כחלק בעושר חזונו. הרי מצאו אנשים אחרים את סוד־הפתרון של ה ב י ט ו י, ואיך לעשות את המלים לעבדים נכנעים, ואיך לעשות שצירופי־מלים יכילו בפשרם יותר מאשר סיכום משמעיהן של כל מלה ומלה לחוד. הברקה בת־חלוף זו של הסוד הרעידה את מעמקי נפשו, ושוב נתפש ונאחז ברשת החזון של מרחקי־אורה וערבות־כוכבים. עד אשר הרגיש בדממה הרבה שהשתלטה וראה את רות והנה היא מסתכלת בו בהבעת־גיחוך ובעינים מחייכות.

— זה עתה ראיתי חזון גדול, — אמר, ולקול דברי עצמו אשר צלצל באזניו ניתר בו לבו ממקומו. מנין לו הדברים אשר דיבר? הם נתנו ביטוי נכון להפסקה זה שחזונו גרם לשיחתם. נס קרה. מעודו לא הביע מחשבה נעלה בהבעה כה נעלה. ברם, הלא מעולם לא ניסה להביע מחשבות נעלות במלים. זהו הדבר! זאת היא הסיבה. הוא לא ניסה מעולם.

אבל סוינבור ניסה, גם טניסון וקיפלינג וכל יתר המשוררים. מחשבתו נישאה כבזק אל „דולי הפנינים" שלו. הוא לא העז מעודו לגשת אל הדברים הגדולים, אל נשמת היופי שבערה כאש בקרבו. המאמר הזה יקבל צורה אחרת מעתה. הוא נדהם כשראה עכשיו, מה גדולה מנת היופי השייכת והראויה לו בצדק למאמר הזה, לשימה בתוכו. ושוב פעם החלו מחשבותיו להתלהב ולגמא ארץ, והוא שאל את עצמו, למה לא יוכל לשיר את שירת היופי הזה בחרוזים נאצלים, כמו שעושים המשוררים הגדולים. והנה לפניו כל תענוגות־הרזים ופלאי־הרוח של אהבתו לרות. למה לא יוכל לשיר גם את אהבתו, כדרך המשוררים? הם שרו על האהבה בשירים. כך יעשה גם הוא. חי אלהים! — —

והוא נבהל למשמע אזנו כשעלה בה קול קריאתו. בהתלהבותו פלט אותה בקול רם, בנשאו את שם ה׳ לשוא. דמו פרץ אל פניו, גל אחר גל, והוא הולך ומתגבר על צבע־הנחושת שלהם, עד כי אודם הכלימה השתפך מקצוות צווארונו עד שרשי שערו.

— אני... אני... אנא, סלחי לי. — גימגם. נשתקעתי במחשבות.

— דומה היה כאילו מתפלל היית, — אמרה בכבישת עצמה, כיאה, אבל היא הרגישה שבתוך תוכה היא כומשת, מתכוצת ונרתעת. הפעם הראשונה היא לה, אשר שמעה אלה יוצאת מפי איש מכיר, והיא רגזה על זאת, לא רק כעל דבר שבעיקרים ובהרגלי־חינוך, אלא משום שרוחה נפגעה בה על ידי נשיפת־סערה זו של רוחות־החיים העזים שהתפרצה לתוך גן־בתוליה הנעול והחוסה בין חומות.

אך היא סלחה, וגם התפעלה על הקלות שבה סלחה. איך שהוא, לא כל כך קשה היה לסלוח לו כל דבר. הן לו לא היתה עדיין כל הזדמנות להיות לאיש כיתר האנשים, והוא מנסה זאת בכל כוחותיו, וגם מצליח בדבר. ולא עלה כלל על דעתה שאולי יש כאן איזו סיבה אחרת לזה, שהיא נוטה לו חסד על כך. חיבה יתרה, חיבת הלב, היתה נודעת לו ממנה, אך היא לא ידעה זאת. לא היתה לה שום דרך שבה יוודע לה הדבר. המשא השקט של עשרים וארבע שנות חייה מבלי סכסוך־אהבה אחד לא היה לה לכלי־זין לנתח בו את רגשותיה, וכשום שלבה לא נתחמם בה מעולם בהרגשה של אהבה למעשה, על־כן גם לא ידעה שלבה מתחמם בה כעת.

11

מרטין חזר למאמרו על דולי הפנינים, שהיה יכול להגמר הרבה יותר מהר, אלמלא הפסיק מכתיבתו פעמים הרבה, כדי לנסות את כוחו בחרוזים. שיריו היו שירי־אהבה, והמעירה והמעוררת אותם היתה רות; אבל אף אחד מהם לא נשלם. אכן לא ביום אחד יוכל ללמוד לשיר במליצה נעלה וחרוזה. החרוז והמשקל והבנין כשהם לעצמם היו עניין נכבד וחמור למדי, אבל חוץ מזה ולמעלה מהם היה עוד משהו בלתי־נתפס ומתחמק אשר הרגיש בכל שירה גדולה, אך אשר לא יכול לתפוס ולהשכין בתוך שירתו הוא. נשמת־השירה עצמה, הכוזבת כדמיון, היתה זאת, אשר חש וביקש בכל, אך לא יכול ללכוד בחרמו. היא היתה בעיניו כמין להט־מרחקים, כסרח־אדים חם ומתרחק, תמיד ממנו והלאה, אף כי לפעמים קיבל מעין גמול, באחזו לרגע בציציות שוליה ובטוותו אותן לאמרות שצלצלו במוחו כהדים מעולם אחר או נישאו בחלל דמיונו כצלמי ערפלים של יופי לא שזפתו עין אנוש. מתעה ומוליך־שולל היה הדבר. כואב היה מרוב תשוקה להתבטא, ולא יכול אלא ללהג בפרוזה, כאשר ילהגו הכל. הוא קרא את קטעיו נחשל ביתדותיו, והחרוז בסוגריו היה מדגיש את הקצב, הארוך יותר, והנקי מדופי כמו כן, אבל אותו הלהט הפנימי והדבקות העליונה אשר הרגיש בלבו חסרו מן הכתוב. הוא לא יכול להבין זאת, ומפרק לפרק כהיוואשו, חזר מנוצח ונדכא אל מאמרו. הפרוזה היא בלי ספק ענין יותר קל.

אחרי „דולי הפנינים" כתב מאמרו על הספנות כמשלוח־יד, מאמר אחר על ציד צבי־השריון ושלישי על רוחות־המוסונים הצפוניים־מזרחיים; ואז ניגש לכתוב, בתורת נסיון, סיפור־מעשה קצר, ובטרם יקום ממלאכתו זו גמר ששה סיפורים קצרים ושלח את כולם ל„מגזינים" שונים. כתיבתו היתה פוריה ונבעה כמעין המתגבר למן הבוקר עד הערב ועד שעה מאוחרת בלילה, והיה מפסיק מכתיבתו רק כדי ללכת לאולם־הקריאה, להחליף ספרים בספריה או על מנת לבקר את רות בביתה. הוא היה מאושר לאין קץ. קול החיים נשמע ברמה, כקול מיתר מתוח בתכלית המתיחות. שרוי היה בקדחת בלתי־פוסקת. אכן, חדוות היצירה, אשר חשב שלא ניתנה אלא לבני אלים, ניתנה לו כעת. כל החיים שמסביבו, ריחות הירקות העבשים וקצף־הסבון, צורתה המרושלת של אחותו ופרצופו הלגלגן של מיסטר היגגינבותם, כל

זה לא היה אלא חלום. העולם האמתי נמצא במחשבתו הוא, וסיפורי־המעשה שכתב היו הסיבות־חטיבות של המציאות שבמחשבתו.

הימים קצרים היו יותר מדי. הדברים שרצה ללמוד היו מרובים כל כך. הוא קימץ בשינה והעמידה על חמש שעות, ומצא שהיא מספיקה לו. הוא ניסה להסתפק בארבע שעות ומחצה, ולדאבונו חזר לישון חמש שעות. נכון היה לתת את כל שעותיו, בלב שמח, לכל אחת ואחת מעבודותיו המרובות. בצער היה מפסיק מכתיבתו כדי לעסוק בלימודים, בצער היה מפסיק מלימודיו כדי ללכת אל הספריה, ובצער היה נפרד מעל עקד המדע או מעל דפי מכתבי־עת באולם־הקריאה, שהיו מלאים סודות־סופרים אשר הצליחו במכירת סחורתם. ובהיותו עם רות, היה קשה לו לקום וללכת כמו לנתק נימי־לבב; והיה נחפז דרך הרחובות האפלים לשוב לביתו ולספריו בביטול זמן מועט, ככל האפשר. אך קשה מכל היה לסגור את ספר האלגברה או הפיסיקה, לסלק מעליו את המחברת והעפרון ולעצום לתנומה את העינים העייפות. הוא שנא את הרעיון שעליו לחדול מלחיות, ואפילו לזמן כה קצר — ונחמתו היחידה היתה כי פעמון השעון המעורר יקיצהו בעוד חמש שעות. על כל פנים יפסיד רק חמש שעות ולא יותר, ואז יוציאהו הצלצול המחריש־אזנים מתוך חוסר־התודעה שבה ישקע, ושנית יהיה לפניו יום נהדר תמים של תשע־עשרה שעה.

בינתים ושבוע רדף שבוע וכספו הלך ואזל והכנסות לא היו. מקץ חודש לשגרו ל„חבר הנעורים" את המשכי־המאורעות לבני־הנעורים, נשלחו לו הללו בחזרה על ידי המערכת. טופס הסירוב ערוך היה בלשון זהירה ומנומסת כל כך, שהוא הרגיש מעין רחשי חיבה אל העורך. ואולם אל העורך של „בוחן סן־פרנציסקו" לא הרגיש חיבה כזאת. אחרי שחיכה לשווא שני שבועות תמימים, כתב לו מכתב. כעבור שבוע שלח לו מכתב שני. במלאות החודש הלך לסן־פרנציסקו וביקש לראות בעצמו את העורך. ואולם הוא לא זכה לראות את פני האיש המהולל ההוא, הודות לשומר־הסף, הנער השמש, רך בשנים ואדום־השער, שהיה רובץ לפתח. מקץ השבוע החמישי חזר אליו כתב־היד, על ידי הדאר, בלי כל פירושים. לא היה לא מכתב־סירוב, לא ביאור, ולא כלום. באופן כזה ממש עמדו גם יתר מאמריו בקשרים עם שאר העתונים החשובים של סן־פרנציסקו. כאשר קיבלם בחזרה, שלח אותם אל מערכות העתונים של מזרח המדינה, ומשם שבו אליו ביתר מהירות, ותמיד בצירוף טופסי הסירוב המודפסים.

כיוצא בזה החזירו לו גם את סיפורי־המעשה. הוא קרא אותם שנית וחזור וקרא אותם, והם מצאו חן בעיניו כל כך, שלא יכול היה להבין מה הפסול שמצאו בהם, עד שיום אחד קרא באחד העתונים, שכתבי־היד הנשלחים למערכת מחויבים תמיד להיות כתובים בכתב־מכונה. זוהי

הסיבה, איפוא. מובן, העורכים הם אנשים עסוקים, ואין להם פנאי להתאמץ ולקרוא כתבים הנכתבים ביד. מרטין שכר לו מכונת־כתיבה ובילה יום תמים בלימוד השימוש במכונה. יום יום היה מעתיק את אשר חיבר, ואת חיבוריו הקודמים העתיק מיד כאשר הוחזרו לו. הוא נשתומם כשראה והנה גם כתובי־המכונה מתחילים לחזור אליו אחד אחד. לחיו התחתונה נהיתה מרובעת, כביכול, לסתו קיבלה ארשת של עזות־פנים, והוא החל לשגר את כתבי־היד לעורכים חדשים.

במוחו נולדה מחשבה, שאין הוא בר־סמך לשפוט על חיבוריו בעצמו. והוא ניסה לבחון אותם בדעת גרטרוד. הוא קרא לפניה בקול רם את ספוריו. עיניה התנוצצו, והיא הביטה בו בגאווה, באמרה:

— האין זה נהדר, שאתה כותב מיני דברים כאלה?

— כן, כן, — הוסיף לשאול בקוצר רוח. — אך הסיפור עצמו — מה הוא בעיניך?

— נהדר, — היתה תשובתה, — נהדר, וגם מרעיד־לב. הוא הפעימני עד להתרגשות.

הוא יכול לראות היטב שאין לה דעה ברורה. כעין מבוכה פשטה בפניה המביעים טוב־לב, על כן המתין מעט.

— אך הגידה לי, מרטין, — שאלה כעבור שעה קלה, — כיצד נגמר הדבר? האם האיש הצעיר, שהיה מדבר כה גבוהה־גבוהה, זכה בה סוף סוף?

ואחרי שהוא ביאר לה את „הסוף", זה, אשר כפי שנדמה לו, עלה בידו להבליטו באופן אמנותי, שבה היא ואמרה:

— זהו מה שרציתי לדעת. למה לא כתבת כך בתוך הספור?

דבר אחד למד מדבריה, אחרי שקרא לפניה כמה ספורים, והוא — שהיא אוהבת „סוף" טוב שבו הכל בא על מקומו בשלום.

— סיפור זה הריהו נהדר לגמרי, — הכריזה, ביישרה את קומתה מעל גבי ערימת־הכבסים מתוך אנחה של עייפות ובנגבה את הזיעה מעל מצחה בידה האדומה והמעלה הבל; — אבל הוא מעציב אותי. רוצה אני לבכות. הדברים המעציבים בעולם מרובים גם בלאו הכי, ואני מוצאת עונג לחשוב על דברים מענגים, והנה, אילו הוא היה נושא אותה, ואילו... אינך כועס עלי, מרטין? — שאלה מתוך חשש פתאום: — מילא, כך אני מרגישה זאת, אולי מפני שאני עייפה. אבל הסיפור היה נהדר, אף על פי כן — נהדר לגמרי. היכן תמכור אותו?

— זה ענין אחר לגמרי, — צחק בתשובה.

— אך אם מכור תמכור אותו, כמה, חושב אתה, תקבל בעדו?

— אוה, מאה דולר. לכל הפחות כסכום הזה, לפי המחירים הרגילים.

— האח! אני תקוה שתמכור אותו!

— רווחים קלים, האין זאת? — ואז הוסיף בגאון: — כתבתיו בשני ימים. הרי זה חמישים דולר ליום.

הוא נכסף לקרוא את ספריו באזני רות, אך לא מצא בו די עוז. הוא החליט שיחכה עד שיודפסו אחדים מהם ואז תבין מה העבודה הזאת לו. בינתיים המשיך את עבודתו. ומעולם לא נמשך כך לבו אחרי רוח שואפת־מאורעות כמו עתה, כשהיה תר תיור־פלאים את ארצות־מחשבתו.

הוא קנה לו ספרי לימוד של פיסיקה וחימיה, והיה שוקד עליהם, פותר שאלות ובוחן הוכחות; בו בזמן למד גם אלגברה. לבחינות־הלבורטוריון היה מאמין על דברת ספר־הלימוד, וכוח חזונו הפנימי ההזק הכשיר אותו לראות את פעולות החמרים החימיים זה על זה ביתר הבנה משראתה אותו עין־סטודנט מצוייה בלבורטוריון. ומרטין אזר חלציו והלך מחיל אל חיל, מדף כבד אחד אל משנהו, מתפעל מן הרמיזות שקיבל על טבע הדברים וסודם. קודם היה מקבל באהבה את העולם כמות שהוא, כעולם קיים, ואולם עכשיו התחיל להבין את מבנהו הפנימי, את צומת הגידים שלו, את משחק הכוח והחומר והסתעפויותיו. בלי חשך היו מבצבצים ועולים במוחו מאליהם באורים חדשים, פתרונות־פתאום של ענינים נושנים. המנופים והישוים לקחו את לבו כעת, ומכשירי האניה ומכונותיה חזרו ומשכו את שכלו. תורת השיט, שבעזרתה יכלו הספינות למצוא את דרכן בטח על פני האוקינוס המטעה, נתבררה לו כעת. סודות הסערה והגשם, הגאות והשפל, נגלו לו, וסיבת קיומן של רוחות הקדים המוסונים, הביאה ספק בלבו, אם לא בפחזות כתב את מאמרו על נושא זה. על כל פנים ידע, שכעת יכול הוא לכתוב את המאמר הזה באופן יותר טוב. יום אחד אחרי־הצהרים הלך עם ארתור אל האוניברסיטה הקליפורנית, עבר שם בלבורטוריות בדחילו ורחימו, כשהוא מדבר בלחש, ראה הוכחות חימאיות והקשיב לשיעורו של פרופיסור לפיסיקה הקורא לפני שומעי לקחו.

אבל הוא לא התרשל גם בכתיבתו. זרם של סיפורי־מעשה היה נובע מפי עטו, והוא נסתעף גם לצורת פיוט קלה, לפי התבנית שראה בדפוס במכתבי־העת, אם כי גם נתבלבל וביטל שבועיים על טרגדיה במשקל־שירה בלא חרוזים, שהוחזרה לו על ידי חצי־תריסר „מגזינים" במהירות רבה שהדהימה אותו. אז גילה את הנליי, וכתב מחזור של שירי־ים בעקבות „רשימות מבית־החולים". אלה היו שירים פשוטים, עשויים אור וגונים ודמיון ומאורעות. „שירי־ים" — כך קרא אותם, ולדעתו היה זה מיטב עבודתו הספרותית עד היום ההוא. הם היו שלושים במספר והוא כתב אותם במשך חודש, שיר ליום, עם כלות מתכונת־היום הרגילה של כתיבת ספוריו, מתכונת־יום שהיתה שווה לעבודת שבוע של סופר מצליח רגיל. העמל

לא נחשב למאומה בעיניו. לא עמל היה זה לו. הוא מצא ארשת־שפתים, וכל היפה וכל הפליאה, שהיו עצורים שנים על שנים לפנים משפתותיו המגומגמות, התפרצו עכשיו בזרם פראי וגברי.

את „שירי־הים" לא הראה לשום איש, אפילו לא לעורכים. הוא נעשה חשדן ביחס לעורכים. אבל לא ההשדנות היא שמנעה אותו מלמסור את „שירי הים". יפים היו בעיניו כל־כך, שאנוס היה להשוך אותם ליום רחוק ונהדר אשר יבוא, יום שבו ישתף ביופיים את רות, כאשר ימצא עוז בנפשו לקרוא לפניה את אשר כתב. לקראת היום ההוא שמם אתו למשמרת והיה קורא בהם לבדו, וחוזר עליהם עד שידע אותם על פה.

הוא חי כל רגע ורגע משעות יומו והיה חי אף בשנתו, במשך חמש שעות־ההפוגה, שאף בהן היה מוחו מתרגש ומתגעש ומשרג את מחשבות היום ומאורעותיו למעשי־מופת משונים שאין להם שחר. בעצם הדבר לא נח כלל, וגוף חלש מגופו או מוח פחות מאושש ומבוסס היה מגיע בדרך זו לאפיסת־כוחות וקורס תחתיו. בקוריו אצל רות בשעות מאוחרות אחרי־הצהרים נשנו כעת לעתים רחוקות, כי הודש יוני היה ממשמש ובא, זמן גמירתה את האוניברסיטה וקבלת תארה. „מוסמך למדעי היופי!" — כשהיה חושב על אודות התואר שתקבל נדמה היה לו, שהיא בורחת ומתרחקת ממנו יותר מדי מהר משיוכל להשיגנה.

יום בשבוע היתה מקדישה לו את שעות אחרי־הצהרים, ובבואו לביתה בשעה מאוחרת היה נשאר שם כרגיל לסעוד עם בני־הבית ולשמוע אחר־כך את נגינתה. ימים אלה היו לו כימי־חג. אוירו של הבית, שנמצא בניגוד רב כל־כך לאויר הבית שהיה גר בו, ועצם הקרבה אליה גרמו, שבכל פעם היה יוצא משם, כשהוא מתחזק בהחלטתו להעפיל למרומי הפסגה. למרות כל היפה שנשא בקרבו, למרות כל התשוקה המאירה ליצור, לא עמל ולא נלחם אלא בשבילה בלבד. הוא היה קודם־כל ותמיד — אוהב. את כל יתר הדברים הכניע לפני האהבה ועשאם טפל לה. גדולה מהרפתקאתו בעולם־המחשבה היתה הרפתקאת־אהבה אשר לו. העולם בעצמו לא היה מפליא כל כך בגלל האטומין והמוליקולין שמהם חובר לו יחדיו לפי דחיפת הכוח הכל־יכול; מה שעשה אותו למפליא ביותר היה המופת שרות חיה בו, בעולם זה. היא היתה המהות המפליאה ביותר מכל אשר ידע, מכל אשר חלם ואשר שיער מעודו.

ברם, הוא היה מדוכא תמיד מן הריחוק שלה. היא היתה כל כך רחוקה ממנו והוא לא ידע כיצד לקרב אליה. הוא היה גבר מצליח אצל הנערות והנשים של חוג מעמדו, ואולם הוא לא אהב מעודו אחת מהנת, בעוד שאותה הוא אהב, וחוץ מזה — היא לא היתה בת חוג אחר סתם. אהבתו עצמה רוממה אותה מעל לכל חוג ומעמד. היא היתה יצור בפני

עצמו ולחוד; שלא ידע איך להתקרב אליה, כדרך שגבר אוהב צריך להתקרב. אמנם נכון הדבר, שבמידה שהוסיף לקנות לו דעת ולשון כן הוסיף להתקרב אליה, בדברו בשפתה היא ובהיותו מגלה יחד עמה גם רעיונות, גם תענוגות־רוח; ואולם זה לא נתן סיפוק לכיסופי־האהבה אשר לו. דמיון־האוהב שלו עטף אותה באיצטלה של קדושה יתרה ורוחניות, והיא היתה לו רוחנית וקדושה מהיות לה עמו שותפות־בשרים כל שהיא. אהבתו בעצמה פעלה להרחיק אותה מעליו וגרמה לו לראותה כדבר בלתי־אפשרי בשבילו. האהבה בעצמה מנעה מנפשו את הדבר היחידי שרצתה בו.

ואז קרה באחד הימים, לפתע פתאום, שהתהום שביניהם הוגשרה בגשר של רגע, ואחר־כך, בנפול הגשר, היתה התהום צרה יותר. הם אכלו דובדבנים, — דובדבנים גדולים ושחורים, תאווה לעיניים, שעסיסם היה כעין היין המתולע. ואחר, כאשר קראה לפניו מתוך „בת המלכה". נשא את עיניו וראה והנה נכתמו שפתיה במיץ דובדבנים. באותה שעה נתמוטטה האלהות שבה. היא היתה בשר ודם, אחרי ככלות הכל — בשר ודם גרידא, — המשועבד לחוק כל בשר כמוהו וככל זולתם. שפתיה שפתי־בשר היו, כמו שפתיו הוא, ודובדבנים יכלו להכתימן כמו שיכלו להכתים את שפתיו הוא. ואם כך הדבר בשפתיה, סימן שכך הוא הדבר בכולה. היא היתה אשה, כולה אשה, ממש ככל יתר הנשים. הרעיון הזה בא לו כשואת פתאום. זה היה מעין גילוי שהדהים אותו. דומה היה הדבר כאילו ראה את החמה נופלת מנרתיקה משמים ארצה או כאילו ראה קדושים טהורים מחוללים לעיניו.

אז הבין את פשר הדבר ושברו, ולבו התחיל לפעום בו בחזקה ולתבוע ממנו להתנהג כאוהב עם האשה הזאת, שלא היתה צל־רפאים מעולם אחר, אלא אשה ככל הנשים, אשר שפתיה יכלו להצבע על ידי דובדבנים. הוא רעד למחשבתו הנועזת. אבל כל נפשו היתה מרננת בקרבו, ושכלו גמר עליה את ההלל והוכיח לו את צדקתו. משהו מן השינוי היה שהתחולל בקרבו הגיע כנראה עד הכרתה, יען כי הפסיקה מקריאתה, נשאה את עיניה, הביטה בו והצטחקה. מבט־עיניו נהת מעיניה התכולות אל שפתיה, ומראה כתם הדובדבנים מסך בו רוח שגעון. זרועותיו כמעט־כמעט שנזדקרו אליה ללפות אותה, כדרכו הנושנה בעת שהיה חי בלי־עול. דומה היה, שהיא גוחנת אליו ומחכה, וכל כוח רצונו נאבק עמו כדי למנוע בעדו מלחבק אותה.

— אתה לא הקשבת כלל, — אמרה בתרעומת־חן.

ואז צחקה לו, כשהיא נהנית ממבוכתו, וכאשר הביט אל תוך עיניה הגלויות וידע שהיא לא חשדה אפילו חשד קל מכל מה שהרגיש, נעשה מבויש ונבוך. אין זאת כי אם העז במחשבה יותר מדי. מכל הנשים שהכיר

לא היתה אף אחת שלא היתה מרגישה באותו דבר — חוץ ממנה. היא לא הריגשה בדבר. הנה ההבדל! אמנם אהרת היתה. גסותו הדהימה אותה, תומתה הבהירה הפחידה אותו, ושנית הביט אליה כמשתאה מעבר מזה של התהום. הגשר נשבר ונפל תחתיו.

ואף על פי כן קרבהו מקרה זה אליה. זכר הדבר נשאר בקרבו, ואליו היה חוזר בצמא ברגעי דכאונו הגדול ביותר. התהום לא שבה עוד להיות רהבה כבראשונה. הוא עבר מרחק גדול הרבה יותר מן הסמיכה למדעי־הרוח, או מתריסר סמיכות. אמנם נכון הדבר, טהורה היא מכל טוהר ויותר מאשר שיער מעודו; אבל דובדבנים מכתמימים את שפתיה, משועבדת היא לחוקי ההויה ממש באותו אופן הכרחי לאין השיב, שבו הוא עצמו משועבד להם. אנוסה היא לאכול כדי לחיות, ואם תרטיב את כפות רגליה הצטנן. אך לא זה היה העיקר. מכיון שיכלה להרגיש רעב וצמא וחום וקור, הרי יכלה גם להרגיש אהבה — אהבה לגבר. טוב, אפוא — הוא גבר. ולמה זה לא יוכל הוא להיות הגבר?

— עכשיו שומה עלי להביא את האות הזה — היה ממלל לפעמים ברגש. — אנכי אהיה הגבר. אני אעשה עצמי לאותו גבר. עשה אעשה זאת.

12

בתחילת אחד הערבים, כשישב מרטין בביתו ונפתל עם סונט אחד אשר בלע את כל היופי ואת כל המחשבה, שהבהבו במוחו כלהט בתוך הערפל, נקרא פתאום אל הטלפון.

— זה קול גברת — קול גברת עדינה, — לגלג מיסטר היגגינבוזתם, אשר קרא לו.

מרטין נגש אל הטלפון בזוית הבית, וכשמעו את קולה של רות הרגיש גל של הים ששטף ועבר אותו. מתוך מלחמתו בסונט שכח את דבר מציאותה, ובהגיע קולה לאזנו שבה אהבתו אליה והלמה אותו כהולם פעם. קול כזה! — ענוג וערב, כקול נגינה רכה הבאה ממרחקים, או, יותר נכון כפעמון של כסף, צליל־יופי שלם בתכלית השלמות, טהור כבדולח. לשום אשה־סתם לא היה קול אשר כזה. משהו שמימי היה בקול הזה, והוא בא מעולמות אחרים. בקושי רב שמע מה שדבר הקול הזה, כה מבולבל היה

מרוב קסם, אף כי התאמץ לשלוט בהבעת־פניו, יען כי עיני־הנמיה של מיסטר היגגינבותם אורבות לו בסתר.

רות חפצה להגיד לו אך דבר קל — רק זה שנורמן רצה ללכת אתה הערב להרצאה אחת, אלא שהוא חש בראשו, והיא כל כך נכזבת, והכרטיסים בידיה, ועל־כן, אם עתותיו פנויות בידו, אולי יואיל וילונה אל ההרצאה.

„אולי יואיל?" הוא התאמץ בכל כחו להסתיר את פרץ־הרגשות בקולו. זה היה פלא־פלאים. תמיד היה רואה אותה בביתה היא, ומעולם לא העז לבקש ממנה, כי תלך עמו לאיזה מקום שהוא. ובעוד הוא מדבר עמה בטלפון, תקפתהו תשוקה עזה, לגמרי שלא במקומה, למות למענה, ומחזות־גבורה של השלכת־נפשו מנגד והקרבת־עצמו החלו להרקם ולהמוג במוחו הסוער. הוא אהב אותה אהבה גדולה כל כך, איומה כל כך, נואשת כל כך. וברגע זה של שגעון־אושר — על שהיא תלך בלויתו, על שהיא תלך להרצאה יחד עמו, עם מרטין עדן, היתה היא מגביהה כל כך לרחף מעליו, עד כי נדמה היה לו, שלא נשאר לו עוד כל דבר בלתי אם למות למענה. זאת היתה הדרך המתאימה היחידה, שבה יכול היה להביע את הרגש העצום והנשגב שהרגיש בלבו אליה. היתה זאת מסירות־הנפש הנעלה של האהבה האמתית המתעוררת בלב כל גבר אוהב, והיא נתעוררה בו שם אצל הטלפון, בסערה של ענני כבוד וענני אש; למות למענה — כך הרגיש — הרי זאת אומרת, כי היה חי כראוי וכי אהב כראוי. והוא רק בן עשרים ואחת ולא אהב אשה מעודו.

ידו רעדה כאשר תלה את השפופרת על הוו, ובכל גופו הרגיש חולשה בעקב ההתרגשות הגדולה שתקפה אותו. עיניו האירו כעיני מלאך ולפניו היתה הבעה של התפשטות־הגשמיות, צרופה מכל הסיגים של בשר־ודם, הבעה של טהרה וקדושה.

— מתנה אהבים? קובע ראיונות? אי? — לגלג גיסו. — יודע אתה מה זאת אומרת? עוד עתיד אתה לשבת על ספסל־הנאשמים.

אך מרטין לא יכול לירד מן המרומים. אפילו בהמיתו של הרמז הגס לא יכלה להשיבו ארצה. כעס ועלבון היו ממנו ולמטה. הוא ראה חזון גדול והיה כאלהים, ויכול היה להרגיש רק המלה עמוקה ונוראה אל תולעת־אדם זו. הוא לא שעה אליו, ואף כי עיניו נתקלו בו, לא ראה אותו, וכמו בחלום יצא מן החדר וילך להתלבש. ורק בעמדו בחדרו, קושר את עניבתו לפני הראי, הרגיש בבת־קול בלתי־נעימה שזמזמה עד בוש באזניו. בהתחקותו על שרשי הקול הזה, מצא שזהו קול לגלוגו האהרון של ברנרד היגגינבותם, שלא חדר משום־מה למוחו קודם לכן.

כשדלתו של בית־רות נסגרה מאחוריהם, והוא ירד יחד עמה מעל

המדרגות, ראה את עצמו במבוכה רבה. האושר ללוות אותה אל ההרצאה לא היה אושר בלי סיגים. הוא לא ידע כיצד עליו להתנהג. בחוצות־העיר ראה בטייל אנשים מבני־סוגה, והנשים נוטלות את זרועות הגברים אגב הליכה. אבל הוא ראה גם שיש שאינן עושות כך, והוא השתאה לדעת, שמא זה נהוג רק בערב, או שמא רק בין איש לאשתו ובין קרובים קרבת־משפחה.

בו ברגע שהגיעו למדרכה נזכר במכירתו מינני. מינני היתה תמיד קנאית לדבר. כשהלכה לטייל עמו בפעם השניה נזפה בו על שהיה פוסע בצד הפנימי של המדרכה, ופירשה לו את הכלל הגדול, שג׳נטלמן, בלכתו עם גברת, מהלך תמיד בצד־החוץ של המדרכה. ומינני עשתה לה הרגל לבעוט בעקביו מדי עברם מצד אחד של רחוב לצד השני כדי להזכיר שעליו לעבור לצדה השני. הוא שאל את עצמו, מנין באו לה הלכות־נמוסין אלו, ואם דלפו על ראשה מגבוה באמת והיו כשרים.

לא יאונה כל רע אם נסה ינסה, החליט, כשהגיעו למדרכה. והוא נזדקר ונסוג מאחורי רות ותפש את מקומו אצלה בצד החיצוני של המדרכה. אז נעורה ונצבה לפניו השאלה השניה: היציע לה את זרועו? מימיו לא הציע את זרועו לאשה. הנערות שידע לא היו נוטלות מעולם את זרועות הגברים שלהם. בתחלה היו מטיילות פעמים אחדות עם הבחור, זה בצד זו לעצמם, ואחר היו מהלכים בסימטאות האפלות, כשזרועותיהם משולבות מסביב למתניהם וכשראש הנערה נשען על כתפי הבחור. אבל הפעם הרי זה ענין אחר. היא הנה נערה לא מסוג זה, ועליו לעשות משהו.

הוא עקם את זרועו לצדה — עקם אותה אך מעט מן המעט ובדרך־פיתוי מסותרת, לא כמזמין אלא כמו במקרה, כאילו רגיל היה להלך באופן כזה. ואז קרה הדבר הנפלא. הוא הרגיש את ידה בתוך זרועו. רעדות־עונג עברו אותו למגעה, ובמשך רגעים אחדים נדמה היה לו כי נתקו כפות רגליו מעל האדמה והוא פורח עמה באויר. אך עד מהרה שבה אליו רוחו, משנתקל בסבך חדש. הם חצו את הרחוב לעברו לעבור השני. בעקב זה ימצא הוא מעתה בצד פנימי של המדרכה. אך עליו להמצא בצד החיצוני. המחויב הוא בעבור זה לסלק את זרועה מתוך זרועו ולשנות את מקומו? ואם כה יעשה, האם יהיה עליו לשכל את מבעדו בשניה וגם בשלישית? משהו היה כאן שלא כשורה, והוא החליט לבלי לכרכר כרכורים ולשנות את טעמו. ואולם הוא לא היה מרוצה מהחלטתו, וכאשר מצא את עצמו בצד הפנימי של המדרכה, החל לדבר במהירות ובכובד־ראש, ועשה את עצמו כאילו הוא נלהב לדברים שדיבר עליהם, כדי שבמקרה, אם עשה משגה בזה שלא שנה את מקומו, תראה התלהבותו כסבת רישולו ותעמוד לו כזכות.

בשעה שחצו את רחוב ברודביי הועמד, פנים אל פנים, בפני שאלה חדשה. באור השופע של פנסי החשמל ראה לפניו את ליזזי קוננולי עם

חברתה הצחקנית. רק במשך רגע אחד פקפק, ואוזר הורמה ידו והסירה את כובעו. הוא לא יכול לבגוד במעמדו, ואמירת־שלום זו שלו מכוונת היתה לא רק לליזזי קונגולי בלבד. היא הניעה לו בראשה ונתנה בו מבט עז, שלא כמבט־עיניה הרך והעדין של רות, אלא מבט של עינים יפות וקשות שחלף על פניו ונח על פני רות ובחן את פניה ואת לבושה ואת מעמדה של זו. והוא הרגיש שגם רות הביטה בעין מהירה, ביישנית ורכה כעין יונה, וראתה, במעוף מבט כהרף־עין, את הנערה שכולה אומרת „פועלת", את מלבושיה הזולים ואת פניה מתחת לכובע המשונה, שכל נערות בתי־החרושת היו חובשות אז.

— איזו נערה יפה! — אמרה רות כעבור רגע.

מרטין רוצה היה להעתיר עליה ברכות, אף כי אמר:

— אינני יודע. נראה, שכל זה הוא ענין של טעם איש ואיש, אבל אין היא עושה עלי רושם של יופי מיוחד.

— אחלי, בין רבבה לא תמצא אשה בעלת קוי־פנים כל כך ישרים ונאים. פניה נפלאים. הם חטובים ומהוקצעים כקמיע של שן, ועיניה יפות הן.

— האומנם? — שאל מרטין, ולבו רחוק מדבריו, יען כי לדעתו היתה רק אשה יפה אחת בעולם, וזו פסעה לצדו, וידה בתוך זרועו.

— אתה שואל, האומנם? אילו היתה לנערה ההיא אפשרות להתלבש כראוי, מיסטר עדן, ואילו למדוה כיצד להחזיק את עצמה, היית נדהם ומשתומם למראה, אתה וכל הגברים כאחד.

— או אז צריך יהיה ללמדנה לדבר כהלכה, — השיב הוא על דבריה, — שאם לאו לא יבינו אותה רוב הגברים, מובטחני שאת לא יכולת להבין את דבריה אפילו לשליש ולרביע, אילו דברה אליך כדרכה.

— שטות! כמוך כארתור לרוע כשאתם מתרברבים.

— את שוכחת כיצד דברתי אנכי כשפגשת אותי בראשונה. מאז הרי למדתי לשון חדשה. עד אז הייתי מדבר כמו שמדברת נערה זו. כיום אני מסוגל להתבטא למדי בשפתך, כדי לבאר לך שאין את יודעת את שפתה של אותה נערה. והיודעת את, למה היא מחזיקה את עצמה כך אגב הליכתה? עכשיו יש שאני חושב על ענינים כאלה, אף כי מעולם לא הייתי רגיל לחשוב על ענינים כאלה, אף כי מעולם לא הייתי רגיל לחשוב על כמו אלה. אכן עתה אנכי מתחיל להבין... הרבה דברים.

— אך מדוע זה היא מחזיקה עצמה כך, באמת?

— היא היתה עובדת שעות רבות ביום, במשך כמה שנים, על יד מכונות. גוף האדם כשהוא רך בשנים הריהו נוח מאוד לקבל שנויי־צורה ועקימות, וכל עבודה קשה תטביע בו את חותמה כמו בחומר, הכל לפי טבע

העבודה. יכול אני לנחש במבט ראשון את משלח־ידם של רבים מן הפועלים שאני פוגש בחוץ. הביטי עלי. למה אנכי מתנדנד טה.ר־סחור בלכתי? מפני שביליתי כמה שנים על הים. אילו ביליתי כרועה־בקר את השנים הללו, בעוד גופי רך ומשתנה על נקלה, לא הייתי מתנדנד כך, אלא הייתי בעל רגלים עקומות כקשת. וכך הוא הדבר עם אותה נערה. שמא שמת לב לדבר, שעיניה הן, אפשר לומר, קשות? לנערה זו לא היה מעולם מחסה. עליה היה לדאוג לעצמה ומפרנסת את עצמה ושעיניה תשארנה עדינות ורכות כמו... כמו עיניך למשל.

— סבורני שאתה צודק, — אמרה רות בקול־דממה. — וזה רע מאוד, היא נערה נאה כל כך.

הוא נשא את עיניו אליה וראה שעיניה מאירות ברחמים. אז נזכר באהבתו אליה, ופתאום גברה עליו ההשתוממות על האושר הרב הזה שרשאי הוא לאהוב אותה וללוות אותה להרצאה, כשהיא נשענת על זרועו.

— מי אתה, מרטין עדן? — שאל את עצמו, בעמדו כלפי הראי באותו לילה, בשובו אל חדרו. זמן רב הביט אל עצמו כמשתאה. — מי אתה? מה אתה? המכיר אתה את מקומך, להיכן אתה שייך? על פי יושר הרי שייך אתה לנערות כליזזי קונגולי? אתה שייך לגדודי העמל, לכל מה שהננהו נמוך והמוני ומכוער. מקומך יכירך אצל הברק, אצל חשוכי־יום. במבואות המטונפים בין ריחות העיפוש והסרחון. הנה הם שם, הירקות העבשים, ושם תפוחי־אדמה הרקובים. הריחה נא אותם — ימח שמך! הריחה אותם. ובכל זאת אתה מעז לקרוא בספרים, לשמוע אל הנגינה היפה, ללמוד לאהוב תמונות יפות ולדבר אנגלית צחה, להשוב מחשבות שאין אף אחד מבני סוגך חושב אותן, לעקור את עצמך מאצל הבקר ומאצל ליזזי קונגולי וכיוצא בה, ולאהוב אשה הורת בת־שמים, הרחוקה ממך מרחק אלפי רבבות פרסאות והשוכנת בין הכוכבים. מי אתה ומה אתה? ימח שמך! ואתה אומר להצליח?

היא הניף את אגרופו למול עצמו בראי, וישב על קצה המטה להתמכר לחלומות, משך שעה קלה, בעינים פקוחות לרווחה. ואחר הוציא את המחברת ואת ספר האלגברה והשתקע במסבכי המשואות הרבועיות. השעות נקפו, הכוכבים הורו במסלותם ועמוד־השחר עלה בהלון.

13

חבר הסוציאליסטים הדברנים ופילוסופי המעמד העובד, שהיו נושאים את נאומיהם בשלהי ימים בהירים בגן סיטי־הולל — הם שגרמו לגילוי הגדול. פעם או פעמים בהודש, בעבור מרטין את הגן רכוב על גבי האופנים בדרכו אל הספריה, היה מתעכב ויורד מעל רכבו ומקשיב לוויכוחים, ובכל פעם היה הולך משם בלי חמדה. הטון של הויכוחים נופל היה בהרבה מזה של השיחות מסביב לשולחנו של מיסטר מורז. האנשים לא היו מתונים ומכובדים כל עיקר. הם היו יוצאים מכליהם על נקלה והיו קוראים איש את חברו בשמות של גידוף, ופיהם היה מלא אָלה וקללה ורמזים של נבול־פה. פעם או שתים ראה אותם אפילו קוראים למהלומות. ובכל זאת — הוא לא ידע בשלמה — משהו במהשבותיהם של האנשים הללו נראה לו חיוני ביותר. פלפוליהם היו מעוררים את שכלו הרבה יותר מאשר ההלכות הפסוקות של מיסטר מורז, הנשמעות במתינות של גאוה שקטה. האנשים הללו, שהיו מדברים אנגלית גרועה ופרועה, עושים תנועות משונות כמוכי־שגעון ונלחמים אלה בדעותיהם של אלה במין חימה שפוכה של פראים, נראו בעיניו משום־מה יותר חיים מאשר מיסטר מורז ומיסטר בוטלר מיודעו.

מרטין שמע כמה פעמים כשהזכירו בגן את שם הרברט ספנסר, והנה יום אחד הופיע שם אחד מתלמידיו של ספנסר — מין יחף מעוף, לבוש מעיל מרופש פרוף עד צוארו, כדי לכסות על העדר הכתונת. נטשה מלחמת־איתנים, בתוך עתר עשן סיגריות ורקיקות מיץ־טבק, והיחף הגן על עצמו בהצלחה, אף בשעה שפועל־סוציאליסט אחד התריס כנגדו בלגלוג: „אין אלהים מלבד הבלתי־נחקר והרברט ספנסר הוא נביאו". מרטין התפלא ולא ידע על מה נסב הויכוח, אך ברכבו אל הספריה נשא בחובו ענין חדש: לדעת מי ומה הוא הרברט ספנסר. ומשום שהיחף הזכיר לפעמים תכופות את „העיקרים הראשונים", בקש לו מרטין הפעם את הכרך הזה.

כך התחיל הגלוי הגדול. הוא נסה כבר פעם, לפני זמן מה, לקרוא בספנסר, אך מכיון שבהר תחלה ב„יסודות הפסיכולוגיה" נחל מפלה רבה כמפלה שנחל מהגברת בלאוואטסקי. אי־אפשר היה להבין את הספר בשום אופן, והוא החזירו מבלי שקרא אותו. אבל הלילה, אחרי כלות מתכונת האל־גברה והפיסיגה, ואחר שנסה לכתוב סונט, עלה על יצועו ופתח את העקרים הראשונים". כשעלה עמוד השחר היה שקוע עדיין בקריאה. לישון אי־אפשר

היה לו. אותו יום גם לא כתב מאומה. הוא שכב על גבי מטתו עד שגופו נלאה מרוב שכיבה, ואז נסה לשנות את מקומו והשתרע על הרצפה הקשה וקרא פרקדן, כשהוא אוחז את הספר באי״ך ממעל לראשו, או מתהפך מצדו האחד על השני. בלילה השני ישן, ואת עבודת הכתיבה עשה ממחרת הבוקר. ואחר שב הספר למשוך את לבו והוא שקע שנית בקריאה כל זמן אחרי־הצהרים עד שבא עליו היום. אך הוא שכח את הכל, ושכח אפילו שזה היה יומה של רות, היום היחיד בשבת שהיא הקדישה לו. התודעה הראשונה, ששבה אליו מעולם המציאות שמסביבו, היתה כאשר פתח ברנרד היגגינבותם בדחיפת־פתאום את דלת חדרו ובקש לדעת, אם מרטין סבור שביתם הוא בית־אוכל.

כל ימיו היה מרטין מתאוה לדעת הכל, ותאוה זו היא שמשלה ברוחו. חפץ היה לקנות דעה ומשום כך היה נע ונד על פני ארץ רבה וחי חיי הרפתקאות, רבי־מאורעות. ואולם עכשיו למד מספנסר להבין, כי מעולם לא היתה לו דעת וכי לעולם לא היה יכול לרכוש לו דעת, אילו המשיך את נדודיו ואת מסעיו בים כל הזמן. הריהו אך נישא כקצף על פני שטח הדברים, מתבונן בתופעות־תוכעות נפרדות, אוגר קטעי עובדות, מכיל לו כללים שטחיים קטנים, — בעוד שהכל יחד וכל דבר לחוד היה חסר קשר פנימי, מפוזר ומפורד בעולם הפכפך ופרוע של מקרה ותואנה. קרה מקרהו להתבונן במנגנון של מעוף הצפרים ולחקור בדבר בהשכל ותבונה, אבל מעולם לא עלה על דעתו לנסות לבאר לעצמו את התהליך שלפיו התפתחו ונתהוו בעולם צפרים, כמנגנונים חיים של תופעה. הוא לא שיער מעולם שישנו תהליך כזה, לא עלה על דעתו שהצפרים נתהוו ובזאו. הם היו תמיד, מאז ומעולם. אך מקרה הוא מקדמת דנא.

ולא רק בדבר הצפרים כך, הוא הדין בנוגע לכל. נסיונותיו הנבערים ומחוסרי־ההכנה לעסוק בפילוסופיה נשארו מעל. המיטפיזיקה של ימי־הבינים אשר לקאנט לא פתרה לו שום דבר ושמשה רק לעורר בו ספקות ופקפוקים ביחס לכח שכלו הוא. כיוצא בזה נכשל נסיונו לעסוק בתורת האיבולוציה מתוך ספר מטיל־יאוש ורב־טכניקה של אחד המחברים. הוא לא הבין ולא כלום, והמושג היחידי שהוציא משם, היה, שאיבולוציה היא מין תאוריה, יבשה כאבק, של המון אנשים קטנים שיש להם מלונים גדולים וקשים. עכשיו נודע לו, כי איבולוציה איננה תיאוריה בלבד, אלא תהליך של התפתחות שהכל מודים בו; כי אנשי־המדע כבר אינם פליגים בדבר וכי הפלוגתאות היחידות אינן מוסבות אלא על שיטת האיבולוציה.

והנה לפניו זה ספנסר האיש, שסידר בשבילו את כל המדע בסדר נאה, והעמיד את הכל על עיקר של אחדות, והשיג מציאות אחרונה וגולל לפני עיניו התמהות תבל כה ממשית ומוכנה ומזומנת להבנה, עד שהיתה

דימה לאותן תבניות־אניה שהספנים עושים ושמים בכלי־זכוכית. אין מקרה ואין מאורע סתם. הכל חוק ולא יעבור. מתוך קיום החוק הזה עפה הצפור, וכדי לקיים אותו החוט עצמו זע והתפתל הריר ההיולי התוסס, עשה אבר והצמיח רגלים ונעשה צפור.

מרטין התרומם ועלה מפסגה לפסגה בחייו הרוחניים, וכאן הגיע לפסגה רמה ונישאה מכל אלו שהיו לפניה. כל הדברים הנסתרים גלו כאן את סודם. הוא היה שכור מרוב דעה. בלילות, בשנתו, בחזיונות־חלום ענקיים היה חי בצל האלים; ויומם, בהקיץ, היה מתהלך כמוכה־ירח, בעינים קמות, כשהוא מסתכל בעולם שגלה זה עתה. בשבתו אל השולחן לא היה מסוגל להקשיב לשיחה על ענינים קטנונים ונמבזים, ורוחו התאבה היתה פורשת ומפליגה לבקש ולחקור אחרי הסבה והמסובב בכל דבר שראו עיניו. במאכל הבשר שבתוך הקערה ראה את אור־השמש, והתחקה על כחה הפועל, בהשיבו את מחשבתו אחורנית דרך כל חלופי הצורות עד למקורות הרחוקים ביותר, או בשלחו את מחשבותיו קדימה עד השרירים המתנועעים שבזרועו, שהודות להם יכול היה לנתח את הבשר לנתחים, ועד המוח שבעזרתו נתעורר בשרירים האלה הרצון להתנועע כדי לחתוך את הבשר. וכך היה מפלי והולך עד כי ראה בחזונו הפנימי את אור־השמש ההוא עצמו בתוך מוחו הוא גילוי־הרוח מסך עליו כעין שכרון־חושים מעוור מרוב אור, והוא לא שכ בלחוש ג'ים משהו על רוחות ומזיקים רחמנא ליצלן, ולא ראה את החרדו הנסוכה על פני אחותו ולא שם לב לתנועת־הסיבוב שעשה ברנרד היגגינבוהנ באצבעו, ברמזו על ידי כך לכל המסובים רמיזא לחכימא על הגלגלי המתהפכים במוחו של גיסו.

זיקת הגומלין של הדעת, של כל מיני הדעת, עשתה רושם מיוח ועמוק ביותר על מרטין. מכיון שהיה תאב מעודו לדעת הכל, היה ש למשמרת בעזרות־זכרון מיוחדות שבמוחו כל דבר ודבר לחוד ממה שרכ לו. כמו כן היו לו גנזי־דעת עצומים לאין מספר בעניני ספנות וארחו ימים. כמו כן היה לו אוצר־ידיעות הגון בעניני נשים. ברם, בין שנ הנושאים הללו לא היתה כל זיקה ברוחו. בין שתי העזרות הללו של זכרונ לא היה שום חיבור. כי בבית־היוצר של הדעת יכול להיות איזה קשר ב אשה בעלת היסטריה ובין אנית־מפרשים המטה את ההגה לצד הרוח א המתאנכת למהלך־הנחשולים בשעת סערה, — דבר זה, אילו אמרו לו, היה נדמה לו מגוחך ובלתי־אפשרי. אבל הרברט ספנסר הראה לו, כי לא רק שאין זה מגוחך, אלא גם — שאי אפשר שלא יהיה קשר בין הדברים האלה, כל הדברים שבעולם היו קשורים בקשר של יחס אל כל שאר הדברים שבעולם, למן הכוכב הרחוק ביותר במרחבי החלל ועד אלפי רבואות האטומים בגרגיר החול שתחת כפות הרגלים.

ההשגה החדשה הזאת היתה למרטין למקור פליאה בלתי־פוסקת, והוא מצא את עצמו עסוק בלי־חשך בחקירת זיקת־היחס שבין כל הדברים תחת השמש ומעבר לשמש. הוא רשם לו רשימות של ענינים שונים זה מזה תכלית שנוי והיה מתענה ושרוי בצער עד שהצליח למצוא איזו קרבת־יחס בין כולם — קרבת־יחס בין אהבה, שירה, רעידת־אדמה, אש, נחש אפעה, קשת בנען, אבנים יקרות, מפלצות, שקיעות־חמה, נהמת האריה, גז־המאור, אוכלי־אדם, יופי, רצח, מנוף ואדן, וטבק. באופן כזה הגיע לאחדות־העולם ושוה אותה לנגדו והתבונן בה, או נדד בצדי־דרכים שלה בשדרותיה וביערות־עד שלה, לא כעובר־אורח אחוז־פחד בעבי המסתורים המבקש מגמה סתומה, אלא כחוקר ומסתכל ורושם רשומות ומתודע לכל מה שיש לדעת. וככל אשר הרבה לדעת כן הרבה להקדיש והעריץ את העולם ואת החיים ואת חייו הוא במרכז כל הבריאה.

— שוטה שבעולם — היה צועק אל הדמות שבראי. — אתה חפצת לכתוב וגם נסית לכתוב, ובך לא היה מאום לכתוב עליו. מה היה בך? — מעט ידיעות ילדותיות, רגשות מספר בשלים למחצה, כמה רשמי יופי שלא נעכלו כראוי, גוש עכור וגדול של בערות, לב מלא אהבה עד להתפקע ושאיפת־נצחון גדולה כאהבתך, ואפסית כבערותך. ואתה חפצת לכתוב! בן־אדם, הרי אתה רק עומד להתחיל לקבל אל תוכך משהו לכתוב עליו. רצית ליצור יופי, אך כיצד יכול היית לעשות זאת, בעוד שאינך יודע ולא כלום על אודות מהותו של היופי וטיבו? רצית לכתוב על החיים, בעוד אינך יודע מאומה מעיקרי האופי המציינים את החיים. רצית לכתוב על העולם ועל סדרי החיים, בעוד שהעולם היה לך כספר החתום ובעוד שכל מה שיכולת לכתוב היה רק מה שלא ידעת על אודות סדרי החיים. אך אל נא תפול ברוחך, מרטין, בחור שלי, עוד כתוב תכתוב. אתה יודע מעט, מעט מאוד, והנה עכשיו, יצאת לדרך הנכונה בשביל לדעת יותר. ביום מן הימים, אם תזכה לכך, אפשר ותהיה קרוב מאוד לדעת כל מה שניתן לדעת. אזי תכתוב.

הוא הביא את בשורת הגילוי הגדול לרות, בחפצו לשתף אותה בכל השמחה ובכל הפליאה שהחידוש גרם לו. אבל היא, כפי הנראה, לא היתה נלהבת כל כך לדבר הבשורה. היא קבלה את הדבר בשתיקה, ובבחינה ידועה נראה היה שהתורה הזאת מודעת לה מתוך לימודיה היא. תורה זו לא עשתה עליה רושם גדול כל כך, כמו שעשתה עליו, והדבר היה עלול להפליא אותו מאוד, אלמלא ביאר אותו לעצמו בזה, שתורת ספנסר איננה חידוש לה, כמו לו. הוא מצא שארתור ונורמן אף הם האמינו באיבולוציה וקראו את ספנסר, אף כי נראה היה שזה לא עשה עליהם שום רושם חיוני; בעוד אשר הבחור הצעיר בעל המשקפים והשער הפרוע, ויל אולניי, היה מלגלג, למורת רוחו,

על ספנסר וחזר גם הוא על השנינה „אין אלהים מבלעדי הבלתי־ידוע והרברט ספנסר הוא נביאו".

ברם, מרטין סלח לו את לגלוגו, משום שהתחיל לגלות שאולניי זה איננו מחזר אחרי רות. לאחר ימים היה נדהם, כשנודע לו מתוך מאורעות קטנים שונים, שאולניי זה לא רק שאיננו אוהב את רות, אלא שהוא שונא אותה בהחלט. מרטין לא יכול להבין זאת. הנה תופעה טבעית, שלא יכול היה להביאה בקשר עם שאר תופעות העולם. אף על פי כן הצטער בגלל הבחור הצעיר המסכן, שבטבעו היה ליקוי גדול כזה, אשר מנע ממנו לעמוד כראוי על ערך יפיה ועדינותה של רות. פעמים אחדות ביום ראשון בשבת יצאו יחדיו לטייל בהרים על אופניהם ולמרטין היתה שהות להתבונן בשלום המזוין ששרר בין רות ואולניי. זה האחרון היה איש־סודו של נורמן, והיה מניח את ארתור ואת מרטין בחברתה של רות, ומרטין היה לו אסיר־תודה על זה.

טיולי־שבתון אלה היו ימים של שמחה למרטין, בעיקר משום שבהם היה מבלה בחברת רות, אך גם משום שהטיולים הללו השוו אותו יותר עם הצעירים בני חוגה. למרות השנים הרבות של חנוך ומשמעת שנפלו בחלקם, מצא מרטין את עצמו שוה להם ברוח ודעה והשעות שבלה בחברתם בשיחה היו לו לתרגילים בשימוש הדקדוק שקנה לו בעמל כה רב. הוא השליך אחרי גוו את ספרי תורת־הנימוס, וסמך מעתה על כח־הסתכלותו בלבד להורות לו כיצד להתנהג. וחוץ מבשעה שלא שלט ברוחו מהמת התלהבות, היה תמיד כעומד על המשמר, כשהוא מתבונן בעין חדה אל הליכותיהם של אנשים אלה ולומד את מנהגי נימוסיהם ופרטי התנהגותם הנאה.

העובדה, שאת ספנסר קראו רק אנשים מעטים, היתה לו למרטין במשך זמן־מה למקור תמהון רב. „הרברט ספנסר — —", אמר הספרן; „אוה, כן, מוח גדול". אבל לא נראה היה שהוא יודע משהו על אודות תכנו של המוח הגדול הזה. באחד הערבים, בשעת הסעודה, כשמיסטר בוטלר ישב עמהם אל השולחן, הסב מרטין את השיחה לענין ספנסר. מיסטר מורז האשים במרירות את הפילוסוף האנגלי באגנוסטיציזם, אך הודה שלא קרא את „העיקרים הראשונים"; בעוד שמיסטר בוטלר השמיע את אמריו, שלו אין סבלנות לספנסר, שמעולם לא קרא אפילו שורה ממנו והשכיל לעשות את דרכו בחיים יפה מאוד גם בלעדיו. ספקות ניעורו במוחו של מרטין, ואילו היה פחות אינדיבידואלי ופחות מאמין בדעתו, כי אז היה משלים עם הדעה הכללית ומותר על ספנסר. ואולם לא כן היה, והוא מצא כי הסברתו של ספנסר היא מכרעת; האיש המותר על ספנסר הרי הוא — כפי שנסח מרטין את דעתו לעצמו — דומה לספן המשליך מספינתו הימה את מחט־המגניט ואת מודד־הזמן. מרטין המשיך אפוא להתעמק בתורת האיבולוציה

וללמוד אותה על אופנה, בקנותו לו בעצמו יותר ויותר בקיאות בעניין, ובהתחזקו בדעתו בעדויותיהם של מאות סופרים מסייעים. כל מה שהרבה ללמוד, כן יספו להגלות לו שדות־דעת חדשים, שעוד לא נחקרו על ידיו. והוא רגיל היה להצטער על כי היום הוא רק בן עשרים וארבע שעות.

יום אחד החליט לותר על אלגברה והנדסה, משום שהימים היו כה קצרים. טריגונומטריה אף לא נסה ללמוד, ואחר הוציא מכלל לימודיו גם את החימיה, בהשאירו רק את הפיסיקה.

— אין אני בעל מקצוע מדעי, — הגן על עצמו בפני רות. — ואין אני חושב להיות לבעל מקצוע כזה. ישנם יותר מדי מקצועות־מדע מיוחדים, ואיש אחד לא יוכל לשלוט במשך כל ימי־חייו אפילו בחלק העשירי מהם. אני מחוייב להתמכר לדעת הכוללת. מדי אהיה זקוק לעבודת בעלי־המקצוע אפנה לספריהם.

— אבל אין זה דומה למי שקנה לו את המקצועית בעצמו, — התנגדה לו רות.

— אך אין צורך בדבר. אנחנו נהנים מעבודתם של בעלי־המקצוע. לכך הם משמשים. כשנכנסתי הנה ראיתי את מטאטאי־הארובות בעבודתם. הם בעלי־מקצוע, וכאשר יגמרו את עבודתם תיהני את מארובות נקיות, מבלי שתדעי דבר וחצי־דבר על אודות מבנה הארובות.

— הרי זה משל רחוק, חוששת אנכי.

היא הסתכלה בו בסקרנות של תמיהה, והוא הרגיש במבטה ובתנועותיה כעין תוכחת־מוסר. אבל הוא היה בטוח בצדקת סברתו.

— כל הוגי־הדעות על ענינים כלליים — המוחות היותר גדולים בעולם, בעצם — סומכים על בעלי־מקצוע. כן עשה הרברט ספנסר. הוא כייל כללים על פי מה שמצאו אלפי חוקרים. הוא היה צריך לחיות אלפי שנים כדי לעשות בעצמו את כל החקירות הללו. וכך הדבר עם דרוין. הוא השתמש בכל מה שלמדו לדעת מגדלי־הפרחים ומגדלי הצאן והבקר.

— הצדק אתך, מרטין, — אמר אולניי. — אתה יודע מה חפצך, ורות איננה יודעת. היא איננה יודעת אפילו מהו חפצה בשביל עצמה.

— אוה, כן, — הוסיף אולניי לתקוף אותה, בפרכו מראש את תשובתה, — ידעתי, את קוראת לזאת תרבות כללית. אך כשהמגמה היא תרבות כללית הרי אין כל הבדל מה אדם לומד. רוצה, לומדת את צרפתית ורוצה — לומדת את גרמנית, או עוזבת את שתיהן גם יחד ולומדת אספרנטו; את הטון התרבותי תרכשי לך אם כך ואם כך. יכולה את ללמוד יונית או רומית, כמו כן, לשם אותה מטרה עצמה, אף כי לעולם לא יהיה לך כל מועיל בהן. אף על פי כן תהיה זאת תרבות. הנה, רות למדה סכסונית ונהיתה לבקיאה בעניין, — זה היה לפני שנתים, וכל מה שהיא עודנה זוכרת מאז איננו אלא

אותו חרוז, — היאך נאמר שם? — „בבוא אפריל הערב עם רביביו".

— אבל זה נתן לך את הטון התרבותי באותה מדה ממש, — צחק אולניי, בהפסיקו שנית את תשובתה לפני החלה. — ידעתי, ידעתי; הרי בני כתה אחת היינו.

— מדבר אתה על תרבות, כאילו לא היתה זו אלא אמצעי למשהו אחר, — קראה רות סוף סוף. עיניה הבריקו, ובלחייה פרחו שני כתמי אודם. — תרבות זוהי מטרה לעצמה.

— אבל לא זה הדבר שמרטין שואף אליו!

— מנין לך זאת?

— למה אתה שואף, מרטין? — שאל אולניי, והפנה את פניו ישר כנגדו.

מרטין בא במבוכה והביט אל רות כמתחנן.

— כן, אל מה אתה שואף? — שאלה רות. — זה יכריע בינינו.

— כן, — מובן שאנכי שואף לתרבות, — גמגם מרטין, — אני אוהב את היופי, והתרבות תתן לי הערכה יותר דקה ויותר חריפה של היופי.

היא הסכימה בתנועות־ראש והביטה כמנצחת.

— שטות! ואתם יודעים זאת בעצמכם, — השיב אולניי. — מרטין שואף לעשות דרכו בחיים, ולא לתרבות. אך מקרה הוא, שלגבי מרטין יש גם תרבות בכלל קריירה. אילו רצה להיות חימאי, כי אז לא היה לו צורך בתרבות. אבל מרטין רוצה להיות סופר, אלא שהוא מתירא להגיד זאת בפירוש, פן ירשיעו אותך דבריו.

— ולמה רוצה מרטין להיות לסופר? — המשיך אולניי. — משום שביתו אינו מלא כסף וזהב. למה את ממלאה את חדרי מוחך בסכסונית ובתרבות כללית? משום שלא שומה עליך למצוא את דרכך בחיים. אביך ידאג לזאת. הוא הקונה לך את מלבושיך ואת כל השאר. מה מועיל בחינוך שלנו, שלך ושלי ושל ארתור ושל נורמן? אנחנו ספוגים תרבות כללית, ואילו פשטו את הרגל אבא שלי או אבא שלכם, היינו זקוקים מחר לעמוד למבחן כדי לקבל משרת־הוראה. את, רות, יכולת אז לקבל לכל היותר משרת מורה בכפר או להיות מורה לנגינה בפנסיון של נערות.

— ואתה, מה היית עושה, במטותא ממך? — שאלה היא.

— לא־כלום להלוטין. הייתי יכול להשתכר דולר וחצי ליום, כשכיר־יום־פשוט, ואולי יכולתי להיות למשגיח בחברת מדבק או פיטום־עופות — אמרתי „אולי", שימי לב, יען כי אפשר גם שהיו מגרשים אותי משם בחרפה מקץ שבוע כיון שלא אצלח למלאכה.

מרטין הקשיב בתשומת לב לויכוח, ובעוד הוא סבור בסתר לבבו שהצדק עם אולניי, היתה בלבו טינה על העתק שיצא מפי זה בדברו אל

רות. תפישה חדשה של אהבה נולדה במוחו, בעוד הוא מקשיב לשיחה. השכל והאהבה הם שני דברים נפרדים. לא חשוב הדבר, אם האשה שהוא אוהב היא בעלת הגיון ואם לא. האהבה היא למעלה מן השכל. ואם, במקרה, אין היא מעריכה כראוי את הצורך שיש לו בדרך־חיים מסויימת, הרי אין זה גורע ולא כלום מחנה ומחסדה, היא מלאה חן ונחמדה, ומחשבותיה אין להן שום שייכות אל תכונה זו.

— מהו הדבר שאמרת? — ענה על שאלה ששאל אולניי ושהפסיקה את מהלך־מחשבותיו.

— אמרתי, כי מקוה אני, שלא תהיה שוטה כל כך, ללמוד גם לטינית.

— אבל לימוד־לטינית הוא יותר מאשר תרבות גרידא, — התערבה רות לתוך דבריו. — כסות ונוי היא לאדם.

— ובכן, התלמד לטינית? — עמד אולניי על שלו.

מרטין נלכד במצודה. הוא ראה ברור, כי רות מחכה בחרדה לתשובתו.

— חוששני שלא יהיה לי פנאי, — אמר סוף סוף. — הייתי רוצה, אבל לא יהיה לי פנאי.

— הרואה את? מרטין איננו שואף לתרבות, — עלץ אולניי. — הוא רוצה להגיע לאיזה מקום, לעשות דבר מה מסוים.

— אה! אבל הרי זה הינוך הרוח. דיסציפלינה של השכל היא זאת. הרי זהו מה שמחנך את השכל למשמעת. — רות הביטה אל מרטין כמצפה, כאילו חיכתה שעכשיו ישנה את דעתו. — אתה יודע, המשחקים בכדור־רגל מחוייבים לעסוק בתרגילים למשחק הגדול. וזהו תפקידו של לימוד הלטינית לגבי הוגה־הדעות. זהו תרגיל.

— שטות ודברי־הבאי! — כך היו אומרים לנו כשהיינו תינוקות. אבל דבר אחד ישנו שלא אמרו אותו לנו אז. הם מניחים לנו, שנעמוד בעצמנו על הדבר ברבות הימים. — אולניי הפסיק, להגדיל את הרושם, ואחר הוסיף: — הדבר שלא אמרו לנו הוא, שכל איש ואיש מחוייב ללמוד לטינית, אבל אף איש איננו מחוייב לדעת לטינית.

— בוש והכלם, — קרא רות. — ידעתי שאתה מסב את השיחה רק כדי להשמיע איזו מהתלה.

— זה כשר וישר, — השיב אולניי, — אף אין זאת הלצה גרידא. האנשים היחידים היודעים את הלטינית שלמדו הם הרוקחים, עורכי־הדין ומורי הלטינית. ואם רוצה מרטין להיות לאחד מאלה, הרי שטעות היתה בידי. אך על כל פנים, מה ענין כל זה להרברט ספנסר? מרטין גילה זה עתה את ספנסר, והוא משוגע לדבר זה. כל כך למה? משום שספנסר מביא אותו לאיזה מקום שהוא. אותנו אין לנו מגמה ללכת בה. ביום מן הימים תנשאי לאיש, ואני — לי לא יהיה מה לעשות, אלא להשגיח על עורכי־

הדין ועל סוכני שער־הכספים אשר יטפלו בממון שאבי עתיד להניח לי בירושה.

אולניי קם ללכת, אך בעמדו אצל הפתח פנה וירה את החץ האחרון:

— את, רות, עזבי את מרטין לנפשו. הוא יודע בעצמו, מהי הדרך הטובה אשר יבור לו. צאי וראי מה שעשה כבר, עד היום. לפעמים הוא מרגיז אותי — ומבייש אותי בעיני עצמי. הרי הוא יודע עכשיו על אודות העולם והחיים ועל מקומו של אדם בהם ועל כל השאר — יותר מאשר ארתור או נורמן או אנכי או את, אפילו. — וזאת, למרות כל הלטינית שלנו, והצרפתית והסכסכונית והתרבות.

— אבל רות היא מורתי, — ענה מרטין מעשה־אביר. — על המעט שלמדתי אני חייב להודות לה.

— הבלים! — אולניי הביט אל רות, ובהבעת־פניו היה הרצון להכעיס ושמחה לאיד. — יתכן, שבקרוב תספר לי שקראת את ספנסר על פי המלצתה של רות, אפס כי לא כך הדבר. והיא איננה יודעת על אודות דרוין ואיבולוציה יותר משאני יודע על מכרות־הזהב של שלמה המלך. מה היתה אותה הגדרה קטלנית מדברי ספנסר שזרקת בפנינו לפני זמן־מה? — אותו ענין־הומוגניות הבלתי־מוגדר, הבלתי נתפש? נסה־נא אותה בזה ותראה, אם היא תבין אפילו מלה אחת. אין זאת תרבות, זה הדבר מילא, טרה ללה! ואם תחרוש בשדה הלטינית, מרטין, לא אוסיף לכבדך עד העולם.

אף כי מרטין התענין בוויכוח, הרגיש בכל זאת כל הזמן, שדבר־מה בוויכוח זה הוא גם למורת־רוח לו. הם דברו על לימודים ושעורי־מדע ועל יסודות הדעת, והטון הנערותי שלהם, טון של נערי בית־ספר, לא התאים אל גדולת הדברים שהתרחשו בקרבו, אל התשוקה, שעקמה את אצבעותיו כצפרני הנשר, לאחוז את החיים בציצית ראשם, אל הרטט המכאיב של חביקת העולם בזרועותיו ואל ראשית הכרתו שהוא שליט בכל אלה. משול היה בעיני עצמו למשורר שנטרפה ספינתו בים ושהגלים השליכוהו על חופי ארץ זרה ומשונה המלאה לה קסמי־יופי, והוא מגמגם בלשונו ומנסה לשווא לשיר את שיר הפראים של אדמת־הנכר, שיר אחיו החדשים בארץ החדשה. כך גם הוא. לבו היה לרווחה, עד למכאוב, לגדולות־העולם, והוא אנוס היה לבטל את זמנו ולגשש את דרכו בין ענינים פעוטים של נערי בית־ספר ולהתפלפל, אם עליו ללמוד לטינית ואם לא.

— מה ענין לטינית לכאן, לכל הרוחות? — שאל באותו לילה, בעמדו לפני הראי. — הלואי והמתים ישארו מתים. לא המתים ולא כל יורדי־דומה ישלטו עלי ועל היופי שבקרבי! היופי הוא חי ונצחי. אך הלשונות? לשון באה ולשון הולכת. אך מק קברים הן.

וכאן עלה ברעיונו, שהוא מביע את הגיגיו בצורה נמלצת, והוא עלה על משכבו, כשהוא מתפלא, מפני מה אין הוא יכול לדבר בנוכחותה של רות. בעמדו לפניה, שוב לא היה אלא תינוק דבית רבו ולשונו לשון תינוקות.

— כתרו לי זעיר, — אמר בקול רם. — תנו לי רק זמן.

— זמן! זמן! זמן! — היתה תלונתו בלי חשך.

14

סוף סוף החליט מרטין לא ללמוד לטינית, למרות דברי רות ולמרות אהבתו לרות, אם כי לא בגלל דברי אולניי. כספו תלוי היה בזמן. היו כל כך הרבה דברים חשובים יותר מלשון לטינית, כל כך הרבה לימודים שתבעו בקול נגיד ומצווה ללמדם. ועליו גם לכתוב! עליו להשתכר כסף! עד עתה לא קבלוהו בשום מקום. כארבעים כתבי־יד שלו עברו בנדודים מיד עורך ליד עורך. כיצד נהגו סופרים אחרים? הוא היה מבלה שעות ארוכות באולמי־הקריאה הצבוריים וקורא את אשר כתבו אחרים, קורא ברוב עיון ובוחן ובודק ומבקר ומשווה עם כתביו ומשתאה ושאל את עצמו, מהו הסוד שנגלה להם ושבעזרתו הצליחו למכור את כתביהם.

הכמות הענקית של דברי־הדפוס המתים מיד אחרי צאתם לאור־עולם הפליאה אותו: לא היה בהם אור ולא חיים ולא צבע. לא היתה בהם כל נשמת־חיים, ובכל זאת הכניסו כסף לבעליהם, שני סנט־ים כל מלה, עשרים דולר אלף המלה — כמו שנאמר בעתון שקרא. כמה הפליאו אותו כל אותם ספורי־הבדים המרובים, שהיו כתובים אמנם בקלות ובידיעת המקצוע — בזאת הודה — אבל בלי רוח חיים ובלי אמת של מציאות. החיים הם כל כך משונים ונפלאים, כל כך מלאים שאלות ומשאלות שונות וחלומות ועמל גבורות, ואף על פי כן עסקו ספורי־המעשה הללו רק בעניני־החיים הקטנים השטחיים. הוא הרגיש בקרבו את תלאובות החיים ועמלם הקשה, את קדחתם ופחדם ומרה־ם הפראי — אין ספק, כי על זה כדאי היה לכתוב! הוא חפץ לשיר את תהלתם של גבורי התקוות האבודות, של האוהבים המשוגעים, של הענקים שנלחמו בידים שהוגשו לנחושתים, בתוך לחץ קודר ותחת יד־אלהים,

בהרעידם את אזני החיים ובהרעישם את ספיהם מעצמת מאמציהם. ובכל זאת נראה הדבר, שהסיפורים הקצרים של ה„מגזינים" למיניהם מתכונים לשיר את תהלת המיסטר־בוטלרים, רודפי הדולרים הקמצנים והמגונים, ואת תהלת האנשים והנשים הקטנונים המתנים אהבים קטנונים. האם זה מפני שעורכי ה„מגזינים" הם קטני־מוחין? שאל את עצמו. או אולי מפחדים הם מפני החיים — כל אלה הסופרים והעורכים והקוראים?

ואולם עיקר הצרה היה, שהוא לא ידע אף אחד מהעורכים או מהסופרים. ולא זו בלבד שלא הכיר סופרים, אלא שלא הכיר אף איש אשר ניסה פעם לכתוב. לא היה איש שיוכל להגיד לו את המעשה אשר יעשה, לעוץ לו עצה איזו שהיא, לתת לו רמז כל שהוא. הוא התחיל להטיל ספק בדבר, אם העורכים הם אנשים ממש, בשר־ודם. דומה היה בעיניו כאילו הם חודיהם של גלגלי־מכונה. זהו הדבר — מכונה יש כאן. הוא היה שופך את נפשו לתוך ספורים ומעשיות, מאמרים ושירים ומוסר אותם בידי המכונה. הוא אך קיפל אותם כחוק, שם את בולי־הדואר כדין לתוך המעטפה ביחד עם כתב־היד, סגר את המעטפה, הלך למסעיו לארכה או לרחבה של יבשת־אמריקה, ומקץ משך־זמן ידוע השיב לו הדוור את כתב־היד בתוך מעטפה ארוכה אחרת, שעל גביה מחוץ היו מודבקים הבולים אשר צירף. שם, בקצה השני של הדרך הארוכה, לא היה עורך אנושי, כי אם מערכת נפלאה של חודי־גלגל, ששומה היה עליה להעביר את כתב־היד מן המעטפה האחת אל השניה ולהדביק את הבולים. זה היה דומה לאותן תיבות האבטומט שאדם משליך לתוכן אגורה ומקבל, מתוך צלצול־מתכת של גלגלי־מכונה, חתיכת גומי ללעיסה או טבלת שוקולדה, הכל לפי החור שלתוכו שם את האגורה. וכך הדבר גם במכונת־העורכים. החור האחד מביא המחאות־כסף והחור השני מביא טופסי־סירוב. הוא מצא עד עתה רק את זה החור האחרון.

טופסי־הסירוב הם הם שהגדילו את הדמיון המחריד למהלך של מכונה. הטופסים היו מודפסים בצורה סטיריאוטיפית, והוא קיבל אותם למאות, בערך כתריסר ולמעלה על כל אחד מכתבי־היד הראשונים שלו. אילו קיבל פעם שורה אחת, שורה כתובה ביד איש, נוספת על טופס־סירוב אחד לפחות, מכל טופסי־הסירוב שקיבל, כי אז היה זה מעודד את רוחו. ואולם אף אחד מן העורכים לא נתן לו אות־חיים כזה. והוא יכול אך להחליט, כי שם בקצה השני אין אנשים ממש, כי אם רק חודי־גלגל, המשוחים היטב בשמן ומסובבים יפה להפליא את גלגל־המכונה.

הוא היה איש־מלחמה, הנלחם על חפצו בכל העקשנות, ויכול היה להמשיך ולכלכל בשמחה את המכונה משך שנים על שנים; אבל הוא נפצע במלחמתו זו והיה כולו זב דם — ולא שנים, כי אם שבועות יכלו להחיש

את קיצו במלחמה זו. כל שבוע היה השבון־המזונות של גיסו מקרב יותר ויותר את קיצו ואת חורבן תקוותיו, בעוד שמחיר בולי־הדואר בעד אדבעים כתבי־היד אף הוא פצע בו פציעה קשה. הוא חדל לקנות ספרים, והיה מקמץ בהוצאות קטנות, ונחוצות, וביקש לדחות את הקץ הנורא והמוכרח לבוא. אף כי לא ידע כיצד חוסכים, וקרב בעצמו את הקץ על ידי תתו לאחותו מרים המשה דולרים בשביל שמלה.

הוא נלחם במחשכים בין שיני היאוש, מאין יועץ ועוזר, באין מעודד את רוחו. אפילו גרטרוד החלה לעקם את פניה. בתחילה נשאה עמו מתוך חיבה של אחות והיתה סובלת את מעשהו זה בחשבה אותו לסכלות; ואולם עכשיו, מתוך דאגתה לו, נתעוררו בה חששות. לה נדמה היה שסכלותו נהפכה לשגעון. מרטין ידע זאת, והדבר גרם לו יותר צער מאשר בוזו הגלוי והנשכן של ברנרד היגגינבותם. למרטין היתה אמונה בעצמו, אבל בודד היה באמונתו זאת. אפילו לרות לא היתה אמונה בו. רצונה היה שיתמסר ללימודים, ואף כי לא התנגדה בגלוי לכתיבתו, הרי גם לא הסכימה לה מעולם.

את עבודתו לא ביקש עוד אף פעם להראות לה. מין־אנינות־דעת עקשה מנעה אותו מעשות זאת. מלבד זה, שקועה היתה ראשה ורובה בלימודי האוניברסיטה ומורת־רוח היתה לו לגזול את עתותיה ממנה. אבל אחרי בחינותיה, כאשר קיבלה את התואר, ביקשה ממנו מעצמה להראות לה משהו מאשר כתב. מרטין הרגיש גאווה ובושה כאחת. הרי מומחית היא. מוסמכת למדעי־היפה היא. היא למדה את הספרות מפי מדריכים מובהקים. ואולי גם העורכים מומחים הם ומביני דבר, מי יודע? אבל היא לא תהיה כמותם. היא לא תושיט לו טופס־סירוב מודפס, ולא תסתפק בזה שתגיד לו, כי חוסר התענינותם של העורכים בעבודתו והעובדה שהם אינם מעדיפים את ספוריו הוא על האחרים אינם מוכיחים בהכרח שאין כל ערך לעבודתו. אלא היא תשוחח אתו — כיצור אנושי חם, — בהתעוררות ובשכל טוב כדרכה, והעיקר — מה שחשוב מכל — עינה תחדור לראות במעט את מרטין עדן האמתי. מתוך עבודתו תבחין לדעת את לבו ואת נפשו מה הם, ותתחיל להבין משהו — אך שמץ משהו — מטיב חלומותיו ומעצמת כוחו.

מרטין אסף העתקות־מספר של ספוריו, פיקפק רגע, ואחר הוסיף עליהן את „שירי־הים". הם רכבו על אופניהם באחד מימי הקיץ אחרי־הצהרים, ויצאו אל בין ההרים. היתה לו זאת הפעם השניה לטייל עמה לבד לצננו מעט לרעננות משיבת נפש, קפץ עליו לפתע פתאום רשמה העמוק בחוץ, ובנסעם כה לדרכם בחום המבושם, שרוח־הים הקלה זה אך החלה של העובדה, אשר העולם הוא יפה בתכלית היופי ומסודר להפליא, וכי טוב

להיות בחיים ולאהוב. הם עזבו את אופניהם ליד הדרך וטיפסו ועלו לראש גבע חם ופתוח לכל הרוחות, מקום שם העשב הנחר משמש נתן ריחו ריח־ניחוח, ריח־בציר, של מתיקות יבשה ושובע־רצון.

— העשב כילה את מלאכתו, — אמר מרטין כשבתם, — היא על גבי מַזִּילו הפרוש, והוא גוהר על האדמה החמימה. הוא הריח באפו את מתיקותו של העשב השחום, שחדרה למוחו ועוררה את רעיונותיו להיות רוחשים והולכים מן הפרט אל הכלל והעולמי, — הוא כילה את תכלית קיומו עד גמירא, — המשיך, בטפחו בכף־ידו באהבה על גבי העשב הישב. — הוא ניעור לחיים, ותאוות־הנצחון התרוצצה בקרבו תחת נטל הכפור הקודר של החורף שעבר. הוא נלחם על קיומו עם הרוחות העזים והמסוכנים של האביב המשכים, פרח בבוא תורו ומשך בקסמיו את הרמשים ואת הדבורים, פיזר את זרעו, עשה את חובתו ופרע את חובו לעולם, ועכשיו — — —

— למה זה אתה רואה תמיד את הכל בעין מעשית כל כך עד להפחיד? — הפסיקתו היא.

— אולי מפני שעסקתי בתורת האיבולוציה. רק זה לא כבר נפקחו עיני לראות כך, אם־נא הגדתי את האמת.

— אך נדמה לי, שעל ידי מעשיותך הקיצונית הזאת אתה מתעלם מראות את היופי, ואתה הורס את היופי כאותם הנערים הלוכדים פרפרים ומוחים את הסממנים מעל כנפיהם היפות.

הוא לא הסכים לה והניע בראשו.

— יש פשר ליופי, אבל אנכי לא ידעתי קודם את פשרו מעולם. מקבל הייתי בפשטות את היופי כמשהו שאין לו פשר, כדבר־מה שהנהו סתם יפה, בלי שחר ובלי סיבה ותכלית. לא ידעתי אז מאומה על אודות היופי. ואולם כיום אני יודע, או נכון יותר — אני אך מתחיל לדעת. עשב זה יפה בעיני פי־כמה עכשיו, שאני יודע מפני מה הארץ מדשיאה דשא ויודע את כל פעולת־הסתרים של השמש והגשם והאדמה שעושה אותו לעשב. — יתר על כן, יש יפי־אגדה ויפי־דמיון בתולדות החיים של כל עשב — כן, ואפילו פרשת־מאורעות מלאת ענין. לעצם הרעיון על דבר זה יהמה לבי. כשאני חושב על אודות משחק הכוח והחומר וכל מלחמתם הנוראה, נדמה לי שיכול הייתי לכתוב אפוס על העשב.

— כמה נאה מדבר אתה! — אמרה כשקועה בתוך עצמה, והוא ראה שהיא מביטה בו כבוחנת.

בן־רגע היה כולו נבוך ומבויש, ודמו הסמיק את ערפו ואת אפיו.

— תקותי היא, שאנכי לומד לדבר כן, — גימגם. — נדמה לי שיש בתוכי כל כך הרבה דברים שאנכי חפץ להביע. אך הכל כל כך ענקי.

אינני יכול למצוא את הדרך לבטא את מה שיש בקרבי באמת. לעתים נדמה לי שהעולם ומלואו, כל החיים, הכל, שמו את משכנם בתוכי וצועקים אלי כי אהיה למליצם. אני מרגיש — אהה! אינני יכול לתאר את זה — אני מרגיש את גודל הדבר, אך בדברי אני מגמגם וטועה כתינוק פעוט. מה גדול הפועל הזה, להפוך רגש והרגשה לדיבור, שבכתב או שבעל־פה, אשר יהפך אף הוא בקרב האיש הקורא או השומע וישוב להיות אותו רגש עצמו או אותה הרגשה עצמה. פועל־מלכות הוא זה! ראי, אני כובש את פני בעשב, וריחו זה שאנכי נושם באפי אל־תוכי מרעיד בי ברתת אלפי הגיגים ודמיונות. נשמת רוח העולם היא שנשמתי לתוכי; שיר וצחוק, הצלחה וצער ומלחמה ומות נודעים לי; אני רואה חזונות שנולדים במוחי — ראה זה פלא! — מתוך ריח העשב, ורוצה הייתי לספרם לך, לכל העולם. אבל איך אוכל לעשות זאת? ואני כבד־פה, לשוני כפותה. הנה ניסיתי לתאר לך זה עתה, על־ידי המלה המדוברת, את פעולתו של ריח־העשב עלי. אבל הדבר לא עלה בידי. רק רמזים רמזתי בכבדות־פה. מלי נראות לי מגומגמות, להג בלבד. ובכל זאת חזקה בי התשוקה לספר. אהה — הוא הרים את ידיו בתנועה של יאוש — זה בלתי־אפשרי! — לא יתכן להבין את זאת! לא יתכן למסור את זאת!

— אך הרי מדבר אתה היטב מאוד, — עמדה היא על דעתה. — שווה נא בנפשך, כמה רכשת לך במשך הזמן הקצר שאני מכירה אותך. מיסטר בוטלר הוא נואם ציבורי מפורסם. וועדת־המדינה מזמינה אותו תמיד בעונת הבחירות לשאת נאומים בערי־השדה. אף על פי כן היטבת לדבר כמוהו באותו ערב בשעת הסעודה. אלא שהוא נזהר יותר במוצא פיו. אתה מתרגש יותר מדי; אבל עוד תתגבר על זה בעזרת ההרגל. נדמה לי אפילו שיכול אתה להיות גם לנואם ציבורי טוב. הדרך פתוחה לפניך... תוכל להשיג הרבה אם תרצה. יש בך מן השליט. מובטחתני בך שאתה יכול להיות מנהיג לאנשים, ומפני מה, איפוא, לא תוכל להצליח בכל דבר שתפנה אליו, ממש כמו שהצלחת בדקדוק? יכולת להיות עורך־דין טוב. יכולת להזהיר בעולם הפוליטיקה. אין שום דבר העומד לך לשטן להגיע להצלחה רבה כזו שהגיע אליה מיסטר בוטלר. ובלי מחלת־הקיבה, — הוסיפה בבת־צחוק.

הם המשיכו את שיחתם, בעוד היא חוזרת תמיד, באופן רך ונמרץ, כדרכה, אל ענין החשיבות שישנה בהכנה יסודית בחינוך ואל היתרונות שיש לה לשפה הרומית כחלק של הבסיס לכל דרך־חיים וקריירה. היא ציירה את האידיאל של הגבר המצליח שבדמיונה, והוא היה במידה מרובה בצלמו וכדמותו של אביה, בתוספת קווים וגוונים אחדים, שמוצאם מדמותו הרוחנית של מיסטר בוטלר לא היה מוטל בספק. הוא הקשיב בעיון רב,

כשאזניו פתוחות לקבל תורתה, והוא שוכב פרקדן ומביט למעלה ומתענג על כל תנועה ותנועה של שפתיה בדברה. אבל מוחו לא היה פתוח כאזניו לקבל תורתה. לא היה שום דבר המושך את הלב בציורים שציירה לפניו, והוא הרגיש, בהתעורר בה מכאוב־אכזבה קהה ונעכר ומכאוב־אהבה חד וברור... בכל מה שאמרה לו היה רמז לכתיבתו, וכתבי־היד שהביא אתו מונחים היו על הארץ, נשכחים מלב.

לבסוף, כבוא הפסקה בדבריה, נשא את עיניו והביט אל החמה ואל מרחקה מן האופק, והזכיר לה את דבר כתבי־היד על ידי שנטל אותם בידיו.

— שכחתי לגמרי, — אמרה בחפזה, — ואנכי נכספתי כל כך לשמוע.

הוא קרא לפניה ספור קצר, שחשב אותו לאחד הטובים ביותר בין אלה שכתב. „יין־החיים" קרא אותו, ויינו של הסיפור הזה, ששיכר אותו בשעה שכתב אותו, שב ושיכר אותה עתה, בשעת קריאתו. בעצם רעיון הסיפור בהוולדו היה מעין רוח־קסם נסתר, והוא קישט אותו, מתוך יצירה, בקסמי לשון וצבע נוספים. וההתלהבות הנושנה ואש־הנפש, שמתוכן כתב את הסיפור, שבו עכשיו ונתעוררו בקרבו והן צררו אותו בכנפיהן, נשאוהו, ונטלוהו עד שנעשה עִוֵר וחרש ביחס למגרעותיו. אך לא כן היה הדבר עם רות. אזנה המנוסה גילתה את מקומות־התורפה, הגוזמאות, ואת יתר־ההתלהבות של הטירון, והיתה מרגישה מיד בדבר כל פעם שקצב־המשפט נמעד ונכשל במהלכו. כמעט שלא הרגישה בו ברתמוס בדרך אחרת, חוץ מבקללתו, כשהיה מתנפח שלא לצורך, שאז היתה „החוׂבבות" של סגנונו מרגיזה אותה. זה היה סך־הכל של המשפט שהוציאה על כללו של הסיפור: מעשה „חובב", אף כי לא הגידה לו זאת. תחת זאת, הראתה לו, כאשר גמר לקרוא, על המגרעות הקטנות ואמרה שהספור מוצא חן בעיניה.

אך הוא נכזב מתוחלתו! בקרתה צודקת היתה. הוא הודה בזה, ואולם לפי הרגשתו הרי לא בא לשתף אותה בעבודתו לשם תיקונים של דקדוקי־עניות, כמו בבית־הספר. הפרטים אינם חשובים. הם ידאגו לעצמם, כביכול. הוא יכול לתקן אותם; הוא יכול ללמוד לתקן אותם. אבל הוא דלה מעִמקי החיים דבר־מה גדול מאד, וניסה לכלוא אותו בתוך הספור הקטן. את הדבר הגדול הזה הלקוח מן החיים — אותו הוא קרא לפניה, לא את בנין המשפטים וסימני־ההפסק. הוא חפץ, שהיא תרגיש יחד עמו את הדבר הגדול הזה, שהיה שייך לו, שראה בעצם עיניו, שתפס בעצם מוחו וקבע בעצם ידיו במלים מודפסות על גבי הנייר. הוא לא הצליח איפוא במלאכתו, החליט בסתר לבו. אולי צדקו העורכים. הרגש הרגיש את הדבר הגדול, אפס כי לא עלה בידו להפכו למלים. הוא הסתיר ממנה

את אכזבתו, ונצטרף בקלות לדעתה היא בבקרתה, עד שלא עלה על דעתה, כי בעמקי נפשו לא היה מרוצה כלל בדבריה ולא הסכים לה.

— את הדבר השני הזה קראתי בשם „הקלחת", — אמר, בפרשו לפניו את כתב־היד. עד עתה החזירו לי אותו כבר ארבעה או חמשה „מגזינים" אף על פי כן אני חושב אותו לסיפור טוב. בעצם הדבר אינני יודע מה לחשוב על אודותיו, זולתי כי תפשתי כאן דבר־מה. אפשר כי הסיפור לא יעשה עליך אותו רושם שהוא עושה עלי. אין זה אלא דבר קצר — אלפיים מלה בלבד.

— מה נורא! — קראה, כאשר כילה לקרוא. — זה דבר איום — איום עד לפלצות!

הוא ראה את פניה החיוורים, את עיניה הפקוחות לרווחה והנדהמות ואת אגרופיה הקמוצים — ונהנה בסתר. סיפור זה מוצלח הוא! הוא הצליח למסור לזולתו את הדבר העשוי מדמיון ורגש שדלה מתוך מוחו. הוא לא החטיא את המטרה. אחת היא, אם מצא הסיפור חן בעיניה ואם לא — הוא לכד אותה בחבלי־הרושם ונשתלט עליה, והכריח אותה לשבת במקומה ולהקשיב ולשכוח את הפרטים.

— מן החיים לוקח, — אמר, — והחיים לא תמיד יופי הם. ואף על פי כן, אולי משום שטבעי משונה הוא, מוצא אני בו דבר־מה יפה. לי נדמה, כי שבעתיים יגדל היופי דווקא משום שהוא נמצא בזה — — —

— אך למה זה לא יכלה האשה המסכנה הזאת — — — פרצה היא לתוך דבריו בלי קשר. ואז נתנה למחשבתה המתקוממת, הבלתי־מובעת, להתפרץ בקריאה: — אוה! זה מעליב! זה לא יפה! תועבה היא!

באותו רגע נדמה לו, שלבו עמד מדפוק. „תועבה!"... את זה לא שיער מעולם. זאת לא היתה כוונתו. כל הציור עמד לפניו באותיות של אש, ובאור המוקד הזה חיפש לשווא את דבר־התועבה. אז שב לבו לדפוק כקודם. לא היתה בו אַשמה.

— למה לא בחרת לך נושא נאה? דיברה היא. — דבר ידוע הוא שיש בעולם דברים נתעבים, אין זה טעם מספיק — — —

היא המשיכה לדבר מתוך תרעומת, אבל הוא לא יסף להקשיב לה. הוא חייך לעצמו בשאתו את עיניו אל פניה הבתוליים, שהיו כל כך טהורים־תמימים, כל כך עזים־תמימים, שהטוהר שבהם היה תמיד כאילו חודר אל תוכו ומגרש מקרבו את כל הרוחות הרעות ומצרפו מסיגיו, ומטביל אותו במין זוהר צלול ואורירי שהיה צונן ורך וענוג כאור־הכוכבים. „דבר ידוע הוא שיש בעולם דברים נתעבים"! הוא אימץ אל לבו בחיבה את הרעיון על דבר ידיעתה זו, ורגע אחד צחק בקול מרוסק על הדבר כעל שעשוע־אהבים. אך כעבור רגע התחיל עובר לפניו, כבחזון

מזהיר ומבריק בהמון פרטיו, כל הים הגדול של תועבות־החיים אשר ידע ואשר הוא עבר בו לארכו ולרחבו, והוא סלח לה על שלא הבינה את ספורו. לא אשמתה היתה זאת שלא יכלה להבין. הוא הודה לאלהים על שלידתה וחינוכה היו לה למחסה ולשמירת תומתה. ואולם הוא ידע את החיים, את כיעורם כמו את יפיים, את גדולתם על אף הביצה שהשמה אותם, וחי אלהים! הוא עוד יביע אומר על אודותם לעולם כולו. הקדושים אשר בשמים המה — מה יעשו שלא יהיו טהורים ויפים? להם לא נאה תהלה. אבל הקדושים בתוך הביצה — האח! זהו הפלא העומד לנצח! בעבור זה כדאים היו החיים שיחיו אותם. לראות כיצד גדולת הנפש וצדקהה מתרוממת מתוך בור־השופכין של העולה והמשפח; להתרומם בכוהות־עצמו ולראות לראשונה את היופי, מחזה רחוק ומטושטש, ורוע־המידות ומתוך כל הבהמיות התהומית קמות ועולות תעצומות־כוח אמת וסגולות־רוח רמות — — —

הוא תפש משפטים בודדים אחדים ממה שדיברה:

— עצם המידה של כל הסיפור מידה נמוכה היא. והרי יש כל כך הרבה דברים נשגבים. קח, למשל — "in memoriam" של טניסון.

הוא הרגיש חשק לענות לה ולהזכיר לה יצירה מסוג אחר ונהפוך לעומת הראיה שהביאה, והיה בוודאי עושה כך, לולא שב חזונו הפנימי וכבש את רוחו שנית; וזמן רב אחרי זה עוד הביט בה בעינים קמות, בנקבה זו של גזעו, שמתוך החומר ההיולי התוסס עלתה וטיפסה בסולם־המדרגות הענקי של החיים במשך אלפי רבבות דורות, עד שהתרוממה והגיעה אל השלב העליון בצורת רות, אחת טהורה ונאה ואלהית שיש לאל ידיה לגלות לו מהי אהבה וללמדהו את מרטין עדן, שגם הוא נחלץ ועלה באיזה אורח־פלא מתוך הרקק והרפש, מתוך טעויות אין־ספור וכשלונות של הבריאה שאינה גומרת לעולם. הנה בזאת טמון הפלא, האגדיות והתפארת. כאן טמון החומר לכתיבה, אילו אך יכול למצוא מלים. הקדושים שבשמים! — הם אינם אלא קדושים ותו לא. ואין בידם לשנות את עצמם. ואולם הוא גבר הוא.

— יש בך כוחות, — שמע את קולה מדבר, — אבל הם כוחות לא־לומדו.

— משור־פר בתוך חנות כלי־חרס, — סייע לה וקיבל בשכרו בת־צחוק.

— ועליך ללמוד להפלות בין נושא לנושא. אתה מחויב לבקש עצה לטעם, לעדינות, לטון.

— אני מעז פנים יותר מדי, — מילמל בתשובה.

היא חייכה בהסכמה, והתכוננה לשמוע סיפור חדש.

— אינני יודע מה תהא דעתך על זה, -- אמר כמתנצל. — דבר משונה הוא. חוששני שבספור זה עברתי את גבול יכולתי, אך כוונתי טובה היתה. אל תשעי אל קטני־השרטוטים שלו. התבונני רק וראי אם תתפסי ותרגישי אותו משהו גדול שיש בו. יש בו משהו גדול ואמיתי, אף כי קרוב שלא הצלחתי לעשות אותו מובן ונראה לעין.

הוא קרא, ותוך קריאה בחן אותה בעיניו. סוף סוף נגע בלבה, כה חשב. היא ישבה בלי נוע, כשעיניה נעוצות בו בלי־הפוגה והיא עוצרת את נשימתה, נמשכת בכל נפשה, כפי שנדמה היה לו, אחרי כישופי היצירה אשר כתב. את הסיפור קרא בשם „מאורעות״; זאת היתה אפותיאוזה של מאורעות־החיים — לא של המאורעות שבספורי־המעשיות, אלא של פרשת המאורעות האמתית, מעשי ידי המשגיח הגדול והפראי, הנורא בפורענותו והנורא בגמולו, הפכפך ורב־הבגידה. הדורש סבלנות איומה, ימי יסורים, לילות עמל, ושולח את יקוד השמש בתפארתה או חושך וצלמות לאלה שהתענו בצמא וברעב או התבוססו בקדחת וחולי ותלאובות, בין דם וזיעה ועקיצת יתושים ועקרבים, — זה השליט המוביל את עבדיו בשלשלאות ארוכות של מגעים משקצים ומשוממים אל שיא מרומי מלכות ומעשי גבורה.

ואת כל זה צרר מרטין בתוך ספורו, את כל זה ויותר מזה, וזה היה הדבר, כפי שהאמין, אשר חימם את לבבה בשבתה לפניו מקשבת כל כך. עיניה היו פקוחות לרווחה, בלחייה החוורים פרח אודם. ובטרם יגמור את קריאתו נדמה היה לו שהיא נושמת בכבדות. אכן, לבה חם בה. אבל לא הסיפור הוא אשר חימם את לבה אלא הוא גופו. הסיפור לא נראה לה חשוב ביותר; תעצומות־הגבורה של מרטין, עתרת־הכוח הנושנה שהיתה שופעת, כביכול, מגופו ומשתפכת עליה וממלאה אותה על כל גדותיה — הן הן שהשפיעו כך עליה. המשונה שבדבר היה, בכל זאת, שהסיפור עצמו הוא שהיה טעון בכוחו זה של מרטין; הוא היה באותה שעה הצינור שדרכו השתפכו כוחותיו אליה.

היא הרגישה רק בעצם הכוח, ולא במתווך, ובשעה שנדמה היה שהיא מוקסמת ונלהבת ביותר ממה שכתב, לא היתה מושפעת בעצם אלא מדבר אחר ורחוק מזה לגמרי — ממחשבה איומה ומסוכנת אחת שנולדה במוחה מאליה ובלי־משים. היא תפסה את עצמה בהרהרה בנישואין, משתאה לדעת מה טיבם, והכרת המשובה השוקקת והאש הזרה שבהרהוריה הטילה בה אימה ופחד. לא מעשה־בתולה הוא זה. מעולם לא סבלה מנקבותה, והיתה חיה בארץ חלומות, במלכות שירה טניסונית, ואפילו פשרם המלא של הרמזים הדקים של המשורר העדין הזה, שהוא מרמז על הגסות המתערבבת לתוך היחסים שבין מלכות ואביריהן — אפילו זה

היה ממנה והלאה. היא מעודה שקועה היתה בתרדמה, והנה עכשיו עמדו החיים מאחר כתלה ודפקו בקול רעם נגיד ומצווה על כל דלתותיה. מצוות שכלה הנבהל היתה למהר לנעול את כל המנעולים ולסגור את כל הבריחים, בעוד שמאויי־אינסטינקט שוקקים סרהבו בה לפתוח לרווחה את שעריה למען יבוא בם האורח המופלא, המענג בזרותו.

מרטין המתין מרוצה למשפטה. הוא לא הטיל ספק בטיב המשפט ונדהם בשמעו אותה אומרת:

— מה יפה הוא.

— אכן יפה הוא, — חזר אחריה כעבור רגע.

ודאי שהספור יפה; ואולם בו היה משהו יותר מאשר יופי בלבד, מזהיר וחריף יותר, משהו — שלקח את היופי לו לעבד. הוא גהר דומם על הארץ, כשהוא רואה את צלמו האפור של הספק הגדול עולה ומתרומם לנגדו. הוא לא הצליח, כבד־פה הוא. הוא ראה אחד הדברים הגדולים ביותר שיש בעולם, ולא ביטא אותו כראוי.

— מה דעתך על אודות ה — — — הוא היסס, מבוייש מנסיונו הראשון להשתמש במילה זרה. — על אודות המוטיב? — שאל אותה מרטין.

— הוא מסוכסך, — ענתה לו. — זוהי הבקורת היחידה שלי בדרך כלל. אני שמתי לב לסיפור המעשה גופו. אך נדמה היה לי, שיש שם עוד חוץ מזה כמה דברים שצריכים עיון. אתה מרבה־דברים יותר מדי. אתה מעכב את מהלך הפעולה על ידי שאתה מכניס כל כך הרבה חומר חיצוני.

— זהו המוטיב העיקרי, — נחפז הוא לבאר לה — המוטיב היסודי הגדול, הדבר הקוסמי, העולמי. חפצתי כי ישא בד בבד וילך בקצב אחד עם עצם ספור־המעשה, שהנהו אך ענין שטחי סוף סוף. הלכתי בדרך הנכונה, אך כנראה לא עשיתי מלאכתי כהוגן. לא הצלחתי לעורר רושם ברור, להביע את כוונתי. אך עוד אלמד לעשות זאת, במשך הזמן.

היא לא ירדה לסוף דעתו. היא היתה מוסמכת למדעים היפים. אך הוא עבר את מידת יכלתה. את זאת לא יכלה להבין, ואת אי־הבנתה ייחסה לבילבול־המושגים שלו.

— הארכת במלים יתר על המידה בספור הזה, — אמרה. — אבל הוא יפה בכמה מקומות.

הוא שמע את קולה, כאילו הגיע זה ממרחקים, משום שבאות: רגע היה נמלך בדעתו, אם יקרא לפניה את „שירי־הים" ואם יחדל. הוא שכב דומם ביאוש נעכר, והיא הסתכלה בו בעין בוחנת, מהרהרת שנית במחשבות הזרות על הנישואין, שבאו לה במשובת־פתאום ובלי רצונה.

— יש לך רצון להתפרסם בעולם? — שאלה לפתע פתאום.

— כן, יש מעט, — הודה לה. — זה חלק המאורעות. לא הפרסום העיקר, אלא ההתפרסמות. וחוץ מזה, הפרסום יהיה לי, סוף סוף, רק אמצעי לדבר אחר. מטעם זה, ובגלל הדבר ההוא, אני רוצה להיות מפורסם מאד.

„למענך", רצה להוסיף, וגם היה אומר כך, אילו שמחה על מ שקרא לפניה.

אך היא יותר מדי היתה עסוקה במחשבות, להמציא בשבילו איז מעמד בחיים שיהיה לפחות בגדר האפשרות, מאשר תשאל, מהו הדבר האחד והאחרון ההוא שרמז עליו. אין תקוה נשקפת לו לבסס לו מעמ בספרות — דבר זה ודאי היה בעיניה. הוא הוכיח את זאת היום על יד היצירות של הזבב, או של תלמיד, אשר לו. הוא לא היה מוכשר להתבט בלשון־משכילים. היא השוותה אותו אל טניסון ואל בראונינג ואל סופרי הפרוזה החביבים עליה, וההשוואה לא היתה לכף זכותו כלל וכלל. אף ע פי כן לא אמרה לו את כל אשר עם לבה. הענין המיוחד שמצאה בו עורר אותה לחכות עוד לפי שעה. התשוקה לכתוב לא היתה בו, סוף סוף, אל חולשה קטנה וזמנית, שישתחרר ממנה ברבות הימים. ואז יתמכר לעניני החיים החשובים יותר, בכובד־ראש יותר. ואז גם יצליח. את זאת ידעה הוא הנהו חזק ואמיץ כל כך, שמן הנמנע הוא שלא להצליח... אם ר ישליך אחרי גוו את הספרות.

— חפצה אני, כי תראה לי את כל מה שאתה כותב, מיסטר עדן, — אמרה.

הוא נתאדם מרוב נחת־רוח. היא מעונינת. זה ברור על כל פנים ולכל הפחות — היא לא נתנה לו טופס־סירוב. על חלקים אחדים של עבודתו אמרה כי יפים הם, והרי זה העידוד הראשון שקיבל ממי־שהו מעודו.

— זאת אעשה, — אמר בהתלהבות. — ואני מבטיח לך, מיס מור שאני אצליח. באתי מרחוק — אני יודע זאת — והדרך עוד רחוקה לפני ואני אעבור אותה, אף אם אהיה אנוס לטפס על ידי ועל ברכי. — הו הרים צרור כתבי־יד. — הנה „שירי־הים". כשתבואי הביתה, אמסרם לך, למען תקראי בהם בשעת הפנאי ולאיטך. ואת מחוייבת להגיד לי אל נכו מה את חושבת על אודותם באמת. הדבר שאני זקוק לו יותר מכל זהו — את יודעת — בקורת. ואת, אנא, היי גלויית־לב עמדי!

— אנכי אהיה גלויית־לב לגמרי, — הבטיחה לו מתוך הרגשה בלתי־נעימה, שלא היתה גלויית־לב ביחס אליו, ומתוך סיפוק, אם תוכל להיות גלויית־לב עמו בפעם הבאה.

15

הקרב הראשון תם ונשלם, — אמר מרטין אל הראי כעבור עשרה ימים, — אך עוד יבוא קרב שני במלחמתי, וקרב שלישי, ועוד קרבות עד אין קץ הימים, אם לא...

הוא לא סיים את המשפט, אלא הביט על סביבותיו בחדר הקטן שעניות מנוולתו, ועיניו נחו בתוגה על ערמת כתבי־יד שהוחזרו לו, ושהיו מונחים בקרן־זווית על גבי הרצפה, כשהם צרורים עדיין במעטפותיהם הארוכות. ידו לא השיגה לקנות עוד בולים כדי להמשיך את משלוחם, זה שבוע ימים שהיו נערמים והולכים. מחר יבואו בודאי עוד אחרים, וגם מחרתיים, וכך כל יום ויום, עד שיחזרו אליו כולם! ולא יהיה עוד לאל ידו להחל לשגרם שנית, הוא חייב כבר שכר־שימוש של חודש בעד מכונת־הכתיבה, ולא יכול לשלם, משום שצרור כספו לא הכיל יותר מאשר מכסת־השבוע בעד המזונות, שהגיע זמנה לשלם, והתשלום הדרוש למשרד־העבודה.

הוא ישב והסתכל בשולחן, שקוע בהרהורים. על גבי השולחן היו כתמי־דיו, ופתאום נתחוור לו שהוא אוהב את השולחן הזה.

— שולהני הנושן, שולחן חביב, — פלט מפיו. — כמה שעות של נחת־רוח ביליתי לידך, ואתה היית לי רע טוב למדי, אחרי ככלות הכל. מעולם לא שכבת עלי קיתון של בוז, מעולם לא נתת לי תעודת עניות בצורת טופס־סירוב, מעולם לא התאוננת על שעות־עבודה נוספות...

זרועותיו צנחו על גבי השולחן והוא כבש בהן את פניו. בגרונו חש מעין כאב והוא חפץ לבכות. זה הזכיר לו את מלחמתו הראשונה, כשהיה בן שש, כשהכה באגרופיו על ימין ועל שמאל ודמעותיו זולגות ושוטפות את לחייו, בעוד שהנער השני, גדול ממנו בשתי שנים, הכהו אותו עד שנפל תחת מטר המהלומות. הוא ראה את כנופית הנערים שהיו מיללים כפראים בנפלו לבסוף, מתפתל מעצמת מכאובים ובחילה, כשדמו פורץ מנחיריו ודמעותיו — מעיניו המכוסות חבורות.

— פעוט מסכן! — מלמל לעצמו. — אף עכשיו קבלת מכות כיוצא בזה. אתה חבוט ומושלך כסהבה. הקיץ הקץ עליך.

אך זכר המלחמה הראשונה ההיא עוד עמד לנגד עיניו, והוא הסתכל במחזה הפנימי הזה עד אשר פשט צורתו ונמוג וקבל צורות

הישות של כמה וכמה מלחמות אחרות שבאו אחרי הראשונה. כעבור ששה הדשים הכה אותו „פרצוף הגבינה" (זה היה שם הנער) שנית. אבל בפעם הזאת עשה לו ל„פרצוף הגבינה" חבורה בעינו. זו היתה נחמה פורתא! הוא ראה את מלחמותיו עוברות לפניו בזו אחר זו, הוא תמיד המוכה, ו„פרצוף הגבינה" תמיד המנצח המתעלל, השמח לאידו, בעוד הוא שוכב ארצה. אבל הוא לא ברח מעולם. זכר הדבר הזה חזק את רוחו. הוא נשאר תמיד על עמדו וקבל את מנת הפורענות, כמקבל רפואה. „פרצוף הגבינה" היה שד משחת בשעת האבקו, ומעולם לא התנהג עמו ברחמים. אבל הוא נשאר על מקומו ולא ברח. הוא נשאר פנים אל פנים עם הצרה!

ואז ראה לפניו שדרה צרה, בין בנינים רעועים ומטים לנפול. קצה האחד של השדרה גדור היה, כעין מבוא מפולש, על ידי בנין־לבנים בעל קומה אחת, שמתוכו נשמעה כקול־רעם קצוב הלמות מכונת־הדפוס, המוציאה את המהדורה הראשונה של „המבשר". הוא היה בן אחת־עשרה ו„פרצוף הגבינה" בן שלש־עשרה, ושניהם היו מחלקי „המבשר". משום־כך נמצאו שניהם שם, מחכים לצאת העתון. וכמובן פגע בו „פרצוף הגבינה" שנית, והמלחמה נטשה מחדש ולא באה לידי גמר, מפני שבארבע שעות פחות רבע נפתחו דלתות בית־הדפוס, וכנופית הנערים התפרצה לקבל את העתונים.

— תקבל מכות מחר, — הבטיח לו „פרצוף הגבינה"; והוא שמע את קול עצמו, קול דק ורועד מדמעות עצורות, שהבטיח ל„פרצוף הגבינה" לבוא שמה למחרת היום.

ומחרת היום בא לשם — מבית הספר מהר ורץ, כדי לבוא שמה הראשון. ובהתחרות זו זכה בשני רגעים לעומת „פרצוף־הגבינה". הנערים האחרים הביעו את דעתם שהוא בחור הגון, נהלוהו בעצות, כיצד „מרביצים", והעירו לו על מגרעותיו כבעל־אגרוף, אף הבטיחו לו נצחון גמור, אם יתנהג על פי הוראותיהם. אותם הנערים עצמם נתנו עצות גם ל„פרצוף הגבינה". איך התענגו הללו על „המלחמה"! הוא הפסיק מזכרונותיו שעה קלה, וקנא בהם על התענוג שקבלו מן החזיון, שהוא ו„פרצוף הגבינה" הציגו לפניהם. המלחמה נטשה ונמשכה, בלי הפסקות, כשלשים רגע, עד שנפתחו דלתות בית־הדפוס.

הוא ראה עתה את עצמו בפרקו הרך ההוא, יום אחר יום, כשהוא נחפז מבית־הספר לשדרת „המבשר". הוא לא יכול אז למהר מאד בהליכה; כל גופו צבה וכאב ממלחמות שאינן פוסקות. זרועותיו, מכף־ידו ועד מרפקו היו מכוסות כתמים כחולים ושחורים, ברוב המכות שקבל, ופה ושם היה הבשר המוכה למכה טריה. ראשו וזרועותיו וכתפיו כואבים היו, גם חלציו כאבו — הוא כאב כולו; ראשו היה כבד עליו

וסחרחר. בבית־הספר לא שחק עוד; גם ללמוד חדל. אפילו הישיבה תחתיו במנוחה על יד הכתבה, כל היום, היתה לו לענוי. נדמה היה לו, שכבר עברו מאות בשנים מיום שהחל להאבק יום יום עם אויבו זה, והזמן השתרע לפניו כבלהת־לילה וכעתיד בלתי־פוסק של מלחמת־אגרופים. למה אי־אפשר לו להכות פעם את „פרצוף הגבינה"? — היה מהרהר לעתים קרובות; זה היה מוציא אותו, את מרטין, מעגותו ומנחמו בצרתו. ומעולם לא עלה בדעתו לחדול מהאבק עמו, לתת ל„פרצוף הגבינה" לפגוע בו.

וכך היה משרך את דרכו לשדרת „המבשר", חולה בגופו ובנפשו, אך לומד את הסבלנות הגדולה, לצאת אל המערכה לקראת אויבו הנצחי, שבעצם היה עיף מן המלחמה ממש כמוהו, וגם מוכן היה במקצת לחדול ממנה, אילולא הגאוה שנעשתה ממאירה והכרחית בגלל כנופית נערי־העתון, קהל המסתכלים. יום אחד אחרי־הצהרים, מקץ עשרים רגע של מאמצים נואשים להשמיד זה את זה, — בהתאם לכללים קבועים, שלפיהם אסור לבעוט ואסור להכות למטה מן החגורה או בשעה שאחד נופל ארצה, — הציע „פרצוף הגבינה", כשהוא מתנודד ונושם בכבדות, לגמור בכי־טוב, ומרטין, בשבתו כעת אל שולחנו, ראשו נשען על זרועותיו, רעד לזכר התמונה שעלתה בזכרונו, תמונת־עצמו באותו רגע של אותו יום רחוק, כשהוא מתנודד ומתנשם ונחנק מן הדם שהיה זב לתוך פיו ויורד על צוארו משפתיו השסועות. הוא קרב, כושל, מתחזק בקושי על רגליו, אל „פרצוף־הגבינה", ובירקו מפיו את הדם שמלא אותו, למען יוכל לדבר, הרי הוא קורא בקול רם, שלעולם לא יגמור „בכי טוב", אלא ש„פרצוף הגבינה" יכול להכנע, אם רצונו בכך. ו„פרצוף הגבינה" לא רצה להכנע, והמלחמה נמשכה.

ביום־המחרת וביום המחרתיים, יום אחרי יום בלי סוף, היו נאבקים וחוזרים ונאבקים. יום יום, בהרימו את זרועותיו, כדי להתחיל, היו כואבות כל כך, עד שהכאב נהפך למין תענוג, והמכות הראשונות, אשר נתן ואשר קבל, היו ענויי־מות ממש; אחרי המכות הראשונות הללו היה הכל נעכר ונעתם, והוא היה ממשיך להאבק כמוכה בסנורים, כשהוא רואה כמו בחלום את שרטוטי־פניו הרחבים ואת עיניו הבוערות, עיני החיה, של „פרצוף הגבינה", מרצדות ומפזזות לפניו. הוא היה מתרכז על הפרצוף הזה; כל השאר מסביבו לא היה אלא חלל ריק ומתגלגל בסופה. חוץ מן הפרצוף הלז לא היה שום דבר בעולם והוא לעולם לא ידע מנוחה. מנוחה כי נעמה, עד אם ירוצץ בפרקי־אצבעותיו השותתים דם את הפרצוף הזה ויהפכנו לאימצת־בשר או עד אם ירוצצו אותו עד כלה פרקי־האצבעות הזבים דם, השייכים אל הפרצוף ההוא, רק אז אם כך ואם

אחרת, תהיה לו מנוחה. לגמור „בכי־טוב" — שהוא, מרטין, יגמור בכי־טוב — זה היה מן הנמנע.

והנה הגיע יום, והוא בא בברכים כושלות לשדרת „המבשר", ו„פרצוף־הגבינה" איננו. „פרצוף־הגבינה" לא בא. הנערים ברכוהו במזל טוב ואמרו לו: „אתה הכית את „פרצוף הגבינה". אך מרטין לא היה מרוצה. הוא לא הכה את פרצוף הגבינה", ו„פרצוף הגבינה" לא הכה אותו. המחלוקת לא מצאה פתרון. רק כעבור זמן־מה נודע להם, כי אביו של „פרצוף הגבינה" מת פתאום באותו יום עצמו.

מרטין נישא על גלי השנים עד שהגיע לאותו לילה ב„גן־העדן הכושי". הוא היה בן שבע־עשרה וזה עתה שב ממסעו בים. פרצה איזו מריבה. מישהו התנפל על מישהו, ומרטין התערב, ובתאום נפגש פנים אל פנים עם „פרצוף־הגבינה". עיניו של זה בערו:

— תסלק לך אחרי המחזה, — פלט אויבו הנושן בלחישת־נחש.

מרטין הניע בראשו לאות הסכמה. הלץ של „גן־העדן הכושי" פלס לו דרך אל הנצים.

— נפגש בחוץ, אחרי האקט האחרון, — לחש מרטין, כשהוא מעמיד פנים של התענינות מרובה בריקודים הכושיים על הבמה.

הלץ־המפקח הביט בעינים מזרות אימה ונסתלק.

— יש לך כנופיה? — שאל את „פרצוף־הגבינה", כאשר נגמרה המערכה.

— כמובן.

— משמע, גם עלי לבקש לי כנופיה, — הודיע מרטין.

בין מערכה למערכה בקש ואסף לו פמליא — שלשה בחורים מבית החרושת של המסמרים, מסיק־רכבת אחד, וחצי־תריסר בריונים מן הכנופיה הידועה בשם „בוא", ונוסף עליהם עוד כהנה מן הכנופיה הנוראה של הרחוב השמונה־עשר־והשוק.

כשנסגר התיאטרון שרכו שתי הכנופיות את דרכן בחשאי משני עברי הרחוב. כבואם אל קרן־רחובות שקטה אחת, התאחדו ונתכנסו למועצת־מלחמה.

— הגשר של הרחוב השמיני הוא המקום היאה, — אמר בריון אחד אדום־שער מכנופיתו של „פרצוף הגבינה". — אתם יכולים להלחם באמצע, תחת הפנס האלקטרי. ומאיזה צד שיבואו השוטרים נוכל אנחנו להמלט אל הצד השני.

— הדבר טוב בעיני — הודיע מרטין אחרי התיעצו עם הדברים של כנופיתו הוא.

הגשר של הרחוב השמיני, הנטוי על אחד מפלגות למינו של סן־

אנטוניו, ארכו כרוחב שלש חומותים של כרך עם שני הרחובות שביניהן. באמצע הגשר ובכל אחד משתי קצותיו, עמדו פנסי־חשמל. שום שוטר לא יכול לעבור את הקצוות המוארים ההם מבלי שיראוהו. זה היה המקום הבטוח בשביל המלחמה שמרטין החיה עתה בזכרונו. הוא ראה את שתי הכנופיות, העומדות מרעימות פנים ומוכנות לתקוף זו את זו, אך קופאות על מקומן כמתרחקות זו מזו ומגינות כל אחת על איש־הבינים שלה. והוא ראה את עצמו ואת „פרצוף הגבינה" מתפשטים את בגדיהם. במרחק קצר משם העמדו משמרות, שעליהם הוטל לשמור את הקצוות המוארים של הגשר. אחד מכנופית „בוא" נטל את מעילו של מרטין, את כתנתו ואת מצנפתו. מוכן ומזומן לשאת את רגליו ולברוח עמהם למקום בטוח, במקרה אם תתערב המשטרה. מרטין ראה את עצמו ניגש אל המרכז, לקראת „פרצוף־הגבינה", ושמע את קול עצמו אומר, כשהוא מרים את ידו בהתראה:

— אין שום נתינת־יד לשלום בדבר הזה. הבינות? אין כאן כלום מלבד מכות, עד הסוף. לחדול באמצע — לא יש! זוהי מלחמה ממש, עבודה שחורה, עד גמירא. הבינות? מי שהוא צריך להיות המוכה!

„פרצוף־הגבינה" רוצה היה לדחות את הענין והיה מהסס — מרטין ראה זאת ברור — אבל גאותו הנושנה והמסוכנת של „פרצוף־הגבינה" נפגעה בפני שתי הכנופיות.

— הבה, הבה! — ענה — מה תועלת יש להעלות גרה? הפעם נעשה כלה.

ואז התנפלו האחד על חברו, כשני פרים צעירים. בכל כח־הנעורים הנאדר, באגרופים נטויים, בחימה שפוכה, בתאוה לרצח, להטיל מום, להשמיד ולאבד. כל מה שהשיג האדם במשך אלפי שנים, בעלותו ביסורים בשלבי הבריאה, כל זה נעלם בבת־אחת. רק אור־החשמל נותר, כעמוד־דרך במסלת המאורע האנושי הגדול. מרטין ו„פרצוף־הגבינה" לא היו אלא שני פראים מתקופת האבן, המבקשים להם סתרה בין ענפי העצים. הם הוסיפו לשקוע יותר ויותר לתוך התהום הרופשת, בחזרם לקרקע השמרים של התחלות־החיים הגסות, בשוקקם בעורון כחמרים חימיים, כמו ששוקק אבק־הכוכבים בשמי־השמים, וכאטומים השואפים זה לזה, כשהם מתנגשים ונרתעים לאחור וחוזרים חלילה ומתנגשים שוב ושוב עד אין־סוף.

— אל אלהים! כבהמות היינו, לחיות פראיות דמינו! — רטן מרטין בקול, בהביטו בהשתלשלות המלחמה שלנגד עיני רוחו: הודות לכח־החזיון הנפלא שלו, היה זה כאילו הביט לתוך תיבת־המראות הקינטוסקופית. הוא היה גם המסתכל, גם המשתתף כאחד. מהחדשים

המרובים של תרבות והתעדנות שעברו עליו היתה סיבה כי רעד למראה; אחר, נמהההה המציאות מהכרתו, וצללי־העבר נשתלטו עליו שנית שלטון בלי־מצרים, והוא שב והיה אותו מרטין עדן, שזה עתה חזר ממסעיו בים, ושנאבק עם „פרצוף־הגבינה” על הגשר של הרחוב השמיני. הוא סבל יסורים, ועמל והזיע ושתת דם ועלץ כאשר הכה אגרופו מכה כהלכה.

הם היו שני גלגלי־סופה של שנאה, המתגלגלים אחד מסביב לשני, עד לזועה. במדה שהזמן היה עובר נעשו שתי הכנופיות האויבות חרישות יותר ויותר. מעולם לא ראו אכזריות־חימה טורפת כזאת, והם נפחדו למראה. שני הנלחמים היו יותר בהמיים מהם. חוד־הקטיפה הנהדר הראשון, גאון קרני־הנוער, נשתחק וקהה, ועכשיו נלחמו ביתר זהירות ובכונה להרע. לאיש משניהם לא היה יתרון על רעהו. מישהו אמר: „אחד משניהם לא יצא בשלום”. אז נטה גופו של מרטין אחרי תנועת רמיה של אויבו, פעם ימינה ופעם שמאלה, ופתאום קבל מכה עצומה ואכזרית, וחש שלסתו מרוטשת עד העצם. זה לא היה מעשהו של פרק־אצבעות פשוט. הוא שמע ריטון של השתוממות מסביב על הפצע המבהיל הזה, ודמו שטף והרטיב את כולו. אך הוא התאפק ולא נע ולא זע. הוא נהיה זהיר מאוד בבת־אחת, יען כי ידע היטב את הערמה הנבזה ואת השפלות הנתעבת של בני סוגו. הוא חכה והביט בשבע עינים וצפה לרגע של כושר, ופתאום עשה במרמה, כאילו הוא אומר להתנפל בפראות על אויבו והפסיק באמצע התנועה: הוא ראה ברק־מתכת.

— הרם את ידך! — צעק, — יש לך מנגח־ברזל על אצבעותיך ובו פגעת בי!

שתי הכנופיות השתערו על מקום־המעשה בשאגה והמולת מהומה. עוד רגע והמלחמה תהיה „יד כל בכל” והוא יהיה גזול מנקמתו. הוא יצא מכליו.

— אתם עמדו מרחוק, חבריה! — צחק בקול נחר. — הבינותם? דעו לכם!

הם נרתעו מפניו לאחוריהם. הם היו כחיות, אבל הוא היה כחיה טורפת, והוא הטיל עליהם אימה ופחד, ובגלל זה היה, כביכול, משכמו ומעלה גבוה מכולם ושליט עליהם.

— העניין הוא עניני והמלחמה מלחמתי, ואיש בל יהין להתערב בדבר. תן לי את המנגח!

„פרצוף־הגבינה”, מפוכח מעט ונבהל במקצת, מסר לידו את כלי־הזין הנבזה.

— זה אתה נתת לו, אתה אדום־הראש, כשהתגנבת אליו מאחורי הנדחקים, — המשיך מרטין, בזרקו את מנגח־הברזל אל המים. — ראיתי

אותך, והשתאיתי לדעת מה יכולה להיות כונתך. אם עוד פעם תנסה לעשות דבר דומה לזה, לא תנקה מידי. אני אכה אותך עד מות — הבינות?

הם המשיכו את מלחמת־הבינים עד לאפיסות־הכחות, ויותר מזה; עד לאפיסות־כחות שאין לה שיעור ואין לה תפישה כלל, ועד שההמון פרא־האדם שמסביבם, שכבר רוו את צמאון־הדם שלהם ונבהלו למראה שראו, התחילו בעצמם לבקש מאת הנלחמים שיחדלו. ו„פרצוף־הגבינה", שהיה מוכן לקרוס, לנפול ולמות, או לעמוד על רגליו ולמות, מין מפלצת עכורה, שכל דמיון אל „פרצוף־הגבינה" כבר נחבט והוצא מקלסתר־פניה, — נע כקנה והיסס; אך מרטין קפץ בינתים והכה בו באגרופו הכה ושוב והכה.

ופתאום — אחרי זמן־מה, שנראה לו כמאה שנה, — ו„פרצוף־הגבינה" הלך בינתים הלוך והחלש במהירות — נשמע מתוך המולת־המכות קול־גוף, כקול שבר, וזרועו הימנית של מרטין צנחה פתאום מטה. זאת היתה שבירת העצם. הכל שמעו והבינו זאת; ו„פרצוף־הגבינה" אף הוא ידע זאת, בזנקו כנמר על אויב בצרתו זאת ובהמטירו עליו מכות על מכות. הכנופיה של מרטין השתערה להפריד ביניהם. מרטין, מהומם מן המכות שירדו עכשיו על ראשו בזו אחר זו, צעק והתרה בהם שיעמדו מרחוק, ובקללו קללות נמרצות ומנבלות, התיפח מעוצר כאב, ונאנק משירוף יסורים ויאוש.

בשמאלו בלבד הוסיף להכות, ובעוד הוא מכה, בעקשנות של זעם ובהכרה למחצה בלבד, כאילו ממרחק רב — קלטה אזנו ריטון של פחד בתוך הכנופיות, ואת דברי האחד באמרו בקול רועד:

— זאת לא מלחמת־בינים, חברה! זה רצח, ואנחנו מחויבים לשים קץ לדבר!

אבל אף איש לא עיכב אותו, והוא היה מרוצה בזה, והוסיף להכות בזרועו האחת, בעיפות ובלי־קצה, כשמחי אגרופו נחת על משהו שותת־דם למולו, שהיה לא פרצוף אלא מפלצת — מין דבר רועד, נתעב, מרטן, שאין לו שם ואשר לא סר ולא רצה לסור מנגד עיניו החושכות והולכות. והוא הוסיף להכות עוד ועוד, לאטו ובכבדות הולכת וגדלה, במדה שכחותיו האחרונים הלכו ועזבו אותו, והדבר נמשך מאות בשנים ונצחים שלמים, עד שראה כמבעד הערפל, שאותו הדבר שאין לו שם התחיל שוקע, שוקע לאטו וצונח על קרקע־הקרשים הגסה של הגשר. כעבור רגע עמד שם, מתכופף על הגוף המוטל, מתנודד ומתמוטט על רגליו הרועדות, שולח את ידיו לתוך האויר לבקש משען ומדבר בקול אשר לא הכיר בעצמו:

— רוצה אתה עוד? הגד, רוצה אתה עוד?

עוד הוא חוזר ואומר את הדברים האלה שוב ושוב חוזר חלילה, — שואל ומבקש ומאיים, כחפץ לדעת אם הלז רוצה עוד והבחורים מבני הכנופיה שלו אחזו בו, טפחו על גבו והתאמצו להלבישו את מעילו. ואז שקע פתאום לתוך תהום של חשכה ושכחה.

השעון המעורר שעמד על השולחן היה משמיע את דפיקותיו, אך מרטין לא שמע אותן. פניו היו כבושים בזרועותיו. הוא לא שמע מאומה. הוא לא חשב. הוא חי עכשיו את חיין הקודמים מתוך התפשטות מציאות מוחלטת, עד שהתעלף ממש כמו שהתעלף לפני כמה שנים על הגשר של הרחוב השמיני. רגע תמים נמשכו החשכה והשכחה. ואז, כשב לתחיה מקבר, קפץ מלוא־קומתו ממקומו, כשעיניו בוערות והזיעה נגרת מפניו, וצעק:

— הכיתי אותך, „פרצוף־גבינה”! אחת־עשרה שנה חכיתי, אבל אני הכיתי אותך!

ברכיו פקו; הוא הרגיש חולשה, וברגלים כושלות פסע כמתנודד אל המטה וצנח עליה ונשאר יושב על קצה. הוא עוד נמצא בשבי העבר. הוא הביט מסביבו בחדר, בתמהון ובהלה, מבלי להבין היכן הוא נמצא, עד שמבטו נפל על ערמת כתבי־היד בקרן הזוית. אז שבו גלגלי־זכרונו והסתובבו למקומם, בחזרם על זמן ארבע השנים שהשיבם אחורנית, והוא הכיר שנית את ההווה, את הספרים שהיו מונחים פתוחים לפניו ואת העולם אשר קנה מתוכם, את חלומותיו ואת שאיפותיו, את אהבתו לנערה החורת, החוסה בצל, דקת־רגשות ואורירית, שהיתה מתה מפלצות אילו ראתה בעיניה אף שמץ־משהו מאשר עבר עליו זה עתה — אילו הביטה אפילו רגע אחד על כל רפש החיים שהוא חצה בו.

הוא קם על רגליו והתיצב לפני מראהו בראי.

— הרי שהתרוממת מתוך הרפש, מרטין עדן, — אמר בכובד־ראש ובקול חוגג. — ואתה שוטף את עיניך ורוחץ אותן בזוהר עילאי, ותומך בכתפיך את מסלות־הכוכבים, ועושה כמעשיהם של החיים עצמם — ויורש את נחלת השפר של כל כחות ההויה.

הוא גחן יותר אל בבואתו בראי ופרץ בצחוק.

— קצת היסטריה עם מילודרמה, אי? — שאל. — אין דבר! אתה הכית את „פרצוף־הגבינה” ואתה תכה את העורכים, ואם גם תצטרך לחכות ליום ההוא שתי פעמים אחת־עשרה שנה! אינך יכול להפסיק כאן. מחויב אתה להמשיך. זוהי מלחמה עד הסוף. יודע אתה?

16

פעמון השעון המעורר פרץ בקול־צלצול, והעיר את מרטין משנתו בבת־אחת, בפתאומיות שהיתה גורמת כאב־ראש לאיש פחות איתן במערכת־גופו. אף כי ישן היה שינה עמוקה, הקיץ כרגע, כחתול זה, והתעורר בתשוקה, בשמחו על כי עברו חמש השעות של חוסר־ההכרה. הוא שנא את שכחת־השינה. רבה מדי היתה העבודה לפניו, ורבים מדי החיים שהיו לפניו לחיות. הוא התרעם על כל רגע־חיים שהשינה גזלה מאתו, ועוד בטרם יגמור השעון את נקישות־פעמונו טבל את ראשו ואת צוארו במי־הכיור והיה מרעיד לקור־המים.

אך הפעם נטה מסדר־יומו הרגיל. שום ספור ישן לא חכה לו, כי יבוא לגמור אותו ושום ספור חדש לא בקש „בטאני". אמש ישב ולמד עד שעה מאוחרת בלילה, וכעת הגיעה כמעט שעת ארוחת־הצהרים. הוא נסה לקרוא מעט באחד מספרי הלמוד, אך מוחו נטרד ושקק והוא סגר את הספר. היום תתחיל פרשת מלחמה חדשה, ובה יעדר מקומה של היצירה במשך זמן־מה. הוא הרגיש עגמת־נפש דומה לזו של אדם העוזב את ביתו ואת משפחתו. הוא הביט אל כתבי־היד הנערמים בקרן־הזוית. אכן זהו הדבר. הוא עוזב אותם, את ילדיו אלה המסכנים, שגורשו בבושת פנים מכל מקום. הוא נגש אליהם והתחיל הופך בהם, וקורא קטעים מפה ומשם, את המקומות החביבים עליו. את „הקלחת" כבד בקריאה בקול רם, וכה עשה ל„מאורעות". הספור „חדוה", בן־זקוניו, שאך אתמול סיים אותו וזרקו אל הערמה, מחוסר בולים למשלוח, מצא חן בעיניו ביחוד.

— אינני יכול להבין, — רטן — או, אפשר, העורכים הם הם שאינם יכולים להבין. הספור הזה אין בו דופי. הם מפרסמים רעים ממנו מדי חודש בחדשו. כל מה שהם מפרסמים הוא רע מזה... כמעט הכל.

אחרי הארוחה שם את מכונת־הכתיבה לתוך נרתיקה וישאנה אתו לאואקלנד.

— נשארתי חייב בעד חודש אחד של שימוש, — אמר אל הלבלר בחנות־המכונות. — אך אמור למנהל שאני הולך לעבוד, וכי בעוד חודש בערך שוב אשוב ואסלק את החוב.

במעברה בא לסן פרנציסקו ושם את פניו לסוכנות של עבודה. הוא אמר לסוכן: „כל עבודה שהיא, אך לא במסחר"; והפסיק, בבוא אל המשרד איש חדש, לבוש בקצת טרזנות, כמו שלובשים לפעמים פועלים שיש להם נטיות לבגדים נאים. הסוכן הניע בראשו בדאבון.

— אין הדשות? מה? — אמר הבא. מילא, אני מחויב להשיג היום את מי שהוא.

הוא פנה והביט במרטין, ומרטין אף הוא הביט באיש הזר וראה את פניו הנפוחים הסרי־הצבע, פנים יפים והלשים, והוא הבין שהלז שם לילות כימים.

— מחפש עבודה? — שאל הזר. — מה יודע אתה לעשות?

— כל עבודה קשה, ספנות, כתיבת־מכונה — אך לא סטנוגרפיה — רכיבה על סוס; אני מוכן לכל עבודה ומוכן לנסות כל מלאכה, — היתה התשובה.

הזר הניע בראשו לאות רצון.

— הדבר נראה לי! שמי דואסון, דז'ו דואסון, ואני מבקש למצוא כובס ומגהץ.

— זה לא לפי כחי. — מרטין חייך לעצמו, בראותו בדמיונו והנה הוא עומד ומגהץ לבנים דקים של נשים אבל הלז מצא חן בעיניו, והוא הוסיף: — יכולתי לקבל עלי את עצם הכיבוס והשטיפה, זאת למדתי בספינה.

דז'ו דואסון הרהר רגע, כפי שהעידו פניו.

— שמעני, הבה נעשה יד אחת ונסדר את הענין. רוצה אתה לשמוע?

מרטין הניע בראשו לאות הן.

— זה בית־כביסה קטן, מחוץ לעיר, השייך ל„מעיינות החמים של שללי" — בית־המלון, אתה יודע. העבודה מוטלת על שני אנשים: על הבעלים והעוזר. אני — הבעלים. אתה אינך עובד בשבילי, אלא עובד תחת ידי. כסבור אני שיהיה לך רצון ללמוד?

מרטין נמלך בדעתו. ההצעה מושכת היתה. חדשים מספר של עבודה, ואז יהיה לו פנאי ללמוד. הוא יוכל לעבוד בחריצות וללמוד בחריצות.

— אוכל טוב וחדר לך לעצמך, — אמר דז'ו.

הדבר הזה הכריע. חדר מיוחד, שבו יוכל להדליק נר בחצות הלילה באין מפריע!

— אבל עבודה של גיהנום, — הוסיף הלה.

מרטין החליק בידו על שרירי־שכמו הבולטים, ברמז:

— אלה מעבודה קשה באו לי.

— ובכן הבה נגמור! — דז׳ו שם את ידו על ראשו לרגע. — ראשי עלי כגלגל. בעיני כמעט חושך. אמש ירדתי לבירא עמיקתא. — בכל מכל כל. הנה התנאים. המשכורת של השנים היא — מאה דולר ומזונות. אנכי מקבל הייתי ששים והשני ארבעים. אבל ההוא ידע את העבודה. ואתה ירוק. אם אקח אותך אל העסק, אצטרך להטיל על עצמי הרבה עבודה בזמן הראשון. נאמר, למשל, שאתה מתחיל בשלושים ועובד עד שתגיע לארבעים. אנכי אתנהג ביושר. כשרק תוכל לעבוד כראוי, תקבל ארבעים.

— מסכים! — הודיע מרטין, בהושיטו את ידו; הלז לחץ אותה.

— יש איזה דמי־קדימה — בשביל הוצאות הדרך ושאר הוצאות?

— הוצאתי הכל אמש, — היתה תשובתו העגומה של דז׳ו, שאחז שנית בראשו הכואב. — כרטיס־חזרה זהו כל הוני.

— ואני נקי מנכסי... ברגע שלמי את שכר המזונות.

— אל תשלם, — יעץ דז׳ו.

— אי־אפשר; אני חייב את הכסף הזה לאחותי.

דז׳ו צפצף צפצוף ארוך לאות מבוכה, והעביד את מוחו עבודה רבה לשוא.

— יש בכיסי כסף כדי לגימה, — אמר כנואש. — בוא אתי, אפשר נמציא איזו המצאה על הכוס.

מרטין סרב.

— רע לצפרדע? — שאל הזר.

מרטין נענע לו בראשו, לאמר: הן, ודז׳ו התחיל קובל:

— הלואי והייתי אני כמוך! אך אנכי — אם כה ואם כה — אינני יכול, ודי, — אמר כמתוך חולשה רבה. — אחרי שאני עובד כל ימות השבוע כמו בגיהנום, אני מוכרח לגרגר אל תוכי ויהי מה! אילו חדלתי, הייתי שוחט את עצמי או מבעיר את הבית באש. אבל שמח אני שאתה עם הצפרדעים חלקך. השאר עמם!

מרטין ידע איזו תהום עמוקה מבדילה בינו ובין האיש הזה — התהום כרוה הספרים — אך לא קשה היה לו לפסוח ולעבור עליה ושכירי־יום, וחברותא זו של העבודה נעשתה לו טבע שני. הוא חשב על אודות העברת חפציו ופתר את השאלה בעצמו, כי ראשו הכואב של השני לא יכול לעזור לו במאומה. הוא ישלח את ארגז־חפציו ל„מעינות־שללי" על פי כרטיסו של דז׳ו. הוא עצמו ירכב על האופנים. זה היה מרחק של שבעים מיל, אך הוא יוכל לעבור אותו ביום ראשון בשבת ולהיות מוכן לעבודה בבוקר יום השני. בינתים ילך הביתה ויארוז את

חפציו. לא היה לו ממי להפרד. רות וכל בני־המשפחה היו מבלים את הקיץ הארוך בהרי סיירה, על יאור טהו.

ביום ראשון בלילה הגיע, עיף ומאובק, ל„מעינות שללי״. דז׳ו שמח לקראתו ונתן לו שלום רחב; כל היום עבד, כשמגבת לחה קשורה לו מסביב למצחו הכואב.

— חלק מן הכבסים של השבוע שעבר נצטבר בזמן שהלכתי למצוא אותך — ביאר דז׳ו. ארגז חפציך הגיע בסדר. הוא נמצא בחדרך. אבל לא ארגז יקרא שמו, כי אם השד יודע מה! מה יש בתוכו? מטילי זהב?

דז׳ו ישב על המטה, בעוד שמרטין התיר את חפציו. הארגז לא היה אלא תיבת אריזה של צרכי מכולת, ומיסטר היגינבותם לקח ממנו חצי־דולר בעדה. מרטין עשה לו מעבות־עגלה שני בתי־יד והדקם במסמרות, וכך הפך את התיבה למזודה הראויה להתקבל בקרון־המשא. דז׳ו לא גרע את עינו וראה את מרטין מוציא מן הארגז כותנות מספר וחליפות־לבנים אחדות, ואחריהן — כפרים, ואחר הספרים — עוד ספרים ועוד ספרים.

— ספרים עד הקרקע? — שאל.

מרטין נענע לו בראשו, והמשיך לסדר את הספרים על גבי שולחן־מטבח קטן שעמד בחדר ושימש שולחן־רחצה.

— יה רבון! — התפרץ מפי דז׳ו; אז יחכה דז׳ו עד שמוחו יסיק את המסקנה מזה שראה. וסוף סוף בא הרעיון:

— שמע נא, אתה אינך מתעסק בהן הרבה... בריבות? — שאל.

— לא, — קבל תשובה. — רגיל הייתי לעסוק הרבה בציד זה לפני ששקדתי על הספרים. אבל מני אז אין פנאי לכך.

— וגם פה לא יהיה לך פנאי לזה. לעבוד ולישון — זהו כל מה שתספיק לעשות כאן.

מרטין העלה את זכרונו את חמש השעות של שנתו בלילות, והייך. מקום החדר היה מעל לבית־הכביסה והוא נמצא באותו הבנין עצמו שבו עמדה המכונה, אשר שאבה מים, נתנה חשמל וסובבה את גלגלי מכונות־הכביסה. המכונן, שהתגורר בחדר הסמוך, סר אל החדר לקבל את פני העוזר החדש, ועזר למרטין להדק קנה־חשמל, בעזרת חוט־מוביל ארוך, באופן שאפשר היה להסיעו, לאורך חבל מתוח, מן מעל לשולחן אל מעל למטה.

ממחרת הבוקר, בשש שעות ורבע, השכים מרטין לארוחת הבוקר שנאכלה בשבע פחות רבע. נתברר שיש בבנין בית־הכביסה חדר מרחץ

עם אמבטי למשרתים של בית־המלון ומרטין עשה לו אמבטי קר, מה שהכה את דז׳ו בתמהון.

— הרי אתה „מזיק" ממש! — קרא דז׳ו, בשבתם אל ארוחת הבוקר בקרן־זוית של מטבח בית־המלון.

אתם יחד ישבו המכונן, הגנן ועוזרו ושנים־שלשה מאנשי האורוה. הם אכלו בחפזון ובזעף והיו ממעטים בשיחה, ובעוד מרטין יושב ואוכל, נוכח לדעת כמה הרחיק בדרכו מהם וממעמדם. מדת־רוחם הקטנה היתה לו למועקה, והוא נכסף למהר ולעזבם לנפשם. על כן בלע את ארוחתו, מאכל־פגולים מזוהם, חיש מהר ככל האפשר, ונשם לרווחה כאשר יצא מן המטבח החוצה.

בית־הכביסה היתה מכבסת־קיטור קטנה ערוכה בכל, שמכונותיה המודרניות שבמודרניות היו עושות בעצמן כל מה שיש באפשרותן של מכונות לעשות. אחרי קבלו הוראות אחדות, התחיל מרטין לסדר את הכבסים המגואלים למיניהם, ערמות ערמות, בעוד שדז׳ו התקין את מכונת־הכיבוס והכין את המתכונת החדשה של סבון מרוכך, העשוי מחברים חימיים חריפים, שמפניהם היה אנוס לעטוף את פיו, את נחיריו ואת עיניו באלונטיות עד שהיה דומה לאחד מחנוטי מצרים. כגמרו את סידור הכבסים, נגש מרטין לעזור בסחיטת הלבנים המכובסים. לצורך זה היו משליכים את הכבסים לתוך בית־קיבול עשוי בפנימיותו כעין מנור־אורגים, שהיה עושה כמה אלפים סיבובים ברגע, ומוציא את המים מתוך הלבנים בכח צנטריפוגלי. אחר החל מרטין לעבוד במכונת־הייבוש ובמכונת־הסחיטה, חליפות, ובין מכונה למכונה עסק ב„ניעור" גרבים ופוזמקאות. בצהרים התחלפו: האחד הלך לאכול והשני השגיח על העבודה. אחרי כן היו מעבירים את הגרבים ואת הפוזמקאות דרך הכבש, בעוד המגהצים מתחממים והולכים. ואז באה עבודת גיהוץ הלבנים עד שש שעות בערב. אז יניד דז׳ו את ראשו בספק:

— פגרנו, לא הספקנו, — אמר — יהיה עלינו לעבוד גם אחרי ארוחת־הערב.

ואחרי ארוחת־הערב עבדו עד עשר שעות, לאור החשמל הבהיר, עד שכלי־הלבן האחרון היה מגוהץ ומקופל ומונח בחדר־החלוקה. היה לילה קליפורני חם, ואף כי החלונות היו פתוחים לרווחה היה החדר, בגלל כירת־המגהצים המלובנת, דומה לכבשן־אש. מרטין ודז׳ו, מגולי־זרועות, בכתנותיהם התחתונות לעורם, הזיעו רב יזע ונשמו בכבדות.

— הרי זה כמו לסדר מטען בתחתית־אניה בים הטרופי, — המשיל מרטין, בעלותם אל עליתם.

— אתה תצלח, — ענה דז׳ו. — אתה תופש וגם נושא בעול כבחור

הגון. אם ככה תוסיף להלן, תקבל רק חודש אחד שכר של שלשים דולר. בחוה"ש הבא תקבל כבר ארבעים. אך אל תספר לי מעשיות, שמעולם לא גהצת כלי־לבן קודם. עיני הרואות!

— לא גהצתי אפילו סמרטוט בימי חיי, בנאמנות, עד היום הזה, — השיב מרטין.

הוא השתומם על עיפותו בבואו אל חדרו. בשכחו אשר עמד על רגליו ועבד בלי הפוגה במשך ארבע־עשרה שעה. הוא סבב את מחוג־השעון להזעיקו בשש שעות בבוקר, ואחר מדד אחורנית חמש שעות לשינה: עד שעה אחת אחר הצות. עד אז יוכל לקרוא. הוא נשל את נעליו להקל על רגליו הבצקות, וישב אל השולחן עם ספריו. הוא פתח את הספר במקום שקרא לפני יומים והתחיל לקרוא. אך גם קריאת הפרק הראשון קשתה עליו, והוא התחיל לחזור עליו. אז הקיץ, כשהוא חש כאב מקפאון שריריו, מצונן מרוח־ההרים שנשבה דרך החלון הפתוח. הוא הביט אל השעון. השעה היתה שתים. הוא נרדם לארבע שעות. הוא פשט את בגדיו ועלה על המטה, ורגע אחר שראשו נגע בכר — כבר נרדם וי־שן.

היום השלישי אף הוא היה יום של עמל בלתי־פוסק כיוצא בזה. המהירות שבה עבד דז'ו עוררה את התפעלותו של מרטין. דז'ו עבד כשד משחת. הוא היה כבינה מתוחה תחת הקשת, ולא היה אפילו רגע אחד במשך כל היום הארוך, אשר בו לא נלחם על דקות ורגעים. הוא התרכז כולו בעבודתו ובטיכוס־עצות כיצד להסוך זמן, והיה מעיר למרטין על אשר עשה בחמש תנועות מה שאפשר לעשות בשלוש, או כי עשה בשלש תנועות את אשר אפשר היה לעשות בשתים. „להמנע מתנועה לבטלה" — קרא מרטין לדבר, בההבוננו ובעשותו כאשר ראה. הוא היה עובד חרוץ בעצמו, זריז ומסוגל ותמיד היתה גאוותו על זה, ששום איש לא יוכל להתחרות עמו בשום עבודה, באופן שהוא, מרטין, יפגר אחריו. כתוצאה מזה, התרכז אף הוא כך על מטרה יחידה כזאת בעבודתו, בתפסו חיש מהר את הרמזים וההוראות שזרק לו חברו מתוך עבודה. הוא היה „ממרק" את הצוארונים ואת השרוולים, בשפשפו אותם היטב להוציא את העמילן מבינות לעובי הכפול של הבד, כדי שלא יתנפחו ולא יתקמטו אחרי כן בשעת הגיהוץ, והיה עושה זאת במהירות שעוררה תשבחות בפי דז'ו.

אף פעם לא היתה הפסקה של רגע שאין בו מה לעשות, או שאין בו דבר הצריך להעשות. דז'ו לא המתין לשום דבר. לא התעכב על שום דבר, והיה עובר בקפיצה ממעשה למעשה. הם עשו מאתים כתנות בעמילה, בתפשם כל כתונת בתנועת־יד אוספת אחת, שהבליטה בבת־

אחת את חזה הכתונת ואת ערפה, את פיה ואת קצות־שרווליה — מסביב ליד הימנית המסתובבת. באותו רגע עצמו הרימה היד השמאלית את כנפי הכתונת שלא תטבלנה בעמילן, ובאותו רגע עצמו היתה היד הימנית טובלת בתוך העמילן: העמילן היה כל כך רותח, עד שכדי לסחוט אותו, היו צריכים לטבול את ידיהם, טבול וטבול בלי־חשך בתוך עביט של מים קרים. בלילה ההוא עבדו עד עשר שעות וחצי, בטבלם בתוך העמילן את כל כלי־הלבן הדקים והאוריריים, רבי־הקפלים, של הגברות.

— אני אסע לארצות החמה ואתהלך ערום כיום הולדי, — צחק מרטין.

— ואני אשאר בלי עבודה, — ענה דז'ו בכובד־ראש. — אינני יודע שום מלאכה אחרת מלבד כביסה.

— ואתה יודע אותה היטב.

— מן הראוי הוא. התחלתי בה באוקלנד, בהיותי בן אחת־עשרה, ועבודתי היתה לנער את הלבנים ולהגישם למכבש. זה היה לפני שמונה־עשרה שנה, ומאז לא נגעתי בשום עבודה אחרת. אבל העבודה כאין היא נוראה מכל אלו שהיו לי לפניה. צריך היה להעמיד עוד איש אחד, לפחות. מחר נעבוד בלילה. תמיד אנו עובדים במכבש אור ליום חמישי בשבת — צוארונים ובתי־יד.

מרטין כיוון את השען־המעורר, נגש אל השלחן ופתח את ספרו. הוא לא הגיע לסוף הפרק. השורות טושטשו ונתערבבו זו בזו, וראשו התנודד וצנח. הוא קם והתהלך אנה ואנה, כשהוא מכה על ראשו באגרופיו בחימה, אך לא יכול היה להתגבר על חבלי־השינה. הוא העמיד את הספר לנגד עיניו ותמך באצבעותיו את שמורות עיניו, שלא תסגרנה, וכך נרדם — בעינים פקוחות. אז נכנע סוף סוף, ומתוך הכרה למחצה פשט את בגדיו ושכב במטה. הוא ישן שבע שעות, שינה כבדה ומגושמת, והקיץ לקול הפעמון של שעונו, בהרגישו שעדיין לא ישן כל צרכו.

— המרבה אתה לקרוא? — שאל דז'ו.

מרטין הניע בראשו, לאות לאו.

— אין דבר. הלילה עלינו לגלגל במכבש, אך ביום חמישי נגמור בשש. אז יהיה לך פנאי.

אותו יום כיבס מרטין בגדי־צמר, בידים, בתוך עביט גדול, בסבון כתית חריף, ובעזרת חשור של אופן־עגלה מחובר לקנה־בוכנה שהיה קשור למוט של קפיץ.

— המצאתי! — אמר דז'ו בגאון. — טובה מדף־הכיבוס ומניחת

לפרקי האצבעות, וחוץ מזה — מקמצת לפחות חמשה־עשר רגע בשבוע, וחמשה־עשר רגע אינם קמצוץ טבק בעבודת־פרך זו.

להעביר את הצוארונים ואת בתי־היד דרך המכבש — זה היה רעיונו של דז'ו. באותו ערב בשעה שעבדו לאור החשמל, הסביר את הענין.

— שום מכבסה אינה נוהגת כך, מלבד זו שלנו. ואני מוכרח לעשות כך, אם רצוני לגמור את המלאכה בערב יום ראשון בשלש שעות אחר־הצהרים. אבל אנכי יודע כיצד לעשות זאת, וזהו כל ההבדל. צריך שתהיה מדה נכונה של חום ושל לחץ, וצריך להעבירם שלש פעמים בזו אחר זו, הביטה־נא על זה! — הוא הרים בית־יד לבן, — אי־אפשר שיצא טוב מזה גם בעבודת ידים.

יום חמישי, ודז'ו היה מלא חימה: צרור לבנים דקים של גברות עתה זה הובא.

— אנכי אתפטר, — הודיע. — אני לא אסבול את זאת. אני אעזוב את המלאכה באמצע. למה זה אנכי עובד כחמור כל השבוע ומקמץ ברגעים, אם המה באים ומעמיסים עלי עוד נוספות כאלה? חיים אנחנו במדינה חפשית, ואני — הנני ואגיד לאותו הולנדי שמן את דעתי על אודותיו. ואנכי לא צרפתית אדבר אליו. לשון פשוטה של ארצות־הברית היא טובה למדי בשבילי. זה בא ומטיל עלי עוד לבנים דקים, נוספות!

— אנוסים נהיה לעבוד הלילה, — אמר כעבור רגע, בהחליפו את דעתו ובהכנעו תחת יד הגורל.

ומרטין לא קרא גם הלילה. במשך כל השבוע לא ראה עתון, — ומוזר היה לו הדבר — גם לא חש כל צורך בו. החדשות לא עניינו אותו. הוא היה עיף ורצוץ יותר מדי, מאשר יתענין במה שהוא, אף כי התכונן לצאת בשבת אחר־הצהרים, אם יספיקו לגמור את המלאכה בשלש, ולנסוע על אופניו לאוקלנד. זה היה מרחק של שבעים מיל, ואם יעבור אותו מרחק עצמו בדרך חזרתו ביום ראשון אחר הצהרים, תאבד לו, כמובן, המנוחה הדרושה לו לעבודת השבוע הבא. הרבה יותר קל היה לנסוע ברכבת, אבל מחיר הנסיעה הזאת, הלוך ושוב, היה שני דולרים וחצי, והוא — הלא כוונתו היא לחסוך כסף.

17

מרטין למד כמה מיני־מלאכה. בשבוע הראשון לעבודתם, במשך אחרי־הצהרים של יום אחד, גמרו הוא ודז'ו את מאתים הכתנות הלבנות. דז'ו עבד במכונת־הגיהוץ — זאת היתה מכונה שמגהץ חם היה תלוי בה בקצה קפיץ של פלדה, שהיה יוצר את הלחץ. באופן כזה היה מגהץ את פי־הכתונת, שהיה זוקפו מאונח לגופה של הכתונת, את קצות־השרוולים ואת השכם, והיה מעלה את ברק־המוגמר על גבי החזה. כמעט שהיה גומר אותן, היה זורקן על השבכה שעמדה בינו ובין מרטין, וזה היה תופשן ו„ממלא" אחריו. עבודה זו היתה לגהץ את כל חלקי־הכתונת שלא נטבלו בעמילה.

זאת היתה עבודה מפרכת את הגוף, שנמשכה שעות תמימות בזו אחר זו, בכל המהירות האפשרית. בחוץ, על גבי המרפסות רחבות־הידים של בית־המלון, ישבו אנשים ונשים, לבושים כלי־לבן קרירים, שתו משקאות־קרח וצננו את דמם. אבל האויר בבית־הכביסה היה כלחישה מפעפעת. המה התנור הענקי, והוא אדום ומלובן חליפות, בעוד שהמגהצים, המתנועעים על גבי הלבנים הלחים, היו מעלים ענני־קיטור. חומם של מגהצים אלה שונה היה מן החום של מגהצים שבעלות־בית רגילות בהם. מגהץ שהיה כשר לגבי הבדיקה הפשוטה של אצבע רטובה נחשב קר בעיני דז'ו ומרטין, ובדיקה כזאת לא היה להם חפץ בה. הם היו בודקים, באחזם את המגהצים סמוך ללחים ובמדדם את מדת־חומם באיזו תפיסת־שכל נסתרת, שמרטין התפעל ממנה אך לא יכול להבינה. אם נתברר שהמגהצים, המחוממים זה עתה, הם חמים יותר מדי, היו תולים אותם על מוטות־ברזל וטובלים אותם במים קרים. אף דבר זה דרש כח־שופט דק ורב־הדיוק. שהיה יתרה במים במשך חלק קטן של רגע, וחוד־הלהב, הדק מן הדק, כדוק המשי, — של מדת־החום הנכונה הלך לאיבוד. ומרטין היה מתפלא בעצמו לכח־הדיוק שנתפתח בו — כח־דיוק אבטומטי ומבוסס על הרגשת־המדה שהיתה דומה למכונה ונקיה מטעות.

ברם, כדי להתפלא לא היה פנאי כל עיקר. כל מעיניו של מרטין נצטמצמו בעבודתו. הוא היה מעביד את מוחו ואת ידיו כמכונה בעלת־שכל, ולא נשאר מקום במוחו בשביל העולם ומלואו ושאלותיו העצומות. כל רהטי רוחו ומבואיו הרחבים והמרובים היו סגורים ומסוגרים וחתומים.

חלל־נפשו רב־ההדים לא היה אלא חדר צר של צריח־מגדל, כעין מצפה, אשר משם יצאו הפקודות לזרועו ולשרירי־שכמו, לעשר אצבעותיו הזריזות ולמגהץ המתנועע בחפזון במסלתו המקוטרת, בתנועות רחבות ושוטפות; כך וכך תנועות, לא פחות ולא יותר; עד כאן כל תנועה ותנועה. ואף לא כחוט־השערה יותר מזה; התנועע ועבור בלי־סוף על גבי שרוולים וצלעות, כתף ושובל, והשלך את הכתנות הנגמרות מבלי לקמטן, על גבי דף־הקיבול. ובעוד לבו מכה גלים בחפזונו, היתה ידו פשוטה ליטול כתונת שניה. וכך היה הדבר נמשך והולך, שעה אחר שעה, בעוד שבחוץ היה העולם ומלואו מתעלף תחת חמתה של קליפורניה שיצאה מנרתיקה. ואולם בחדר הזה, המחומם כקלחת, לא היה זמן להתעלף. האורחים הקרירים שעל גבי המרפסות זקוקים היו לכלי־לבן נקיים.

פלגי־זיעה זרמו מבשרו של מרטין. הוא היה שותה מים למכביר, אבל חום־היום היה כל כך גדול, נוסף על חום העמל, והמים היו מסתננים ונובעים דרך כל הנקבים של בשרו ומכל חלולי־עורו. בעבדו בספינה היתה עבודתו נותנת בידו תמיד, חוץ מלעתים רחוקות, סיפק רב להתיחד עם נפשו. בעלי הספינה היו הבעלים של זמנו בלבד; ואולם כאן היו בעלי בית־המלון גם השליטים על מחשבותיו של מרטין. לא היתה לו מחשבה אחרת על פני העמל המענה את העצבים והמפרך את הגוף ומכלהו. חוץ מאשר על זה, אי־אפשר היה לחשוב בכלל. הוא לא יסף לדעת כי אהב את רות. היא לא היתה קימת, יען כי לנפשו המורדפת בלי־חשך לא היה פנאי להזכר בה. ורק בלילה, בעלותו על יצועו עיף ורצוץ, או בשעת ארוחת־הבוקר עם השכמה היתה נראית לו ברורה בזכרונות צפים והולפים.

— זהו גיהנום, מה? — העיר פעם דז'ו.

מרטין נענע בראשו לאות הסכמה, אבל ההערה הרגיזה אותו במשהו. דז'ו אמר דבר מובן מאליו ומיותר. הם לא שוחחו ביניהם בשעת העבודה. השיחה היתה מוציאה אותם ממסלולם, כמו שעשתה הפעם, בגרמה למרטין להחסיר תנועה אחת מתנועות־המגהץ ולעשות אחר־כך שתי תנועות מיותרות, בטרם יכנס שוב למסלולו הרגיל.

בבוקר יום ששי עבדה מכונת הכיבוס. שתי פעמים בשבוע היה עליהם לעסוק, מההל עד גמירא, בכבסים של בית־המלון, כגון סדינים, צפות־כר, יריעות־מטה, מפות־שולחן ומפיות־סעודה. בגמרם עבודה זו היו נגשים ל„עמילה דקה", — כלי־לבן של נשים. זאת היתה עבודה אטית, עמל עקש ופתלתול, הדורש זהירות ודקות, ומרטין לא למד אותה על נקלה כל כך. חוץ מזה, לא ניתנה לו ההזדמנות ללמוד אותה מתוך טעויות: כאן טעות היתה אסון.

— ראה נא זאת, — אמר דז'ו, בהרימו חושן־נשים דק ואורירי,

שיכל היה, לפי מראהו, לקמצו לתוך אגרופו האחד. — עשה נא צרבת בחפץ זה, והרי לך עשרים דולר מנוכים ממשכורתך.

ומרטין לא עשה צרבת בחפץ זה, אלא הקל ככל האפשר את מתיחות־שריריו, אף כי מתיחות־עצביו עלתה רב יתר על אשר היתה קודם, והקשיב כמסכים אל האלה־הקללה היוצאת כפי חברו, כשהוא עמל ומתענה על גבי החפצים הנאים והיקרים שנשים לובשות אותם, נשים שאינן מחויבות לכבס בעצמן את לבניהן. „העמילה הדקה" היתה לזועה ולפלצות למרטין, וכן היתה לדז'ו. העמילה הדקה היא שגזלה מהם את הרגעים שחסכו בעמל כה רב. בה היו עוסקים יום תמים. בשבע בערב הפסיקו מעבודה זו, כדי להעביר את הכבסים של בית־המלון דרך המכבש. מעשר בלילה, כשאורחי בית־המלון נמו את שנתם, היו שני הכובסים שלנו מזיעים על גבי „העמילה הדקה" עד חצות הלילה, עד אחת, עד שתים. בשתי שעות ומחצה אחרי חצות היו פוסקים.

ביום שבת בבוקר שבו אל ה„עמילה הדקה" ולכמה שיירי עבודה ו„ענינים קלים", ובשלש שעות אחרי־הצהרים היו גומרים את עבודת השבוע.

— הן לא תאמר לנסוע עוד מרחק שבעים המיל לאוקלנד על אופניך, נוסף על זה? — שאל דז'ו בשבתם יחד על גבי המדרגות, והוא מעלה עשן כמנצח.

— מוכרח אני, — ענה לו מרטין.

— בשביל מה אתה הולך שמה — בשביל נערה?

— לא; בשביל לחסוך שני דולרים וחצי כרטיס הרכבת. חפץ אני להחליף איזה ספרים בספריה.

— למה לא תשלח ולא תקבל אותם על ידי הדואר? זה יעלה לך רק ברבע־דולר כל משלוח.

מרטין עיין בדבר.

— ומחר תנוח, — דבר הלז על לבו, — אתה זקוק לכך. הנה־נא ידעתי, כי אנכי זקוק לכך. אני מדולדל לחלוטין.

הכרת פניו ענתה בו שכך הוא. הוא שהתאושש תמיד והתגבר כארי על הכל, בלתי־זקוק למנוחה, נלחם על קוצו של רגע ועל מספר־הדקים במשך כל ימות השבוע, מתנכל בערמה לאיחורים, נאבק עם מכשולים ומנצחם, כולו מעין נובע של מרץ בלי־הפוגה, מכונת־תנועה אנושית שגלגליה כסופה ירוצון, „מזיק" בעבודה, — עכשיו, כשגמר את כל מתכונת השבוע, נמצא במצב של אפיסות הכחות. הוא היה יגע וזעף, ופניו הנאים נפלו וכחשו מחולשה. הוא העלה עשן מן הסיגרטה שבפיו, כאילו היה

בלי רוח הים, ולקולו היה גון נח ומונוטוני מיוחד. כל העוז והאומץ עזבוהו, כל אשו כבתה. נצחונו נראה נצחון נוגה מאד.

— ובשבוע הבא עלינו לשוב ולעשות כל זאת עוד פעם, — אמר בקול תוגה. — ומה מועיל יש בכל זה, מה? — לפעמים אני חושב, הלואי והייתי כאחד האורחיב־הפורחים. הללו אינם עובדים ומתפרנסים בריוח. יה! מי ישקני כוס שכר! אבל אין בי הכח לקום ולרדת הכפרה, ללגום לגימה. אתה השאר כאן, ושלח את ספריך על ידי הדואר, שאם לאו אינך אלא שוטה גמור!

— אך מה אעשה כל יום הראשון? — שאל מרטין.

— הינפש! אינך יודע כלל מה עיף הנך. העבודה! ביום ראשון אני עיף כל כך, שאיני יכול אפילו לקרוא את העתונים! פעם הייתי חולה־טיפוס. בבית־החולים — שני חדשים ומחצה. במשך כל הזמן לא עשיתי כל מלאכה, אף באצבע גרידא. זה היה נפלא!

— זה היה נפלא! — חזר כמתוך חלום, כעבור רגע.

מרטין עשה לו אמבטי, וכשובו מן הרחצה, מצא שהכובס הראשי נעלם ואיננו. קרוב לודאי שהלך לשתות את כוס השכר שנפשו חשקה בה, החליט מרטין. אבל הדרך של חצי־מיל הכפרה, כדי לרדת לראות מה לחברו, נראתה לו כנסיעה רחוקה. הוא שכב על מטתו נשול נעלים, בחפצו להחליט דבר. הוא לא נטל ספר בידו. הוא היה עיף יותר מדי מלהרגיש חבלי־שינה, וכך שכב כמעט בלי מחשבות, בקפאון של עיפות, עד שהגיע זמן ארוחת־הערב. דז'ו לא הופיע — מקומו נפקד על יד השולחן, וכשמוע מרטין את הערתו של הגנן, שקרוב לודאי כי דז'ו מפרק כעת את משענות בית־המרזח, הבין מיד את הענין. הוא שכב לישון מיד אחרי הארוחה, וממחרת הבוקר החליט כי כבר נח והחליף כח כראוי. דז'ו עדיין לא שב, ומרטין השיג לו עתון של יום ראשון, והשתרע בפנת־צאלים תחת אחד העצים. הבוקר עבר, והוא לא ידע כיצד, הוא לא נרדם, איש לא הפריע את מנוחתו, ובכל זאת לא גמר לקרוא את העתון. הוא חזר לקרוא בו אחרי הצהרים ונרדם עליו עד בוש.

כך עבר יום הראשון, וביום שני בבוקר עמד ועבד בחריצות ובחפזון, בבררו את הכבסים למיניהם, בעוד שדז'ו חבוש אלונטית הדוקה לראשו, עמד ליד מכונת־הכיבוס ובחש את הסבון המרוכך, כשהוא נאנח ומקלל חליפות.

— אני פשוט אין־אונים כנגד זה, — ביאר למרטין. — אנוס אני לשתות משמגיע אור ליום ראשון.

עבר שבוע שני — שוב מלחמה גדולה וארוכה, שניטשה ערב ערב גם לאור החשמל, והגיעה לסופה ביום שבת בשלש שעות אחרי־הצהרים,

כשדז׳ו התענג על שעתו, שעת הנצחון הכמוש והנובל, ואחר ירד הכפרה לבקש לו שכחה. יום שבתון זה עבר על מרטין כמו זה שלפניו. הוא ישן בצל העצים, תעה אילך ואילך בעמל רב בין עמודי העתון, ובלה שעות ארוכות בשכבו פרקדן, בטל מכל מעשה ומכל מחשבה. הוא היה המום יותר מדי מאשר יוכל לחשוב מחשבות, אף כי הכיר בלבו שאין הוא מרוצה מעצמו כל עיקר. הוא היה מורת־רוח לעצמו, כאילו משהו השפיל אותו או כאילו היתה קללתו בו, כובשת את כולו. כל מה שהיה כאלהים בקרבו נמחה וגורש מתוכו. ניטל עוקצה של תשוקת־הנצחון; לא היתה בו די חיוניות להרגיש את מגעה המעורר של אותה תשוקה. חשוב היה כמת. דומה היה בעיניו לבהמה — בהמה מושכת בעול. הוא לא ראה כל יופי באור־החמה המסתנן דרך העלים הירוקים, גם כיפת התכלת של הרקיע לא יספה ללחוש לו כמו בשכבר הימים, לרמוז לו על סודות מרחקי אין־סוף ורזי־עולם הרוטטים אל גיל להגלות. החיים היו נואלים ומטומטמים עד לבלי שאת וטעמם בפיו היה טעם רע. פרוכת שחורה כסתה את הראי של חזונו הפנימי, ודמיונו היה מוטל חולה בחדר אפל, מקום שם לא חדרה אף קרן־אור אחת. הוא קנא בזד׳ו, היושב שם בכפר, קורס וזוחל, מפרק את המשענות בבית־המרזח, כשמוחו שורץ תולעים והוא מנסך בשמחה ורואה „בגילופין" דברים משמחי־לב; שוגה בהזיות ונאדר בשכרון ושוכח את בקר יום השני ואת השבוע של עמל ממית הבא עליו.

שבוע שלישי עבר, ומרטין חש תיעוב לעצמו ובחל בחיים. הרגשה של כשלון העיקה עליו. צדקו העורכים שסרבו לקבל את החומר שלו. עכשיו יכול לראות זאת ברור וללעוג לעצמו ולהלומותיו אשר חלם. רות החזירה לו את „שירי הים" על ידי הדואר. הוא קרא את מכתבה בלי חמדה. היא השתדלה כפי יכלתה לומר לו, כי מצאו מאוד חן בעיניה, וכי יפים המה עד מאוד. אפס כי לא יכלה לשקר ולא יכלה להסתיר מעצמה את האמת. היא ידעה שהם אינם אלא נסיון שלא הצליח, והוא קרא את דעתה זו מבין השיטין הנרפות והקרירות של כל מכתבה. והיא צדקה. הוא היה בטוח בדבר עכשיו, כשקרא שנית את השירים. היופי עם הפלא עזבוהו, ובקראו זאת השירים, ראה שהוא מתפלא ושואל את עצמו: מה היתה כינתו אז, כאשר כתב אותם. משפטיו הנועזים ואמרותיו אשר הרהיב בנפשו לכתוב — עשו עליו כעת רושם של גרוטסקה, בטוייו המוצלחים נראו לו כמפלצות והכל היה הבל, רעיון־רוח הסר־ערך. יכול היה לשרוף את „שירי הים" תיכף ומיד, אילו אך היה בו די כח־רצון להבעירם באש. חדר המכונות היה קרוב, ואולם עצם הטרחה לשאתם שמה לא היתה כדאית: את כל כח־תנועתו הוציא בכבסו לבנים של אנשים אחרים. לו לעצמו ולצרכו לא נשאר מאומה.

הוא החליט בלבו, כי ביום הראשון הבא יאסוף את כל כחותיו ויענה לרות על מכתבה, אבל ביום שבת אחרי־הצהרים, אחרי גמר העבודה ואחרי התרחצו, גברה עליו תשוקת השכחה. „שמא ארד הכפרה ואראה מה מעשהו של דז׳ו" — בזה הנוסח דיבר אל עצמו; ובאותו רגע ידע כי משקר הוא לעצמו. אך היה מסרב לעמוד על הדבר, יען כי רצונו היה לשכוח. הוא שם פעמיו הכפרה, לאטו ובלי־משים, אך במדה שהתקרב אל בית־המרזח החיש את צעדיו למרות רצונו.

— כסבור הייתי שאתה רע לצפרדע, — היתה קבלת־הפנים של דז׳ו.

מרטין לא הואיל להצטדק, אלא הזמין ויסקי, ומלא את כוסו על גדותיה בטרם יתן את הבקבוק לדז׳ו, באמרו בזעף:

— מזוג מהר — אל תעמוד על הדוכן כל הלילה.

דז׳ו התמהמה והשהה את הבקבוק בידו כמשתעשע, ומרטין לא חפץ לחמתין לו, אלא הפך את הכוס אל תוך פיו בבת אחת ומזג לו כוס שניה.

— עכשיו יכול אני להמתין לך, — אמר בקול סר וזעף, — אך הזדרז נא.

דז׳ו הזדרז והם שתו יחדיו.

— המלאכה היא שעשתה זאת, אי? — שאל דז׳ו.

מרטין לא אבה לבוא בדברים על אודות הענין.

— זה גיהנום ממש, יודע אני, — המשיך השני; — אבל קשה עלי משום־מה לראותך עוזב את מחנה הצפרדעים, מרטין. מילא, לחיים!

מרטין היה ממשיך את שתיתו בשתיקה, כשהוא חותך בשיניו את פקודותיו לבעלים ואת הזמנותיו למלצרים ומטיל בזה אימה על המוזג, בחור כפרי רך בעל עינים כחולות מימיות ושער מסולק לצדדים באמצע הקרקפת, שהיה חושש לכספו.

— שערוריה היא, כיצד הם מעבידים אותנו בפרך, שדים מסכנים שכמותנו, — העיר דז׳ו. — אילולא הייתי הופך כוס אל פי, הייתי הופך את הקערה על פיה, הייתי מבעיר באש את כל המבשלה שתחת ידי. הלגימה שאני לוקח היא היא המצילה אותם מידי, יכול אתה להאמין לדברתי.

אך מרטין לא ענה דבר. עוד שתים שלש כוסות, ובמוחו התחילו לשרוץ תולעי־השכרון. האח! החיים שבו אליו, — זו היתה נשימת החיים הראשונה שנשם מזה שבועות שלשה, חלומותיו שבו אליו. הדמיון הגיח ויצא מהדרו האפל והעהיר עליו את פתויו — משהו בהיר כלהבה. הראי של חזונו שב והיה מלוטש וטהור ככסף — לוח נחושת קלל מבריק ומזהיר ומוכן לקבל את כתובת הקעקע של הדמיונות. הפלא עם היופי התהלכו עמו

על אדמות, וידם לא זזה מתוך ידו, וכל הכח והעצמה — לא היו. הוא נסה לספר את זאת לדז'ו, אבל לדז'ו היו חזיונות משלו, שיטות בטוחות שאינן מוטלות בספק, שעל פיהן יוכל להחלץ מן העבדות של עבודת־הכביסה ולהיות בעצמו לבעל בית־כביסה גדול של קיטור.

— אני אומר לך, מרטין, בבית־הכביסה שלי לא יעבדו ילדים — לעולם לא יהיה כדבר הזה! ואף אחד — אף לא נפש חיה — לא יהא עובד אחרי שש בערב. שומע אתה את אשר אמרתי? היה יהיו לי די מכונות ודי פועלים כדי לעשות את הכל בשעות־העבודה ההוגנות; ושמע־נא, מרטין, כה יעזר לי אלהים וכה יוסיף: הריני ממנה אותך למשגיח ראשי, והמכשלה הזאת תחת ידך — הכל, הכל! והנה התכנית אשר לי. אני אחדל מן השתיה — אהיה רע לצפרדע, — ואחשוך כסף במשך שנתים — אחששוך, ואז...

אבל מרטין פנה ועזב אותו, והלז המשיך לספר את תכניתו למוזג, עד שנשוא־הפנים הלז נקרא אחר כבוד להגיש משקאות לשני כפריים שנכנסו זה עתה וקבלו את הזמנתו של מרטין לכבדם. מרטין פזר כסף על ימין ועל שמאל ברחבות־נסיכים, בהזמינו את כל הבא, את פועלי־האחוזה, את משרת־האורוה ואת עוזר־הגנן מבית־המלון, את המוזג עצמו ואת היחף המתחמק, שהתגנב כצל לבוא אל תוך הבית פנימה וכצל צנח בקרן־זוית של בית־מרזח.

18

בבוקר יום שני היה דז'ו גאנק, בהריקו את מעמסת הכבסים הראשונה אל תוך מכונת־הכיבוס.

— שמע נא, — החל.

— אל תדבר אלי! — נזף בו מרטין.

— סלח לי, דז'ו, — אמר בצהרים, כשהפסיקו מעבודתם ללכת לארוחה.

הדמעות נקבצו ובאו לתוך עיניו של דז'ו.

— אין בכך כלום, בחור! — אמר — אנחנו בגיהנום, ואין אנו יכולים לעזור לעצמנו. ויודע אתה, אנכי כאילו מחבב אותך חבה יתרה. על כן פגע בי דברך. אני דבקתי בך למן הרגע הראשון.

מרטין לחץ את כף־ידו.

— הבה נתפטר, — הציע דז'ו. הבה נעזוב את כל הענין, ונצא לנדודים, נהיה ליחפים. מעולם לא נסיתי זאת, אבל הרי זה צריך להיות קל ונפלא. וכל עבודה אין. חשוב־נא והגע בעצמך — שום עבודה! פעם הייתי חולה — טיפוס — בבית־החולים, וזה היה נפלא. הלואי וחליתי שנית!

השבוע נמשך. והימים נקפו בעצלתים. בית־המלון היה מלא, ו„עמילה דקה" נוספת נתכה עליהם כמטר. הם הראו נפלאות של אומץ־רוח והריצות־המעשה. הם נאבקו עם עמלם מדי לילה בלילו עד בוש לאור החשמל, קצצו בארוחותיהם ו„חטפו" אפילו חצי־שעה של עבודה לפני ארוחת־הבוקר. מרטין חדל מלהתרחץ בוקר בוקר במים קרים. כל רגע ורגע היה חפזון, חפזון, חפזון, ודז'ו היה הרועה הנאמן והזריז של הרגעים, בכנסו אותם בזהירות לעדרים, מבלי לאבד אף אחד מהם, במנותו אותם, חזור ומנה ככילי את זהבו, בעבדו בלי־הפוגה כמתוך שגעון, משוגע־מעמל, כמין מכונה קדחתנית שנעזרה יפה על ידי אותה מכונה, שניה, אשר קראה את עצמה לפנים בשם בן־אדם, מרטין עדן.

ואולם לחשוב היה מרטין מסוגל רק לרגעים רחוקים. זבול מחשבותיו היה ריק ומסוגר, חלונותיו סתומים בקרשים, והוא עצמו היה שוערו המתהלך כצל־רפאים. הוא היה צל־רפאים. דז'ו צדק. צללים היו שניהם, וכאן העולם התחתון של העמל, התופת. או שמא חלום הוא זה? לעתים, בחום המלא קיטור ולחישה, בהניעו בזרועו את המגהצים הכבדים אנה ואנה על פני המלבושים הלבנים, היה עולה על דעתו שאין זה אלא חלום. כעבור שעה קלה, ואולי כעבור אלף שנים, יקיץ בחדרו הקטן, לפני שולחנו המוכתם כתמי־דיו, וישוב לכתיבתו במקום שהפסיק ביום אתמול. ואולי גם זה אך חלום הוא, ויקיצתו תהיה אל חילוף־המשמרות בספינה, כאשר יקפוץ מעל יצועו ב„פוקסל" *) המתנדנד, ויעלה על המכסה, תחת כוכבי שמי־הדרום, ויטול לידו את ההגה, ויחוש את רוח המוסון הקריר החודר לעצמותיו.

יום־השבת הגיע, ועמו נצחון־השוא הריק של השעה השלישית.

— כסבור אני שארד הכפרה ואשתה כוס שכר, — אמר דז'ו, בקולו המשונה, המונוטוני, שהיה מיוחד לו בשעות אפיסות הכחות של סוף־השבוע.

מרטין כאילו התעורר לפתע פתאום. הוא פיתח את שק־המכשירים ומשח בשמן את האופנים, זרה אבק על השרשרת והדק את הרכובות.

---

*) תא המלחים בקצה הספינה.

דז'ו היה בחצי הדרך לבית־המרזח כאשר עבר על פניו מרטין, כשהוא כפוף על גבי ידות־האופניים ורגליו מניעות את הגלגלים הגדולים בכח ריתמי, ופניו קובצו בעקשנות לקראת שבעים מיל של דרך קשה, על מעלות ומורדות ואבק רב. אותו לילה לן באואקלנד, וביום ראשון שב ועשה את שבעים המיל בדרכו חזרה. ובבוקר יום שני, עיף ויגע, התחיל את עבודת השבוע החדש. אבל יין לא שתה.

עבר שבוע חמישי ושישי — וכל הזמן היה חי ועובד כמו מכונה, ולא היה בו אלא כמלוא הניצוץ של משהו יותר מזה, רק שייר־נפש לוהש כגחלת, שהיה מכריח אותו מדי שבת בשבתו לגמא מאה וארבעים מיל. אבל זאת לא היתה המנוחה הדרושה. זה היה למעלה מן המכונה, כביכול, ועזר רק להצמית את הגחלת הלוחשת של שייר־נשמתו, כל הנשאר לו מחייו הקודמים. מקץ השבוע השביעי, מבלי כונה תחילה ומבלי שהיה לו הכח להתנגד לכך, ירד הכפרה יחד עם דז'ו והטביע את חייו בכוסה, זו שעל קרקעה מצא כעין חיים חדשים, — עד בוקר יום שני.

ושוב התחיל מרטין לגמא א"ק, מרחק מאה וארבעים מיל, מדי שבת בשבתו, בהעבירו מגופו את העיפות של התאמצות גדולה ביותר — על ידי התאמצות גדולה מזו. מקץ שלושה חדשים ירד עוד פעם הכפרה, בפעם השלישית, יחד עם דז'ו. הוא מצא כאן שכחה וקם לתחיה, ומתוך הרגשת־חיים זו ראה באור בהיר את הבהמיות שבה הוא שוקע — לא מתוך השיכרות, אלא בגלל העבודה הקשה. השתיה לשכרה היתה מכובב. לא סבה. היא באה בהכרח בעקבות העבודה, כמו שהלילה בא בעקבות היום. לא על ידי היותו לבהמת־משא יוכל להגיע אל המרומים המאוויים, היה דבר הויסקי אליו, הבשורה, שהמשקה לחש לו בלאט. והוא הניע בראשו בהסכמה. היי"ש חכם הוא. צפנת פענח הוא.

הוא קרא למוזג ובקש לתת לו נייר ועפרון, והזמין משקה בשביל כל האורחים, ובעוד הם שותים כולם לחייו, סמך על השולחן ורשם דבר־מה על הגליון.

— טלגרמה, דז'ו, — אמר. — קרא נא.

דז'ו קרא אותה במבט לגלגן של שכור. אבל מה שקרא הפיג, כנראה, את שכרונו. הוא הביט אל חברו בתוכחה, והדמעות עולות ונקוות בעיניו וזולגות ויורדות על לחייו.

— האומנם אומר אתה לחזור בך מהבטחתך לי, מרטין? — שאל ביאוש.

מרטין נענע בראשו, לאמר: „כן", וקרא לאחד מן ההולכים בטל שבבית־המרזח, למען ילך וישא את הטלגרמה למשרד־הדואר.

— המתן נא! — מלמל דז'ו בקול חנוק. — תן לי לחשוב מעט.

הוא אחז בסומכות־המזיגה, כשרגליו פקות תחתיו וכושלות ומרטין תמך אותו בזרועו, בעוד הלז חושב ונמלך בדעתו.

— כתוב אפוא שני כובסים, — אמר פתאום, — הנה, הבה ואתקן.

— למה זה תתפטר אתה? — שאל מרטין.

— מאותה סבה עצמה שאתה עושה כך.

— אבל אני אהיה לספן; אתה אינך יודע מלאכה זו.

— לאו, — ענה הלז; — אבל להיות יחף אוכל היטב, אוכל היטב.

מרטין הסתכל בו רגע בעין בוחנת, ואחר קרא:

— חי נפשי! סבור אני שאתה צודק! טוב להיות יחף מלהיות בהמה של משא, לכל הפחות תהיה, בן־אדם! וזהו יותר משעשית כל ימי חייך.

— פעם הייתי בבית־החולים, — העיר לו דז'ו על כך, — זה היה נפלא. טיפוס — הספרתי לך?

ובעוד מרטין משנה את נוסח הטלגרמה וכותב „שני כובסים", המשיך דז'ו:

— כשהייתי בבית־החולים לא הייתי מתאווה תאוה לשתות יין כלל. משונה הדבר, לא כן? אבל כשאנכי עובד כל השבוע עבודת פרך, הריני מוכרח להריק כוס. השמת לבך, כי הרקהים והטבחים שותים כולם לשכרה? והאופים, כמו כן? עבודת־הפרך היא. אנוסים הם לעשות כך, אין ספק. הנה, תן לי לשלם את מחצית מחיר הטלגרמה.

— הבה ואהבוט אותך בעבור זה, — הציע מרטין.

— בואו הנה, כל איש, ושתו לחיים! — קרא דז'ו, אחרי שרבבו את הקוביות וזרקו אותן על שולחן־המזיגה הרטוב, להפיל פור. — אנכי המכבד!

בבוקר יום שני היה דז'ו כמשוגע מרוב צפיה. כאב־ראשו לא איכפת היה לו וגם העבודה לא ענינה אותו. הרגעים התגנבו וברחו עדרים־עדרים והלכו לאיבוד, בעוד שרוחם רעה היה מביט החוצה בעד החלון אל זהר השמש ואל העצים.

— הבט נא וראה! — קרא. — וכל זה שלי הוא! הפקר! יכול אני לשכב תחת העצים ההם ולישון אלף שנים, אם רצוני בכך. אוה, מרטין, בוא ונלך; הבה ונעזוב הכל. מה תועלת יש בדבר, לחכות עוד רגע? שם בחוץ היא ארץ הבטלה כי נעמה, ולי יש כרטיס־מסע לשם, ואין זה כרטיס הליכה־וחזרה, לעזאזל.

כעבור רגעים אחדים, בהעמיסו על עגלת־היד כבסים מגואלים בשביל מכונת־הכיבוס, ראה דז'ו בין הכבסים את כתנתו של מנהל בית־המלון. הוא ידע את סימניה, ומתוך הכרת־החופש נאדרית שבאה לו לפתע כתגמים, השליך את הכתונת על הארץ והחל לרמוס אותה ברגליו.

— הלואי והיית אתה בעצמך בתוכה, ראש־חזיר הולנדי! — צעק.

— בתוכה, וכאן, כאן, במקום שתפשתיך! קח לך את זאת, ואת זאת, ואת זאת, ימח שמך! עצרו בי, מי שהוא! עצרו בי!

מרטין צחק, והחזירו לעבודתו. אור ליום רביעי באו הכובסים החדשים, ושארית השבוע עברה בהכנסת הבאים מחדש לתוך עניני העבודה והרגליה. דז'ו היה מסב לנגדם ומבאר את שיטתו, אבל לעבוד לא יסף.

— אף לא באצבע קלה, — הכריז, — אף לא באצבע קלה! רשאים הבעלים לגרש אותי, אם רצונם בכך, אך אם זאת יעשו, והלכתי לי מיד. שום עבודה אין לי עוד כאן, רב תודות! מקומי הוא בקרונות־המשא לנסיעה ותחת העצים הרעננים למנוחה. עבדו אתם, עבדים! כך טוב ויאה! היו עבדים והזיעו כהוגן! היו עבדים ושפכו זיעה! וכאשר תמותו תרקבו קבר, ממש כמוני, ומהו ההבדל כיצד אתם חיים — אי? הגידו לי זאת — מהו ההבדל אחרי ככלות הכל?

בשבת קבלו את משכורתם ובאו אל פרשת הדרכים.

— אין איפוא תועלת בדבר שאבקש אותך לשנות את דעתך ולארח לי על דרכי? — שאל דז'ו ביאוש.

מרטין הניע את ראשו, לאמר: „לא". הוא עמד על יד האופנים, מוכן לדרך. הם לחצו איש את יד רעהו, ודז'ו עכב בידו את כף מרטין לרגע, באמרו:

— עוד אשוב אראה אותך, מרטין, בטרם נמות אני ואתה. זהו דבר ברור. אני חש זאת בכל אברי. היה שלום, מרטין, והיה ברכה. אוהב אני אותך אהבת תופת, אתה ידעת!

הוא נשאר עומד, צלם אובד, על אם הדרך, עומד ומביט אחרי מרטין עד אשר פנה הלז כאשר ירטה לו הדרך ונעלם מעיניו.

— זה פרא־אדם כהלכה, בחור זה, — מלמל; — פרא־אדם כהלכה.

אז שרך את דרכו לאטו, ופנה בדרך־המלך אל המשאבה, מקום שם כהצי־תריסר הולכי־בטל שכבו במשעול־צדדי וחכו לרכבת־המשא העולה צפונה.

19

רות ומשפחתה חזרו לביתם, ומרטין, משחזר לאוקלנד, היה מרבה לבקר אותה. היא, כיון שקבלה את התואר שלה, שוב לא עסקה בלימודים; והוא, כיון שהתיש את כל כחותיו הרוחניים והגופניים בעבודה הקשה, שוב לא עסק בכתיבה. דבר זה הרבה להם פנאי, לאחד בשביל השני, יותר משהיה להם עד כה, וקרבת־הנפש שביניהם היתה גדלה והולכת.

בתחילה לא היה מרטין עושה כלום, אלא נח. היה ישן הרבה ומבלה שעות רבות בהרהורים ובטלה. הוא היה כמי שמחלים אחרי פורענות נוראה. הסימנים הראשונים של יקיצתו באו, כשהחל לחוש ענין בקריאת עתון וקרא בו בפחות רפיון ועצלות. ואז שב גם לקרוא בספרים — ספורים קלים ושירים — ומקץ עוד ימים מספר היה כבר שקוע שנית ראשו ורובו בספרי־הלימוד המוזנחים. גופו הנאדר ובריותו החליפו כח וחדשו את חיוניותם, וכל הגמישות וכח־הקפיצה של הנעורים שבו אליו מחדש.

רות לא הסתירה ממנו את אכזבתה, כאשר הגיד לה, שהוא אומר לרדת בספינה למסע חדש, כאשר אך יחליף כח כראוי.

— למה רוצה אתה לעשות זאת? — שאלה.

— כסף! — היתה תשובתו. — עלי להכין צידה בעוד מועד בשביל התקפתי הבאה — על העורכים. הכסף — קשתי וחרבי במלחמה, ובנידון דידי — כסף וסבלנות.

— אך אם הכסף הוא כל כך נחוץ לך, למה לא נשארת במכבסה?

— יען כי המכבסה היתה הופכת אותי לחיה. עבודת פרך מעין זו, מביאה לידי שכרות.

היא הביטה בו בעינים מלאות בעתה.

— האומנם כונתך...? — מלמלה בקול נפסק.

הנקל היה לו להחלץ מן המצר, אבל גילוי־הלב היה יצרו הטבעי, והוא זכר את החלטתו הנושנה להיות גלוי, ויהי מה.

— כן, ענה. — אמנם זאת היא. כמה פעמים.

היא רעדה ונרתעה מפניו לאחוריה.

— אף איש מן האנשים שהכרתי בימי־חיי לא עשה כזאת. מעולם לא עשה כזאת.

— או אז לא עבדו מעולם במכבסה של בית־המלון „חמי שללי",

— אמר מרטין בצחוק מר. — העמל הוא דבר טוב. נחוץ הוא לבריאות־הגוף, לבריאות האנושיות, אומרים כל המטיפים, וסהדי במרומים שמעולם לא הייתי ירא מפניו! אבל יש גם דבר טוב שהוא מרבה מהכיל, והמכבסה ההיא היא דבר כיוצא בו. ומשום כך אני הולך לעוד מסע אחד בים. כסבור אני שזה יהיה מסעי האחרון, יען כי אחרי שובי אבקיע לי דרך אל מכתבי־העת. בטוח אני בזאת.

היא שתקה ומראה לא היה הוגה־חבה, והוא התחקה עליה בעגמת־נפש, והיה תופס ומבין, כמה קשה לה להבין את אשר עבר עליו.

— ביום מן הימים אכתוב את זה בספר — „ההשפלה שבעמל" או „הפסיכולוגיה של השכרות במעמד העובד", או בשם כיוצא בזה.

מאז נפגשו בראשונה לא נראו אף פעם כל כך רחוקים זה מזו כמו ביום ההוא. ודויו, שנאמר בלב גלוי, ושמבעדו בצבץ רוח המרד דחה אותה מעליו. אבל עצם מורת־הרוח הזאת שהרגישה הפחיד אותה יותר מאשר סבת הרגש הזה. מורת־הרוח שהרגישה לשמע קלקלתו הראתה לה כמה נתקרבה אליו בינתים, ומשהשלימה עם הדבר, נפתחה לפניה ממילא הדרך לקירבה עוד יותר גדולה. גם רחמיה נתעוררו בקרבה, ומחשבות אידיאליסטיות וחלומות תמימים על תיקון נשמתו באו וסייעו לדבר. היא תציל את העלם הפשוט הזה שהרחיק לכת כל כך. היא תגאל אותו מקללתה של סביבת־נעוריו, והיא תגאלהו גם מעצמו, למרות רצונו. כל השאיפות הללו נראו לה כמדרגת־הכרה נאצלה מאוד, והיא גם לא חשרה בעצמה שביסודן קננו הקנאה והתשוקה לאהבה.

הם הרבו לטייל על אופניהם, בהיות מזג־האויר נפלא בימות־השלכת, ומחוץ לעיר, בין הגבעות, היו קוראים שירים בקול רם חליפות, פעם היא ופעם היא, שירים נאצלים, מרוממים את הנפש, שהפנו את המחשבה אל הנשגב. ההתנזרות, הקרבת־עצמו, הסבלנות, החריצות והשאיפות הרמות — אלה היו המדות הטובות שרצתה לטעת בו באמצעי זה, כפי שנתגשמו בדמיונה בדמותם של אביה ושל מיסטר בוטלר ושל אנדרו קארנגי, בן־מהגרים עני שעלה במעלות החברה עד שהיה לאיש המעניק ספרים לכל העולם.

כל הדברים האלה מצאו חן בעיני מרטין, שהוקיר את כונותיה והתענג על חברתה. עתה היטיב להבין את מהלך־מחשבותיה, יותר מאשר קודם, ונפשה שוב לא היתה לו כספר החתום וכחידה פליאה, כמו לפנים. עכשיו היו יחסיהם יחסי אנשים שעומדים על מדרגת־השכלה אחת. חילוקי־הדעות שבינם לא היו גורעים מרגש אהבתו. רגש זה נהיה אפילו חזק משהיה, יען כי הוא אהב אותה כמות שהיא, וחולשתה הגופנית אף היא לא היתה אלא קסם נוסף על קסמיה בעיניו. הוא קרא פעם על אודות

אלישבע ברבט החולנית, שבמשך כמה שנים לא נגעו כפות רגליה בארץ, עד אותו יום־לפידות שבו ברחה עם בראונינג; אז נצבה הכן ברגליה על האדמה תחת רקיע השמים. ומרטין החליט בנפשו שהוא יכול לעשות למען רות מה שעשה בראונינג למען אלישבע. ואולם תחלה היא צריכה לאהוב אותו. כל השאר יהיה אז נקל. הוא ימסוך בה כחות ובריאות, ובעיני רוחו ראה תמונות מחייהם אשר יחיו יחד, לעתיד לבוא! בתוך מסגרת של עבודה ונחת וכל טוב חמרי ראה את עצמו ואת רות קוראים יחד בספרים ומתוכחים על השירה, והיא סמוכה ורפודה על המון כרים לרבצה וקוראת באזניו. כ א ל ה יהיו חייהם בעתיד. תמיד היה רואה בחזונו את התמונה הזאת דוקא, אלא שפעמים ראה אותה נשענת אליו והוא קורא לפניה, כשזרועו מסביב למתניה, וראשה על כתפו, ופעמים היו שניהם גוחנים יחד על גבי דפי יופי שבדפוס. אבל רות אהבה גם את הטבע, ובנדיבות של דמיון היה מותר לה ומשנה את מסגרת התמונה והקריאה המשותפת. וכך היו קוראים לפעמים בספרים בתוך עמקים מסוגרים בין קירות־סלעים מוצבים וגבוהים, או על כרי־דשא שעל במתי ההרים. ושוב, פעם בין חולות־הים החורים כשלרגליהם משתפך קצף הגלים, ופעם הרחק באי־פרצים בלב הים, באזור החמה, מקום שם אשדות־מים נופלים מהר־הגעש ונהפכים לאדים ומגיעים אל הים בצורת צעיפי־ערפל נשאים ברוח ורוטטים לכל נשיבת־אויר קלה. אך תמיד נמצאו שניהם הוא ורות בשטח הראשון, כשני שליטי־יופי, תמיד קוראים יחד בספרים ומספרים יחד ברשמיהם, ומאחוריהם, מאחורי יריעות הטבע שסגרו עליהם, ראה תמיד את עבודתו והצלחתו ואת הכסף אשר השתכר ואשר גאלם מן העולם ומכל אוצרותיו גם יחד.

— הייתי מיעצת לילדתי הקטנה להיות זהירה, — שמעה רות באחד הימים אזהרה מפי אמה.

-- יודעת אני מה כונתך. אבל הרי זה גם בלתי־אפשרי. הוא איננו...

רות התאדמה, אך זאת היתה ביישנות של בתולה שבפעם הראשונה בימי חייה פתחו לה לדבר על ענינים קדושים בעיניה עם האם, הקדושה בעיניה אף היא.

— ...בן סוגך? — גמרה אמה את המשפט.

רות הסכימה לה בתנועת־ראש.

— לא חפצתי להגיד זאת, אבל הוא באמת אינו בן סוגי. הוא פשוט, גס, גברתן — גברתן יותר מדי. והוא לא...

היא הססה ולא יכלה להמשיך דבריה. לא היתה רגילה לדבר עם אמה על ענינים כאלה. ושוב מלאה אמה בקול אחרי מחשבותיה:

— הוא לא חי חיים טהורים בעבר — האם זהו מה שרצית לומר?
רות הכנימה בראשה שוב פעם, ושנית כסה אודם של בושה את פניה.

— אמנם זהו הדבר, — אמרה. — לא אשמתו היא, אבל הוא הרבה לבוא במגע עם...

— עם זוהמה?

— כן, עם זוהמה. והוא מפחיד אותי. לפעמים הוא פשוט מבעית אותי, כשהוא מדבר כך, בפשטות ובקלות על מעשים אשר עשה כאילו אינם אלא דברים בטלים, לא דברים בטלים הם אלה — האין זאת?

הן ישבו חבוקות, אחת בזרועות השניה, וכשהפסיקה רות בדיבורה, היתה אמה מחליקה לה על גב ידה ומחכה עד שתשוב לדבר הלאה.

— אבל הוא מעורר בי ענין עד להפחיד, — המשיכה רות. — במדה ידועה הוא גם ילד־טיפוחי. מלבד זה הרי הוא ידידי־הגבר הראשון — אך לא ידיד ממש; ידיד וחניך כאחד. ולעתים, כשהוא מפחיד אותי, נדמה לי שהוא כלב „בולדוג" שלקחתי לי להשתעשע בו, כדרך הנערות המפונקות, והוא מושך בחזקה את השרשרת ולוטש את שניו ומאיים להתפרץ מתחת ידי.

ושוב המתינה אמה לדבריה.

— משערת אני, שהוא מענין אותי בבחינת כלב כזה. אף יש בו הרבה מן הטוב; אבל יש בו הרבה ממה שיכול להיות למורת־רוחי... בבחינה אחרת. את רואה, שאנכי כבר חשבתי בדבר. הוא מוציא קללות מפיו, הוא מעשן טבק הוא שותה יין, הוא נלחם באגרופיו; כך ספר לי בעצמו, והוא אומר שהוא אוהב זאת. יש בו כל מה שלא צריך להיות בגבר — בגבר שהייתי רוצה בו... — היא הנמיכה את קולה עד מאוד, — ...לבעל. חוץ מזה הוא גברתן יותר מדי. בן־המלך שלי מחויב להיות גבה־קומה ודק־הגזרה ושחור־השער דוקא, — בן־מלך מקסים ומלא־חן. לא; אינני עומדת בסכנה להתאקב במרטין עדן. אילו אירע כדבר הזה והיה זה אסוני הגדול.

— אך אני לא לזאת התכונתי, — הערימה אמה. — החשבת על אודותיו? הוא כל כך בלתי־הוגן ומוזר־הליכות בכל המובנים, כפי שידוע לך, ותארי בנפשך, אם יקרה מקרהו להתאהב בך — מה יהיה?

— אבל הדבר הזה... כבר קרה! — פלטה קריאה מפי רות.

— זאת אפשר היה לחזות מראש, — אמרה מרת מורז בחלקות.

— כיצד אפשר שלא יקרה כך לכל מי שמכיר אותך?

— הנה אולניי שונא אותי תכלית שנאה! — קראה רות בחום־לבב. — ואנכי שונאת את אולניי. מדי המצאו בקרבתי, ארגיש את עצמי

כמו חתול: יש לי ההרגשה שאנוסה אני להלך עמו בקרי, ואפילו כאשר לי אין הרגשה כזאת — מה תועלת בדבר! — אזי הוא מהלך עמי בקרי, בין כך ובין כך. אבל עם מרטין עדן טוב לי. אף איש לא אהב אותי מעולם — נוּנתי. שום גבר — באופן כזה. וכל כך נעים להיות אהובה... באופן כזה. את יודעת מה אני רוצה להגיד, אמי יקירתי! נעים אף ערב הוא להרגיש שאת הנך אמנם ובאמת אשה. — היא כבשה את פניה בחיק אמה, והתיפחה — יודעת אנכי, שאת חושבת כי פרועה אני לשמצה, ואולם אך ביושר ובגלוי־לב אני מספרת מה שאנכי מרגישה.

למרת מורז היתה הרגשה משונה מעורבת מעגמת־נפש ונחת־רוח. בתה־הילדה שהיתה מוסמכת בתואר־המדעים לא היתה עוד לפניה, אבל במקומה היתה לה בת־אשה. הנסיון הצליח אפוא. החלל הריק והמשונה בטבעה של רות נתמלא, והוא נתמלא בלי שהסתכנה כלל ובלי שנפרעו ממנה בעד זה. הבחור הספן הפשוט הזה היה כלי־המכשיר, ובלי שרות תאהב אותו, עורר הוא בה את הכרת האשה שבה.

— יש שידו מתחילה לרעוד, — הוסיפה רות להתוודות, כשפניה כבושים עדיין בביישנות בחיק אמה. — זה משעשע מאוד ומצחיק מאוד, אבל אנכי גם מרחמת עליו. וכשידיו רועדות יותר מדי ועיניו מזהירות יותר מדי, אזי — אזי אנכי מטיפה לו מוסר על חייו ומוכיחה אותו על פניו, על לכתו בדרך הרע גם בחפצו לתקן את המעוות. אבל הוא מעריץ אותי, אנכי יודעת זאת. עיניו וידיו אינן מכזבות. והמחשבה הזאת מגדלת אותי בעיני עצמי — המחשבה הזאת בלבד. ואני מרגישה אז שיש לי דבר־מה השייך לי בצדק, דבר שיש לי זכות עליו והמשוה אותי בזכויותי עם שאר הנערות... ועם... שאר הנשים הצעירות. וחוץ מזה הרי יודעת אני, שלא כך הייתי קודם ולא כמוהן הייתי בכל וידעתי שזה גרם לך עגמת־נפש. נדמה היה לך, אמא יקרה, שהסתרת ממני את דאגתך לי, אבל אנכי ראיתי, ורציתי לתקן את הדבר.

זאת היתה שעה קדושה לאם ולבתה, ועיניהן היו רטובות מדמעות בשוחחן כך בדמדומי־הערב: רות — סמל הטוהר הצח, כולה תמימה וגלויה, ואמה — סמל ההשתתפות ודקות־ההרגשה, אך שקטה בידיעתה לבאר, להדריך ולנהל.

— הריהו צעיר ממך בארבע שנים, — אמרה אל בתה. — איך לו עמדה בחיים, לא משרה ולא משכורת. והוא בלתי־מעשי. באהבו אותך היה מחויב, על פי שכל, לעסוק באיזה דבר שיתן לו את הזכות לשאת אשה, תחת לבלבל את מוחו במיני ספורים וחלומות ומעשי־נערות. חוששני שמרטין עדן לא יהיה לאיש לעולם. הוא אינו נוטה לאחריות ואינו שואף לעבודה ההוגנת את הגבר בעמיו, כמו שעשה אביך או ככל ידידינו —

למשל, מר בוטלר. חוששני שמרטין עדן לא ילמד לעולם להשתכר כסף. אבל דרך־העולם הזה היא שבלעדי הכסף אין אושר — לא! אין כוונתי לעשירות המין הענקי, אבל לכסף די חיי־נחת הגונים ונוחים. והוא... דבר אתך פעם?

— הוא לא הוציא הגה מפיו בנידון זה. הוא לא נסה אפילו, אך אילו נסה זאת, לא הייתי מניחה לו, משום שאינני אוהבת אותו, את יודעת.

— אני מרוצה מאוד בזה. לא הייתי רוצה לראות בכך את בתי, את בתי היחידה, הטהורה כל כך, כי תאהב איש כמוהו. יש בעולם גברים אצילי־רוח שהנם טהורים ונאמנים ואמיצים. חכי להם. מצא תמצאי אחד מהמה ביום מן הימים ותאהבי אותו והוא יאהבך, ואתו תהיי מאושרת בחיים כמו שאביך ואנכי היינו מאושרים בחיינו עד היום. ודבר אחד יש, שעליך לזכור אותו תמיד...

— ומהו, אמא?

מרת מורז הנמיכה והרכה את קולה, באמרה:

— הילדים.

— אני... אני חשבתי על אודות זה, — הודתה רות, בזכרה את השעפים הבלתי־צנועים שהטרידוה פעם, ופניה אדמו שנית מבושה של נערה תמה, על שהיא מדברת על כמו אלה.

— וענין זה — ענין הילדים — מוכיח, שמיסטר עדן איננו בן־זוג יאה לך, — המשיכה מרת מורז ביתר תוקף. — ילדים, מורשתם מחויבת להיות טהורה ואני חוששת שהוא איננו טהור. אביך ספר לי על חיי המלהים!... ואת מבינה.

רות להצה את כף יד אמה מתוך הסכמה, ונדמה היה לה שהיא מבינה באמת, אף כי השגתה בנידון זה לא היתה אלא משהו מעורפל, רחוק ואיום, משהו שנמצא מעבר לגבול דמיונה.

את יודעת שאין אני עושה כלום בלי לספר לך קודם, — פתחה רות. — אלא שאת צריכה לשאול אותי לפעמים, כמו שעשית הפעם. אני בעצמי חפצתי לספר לך, אבל לא ידעתי כיצד לעשות זאת. זוהי צניעות שלא במקומה — יודעת אני שזה כך — ואף על פי כן בידך להקל עלי את הדבר. מזמן להזמן עליך לשאול אותי — את פתחי לי. הרי גם את אשה הנך, אמא! — קראה בשמחה בקומן שתיהן ממקומן; ובתפשה את ידי אמא, כעמדה לפניה, הביטה בפניה באור־הערבים והרגישה שנברא ביניהן שויון מיוחד במינו וערב ללב. — מעולם לא הייתי באה לידי כך, לחשוב על אודותיך מחשבות כאלו, אילולא שיחתנו זאת. תחלה היה עלי להרגיש שאשה אנכי, כדי להבין שאף את אשה הנך.

— שתינו יחד נשים הננו, — אמרה האם, במשכה אליה את בתה

ובנשקה לה. — שתינו יחד נשים הננו, — חזרה על דבריה, כצאתן את החדר, שלובות וחבוקות זו בזרועות זו, ולבותיהן גואים על גדותיהם בהרגשה חדשה של קרבת חברות.

— ילדתנו היתה לאשה, — אמרה מרת מורז בגאוה לבעלה, כעבור שעה.

— זאת אומרת, — ענה הלז, בשימו בה מבט בוחן, — זאת אומרת שהיא אהבה איש.

— לא, זאת אומרת שהיא אהובה, — השיבה מרת מורז בבת־צחוק של שמחה. — הנסיון הצליח. היא הקיצה סוף־סוף.

— אם כן, צריך יהיה להפטר ממנו. — פסק מיסטר מורז בטון תקיף ומעשי.

אך אשתו הניעה את ראשה:

— לא יהיה צורך בדבר. רות ספרה לי שהוא יוצא למסע־ים בעוד ימים אחדים. כאשר ישוב לא תהיה רות כאן. אנחנו נשלח אותה אל הדודה קלרה, ואגב, לבלות שנה אחת במדינת המזרח, — שנוי מקום ואקלים, שנוי־סביבה ושנוי־רעיונות — זהו באמת מה שנחוץ לה כעת.

20

התשוקה לכתוב החלה לפעם את רוח מרטין שנית. ספורים ושירים צצו ועלו במוחו בהתעוררות של יצירה, והוא רשם לו עליהם רשימות לעתיד לבוא, לכשיגש לכתוב אותם. אפס כי כתוב לא כתב. פגרה של בין הזמנים היתה לו זו, הוא החליט להקדיש את ימיו אלה למנוחה ולאהבה, ובשתיהן גם יחד עשה חיל. עד מהרה נמלא שפע־כחות ולשד־חיים, ובכל יום שהיה מתראה עם רות היתה היא מרגישה, ברגע הפגישה, את הכח המושך של עצמת־גופו ובריאותו.

— היי זהירה, — העירה את אזנה מרת מורז שנית. — חוששת אני שמרבה את יותר מדי להתראות עם מרטין עדן.

אך רות צחקה ברוב בטחונה בעצמה, לבה היה סמוך ובטוח מכל חשש חולשה, וחוץ מזה הרי עתיד הוא לצאת למסעו בעוד ימים מספר, ולעת שובו תהיה היא הרחק מכאן, במדינת מזרח־אמריקה. אף על פי כן בעלה עליה עצמת־כחותיו של מרטין פעולה של קסמים. גם לו הוגד

דבר נסיעתה למדינת המזרח אשר עלתה בדעתה, והוא הרגיש צורך להחיש את מהלך־הדברים. ואולם הוא לא ידע כיצד לתנות אהבים עם צעירה כרות. חוץ מזה היה למכשול על דרכו עצם הנסיון הרב שהיה לו עם נערות ונשים, שונות לחלוטין ממנה: הללו ידעו מלכתחלה את כל הנוגע לאהבה, להיים ולאהבים, בעוד אשר רות לא ידעה דבר וחצי־דבר מכל אלה. תמימותה המפליאה היתה מפחידה אותו ומקפיאה על דל שפתיו כל דיבור מתלהט, אף היתה מוכיחה לו, שלא ברצונו, שאין הוא כדאי וראוי לה. ועוד דבר אחר היה לו לנגף: הוא עצמו לא אהב עוד אשה מעולם. אמנם בימי־עברו הדלוחים והנרגשים היו כמה נשים מוצאות חן בעיניו, ואחדות מהנה גם שפכו עליו את קסמיהן, אבל הוא לא ידע מה זאת אהבה. די היה לו לשרוק להן, מעשה נגיד ומעשה זלזול כאחד, והן באו אליו מיד. נשים אלו לא היו לו אלא שעשועים, מקרים, משחק של גברים, ועל פי רוב אך חלק קטן ממשחק החיים. והנה עכשיו, ובפעם הראשונה, היה הוא הבא לבקש אהבה, העומד על פתחה ברכות ובביישנות ובפקפוקים. הוא לא ידע את דרכי האהבה ואת שפתה, ובאותה שעה עצמה הטילה עליו אימה ופחד התמימות הטהורה והצלולה של אהובת־נפשו.

במשך שנות לימודיו והרפתקאותיו בעולם רב־החליפות אשר הכיר לדעת, בנודו בו כבתוך מערבולת, למד כלל גדול זה של מנהג־חיים, אשר נקט בידו: והוא — במשחק בלתי ידוע צריך אדם תמיד לתת למתנגדו לעשות את הצעד הראשון. כלל זה עמד לו בצרה כמה וכמה פעמים, ויחד עם זה סייע לפתח בו את כח־ההסתכלות. הוא למד כיצד לשים עין על הכח־המתנגד הזר ולחכות לשעת־כושר, לרגע של חולשה, למקום־תורפה, להבקיע אליו. משל לתנועות־הפתיחה של מלחמת האגרופים: כשהגיעה שעת־הפתיחה, היה יודע היטב, הודות לנסיונו המרובה, מה יהיה משחק־המלחמה וידע לעמוד בקשרי־המלחמה עד תום.

לפיכך נהג כך גם עם רות, והיה מצפה ועומד על המשמר, משתוקק להביע את רגשו ואינו מעז. הוא גם חשש להפחיד אותה, גם פקפק בכחו. אילו ידע לפחות אך זאת — כי הוא מתהלך עמה בדרך הנכונה! הרי האהבה באה לעולם לפני הדיבור, ועוד בילדותה הקדומה מצאה לה דרכים ואמצעים לבטוי, אשר שוב לא שכחה אותם מני אז. והנה בדרך קדמוניה ופרימיטיבית כזאת השתדל מרטין לכבוש את רות. בתחלה לא ידע בעצמו שהוא עושה זאת, אם כי אחרי־כן עמד על הדבר. המגע של כף־ידו על גב ידה, כחו יפה היה הרבה יותר מכל מלה שהיה ביכלתו לבטא. הקסם שהיה לכחו וגבורתו על דמיונה היה פתוי הרבה יותר חזק מאשר שיריהם הכתובים ותשוקתם המדוברת של האוהבים של אלפי הדורות. כל מה שלשונו יכולה היתה להביע לא היה כחו יפה אלא לפעול, במדה ידועה,

על דעתה; ואילו נגיעת כף־ידו, המגע החולף עשה את דרכו ישר אל חושיה, אל האינסטינקט שבקרבה. דעתה היתה צעירה לימים כמוה, ואילו האינסטינקטים שלה היו קדומים כמו הגזע ויותר מזה. הללו צעירותם היתה בתקופה שבה היה רגש האהבה עצמו צעיר לימים, אבל כעת היו הם, האינסטינקטים, חכמים מכל דעת והסכם ומכל חדש שלא היה לעולמים. על כן נדם בה שכלה ולא התערב בדבר. איש לא פנה אליו, והיא לא הכירה בגודל כח־המשיכה שהיה למרטין על חוש־האהבה שלה, בעוררו בה את החוש הזה מרגע לרגע. מאידך גיסא, ברור היה לה כאור־צהרים שהוא אוהב אותה, והיא התענגה מדעת בהסתכלה בגלויי אהבתו — בעיניו הלוהטות, שרוך של חסד האיר מתוכן, בידיו הרועדות, ובאודם־הבושה הכהה שהתפשט פעם בפעם מתחת לעור־לחייו השזוף, ושאת בואו ידעה תמיד אל נכון. היא הרחיקה עוד לכת בזה, והחלה לפעול עליו גם היא מצדה בגרויים ובפתויים מסותרים, אלא שהיתה עושה זאת בדקות כזאת, שהוא לא חשד בה אף פעם, ובהכרה־למחצה, כמעט שלא מדעת, עד שהיא בעצמה כמעט שלא חשדה במעשיה. היא היתה מתמלאת רטט של חדוה למראה ההוכחות הברורות הללו של כחה, הכח שעשאה אשה, וכחוה אמנו בשעתה היה לה לתענוג לענות אותו ולשחק בו.

ומרטין, כבד־פה מתוך חוסר־הנסיון הדרוש ומתוך להט־מאויים מרבה מהכיל, מחזר היה אחריה שלא מדעת ושלא בזריזות, ומוסיף להתקרב אליה ולעוררה בדרך המגע האלם. מגע ידו היה נעים לה וגרם לה גם תענוג אחר, שהיה הרבה יותר מאשר נעימות גרידא. מרטין לא ידע זאת, אבל הוא ידע שמגעו לא היה לה למורת־רוח. הם אמנם לא הרבו בנגיעות־יד, חוץ מבתתם יד לשלום, בפגישתם ולפרידתם, אבל היו להם כמה הזדמנויות למגע ידים בנהיגת־האופנים, בטלטול ספרי־שירים שלקחו אתם לטיולים בהרים, ובהפיכת דפי־הספר בשבתם זה אצל זה. לעתים קרה ששערה נגע נגיעה קלילה בלחיו, או שכתפה נסמכה אל כתפו, בגחנם יחד על גבי דף של ספר רב־יופי. היא היתה מחייכת לעצמה על תשוקות־רגע שנולדו בה וחלפו, שהיו מפתות אותה, למשל, למשוך בקצוות־שערו דרך חבה. אף הוא היה משתוקק בכל מאודו, בעיפם מקריאתם בספר, להניח את ראשו בחיקה ולחלום בעינים עצומות על העתיד הצפון להם. לפנים, בטיולי־שבתון באחד הפרדסים, היה מניח לא־אחת את ראשו בחיק אשה, והיה נרדם כרגיל, כשלבו גס בתומכת ראשו וישן שינה עמוקה, בעוד שהנערות היו מצלות על פניו מפני החמה וגוחנות עליו ומסתכלות בו באהבה, מחרישות ומשתאות לגבהות אהבתו ולחוסר תשומת־לבו הנהדר. עד היום הזה היה הדבר הנקל בעולם — להניח את הראש בחיק נערה. והנה כיום הוא מוצא, שחיקה של רות היא מציאות שאין להגיע עדיה

וכי להניח עליו את הראש — הוא דבר שלמעלה מן האפשרות. ואולם דוקא בהתאפקותו הגדולה הזאת היה טמון הכח שמשך אליו את רות ביותר: הודות למתינותו ולהתאפקותו לא הפחיד אותה מעולם ולא הרחיק אותה מעליו. אף כי היא עצמה ביישנית היתה ושמה לב לקטנות, לא נתעורר בה מעולם חשד ביחס לכיוון המסוכן של קרבתם. היא נמשכה אליו יותר ויותר, בהרגשה דקה, אך שלא מדעת, בעוד אשר הוא נכסף היה לעשות מעשה נועז, בהרגישו בקרבה הגדלה והולכת, אבל לא מצא עוז בנפשו.

אכן, פעם אחת העז לעשות מעשה. בבואו יום אחד אחרי־הצהרים מצא אותה באולם־המשפחה האפלולי, שתריסי־חלונותיו היו מוגפים: רות סבלה מכאב־ראש חזק, ולא יכלה לשאת את האור.

— אין שום תרופה לדבר, — השיבה על שאלותיו. — וגם סמים כנגד כאבי־ראש אסורים לי, על פי פקודת הרופא.

— סבורני שאנכי יכול לרפא את כאב־ראשך, ובלי סמים, — ענה מרטין ואמר. — כמובן, אינני בטוח בדבר, אבל רוצה הייתי לנסות. אין זה אלא מסג' פשוט. את הסוד הזה למדתי בפעם הראשונה מן היפנים: הלא הם כולם מסג'יסטים מצוינים, כידוע לך. אחר שבתי ולמדתיו, עם תוספות וחידושים, אצל בני האַוּאיי, הקוראים לו „לומי־לומי". יכול אני בעזרתו להשיג את כל פעולת הסמים ויותר מזו.

אך נגעו כפות־ידיו במצחה, והיא נאנחה אנחה עמוקה.

— כמה טוב! — אמרה.

כעבור חצי־שעה ענתה שוב ואמרה:

— האם לא עיפת?

השאלה היתה סתם־שאלה, באשר ידעה את התשובה מראש. ואז השתקעה כולה בתרדמה ערבית ומרגישה, וקלטה את צרי המרפא של כהו. מקצות אצבעותיו נבע כח־חיים, שנהג שבי לפניו את הכאב המגורש.
— כך נדמה היה לה על כל פנים, — עד ששכך הכאב לחלוטין והיא נרדמה ותישן. מרטין הלך לו בלאט.

אותו ערב קראה לו בטלפון, למען הודות לו.

— ישנתי עד הסעודה, — אמרה. — אתה רפאת אותי לחלוטין, מיסטר עדן, ואין אני יודעת במה אוכל להודות לך.

הוא התרגש ודבריו לעו מרוב אושר, בהשיבו לה בטלפון על דבריה, ותוך כדי שיחת־טלפון זו היתה מרצדת בזכרונו המחשבה על אודות בראונינג ואלישבע בררט החולה. מה שקרה יוכל לקרות שנית, והוא, מרטין עדן, יכול ורובה לעשות בשביל רות מורז את אשר עשה בראונינג בשביל

אלישבע. הוא חזר לחדרו ושב לקרוא בכרך של „הסוציולוגיה" לספנ..., שהיה מונח פתוח על גבי המטה. אך הוא לא יכול לקרוא. האהבה הטריזה אותו ממנוחתו ושעבדה לה את רצונו, וכך, על אף כל החלטותיו, מצא את עצמו יושב אל השולחן הקטן המכוסה כתמי־דיו. הסונטה אשר חבר באותו ערב היתה הראשונה לשורה של סונטות־אהבה, חמשים במספר, אשר נכתבו במשך חדשיים. בכתבו את הסונטות הללו, רחפה לנגד עיני רוחו שירת „סונטות האהבה של אשה פורטוגיזית" *). הוא כתב אותם בתנאים הטובים ביותר שיצירות גדולות נולדות בהם: בנקודת־גובה של חייו ובהתהפכו בחבלי שגעון־אהבתו המהוק והשליט.

את כל הזמן המרובה שלא בלה בהברתה של רות היה מקדיש ל„מחזור־האהבה" הזה, לקריאה בספרים, בביתו או בבתי־הקריאה הפומביים, מקום שם עמד יותר ויותר על אופיים של מכתבי־העת ועל טיב תכנם ורוח כוונם. אבל השעות שהיה מבלה עם רות היו משגעות אותו גם בהבטחה אשר הכילו, גם בחוסר־התוצאה שלקו בו. כעבור שבוע אחרי שמרטין רפא את כאב ראשה של רות, הציע נורמן לשוט בסירת־מפרש לאור הלבנה על פני יאור מרריט, וארתור ואולניי תמכו בהצעה זו. מרטין היה תיחיד בין כולם, אשר ידע לנהוג במפרשים, ועל כן הטילו עליו את העבודה הזאת. רות ישבה אצלו, באחורי הסירה, בעוד אשר שלושת הצעירים השתרעו באמצע־האני והשתקעו בוכוח על עניני־סטודנטים.

הירח טרם יעלה, ורות, אשר נשאה עיניה אל רקיע־השמים הזרוע כוכבים ולא דברה עם מרטין מאומה, הרגישה לפתע פתאום את עצמה בודדה וגלמודה. היא הביטה במרטין. נשיבת־רוח עזה הטתה את סירת־המפרשים על צדה עד שהמים שטפו את הסיפון, ומרטין היה מטה אותה לאטה אל מול פני הרוח, כשידו האחת אוחזת במפרש־החזית והשניה — במפרש האמצעי, המכונה „היריעה הגדולה", ובאותה שעה עצמה היה צופה נכחו בעין בוחנת, כדי לגלות באפלה את החוף הצפוני הקרוב. הוא לא הרגיש במבטה, והיא התבוננה בו בכונה רבה, כתוהה על קנקנו, והרהרה רבות על התכונה המוזרה שבנפש האיש הצעיר הזה, בעל הכחות עצומים, תכונה שגרמה לו, כי יבזבז את זמנו על כתיבת ספורי־מעשיות ושירים הנדונים מראש לבינוניות ולכשלון.

מבטה החליק על צוארו האיתן, שהיה נראה בטשטוש לאור־הכוכבים ועל ראשו הנטוי בבטחה, והתשוקה הנושנה ללפות את צוארו בידיה — שבה ונתעוררה בה. הכח, שהיה תועבת רות, היה גם הכח המושך אותה.

---

*) אלישבע ברט — בראונינג.

הרגשת הבדידות שלה התגברה, והיא חשה עיפות. קשה היתה עליה הישיבה בקצה הסירה המתנדנדת, והיא נזכרה בכאב־ראשה שהוא רפא ובכח המרפא והמרגיע שקנן בקרבו. הוא ישב אצלה, קרוב מאוד אליה, והסירה בנדנודה כאילו הדפה אותו אליה. ופתאום ניעורה בה התשוקה להשען עליו, למצוא מנוח תחת חסות גבורתו — תשוקה בלתי־ברורה, שלא הגיעה לכלל הכרה שלמה ואשר תוך כדי התעוררה בקרבה השתלטה עליה וגם הכריחתה לצנוח אליו. או שמא לא היה זה אלא נדנוד הסירה? היא לא ידעה אז — היא לא ידעה זאת לעולם גם אחרי כן. רק זאת ידעה, כי היא נשענת אליו, וכי הונח לה ושהיא מרגישה מרגוע טוב ומיטיב. אפשר שזאת היתה באמת אשמת הסירה, אבל היא לא עשתה שום מעשה כדי לתקן את המעוות. היא נשענה אך מעט על שכמו, אבל כאשר הוא זז מעט ושנה את ישיבתו, כדי שיהיה לה נוח יותר, הוסיפה היא להשען עליו ולא שנתה את מצבה.

זה היה שגעון, אבל היא מאנה לשים לב לשגעונה. שוב לא היתה היא עצמה, אלא אשה בעלת צורך כנשים להצמד, להזבד, להשען אל גבר. ואף כי לא נשענה על מרטין אלא במקצת מן המקצת, בכל זאת כאילו מצא הצורך הזה סיפוק מעט. עיפותה עברה. מרטין לא דבר. אילו פתח את פיו לדבר, כי אז סר הקסם, אבל התאפקותו באהבתו האריכה את שעת הקסמים. הוא היה נדהם, וראשו היה סחרחר עליו. הוא לא יכול היה להבין את אשר קרה. זה היה נפלא יותר מדי מהיות מציאות ולא חלום גרידא. בקושי התגבר על תשוקתו המשגעת להשליך מידו את המפרש ואת ההגה ולחבק אותה בזרועותיו. אבל הרגשתו אמרה לו שזה יהיה משגה, והוא היה מרוצה בזה שהמפרש וההגה העסיקו את ידיו והפריעו בעדו מלהפתות ליצרו. ברם, עכשיו עצר כמעט בכוונה את מהלך הסירה ורפה את המפרש בלי בושה, כדי להאריך את המרחק שהבדילם מן החוף הצפוני. הרי בהגיעם אל החוף יהיה אנוס לשנות את מקומו, והמגע המקסים יפסק. הוא נהג את הסירה כספן מובהק ומנוסה והאריך בדרכה מבלי שהאחרים הרגישו בדבר, בהיותם שקועים בוויכוחים. ובמחשבתו היה מברך את נסיעותיו הקשות ואת עמלן ולחצן, בגלל שלמדוהו לשלוט בגלים וברוח ובמפרשים והכשירו איפוא את דבר הפלא של הלילה הזה, ואת שיטם המשותף, עם רות לצדו, כשהיא נשענת על שכמו בכובד גופה היקר.

כאשר נגעו קרני אור־הלבנה הראשונות במפרש והאירו את הסירה בזוהר פנינים, התיקה רות את עצמה מעליו. ובאותו רגע הרגישה, שגם הוא עושה תנועה להתרחק מעליה. החפץ להסתיר את הדבר מעיני האחרים היה איפוא משותף לשניהם. המקרה הזה הוא סודם הם, החליטו שניהם כאחד בסתר ובשתיקה. היא ישבה הרחק ממנו, ולחייה בערו כשהבינה את כל מלוא חשיבותו של הדבר שקרה. אמנם אשמה היא, בעשותה דבר־מה,

שלא היתה חפצה כי אחיה ואולניי יראוה בכך. למה עשתה זאת? מעולם לא עשתה דבר כזה, אף פעם בימי חייה, והרי יוצאת היתה לא פעם לשוט בסירות בלילות־ירח בחבורת אנשים צעירים! מעולם גם לא חשקה לעשות דבר כזה. הבושה וסוד היקיצה של האשה אשר בקרבה — שתו עליה יחד. היא הביטה בגנבה אל מרטין, שהיה עסוק שנית בשנוי מהלכה של הסירה, ובאותה שעה היתה מסוגלת לשנוא אותו על שגרם לה לעשות מעשה בלתי־צנוע ומביש כזה! ואוי לאותה בושה — דוקא הוא, ולא אחר מבין כל הגברים! אפשר צדקה אמה: היא מתראה אתו לעתים קרובות ביותר! והיא החליטה שלעולם לא יארע שנית כדבר הזה, וכי בעתיד תמעט להפגש אתו בכלל. ורעיון־הבל נולד במוחה לבאר לו את הדבר ביאור כל־שהוא, לכשיפגשו שנית ויהיו לבדם, לשקר לו ולהזכיר במקרה, כביכול, את תואנת־החולשה אשר אונתה לה פתאום בסירה בטרם יעלה הירח. אבל אז נזכרה, כיצד נעתקו גם שניהם זה מעל זה כצאת הלבנה המגלה־תעלומות, והבינה כי הוא לא יאמין לדבריה.

בימים שבאו אחר־כך, ימים שחלפו במהירות, לא היתה רות אותה נערה שהיתה קודם, כי אם יצור מוזר, חידה סתומה; היא התעללה בכח השופט שבה, דחתה בשאט־נפש כל בקורת־עצמה, סרבה לראות את הנולד ומאנה לתת לעצמה דין וחשבון על נפשה ועל הכיוון שבו היא נישאת כמו על מים רבים. מין קדחת תקפה אותה, הומיה בסודות וקסמים, והיא היתה כנפחדת ומכושפת חליפות, ונזהמת כל הזמן. מכל מקום התבצר במוחה רעיון אחד, שבו שמה את מבטחה היחיד: היא לא תתן למרטין לדבר אליה על אודות אהבתו. כל זמן שדבר זה לא יקרה, הכל יהיה יפה. הרי כעבור ימים אחדים הוא יוצא למסעו. ואפילו אם ידבר מרטין, עוד אפשר שהכל יעבור בשלום. דבר אחר לא יתכן, משום שאינה אוהבת אותו כלל. כמובן, לו יכאיב הדבר במשך שעה קלה, ולה נשקפת מבוכה למשך שעה קלה, שהרי זו תהיה לה הפעם הראשונה לשמוע דברי־שדוכים. המחשבה הזאת הרעידה אותה במתיקות רבה. אכן אשה אמתית היא עתה, וגבר עומד מאחורי כתלה ומבקש לשאתה לאשה. אכן פתוי גדול היה זה לכל יסוד־האשה שבה. כל מערכת חייה נתמלאה רטט והמיה. הרעיון הזה התלבט במוחה כפרפר־לילה מסביב לשלהבת. ולא אמרה די עד שתארה לה בדמיונה את מרטין הבא לבקש ממנה, כי תנשא לו, ושמה בעצמה מלים בפיו; ואז חברה בדמיונה את סירובה והזרה עליו, בהשתדלה שיהיה לו נוסח רך ונעים: היא תטיף לו מוסר־נועם ותעורר אותו למעשי גבורה ואצילות, כיאה לגבר. ביחוד מחויב הוא להדול מלעשן סיגריות; היא תעמוד על זה ביחוד! אך טוב מכל שלא תתן לו כלל פתחון־פה לדבר אליה על אודות אהבתו. היא יכולה לעצור בעדו, והרי הבטיחה לאמה לעשות

זאת. צר היה לה לותר על המצב הנעים שתאר לה דמיונה. אך היא התאוששה, ובעוד כולה משולהבת ונפעמת, סלקה את הענין מלפניה לא זו השעה ולא זה הגבר כדי לדבר בה נכבדות: היא תדחה זאת לשעת כושר אחרת ותחכה לחתן יותר נאה לה.

21

היה יום־שלכת נפלא, חם ורך ועולפה, אשר הדממה הדקה של תקופת־הבציר הקליפורנית מלאה אותו ברטט ענוג; השמש בגבורתה האירה כמבעד לאד קל, ואנחות־הרוח החולפות לא החרידו את תרדמת־האויר המתוקה. ערפלי־ארגמן דקים, — שלא היו מעבה־אדים אלא מטוה־גונים קל כנוצה, — התחבאו בחגוי־הגבעות הרחוקים, סן־פרנציסקו רבצה על רמותיה ככתם של עשן. וביניהם הבהב המפרץ בברק עמום של מתכת שהותכה, ועל חלקת משטחו היו אניות־המפרשים שוהות בלי־נוע או שטות בעצלתים עם הזרם הרפה. טמלפי הרחוקה, שנראתה כמעט־כמעט, כעטופה צעיף ערפל מכסיף, התרוממה כגוש סתום מעל ל„שער הזהב", שבער בקרני השמש השוקעת כנתיבה של זהב חוור. הרחק מכאן והלאה היה האוקינוס השקט אטום ורחב־ידים, צובר באפסי אפקו גושי עננים דומים להלי־הריסות, ופניהם מועדות אל היבשת — נשיאים ראשונים הנושאים את בשורת החורף ואת נשמת רוח סערותיו.

כליונו של הקיץ היה חרוץ ונראה לעין. אף על פי כן היה הקיץ מתמהמה ושוהה בין הגבעות, קמל ונובל, ומעבה את ארגמן העמקים ואורג צעיף של ערפלים מסגולותיו הנמוגות, מתענוגותיו אשר כלו ומחמדותיו אשר חורו; הקיץ היה גווע והולך מתוך שלות הסיפוק של ההכרה, כביכול, כי היה די נפשו שבעו, וגם מלא יפה את תעודתו בחיים. ובין ההרים ישבו רות ומרטין זה אצל זו על גבעתם החביבה, כשהם כופפים שניהם את ראשיהם על גבי ספר אחד: הוא היה קורא בקול את מזמורי האהבה של האשה אשר אהבה את בראונינג, אהבה שנופלת בחלקה של גברים מועטים בלבד.

אך הקריאה התנהלה בעצלתים. קסמו של היופי הגווע, שהיה שפוך על סביבם, חזק היה מדי. תקופת־הזהב של השנה היתה הולכת למות — יפהפיה רבת־חמדה שלא ידעה חרטה, כבשעה שיצאה להיים, — וזכר

התענוגות עם שובע־הרצון היו מרוים ומכבידים את האויר. הקסם הזה עבר את רות ומרטין כריח־ניחות שמשכר את החושים ומעיף חלומות, והוא שהחליש את כח־הרצון בעל־ההחלטות, וטשטש את פרצופם של המוסר המותנה והשכל הישר, בנשפו עליהם בערפלי ארגמן ואדי בציר.

לבו של מרטין נתרכך ונתחמם בקרבו מאהבה, ומזמן לזמן חציפו אותו גלים של אורה המה. ראשו קרוב היה מאוד אל ראשה וכמעט שנגעו זה בזה, וכשהרוחות הקלים היו משיבים את שערותיה לעברו, עד שנגעו בפניו, היו שורות־הספר מתערבבות לנגד עיניו כצפות יחד.

— נדמה לי שאינך יודע כלל מה שאתה קורא, — ענתה ואמרה רות, כאשר שבש את הכתוב ולא ידע היכן הוא עומד.

הוא הביט בה בעינים בוערות וכמעט שנתבלבל, אלא שהתשובה יצאה מפיו מאליה:

— נדמה לי, שגם את אינך יודעת מה אנו קוראים. מה נאמר בסונטה האחרונה?

— אינני יודעת, — אמרה בקול צחוק של גלוי־לב. — כבר שכחתי. אל נא נקרא עוד כעת. היום יפה יותר מדי.

— הוא אולי האחרון לימינו היפים כאן בהרים, לפי שעה, — ענה מרטין ואמר בכובד־ראש. — שם בפאתי הים מתקבצים ענני סערה.

הספר צנח מידיו ונפל ארצה, ושניהם ישבו שותקים ובטלים, ונושאים אל המפרץ נסוך־החלומות את עיניהם, שהיו חולמות ואינן רואות אף הן. רות היתה שולחת מבטים פוחלים לעבר ערפו של מרטין. לא, היא לא נשענה אליו. איזה כח שמחוצה לה — יותר חזק מכח־המשיכה של הארץ ועז כמזל השליט — משך אותה אליו. המרחק ביניהם לא היה אלא כאצבע, אף־על־פי־כן לא התקרבה אליו אלא שלא מרצונה כלל. כתפה נגעה בכתפו במגע קל, כמגע הפרפר היורד על הפרח, וקלה היתה גם תשובת־מגעו הוא. היא הרגישה שכתפו נלחצת אל כתפה וחשה את הרעד שעבר אותו. עכשיו הגיע זמנה להתרחק, תיכף ומיד. אבל היא נהפכה לגולם, לאבטומט. מעשיה יצאו מכלל השגחת רצונה: לא עלה כלל על דעתה לבקר את עצמה ולהפעיל את כח־רצונה כנגד השגעון העדין ועז־התענוג שתקף אותה כולה.

זרועו של מרטין החלה לגפף, כמתגנבת, את גבה, ברצותו לחבק אותה, והיא, כולה יחול, חכתה לתנועת זרועו בכליון־נפש ובעונג חריף ומענה כאחד. היא לא ידעה מהו הדבר, שהיא מצפה לו כך, בכובד נשימה, בשפתים יבשות וצורבות, בדופק פועם ומקפץ, ובקדחת של צפיה שהדליקה את כל דמה. הזרוע הלופתת הורמה קצת ומשכה אותה אל מרטין, משכה אותה בתנועה אטית ומלטפת. רות לא יכלה לחכות עוד. בתנועה שוקקת,

שהתפרצה מעמקי הויתה בלי מחשבה תחלה, הניחה באנחת־עיפות את ראשה על לבו. ראשו התכופף עליה חיש מהר וכאשר הקריב אליה את שפתיו, נזדרזו שפתיה והושטו לקראתן.

„אין זאת, כי אם אהבה היא זו" — חשבה כאשר נתבהרה הכרתה למשך רגע אחד. אם אין זאת אהבה, הרי גדולה החרפה יותר מדי. לא! זאת יכולה להיות רק אהבה! היא אוהבת את האיש, שזרועותיו לופתות אותה ושפתיו דבקות אל שפתיה. היא נצמדה אליו ביתר כח, בהתרפקות כל גופה. וכעבור רגע, כהחלצה למחצה מתוך חבוקו, הרימה לפתע־פתאום את זרועותיה בחדוה עצומה ושמה את שתי כפות־ידיה על ערפו השזוף של מרטין עדן. וכה ענוג היה הצער של האהבה עם התשוקה שנמלאה, עד כי נאנקה בקול־דממה, ובהרפותה מערפו צנחה מתעלפת־לחצאין לבין זרועותיו.

הם לא הוציאו אף מלה מפיהם, וזמן רב עוד שהו כך בלי אומר ודברים. שתי פעמים גחן אליה ונשק לה, ובכל פעם פשטה אליו את שפתיה בביישנות רכה, ולגופה היתה תנועה של חדוות אושר, כמו לצפור בקנה היא היתה מחושקת אליו ולא יכלה לפתח אסוריה, והוא ישב, בהחזיקו אותה כמעט על זרועותיו, ונשא את עיניו, עינים בלתי־רואות, אל כתם־הערפל של הכרך הגדול שמעבר למפרץ. הפעם היה מוחו הכ...י ממראות של חזון; רק מיני גונים ועתרת מאורות וזהרורים פעמו בו, חמים ונאים כעין היום וכמו אהבתו. הוא גחן אליה. היא פתחה ראשונה לדבר.

— מאימתי אתה אוהב אותי? — שאלה בלחש.

— למן הפעם הראשונה, מעצם הפעם הראשונה, למן הרגע הראשון שראיתי אותך. אז הייתי משוגע מאהבה אליך, ובמשך כל הזמן שעבר מני אז היתה אהבתי מעבירה אותי על דעתי יותר ויותר. עכשיו הריני מטורף לחלוטין, יקירתי, וראשי סובב עלי מרוב שמחה.

— שמחה אני על שהנני אשה, מרטין... יקירי, — אמרה, בהתאנחה אנחה עמוקה.

הוא חבק אותה בזרועותיו והדק אותה אל לבו שוב ושוב, פעם בפעם, ואחר שאל:

— ואת — מתי נודע לך הדבר ראשונה?

— אוה, אנכי ידעתי זאת כל הזמן, כמעט למן הרגע הראשון.

— ואנכי הייתי עוור כמו עטלף — קרא מרטין, ובקולו נשמע כעין תרעומת, — גם על דעתי לא עלה הדבר, עד עכשיו, כאשר... כאשר נשקתי לך.

— לא זאת היתה כונתי. — היא התרחקה במקצת ממנו ושמה בו את מבטה. — כונתי היתה, שאנכי ידעתי כי א ת ה אהבתני כמעט מן הרגע הראשון.

— ואת? — שאל.

— הדבר באני פתאום.

היא דברה לאט־לאט, ובעיניה היה אור חם ובישן ומתעלם, בעוד שלחייה כוסו באודם רך שלא הרפה מהן.

— אנכי לא ידעתי כלל עד היום, עד אשר... עד שסמכת אותי בזרועותיך. הרי לא חשבתי כלל להינשא לך, מרטין. עד הרגע הזה. כיצד זה הכרחתני לאהוב אותך?

— אינני יודע, — ענה וצחק, — כנראה רק באהבי אותך, שהרי אהבתי אותך בהזקה כל כך שאהבתי יכלה למוגג אפילו לב של אבן, ולא כל שכן לב של אשה חיה וערנית כמוך.

— אין זה דומה כלל לאהבה, כפי שתארתי לי אותה, — פסקה היא שלא מן הענין.

— וכיצד תארת לך את האהבה?

— לא שערתי שהיא תהיה כזאת. — היא הביטה בעיניו באותו רגע, אך הורידה את עיניה כהמשיכה: — המבין אתה, לא ידעתי כלל, מה זאת.

הוא אמר לחבק אותה שנית בזרועותיו, אך עצר ברוחו וזרועו עמדה בחצי תנועת־השרירים, יען כי חשש, שמא יש תאותנות יתרה ברוב החבוקים. אך אז הרגיש שגופה נזבד אליו בעצמו, ושוב היתה חבוקה בזרועותיו ושפתותיהם מחושקות בנשיקה.

— מה יאמרו הורי? — ענתה רות ואמרה מתוך חששות־פתאום, באחת ההפסקות.

— אינני יודע. זאת נוכל לדעת בנקל כל רגע שנאבה לדעת.

— אבל אם תמאן אמא? מובטחה אני שלא יהיה לי העוז לספר לה.

— הניחי לי לעשות זאת, — התנדב הוא בגבורת נפש. — כסבור אני, שאמך אינה מחבבת אותי, אבל אנכי אוכל לה! האיש שיכול לזכות בך, יוכל לזכות בכל דבר אחר, ואם לאו...

— אזי?

— אין דבר, היה נהיה זה לזו! אך אין סכנה, שאמך לא תסכים לנישואינו. היא אוהבת אותך יותר מדי...

— לא הייתי רוצה לגרום לה שברון־לב, — אמרה רות מתוך הרהורים.

היה לו חשק להבטיח לה שלבות האמהות אינם נשברים על־נקלה כל כך, אך תחת זאת אמר:

— היא אוהבת אותך — והרי אין דבר למעלה מן האהבה.

— הידעת, מרטין, אתה מפחיד אותי לפעמים. אף ברגע זה מפחדת

אני בחשבי על אודותיך ועל אשר היית קודם. עליך להיטיב עמי במאוד מאוד, זכור־נא כי סוף־סוף אינני אלא תינוקת. מעולם לא אהבתי איש...

— אף אני לא אהבתי מעודי. שנינו תינוקות הננו. ומאושרים הננו מרוב בני־אדם, מפני שמצאנו את אהבתנו הראשונה האחד בחברתו.

— אך הרי זה בלתי־אפשרי! — קראה אליו בהחלצה מתוך זרועותיו בתנועה מהירה ונרגשת. — אי־אפשר שכך הוא הדבר אצלך. הרי ספן היית, והספנים, כפי ששמעתי, הם... הם...

קולה נפסק ומליה נעתקו מפיה.

— הם לוקחים נשים בכל עיר־נמל, כפי ששמעת עליהם, — עזר לה לגמור, — הזהו מה שחפצת להגיד?

— כן, — השיבה בקול נמוך.

— אבל הרי זאת איננה אהבה. — דבורו של מרטין היה כדבורו של בר־סמכא. — אנכי הייתי בערי־נמל רבות, אך מעולם לא ידעתי אפילו רגש חולף וקצר של אהבה עד שראיתי אותך בראשונה באותו ערב. היודעת את, כשנפרדתי ממך והלכתי הביתה, כמעט שאסרו אותי?

— אסרו?

— כן. השוטר חשב ששכור אנכי. ואמנם שכור הייתי... מאהבה אליך.

— אבל סטינו מן הענין. אתה אמרת כי שנינו תינוקות, ואנכי אמרתי כי אצלך אי־אפשר הדבר.

— אני אמרתי, שמעולם לא אהבתי אשה חוץ ממך, — ענה מרטין. — את הנך אהבתי הראשונה. ראשונה ממש!

— אף על פי כן, הרי היית ספן, — השיגה היא על דבריו.

— אבל אין זה מונע בעדי מלאהוב אותך לראשונה.

— והרי היו נשים... נשים אחרות — הה!

ולתמהונו הגדול של מרטין, פרצה פתאום בפרץ של דמעות כזה, עד שלא נשיקה אחת ולא חבוק אחד דרושים היו כדי לעצור בעדו. וכל הזמן, בעוד הוא מרגיע את רוחה, פזזה במוחו אמרתו של קיפלינג: „אשת קולונל הלידי — ודז׳ורי בת־גרידי אחיות הן מתחת לעור". אמת נכון הדבר, החליט ברוחו, אף כי הרומנים אשר קרא גרמו לו לחשוב אחרת. על יסוד הרומנים האלה ברא לו מושג כי בחברה העליונה הנערות נענות רק למשתדכים כהלכה, ושאת אהבתן יש להשיג רק על ידי הצעת־נישואין רשמית. לא נאה הדבר אלא לבני־ההמון, לדרי־מטה שבתוכם יצא הוא, שבחורים ובתולות יזבדו זה לזה בנגיעה. ואולם לא יתכן כלל, כך נראה לו עד עתה שהיצורים הנעלים, רמי־המעלה היושבים ראשונה בחברה, יביעו אף הם את אהבתם באופן דומה לזה. ברם, נראה הדבר

שהרומנים כוזבים המה. הראיה לדבר כאן היא בעין. אותם החבוקים והלטופים עצמם שפעלו את פעולתם, בלי אומר ודברים, על בנות מעמד־הפועלים, פעלו ממש ככה גם על בנות השועים ומרום־החברה. סוף־סוף בשר אחד כולהן — כולן אחיות מתחת לעורן. אילו זכר את אשר למד מספנסר, כי אז הבין את הדבר מאליו. ובהחזיקו את רות בין זרועותיו ובהרגיעו אותה, היתה לו לנחמה רבה המחשבה שאשת הקולונל הלידי והז׳ורי בת־גרידי דומות בעצם הדבר מאוד זו לזו „מתחת־לעורן". דבר זה הריהו מקרב אליו את רות ועושה אותה מושגת יותר. היא — היקרה — בשר ודם היא ככל האחרות וכמוהו גופא. שוב אין חיץ ביניהם ואין מכשול על דרך נישואיהם. ההפרש היחידי היה הפרש המעמד, והמעמד אינו אלא דבר חיצוני. צורה שאפשר לפשוט אותה, אפשר להחלץ מזה. הוא קרא פעם בספר, שברומי הגיע עבד לארגמן מלכות. אם כן הוא הדבר, יוכל הוא להגיע עד רות. מתחת לטהרתה, לקדושתה, לתרבותה וליפי־נפשה הדק מן הדק הרי דומה היא לגמרי בכל הנוגע ליסודות הטבע האנושי, לליזי קונולי ולכל האחרות. כל מה שאפשר לגביהן, אפשר גם לגבי רות. מסוגלת היא לאהוב ולשנוא, יתכן שתהיה לה היסטריה, ובודאי ובודאי שהיא יכולה לקנא קנאת־נשים, כמו שהיא מקנאת ברגע זה, בהתיפחה עוד מזמן לזמן בזרועותיו, כשהיא נרגעת והולכת.

— מלבד זאת, הרי אנכי גדולה בשנים ממך, — ענתה ואמרה פתאום, בפקחה את עיניה ובסקרה אותו. — גדולה ממך בארבע שנים.

— הסי! את אינך אלא תינוקת, ואני גדול ממך בארבעים שנה על פי נסיוני בחיים, — היתה תשובתו.

אליבא דאמת, שניהם תינוקות היו במה שנוגע לאהבה ובהבעת אהבתם היו תמימים ובלתי־מבוגרים כשני ילדים. וזה למרות העובדה שהיא — השכלה של אוניברסיטה היתה מונחת לה בקופסא, והוא — ראשו מלא וגדוש בתורות מדעיות ובנסיונות־חיים קשים.

וכה הוסיפו לשבת יחדיו, עד שירד עליהם היום בחלוף כל הדרו! כה שוחחו, כמו שנאהבים ונעימים זה על זה רגילים לשוחח, כשהם משתאים לפלא־האהבה ולחפץ המזל שחבר אותם באורח־פלאים כזה; אף האמינו באמונה שלמה שהגיעו באהבתם למדרגה שאליה לא הגיעו כל האוהבים אשר היו לפניהם. ובשיחתם שבו פעם בפעם אל זכר הרשמים הראשונים שעשו זה על זה, ושוב חזרו וניסו לשוא, לנתח ניתוח מדוייק את הרגש אשר עוררו האחד בשני ואת גודל כוחו בקרבם.

גושי העננים באופק המערב קלטו אל תוכם את השמש השוקעת, והוג השמים הפך כולו ורוד עד לב הרקיע מעל לראשם, האור הורוד

שטף את הכל מסביבם וסגר כגלים חמים על ראשם, ורות נתנה קולה בעיר: „שלום יום־אושר!" היא שרה בקול רך, בשכבה בזרועותיו כמו בעריסה, וידיה היו נתונות בתוך כפות־ידיו. כל אחד מהם אחז בידו את לב רעהו.

22

מיסיס מורז לא היתה זקוקה לכך, שלבה, לב אם יגיד לה מה הן המוצאות את רות. ההדשה הגדולה היתה כתובה בפניה של רות, בשובה הביתה, באש אדומה על גבי לחייה. האודם שלא ירד מעליהן סיפר אומר בפשטות, ונמלצות ממנו היו העינים הפקוחות לרווחה והמזהירות, שבהן נשתקפה חדוות־לב כזו שאי־אפשר היה לטעות במשמעה.

— מה קרה? — שאלה הגברת מורז, אחרי שחיכתה עד שרות תעלה על המטה.

— את יודעת כבר? — שאלה רות בשפתים רועדות.

במקום תשובה באה חביקת האם, וידה של זו החלה לסלסל את שערה של הבת ברוך של חיבה.

— הוא לא דיבר אלי, — נפלט מפיה של רות. — אנכי לא נתכוונתי לכך, שהדבר יקרה, ולעולם לא הייתי מרשה לו לדבר באזני... אלא שהוא לא דיבר כלל.

— אבל אם הוא לא דיבר אתך, הרי גם שום דבר לא יכול לקרות, האין זאת?

— אף על פי כן, הדבר קרה.

— למען השם, ילדה! מה את מפטפטת? — שאלה מרת מורז כמבולבלת. — אינני מבינה כלום, ואינני יודעת כלל מה קרה ולמה את מתכוונת. מה קרה?

רות סקרה את אמה בתמהון.

— חשבתי, שאת יודעת. הרי מרטין ואנכי — הננו חתן־כלה.

מיסיס מורז נתנה קולה בצחוק, שנשמע בו גם אי־אימון גם מורת־רוח.

— לא, הוא לא אמר דבר, — הסבירה רות. — הוא רק אהב אותי ולא יותר. אנכי הוכיתי בתמהון ממש כמוך עתה. הוא לא הגיד אף

מלה אחת. הוא רק שם את זרועו עלי ו...אנכי שוב לא שלטתי בעצמי. והוא נשק לי; ואנכי נשקתי לו. לא יכולתי אחרת. מוכרחת הייתי, הרגשתי שאנכי אנוסה לעשות כך. ואז ידעתי שאנכי אוהבת אותו.

היא עמדה מדיבורה, והמתינה בציפיה לברכת אמה ולנשיקתה. אך מיסיס מורז שתקה בקרירות.

— אכן מאורע איום הוא זה, יודעת אנכי, — פתחה שוב רות ואמרה בקול נכאים. — אינני יודעת, אם תוכלי פעם לסלוח לי את הדבר. אבל אין אני אשמה — לא יכולתי אחרת. עד הרגע ההוא גם לא עלה על דעתי שאנכי אוהבת אותו. את צריכה לספר לאבא את הדבר במקומי.

— האם לא מוטב לבלי לספר כלל לאבא? הניחי לי להתראות עם מרטין עדן, לדבר אתו ולבאר לו. הוא יבין ויתיר אותך.

— לא, לא! — קראה רות בקפצה ממקומה. — אינני רוצה שהוא יתיר אותי. אנכי אוהבת אותו, והאהבה ערבה ללבי. אנכי אנשא לו — כמובן, אם יהיה הרצון מלפניך.

— יש לנו, לי ולאבא, תכניות אחרות בשבילך, — רות יקירתי — אוה, לא, לא! אין כונתנו לבחור לך גבר בעצמנו או כיוצא בזה. אנחנו מתכונים רק לכך, שאת תינשאי לאיש כערכך, בן־חוגך ומעמדך, לג׳נטלמן טוב ומכובד, אשר תבחרי בו בעצמך כאשר תאהבי אותו.

— אבל הרי אנכי כבר אוהבת את מרטין, — באה מחאתה המתלוננת של רות.

— בשום אופן לא היינו חפצים להשפיע על בחירתך; אבל הרי בתנו את, ולא נוכל לסבול ולראות בהנשאך לאיש כזה. חוץ מגסות ועם־ארצות אין לו מה לתת לך חלף כל המעודן והענוג שבך. אין זה שידוך בשבילך בשום אופן. וגם לפרנס אותך לא יוכל. אין לנו הזיות של שטות על עושר של מותרות, אבל חיים של ריווח — זה ענין אחר, ובתנו צריכה להנשא לכל הפחות לאיש שיוכל לתת לה חיים של ריווח, ולא לקבצן רודף־קדים, לספן, לרועה־בקר, למבריח־מכס ואלהים יודע מה עוד, שנוסף על כל אלה הנהו גם קל־דעת ומחוסר־אחריות.

רות שתקה. היא הודתה בלבה כי כל מלה ומלה מדברי אמה היא אמת.

— הוא מבזבז את זמנו לריק על כתבנות, ומתאמר להגיע לדברים שרק גאונים ואנשים יוצאים מן הכלל בעלי השכלה כהשכלתך מגיעים אליהם לפעמים. אדם שחושב על נישואין מחוייב להתכונן לנישואין. לא כך עושה הוא! כפי שאמרתי, הוא חסר־אחריות, ואני יודעת שאת מסכימה לדעתי. ואיך לא יהיה כזה? זוהי דרכם של הספנים כולם. הוא לא למד מעודו לחסוך ולכבוש את יצרו. שנות הבזבוז הניחו עליו את חותמן. והאם

חשבת על חייו הקודמים, חיי ההפקרות שאין שום ספק לעולם נמלט מהם? ההשבת על זאת, בתי? הן יודעת את, מה הם נישואין.

רות נלפתה ותלחץ אל אמה.

— חשבתי על זאת. — רות שתקה שעה ארוכה והמתינה שמהשבתה תקבל צורה מסויימת. — נורא הדבר! המחשבה הזאת גורמת לי יסורים. אמרתי לך, כי דבר אהבתי זאת הוא מאורע איום אשר אירע לי; אבל אין לאל ידי לבלי לאהוב אותו. היש לאל ידך לבל לאהוב את אבא? והנה גם בי אותו דבר עצמו. יש משהו בקרבי ובקרבו — לא חשבתי מעולם שדבר זה ישנו, והוא מכריח אותי לאהוב אותו. מעודי לא נתכונתי לאהוב אותו, והנה עיניך הרואות, אנכי אוהבת אותו, — סיימה ובקולה היה כעין קורטוב של נצחון.

הן שוחחו עוד זמן רב ולא באו לכלל החלטה, אלא הסכימו ביניהן סוף־סוף להמתין לפי שעה, בלי לעשות שום מעשה.

לידי אותה מסקנה עצמה באו אחר־כך, באותו ערב עצמו, גם מרת מורז ובעלה, אחרי שהאשה הודתה לפני בעלה, כי תכניותיה לא הצליחו.

— אחרת לא יכלה לבוא, והנה גם נהיתה, — הוציא מיסטר מורז את משפטו. — הבחור הספן הזה היה הגבר היחידי שעמו היא באה במגע ומשא. צריך היה לשער שיקיצתה להיים בוא תבוא איך שהוא, ואם גם תתמהמה; וכאשר הקיצה, והנה לפניה הספן הצעיר הזה, הגבר היחידי שבארבע אמותיה, וכמובן — עד מהרה התאהבה, או דמתה בנפשה שתאהבה, וזה היינו הך.

מיסיס מורז קיבלה על עצמה לפעול על רות לאט־לאט ובעקיפין, מבלי להלחם בה. לכך יש פנאי די והותר, שהרי מרטין בין כך ובין כך אינו יכול להתחתן מיד.

— ניתן־נא לה לראות את פני מרטין כאוות נפשה, — היתה עצתה של מיסיס מורז. — ככל אשר תיטיב להכיר אותו כן תמעט לאהוב אותו, בזאת אני בטוחה. והבה ניתן לה את האפשרות לראות את ההיפך ממנו למכביר. השתדל־נא, כי יבואו אל ביתנו הרבה מבני־הנעורים, צעירים וצעירות מכל המינים, צעירים משכילים ויודעי־דבר, אנשים שהשיגו משהו בחיים או הולכים בדרכם לבטח, אנשים מבני־סוגה, ג׳נטלמנים. והיא תוכל אז למדוד אותו על פיהם; המה יראו לה אותו ואת ערכו באור הנכון. והרי סוף־סוף הוא אינו אלא נער בן עשרים ואחת. אפילו רות עדיין תינוקת היא. אצל שניהם אך אהבת־נעורים היא זאת, מין מחלת ילדים, ועד מהרה ירפאו ממנה.

וכך הוחלט. בתוך המשפחה היה מקובל לחשוב, כי רות ומרטין הם

חתן וכלה, אבל שום פירסום לא ניתן לדבר. המשפחה לא היתה סבורה, כי יהיה פעם צורך בדבר. כמו כן הסכימו הכל ביניהם בשתיקה, שאירוסין אלה עתידים להמשך זמן רב, בטרם יבוא הדבר לכלל נישואין. הם לא דרשו מאת מרטין שימצא לו עבודה, או כי יחדל מן הכתיבה. הם לא נתכוונו כלל לעוררו לתקן את דרכו, ולא ראו צורך בדבר. והוא אך עזור עזר למזימתם הרעה, יען כי רחוק היה מן המחשבה לחפש לו עבודה.

— הבה ואשאל אותך, אם הדבר שעשיתי ימצא חן בעיניך, אמר מרטין אל רות כעבור כמה ימים. — החלטתי, כי מה שאני סמוך על שולחן אחותי זה עולה לי ביוקר מדי, ואנכי אומר להכין לי מעתה את מאכלי בעצמי. שכרתי לי חדר קטן בצפון־אואקלנד — שכונה בודדת ושקטה, כידוע לך — וקניתי לי מכונת־נפט לבשל עליה.

רות באה לידי התפעלות. ביחוד מצאה חן בעיניה מכונת־הנפט.

— כך התחיל את דרכו גם מיסטר בוטלר, אמרה.

מרטין התמרמר בלבו לרגע, בהזכיר לו רות את הג׳נטלמן הנכבד הזה, והמשיך:

— הדבקתי בולי־דואר על כל כתבי־היד שלי, ושלחתי אותם עוד פעם אל העורכים. היום עברתי לדירתי החדשה ומחר אנכי מתחיל לעבוד.

— מצאת משרה! — קראה רות, ושמחתה הרבה על הבשורה הזאת שפעה מכל תנועת גוה, בהלחצה אליו יותר ובלחצה את כף־ידו בבת־צחוק.

— ולי לא אמרת כלום! איזו משרה היא זו?

מרטין הניד בראשו.

— כוונתי היתה, ששב אנכי לעבוד על כתבי.

פניו נפלו מאכזבה, והוא המשיך חיש מהרה:

— אל נא תמהרי להוציא משפטך עלי. הפעם אינני אומר להתמכר להזיות מזהירות כל עיקר. לפני תהיה מטרה מעשית, קרה, פרוזאית, שבחרתי מתוך שיקול־דעת. זהו ענין יותר טוב מאשר להיות שנית לספן ולצאת לים, ואנכי חושב להשתכר בדרך זו הרבה יותר כסף מאשר יוכל להשתכר באואקלנד, באיזה משרה שתהיה, איש שאיננו בעל מקצוע. רואה את, חופשה זו והמנוחה שהיא נתנה לי פתחו לי אפקים חדשים. במשך הזמן הזה לא עבדתי עבודת־פרך וגם כתוב לא כתבתי — לפחות לא דברים בשביל דפוס. לאהוב אותך ולחשוב מחשבות — אלה היו כל מעשי. אמנם גם קראתי מעט, אבל הקריאה לא היתה אלא חלק ממחשבותי, כי קראתי בעיקר במכתבי־עת וקובצי־ספרות. חשבתי הרבה על אודות עצמי, על העולם ומקומי בתוכו, ועל התקווה להגיע בהיים למקום שיהיה מתאים לך. אף קראתי את ה„פילוסופיה של הסגנון" אשר לספנסר ומצאתי שם

הרבה ממה שנוגע אלי, יותר נכון — לעבודתי הספרותית, וגם לרוב הספרות המודפסת מדי חודש בחדשו במכתבי־העת. אבל היוצא לנו מכל זה — מן המחשבות והקריאה ומאהבתי — הוא, שגמרתי בלבי להיות לשכיר־יום ספרותי, לעבור לגור ברחוב־הסנדלרים של הספרות. עזוב אעזוב את היצירות האמנותיות ואעסוק רק בעבודה גסה, אכתוב כל מיני פרפראות ודברי לצון וחדוד, חרוזים הומוריסטיים מעינני דיומא וע״ד דברי־הבאי כיוצא בזה, שיש עליהם, כפי הנראה, קופצים הרבה. חוץ מזה הרי ישנם הסינדיקטים של העתונים והסינדיקטים לסיפורים ופיליטונים והסינדיקטים של הוספות לחגים. יכול אני לאזור חלצי ולהכין להם מטעמים כאשר יאהבו, להשתכר בזה סכומים הגונים שאינם נופלים ממשכורת טובה. יודעת את, ישנם אבירי־עט כאלה המשתכרים מארבע עד חמש מאות דולר לחודש. אינני שואף לבוא עד מדרגתם, אבל על כל פנים אשתכר די צרכי, ויחד עם זה, תהיינה עתותי בידי למדי, דבר ששום משרה אחרת לא תוכל לתת לי. את עתות־הפנאי הללו אקדיש ללימודים ולעבודה ממש. אנכי אאמן את ידיעתי לפי יצירות־המופת ואתכונן באופן כזה לכתוב יצירות כאלה בעצמי. הרי נדהם ומשתומם אני למראה הדרך שכבר עברתי עד הנה! כאשר נסיתי בפעם הראשונה לתפוש עט סופר ב־ידי לא היה על אודות מה לכתוב, חוץ מעל נסיונות־חיים מעטים ורשמים דלים אחדים, שלא יכולתי בעצמי להבינם ולהעריכם כראוי, משום שלא היו לי מחשבות משלי. באמת, כל מחשבות לא היו במוחי; לא היו אפילו מלים, שחושבים בהן. הנסיונות והרשמים שאצרתי לא היו אלא שורה של מראות ותמונות שלא היה להם שחר. אבל במדה שהוספתי דעת והעשרתי את אוצר־המלים שלי, החילותי לראות בהם, ברשמים שלי, משהו יותר ממראות ותמונות בלבד. את המראות שמרתי בלבי, ועכשיו מצאתי את פתרונם. ואז רק אז התחלתי לכתוב דברים הגונים, כמו „מאורעות", „החדוה", „הקלחת", „יין החיים", „הרחוב העליז", „מחזור האהבה" ו„שירי־הים". עוד אשוב ואכתוב הרבה דוגמתם, וט־בים מהם, אבל זאת אעשה רק בשעות־הפנאי שלי. עכשיו אני עומד הכן בשתי רגלי על קרקע מוצקת. המלאכה ושכרה תחילה, היצירות האמנותיות אחר־כך. הבה ואראה לך, הנה אמש כתבתי לדוגמא כחצי תריסר בדיחות בחרוזים בשביל השבועונים הסטיריים, ובעוד אני מתכונן ללכת לישון עלה פתאום ברעיוני לנסות את כוחי בכתיבת טריולט, הומוריסטי כמובן. ובמשך שעה אחת כתבתי ארבעה. שוויים הוא על כל פנים דולר כל אחד. ארבעה דולרים בעד איזה ספיח־רעיונות בדרך אל המטה! כמובן, אין לזה שום ערך, אין זה אלא טפטוף־דיו משעמם ומסכן. אבל אין זה יותר משעמם ומסכן מאשר הנהלת ספרי־חשבון בשכר ששים דולר לחודש, מאשר לעסוק בלי סוף בחיבור מספרים מתים עד יום המות. ועוד יתרה יש בזאת,

שלרגל המלאכה הספרותית הבזויה הזאת יש לי בכל זאת איזה קשר עם היצירה הספרותית הגדולה, וגם זמן לעסוק בזו לאחרונה.

— אך מה מועיל בהן, ביצירות הגדולות הללו, בספרות־המופת הזאת? — שאלה רות. — למכור אותן הן לא תוכל.

— כמובן, אני יכול — אמר בתשובה; אבל היא הפסיקה אותו.

— כל אלה שנקבת בשם, ואתה אומר כי טובות הן, הרי לא מכרת אף אחת מהנה. הרי אין אנו יכולים להתחתן, כשכל רכושנו הוא ביצירות־מופת שאינן עוברות לסוחר.

— אם כן נתחתן על סמך הטריולטים העוברים לסוחר, — השיב הוא בעוז, בחבקו את רות, שהיתה הפעם קרירה מאד. — שמעי נא זאת, — המשיך בעליצות מעושה. — אין זאת אמנות, אך זהו דולר:

הוּא בָּא לְבֵית הָרֵעַ,
אֲשֶׁר חָמֹק יָצָא.
הוּא בָּא לִלְווֹת מַטְבֵּעַ —
כִּיס רֵיק וְלֵב תּוֹבֵעַ —
וּמְאוּמָה לֹא מָצָא:
כִּי דַרְכּוֹ זֶה יוֹדֵעַ
הָרֵעַ, וְלֹא רָצָה...

העליצות, שבה התחיל לקרוא את הפזמון המבודח, נתחלפה בסופו בעצבות, כי תוך כדי קריאה נפל עליו לבו: הבדיחה: בחרוזים לא העלתה אפילו בת־צחוק על שפתיה של רות. זו סקרה אותו במבט מלא דאגה וכובד־ראש.

— יתכן שזה שוה דולר, — אמרה, — אבל זהו דולר של בדחן, אתנן הלץ. האם אינך רואה, מרטין, שכל הענין הוא משפיל? רצוני שהאיש שאנכי אוהבת ומכבדת יהיה משהו יותר טוב ויותר נעלה מאשר מחבר־בדיחות וסוחר בחרוזים.

— רוצה היית, שהוא יהיה דומה... למשל, למיסטר בוטלר? — אמר מרטין.

— יודעת אנכי שאתה אינך אוהב את מיסטר בוטלר — פתחה רות, אך מרטין הפסיק אותה:

— מיסטר בוטלר — אדון כהלכה, ומום אין בו. רק מחלת־הקיבה אשר לו אינה מוצאת חן בעיני. אך מה אעשה ואינני יכול לראות איזה הבדל יש בין כתיבת בדיחות וחרוזי־היתולים ובין כתיבה על גבי המכונה או מפי המקריא או בספרי חשבון. אלה ואלה הם דרכים למטרה אחת.

על־פי שיטתך, עלי להתחיל מהנהלת ספרי־החשבון באחת הלשכות, כדי להיות ברבות הימים לעורך־דין או לסוחר ולהצליח. שיטתי שלי היא להתחיל בעבודת שכיר־יום ספרותי כדי להיות ברוב הימים לסופר מצליח.

— יש הבדל, — עמדה רות על דעתה.

— במה הוא?

— בזה שאת יצירותיך — מה שלך בעצמך נראה טוב — אי אפשר למכור. הרי כבר נסית זאת — אתה ידעת — אבל העורכים אין להם חפץ ביצירותיך.

— המתיני לא בזאת, יקירתי, — בקש מרטין. — „העבודה השחורה" אינה אלא אמצעי, ואינני מתיחס אליה בכובד־ראש. המתיני לי שתי שנים. במשך הזמן הזה תאיר לי ההצלחה את פניה והעורכים ישמחו על יצירותי כמוצא שלל רב ויהיו קופצים עליהן. באמת יודע אני מה אנכי דובר; יש לי אמונה בכוחות עצמי. עכשיו אני יודע מהו הדבר שישנו בקרבי, ומהי ספרות. יודע אני את רוב הזיבורית והבינונית שמשפיעים עליה המון אנשים קטנים, ויודע אני כי מקץ שנתים אצא אנכי לדרך המלך־ המובילה אל הפרסום וההצלחה. מה שנוגע לעסקים, הנה בהם לא אצליח לעולם. אין לי שום חבה ושום נטיה לדבר. עולם־העסקים הוא בעיני בילוי־עולם משעמם ומטומטם, והרמאות עם אהבת־הבצע שבו מעוררים גועל בנפשי. על כל פנים אין אנכי מסוגל לו. מעולם לא הייתי מגיע בו למדרגה יותר גבוהה מן הלבלר, והגידי לי, האם יכולנו לחיות חיים נעימים במשכורת־לבלר דלה? רוצה אני שידי תשיג עבורך מכל טוב הארץ, ושתיהני תמיד מן המעולה שבמעולה. ואנכי אשיג את זאת, אשיג את כל זאת! לעומת הכנסתו של סופר מפורסם — עשירותו של מיסטר בוטלר איננה אלא זולות בני־אדם. סופר שיש לספריו מהלכים בשוק משתכר מחמשים עד מאה אלף דולר בשנה, עתים פחות ועתים יותר, אבל בערך זה כרגיל.

רות שתקה. גלוי וברור היה שהיא נכזבת ממנו.

— ובכן? — שאל מרטין.

— אנכי קויתי ותויתי לי אחרת. אנכי חשבתי, ועדיין סבורה אני כך, שהדבר היותר טוב בשבילך הוא ללמוד סטינוגרפיה — כתיבת מכונה אתה יודע כבר — ולהכנס ללשכה של אבא. יש לך כשרונות טובים, ומובטחה אנכי כי תגיע למעלת עורך־דין הגון.

23

קטנוּת־האמוּנה של רות ביחס לכשרונו הספרותי לא שינתה אותה ולא המעיטה את דמותה בעיני מרטין. במשך מנוחת־הקסם של זמן חופשתו האחרונה בילה מרטין שעות רבות על ניתוח־עצמו, ועל ידי זה הכיר לדעת את עצמו במדה מרובה. הוא גילה כי אוהב הוא את היופי יותר מאשר את התהלה, וכי הוא שואף לתהלה בעיקר למען רות, ומטעם זה ולא אחר היתה תשוקתו אל התהלה גדולה כל כך. הוא חפץ לעלות לגדולה בעיני כל העולם, כדי שהאשה אשר אהב תוכל להתגאות בו ולחשוב אותו לאיש כערכה.

הוא עצמו אהב אהבה עזה את היופי, והעבודה ליופי גרמה לו שמחה רבה, שהיתה לו לגמול דיו. אך יותר משאהב את היופי, אהב את רות. כסבור היה שאין בעולם דבר יפה מן האהבה. הן האהבה היא שחוללה בו מהפכת־פלאים כזאת, ומכפן עם־הארץ וכבד־גוף עשאתו לתלמיד־חכם ולאמן. לפיכך היתה לו האהבה דבר נעלה ויפה גם מן החכמה, גם מן האמנות. הוא הבין כבר, שבשכלו עולה הוא על רות, כמו שעולה הוא בשכל טוב על אחיה ועל אביה. על אף כל היתרונות של ההשכלה הגבוהה וסמיכתה למדעי־הרוח, היתה היא נופלת ממנו בכשרונותיה הרוחניים, והשנה האחת שהקדיש ללימודים ולחינוך־עצמו העלתה אותו למדרגה של דעת־חיים, ידיעת־העולם והבנה בעניני אמנות ורוח, אשר היא לא יכלה לקוות להגיע אליה לעולם.

את כל זאת ראה ברור, אבל הדבר לא השפיע כלל על אהבתו אליה, ולא על אהבתה אליו. האהבה היתה בעיניו בת־השמים, והוא היה אוהב נאמן יותר מדי, מאשר יכתים את האהבה בכתם של בקורת. מה עניניה של האהבה אצל השקפותיה של רות, השונות מהשקפותיו הוא, על האמנות, על הדרך הנכונה אשר יבור לו האדם, על המהפכה הצרפתית או על זכות־בחירה כללית? אלה הם ענינים שכליים, ואילו האהבה היא מעל לשכל ונעלה עליו. הוא לא יוכל למעט את דמותה של האהבה; הוא העריץ אותה. משכן כבודה של האהבה היה על מרומי במתי ארץ, על פסגות ההרים הרמים, הגבה מעל לארץ־השפלה של השכל. היא היתה צורת־קיום עלאית, פסגת החיים, ואף לעתים רחוקות מאד היתה מתגלית לבני־אדם יושבי הושך.

הודות לתורת הפילוסופיה המדעית אשר בחר בה, ידועה היתה

לו מהותה הביולוגית של האהבה. אבל בדרך־מחשבה דקה על פי אותה שיטת־מדע עצמה, הגיע לכלל מסקנה, כי האורגניזם האנושי ממלא את תפקידו העליון רק בצורת האהבה. לפיכך אין האהבה בגדר שאלה וספר, ויש לחשוב אותה לגמול החיים הגדול ביותר. מתוך כך ראה את האדם האוהב כראות יצור מאושר בין היצורים, ובתענוג מיוחד הרהר באותו „האוהב המשוגע של רבינו־של־עולם", העומד למעלה מכל סגולות־ארץ, למעלה מעושר ומשפט, מדעת־הקהל ומתהלה ושבח, למעלה מן החיים עצמם, עד אשר הוא „מת בנשיקה".

הרבה מכל זה חשב מרטין עוד בימים שעברו, אך הרבה נתגלה לו רק אחר־כך. בינתים עבד הרבה ולא ידע מנוחה חוץ מבשעה שהפסיק מעבודתו ללכת לבית רות. הוא חי כאחד מבני ספרטה. בעד החדר הקטן, ששכר מאת אשה פורטוגזית אחת, מריה סילבה, היה משלם שני דולרים וחצי לחודש. בעלת־ביתו זו היתה אלמנה עניה ומרודה, סרה וזעפה כל הימים, שבעבודה קשה כלכלה בלחם לחץ את נפשה ואת נפש צאצאיה המרובים, ומפרק לפרק היתה מטביעה את יגונה ואת עמלה בהין של יין מהול וחמוץ שהיתה קונה בעד חמשה — עשרה סנט בחנות־המכולת אשר בקצה־הרחוב. בתחלה שנא אותה מרטין על ניוול לשונה, אבל ברבות הימים נהפך לבבו להתפעל ממנה, כאשר ראה באיזו גבורה היא נלחמת בעניות המנוולת. הבית הקטן היה רק בן ארבעה הדרים, ובאחד מהם גר מרטין. אחד משלושת החדרים הנותרים היה טרקלין, ומראהו היה נעים למדי בגלל המרבד העבה שעל רצפתו, ואך מודעת־אבל שעל הקיר בצד תמונת ילד מת על ערש מותו, אחד מילדיה הרבים שמתו בילדותם, העציבו את המראה; החדר הזה לא שמש אלא לקבלת אורחים בלבד, תריסיו היו מוגפים תמיד, ועל להקת היחפים הקטנים היתה הכניסה אל משכן־הקודש הזה אסורה בהחלט, חוץ מבמקרים חגיגיים ובלתי־שכיחים. חדר־הבישול היה גם חדר אוכל, ושם עסקה בעלת־הבית בכל ימות החול גם בכיבוס לבנים וגיהוצם, יען כי מקור־פרנסתה העיקרי היתה כביסת הלבנים של שכניה האמידים ממנה. בחדר הרביעי, הוא חדר המטות, שהיה קטן כחדרו של מרטין, היו היא ושבעת ילדיה מצטופפים וישנים. בעיני מרטין היה הדבר לחידה, כיצד מצא להם המקום. שומע היה מדי לילה בלילה בחדרו, מבעד לקיר־הקרשים הדק שחצץ בינו ובין חדר המטות של האלמנה, את כל פרטי העליה על המטה: בתחלה צעקות הטף המתרוצץ, ואחריהן להג רך ופטפוט, עם הצפצוף הדק של הנרדמים, כקול צפרים בקנן, לבסוף. ועוד מקור־מחיה היה למריה — שתי הפרות שלה, שהיתה חולבתן פעמים בכל יום תמיד, בוקר וערב. פרות אלו מצאו טרף לפיהן במסכנות, בהיותן רועות כל היום במגרשים הריקים ומלחכות את העשב הדל שצמח משני

עברי המדרכות של הרחוב, ואחד או שנים מילדי האלמנה לבושי־הקרעים שומרים עליהן. שמירה זו נתכונה בעיקר כלפי הנוטרים, לבל תשלוט עיניהם בפרות המשולחות מחוץ לגדר.

ובחדרו הקטן היה מבלה מרטין את רוב זמנו, שם ישן, למד, כתב ונהל את משק ביתו. אצל החלון היחיד, הפונה אל המרפסת הקטנה שלפני הבית, עמד שולחן־מטבח ששמש לו שולחן־כתיבה, ספריה וכן למכונת־הכתיבה כאחד. המטה שעמדה על יד הקיר הפנימי תפסה שני שלישים של כל חלל החדר. אצל השולחן, מצד אחד, עמדה מכתבת־הדר בלה מיושן, שהיתה עשויה כנראה לנוי ולא לשימוש והיתה מתקלפת והולכת מיום ליום. שבר־כלי זה עמד בקרן־הזוית האחת של החדר, ומשניה שממולה, בצד השני של השולחן, עמד ארגז של סחורה ששמש מטבח: מכונת־בישול של נפט על גבו, והכלים עם מכשירי־הבישול בתוך כרסו. על מדף שעל הקיר היו ערוכים צרכי־האוכל ועל הרצפה עמד דלי־מים. בחדרו לא היה צנור־מים, ומרטין צריך היה להביא לו מים בעצמו מן המטבח. בימים שבהם היה קטור רב עולה בחדר אגב בישול, היתה הברכה שורה בשלכת הפספסים של אותה מכתבה נאה ומתקפלת. מעל למטה היו תלויים האופנים על וו שבתקרה. תחלה נסה להניח אותם במרתף, אלא שעד מהרה חלו בהם ידי הטף שקלקלו את החישוקים והוא אנוס היה להוציאם משם. זמן־מה הניחם על המרפסת הקטנה, עד שבאחד הלילות הרטיב אותם מטר־זעף סוחף. באין ברירה לקח את האופנים לחדרו הצר ותלה אותם על בלימה.

ארון־קיר קטן שמש מחסה לבגדיו וללבניו וגם לספרים אשר נצטברו אצלו ולא מצא להם המקום לא על גבי השולחן ולא מתחת לשולחן. נוסף לזה נתפתח בו הרגל לרשום לו רשימות אגב קריאה. עלי־הרשימות הללו רבו ונערמו במדה כזאת שלא היה יכול לעמוד בפניהם בגבולות־דירתו הצרים, אילולא התחכם להם, במתחו לאורך החדר חבלים של יבוש־כבסים שעליהם תלה את הרשימות. אף על פי כן צר היה בחדר הגדור וחסום על כל שעל, והתנועה בו קשתה במאוד. הוא לא יכול לפתוח את דלת־החדר מבלי שיסגור קודם לכן את דלת ארון־הקיר, ולהיפך. בכלל אי־אפשר היה לעבור את החדר בקו ישן; כדי להגיע מן הדלת אל מראשותי המטה, מן ההכרח היה לצעוד עקלקלות, ימינה ושמאלה, ובחושך מן הנמנע היה לעבור אותו בשלום, מבלי להתקל במשהו. והיה אם הצליח להמלט מן הקושי של מחלוקת־הדלתות ונפל אל הפכים הקטנים של המטבח, אם לא נזהר בעוד מועד לנטות ימינה. מיד אחרי זה היה עליו להפוך את ההגה חיש מהר שמאלה, פן יקדימוהו כרעי המטה, אבל, מאידך גיסא, הרי יריטה זו, אם לא נהג בה זהירות כראוי לה, היתה כרוכה בה סכנה להמחץ בקרנות השולחן. בחתרו בזריזות ובנטותו לסירוגין ימינה ושמאלה, הגיע לבסוף

אל מין תעלה, אשר חופה האחד היתה המטה וחופה השני — השולחן. ברם. כשהכסא היחיד שבחדר נמצא במקומו הטבעי לו אצל השולחן, שוב לא היתה התעלה ראויה למעבר הספן. לפיכך בשעה שהכסא לא שמש לתפקידו, היה מונח על גבי המטה. אך לפעמים ישב עליו מרטין גם בשעה שעסק בבישול, והיה קורא בספר בטרם ירתחו המים בסיר, אף הגיע במומחיותו לידי כך, שהיה משלים פרק או שנים בעוד הצלי מונח על המחבת, מבלי להקדיחו. ואכן היתה הפנה הצרה, ששמשה למטבח, מצערה כל כך, שמרטין יכול, בשבתו על כסאו, להגיע בזרועו אל כל הדרוש לו. בעצם הדבר נוח היה לו יותר לבשל בישיבה, יען כי בהיותו עומד, היה לפעמים קרובות למפגע לעצמו.

יחד עם קיבה בריאה ושלמה שיכלה לעכל את הכל, היתה לו למרטין ידיעה בהכנת מאכלים שונים, שהיו גם מזינים וגם זולים. מרק־קטניות היה מאכלו הרגיל. וכמו כן תפוחי־אדמה ופולים גדולים וחומים שבשל כדרך המקסיקאים. לכל הפחות פעם אחת ביום עלה על שולחנו אורז, שהיה מבושל כמו שבעלות־הבית באמריקה לא בשלו מעולם ולא תדענה לבשל לעולם. פירות מיובשים, שמהירם פחות מפירות חיים, היו לו תמיד מן המוכן, מבושלים ומזומנים לאכילה, באשר שמשו לו תחת חמאה ללחמו. לעתים רחוקות פאר פת־בגו גם בחתיכת־בשר או במרק־עצמות. פעמים ביום היה שותה קהוה בלי חלב אי שמנת, ובערב בא במקומה התה; אבל גם הקהוה גם התה היו עשויים תמיד להפליא.

מן ההכרח היה לקמץ בהוצאות. החופש שנטל לעצמו בלעה כמעט את כל מה שהשתכר בבית־הכביסה, ומקום מגוריו הרי היה רחוק כל כך מן השוק שאליו שלח את מלאכתו הספרותית, ושבועות על שבועות עליו לחכות עד שתבואנה ההכנסות הראשונות. חוץ מבימים שבהם התראה עם רות אי הלך לבקר את גרטרוד אחותו, היה חי בהתבודדות והיה עושה יום יום עבודת שלשה ימים של עובד רגיל. הוא היה ישן לא יותר מחמש שעות, ורק איש בעל כח־אבנים וגוף־ברזל כמוהו יכול היה לעבוד, יום אחר יום, תשע־עשרה שעה רצופות כל מעת לעת. הוא לא היה מאבד אף רגע לחנם. על גבי הראי היו תלויות רשימות של ביאורי־מלים ומבטא, ובשעה שהיה מתגלח או מתלבש או מסתרק, היה חוזר על הרשימות הללו ולומדן בעל־פה. רשימות כיוצא בהן היו תלויות על הקיר מעל למכונת־הנפט. וגם אותן היה לומר באופן כזה, בשעה שהיה מבשל את ארוחתו או שוטף את הכלים. רשימות חדשות היו באות בסדר במקום הקודמות. כל מלה זרה או מודעת־להצאין שנתקל בה אגב קריאה היה מעלה מיד על הנייר ואחרי שנצטבר מספר מלים מספיק, היה מעתיק אותן על מכונת הכתיבה ותולה את המגלה החדשה על הראי או מדביקה אל הקיר. אף בכיסו היה נושא

מגלות כאלו, והיה מעיין בהן בכל רגע פנאי ברחוב או תוך כדי עמדו בתור באטליז או בהגות המכולת.

ועוד יתרה עשה בנידון זה. בקראו את יצירות הסופרים שיצא להם שם בעולם, הוא שם את לבו לכל התוצאות שהגיעו אליהן וחקר לדעת, מה הם האמצעים שהודות להם העלו בידיהם את אשר העלו — אמצעי הספור, ההרצאה והסגנון, ההשקפה, ההשואה וההידוד. מכל אלו רשם לו רשימות לזכרון וללימוד. לא מתוך חפץ של חקיי עשה זאת, אלא מתוך בקשת עיקרים של יצירה. הוא ערך לו רשימות של בטויים מוצלחים ונאים ודרכי־הבעה מיוחדים של סופרים רבים ושונים, עד שמתוכם, כרוב מספרם, יכול להסיק את מהות העיקר של יחוד־ההבעה ואת כללו, ובאופן כזה גם לנסות להשתמש באופן־בטוי חדש ומקורי משלו ולשקול אותו בדעתו, להעריכו כראוי ולמוד אותו באמה־מדה נכונה, על פי הנסיון אשר קנה לו. כיוצא בזה היה אוגר אמרות צרופות ומחוות חריפות הלקוחות מן הלשון החיה, אמרות ומחוות צורבות כחומצה וכאש, ומזהירות ורכות וקוסמות בתוך חררי הישימון של הלשון הרגילה. הוא בקש תמיד את העיקר, את הכלל שמתחת לדברים וביסודם. הוא השתוקק לדעת, כיצד נעשים הדברים, למען יוכל אחר־כך לעשותם בעצמו. הוא לא הסתפק בפרצופו השלו של היופי. הוא ניתח את היופי לחלקיו, בשבתו בבית היוצר הקטן והצר שלו, בין המטה והמכונה שהפיצה ריח הבישול ובתוך השאון והאנדרלמוסיה של צאצאי משפחת סילבה. בנתחו את היופי ובחקרו את האנטומיה שלו, התקרב אל היכולת ליצור יופי בעצמו.

מטבע ברייתו מסוגל היה לעמוד רק מתוך הכרה, בכח השכל. הוא לא יכול ליצור מתוך סנורים, כהולך בחושך, מבלי לדעת מה הוא עתיד להוציא מתחת ידו, בהשליכו את יהבו על המקרה ובשימו את מבטחו במזל הרוח היוצר שלו, ובהאמינו שמן־הסתם יצא הכל נכון ויאתה שפיר. התוצאות המקריות לא נתנו לו סיפוק ולא היתה לו סבלנות לסמוך עליהן בלבד. הוא רצה לדעת כיצד ומדוע. הרוח היוצר שלו פעל רק מדעת, ובטרם יתחיל ספור או שיר, היה כבר עצם הדבר עומד כולו חי לנגד עיני רוחו, ומצטייר במוחו מהחל ועד כלה, והוא ידע מה הם האמצעים שישתמש בהם להגשמתו, אם לאו — היה הדבר נידון לכשלון מראש וכל התאמצותו עלתה בתוהו. מאידך גיסא, ידע להעריך את פעולתן המקרית של מלים ואמרות שהיו נולדות מאליהן במוחו, בקלות יתרה, ושאחרי־כן היו לא רק עומדות במבחן מבחינת היופי ודרישותיו, אלא גם מקבלות חשיבות צדדית רבה נוספת ונעשות בעצמן לקנה־מדה של יופי. בפני הברקות מקריות כאלו היה משתחוה ומשתאה בעצמו ביראת־הכבוד, מדעתו שהנן למעלה מכל יצירה שבהכרה. ואף זו, שכל כמה שהיה מנתח את היופי מתוך בקשת

העיקרים המונחים ביסודו, העיקרים העושים את היופי אפשרי, לא היה, בכל זאת, שוכח מעולם, כי אכן יש ביופי סוד כמוס, שאליו לא חדר מעולם ולא יחדור איש לעולם. הוא ידע היטב, מפי ספנסר, שהאדם אינו יכול לעולם להשיג השגה אחרונה את המהות היסודית של הדברים, וכי סוד היופי גדול הוא כמו סוד החיים, יתר על כן, שחוטי היופי והחיים מסורגים ודבוקים אלה באלה, ושהוא עצמו אינו אלא חלק קטן של אותה יצירה שלמעלה מן השכל, הטוויה אור־שמש, אבק־כוכבים ופלאי־פלאים.

והנה, בהשפעת הרעיונות הללו, כתב מרטין מסה בשם „אבק כוכבים", שבה שלח חצי קנתור לא בעיקרי הבקורת אלא במבקרים העיקריים. זה היה מאמר מזהיר, מעמיק, פילוסופי ומתובל בהומור נחמד. ואמ. כל מכתבי־העת שאליהם נשלחה המסה הזאת מהרו להחזירה לו. ;, עכשיו, משנשתחררה רוחו מעולה של זו, המשיך את דרכו בשקט בהיר. אף זה נעשה לו להרגל, לשאת במוחו זמן רב את הנושא, כאילו הרתה מחשבתו ללדת, ובהגיע הזמן — לשבת אל האובנים, זו מכונת־הכתיבה, כשהיצירה מוכנת ומזומנת כולה, ואז לא איכפת היה לו כלל וכלל, אם זו לא ראתה אור בדפוס. הכתיבה היא שהיתה לו לגמר המאורע הרוחני הנמשך, ובעזרתה היה מקבץ את נדהי רעיונותיו ומכלל ומאחד לגמר־צורה את כל החומר והרשמים שנצטברו במוחו. לכתוב מאמר כזה — פירושו היה בשבילו להוציא ישן מפני חדש: לשחרר את מוחו, בהתאמצות של הכרה, ולפנות בו מקום לחומר חדש ולמגמות חדשות. במדה ידועה דומה היה הדבר לאותו הרגל שכיח בבני־אדם. כאשה כגבר, שצער אמתי או מדומה מטריד את מנוחתם, לצאת מגדר שתיקתם מפרק לפרק ולשפוך אז את נפשם, את כל „מרי שיחם", עד הטפה האחרונה.

24

שבועות על שבועות נקפו. כספו של מרטין אזל ותשלומי שכר־הסופרים רחקו ממנו כמו כן גם עתה. כל כתבי־היד החשובים שלו חזרו אליו ונשלחו שנית למקומות אחרים. אך גם לחרושת־המעשה הספרותית שלו לא האירה ההצלחה פנים. הוא חדל להכין במטבח הקטן שלו את המאכלות הערבים אשר אהב. כשבא בין המצרים לא נותר לו מן הצידה אלא מעט אורז בשק ומעט אפרסקים מיובשים. לפיכך היה מאכלו היחיד

במשך חמשה ימים אורז ואפרסקים בוקר, צהרים וערב. אז החל לקחת צרכי־אוכל בהקפה. הפורטוגיזי בעל חנות־המכולת, שמרטין היה קונה אצלו במזומנים, אמר די וחדל לתת בהקפה, משהגיע חובו של מרטין לסכום המבהיל של שלשה דולרים ושמונים וחמשה סנט.

— יען כי, רואה אתה, — הסביר לו הפורטוגיזי, — אם לך לא יש עבודה, לי לא יש הכסף.

ובפיו של מרטין לא היה מענה. כיצד ומה יבאר לו? אין זה מעשה סוחר לתת סחורה בהקפה לבחור כארז מן הפועלים, המתעצל לעבוד.

— אתה משיג עבודה, אני נותן מכולת, — הבטיח החנוני למרטין.

— לא יש עבודה, לא יש מכולת. ככה זה.

ואחר, כדי להראות למרטין שמצדו אין זאת אלא זהירות של סוחר ולא טינה שבלב, חס ושלום, הוסיף:

— תשתה „לחיים" על חשבוני — אנחנו יש ידידים כמו קודם.

ומרטין שתה, כדי להראות שהוא מוסיף לעמוד ביחסים טובים עם החנות ועם בעליה, והלך לישון בלי ארוחת־ערב.

הבעלים של חנות־הירקות, שמרטין היה קונה בה את שאר־הירקות לשימושו, היה איש אמריקני, שנטה לקולא בעניני מסחר, ועל כן הגיע חובו של מרטין כאן עד סך של חמשה דולרים, בטרם תחדל ההקפה; האופה הפסיק מתת בהקפה משהגיע לשני דולרים, והקצב — כשהגיע לארבעה דולרים. מרטין חשב ומצא שהסך־הכל של הקרדיט שהיה לו על פני כל הארץ עולה לארבע־עשר דולר ושמונים וחמשה סנט. הוא נשאר חייב גם בעד שימוש מכונת־הכתיבה, אך סבור היה שיוכל להשתמש בה בהקפה במשך שני חדשים, מה שיעלה לסך של שמונה דולרים. עוד אך זאת ודללו כל מעינות ההקפה.

קניתו האחרונה בחנות הירקות היתה — שק בולבוסין, ובמשך שבוע תמים אכל רק בולבוסין בלבד, שלש פעמים ביום. ארוחת־צהרים ארעית, שקרה מקרהו מזמן לזמן לאכול בבית רות, סעדה במקצת את כוחותיו הגופניים, אף כי לעינוי היה לו למנוע מעצמו אכילה גסה בשעה שתאבונו התלקח למראה המון המאכלים הערוכים לפניו. מזמן לזמן היה סר לבית אחותו במתכוין לעת ארוחת־הצהרים, ואף כי הבושה ענתה אותו בסתר, אכל שם כמה שמצא עוז בנפשו לאכול — על כל פנים יותר מאשר לאכול על שולחן בית מורז.

יום אחר יום המשיך את עבודתו, ויום אחר יום היה נושא־המכתבים מביא לו כתבי־יד מוחזרים. עכשיו לא היה לו עוד כסף לבולי־דואר, וכתבי־היד נערמו שנית חמרים חמרים מתחת לשולחן. הגיע זמן שלא טעם בו טעם מזון במשך ארבעים שעה. לא נשקפה לו גם התקוה לאכול בבית רות,

כ־שום צרות נסעה לסן־רפאל לשבועים ימים, וללכת לבית אחותו לא נתנה לו הבושה. למרבה הפורענות הביא לו נושא המכתבים באותו יום אחרי־הצהרים עוד חמשה כתבי־יד שהעורכים מאנו בהם. ואז לקח מרטין אתו את מעילו העליון לאואקלנד ושב בלעדיו, ובכיס בגדו צלצלו חמשה דולרים. הוא שלם לארבעה בעלי חובותיו דולר לאיש. ובאותו יום עלה על שולחנו צלי־בשר ובצלים והוא בשל לו קהוה והכין לו סיר של שזיפים מבושלים. ואחר אכלו ישבו אל שולחנו, ועד חצות הלילה גמר לכתוב מסה אשר קרא אותה בשם „המקצוע הנכבד של הנשך". כשגמר להעתיק אותה על גבי המכונה, השליך את כתב־היד אל תחת השולחן, יען כי לא נשארה לו אף פרוטה מהמשת הדולרים לקנית בולים.

כעבור זמן מה נתן בעבוט את שעונו, ואחריו — את האופנים. הוא צמצם במזונות, וחלק מן הכסף אשר השיג בדרך זו הוציא על בולים, כדי לשלוח מחדש למערכות חדשות את כל כתבי־היד שלו. תוחלתו מן „העבודה השחורה" הספרותית נכזבה. אף אחד לא נענה להצעתו. הוא השוה את „המלאכה" הזאת אל אשר מצא במכתבי־העת הזולים, בעתונים ובשבועונים והחליט, כי החומר שלו הוא הרבה יותר טוב. אף על פי כן לא היו עליו קופצים. ואז גלה כי רוב העתונים מדפיסים חומר „סטיריאוטיפי" לרוב, והוא חקר ומצא את הכתובת של החברה שסחרה בחומר הזה. אך החומר שהוא שלח שמה הוחזר לו, בצירוף טופס־חוזר המודיע, כי חבר העוזרים של הלשכה מכין בעצמו את כל החומר הדרוש.

באחד הירחונים הגדולים לבני־הנעורים ראה טורים שלמים של מאורעות קטנים ובדיות. הוא נסה את מזלו גם בזה. הרשימות אשר שלח הוחזרו, ואף כי חזר ונסה כמה פעמים, לא עלה בידו אף פעם להדפיס מאומה. כעבור זמן מה, כאשר לא היה עוד לדבר שום חשיבות בשבילו, נודע לו, כי העורכים ועוזריהם נהגו להמציא את החומר הזה בעצמם, למען הוסיף באופן כזה הוספה כל שהיא על משכורתם. השבועונים ההתוליים השיבו לו את בדיחותיו ואת חרוזיו ההתוליים, וגם שאר החרוזים הקלים שהיה מכין בשביל ה„מגזינים" הגדולים לא מצאו להם מקום בתוכם. נותר עוד סוג המעשיות בשביל העתונים. הוא ידע, כי יש לאל ידו לכתוב מעשיות יותר טובות מאלו שהיו מדפיסים. אחרי שעלה בידו להשיג את הכתובת של שני סינדיקטים של עתונים, הציפם ב„ספורים זעירים". אחרי שכתב עשרים ולא זכה לראות אף אחד מהם בדפוס, חדל מלכתוב עוד. ואף על פי כן היה קורא יום יום בעתונים ובשבועונים מעשיות לעשרות, שאף אחת מהן לא יכלה להשתוות אל המעשיות שהוא כתב. הוא התיאש לגמרי, והחליט בלבו, שאין לו מן הסתם כל כח־שופט, שעיניו טחו מראות נכונה את אשר כתב בעצמו ושהוא אינו אלא בעל טעות־שוא והונאה עצמית.

המכונה המוציאה־לאור עבדה כדרכה בדיוק, חרוצה ובלתי־אנושית. הוא היה שם את בולי־הדואר להוך כתב־היד ומשלשל אותו לתוך תיבת־הדואר. וכעבור שלשה שבועות או ירח ימים היה נושא־המכתבים עולה אליו במדרגות־הבית ומוסר לידו את כתב־היד. אין זאת כי אם שם, בקצה השני, אין כלל עורכים חיים ובעלי־רגש, וכל המכונה הלזו לא היתה אלא המון גלגלים וחודים ושני־ברזל ופכי־שמן למשחה — מכונה מחוכמת ואבטומטית. הוא הגיע למדרגת־יאוש כזאת, שבה החל להטיל ספק בעצם מציאותם של העורכים. הן מעולם לא נתן לו אף אחד מהם אות־חיים, ואם לדון על פי חוסר כח־שופט שבו היו מחזירים לו את כל מה שכתב, את הכל בלי יוצא מן הכלל, אפשר היה להניח על־נקלה, כי העורכים אינם אלא מין מיתוס, אשר נערי־המשרד, הבחורים המדפיסים ופועלי־המכבש בדו מלבם.

השעות שבלה בחברת רות היו השעות המאושרות היחידות בחייו, אך גם הן לא היו מאושרות לגמרי. מנוחה רחקה ממנו ועגמת־הנפש שמצצה את לבו היתה מענה יותר מזו שהטרידתהו קודם, בטרם ידע כי היא אוהבת אותו: יען כי כיום, אחרי תתה לו את אהבתה, לא נתנה לו עדיין את עצמה כל עיקר, והיתה רחוקה ממנו לא פחות מאשר קודם. הוא שאל ממנה כי תמתין לו שתי שנים, והנה הזמן עובר והוא עדיין לא הספיק מאומה ולא העלה בידו ולא כלום. חוץ מזה הרגיש תמיד שהיא איננה מרוצה במעשיו. היא לא אמרה לו זאת ישר בפניו, אבל בדרך־עקיפין וברמיזה הטעימה לו את הדבר באופן ברור ומוחלט כל כך, שיותר מזה לא היתה יכולה להטעים גם במלים. היא לא התרעמה עליו, אלא רק לא היתה מרוצה בו, אף כי נשים אחרות במקומה, פחות רכות וטובות ממנה, ודאי היו מתרעמות וכועסות במקום שהיא אך הרגישה אכזבה. אכזבתה זו נבעה מן העובדה שהאיש שהיא רצתה לצור את צורתו מאן להיות בידיה כחומר ביד היוצר. בהתהלה נראה לה אמנם כחומר־לישה נוח מאוד, פלאסטי; אך ברבות הימים החל להראות סימני עקשנות וסרב לקבל את צלמו ודמותו של אביה או של מיסטר בוטלר.

הדבר הגדול והאיתן שהיה בקרבו באמת נשאר בלתי מובן לה לגמרי: היא לא ראתה אותו כלל. האיש הזה, שהיה עשוי חומר כל כך גמיש עד שיכול להתאים את עצמו לכל מיני חיים ולכל תנאי־קיום אנושיים, היה בעיניה עקש ופתלתול, רק משום שלא התאים ולא רצה להתאים את עצמו כדי להיות בכלוב שלה, זה שהיה צורת־החיים היחידה הידועה ל ה. היא לא יכלה להספיק אחרי מעוף רוחו, ויתרונו השכלי לא היה בעיניה אלא מעות גסה שהיא היה שרוי בה. אף איש מבני סביבתה לא עלה עליה מעולם בכשרון ובשכל טוב. הרי יכלה להבין תמיד לרוח אביה ואמה,

אחיה ואולניי; משמע, שאם לא יכלה להבין את מרטין — לא בה האשם, אלא בו. כך סבורה היתה. זאת היתה הטרגדיה הנושנה של המוגבל, הרוצה להיות מורה־דרך לבלתי־מוגבל.

— את כורעת ומשתחוה לפני ארון־הקודש של המקובל, — אמר אליה פעם, אגב ויכוח שהיה להם על אודות שני מבקרים אמריקנים, פרפס ואנדרווטר. — אנכי מסכים, שמצוינים הם בשעה שאדם רוצה להסתייע בבר־סמכא בויכוח, שהרי הם שני המבקרים היושבים ראשונה בספרות ארצות־הברית. כל מורה בבית־ספר באחת מערי המדינה מביט על ואנדרווטר כעל זקן־המבקרים האמריקני ופוסק אחרון בבקורת. אם כי כשאני קורא את דבריו הם נראים לי כשלמות־הבטוי של הריקניות. וגם פרפס אינו טוב הימנו. אך הוא כותב יפה מאוד. כל מלה ומשפט במקומם הם, וכמה מיטיב הוא לדבר גבהה־גבוהה! והוא מטתכר כסף יותר מכל מבקר אחר בארצות־הברית, אף כי — אל יחשוב לי אלהים לחטאה את מוצא שפתי! — הוא איננו מבקר כלל. באנגליה מבינים יותר טוב מה זאת בקורת. אבל דא עקא, הם מנגנים בחלילו של ההמון, והם יודעים לנגן לו באופן כל כך נאה ומוסרי, כל־כך שבעי־רצון הם מעצמם. מאמרי־ההשקפה שלהם מזכירים לי את מנוחת יום־הראשון באנגליה, והם הנואמים הפופולריים שבראש החוצות. הם תומכים בפרופיסורים של הלשון האנגלית אשר לכם, ופרופיסורי־האנגלית שלכם תומכים בהם. אך אף אחד מהם אין לו בקרקפתו אפילו רעיון מקורי אחד. הם יודעים רק את הקיים, ובעצם הדבר הם הנם הקיים. הם חלושי־דעת, והקיים נחתם בהם בנקל כנחתם בגולם, שבה נחתם שמו של בית בישול־השכר על גבי בקבוק־המשקה. תפקידם הוא לתפוש בחרמם את הנוער הלומד באוניברסיטה, לגרש מקרבו כל רוח מקוריות לוחשת שנתגלגלה בו ולחתום במוחו את חותם הקיים והמקובל.

— סבורני, — ענתה רות, — שאנכי קרובה ממך אל האמת, בצדדי בזכות המקובל, ואין אתה צודק בהתנפלותך הסוערת עליו, משל לפרא מאיי־הים הדרומי המנתץ את אליליו בחמת רוחו.

— המיסיונרים הם שנתצו את הפסילים, — השיב מרטין בצחוק — ולדאבוננו יצאו כל המיסיונרים את הארץ והלכו אל עובדי־האלילים, ולא נשאר אפוא מי שינתץ כאן את האלילים שנושנו, את מיסטר ואנדווטר ואת מיסטר פרפס.

— ואת הפרופיסורים של האויברסיטה כמו־כן? — שאלה רות.

— לא! — מרטין הניע בראשו ברגש — מורי המדע צריכים להשאר על כנם. הם אנשים גדולים וחשובים באמת. אבל מצוה גדולה היא לנפץ את ראשיהם של תשע עשיריות מן הפרופיסורים ללשון אנגלית — ראשי תוכים בעלי מוח מיקרוסקופי!

בדברים האלה לא היתה משום נעימות לפרופיסורים, ואולם בעיניה של רות היו חלול־הקודש ממש. למרות רצונה השותה אל הפרופיסורים — אנשים הדורים במראיהם, משכילים, לבושי מכלול, מדברים בקול־נועם מתון וכולם נודפים ריח תרבות ועידון — את הבחור המשונה הזה, שאין לתארו כמעט במלים, אשר אהבה אמנם, מבלי לדעת בשלמה, אך אשר לא יוכל לעולם להתלבש כראוי, אשר שריריו המוצקים העידו על עבודה גופנית קשה ואשר התרגש מדי דברו והשתמש במבטאים הריפים תחת להביע את דעתו ולשלוט ברוחו. הללו לפחות קבלו משכורת יפה והם היו — כן, היא הכריחה את עצמה להודות בדבר — הם היו ג'נטלמנים בעוד שהלז לא יכול להרויח אפילו פרוטה וגם לא היה דומה להם.

היא לא שקלה בדעתה את דברי מרטין ולא השתדלה לרדת לסוף דעתו. בדרך השוואה חיצונית גרידא הגיעה — אמנם שלא מדעת — לכלל החלטה שהוא איננו צודק. הם, הפרופיסורים, צדקו במשפטיהם הספרותיים, משום שהם היו אנשים מוצלחים ומצליחים בחיים. משפטיו של מרטין על הספרות לא צדקו והיו מוטעים מעיקרם, משום שהוא לא יוכל למכור את סחורתו. בהם „היה ממש", כמו שהיה רגיל בפיו של מרטין עצמו, אבל בו לא היה ממש, מלבד זאת — היתכן שהצדק יהיה עמו, הוא אשר זה לא כבר עוד עמד בפתחו של אולם זה ככלי מלא בושה וכלימה, בפנים משולהבים מרוב מבוכה ואסיר־תודה על הכנסת־האורחים שנהגו בו, כשהוא מביט במורך־לב על סביביו, מפחד פן ישבור בכתפיו המתנועעות את הצעצועים, וכשהוא שואל לפני כמה זמן חי סוינבורן ומתהלל שקרא את „אקסצלזיור" ?

שלא מדעת הוכיחה רות בעצמה את צדקת דבריו של מרטין. כי היא מעריצה את המקובל. מרטין הבין את מהלך־מחשבתה על אָפנו, אך לא רצה להסיק מזה שום מסקנות. הרי הוא לא אהב אותה על שום מה שחשבה על אודות מבקרי אמריקה ועל הפרופיסורים ללשון האנגלית, ואגב — התחזק בינתים יותר ויותר בדעתו, שחוגי־מחשבה שלמים ומדורי־דעת מסוימים, שהיו ידועים לו וגלויים לפניו, לא היו לה אלא כספר החתום, או שלא ידעה את מציאותן.

השגותיו במוסיקה, למשל, היו בעיניה חסרות־טעם לגמרי, ובמה שנוגע לסוג האופירה סבורה היתה, כי טעמו בזה הוא הפכפך ומקולקל.

— המצאה האופירה הזאת חן בעיניך ? — שאלה אותו לילה אחד, בדרך שובם הביתה אחרי ההצגה.

אותו ערב הזמין הוא אותה, בהוציאו על זה סכום, שצריך היה לחסוך מפיו במשך חודש ימים. אחרי שחכתה לשוא, כי הוא יפתח ראשונה במלים על אודות האופירה שראו, שמה לפניו סוף־סוף את השאלה, בעוד היא

עצמה כולה נרגשת ומלאה התעוררות מכל מה שראתה ושמעה זה עתה.

— האוברטורה מצאה חן בעיני, — ענה מרטין, — היא מצוינת.

— כן, אבל האופירה עצמה?

— כן, אף היא מצויינת. רצוני לומר — כוונתי, התזמורת היתה מצוינת, אך אנכי הייתי נהנה ממנה הרבה יותר, אילו היו המוקיונים ההם עומדים להם במנוחה או עוזבים לגמרי את הבמה.

רות היתה כנדהמת.

— אבל הרי אינך מתכון גם לטיטרלאני או לבריללו? — שאלה.

— כן, כולם כאחד!

— והלא אמנים גדולים הם, — אמרה היא מתוך מחאה.

— אף על פי כן קלקלו את המוסיקה בהעויותיהם ובגוזמאותיהם.

— אך כלום קולו של בריללו אינו מוצא חן בעיניך? שאלה רות.

— אומרים שהוא הראשון לאחר קארוזו.

— כמובן, קולו מצא חן בעיני, ועוד יותר מזה — קולה של טיטרלאני. קולה של זו הוא נפלא — כך לפחות, נדמה לי.

— אם כן, אם כן... — רות נבוכה — אינני יודעת, מה אתה רוצה לומר, אם כן הדבר, אתה מהלל את קולם, ובכל זאת אתה אומר שהם קלקלו את המוסיקה!

— זהו הדבר! מאוד מאוד הייתי משתוקק לשמוע אותם בקונצרט, ועוד יותר מזה — לא לשמוע אותם בשעה שהתזמורת מנגנת. חוששני, שאנכי ריאליסטן ללא תקנה. המזמרים הגדולים אינם משחקים גדולים כרגיל. לשמוע אל הרנה בשעה שבריללו שר בקול של מלאך שיר־אהבים, וטיטרלאני עונה לעומתו בקול של מלאך אף היא, והתזמורת מלוה את שניהם במוסיקה לוהטת כמשתה בני־אלים ומלאה קולוריט — זהו תענוג, תענוג גדול. לא רק מסכים אני לדבר, אלא גם מביעו מקרב לב. ואולם כל הרושם מהקלקל, בו ברגע שאני נושא את עיני ומביט בהם, ורואה את מרת טיטרלאני, שגבהה כמעט שני מטרים ומשקלה כמאה ותשעים ליטרה, ואת בריללו קטן־הקומה, שעשה פימה עלי כסל ודומה לנפח גוץ ורחב־חזה, ורואה את שניהם יחד כשהם עומדים בכל מיני פוזות, מכים בידיהם על לבם ומניעים את זרועותיהם באויר כמו משוגעים בבית־החולים. ואם, נוסף על זה, דורשים ממני שאראה בכל זה תיאור נאמן של תנוי־אהבים בין בת־מלכה יפה ודקת־גזרה ובן־מלך צעיר ורומאנטי — אז אין אני מסכים, וזה הכל! הבל הבלים! זוהי שטות! אין כדבר הזה במציאות. זהו כל החסרון: אין זה מציאותי. הן לא תגידי לי שיש בעולם בני־אדם המתנים אהבים באופן כזה. הרי אילו הייתי אני מדבר אליך אהבה בצורה כזאת, היית סוטרת על לחיי!

— אבל אין אתה מבין, — התנגדה רות. — כל צורה של אמנות יש לה... גבולותיה. — באותו רגע השתדלה לזכור מה ששמעה באחד השיעורים באוניברסיטה על אודות המותנה שבאמנות. — בציור, כדבר־אמונה את הדמיון של שלשה ממדים, שאמנותו של הצייר יודעת להעלות על הבד. בספרות, כמו כן, מניחים הנחה שהמחבר הוא הכל יכול ויודע הכל. אנו מקבלים כדבר טבעי מה שהמחבר מספר לנו על אודות צפוני־המחשבה והנסתרות של הנפשות העושות, אף על פי שאנו יודעים כל הזמן שהנפש העושה היתה לבדה בחדר בשעה שחשבה את המחשבות ההן, וכי לא המחבר ולא איש אחר לא יכלו אפוא לשמוע אותן. והוא הדבר בתיאטרון, בפיסול, באופירה, בכל צורה של אמנות. בכולן צריך להשלים עם איזה דברים בלתי־הגיוניים.

— כן, אני מבין זאת, — ענה מרטין. — בכל אמנות ישנו המותנה המיוחד לה. (רות נשתוממה לשמע המלה הזאת מפיו, כאילו למד אף הוא באוניברסיטה, ולא רכש לו את ידיעותיו הלקויות מתוך פשפוש ארעי בספרים שמצא בספריה). — אבל גם המותנה מחויב להיות מציאותי. אילנות מצוירים על גבי לוח־נייר שטוח, העומדים משני עברי הבמה, מקובלים בעינינו כיער. זהו מותנה מציאותי למדי. אך מאידך גיסא לא היינו מסכימים לראות יער במראה של ים. את זאת אין אנו יכולים לעשות; זהו מעשה אונס בחושינו. כך אין את יכולה — או צריכה, בעצם הדבר — לקבל את תנועת־הטירוף ועויות ההבאי של המשוגעים הללו שעל גבי הבמה כמחזה נאמן של שיחת־אוהבים.

— אך האמנם חושב אתה את עצמך נעלה על כל מביני המוסיקה?

— שאלה רות בתרעומת.

— חס ושלום, לא ולא. אנכי רק סבור שיש לי הזכות של הפרט לדעה עצמית, ואני מגן על זכותי. זה עתה אמרתי לך את דעתי זו, וכדי לבאר לך למה כרכורי־הפיל של מרת טיטרלאני מקלקלים בעיני את יפי התזמורת. יתכן שכל מבקרי המוסיקה שבעולם צודקים לחלוטין. ברם, אני הנני אני, ואת טעמי אינני רוצה לשעבד אפילו למשפט שכל האנושיות מוציאה פה אחד. אם איזה דבר אינו מוצא חן בעיני, הרי אינו מוצא חן בעיני, וסוף לדבר. ואין סבה תחת השמש שמפניה אצטרך להעמיד פנים כאילו אוהב אני דבר רק משום שרוב בני־האדם אוהבים אותו או מעמידים פנים שאוהבים אותו. בטעמי ובנטיותי אין אני יכול ללכת אחרי המודה.

— אבל הבנת המוסיקה, יודע אתה, הוא ענין של חינוך, — החלה להוכיח לו רות — והבנת האופירה על אחת כמה וכמה. יתכן...

— יתכן, שאנכי אינני די מחונך בהבנת אופירה? — שאל מרטין. היא הניעה בראשה, בהודאה של שתיקה.

— אמת, נכון הדבר, — הסכים מרטין. — ולפי דעתי, אשרי וטוב לי שלא נתפשתי לדבר בילדותי. אלמלא כך הייתי אולי בוכה הערב בדמעות סנטימנטליות, והעויות־הלצים של הזוג הנהדר הזה היו אך מוסיפים בעיני על היופי של קולותיהם ושל לווי־התזמורת. צדקת. אין זה אלא ענין של חינוך. ואנכי כבר זקנתי מלהתחיל כיום. לי נחוץ המציאותי, או לא כלום. אַשלייה שאינה מתקבלת על הדעת אינה אלא שקר גלוי. שקר כזה הוא בעיני — האופירה הגדולה, בשעה שברייללו הקטן, אחוז עוית, מחבק בזרועותיו את בת־הענקים טיטרלאני, אחוזת עוית אף היא, ומספר לה בקול שירה, מה נלהבת אהבתו אליה.

ושנית העריכה רות את מהשבותיו בדרך השוואה חיצונית ובהתאמה לאמונתה במקובל. מי הוא, כי יצדק לבדו, וכל העולם התרבותי יהיה שרוי בטעות? דבריו ורעיונותיו לא עשו עליה שום רושם. היא היתה מושרשת עמוק יותר מדי בתוך המקובל באשר תוכל להרגיש חבה למחשבות מהפכניות, תהיינה אשר תהיינה. רגילה ומצויה היתה מעודה אצל מוסיקה והיתה נהנית מהאופירה למן ימי ילדותה, כמו שנהנו ממנה כל בני סביבתה. איזו זכות היתה לו איפוא למרטין עדן זה, שיצא זה לא כבר מבית־העוני, מקום שם לא שמע אלא פזמוני־רחוב ושירי־עם, להוציא משפט על המוסיקה העולמית? הוא הרגיז אותה בדבר הזה, ובצעדה בצדו כעת הרגישה מעין עלבון. לכל היותר, מתוך טוב־לבה ובחמלתה עליו, יכלה לראות את דעותיו ואת הבעתן כראות קפריסה, כהלכה שלא במקומה ושלא בעתה. אך כאשר חבק אותה בזרועותיו, בהגיעם אל דלת ביתה, ונשק לה בעדנה בהפרדו ממנה, שכחה שוב את הכל, ואהבתה אליו הציפה את כל לבה. ואחר, בשכבה בלי תנומה על משכבה, חזרה ושאלה את עצמה, כאשר שאלה כבר פעמים רבות, מבלי מצוא מענה, כיצד בא ונהיה כדבר הזה, שהיא אהבה איש משונה ומוזר־הליכות כזה, ושהיא אהבתהו על אף רצון הוריה.

וממחרת היום השליך מרטין אחרי גוו את ה„מלאכה" הספרותית וכחרש־ברזל המכה בקורנס על המטיל המלובן, מהר ושפך את רשמיו במסה אשר קרא בשם „הפילוסופיה של האשליה". הוא הדביק בול־דואר על כתב־היד ושלח אותו למסעיו, אבל מזלו של כתב־היד גרם, שעוד הרבה בולים יודבקו עליו במשך החדשים הקרובים, ושיצא עוד להרבה נסיעות ארוכות.

25

מריה סילבה היתה אשה עניה וכל מנהגי העניות היו ידועים ומובנים לה. לרות לא היתה העניות אלא מלה, שפירושה אופן־קיום בלתי־הוגן. יותר מזה לא ידעה על אודותיה ולא כלום. היא ידעה שמרטין עני הוא, ומצבו העלה על לבה את קורות ימי־הנערות של אברהם לינקולן, של מיסטר בוטלר, ושל אנשים אחרים שהצליחו בחייהם. ואף כי ידוע היה לה שהעניות אין עמה נעימות, היתה לה בכל זאת ההרגשה המרגיעה, הטבעית לאנשים אמידים מבני המעמד הבינוני, שהעניות מביאה תועלת לאדם, שהיא מעוררת לפעולה ומזרזת לשאוף להצלחה את כל אלה שעדיין לא נתנוונו ולא נתנולו בה לחלוטין. לפיכך לא היתה לה שום עגמת־נפש, בהודע לה שמרטין הוא עני מרוד כל־כך שנתן בעבוט את שעונו ואת מעילו העליון. היא ראתה בזה אפילו צד טוב במצבו, והאמינה כי הדבר הזה יכריח אותו סוף־סוף להשליך את הכתיבה אחרי גוו.

רות לא ראתה כלל את סימני הרעב בפניו של מרטין שכחשו, ואת הרצון אשר שולח בלחייו. בעצם הדבר, מצא חן בעיניה השנוי שבא בפניו. שנוי זה כאילו עדן אותו, הוסיף לו לוית דקות והפחית הרבה מן העודף הגופני ומן הכח הבהמי, שהיה מושך אותה, ועם זה היה שנוא עליה. פעמים, כשהיה נמצא בחברתה, היתה רואה עתה בעיניו מין ברק משונה, שעורר את התפעלותה, משום שהוא שיווה לו חן של משורר ושל מלומד — והרי זהו מה שהוא חפץ להיות ומה שהיא חפצה כי יהי. ואולם מריה סילבה ראתה דבר אחר לגמרי בלחייו השקועות ובעיניו הבוערות של מרטין, והיא שמה את לבה לשנויים שחלו בו מיום ליום וידעה על פיהם את מצבו ואת הגאית והשפל של אמצעיו. היא ראתה בצאתו את הבית ומעילו עליו ובשובו בלעדי המעיל, אף כי היום היה יום סגריר וצנה, וסמוך לזה ראתה שלחייו נתמלאו במקצת עד מהרה ואש הרעב כבתה בעיניו. בדומה לזה ראתה בהעלם ממנו האופנים והשעון, ובפרוח בריות־גופו שנית אחר כל מאורע כזה.

כמו כן שמה לב לעבודתו, ועל פי הנפט שבמנורתו ידעה כמה אחר לשבת בלילות אחר חצות. היא ידעה שהוא עבד יותר ממנה, אף כי עבודתו היתה מסוג אחר. ותמהונה גדל בראותה, שכל כמה שהיה ממעט באכילה, כן היה מרבה בעבודה. בשעת כושר, כשנדמה לה שהוא רעב ביותר, היתה

שולחת לו, כמו במקרה ובלי משים, ככר לחם מאשר אפתה זה עתה, והיתה מחפה על מעשה זה בדברי־התול, לאמור, שהמאפה שלה בודאי יותר טוב משלו. לפעמים היתה שולחת לו ביד אחת מפעוטותיה קערה גדולה מלאה מרק הם מעלה הבל, ובאותה שעה היתה מענה את נפשה בפקפוקים, אם יש לה הצדקה לגזול את מעט המזון מפי טפה, מפי עצמה ובשרה. ומרטין לא היה כפוי טובה, בדעתו היטב את חיי העניים ובהבינו, שאם יש גמילות חסדים בעולם, הרי כאן מקומה.

יום אחד, אחרי שהאכילה את הטף במה שנותר בבית, הוציאה מריה את המשה־עשר הסנטים האחרונים שלה על היין יין זול. כאשר נכנס מרטין אל המטבח שלה לקחת מים, הזמינה אותו לשבת ולשתות עמה. הוא שתה לחייה והיא שתתה להייו הוא. אחר שתתה כוס שניה להצלחת כל פעליו, והוא שתה לתקוה, שג׳מס גרנט הנגר יופיע סוף־סוף וישלם לה שכר הכביסה. ג׳ימס גרנט היה שכיר־יום, שלא היה מסלק את חובותיו בדיוק, והוא נשאר חייב לה למריה שלשה דולרים.

היין החדש והחמוץ שמריה ומרטין שתו על קיבה ריקה פעל עד מהרה להלהיב את מוחם. אף כי היו יצורים כה שונים זה מזו, היו שניהם בודדים בעולם וגלמודים בעניותם, ואף על פי שמעולם לא דברו ביניהם על עניותם זו, היתה זו מעין חרצובה שקשרה אותם. מריה השתוממה כאשר נודע לה כי מרטין היה באיים האַזוריים, שאף היא גרה שם עד מלאת לה אחת־עשרה שנה. אך כפלים גדלה השתוממותה, בהודע לה, כי היה גם באיי האואי, למקום שם הלכה לגור עם הוריה, אחרי עזבם את האיים האַזוריים. אבל תמהונה עבר כל גבול, כאשר ספר לה מרטין כי היה גם באי מאורי, אותו אי שעליו גדלה ונישאה לאיש. גם בקאהולואי, מקום שם פגשה בראשונה את בעלה, היה מרטין פעמים! כן, היא זוכרת את הסבינות הטעונות סוכר שהיו עוגנות שם — היא היתה עולה עליהן — אבן קטן הוא העולם! וגם בואילוקו? גם שם היה! שמה מכיר הוא את המשגיח הראשי על המטעים? כן, וגם שתה פעמים אחדות בחברתו.

וכך היו מעוררים יחד זכרונות ומטביעים את רעבונם ביין החמוץ והחריף. העתיד לא נראה עוד קודר כל כך למרטין. — ההצלחה — הנה היא עומדת מאהר כתלו. אך יושיט את ידו — ויתפשנה. בהסתכלו בפנים עמוקי־החריצים וחרותי־הקמטים של האשה היושבת למולו, המנוונת מעבודה קשה, נזכר בקערות המרק בככרות הלחם ששלחה לו, ותודה חמה עם אהבת־הבריות הציפו את לבו.

— מריה! — קרא פתאום, — מה את שואלת לך?

היא הביטה אליו בתמהון.

— מה היית שואלת לך עכשיו, ברגע זה, אילו אפשר היה?

— נעלים לכל הטף, שבעה זוגות נעלים, — השיבה הפורטוגיזית באנגלית הרצוצה שלה.

— את תקבלי אותם! — בשר לה מרטין, בעוד שהיא השיבה לו במנוד ראש. — אבל מתכוון אני למשאלה גדולה מזו, דבר־מה גדול שאת משתוקקת אליו.

בעיניה הבריקה בת־צחוק טובה. הוא הואיל להתל בה, במריה, ולהתלוצץ עמה, דבר שאינו עולה על דעת רבים בזמן האחרון.

— חשבי־נא היטב, — יעץ לה, כאשר פתחה את פיה לענות.

— אול רייט, — ענתה. — אני חושבת היטב. רוצה הייתי, כי הבית הזה יקום לי, שיהיה כולו שלי, ושלא אצטרך לשלם שכר־דירה שבעה דולרים לחודש.

— לך יהיה הבית הזה, — הבטיח לה מרטין, — ובמהרה בימינו. עכשיו בקשי לך משאלה גדולה מזו, את המשאלה הגדולה ביותר. תארי לעצמך שאני הנני רבונו של עולם, ואנכי אומר אליך: כל אשר תחפצי יהיה לך. עכשיו הגידי את משאלתך, כי שומע אנכי.

מריה נמלכה בדעתה בכובד־ראש משך זמן־מה.

— ואין אתה מפחד — שאלה כמו באזהרה.

— לא, לא! — צחק מרטין. — אינני מפחד. דברי!

— זהו דבר גדול מאוד מאוד, — הזהירתהו שנית.

— טוב מאוד, השמיעיני!

— אם כך, טוב... — היא נשמה נשימה עמוקה כמו תינוקת, בהתכוננה לבטא עד תום את כל אשר שאלה נפשה מן החיים. — חפצה אני שתהיה לי אחוזה עם משק־חלב — משק־חלב יפה. הרבה פרות, הרבה אדמת מרעה, הרבה עשב. רוצה הייתי שאחוזה זו תהיה קרוב למקום מגורי אחותי. אני אמכור את החלב באוקלנד ואשתכר הרבה כסף. אזי לא יצטרכו דז'ו וניק לשמור על הפרות — הם ילכו לבית־הספר. במשך הזמן יהיו לאינג'ינירים טובים ויעבדו במסלת־הברזל. כן, רוצה אני כי תהיה לי אחוזה עם משק־חלב.

היא הפסיקה והביטה על מרטין בעינים נוצצות.

— האחוזה תנתן לך, — ענה מרטין בלי פקפוק.

היא הניעה בראשה, ובהניעה את הכוס בתנועה של נימוס אל שפתיה, שתתה לחיי הנדיב אשר את מתנתו, כפי שידעה, לא תקבל לעולם. לבו היה לב טוב, והיא העריכה בלבה את כונתו הטובה ממש כאילו ניתנה לה גם המתנה עצמה.

— כן, מריה, — הוסיף מרטין, — ניק ודז'ו לא יצטרכו לעסוק במשק־החלב, וכל הילדים יוכלו ללכת לבית־הספר, ונעלים ברגליהם במשך

כל ימות השנה. זאת תהיה אחוזה עם משק־חלב ממדרגה ראשונה — הכל בכי מכל כל! יהיה לך שם בית לגור בו, אורוה לסוסים, ורפת לפרות, כמובן. היה יהיו לך תרנגולות וחזירים, גן ירקות וכל עצי פרי — בקיצור, הכל. ומספר הפרות יספיק כדי לשכור פועל אחד או שנים. ואז לא תצטרכי לעשות בעצמך כלום, ותוכלי להתעסק רק בילדים ולהשגיח עליהם. ואף זאת, אם תמצאי איש הוגן לך, תוכלי להנשא ולנוח, ובעלך מנהל את האחוזה.

אחרי תתו ביד נדיבה מתנות יפות כאלו מאוצר עתידו, קם מרטין וישא את חליפת־בגדיו הטובה היחידה לתתה בעבוט בבית־המלוה. אם עשה זאת, הרי שמצבו היה נואש, כי זה שלל ממנו את האפשרות לראות את פני רות. לא היתה לו חליפה אחרת מלבד זו, שתהיה ראויה להראות בה. ואף כי יכול היה ללכת בבגדים שעליו אל האטליז ואל האופה, ובדוחק גם לבית אחותו, הנה לא יכול היה אפילו להעלות על הדעת להכנס לבית מורז בלבוש־דלות כזה.

מרטין הוסיף לעבוד, אבל הרגיש את עצמו אומלל וקרוב ליאוש. הוא החל לחשוש שנוצח גם הפעם, ושאנוס יהיה סוף סוף לבקש לו עבודה. אם כך יעשה — יפיק רצון מאת הכל — מן החנוני, מאחותו, מרות ואפילו ממריה, שהיה חייב לה כבר שכר דירה בעד חודש. בעד מכונת־הכתיבה חייב היה שכר־שימוש של שני חדשים, והסוכנות דרשה במפגיע שיסלק את התשלום או ישיב את המכונה. מתוך יאוש היה מוכן כמעט להכנע ולהפסיק לפי שעה את המלחמה במזלו, עד שתגיע שעתו להתחיל אותה מחדש; הוא החליט לעמוד למבחן הפקידים כדי לקבל משרה בדואר. לתמהונו, עמד בבחינות ויצא הראשון. המשרה היתה מובטחת לו מעתה. אם כי אי־אפשר היה לדעת מתי תתפנה בשבילו.

והנה דוקא בזמן ההוא, כשסבלותיו הגיעו למרום קצם, אירעה איזו תקלה במכונת־העורכים שעבדה עד הנה באופן כל כך יפה וחלק. אין זאת כי ניתק אחד הגלגלים, או שאחד הסלילים לא היה משוח בשמן כל צרכו, כי הנה בבוקר אחד הביא לו נושא־המכתבים מעטפה קטנה ודקה. מרטין העיף עין על המעטפה וראה מקצה העליון משמאל את שם ה„ירחון הטרנס־קונטיננטלי" ואת כתבתו. לבו ניתר בו ממקומו והחל לפעום בחזקה עד שהרגיש פתאום חולשה של עלפון עם פיק־ברכים. מתנודד אנה ואנה נכנס לחדרו וצנח על גבי המטה, כשהוא מחזיק עדיין בידו את המעטפה הסגורה. באותו רגע הבין פתאום, איך יקרה הדבר, שאנשים מתים פתאום בקבלם בשורה טובה שלא צפו לה.

ודאי שבשורה טובה היא זאת. במעטפה הדקה הזאת לא היה כתב־יד, הרי שהיא הכילה ידיעה שכתב־היד נתקבל לדפוס. הוא זוכר איזהו הספור ששלח אל הירחון הזה. זה היה „צלצול הפעמונים", אחד מספוריו־

האימים שלו, בן חמשת אלפים מלים. ומכיוון שירחונים ממדרגה ראשונה משלמים מיד עם קבלת כתב־היד, הרי שהמעטפה מכילה המחאה. שני סנטים המלה האחת — עשרים דולר האלף; ההמחאה צריכה להיות על סך מאה דולר. מאה דולר! תוך כדי קרעו את המעטפה עלו במוחו והשתערו עליו כל חובותיו כאחא: שלשה דולרים ושמונים וחמשה סנט — לחנות המכולת; לקצב — ארבעה דולרים; לאופה שני דולרים; לחנות הפירות חמשה; סך הכל ארבעה עשר דולר ושמונים וחמשה סנט. חוץ מזה שכר־הדירה — שני דולרים וחצי, ועוד בעד חודש מראש שני דולרים וחצי: שכר שני חדשים בעד מכונת־הכתיבה — שמונה דולרים, וחודש אחד מראש — ארבעה דולרים; סך הכל שלשים ואחד דולר, שמונים וחמשה סנט. נוסף עוד על כל אלה, סילוק החשבון בבית המלוה כדי לפדות את המשכונות: השעון — חמשה דולרים וחצי; המעיל — חמשה דולרים וחצי; האופנים — שבעה דולרים ושבעים סנט; חליפת־הבגדים — חמשה דולרים וחצי (רבית ששים למאה, אך מה איכפת!) — סך הכל, חמשים וששה דולרים ועשרה סנט. הוא ראה לנגדו את כל הסכום, כאילו הוא כתוב באותיות של אש בחלל האויר. ואת אשר נשאר אחרי עשותו את החיסור כדת, — סכום העולה לסך ארבעים ושלשה דולרים ותשעים סנט. אחרי שיסלק את כל החובות ויפדה את כל חפציו ישארו עוד בכיסו טבין ותקילין, סך נאה של ארבעים ושלשה דולרים ותשעים סנט! נוסף על זה כבר יהיה אז משולם בעד חודש מראש שכר־דירה ושכר־המכונה.

עתה הוציא מתוך המעטפה את המכתב הכתוב במכונה על גבי עלה־נייר אחד וגוללו לפניו. המחאה לא היתה.

הוא הציץ לתוך המעטפה, הרים אותה כנגד האור, ובאשר לא יכול להאמין למראה עיניו קרע את המעטפה לשנים בחפזון ובידים רועדות. המחאה לא היתה. הוא קרא את המכתב, בגמאו שורה אחר שורה ובהבקיעו לו דרך, בין השטין של התהלות שעורך הירחון פזר לספורו, אל גוף הענין — אל הביאור, למה לא נשלחה ההמחאה. הוא לא מצא ביאור כזה, אבל מצא דבר אחר, שמפניו כאילו נבל בו לבו בבת־אחת. המכתב נפל ארצה מידיו, ומעיניו נעלם הברק. הוא צנח לאחוריו על הכר וימשוך עליו את השמיכה עד לשפת.

המשה דולרים שכר „צלצול הפעמונים" — חמשה דולרים שכר חמשת אלפים מלים! במקום שני סנטים המלה, סנט אחד בעד 10 מלים! והעורך מהלל את הספור! ואת השיק יקבל לכשיודפס הספור. אם כן, הרי כל אלה דברי־הבאי הם. כל האגדות על שני סנטים המלה ל„כל הפחות" ועל התשלום מיד עם קבלת כתב־היד! כל זה שקר אשר

הטעה א׳תו. אילו ידע, כי אז לא היה מנסה כלל לכתוב. כי אז היה מבקש לו עבודה — היה עובד לְמען רות. הוא זכר את היום שבו נסה בפעם הראשונה את כחו בכתיבה ונדהם בהעלותו על לבו את הזמן הרב שהוציא לבטלה — והכל בשכר סנט אחד לעשר מלים. ודאי שגם כל השאר, שקרא על שכר־סופרים גדול ליוצרים מפורסמים, אינו אלא שקר וגוזמאות. ברור הדבר, שהמושגים שקנה לו ממקור שני על מצב הסופרים, מוטעים הם, והרא׳יה לפניו היא. הירחון הזה מחירו הוא עשרים וחמשה סנט החוברת, ומעטפתו, האומרת כבוד ומעשה־אמנות, מעידה עליו שהוא נמנה בין הירחונים הראשונים במעלה. זהו ירחון הגון ומבוסס היוצא לאור זה רבות בשנים, עוד בטרם שהוא, מרטין, נולד. על מעטפתו, מצדו החיצון, נקבעת בדפוס מדי חודש בחודשו אימרה של אחד מגדולי סופרי העולם, אימרה המשבחת את תעודתו הרוחנית והנעלה של הירחון הזה, דברים שיצאו מפי אחד שהגיע לפרסום, אשר יצירותיו הראשונות נתפרסמו בעצם הירחון הזה. והירחון הרם והנישא, בעל התעודה הרוחנית הנעלה, משלם חמשה דולרים בעד חמשת אלפים מלים! אותו הסופר הגדול, נזכר מרטין, מת זה לא כבר בארץ נכריה בעוני ובחוסר־כל, ואין להתפלא לדבר, בשים לב לשכר הנהדר שסופרים מקבלים.

מילא, הוא נפל בפח, פח הכזבים שהפיחו העתונים על אודות הסופרים ושכרם, והוא בטל בגלל זה שתי שנים. ואולם עתה יתנער מתוך הפח הזה. אף שורה אחת לא יוסיף לכתוב עוד! הוא יעשה מה שדרשה ממנו רות, מה שהכל דורשים ממנו לעשות — הוא יקבל משרה. המחשבה הזאת הזכירה לו את דז׳ו — דז׳ו הנודד על פני ארץ רבה כצפור דרור. מרטין נאנח אנחת־אנקה עמוקה. הפעולה של עבודת תשע־עשרה שעה במעת־לעת במשך כמה זמן נתנה בו את אותותיה כעת. ברם דז׳ו לא אהב אשה ולא ידע את החובות שהאהבה מטילה על הגבר. הוא היה רשאי לטייל להנאתו בארצות הבטלה המתוקה. לו, למרטין, יש בשביל מה לעבוד והוא רוצה לעבוד. מחר ישכים בבוקר וילך לחפש עבודה או משרה והוא יודיע לרות, כי היטיב את דרכיו וכי נכון הוא לעבוד בלשכת אביה.

חמשה דולרים בעד חמשת אלפים מלים, סנט לעשר מלים — מחיר השוק בעד האמנות! האכזבה שבדבר, השקר שבו, השפלות שבו העיקו על מוחו בלי חשך. ומתחת לעפעפיו הסגורים בערו בלי חשך, כאותיות של אש, שלשת הדולרים ושמונים וחמשה הסנט שהיה חייב לחנוני. פתאום עבר אותו רעד והוא הרגיש כאב בעצמותיו. ביחוד כאבו חלציו. ראשו כאב עליו — כאב קדקדו, כאב ערפו, כאב המוח בקרקפתו

כאילו הוא מתנפח והולך, והכאב מעל לגבות־עיניו היה קשה מנשוא. ומתחת לעפעפיו תקועים באכזריות „שלשת הדולרים ושמונים וחמשה הסנט". הוא פקח את עיניו כדי להפטר מזה, אך אור־היום צרב אותן כל כך שמוכרח היה לשוב ולעצמן, ומיד התיצבו לנגדו שנית „שלשת הדולרים ושמונים וחמשה הסנט".

חמשה דולרים בעד חמשת אלפים מלים, עשר מלים בעד סנט אחד — הרעיון האחד הזה קנה לו ישיבה במוחו, והוא לא יכול לגרש אותו משם, כשם שלא יכול לגרש את שלשת הדולרים ושמונים וחמשה הסנט" מחביון עפעפיו. ופתאום ראה שבא שנוי במספר העומד לנגד עיניו, והוא נהפך לאותיות־אש אחדות: „שני דולרים" אה, חשב, זה אני חייב לאופה! אחרי המספר הזה הופיע מספר בוער אחר — „שני דולרים וחצי". זה התמיה אותו, והוא החל להעביד את מוחו בפרך, כדי למצוא את פשר המספר הזה, כאילו היו החיים והמות ביד הפתרון. הוא חייב למישהו שני דולרים והצי, זה ברור, אבל למי? הוא מוכרח למצוא את החידה הזאת ויהי מה! — כה חזקה עליו מצותו של איזה עולם נסתר שלם, מלא רוע ותוקף — והוא תעה לאין סוף בפרוזדורים הארוכים של זכרונו ופתח כל מיני חדרים עזובים. תאים ולשכות, שנערמו בהם קטעי זכרונות ושיירי דעת, בבקשו לשוא את הפתרון. מקץ מאות־שנים אחדות נזכר בקלות, בלי כל התאמצות, שזה היה חובו למריה. מתוך הרגשה שעכשיו הונח לו מרגזו והוקל לו, הפנה את לבו אל מסכת־הזועות שמתחת לעפעפיו: הוא מצא את הפתרון; מעתה יוכל לנוח מעט. אך לא: „שני הדולרים והצי" פנו את מקומם לכתב־אש חדש, לסך של שמונה דולרים. למי זאת? הוא מוכרח לסובב שוב פעם במבואות־זכרונו העגומים ולמצוא את הדבר ויהי מה.

כמה זמן ארכו החפושים האלה לא ידע, אך כעבור משך־זמן, שהיה ענקי בעיניו, שבה אליו הכרתו לרגל דפיקה בדלת, והוא שמע את קול מריה, בשאלה אם חולה הוא. הוא ענה בקול אטום — היא עצמו לא הכיר את קולו — ואמר, שהוא רק מנמנם קמעא. הוא השתומם בראותו את חשכת־הלילה בחדר. הוא קבל את המכתב בשעה שתים אחרי־הצהרים; והוא הבין כי חולה הנהו.

אז שבו „שמונת הדולרים" לחוש כגחלים מתחת לעפעפיו והוא חזר ושעבד את עצמו לעבודת החפושים. אך עתה היה ערום יותר. למה לו לתעות בלי סוף לאורך זכרונו? אין כל צורך בזה. שטות היתה בו לעשות כך. הוא משך במנוף, וגלגל־זכרונו החל להסתובב על צירו מסביב לו — גלגל־מפלצת ענקי ומעגל־שעשועים כאחד. הגלגל הסתובב חיש

מהר יותר ויותר — עד שסביבו נסערה מאוד והסופה בלעה אותו אל פי־המעבולת, סובב והשלך אותו לתוך תהום של חשכת־תוהו.

ופתאום, באופן טבעי לגמרי, מצא את עצמו עומד לפני מעריך־הכבסים והוא שם עמילה על גבי שרוולי־כתונת. אך בעוד ידיו עסוקות בעבודה, ראה והנה השרוולים מכוסים במספרים מודפסים. זהו אופן חדש של סימון הלבנים, חשב, אך בהתבוננו היטב, ראה כתוב על אחד השרוולים „3.85 דולר". אז נזכר שזהו חובו לחנוני בעל המכולת, והבין שחשבונותיו הם עוברים תחת מכבש המעריך. מזימה מחוכמת נולדה במוחו: הוא ישליך ארצה את החשבונות הללו, וכך יהיה פטור מלשלם על פיהם. אמר ועשה, מיד החל למולל בידיו בשאט־נפש את בתי־היד ולהשליכם על הרצפה המרופשת מאוד. הערמה הלכה הלוך וגדול, ואף כי כל אחד מן החשבונות היה חוזר ומופיע אלף פעמים, מצא שם רק חשבון אחד על סך שני דולרים וחצי, וזה היה חשבונה של מריה. פשר הדבר היה, שמריה לא תאיץ בו לשלם לה, והוא החליט בנדיבות־לבו, כי זה יהיה החוב היחידי שהוא יסלק מיד. הוא החל להפוך בערמה ולחפש את חשבונה של מריה. במשך יובלות ומאות בשנים חפש כנואש, ובעוד הוא מחפש, ומנהל בית המלון, ההולנדי השמן, נכנס אל המכבסה. פרצופו בער מכעס והוא צעק בחימה שפוכה ובקולי־קולות שהדהדו באמצע רוחות העולם: „אנכי אנכה לך את מחיר בתי־היד האלה ממשכורתך!" ערמת בתי־היד היתה להר גבוה, ומרטין ידע שהוא נידון לעבוד עבודת־פרך במשך אלף שנים עד שיספיק לשלם בעבורם. מה נשאר אפוא לעשות אם לא להרוג את המנהל ולהבעיר באש את המכבסה? אך ההולנדי בעל הגוף התנכל לו ותפש לו בערפו והתחיל לנער אותו ולטלטלו ולהרקידו מעלה ומטה. הוא הרקיד אותו מעל לשולחנות־הגיהוץ ומעל לתנור ולמעריכים והוציאו אל חדר הכיבוס, להרקידו גם שם מעל לבית־הסחיטה ולמכונות־הכיבוס. מרטין הורקד עד שנתפרקו חוליותיו ונשרו שניו הנוקשות זו לזו וראשו כאב עליו. כוחו הרב של ההולנדי הביא את מרטין לידי השתוממות.

אז ראה את עצמו שנית לפני המעריך, והפעם היתה מלאכתו לאסוף את בתי היד הייצאים מתוך המכבש, שעורך־ירחון העומד מן הצד השני היה טובלם בעמילה. כל בית־יד היה שיק. ומרטין היה מקבל אותו בידיו וקורא בו בחרדה, מתוך קדחת של צפיה, ואולם הם היו כולם ריקים. הוא עמד על מקומו, במשך רבבות שנים, כשהוא מקבל בידיו את השטרות הריקים והיה מפחד שמא יעלם ממנו אפילו אחד מהם, פן יהיה דוקא הלז השיק המלא. וסוף סוף מצא אותו באצבעות רועדות הרימו כנגד האור. השיק היה על סך חמשה דולרים. „חא, חא!", צחק העורך מעבר

למעדיך. „אם כן, הרוג אהרוג אותך", ענה מרטין ואמר. הוא יצא אל הדר־הכיבוס ליטול את הקרדום, ומצא שם את דז'ו, והוא טובל בעמילה כתבי־יד. מרטין נסה למנוע אותו מזה והשליך עליו את הקרדום. אך אזנו זה נשאר תלוי בזוויר, ומרטין שוב עמד בחדר הגיהוץ בלב סופת־שלג. לא, לא שלג הוא זה הנופל מסביבו, אל שיקים על סך של אלף דולר. הוא התחיל לאסוף אותם ולסדרם בהבילות בנות מאה, בקשרו כל חבילה בחוט.

פתאום הפסיק לרגע מעבודתו וישא את עיניו, והנה דז'ו עומד לפניו והוא מראה נפלאות, זורק השמימה מגהצים, כתנות בעמילן וכתבי־יד. מפרק לפרק היה שולח את ידו. תופס חבילת שיקים וזורקם השמימה, נוסף על כל המון הדברים הפורחים באויר, שהתעופפו מעבר לגג הבית ועלו בסערה השמימה. מרטין הטיל בו את הקרדום, אך הוא תפסו וזרק אותו אל בין החפצים הפורחים, ואחר תפס גם את מרטין וזרק אותו השמימה. מרטין עף דרך הגג, ואגב פריחה תפס מלוא חפניו כתבי־יד אשר הביא עמו בעומס בהגיעו שנית ארצה. אך לא הספיק מרטין לנגוע בכפות־רגליו בארץ, והוא נזרק שנית למעלה וכן בשניה ובשלישית, פעמים אין־ספורות. מרחוק הגיע לאוזניו קול תינוק בשוררו פזמון: „הסתובב נא אתי במעגל, ושנית, ושלישית, עד בלי די".

מרטין מצא את קרדומו בלב שביל־החלב, הרצוף שיקים וכתנות נוקשות וכתבי־יד, והחליט בלבו כי כאשר ירד ארצה יהרוג את דז'ו. אבל הוא לא ירד ארצה כל עיקר. אולם בשעה שתים אחר חצות, נכנסה לחדרו מריה, אשר שמעה את אנקותיו מעבר לפרגוד הדק, ושמה מגהצים חמים על גופו ומלוגמאות על מצחו ועל עיניו הכואבות.

26

מרטין עדן לא הלך ממחרת הבוקר לחפש עבודה, כאשר החליט. היתה השעה מאוחרת אחרי הצהרים כאשר שבה אליו רוחו, והוא הביט על סביבו בעינים כואבות. אחת מילדותיה של סילבה, מרי, בת שמונה, שישבה בחדרו ושמרה על החולה, הרימה קול צעקה, בראותה כי מרטין מתנער מעלפונו. מריה באה במרוצה מן המטבח. היא שמה את כף־ידה המיובלת מעבודה קשה על מצחו הלוהט ומששה את דפקו.

— רוצה אתה לאכול דבר־מה? — שאלה.

ה״א הגיע בראשו לאמור שא״יננו רוצה. לא היה לו כל תיאבון ולא יכול אפ״ילו לתאר לעצמו, כי היה פעם רעב בחייו.

— אני חולה, מריה, — אמר בקול רפה. — מה זאת? שמא את יודעת?

— שפעת, — ענתה. בעוד שנים, שלושה ימים תשוב לאיתנך. מוטב שלא תאכל עכשיו. עוד מעט ותוכל לאכול כאוות־נפשך, אולי תוכל לאכול מחר, אם ירצה השם.

מרטין לא היה רגיל לחלות, וכשמריה והילדה יצאו מן החדר, ניסה לקום ממשכבו ולהתלבש. הוא עשה התאמצות עצומה של כל כוחות הגוף והרצון וירד מעל המטה, ראשו הסתובב עליו כגלגל ועיניו כאבו כל כך שרק בקושי רב היו פקוחות. אך הוא עצר כוח רק להגיע עד השולחן, שם עזבוהו כוחותיו והוא קרס ונפל על השולחן. כעבור חצי שעה הצליח לשוב עד המטה, ומרוצה היה שיכול לשכב שנית בעינים עצומות ולנתח את הרגשת הכאב והחולשה השונות שלא היה רגיל בהן. מריה נכנסה אל החדר פעמים אחדות, כדי להחליף את המלוגמאות הקרות על מצחו. חוץ מבזאת לא הפריעה אותו, כי פקחית היתה מלהרגיז את עצביו בפטפוטה. הדבר הזה נגע אל לבו והוא לאַט העצמו: מריה, את תקבלי את האחוזה עם משק החלב. זה בטוח!״

אז נזכר ביום אתמול, שנדמה לו כעבר רחוק וקבור זה כבר. חיים שלמים, כביכול, עברו עליו מאז קיבל את המכתב מאת הירחון, ומאז גמר את כל חשבונותיו עם העבר ההוא והפך את הדף להתחיל דף חדש. הוא דרך את קשתו בעוז, ובכל מאמצי כוחו ירה את החץ, והנה הוא נופל לאחוריו ומוטל על גבו. אלמלא הרעיב את עצמו, לא היתה השפעת אוחזת אותו. אבל הוא הגיע עד לאפיסת־הכוחות. וגופו היה חסר כוח להילהם בחידק המחלה שחדרה לתוכו. והנה התוצאה.

— מה תועלת בדבר שיעשה אדם ספרים אין קץ ויאבד את חייו בידיו? — שאל בקול רם. — לא, מקומי לא יכירני כאן. הספרות אינה עניני מעתה. מקומי הוא בלשכת־המסחר ועל יד ספרי־החשבון, ועניני הוא שכר־החודש והבית הקטן אשר אבנה לי עם רות.

כעבור שני ימים, אחרי אכלו ביצה שלוקה ושני פכסמים ואחרי שתותו ספל תה, ביקש לראות את המכתבים שהובאו לו, אך עיניו עוד כאבו כל כך, שלא יכול לקרוא.

— קראי לי את, מריה את המכתבים, — אמר. — הניחי את המכתבים הגדולים והרחבים. השליכי אותם אל תחת השולחן. קראי לפני את המכתבים הקטנים.

— לא יודעת, — ענתה האלמנה. — תרזה, היא הולכת לבית־הספר, היא יודעת.

תרזה סילבה, בת תשע, פתחה את מכתביו וקראה אותם לפניו. בפיזור־נפש הקשיב לאגרת־תרעומת מאת בעלי מכונת־הכתיבה, בעוד שבמוחו מנסר הרעיון כיצד למצוא עבודה. פתאום התעורר כולו ונפתע.

— „אנחנו מציעים לך ארבעים דולר בעד כל הזכויות על ספורך", — קראה תרזה בקושי, תיבה אחר תיבה, — „באם תרשה לנו להביא בו את השינויים האמורים".

— איזה ירחון הוא זה? — קרא מרטין. — תני נא לי את המכתב!

עכשיו יכול לקרוא היטב, ולא הרגיש בכאב שהקריאה גרמה לו. הירחון שהציע לו ארבעים דולר היה „העכבר הלבן", והספור היה „המערבולת", אף הוא אחד מספורי האימים הראשונים שלו. הוא קרא שנית את המכתב וחזר וקרא בו כמה פעמים מראשו ועד סופו. העורך כתב לו בפשטות, שהוא לא עיבד את הרעיון שבסיפור כראוי, אבל המערכת רוצה לקנות את הרעיון הזה, משום שהוא מקורי. אם יורשה לה לקצר את הסיפור בערך בשליש, היא מוכנת לקבל אותו ותשלח את ארבעים דולר אחרי שתקבל את תשובתו.

מרטין ביקש עט ודיו וענה לעורך, כי רשאי הוא לקצר את הסיפור, לדידיה, אפילו לשלושה שלישים, אם רצונו בכך, וכי הוא מבקש לשלוח לו מיד את ארבעים הדולר.

אחרי שתרזה נשאה את המכתב לארגז־הדואר, שכב מרטין שנית פרקדן ושקע בהרהורים. אם כן, אין זה שקר, „העכבר הלבן" משלם בשעת קבלה. ב„מערבולת" יש שלושת אלפים מלים. פחות שליש, נותרו אלפיים מלים. ארבעים דולר בעד אלפים מלים, הרי זה שני סנטים המלה. תשלום בשעת קבלה ושני סנטים המלה — אכן צדקו העתונים. והוא חשב את „העכבר הלבן" לירחון ממדרגה שלישית! ברור הדבר, שהוא לא ידע כלל את מכתבי־העת ואת ארחם. את הירחון „הטרנס־קונטיננטלי" חשב לירחון ממדרגה ראשונה, והלז משלם סנט אחד בעד עשר מלים. את „העכבר הלבן" ביטל ובז לו בלבו, והנה זה משלם פי עשרים מאשר ההוא, ונוסף על זה הריהו משלם מיד עם קבלת החומר.

מילא, דבר אחד ברור כעת: כאשר ישוב לאיתנו לא ילך לבקש עבודה. מוחו רוחש כמה סיפורים שאינם נופלים מן „המערבולת", ובמחיר ארבעים דולר הסיפור הרי יוכל להשתכר הרבה יותר כסף מאשר באיזו עבודה או משרה שתהיה. דווקא ברגע שחשב כי נוצח במלחמה, נתברר שהוא המנצח. הוא עמד במבחן ונמצא ראוי למקצוע. מעתה דרכו ברורה לפניו. ב„עכבר הלבן" החל, ומעכשיו יתווסף ירחון על ירחון לרשימת

עורכיו. את העבודה „השחורה" יכול הוא מעתה לסלק הצידה. בעצם, זמן אבוד הוא זה שביטל עליה, כי עבודה זו לא הכניסה לו אפילו דולר אחד. מעתה יקדיש את עצמו לעבודה ממש — לעבודה כנה ואמתית — הוא יוציא את כל הטוב והיפה ביותר שבקרבו. הלואי והיתה כאן רות ברגע זה. ושמחה בשמחתו אף היא. ובהפכו במכתבים שנשארו על מיטתו, מצא מכתב מאת רות. היא הוכיחה אותו על פניו ברוך ובעדינות, משתאה לדעת, מהי הסיבה שמנעה אותו מלבוא לראותה במשך זמן כה רב, עד להחריד. הוא חזר וקרא בהערצה את דברי המכתב, התעכב על מראה כתב־ידה, התענג על כל קו ותג שיצא מתחת עטה ולבסוף נשק את חתימתה.

בתשובתו סיפר לה בלי עקיפין, כי זמן־מה לא הלך לביתה מפני שחליפת־בגדיו הנאה היתה נתונה בעבוט. הוא סיפר כי חלה ונפל למשכב, אבל הוא הולך ושב לאיתנו, ובעוד ימים עשרה או שבועיים (הזמן הדרוש עד שיתקבל המכתב עם השיק מניו־יורק בתשובה על מכתבו) יוכל לפדות את בגדיו ולבוא לביתה.

ברם, רות לא הסכימה לחכות עוד שבועיים או עשור. מלבד זה, הרי מחמל־נפשה שוכב חולה. ממחרת היום, אחרי הצהרים, הופיעה ובאה בלווית ארתור, במרכבת בית־מורז, לשמחת כל שבט בית סילבה וכל ילדי הרחוב ולמבוכתה הגדולה של מריה. הלזו המטירה סטירות־לחי על אלה מילדיה שהקיפו את האורחים וחסמו בעדם את הדרך על המרפסת המצערה, ובשפה אנגלית רצוצה עוד יותר מכפי הרגיל ביקשה את סליחת הבאים על מראה המרושל. שרווליה המופשלים על גבי זרועות מכוסות קצף־סבון ושק־המחצלת הרטוב הקשור למתניה במקום סינר, העידו על טיב העבודה שבה עסקה ברגע בוא האורחים. למראה שני הצעירים ממרום עם הארץ, השואלים לדייר שלה, אבדו עשתונותיה, עד כי שכחה להזמינם לשבת לרגע באולם־האורחים הקטן. כדי להכנס לחדרו של מרטין היה עליהם לעבור את המטבח, שהיה מלא חום והבל וקיטור מן הכביסה הגדולה. מרוב התרגשות לא יכלה מריה למנוע את התנגשות הדלתות, ובמשך חמשה רגעים היו ענני־קיטור וריחות של מי־סבון ולבנים צואים חודרים לתוך חדר־החולה בעד הדלת. שלא יכלה להסגר אלא למחצה.

רות עברה בהצלחה את המעבר הצר שבין השולחן ומיטת מרטין בנטותה ברוב זריזות פעם ימינה ופעם שמאלה, ועוד פעם ימינה; ואולם ארתור פסע פסיעה גסה יותר מדי ובלי הזהירות הדרושה, והפיל ברוב רעש והמולה את הסירים והמחתות והכלים שהיו ערוכים בזוית המשמשת מטבח למרטין. ארתור לא נשאר שם זמן רב. רות מצאה את הכסא היחיד שבחדר, וארתור, כיוון שמלא את חובתו, יצא החוצה ועמד בשער הבית, מקום שם הקיפוהו מיד שבעת צאצאי בית סילבה, שהסתכלו בו

בתמהון ובהשתוממות רבה, כאילו היה אחד הפלאות המוצגים לראוה. מכל רחובות הסביבה נאסף ובא המון ילדים, שעמדו וחיכו בקוצר־רוח לאיזה מאורע־גמר איום ומחריד. מרכבות היו נראות בחוצותיהם רק במקרים של חתונה או לווית־מת; כאן לא היתה לא חתונה ולא לוויה, ואין זאת, כי אם קרה פה דבר־מה שלמעלה מן הרגיל, וכדאי היה לחכות ולראות את הסוף.

מרטין יצא מגדרו מרוב שמחה, בראותו את רות לפניו. הוא היה בעל לב אוהב וזקוק לאהבה, והצורך שהיה לו בחיבת־זולתו היה גדול הרבה יותר מן הצורך הזה אצל רוב האנשים. הוא היה רעב לחיבת־אנשים, שראה בה קודם־כל קרבת־לב והבנה, ועדיין לא התרגל אל הרעיון, שחבתה של רות היתה בעיקרה סנטימנטאלית ונימוסית ונבעה יותר מתוך טבעה הרך ועדינות־לבה מאשר מתוך הבנה לרוח האנשים שנודעה להם חיבה ממנה. לפיכך, כאשר לחץ מרטין את כף־ידה ודיבר אליה בשמחת־לבב, נתעוררה בה אהבתה אליו ונכמרו רחמיה עליו, והיא ענתה לו בלחיצת־יד ובעיניה התנוצצו דמעות למראה מסכנותו ולעקבות היסורים שנחרתו בפניו.

ואולם כשסיפר לה על אודות שתי הידיעות אשר קיבל, על אודות היאוש שתקף אותו כשקיבל את הראשונה, ממערכת הירחון „הטראנס־קונטיננטלי", ועל השמחה ששמח לעומת זה על השניה, מאת „העכבר" שוב לא הקשיבה לדבריו. היא שמעה את המלים שמלל פיו והבינה את פירושן, אך היא לא יכלה לצאת מתחום עצמה. מכירת סיפורים לירחונים לא היתה מענינה כל עיקר. הדבר היחידי שענין אותה היה — נישואין. ואולם היא לא הרגישה, כמובן, בדבר, כשם שלא ידעה, שחפצה כי מרטין יקבל משרה לא היה אלא חפץ טבעה, שאיפתה החשאית — להיות לאם. אילו אמרו לה זאת בפשטות ובמלים ברורות, כי אז ודאי היתה מתאדמת מבושה, ואולי גם נעלבת מיד וכועסת, והיתה טוענת בקנאות, שרק טובת האיש שהיא אוהבת לנגד עיניה, וכל חפצה הוא שהלז ייטיב את דרכיו ויצליח ככל האפשר. וכך, בעוד מרטין שופך לפניה את כל לבו, מתוך התרגשות על הצלחתו הראשונה בעבודה אשר בחר מה מכל העבודות שבעולם, היתה היא מקשיבה לו אך לחצאין, לשליש ולרביע, ומסתכלת מפרק לפרק על סביבה בהדר, מופתעת מן הדלות השחורה שראו עיניה.

בפעם הראשונה בימי חייה הציצה רות לתוך פניה המנוולים של העניות. לאוהבים רעבים היה בעיניה מאז ומעולם קסם של רומנטיות, אבל מעולם לא היה לה מושג כיצד חיים האוהבים הרעבים. מעולם לא שיערה ש כ ך הם חיים, שדבר, כגון זה שראתה, אפשרי הוא. היא

נשאה את עיניה חליפות אל מרטין ואל מראה החדר ולא אמרה די. ריח הקיטור והכבסים, שנכנס יחד עמה אל החדר מן המטבח, עורר בה בחילה. ודאי שמרטין כולו חדור בריח זה, אם אותה אשה נוראה מכבסת לעתים קרובות, החליטה רות. העניות המנוולת היא גם מדבקת. בהביטה במרטין, נדמה היה לה, שהיא רואה את הזוהמה שסביבתו זו חתמה בבשרו. היא לא ראתהו מעולם בלתי־מגולח, וזקנו שצמח במשך שלושת ימי מחלתו עורר בה גועל־נפש: הוא לא רק אָצל לו את המראה, המרושל והקודר שהיה לכל בית סילבה, מבית ומחוץ, אלא גם הבליט את הכוח הבהמי שבפניו, השנוא עליה כל כך. הודות לשני הסיפורים שנתקבלו ושעליהם סיפר לה בגאון כזה. אילו נמשך מצבו הרע עוד מעט, כי אז היה נכנע לה והולך לעבוד. עכשיו יחזור לסורו, וימשיך את דרכו כסל, לרעוב ולכתוב בבית־הזועה הזה עוד ירחים מספר.

— מה הריח הזה? — שאלה פתאום.

— כנראה, פליטת ריחות־הכביסה אשר למריה, — השיב מרטין.

— לא, לא; לא זאת. יש כאן עוד ריח אחר — ריח עיפוש כבד שנתישן.

מרטין שאף בנהיריו את האוויר בטרם יענה.

— אינני מרגיש שום ריח אחר, מלבד ריח עשן־הטבק שלך בחדר, — ענה.

— זהו! דבר נורא! למה אתה מרבה לעשן כל כך, מרטין?

— אינני יודע. רק זאת אדע, כי מעשן אני הרבה יותר מן הרגיל בשעה שאנכי בודד לנפשי. חוץ מזה, הרי זה הרגל ישן־נושן. התחלתי לעשן בעודני נער.

— זהו הרגל רע מאוד, — העירה לו בתוכחה, — הרי זה עיפוש נורא!

— העיפוש בא מפני שהטבק הוא ממין רע. אין ידי משגת לקנות לי אלא את המינים הזולים ביותר. אך חכי נא מעט, הנה אקבל את ארבעים הדולר האלה, ואז אקנה לי טבק כזה שיתן את ריחו, ריח ניחות, כקטורת באף המלאכים. אך הגידי, — הן אין זה רע ביותר, — שתי הכנסות בשלושה ימים! ארבעים וחמישה הדולר האלה יספיקו לי לסלק כמעט את כל חובותי.

— וזה בעבודה של שנתיים? — שאלה רות.

— לא, בעבודה של פחות משבוע אחד. אנא, בטובך, הושיטי לי את הפנקס ההוא, המונח שם בקצה השולחן — את פנקס החשבונות בכריכה האפורה. — הוא פתח את הפנקס והתחיל לעלעל במהירות בדפיו.

— כן, אמנם כך הוא, כאשר אמרתי. ארבעה ימים עבדתי על „צלצול

הפעמונים" שני ימים על „המערבולת". בסך הכל, אם כן, ארבעים וחמישה דולר בעבודה של שבוע ימים, מאה ושמונים דולר לחורש! שום משרה לא התן לי משכורת כזאת. חוץ מזה, הרי אנכי אך מתחיל כעת. אלף דולר לחודש אין זה סכום רב מדי בשביל לקנות לך את כל מה שחפצתי; משכורת של חמש־מאות דולר לחודש לא תספיק לי לצורך זה כלל וכלל. ארבעים וחמשה דולרים אלה אינם אלא התחלה, שעל ראשון. חכי עד שאצא למרחב. אז רק אז יצא עשן מאפי!"

רות לא הבינה למה יצא עשן מאפו, וחשבה שהוא מדבר על הטבק אשר יקנה לו.

— גם בלאו הכי אתה מעשן יותר מדי, ומין הטבק לא יעלה ולא יוריד. עצם העישון הוא הרגל רע מאוד ובלתי־יפה כל עיקר, ואחת היא איזה מין טבק תעשן. משול אתה לארובת־עשן, והר־פרצים, והרי זה הרפה גמורה, מרטין יקירי — עליך להבין בעצמך שחרפה היא זו!

היא גחנה אליו והביטה בעיניו כמתחננת, וכאשר ראה את פניה הענוגים ואת עיניה הטהורות, והבהירות, נפעם שנית מן ההרגשה שהוא אינו כדאי וראוי לה.

— אילו עשית את בקשתי, ולא היית מעשן עוד מהיום והלאה!

— לחשה רות, — אנא, עשה זאת... למעני.

— טוב איפוא, לא אוסיף לעשן, — קרא אליה. — אנכי אעשה את כל אשר תרצי, נשמת חיי, — את הכל, את הכל, דעי לך זאת!

אותה שעה הועמדה בנסיון גדול. בעמדה על דעתה, נגלו לה בלי משים רחבות־טבעו ונדיבות־לבו, ולבה אמר לה בודאות גמורה, שאילו ביקשה ממנו ברגע זה לחדול מנסיונותיו הספרותיים, היה עושה את רצונה. משך רגע קט רעדו המלים על שפתיה. אבל היא לא ביטאה אותן; היא לא מצאה די עוז בנפשה. תחת זאת התכופפה לקראתו, ובין זרועותיו לחשה באזניו:

— אתה יודע כי באמת לא למעני זה וכי רק למענך בקשתיך, מרטין. מובטחה אני כי העישון מזיק לך. וחוץ מזה, לא טוב היות האדם עבד להרגליו, ובפרט לסמים כאלה.

— אנכי אהיה אך עבדך תמיד, — אמר לה מרטין בבת־צחוק.

— אם כן, אני מתחילה לצוות.

היא הביטה בו בערמומיות, אף כי בעמקי לבה כבר התחרטה על שלא הביעה את משאלתה הגדולה והכמוסה.

— גברתי ומלכתי! צווי ואעשה!

— טוב, אפוא! מצוותי הראשונה היא, כי לא תשכח להתגלח יום יום. הבט וראה, איך שרטת את עור לחיי.

וכך נגמר הכל בשחוק־אהבים ובלטופים. ברם, היא השיגה דבר־מה, בכל זאת, והרי לא יכלה לקוות להשיג יותר מזה בבת אחת. היא הרגישה גאוות־נשים על כי הצליחה להביאו לידי ויתור על העישון. בפעם אחרת תפתה אותו לקבל משרה. האם לא אמר, כי יעשה את כל אשר היא תרצה — את הכל?

היא קמה ממקומה כדי להתבונן אל החדר לכל פרטיו. היא נתנה עיניה ברשימות התלויות ויורדות מן החבלים המתוחים מקצה החדר ועד קצהו, עמדה על סודו של וו־המנוף ששימש לתלות עליו את האופנים המרחפים באויר, והרגישה עגמת־נפש למראה ערמת כתבי־היד שהתגוללו תחת השולחן והעידו לפניה על רוב הזמן שמרטין בטל לשוא. מכונת־הנפט לבישול הרהיבה אותה, אבל כאשר תהתה על קנקני צרכי־האוכל מצאה שהם ריקים.

— יקירי המסכן! הרי אין לך כלל מה לאכול כאן! — אמרה בחמלה רבה ובחבה יתרה. — אתה בודאי סובל רעב.

— אנכי שם את המכולת שלי במזוה של מריה, — שקר לה מרטין.
— שם היא נשמרת יותר טוב. אל תיראי, אני לא אמות ברעב. הנה, הביטי!

היא שבה ועמדה ליד משכבו וראתה אותו, כשהוא מקפל את זרועו במרפק, והשרירים זעים ומתבלטים מתחת לשרוול כותנתו ומתנפחים לקשר עבה וגדול, כבד וקשה. המראה הזה היה למורת רוחה. שנוא היה המראה על רגשיותה. אבל בלבה ובדמה ובכל גידיה ועורקיה היתה האהבה אל הדבר הזה והתשוקה אליו, וכדרכה מאז, שלא היה מובן לה לעצמה, לא נסוגה מפני המראה הזה לאחוריה אלא נמשכה אליו בכח. ברגע שלאחרי זה, כשמרטין לחץ אותה באדיר בזרועותיו היה שכלה העסוק במראות־החיים השטחיים, מתקומם לו ונרתע, בעוד שלבה, לב האשה שבה, הנתונה לעצם החיים, נמלא גיל וחדוה. רגעים כיוצא בזה היו מראים לה בממשות, מה גדולה היא בעצם אהבתה למרטין, כי חשבה להתעלף מרוב תענוג, בהרגישה מסביב לגוה את זרועותיו החסונות, הלוחצות אותה בחזקה ומהדקות אותה עד להכאיב. ברגעים כאלה מצאה הצדקה לבגידה אשר בגדה בעיקרי השקפותיה, להטא שחטאה לאידיאלים הנעלים שלה, ובראש וראשונה — להמרותה בשתיקה את פי הוריה. הם לא רצו כי תנשא לאיש הזה. למורת רוחם היה דבר האהבה שהיא אוהבת אותו. ופעמים היתה זו מורת רוח גם לה — בשעה שהיתה רחוקה ממנו, והיא שבה להיות יצור מתון ושכלי כשהיא לעצמה. אך בנוכחותו ובחברתו אהבה אותו — אמנם לעתים היתה זאת אהבה רוגזת וקדורנית מדאגה, אהבי־

ביסורים ולא אהבה בתענוגים, אבל זאת היתה אהבה — רגש שהיה חזק ממנה.

— השפעת היא שטות, דבר מרטין, — היא מכאיבה קצת לגוף וגורמת כאב־ראש הגון, אבל מה כחה לעומת הקדחת הטרופית!

— האם חלית גם בזאת? — שאלה בפיזור־נפש, נתונה כולה עוד להרהוריה. היא המשיכה כך לשאול אותו שאלות בלי כונה ובלי תשומת־לב עד שאחת מתשובותיו הפתיעה אותה פתאום.

הוא חלה בקדחת במושבה חשאית של שלשים מצורעים באחד מאיי האואי.

— אך למה זה הלכת לאי זה? — שאלה. חוסר־דאגה עילאי כזה ביחס לגופו הרי זה מעשה־פשע, חשבה.

— מפני שלא ידעתי כלום, — ענה. — לא עלה על דעתי שיש שם מצורעים. כאשר ברחתי מאנית־המפרשים ועליתי על יבשת המפרץ, שמתי את פעמי לפנים האי, כדי למצוא איזה מקום למחסה ולמסתור. שלשה ימים היה כל מזוני פרי־גואבה, תפוחי אוהיה ותאנות־חוה שהיו צומחים מאליהם בסוככי היער הפרא. ביום הרביעי מצאתי משעול אחד — משעול מפולס על ידי פעמי אנשים גרידא. המשעול הוליך לפנים האי ובמעלה הר. זה היה באמת הכיוון שבו חפצתי ללכת גם אני, ושם היו עקבות עוברים שלא נושנו כליל. במקום אחד עבר המשעול על גבי קדקוד־צוק צר וחד כלהב של סכין, רחבו של הצוק הזה היה פחות ממטר, ומשני עבריו של הצוק היו פעורות תהומות של יותר ממאה מטר לעומק. כאן יכול היה איש אחד מזוין היטב לעמוד כנגד צבא של רבבה. זאת היתה הדרך היחידה אל המחבוא הדרוש לי. מקץ שלש שעות למצאי את המשעול באתי שמה ונמצאתי בתוך עמק־הרים קטן שנחבא כעין נקיק בין סלעי־לבה. כל אותו מקום היה עשוי מדרגות ששמשו לנטיעי הטארו; עצי־פרי צמחו שם, ושם עמדו שמונה או עשרה אהלי־קנה. אך ראיתי את התושבים, הבינותי מיד להיכן הביאוני רגלי. מבט אחד ששמתי בהם גלה לי את הכל.

— מה עשית אפוא? — שאלה רות, כשהיא עוצרת את נשימתה ומקשיבה כאחת, דוזדמונה, נדהמת ומוקסמת מספור הפלאות.

— מאומה לא נשאר לי לעשות. המנהיג של המצורעים האלה היה זקן בעל מזג טוב, שהמחלה שמה בו כליון חרוץ והרקיבה את מרבית בשרו, אבל הוא שלט שלטון בלי מצרים, כמלך בגדוד, הוא אשר גלה את העמק הקטן ההוא ויסד את המושבה, בניגוד לחוקי המדינה, ואולם הוא הרבה לו כלי זין ורובים, ובני־קנקה אלה, הרגילים ומנוסים בציד בהמת־השדה וחזיר־היער, היו מורים מצוינים אשר קלעו אל המטרה ולא

החטיאו. לא, לברוח לא יכולתי בשום אופן. נשארתי שם — למשך שלשה חדשים.

— וכיצד יצאת משם סוף סוף?

— הייתי נשאר שם עד היום הזה, אלמלא נערה אחת מביניהם, ס.ה.ת למחצה, לבנה לרביע, ולרביע בת־האואי. היא היתה יפהפיה, המסכנה הזאת, וקבלה חנוך נאה. אמה שגרה בהונולולו, היתה אשה עשירה, מיליונרית. והנה הנערה הזאת עזרה לי לצאת משם, סוף סוף, המושבה היתה מתקיימת בכספי אמה העשירה, — המבינה את? — ועל כן לא פחדה הנערה, פן יעגישו אותה, אם תעזור לי לברוח. אבל היא השביעתני לאמור, השבע לי שלא תגלה לעולם את דבר מציאותה של המושבה המסותרת הזאת, ואנכי נשבעתי לה. ואכן הפעם הראשונה לי זאת שאני מזכיר את הדבר. הצרעת זה אך נתנה אותותיה הראשונים בגוף הנערה. אצבעות ידה הימנית היו מעוותות במקצת, ועל גבי זרועה היה כתם קטן, זה היה הכל. משער אני, שהיא מתה כבר.

— האמנם לא פחדת? והאם לא שמחת שנצלת מבלי שדבקה בך המחלה הנוראה הזאת?"

— כן, — הודה מרטין, — בתחלה הבעית אותי הדבר במקצת. אבל אחרי־כן התרגלתי. בכל זאת היה צר לי מאוד על הנערה המסכנה ההיא וזה עזר לי לשכוח את פחדי. היא היתה יפה כל כך, יפת־רוח ויפת תואר כאחד, והמחלה נגעה אותה רק במקצת, ואף על פי כן היתה נדונה להקבר שם חיים, לחיות חיי פראים קדמונים ולרקוב לאט לאט. הצרעת היא דבר הרבה יותר איום משאַת יכולה לתאר לך.

— מסכנה! — לחשה רות. — פלא בעיני שנתנה לך ללכת.

— מה כונתך? — שאל מרטין בתמימות.

— הלא בודאי אהבה אותך, — אמרה רות, בדברה בלחש כקודם. — אמור לי את האמת, האם לא אהבה אותך?

מעור פניו של מרטין ירד השזף עוד בזמן עבודתו בבית־הכביסה ואחרי כן מרוב ישיבה בבית, ועתה גם חורו פניו מרעב ומן המחלה. והנה מבעד לחורונו זה הציף גל אדמימות את פניו. הוא פתח את פיו לענות לה, אך רות לא נתנה לו לדבר.

— אין דבר; אל תענה לי. אין צורך בדבר, — אמרה בצחוק.

אך לו נדמה היה, כי בצחוקה היה צלצול־מתכת וכי הברק שבעיניה נעשה קר. באותו רגע נזכר בסערת־מצולה, שעברה עליו בהיותו בספינה בצפון האוקינוס השקט. המראה הזה הופיע עכשיו לנגד עיניו בבהירות: סערת־מצולה בדמי הלילה, כשהשמים בהירים לגמרי והלבנה זורחת

במלואה, והנחשולים העצומים מבריקים באור־הסתר של המצורעים, והוא זכר, שהיא הצילה אותו מפני שאהבה אותו.

— היא היתה אצילת־רוח, — ענה מרטין ואמר בפשטות — היא הצילה את חיי.

בזה נסתיים הענין, אך הוא שמע את רות מחנקת אנקתי־בכי בגרונה וראה שהיא הסבה את פניה לעבר החלון והביטה דרכו. כאשר הפנתה אליו שנית את פניה, היו הפנים שקטים, ובעיניה לא היו עוד סימן וזכר לסערת־המצולה עם ברקה הקר.

— אני פתיה כל כך, — אמרה כמתאוננת. — אך זה למעלה מכחותי. כל כך אני אוהבת אותך, מרטין, — כל כך, כל כך אוהבת. במשך הזמן אהיה לתמימת־דרך יותר, אבל כיום אינני יכולה להתגבר על הקנאה לצללי־רפאים אלה של עברך, ואתה יודע שעברך מלא צללי־רפאים.

— על כרחך זה כך, — הפסיקה את מהאתו, — ואי־אפשר כלל שתהיה אחרת. והנה ארתור המסכן רומז לי ללכת. נמאס עליו להמתין לי. אם כן, שלום שלום, יקירי. שמעתי שיש איזו טפות שהרוקחים עושים, העוזרים לגברים לחדול מן העישון, — קראה מעל הסף, — ואני אשלח לך אותן.

— אני אוהבת אותך, אוהבת, אוהבת, — לחשה לו מרחוק ונעלמה הפעם לגמרי.

מריה לותה את רות עד המרכבה בעינים מלאות הערצה, שלא החמיצו בכל זאת את ההזדמנות להסתכל יפה יפה בפרטי מלבושיה של רות וגזרתם (גזרה בלתי־ידועה לה מתמול־שלשום, שהיתה בעיניה יפה להפליא, מעשה־רזים ממש). קהל נערי־הרחוב, שנכזבה תוחלתם, עמדו שם והביטו אחרי המרכבה עד העלמה, ואז הפכו את תשומת־לבם למול מריה שנעשתה פתאום להשובה שבכל דרות־הרחוב. ואולם אחד מצאצאיה קלקל את שמה הטוב על ידי שהודיע ברבים, כי האורחים הנעלים באו אל הדייר שלהם. אחרי זה שבה מריה לקדמותה ונבלעה בחושך. ולעומת זה החל מרטין להרגיש, שבא שנוי גדול ביחסם של דגי־הרקק הקטנים של הסביבה אליו. מה שנוגע למריה, הנה עלה מרטין בעיניה כפלים, ואילו ראה החנוני הפורטוגיזי את בקור־האורחים הלזה, כי אז היה ודאי נותן לו מִפְּתה בהקפה על סך שלשה דולרים ושמונים סנט נוספים, יתר על הקודם.

27

שמשו של מרטין זרחה ועלתה. יום לאחר בקורה של רות קבל שיק על סך שלשה דולרים מאת שבועון המוני בניו־יורק, שכר שלשה מן הטריולטים לו. כעבור יומים קבל ידיעה מאת עתון המופיע בשיקאגו, שהוא מקבל לדפוס את „ציד האוצרות" שלו, בהבטיחו לשלם לו עשרה דולר לאחר הדפס הספור. זה היה מחיר מצער, ואולם הרי זה לא היה אלא המאמר הראשון אשר כתב, נסיונו הראשון להביע את רעיונותיו בכתב. למרבה ההצלחה, לא עבר שבוע ימים עד שירחון אחד לבני־הנעורים, שקרא לעצמו בשם „הנוער והבגרות" קבל את נסיונו השני, ספור־מאורעות לנערים בהמשכים. אמנם הספור הכיל עשרים ואחד אלף מלים, והירחון הציע לו שכר־סופרים בסך ששה־עשר דולר לכשיודפס, וזה היה בערך שבעים וחמשה סנט לאלף מלים, אבל הן זה לא היה סוף־סוף אלא הספור השני שכתב, והוא הלא יודע היטב שהספור לא יצלח למאומה.

אף על פי כן, אפילו נסיונותיו הראשונים של מרטין לא נשאו עליהם את חותם הבינוניות. הם היו כבדים ונלעגים, אבל הדבר שציין אותם היה הכובד שבעודף הכחות, יתיר שכחסר דמי, — משל לטירון הרוצה לצוד צפורת־כרמי באילי־ברזל וכלי־מפץ. לפיכך היה מרטין מרוצה למכור את עבודותיו הראשונות בעד משהו. הוא ידע את ערכן, וידיעה זו אמנם עלתה לו בזמן. את כל תקותו ואמונתו תלה ביצירותיו האחרונות. הוא שאף להיות לסופר ממש, ולא לכותב בדיות ב„מגזינים"; הוא בקש להזדיין בכל מכשירי האמנותיות ואמצעיה, אך מאידך גיסא — לא ויתר כלל על חסנו הוא. המגמה שאחז בה מדעת היתה להגדיל את הכח והחוסן שבספוריו על ידי המנעו מהגדשת הסאה בשימושם. גם על אהבת הריאליזם שלו לא ויתר. יצירתו היתה ריאליסטית, אף כי שאף למזג את הריאליזם עם יפיפיתו ושעשועיו של הדמיון. הדבר שהוא בקש היה — ריאליזם שבחום־הנפש, ריאליזם ממוזג ומעורה בשאיפות־אנוש ובאמונת־אנוש. הוא בקש למסור ביצירתו את החיים כמו שהם, כלומר — עם כל חפושי־הרוח ושאיפות־הנפש שלהם, אחת מהנה לא נעדרה.

מתוך קריאה בדברי סופרים גלה, שיש שתי אסכולות ספרותיות; האחת מטפלת באדם כמו בבן־אלים ועוצמת את עיניה מראות, כי מן האדמה לוקח; השניה רואה באדם את החיה, את חטיבת הטבע, ומשכיחה

מלבה את חלומות האדם, מתחת השמים, ואת אפשרויותיו להיות כאלהים. מרטין היה סבור, כי שתיהן, אסכולת ההאלהה ואסכולת ההגשמה, טועות גם יחד, טועות בגלל ההפרזה ביחוד־ההשקפה ויחוד־המטרה, ברם, תתכן פשרה, שמתקרבת אל האמת, ושאינה מחניפה לאסכולת־ההאלהה, בעוד שהיא מתנגדת לגסות הבהמית של אסכולת־ההגשמה. את ספורו „מאורעות", אשר קרא פעם לפני רות, חשב מרטין להתגלמות של אידיאל־האמת שלו באמנות־הספור, ובמאמרו „האלהה והגשמה" בטא את השקפותיו על כלל הנושא הזה.

אבל הספור „מאורעות" וכל אלה שחשבם למיטב יצירתו — עדיין היו חוזרים על פתחי העורכים. ועבודותיו הראשונות, שלא היה להן שום ערך בעיניו, הכניסו לו כסף; את ספורי־האימים אשר כתב, ואשר שנים מהם כבר מכר, לא החשיב כמו כן: הם היו בעיניו בדותות גמורות ופרי־דמיון גרידא, אף כי הלבישן בכל קשקשי־היפעה של הריאליות ובזה היה כחן. את ההלבשה הזאת של המוזר והנמנע בלבוש־מציאות חשב לאחיזת־עינים, לכל היותר למעשה־חריצות מחוכם. הספרות העילאית, היצירה, לא יכלה להסתופף בנחלה זו ולא הסתפקה בה.

אמנם אמנותיותם של ספורים כאלה יכולה להגיע למדרגה גבוהה, אבל מרטין כחש בחשיבותה ובערכה של האמנותיות, כשזו נפרדת מן האנושיות שביצירה. אחיזת־העינים שלו בספור־האימים היתה בזה שהוא שם על פניה של אמנותיות עקרה מסוג זה את המסוה של אנושיות, וכך עשה בחצי־תריסר ספורים שכתב, בטרם שעלה לרום הפסגה של יצירות מעין „מאורעות", „חדוה", „הקלחת" ו„יין החיים".

שלשת הדולרים שקבל בעד „הטריולטים" עזרו לו איך־שהוא להתקיים ולחכות עד שיקבל את השיק של „העכבר הלבן". כשקבל את השיק הראשון, פרט אותו אצל החנוני הפורטוגיזי החשדן, שלם לו דולר על חשבון החוב וחלק את שני הדולרים הנותרים לאופה ולמוכר־הירקות. מרטין עוד לא היה עשיר כל כך, שיוכל גם לקנות לו בשר למאכלו, ופת־בגו היתה דלה ורעה, עד שבא השיק של „העכבר הלבן". הוא פסח על שתי הסעיפים, כיצד יפדה את השיק. מעולם לא נכנס אל בנק, וכל שכן שלא היה שם לרגלי עסקים, ועכשיו התאוה תאות־ילד תמימה להכנס לאחד הבנקים הגדולים שבאואקלנד ולזרוק על השולחן, לפני הלבלר, את השיק עם חתימתו, על סך ארבעים הדולר. מאידך גיסא היתה מצותו המעשית של השכל הישר שיפרוט את השיק על ידי החנוני בעל המכולת, למען לעשות עליו רושם, שממנו תוצאות להגדלת הקרדיט בעתיד. מרטין שמע בלי חמדה בקול השכל הישר ופרט את השיק אצל החנוני. הוא שלם לו את כל החוב וקבל את העודף, מלוא הכיס מטבעות מְצַלְצְלוֹת. כמו בֵּן סִילק את

שאר חובותיו במילואם. פדה את חליפת־בגדיו ואת האופנים הנתונים בעבוט, שלם שכר־חודש בעד מכונת־הכתיבה ולמריה נתן את שכר־הדירה שהיה חייב לה וגם בעד חודש אחד מראש. אחרי סילוק החובות נשארו בכיסו, לכל צרה שלא תבוא, קרוב לשלשה דולרים.

על הסכום המצער הזה שמח כמוצא שלל רב. מיד בקבלו את חליפת־בגדיו שם את פעמיו לביתה של רות, ובדרכו שמה, לא יכול להתאפק מלהרקיד בידו השומה בכיס את המטבעות המצלצלות. זמן כל כך רב לא ראה צורת מטבע. עד שלא יכול היה להניח את המטבעות מידו, כמו שהרעב המוצל ממות אינו יכול להסב את עיניו מנגד האוכל, גם אחרי שאכל ממנו כדי שבעו.

מרטין לא היה כילי אף לא אוהב־בצע, אבל הכסף הזה היה בעיניו יותר מסכום של כך וכך דולרים וסנטים, — הוא היה לו כהתגלמות ההצלחה הספורתית, והנשרים החקוקים על גבי המטבעות היו לו לסמלי־נצחון בעלי־כנפים.

בלי משים בא לכלל דעה, שהעולם הזה הוא טוב מאוד. ואמנם נראה לו עכשיו עולמו יותר נאה ובהיר. במשך כמה שבועות היה זה עולם שחשך בעדו, והוא היה מודח באפלה ובמצוקה, ואולם עכשיו, משסלק את כל חובותיו ובכיסו צלצלו בשמחה שלשת הדולרים, ובנפשו קננה ההכרה שההצלחה האירה לו פנים, נדמה היה לו כי השמש מאירה ומחממת כפלים ושהגשם, שנתך לפתע פתאום על ראש ההולכים ושבים שלא צפו לו, הוא מאורע עליז ומשעשע. בשעה שהיה רעב ללחם היו מחשבותיו מופנות לעתים קרובות כלפי אותם אלפי הרעבים המצויים בכל העולם כולו; אבל עכשיו, משאכל לשובע, שוב לא היה הרעיון על דבר אלפי הרעבים מציק לו כל כך. הוא שכח אותם ולא זכרם, ובהיותו נתון לאהבתו, חשב על אודות רבבות האוהבים החיים על פני האדמה. ומבלי משים נולדו ורחשו במוחו שירי־הגות, שירי־אהבה, אף כי לא הגה בהם. רוח היצירה החל לפעמו ובשגיונו הערב לא הרגיש בעברו בקרון־הטראם שני רובעי־עיר ממחוז־חפצו והלאה, ולא רגז על הדבר.

בבית מורז מצא אורחים מרובים. מסאן־רפאל באו אל רות לבקרה שתי קרובותיה, ומרת מורז, מתוך אמתלה שהיא דואגת לשעשע אותן, מצאה לה שעת־כושר להוציא לפועל את תכניתה הנושנה, למשוך אנשים צעירים אל הבית ולהקיף בהם את רות. היא התחילה בדבר בזמן שמרטין היה כלוא בביתו ומקומו נפקד בעל כרחו על יד רות, ועכשיו נכנסה בעבי הקורה וראתה ברכה במעשיה. אמה של רות שמה לה למטרה לעשות את ביתה בית־ועד לאנשים, שדרכם בחיים נכונה לפניהם, לאנשי מעשה. ומלבד שתי הקרובות, דורותי ופלורנס, פגש מרטין בביתה — שני פרופיסורים

של האוניברסיטה, בלשנים, אשר אחד מהם הורה לשון רומית והשני לשון אנגלית; אופיצר צעיר אחד מחיל היבשה שזה עתה שב מאיי הפיליפינים, בן גילה של רות וחברה לשעבר בבית־הספר; איש צעיר ושמו מלויל, מזכירו הפרטי של האדון יוסף פרקינס, ראש הטרוסט של סאן־פרנציסקו; ונוסף על הגברים האלה — גזבר־בנק אחד, צ׳ארלז הפגוד, איש צעיר עליז־חיים כבן שלשים וחמש למראה, שגמר את האוניברסיטה של סטנפורד והיה חבר לקלוב־הנילוס ולקלוב־האחדות, אף הוא נואם שמרני הנושא מדברותיו בעד המפלגה הרפובליקנית בעת הבחירות — בקיצור, צעיר מצליח בכל דרכיו והשוב מכל הבחינות. בין הגבירות היתה אחת ציירת פורטרטים, אחת — מוסיקאית לפי מקצועה, ועוד אחת, דוקטור לסוציולוגיה, שהיתה מפורסמת בחוגים הפילנטרופיים במעשי־הצדקה שלה על ידי ייסוד בתי־מחסה בשביל דלת העם בסן־פרנציסקו. ברם, לצורך ההכנית האמורה, לא נחשבו הנשים הרבה בעיני הגברת מורז, ולכל היותר היו אך תוספת שבהכרח: הרי היה צורך במשהו כדי למשוך אל הבית את אנשי המעשה.

— אל תתרגש בשעת דבורך, — הזהירה רות את מרטין בטרם שהתחילה פורענות ההתודעות אל האורחים.

בתחלה היה מראה־הליכותיו של מרטין כאילו כפאו שד: ההכרה של חוסר זריזותו, וביחוד הסכנה הנשקפת מצד כתפיו, שאיימו, כדרכן מאז, להמיט שואה ולהפיל ארצה, חס ושלום, איזה רהיט או תכשיט, הביאוהו במבוכה, והחברה עצמה פעלה עליו להיות מתוח ועומד על משמר־עצמו. מעולם עוד לא בא במגע ומשא עם אנשים מהוללים ויצורים מעודנים כאלה, ובמספר גדול כזה בבת־אחת. לצ׳רלס הפגוד, גזבר־הבנק, היה כוח־מושך גדול בעיניו, והוא החליט לתהות על קנקנו בהזדמנות הראשונה. כי מתחת ליראה ולדרך־הארץ של מרטין הסתתר האני בעל־הבטחון שלו, והוא הרגיש את הצורך לנסות את כוחו כנגד האנשים והנשים הללו ולהווכח מהו הדבר שהם למדו מתוך הספרים ומתוך החיים, ושהוא אינו יודע אותו.

רות שמה בו את עיניה מפקידה לפקידה, כדי להתבונן כיצד הוא מתנהג, והיא השתוממה ושמחה, בראותה באיזו קלות וטבעיות שוחח עם קרובותיה, בהתוודעו אליהן. הוא לא התרגש לגמרי, כי בהיותו יושב סר מעליו פחד כתפיו ממיטות־השואה. רות ידעה שדורותי ופלורנס היו צעירות פקחות, מזהירות בחברה, אם כי שטחיות, והיא לא יכלה להבין מה מצאו במרטין שהללו אותו כל כך אחרי־כן, בשכבן לישון באותו ערב. והוא, — שבחוגו שלו היה חריף ופקח, ליצן עליז ויודע מהתלות בנשפי־שבתון ומחולות בחורים ובתולות, — הוא מצא, שגם בסביבה הזאת לא כל

כך קשה הדבר לשמח את השומעים בהלצות ודברי בדיחות מטוב־לב. אותו ערב עמדה ההצלחה מאחורי גבו, מטפחת לו, כביכול, על כתפו ומעודדתו, לאמור: יפה דרשת! על כן יכול היה לצחוק בעצמו ולהצחיק את שומעיו מבלי לבוא במבוכה כל עיקר.

אבל אחר־כך נתאמתו בכל זאת חששותיה של רות במקצת. מרטין והפרופיסור קולדויל נכנסו בשיחה ארוכה בקרן־זוית לעין כל הנאספים, ומרטין אמנם כבר לא נענע בידיו באויר, כדרכו קודם, אבל לפי ראות עיניה של רות, הופיע בעיניו לפעמים קרובות יותר מדי הברק המודע, ברק האש, והוא שוחח במהירות ובחום יתר על המידה, התלהב יותר מדי בדבריו, ולא נזהר מהתאדם יותר מדי, לפי דעתה. הוא היה חסר מתינות ושליטה־בעצמו, ובכל מראהו היה ניגוד גמור לפרופיסור־הבלשן הצעיר ששוחח אתו.

אך מרטין לא שם לב לחיצוניות. הוא ראה עד מהרה שבן שיחתו הוא בעל שכל מפותח והעריך את רוב ידיעותיו. יתר על כן, הפרופיסור קולדויל לא התאים כלל לציור, שמרטין עשה לו על־אודות הפרופיסורים לאנגלית בכלל. מרטין הפץ, שהפרופיסור ידבר אתו על אודות מקצועו, ואף כי הלז לא היה לו, כנראה, חשק לכך. בכל זאת הצליח מרטין למשוך אותו אחריו לתוך השיחה: מרטין לא הבין, למה זה מחויב אדם להמנע מלדבר על אודות ענינים השייכים למקצועו.

— דעה זו, — אמר מרטין אל רות עוד כמה שבועות לפני זה, — שלא נאה הדבר לאדם לשוחח בעניני־מקצוע, נראית לי כשטות וכעוולה גם יחד. לשם מה מזדמנים אפוא יחד בני־אדם, אם לא כדי לעשות חליפין זה עם זה בכל הטוב שיש בקרבם? והדבר הטוב ביותר שישנו בקרבם — הלא זה הדבר שמענין אותם — הדבר שממנו הם חיים ועליו פרנסתם, הדבר שבחרו להם למקצוע ושעליו עשו לילות כימים, שעליו עמלו וחלמו. תארי לך, למשל, את מיסטר בוטלר כשהוא נכנע לנימוסי־החברה ומפליג בשיחה, כדי להשמיע את דעותיו על פול ורלן, על הדרמה הגרמנית, על הרומנים של ד׳אנונציו. הרי היה משיב עלינו שממון־צלמות. מה שנוגע לי, אילו מוכרח הייתי להקשיב לדברי מיסטר בוטלר, כי אז הייתי מעדיף לשמוע אותו מדבר על עניניו המשפטיים. זהו הדבר הטוב מכל אשר בקרבו, והרי החיים הם כל כך קצרים, שאץ אני לקבל מכל איש ואשה את הטוב ביותר שיש בהם.

— אבל, — השיבה לו רות, — הרי ישנם נושאים ושאלות, שמענינים במידה שווה את כל הבריות.

— בזאת את טועה, — הוסיף הוא להוכיח לה. — בחברה רגילים כל האנשים וכל החוגים, או רובם ככולם, לחקות את המשובחים שבבני־

מינם. אך מי הם הסובים שבמשובחים הללו ? אמור מעתה — הולכי בטל, עשירים ורוזני־ארץ. הללו אינם יודעים, כרגיל, את מה שיודעים האנשים העוסקים בתורה ובמעשים מסויימים, ומשעמם אותם עד מוות — לשמוע אל השיחה על אודות עינינים כאלה. לפיכך גמרו והכריזו שענינים כאלה הם בבחינת „מקצוע", וגזרו עליהם חרם בשיחת־חברה. כיוצא בזה תיקנו לעצמם, איזה הם הדברים שאינם „מקצוע" ושמותר לשוחח עליהם בחברה, אלו הם : האופירות האחרונות, הרומנים החדשים, קלפים, ביליארד, משקאות חריפים, אבטומובילים, התחרות במרוץ הסוסים, דיוג וציד, אספורט של מפרשים על המים וכך הלאה — כל הדברים (זאת אל נא תשכחי) שהולכי בטל יודעים אותם. בעצם הדבר, אין אלה אלא שיחות על מקצועות של הולכי־בטל, שיחות־מקצוע. והמצחיק שבדבר הוא, שהרבה אנשים פקחים וכל הרוצים להראות כפקחים מרשים להם לאותם הולכי־בטל להשתרר עליהם ! מה שנוגע לי, חפץ אני שכל אדם ואדם יראה אך את הטוב ביותר שהוא מכיל בקרבו, יהי שמו מקצוע, המוניות או מה שאת רוצה.

ורות לא הבינה אותו... התנפלותו זאת על המנהגים הקיימים לא היתה בעיניה אלא מעשה משובה מתוך דעה נלוזה.

אבל מרטין שפך מכובד־ראשו על הפרופיסור קולדויל ועוררו להביע את דעותיו. רות התעכבה אגב הילוכה מאחוריהם ושמעה את מרטין אומר :

— ודאי שבאוניברסיטה הקליפורנית אינך משמיע דברי אפיקורסות וכפירה כאלה ?

הפרופיסור משך בכתפיו.

— כדרך אזרח נאמן, שמשלם מסים והולך בדרך הישר בפוליטיקה. מידי השלטון המקובל אנו מקבלים את משרותינו, ולפיכך אנו נענים לו לשלטון המקובל הזה ועושים כחפצו. וכהפץ ההנהלה וכחפץ העתונות של המפלגה, או של שתי המפלגות גם יחד.

— כן, זה ברור, — השיב מרטין. — אבל אתה בעצמך ? ודאי שאתה מרגיש את עצמך כדג ששלוהו מן המים.

— מעטים הם, כמדומני, שכמותי, ביאורה של האוניברסיטה. לפעמים אני מרגיש את עצמי באמת כדג ביבשה, כדבריך, ונדמה לי אז, שמקומי יכירני יותר בפריס, או בין דלת־העם ,או במערת־נזיר, או בתוך המון בני הבוהיכה הנוגים־הפראים, במקום שם שותים יין אדום חמוץ, או בבתי־האוכל הזולים ברובע הלטיני, בפריס, מקום שם משמיעים בקול־צעקה השקפות קיצוניות ונועזות על הבריאה כולה. לאמיתו של דבר אני בטוח כמעט לפעמים קרובות, שנוצרתי להיות רדיקל. אבל מאידך גיסא, ישנן כל כך הרבה שאלות, שביחס אליהן חסר

לי הבטחון. אני נעשה ירא ורך־הלבב, בעמדי פנים אל פנים למול חולשת־האדם שלי, זו שמונעת אותי תמיד לתפוש בבת־אחת את כל הגורמים של איזו בעייה שהיא — של שאלות־החיים האנושיות, המבין אתה?

בהקשיבו לדברי המלומד הצעיר, נזכר מרטין משום־מה בדברי השיר על רוח־המוסון

בְּצָהֳרֵי־יוֹם אֲנִי הַסַּעַר,
אֲבָל עֵת יָהֵל אוֹר־הַסַּהַר —
כְּמוֹ קֶשֶׁת אֶדְרֹךְ מִפְרָשִׂים...

כמעט שהחל לפזם את המלים, והוא הבין, כי בן שיחתו הוא אשר הזכיר לו את רוחות־התקופות של האוקינוס ההודי, את המוסון, אותה הרוח הצפונית־מזרחית, הנושבת בצנה, בעקשנות ובעים. האיש הזה היה דומה לה במקצת: אפשר היה לסמוך עליו, כי לא יחלוף פתאום, אבל יחד עם זה היה בו משהו מתעה ותמוה. למרטין היתה הרגשה, שהלז לא הגיד מעולם את כל שיחו ולא גילה מימיו את כל דעתו עד הסוף, ממש כמו שהיה מרגיש תמיד, שהמוסון איננו נושב אף פעם בכל מלוא כוחו אלא מקמץ ומשאיר תמיד בחובו אוצרות של כוח שאינו משתמש בהם. דמיונו של מרטין פעל כמנהגו. מוחו היה בית־עקד פתוח לרווחה של זכרונות מעשים וזכרונות־הדמיון, שכל מלואו היה תמיד מסודר ומוכן לראוה לנגד עיני־רוחו. כנגד כל מה שאירע ברגע מן הרגעים היתה מחשבתו של מרטין מוצאת מיד שיתוף שבניגוד או שבדמיון, שהיה לובש כרגיל צורה של מראות וחזון. הדבר נעשה בקרבו מאליו בלי משים, בדרך אבטומטית, וחזונו היה לוי־תמיד לרגע־ההווה. כמו שפניה של רות, באותו רגע־הקנאות, העלו לנגד עיני־רוחו את המראה הנשכח של סערת־מצולה, מוארת באור ירח, וכמו שהפרופיסור קולדויל הזכיר לו את המוסון הצפוני־מזרחי המכנס את עדרי הגלים הלבנים מכל קצווי ים־התכלת, — כך היו מראות־זכרון קמים לפניו חדשים לרגעים, ממלאים את עיניו, מתחת לעפעפיהן כביכול, או עוברים על פני מסכת־הכרתו, מבלי להפריע את מהלך מחשבותיו, ולא עוד אלא שסייעו להכניס בהן יחסים פנימיים וסדר. החזונות האלה היו פרי המעשים והרשמים שבעבר, פרי מאורעות וספרים ודברים שראה וקרא ושמע תמול־שלשום ולפני זמן־מה — קהל־מראות עצום, שהיה ממלא את חדרי מוחו בהקיץ ובחלום, בכל עת תמיד.

וכך, בעוד הוא מקשיב לדבורו של הפרופיסור, שנבע בקלות — שיחת בן־תרבות פקח — היה מרטין רואה את כל עברו נגול לפניו והולך. הוא ראה את עצמו בזמן שהיה עדיין פוחח גמור, חובש כובע

קשה לראשו ומעיל בעל גזרה מרובעת, כפול־חזה, והוא מגעגע בכתפיו אגב הליכה בהתהדרות־בריונים מיוחדת, וחושב לו לאידיאל להיות גס ופרא־אדם ככל אשר תרשה המשטרה. מרטין לא הסתיר מעצמו את דבר עברו זה ולא השתדל לרכך אותו בעיני עצמו. היה היתה בחייו תקופה שבה לא היה אלא בריון־שוקים פשוט וחבר של להקת פורעים ובחורי־בליעל, שהטרידה את השוטרים והרגיזה את מנוחתם של פועלים ישרים ובעלי מלאכה שקטים ובעלים בעמם. ואולם מני אז נשתנו האידיאלים אשר לו. הוא התבונן אל האנשים סביבותיו, המחונכים יפה ולבושים יפה, ושאף אל קרבו את האויר, אויר־תרבות מעודן, ובאותו רגע ראה לפניו, כצל־רפאים, את דמות־נעוריו הראשונה: את הבריון הגס בכובע הקשה ובמעיל המרובע. הדמות הזאת צעדה ועברה לעיניו את האולם ונבלעה בתוך גופו הוא, ולא נודע כי באה אל קרבו, בעוד הוא יושב ומשוחח עם פרופיסור אמתי.

בעצם הדבר הן עוד לא מצא מעולם את מקומו האמיתי, מקום־קבע. הוא רק התאים לכל מקום שבו נמצא והיה חביב על הכל ובכל אתר ואתר, משום שהראה את כוחו ואת ידו כי רב לו גם בעבודה, גם בשעשועים ומשום שהיה תמיד מוכן ומסוגל להלחם על זכויותיו ולעורר כבוד אליו. ברם, הוא לא הכה שורש בשום מקום. הוא התאים לכל מקום במידה מספקת כדי להפיק רצון מזולתו, מחבריו ובני סביבתו, אך לא כדי למצוא סיפוק בעצמו. הוא היה מורדף בלי־חשך על ידי הרגשה של טרדה וחוסר־מנוחה, ושמע תמיד איזה קול טמיר הקורא לו מן העבר ההוא, וכך היה נע ונד כל ימי חייו ומבקש לו משהו טמיר עד שמצא את הספרים ואת האמנות ואת האהבה. והנה כיום הוא נמצא כאן, בלב כל הדברים האלה, היחיד מבין כל חבריו להרפתקאות, שיכול להתקין את עצמו כדי ליכנס לטרקלינה של משפחת מורז.

ואולם כל המחשבות והמראות הללו לא הפריעו אותו כל עיקר מלהקשיב בשים לב אל דברי הפרופיסור קולדויל. הוא תפש את דברי בן־שיחתו מתוך הבנה שלמה ורוח בקורת, וראה אמנם את תחום־ידיעותיו של הפרופיסור כי רב הוא, תחום שבשבילו עדיין הוא קרקע־בתולה: מרגע לרגע היתה השיחה מראה לו בעליל את מחשופי־החסר בידיעותיו הוא, באשר כמה נושאים ותחומי־דעת נסתרו ממנו לגמרי. אף על פי כן, הודות לספנסר, היתה בידו תקוות חוט השני להכניסו לפנים מחומות המדע. שוב לא היתה זאת אלא שאלה של זמן — למתי ימלא את החסר. ואז נראה!" — חשב, — „הזהרו בבני עניים!" ואף על פי שהיה בעיניו כמתאבק בעפר רגליו של הפרופיסור ושותה בצמא את דבריו, ברוב כוונה והערצה, התחיל, בכל זאת, במידה שהקשיב לדבריו, להבחין בהם

מקום־תורפה אחד סמוי מן העין, שהיה חוזר ומופיע. „מקום־תורפה" זה שבמשפטי הפרופיסור היה כל כך קליל ומתעלם, עד שבוודאי לא היה תופשו, אילולא היה מורגש כל הזמן. אבל משתפס אותו, מיד הרגיש את עצמו שווה בכוחו לבן־שיחתו.

רות ניגשה אליהם שנית בו ברגע שמרטין החל לדבר:

— הבה ואגדך במה אתה טועה, אדוני, או, יותר נכון, מהו הדבר שמפחית את ערך משפטיך. חסרה לך ידיעת הביולוגיה. בהשקפת־עולמך אין לזו מקום. כוונתי, כמובן, לביולוגיה המדעית האמיתית, בנוסח הגדול, החל מיסוד היסודות, מן הלבורטוריון וצנצנת הנסיונות והחיאת החומר האי־אורגני עד ההכללות האסתטיות והסוציאולוגיות הרחבות והנועזות ביותר.

רות היתה כנדהמה. היא שמעה שני מחזורי־שיעורים אצל הפרופיסור קולדויל וראתה בו אוצר חי של כל החכמות, איש הנאמן בכל בית הדעת.

— לא ירדתי לסוף דעתך, — השיב הפרופיסור בהיסוס.

— אם כן, אנסה לבאר את כוונתי, — אמר מרטין, — זוכר אני שקראתי בהיסטוריה של מצרים, שאין להבין את האמנות המצרית מבלי לחקור קודם את טבע הארץ ולעמוד על אפייה.

— נכון מאוד, — הסכים הפרופיסור.

— והנה נדמה לי, — המשיך מרטין, — שיותר מכל השאלות האחרות קשורה חקירת הארץ וידיעת אופייה בחקירה קודמת לה של עצם החומר שממנו נעשים החיים ומערכתם. כיצד נוכל להבין את החוקים והמוסדות, הדתות והמנהגים של הארץ, מבלי להבין קודם — לא רק את טבע היצורים שעשו אותם, אלא גם — את טבע החומר שממנו נעשים היצורים האלה גופם? וכלום הספרות היא ענין פחות אנושי מאשר הבנין והפיסול במצרים? היש דבר אחד בכל העולם המודע שאינו נכנע לחוק האיבולוציה? כן, ידעתי: האיבולוציה הנפרדת של כל אחת מן האמנויות היא מעובדת למדי, אבל היא נראית לי יותר מדי מיכנית. המהות האנושית בעצמה חסרה כאן מן הספר. התפתחותם של כלי המכשירים למיניהם, של הנבל והכנור, של הנגינה והזמרה, והריקוד, מפורשת ומפורטת היטב. אבל הבה נראה עד כמה מגיעה התפתחות המהות האנושית גופה, התפתחותם של החלקים היסודיים והעצמיים שכבר היו בקרב האדם, מאז ומקדם, בטרם למד לעשות לו כלי־מכשיר ובטרם מלל את הזמר הראשון? הנה הדבר שאתה אינך מביא בחשבון ושאני קורא לו ביולוגיה. זאת היא הביולוגיה במובנה הרחב ביותר. יודע אנכי שמביע אני את רעיונותי בטישטוש ובלי קשר, ואך ניסיתי לרקע את רעיוני. הוא נולד במוחי בשעה שדברת אלי, ולא היה ספק בידי להתכונן ולעבדו כדי למסור אותו כראוי. אתה בעצמך

דיברת קודם על אודות חולשת האדם המונעת אותו מלהקיף בשכלו את כל הגורמים. והנה אתה שוכח — אפשר שכך נדמה לי — את הגורם הביולוגי, החומר העיקרי שממנו נארגו כל האמנויות, השתי והערב של כל האדם ומפעליו.

לתמהונה של רות לא עשה הפרופיסור כלה במרטין תיכף ומיד, והתשובה אשר השיב לו לא באה, לפי דעתה, אלא מתוך שמחל על מרטין ונשא עמו בגלל פרקו הצעיר. כי הפרופיסור שתק שעה קלה, ואצבעותיו השתעשעו בשרשרת שעונו, ואחר אמר:

— הידעת, אדוני, פעם אחרת כבר טען כנגדי טענת בקורת זו עצמה איש מאנשי המדע הגדולים, האיבולוציוניסטן יוסף לי־קונט. אבל הוא כבר מת, ואני חשבתי שחוץ ממנו לא גילה איש את חסרוני. והנה אתה בא כעת ומגלה את הלוט מעל פני. אכן מודה אני ומתוודה בגלוי שבדברי האשמה שלך כנגדי אמנם יש משהו, יש הרבה מן האמת. אנכי הנני יותר מדי קלאסי, ואינני בקי למדי במקצועות־המדע של זמננו ובביאוריהם לתופעות־החיים. אינני יכול להצטדק אלא בליקויים של חינוכי ובעצלותי המונעות אותי מלמלא בעצמי את החסר. אינני יודע אם תאמין לי, שלא הייתי מימי בשום לבוראטוריון פיסי או חימי! אמנם כן הוא. צדק לי־קונט, וגם אתך הצדק, מר עדן — לפחות במידה ידועה, אף על פי שאינני יודע באיזו מידה.

רות מצאה לה תואנה לקרוא למרטין ללכת אחריה, וכאשר פרשה אתו הצדה לחשה לו:

— לא היית צריך להאריך כה בשיחה עם הפרופיסור. אולי יש גם אחרים שרוצים לשוחח אתו.

— אמנם אשמתי! — ענה מרטין במבוכה. — אבל משהצלחתי לעורר אותו לדבר, מצאתי בו ענין רב כל כך ששכחתי את כל השאר. היודעת את? הוא איש פיקח מאוד, חכם ונבון יותר מכל אלה שנזדמן לי לשוחח אתם בכלל. ועוד דבר אגיד לך. היה זמן שחשבתי כי כל האנשים שלמדו באוניברסיטה או שתופסים מקום נכבד בחברה — כולם חכמים ונבונים במידה כזאת.

— הוא יוצא מן הכלל, — ענתה רות.

— כנראה. עם מי רוצה את שאדבר כעת? אבל בבקשה ממך, הציגי נא אותי לפני הבחור־הגזבר ההוא.

מרטין שוחח אתו כרבע שעה, ורות לא יכלה לבקש לה מאת חתנה התנהגות יפה מזו: עיניו לא הבריקו ולחייו לא נתאדמו אפילו פעם אחת, בעוד שהשקט והבטחה של מדברותיו הפליאוה ממש.

ואולם בעיני מרטין ירד ערכו של כל מעמד גזברי־הבנקים פי כמה

וכמה, ולמשך כל שאר הערב נותר לו הרושם שגזבר של בנק ופטפטן־הבל הם שמות נרדפים. שר־הצבא מאיי־הפיליפינים נראה לו צעיר בעל מזג טוב ופשוט, בריא בנפשו ובגופו, אדם המרוצה לחלוטין ממקומו בחיים ומן המשרה שגורלו ומוצאו מנו לו. כשנודע לו למרטין, שאף האופיצר הזה בילה שנתיים באוניברסיטה, התפלא מאוד ולא הבין כיצד עלה בידו להסתיר את כל ידיעותיו עד לבלי השאיר כל סימן להם. אף על פי כן, מצא זה חן בעיני מרטין יותר מאשר הגזבר הריק והנבוב.

— בעצם הדבר אין לי שום טענות על השטחיות, — אמר מרטין אל רות אחר־כך — ואך מרגיז אותי הבטחון העצמי הנפוח של התהדרות ושביעת־רצון מעצמו, שבו הוא מביע את דבריו השטחיים, והזמן המרובה הנחוץ לו לכך. הרי במשך הזמן שהוא סיפר לי, שמפלגת הפועלים התאחדה עם הדימוקרטים, יכולתי אני להרצות לפני אדון זה את כל דברי ימי הריפורמציה! היודעת את — מסנן הוא את דבריו כמו שקוביוסטוס ממולל בין אצבעותיו את הקלפים שקיבל. בפעם אחרת אראה לך כיצד זה נעשה.

— צר לי, שהוא לא מצא חן בעיניך, — היתה תשובת רות. — מיסטר בוטלר מחבב אותו מאוד. מיסטר בוטלר אומר שהוא איש שאפשר לסמוך עליו ועל ישותו. הוא אומר שעליו אפשר לבסס כל מוסד בנקאי.

— אינני מטיל ספק בדבר — הרי אנכי הכרתיו ושמעתיו אך מעט. אפס כיום הזה שוב אינני מעריץ כל כך את הבנקאים כמו בימים שעברו. האינך מתרעמת עלי, יקירתי, שאנכי מגלה את דעתי בגלוי כל כך?

— לא, לא; הרי זה מעניין מאוד.

— כן, — המשיך מרטין ברגש; — הרי אני משול לאחד הפראים המקבל את הרשמים הראשונים של הציביליזציה, ורשמים כאלה הב בודאי מענינים לבני־התרבות, משום החידוש והמשעשע שבהם.

— ומה דעתך על אודות קרובותי? — שאלה רות.

— הן מצאו חן בעיני יותר משאר הנשים. יש בהן הרבה עליצות ומעט תבענות.

— ושאר הנשים מצאו חן בעיניך?

מרטין הניע בראשו לאות לאו.

— אותה גברת שמתעסקת בצרכי־ציבור אינה אלא תוכי שמפטפט על סוציולוגיה. מובטחני שגם אם נדוש ונזרה אותה לא נמצא בתוכה אפילו גרעין־מהשבה אחד משלה. מה שנוגע לציירת, הרי היא משעממת עד מוות; אך זאת היא בת זוג מן השמים לגזבר! והמנגנת! לא איכפת לי, עד כמה זריזות הן אצבעותיה, עד כמה קנתה לה שלמות בטכניקה ועד כמה

היא מטיבה לנגן — כל זה אינו משנה ולא כלום מן העובדה, שהיא איננה מבינה מאומה במוסיקה.

— הרי היא מנגנת יפה להפליא! — מיחתה רות.

— כן, אין כל ספק שהיא בעלת זריזות טכנית מפליאה בחיצוניות־הנגינה, אבל רוחה הפנימית של המוסיקה, העיקר הרוחני שלה, — כספר החתום הוא לה! שאלתי אותה, מהי המוסיקה בשבילה — את יודעת שאנכי משתוקק תמיד לדעת את צד־הדברים הזה דווקא — אך היא לא ידעה, מה היא רואה במוסיקה, חוץ מזה שהיא אוהבת אותה בכל מאודה ושזוהי הגדולה שבאמנויות ושהיא יקרה לה מחייה.

— את כולם הכרחת לדבר בעניני מקצועם, — הוכיחה אותו רות על פניו.

— אני מודה ומתוודה. ברם, אם במקצועם הם לא יכלו להגיד מאומה, על אחת כמה וכמה — תארי נא לעצמך את יסורי — כשדיברו על נושאים זרים להם. ואני חשבתי תמיד שכאן, במרומי החברה, במקום שהאנשים נהנים מכל יתרונות התרבות...

הוא הפסיק פתאום לרגע וראה את צלמו בנעוריו, חבוש כובע קשה ומעיל מרובע, נכנס בדלת ועובר את האולם.

— רצוני לומר, שכל האנשים והנשים הללו נראו לי קודם מזהירים בזוהר עילאי. ואולם עכשיו, בשפטי על פי המעט שראיתי מהם, נדמה לי שברובם הם, פשוט, גלמים, עדת טפשים, ויתרם, תשעים למאה, אנשים משעממים. הנה, הפרופיסור קולדויל, למשל, אחר הוא. הוא איש — איש אמיתי מכף רגלו עד המוח שבקדקדו.

פני רות נהרו.

— ספר לי על אודותיו, — זרזה אותו. — לא על אודות מעלותיו המזהירות — אני יודעת אותן — כי אם על מה שלא מצא חן בעיניך בו. אני מתעניינת מאוד לדעת זאת.

— חוששני כי אפול בפח, — שקל מרטין בדעתו כמתלוצץ, — אולי תאמרי את ראשונה? או אולי אינך מוצאת בו אלא את הטוב בלבד?

— אני שמעתי אצלו שני קורסים והכרתי אותו במשך שנתיים. זוהי הסיבה שאני משתוקקת לדעת את הרושם הראשון שלך.

— את הרושם הרע הראשון, רצונך לומר. טוב, איפוא. כסבור אני שיש לו באמת כל המעלות והמידות הטובות שאת מייחסת לו, כפי שאני רואה, ועל כל פנים הוא הטיפוס הנאה ביותר של אדם משכיל, אשר פגשתי עד היום. אבל הוא איש המסתיר בחובו איזו חרפה.

— אוה, לא, לא! — מהר מרטין להוסיף. — אינני מתכוון לשום דבר שפל או גס. ברצוני היה לומר, שהוא עושה עלי רושם של איש שירד

לעמקם של הדברים, והוא נפחד כל כך מפני מה שראה, עד שהוא משתדל להוכיח לעצמו שמעולם לא ראה את זה. אפשר, שלא זו הדרך לבטא את רעיוני. אנסה להביע את הדבר באופן אחר: זהו איש שמצא את הנתיבה הנעלמה אל המקדש הנסתר, אבל לא הלך בה; אפשר שגם ראה מרחוק את המקדש, אלא שאחר־כך השתדל להשלות את עצמו, שזה היה רק משחק האור במחשוף העלים. ועוד יש לומר כך: זהו איש שיכול היה לפעול הרבה, אלא שלא היה ערך בעיניו לעצם הפעולה, ובעמקי נפשו הוא מתחרט כל הזמן על כי לא פעל מאומה; איש שבז בלבו לשכר הפעולה ולעג לו, אלא שבסתר לבו ובחדרי חדריו הוא נכסף כל ימיו לשכר זה ולחדוות הפעולה.

— אנכי אינני רואה בו דברים כגון אלה, — אמרה רות. — וגם אינני מבינה היטב מהי כוונתך...

— מה שאמרתי, אין זו אלא הרגשה עמומה שבלב, הצטדק מרטין.
— אין לי יסוד לחוות דעה. רק מעין הרגשה היא זו, ואפשר מאוד שאנכי טועה. את בוודאי מכירה אותו יום טוב ממני.

הערב הזה בביתה של רות השרה בלבו של מרטין הרגשות משונות ומתנגדות עד כדי מבוכה. הוא נכזב ממטרתו ומן האנשים אשר העפיל אליהם, בתשוקתו לעמוד לצידם. מאידך גיסא, הצלחתו עודדה את רוחו. נתחוור, שהרבה יותר קל להתרומם אל פסגה זו, מאשר חשב תחילה. הוא עמד למעלה מן העליה וגם (הוא לא הסתיר את זה מעצמו מתוך ענוותנות שאיננה במקומה) למעלה מן האנשים אשר אליהם עלה, מלבד הפרופיסור קולדויל, כמובן. הוא ידע יותר מהם גם את החיים, גם את הספרים, והוא לא יכול להבין אנה זה, לאיזה מחשכים, העלימו את השכלת חינוכם. הוא לא שיער, שהוא עצמו היה בעל כוח־מחשבה יוצא מן הכלל, וכמו כן לא ידע, כי אותם האנשים שהתמכרו לחקירת התהומות ולבקשת המסקנות האחרונות אינם נמצאים כל עיקר באולמי־האורחים של המורזים למיניהם. לא ידע גם זאת שאנשים כאלה בודדים הם ומשולים לנשים, המגביהים לרחף בדד בתכלת השמים, הרחק מעל לאדמה וחיי־העדרים הרוחשים עליה.

28

ברם, ההצלחה פנתה עורף למרטין, ושליחיה לא הוסיפו עוד להתדפק על דלתו. עשרים וחמישה יום עבד בלי־הרף, גם בימי שבתון וחג, על מסה גדולה בת שלושים אלף מלים, שקרא לה בשם „חרפה השמש". זאת היתה התנפלות ערוכה בכל על אסכולת המסתורין של מטרלינק, השתערות־התקפה מתוך המבצר של המדע החיובי כנגד חולמי־הפלאות; אבל התקפה זו עצמה ספוגה היתה הרבה מן הפלאות ומיפים, מן הסוג שלא היתה בו סתירה לעובדות המדוייקות. כעבור זמן־מה הוסיף על המסה הראשונה עוד שתי מסות קטנות: „חולמי הפלאות" ו„אַמת־המידה" של האני". והמסות הללו יצאו למסעותיהן הארוכים מכּערכת אחת לחברתה, מסעות שעלו למרטין בכסף מלא.

במשך עשרים וחמשת הימים שארכה כתיבתה של „חרפת השמש" מכר מרטין „מלאכות" שונות בששה דולר וחצי. מהתלה אחת הכניסה לו חמישים סנט ומהתלה שניה, שלוקחה אחר כבוד לשבועון חשוב, הכניסה דולר שלם. מלבד זה מכר שתי בדיחות בחרוזים, אחת בשני דולרים, ואחת בשלושה. סוף דבר, הסוחרים חדלו שוב לתת לו בהקפה (אף כי בחנות־המכולת הגדילו לו את ההקפה עד לסך המישה דולרים), והוא היה אנוס לתת שנית בעבוט את האופנים ואת חליפת הבגדים. שוב תבעה ממנו הסוכנות במפגיע את שכר־השימוש בעד מכונת־הכתיבה והטעימה, השכם הטעם, שלפי החוזה עליו לשלם את דמי־החודש מראש.

מרטין חזר איפוא אל „המלאכה", משראה כי הצליח סוף סוף להוציא מעט כסף ממנה. מי יודע, אולי יש כאן איזה מקור־פרנסה, למרות הכל? מתחת לשולחנו היו מונחים אותם עשרים הסיפורים הקטנים, שסינדיקט־העתונים לא רצה לקבל. הוא קרא אותם מחדש, כדי לברר לעצמו כיצד לא לכתוב סיפורים קטנים לעתונים, וגם מצא את הנוסח האידיאלי. הוא מצא שהסיפור בשביל העתון אסור שיהיה טראגי, אסור שיגמר באופן מעציב, אסור שיצטיין ביפיפות־הסגנון או בדקות־המחשבה וגם לא בעדינות הרגש. מאידך גיסא צריך שהספור יכיל בתוכו רגש — הרבה רגש, רגשות טהורים ונעלים — מאותו הסוג שבנעוריו מצא חן כל כך גם בעיניו, כגון „בעד אלהי, בעד ארצי ובעד מלכי", או „עני ואביון אני, אך ישר הנני".

משסיגל לו כללי־זהירות אלה, החל מרטין לעסוק שנית „במלאכה" ולהבר „סיפורים קטנים" על פי נוסח קבוע מראש לכל חלקיו. מספר החלקים היה שלושה. א) זוג נאהבים שהמזל מפריד ביניהם; ב) מקרה או מעשה המזווגם שנית; ג) רינה וישועה, קול התן וקול כלה. החלק האחרון היה מין „גודל קבוע", שאין שינוי חל בו לעולם, אבל את החלק הראשון והשני אפשר היה לשנות עד לאין סוף. כן יכול הפירוד בין הנאהבים להיות נגרם על ידי שנפלה טעות ביניהם והופר השלום, על ידי מאורעות שבידי שמים, על ידי קנאת מתחרים, כעס הורים, מזימת אפוטרופסים, ערמת קרובים, וכך הלאה וכך הלאה. ולאחדם שנית אפשר על ידי מעשה־גבורה מצד החתן או מצד הכלה, על ידי התעוררות הלב של האוהב או של האוהבת, על ידי כפית האפוטרופוס או הקרוב או המתחרה המקנא, שכופין אותו שיתוודה על עוונו (יתכן גם שהלז יעשה זאת בנדיבות לבו הטוב), על־ידי גילוי־פתאום של איזה סוד או ענין־סתרים, או על־ידי שהאוהב כובש את לב הנערה בסערה או גם על ידי מסירות־נפשו הממושכת והנעלה, וכך הלאה, בלי סוף. דבר מושך את הלב היה לתאר שהנערה בעצמה, אחרי הפירוד, או מתוך שאיפת הנאהבים להתחבר שנית, מציעה לאוהב להנשא לו, ומעט מעט גילה מרטין הרבה ערמות קטנות ודרכי־תבלין בחיבור הספור, כדי שיהיה מושך את הלב. ואולם החתונה שבסופו — זה היה הדבר היחידי שאסור היה לנהוג בו קלות־ראש: זוהי מצווה שיש לדקדק בה. אילו גם התמוטטו מוסדות־הארץ והכוכבים נקעו ממסלותם — חופה מוכרחים להעמיד! מה שנוגע לכמות הסיפור, היתה מצוות הנוסח: אלף ומאתיים מילים לכל הפחות, אלף וחמש מאות — לכל היותר.

קודם שהגיע מרטין לכלל שליטה גמורה ב„מלאכה" עשה לו חצי תריסר תבניות כלליות, ובהן היה מסתייע תמיד במלאכתו, מלאכת ה„סיפורים הקטנים". תבניות אלו דומות היו לטבלאות המתמטיות המחוכמות, לשימוש בעלי־החשבון, שאפשר להתחיל בהן מימין או משמאל, מלמעלה או מלמטה, והן מורכבות מעשרות טורים ושורות של מספרים, ואפשר להוציא מהן, בלי עמל־מחשבה כל שהוא, אלפי מסקנות ופתרונים שונים, שכולם אמיתיים ומדוייקים לחלוטין ובמידה שווה. בעזרת התבניות הללו, יכול מרטין לבנות במשך חצי־שעה כתריסר „סיפורים", אשר הניח לפי־שעה ו„מילא" אותם אחר־כך, בשעות הכושר והפנאי. הוא נוכח לדעת, שיכול הוא „למלא" דפוס־סיפור כזה אחרי עבודה קשה של יום תמים, במשך שעה אחת לפני לכתו לישון. הוא סיפר אחר־כך לרות, שהוא יכול היה לעשות זאת גם בשנתו. עיקר העבודה היה להכין את הדפוסים, והשאר לא היה אלא מלאכה מיכנית בלבד.

הוא לא פיקפק אף רגע בטיב הנוסח הקבוע אשר מצא. הפעם

כיון היטב לרוח העורכים ולטעמם, ובשלחו את שני „הסיפורים" הראשונים, אמר אל לבו בבטחון גמור: הפעם אבנה! ואמנם כן היה: מקץ שנים־עשר יום באו השיקים בעד הסיפורים, שני שיקים בני ארבעה דולרים כל אחד.

בינתיים גילה דברים חדשים ומעוררים דאגה ביחס למכתבי־העת. הירחון „הטראנס־קונטיננטאלי", אף כי הדפיס את „צלצול הפעמונים", לא שלח שכר־סופרים. אבל מרטין היה זקוק לכסף, לפיכך כתב מכתב אל הירחון ותבע את כספו, אבל קיבל רק תשובה של השתמטות עם בקשה לשלוח עוד חומר. שני ימים תמימים התהלך רעב, בציפיה לתשובת הירחון, ואז רק אז נתן בעבוט את האופנים בשניה. שתי פעמים בשבוע היה כותב, מדי שבוע בשבוע, אל מערכת הירחון ותבע את חמשת הדולארים שהגיעו לו, ואך כמו דרך אגב היה מקבל תשובה שאינה אומרת כלום. הוא לא ידע, שהירחון הזה נאבק עם מר־המות זה שנים אחדות, שזה היה בכלל ירחון ממדרגה רביעית או עשירית, חסר אמצעים וחסר חתומים, שהיה נמכר פעם מעט ופעם הרבה, הודות להתנפלויותיו הפעוטות ולכרוזיו הפטריוטיים, והתקיים ביחוד ממודעות, שאף הן לא היו אלא מעין נדבות שניתנו לו לשם תמיכה. הוא לא ידע גם שהירחון הזה היה מקור־פרנסתם היחיד של העורך והמוציא־לאור, והללו יכלו להוציא כסף מן הסיגים האלה רק על ידי זה שמעולם לא שילמו אפילו שכר־דירה ולא כל שכן שום חוב שאפשר היה להמלט ממנו. הוא לא יכול כמו כן לדעת, כי חמשת הדולרים שהיו מגיעים לו נשארו בכיסו של המוציא־לאור ושימשו לו כדי לצבוע בהם את כתלי־ביתו באַלמידה, עבודה שהיה עושה בעצמו בימי פגרא, משום שידו לא השיגה לשלם לפועלים על פי דרגת־הסתדרותם, והללו הפילו את הסולם והשליכו מעליו את הדלפון ההוא, שנתרצה לצבע במחיר יותר נמוך, והלה הובא לבית־החולים רצוץ־מפרקת.

עשרת הדולרים, שבמחירם מכר מרטין לעתון בשיקגו את „ציד האוצרות" — אף הם לא הגיעו לידו. את המאמר הדפיסו, כפי שראה בגליון העתון באולם־הקריאה המרכזי. אבל מאת העורך לא עלה בידו לקבל אפילו מלה אחת. מכתביו נשארו מעל. כדי להיות בטוח, שמכתביו, מגיעים לידי העורך, שלח אחדים מהם באחריות. זהו גזל פשוט כפשוטו החליט מרטין, שוד בצהרים, הוא רעב ללחם, והללו גוזלים ממנו את הפרקמטיה שלו, את סחורתו אשר בה יביא לחמו.

השבועון „הנוער והבגרות" הדפיס כבר שני שלישים מן הסריה בת עשרים־ואחד־אלף המלים, והנה חדל פתאום להופיע, יחד עם ביטול השבועון בוטל סיכויו של מרטין לקבל את ששה־עשר הדולרים שהובטחו לו.

נוסף על כל אלה אבדה תקותו לקבל שכר־סופרים בעד „הקלחת", אשר חשב לאחד הטובים שבסיפוריו. הדבר היה כך. בהיותו קרוב ליאוש

ומחפש איזו במה ספרותית, כדי לשלוח שמה את יצירתו, נתקל בשבועון „הגל" היוצא בסן־פרנציסקו. הנימוק העיקרי שלו, בשלחו את הספור אל השבועון הזה היה — קרבת מקום המערכת — כי רק המפרץ מפריד בין אוקלנד וסן־פרנציסקו — והוא קוה אפוא להשיג ידיעה בלי דחוי. ואמנם מקץ שבועים שמח מאוד, בראותו אצל מוכר־העתונים את ספורו מודפס בשלמות בגליון האחרון, במקום הכבוד ובתוספת ציורים. בלב דופק משמחה שב לביתו, מנחש לדעת, כמה ישלמו לו בעד אחת היצירות הטובות שכתב. מלבד זה נעמה לו המחשבה, כי מהרו כל כך לקבל ולפרסם את ספורו. מה שהעורך לא הודיע לו קודם מאומה על קבלת הספור, זה אך הגדיל את ההפתעה שבדבר. ואחר שהמתין שבוע, שבועים ויותר, התגבר מתוך יאוש על פקפוקיו וכתב אל העורך לאמור, אולי נשכח במקרה חשבונו מלב מנהל־הכספים.

— אף אם לא יהיה זה יותר מחמשה דולרים, — אמר מרטין אל לבו, — ימצא לי לקנות פול וזאפונים במדה מספקת, כדי לכתוב עוד כמה ספורים כאלה, שלא יהיו אולי נופלים ממנו.

תחת זה קבל מרטין מאת העורך מכתב, שלכל הפחות עורר בו התפעלות. במכתב היה כתוב לאמור:

„מודים אנחנו לך על ספורך המצויין. כל חברי המערכת התענגו עליו מאוד, וכפי שרואות עיניך פרסמנו אותו מיד וגם הקצענו לו מקום של כבוד בראש הגליון. תקותנו חזקה, כי הציורים שהוספנו עליו מצאו חן בעיניך.

בקראנו שנית במכתבך, נוכחנו לדעת, שאתה שרוי בטעות, בחשבך שאנחנו נוהגים לשלם בעד חומר שלא בקשנו. דבר זה אינו ממנהגנו, והרי ספורך לא הוזמן על ידינו. כאשר קבלנו אותו חשבנו, כמובן, שמצב הדברים ידוע ומחוור לך. יכולים אנו רק להצטער מאוד על הטעות שנפלה בינינו ולהבטיחך, כי רגשי כבודנו נתונים לך בכל לב. אנו מודים לך שנית על משלוח הספור ומקוים לקבל ממך בעתיד הקרוב כהנה וכהנה, והננו„ וכ"ו.

ב„עיקר שכחתי" היה כתוב, שאף כי „הגל" איננו נשלח חנ: לשום אדם, תחשוב לה המערכת לעונג רב לשלוח לו את „הגל" בשנה הבאה חנם אין כסף.

אהרי לקח־הנסיון הזה היה מרטין שם בראש כל כתב־יד שלו את הכתובת הנמלצת: „כנגד שכר־סופרים לפי קצבתכם הרגילה".

— יבוא יום והם ישלמו לפי קצבתי א נ י.

בימים ההם נחה עליו רוח בקשת־השלמות וחפץ־השכלול, והוא תקן ולטש, שנה וכתב מחדש את „הרחוב העליז", „יין החיים", „חדוה",

„שירי הים" וכמה יצירות אחרות מן הראשונות. כמו קודם היה עובד תשע־עשרה שעות ביום ולא הספיק לו. הוא הרבה לכתוב והרבה לקרוא בספרים והשכיח בעבודה את היסורים שגרמה לו נזירותו מן העישון. את הרפואה כנגד הרגל־הטבק, ששלחה לו רות כאשר הבטיחה, טמן בחביון ארגז־המכתבה. ביחוד היה סובל מחוסר הטבק בימים שהיה רעב. כל כמה ששלט ביצרו ועצר בעד חפצו לעשן, לא יכול בכל זאת להמעיט או להחליש את עצם התשוקה, ואת כבישת יצרו זה חשב למעשה־הגבורה הגדול ביותר שעשה בהייו. אבל מנקודת השקפתה של רות לא עשה אלא מה שהיה מן הראוי לעשות — את חובתו. היא הביאה לו את הסמים כנגד הטבק, אשר קנתה בכספה, ממעות־הכיס שלה, וכעבור ימים אחדים שכחה את כל הענין.

„הספורים הקטנים", מלאכת־מכונה זו הבזויה ושנואה עליו, נשאו חן והיו עוברים לסוחר. בעזרתם פדה את כל החפצים שנתן בעבוט, שלם את מרבית חובותיו וגם קנה זוג צמיגים חדשים לאופנים. מלאכה זו נתנה לו לפחות ארוחת יום ביומו ופנאי לעבודתו העיקרית. הדבר היחידי שעודד את רוחו היה שכר־הסופרים, ארבעים הדולר, שקבל מאת „העכבר הלבן". עובדה זו היתה לו לעוגן של תקוה, והוא חי באמונתו שמכתבי־העת ההגונים, מן המדרגה הראשונה באמת, שלם ישלמו מחיר כיוצא בזה, אם לא למעלה מזה, לסופר מתחיל. כל השאלה היתה, כיצד לחדור אל תוך מכתבי־העת ההגונים הללו. מיטב ספוריו, מאמריו ושיריו היו חוזרים על פתחי המערכות אך לשוא, בעוד שהוא היה קורא חודש־חודש בכל הירחונים הללו, גלי דברים משעממים, תפלים וחסרי־טעם, דברי־הבאי ממש.

— אילו נמצא לפחות עורך אחד, — היה מרטין חושב לפרקים, — עורך אחד המגביה לשבת, שהיה מואיל לאצול לי שורה מעודדת אחת! נניח שכתבי עושים רושם מוזר ובלתי־רגיל, נניח שאינם מתאימים, מטעמים של זהירות, לצרכי ירחוניהם, אף על פי כן הרי יש בהם, אי־אפשר שלא יהיה בהם, איזה ניצוצות — ניצוץ כל שהוא — כדי לעורר בהם הערכה כל שהיא!

ומרטין היה מוציא מערמת כתבי־היד את האחד או את השני מספוריו, כמו, למשל, „מאורעות", והיה קורא בו וחוזר וקוראו, כדי להבין את סבת שתיקתם של העורכים או למצוא לה תנחומים.

בהגיע תור האביב, תור המודות בקליפורניה, בא לקצו זמן־השפע הקצר שנפל בחלקו של מרטין. משך שבועות אחדים גרמה לו דאגה רבה שתיקתו של סינדיקט „הספורים הקטנים", סרסור העתונות. ואז, ביום בהיר אחד, הביא לו הדואר בחזרה עשרה מספוריו הקטנים שנעשו

על טהרת המכונתיות, בצירוף מכתב קצר, לאמור: הסינדיקט עמוס חומר ספרותי ויהיה זקוק לספורים חדשים רק כעבור חדשים אחדים. ומרטין הרשה לעצמו גם פזרנות כל שהיא, בתקותו החזקה לקבל כסף בעד עשרת־בני המכונה הללו. עד היום הזה היה הסינדיקט משלם לו חמשה דולרים בעד כל ספור ומקבל את כל מה ששלח לו. לפיכך ראה מרטין את עשרת הספורים כאילו נמכרו, וחי כאילו חמשים דולר מונחים לו בבנק. באופן זה קפץ עליו בבת־אחת רוגזו של המחסור, ועתה הגיעו לו ימים שהיה שולח את כתביו הנושנים לירחונים שאינם רוצים לשלם, ואת כתביו החדשים — לירחונים שאינם רוצים לקבל. באותה שעה החל מרטין לנסוע שוב מפרק לפרק אל בית־המלוה באואקלנד. בדיחות אחדות וחרוזים התוליים שנתקבלו על־ידי שבועונים בניו־יורק, היו לו למשען־לחם כל שהוא בדחקותו. באותו הזמן פנה בשאלות אל אחדים מן הירחונים והרבעונים הגדולים שבמדינה וקבל את תשובתם לאמר, שכרגיל אינם מקבלים חומר שלא הזמינו בעצמם, ושרוב החומר המודפס על ידיהם נכתב על פי הזמנה מיוחדת מראש, בידי בעלי־מקצוע מפורסמים, הנחשבים למומחים לדבר.

29

אותו קיץ היה זמן קשה למרטין. העורכים נסעו כולם למעונות־הקיץ, להחליף כח, וירחונים שהיו מודיעים כרגיל את החלטתם מקץ שלשה שבועות, עכבו את כתבי־היד שלו זה שלשה חדשים ויותר. נחמתו היחידה היתה, שלרגלי העכוב קמץ בהוצאות הדואר. רק המו"לים שחיו על הגזל לא נסעו, כנראה, למעונות־הקיץ והמשיכו את עבודתם, ולהם שלח מרטין את כל נסיונותיו הראשונים, כמו „דולי הפנינים", „הספנות בתורת מקצוע", „ציד הצבים", „רוחות המוסון הצפוניים־מזרחיים"; ואמנם בעד כל כתבי היד הללו לא קבל אף פרוטה אחת. אמנם, אחרי חליפת מכתבים שארכה חצי שנה הגיע לידי פשרה וקבל בעד „ציד־הצבים" מכונת־גילוח, וירחון אחד ששמו „אקרופוליס" הבטיח לו בעד „רוחות המוסון" חמשה דולרים וחמש חתימות שנתיות, אבל מילא רק את החלק השני של הבטחתו.

בעד סונט על סטבנסון הצליח מרטין לקבל שני דולרים מאת עורך

שהיה מוציא בבוסטון ירחון בטעמו של מתיה ארנולד ובנסים תחת כסף. „הפרי והפנינה, פואימה בת מאתים חרוזים, מלאה שאר־רוח, שזה עתה יצאה מתחת עטו של מרטין, מצאה חן הרבה בעיני עורך של ירחון בסן־פרנציסקו, שהמו״ל שלו היתה חברת מסלת־ברזל גדולה. כאשר קבל מאת העורך הזה הצעה לשלם לו בכרטיס־נסיעה במסלת־הברזל, ענה לו מרטין בשאלה, אם תנתן לו גם הזכות למסור את הכרטיס לאחר. נתברר שהכרטיס הוא בלי זכות מסירה לאחר, ומכיון שמרטין לא יכול היה למכור את הכרטיס המוצע, בקש מאת העורך להחזיר לו את הפואימה. כתב היד חזר אליו בלוית מכתב מאת העורך, שהצטער על הדבר, ומרטין שלח אותו מיד למערכת אחרת, אף היא בסן־פרנציסקו, הלא היא מערכת „הצרעה", ירחון מיוחס, מיוסד על ידי עתונאי מזהיר אחד. שהרים אותו למדרגת מכתבי־העת הראשונים במדינה. דא עקא, שכוכבה של „הצרעה" החל לשקוע עוד זמן רב לפני שמרטין בא לעולם. העורך הבטיח למרטין במחיר הפואימה חמשה עשר דולר, אבל לאחר שנדפסה שכח, כנראה, את הבטחתו לגמרי, כמה מכתבים שכתב אל „הצרעה" נשארו בלי מענה. אז שגר מרטין אל המערכת אגרת של זעם שזכתה לתשובה. התשובה באה מאת עורך חדש, אשר לא ידע את מרטין, וזה הודיע לו בקרירות שהוא דוחה מעליו כל אחריות בעד משגיו של העורך הקודם, והוא כשלעצמו אינו מחשיב כל עיקר את הפואימה שלו.

אבל יותר מכל התאכזר למרטין „כדור הארץ", ירחון יוצא לאור בשיקגו. זמן רב נמנע מרטין מלשלוח את „שירי הים", למערכות, עד שהרעב שהציקהו הכריח אותו לעשות זאת. אחרי שהשירים הוחזרו לו על ידי תריסר מערכות לפחות, הגיעו למערכת „כדור הארץ". הקובץ הכיל שלשים שיר, ומרטין צריך היה לקבל דולר לשיר. בחודש הראשון נדפסו ארבעה מהם, ואמנם קבל בלי דחוי שיק על סך ארבעה דולרים. אבל כשראה את החוברת נדהם למראה המומים שהוטלו בשיריו: הם הושחתו עד כי לא נותר בהם מתום. באחדים מהם שונו השמות בבערות ובלי הבנה. ניכר היה, כי ידו של „עם־הארץ" חלה בהם, בשמות אשר נתן לשיריו. אך כל זה היה כאין וכאפס לעומת ההרס והאבדן שחלו בגוף השירים ולשונם. מרטין חרק שינים, נתכסה זיעה ותלש את שערות ראשו. בטויים שלמים, שורות שלמות, בתים שלמים קוצצו, נעקרו, הוחלפו באנדרלמוסיה או סורסו ושונו עד לבלי הכירם, ובמקומות אחדים ניתנו במקומם שורות זרות שאינן שייכות לו לגמרי. הוא לא יכל להאמין. שעורך בעל דעה צלולה מסוגל למעשה רשע כזה, וסבר ששיריו שובשו בידי הנער השליח בבית־הדפוס, או בידי המעתיק. מרטין הריץ מיד מכתב ובקש מאת העורך להפסיק את הדפסת שיריו ולהחזירם לו. הוא

כתב שנית ושלישית, בכל לשון של בקשה הפצרה ואיום, אך לשוא. הוא לא קבל כל תשובה על מכתביו. חודש אחרי חודש נמשך סירוס השירים עד שכלו ונדפסו כל שלשים השיר, ומדי חודש בחדשו היה מקבל שיק בעד מספר השירים שבאו בחוברת אשר יצאה.

על אף כל הכשלונות הללו היה זכר שכר־הסופרים, אשר שלח לו „העכבר הלבן" בעין יפה כל כך, מוסיף לעודד את רוחו של מרטין. אפס כי בינתים אנוס היה לעסוק יותר ויותר ב„מלאכה" הבזויה. הוא גלה, כי יש שבר בירחונים החקלאיים והמסחריים, מה שאין כן בירחונים הדתיים — אתם אפשר היה למות ברעב. כאשר גברה עליו הדחקות מאוד וחליפתו הנאה שוב ניתנה בעבוט, שחק לו פעם המזל ואנה לידו התחרות ספרותית על פרס, אשר סודרה על ידי הועדה הארצית של המפלגה הרפובליקנית. בתחרות זו היו שלשה מדורים והוא שלח את פרי־עטו לכולם, בלעגו לעצמו במרירות על האמצעים שבהם עליו לאחוז כדי להחיות את נפשו. השיר ששלח זכה בפרס הראשון, בסך עשרה דולר, המזמור למלחמת־הבחירות שלו זכה בפרס השני, בסך חמשה דולרים, ומאמר שלו על עיקרי המפלגה הרפובליקנית זכה בפרס הראשון, בסך עשרים וחמשה דולר. הדבר הזה שמח אותו מאד — עד שנסה לקבל את כסף הפרסים. דבר־מה לא היה כשורה בועדה הארצית של הרפובליקנים, ואף כי שולחני עשיר ואחד סינטור היו בין חברי הועדה — לא היה כסף, ועוד המשא־ומתן הזה נמשך והולך, ומרטין הוכיח, שהוא מבין גם את עיקרי המפלגה הדימוקרטית, יען כי קבל את הפרס הראשון בעד מאמר כזה בהתחרות ספרותית שהכריזה עליה המפלגה הדמוקרטית. יתר על כן, הוא קבל הפעם גם את הכסף, עשרים וחמשה דולר. ואילו את ארבעים הדולר שזכה בהם בהתחרות הריפובליקנית לא קבל.

בגלל הקושי להראות עם רות כאות נפשו מחמת המרחק הרב מצפון־אוקלנד עד ביתה, שבלע זמן כה רב בעברו אותו ברגל, החליט מרטין לתת בעבוט את חליפתו הנאה תחת האופנים. הללו היו נחוצים לו יותר, ראשית יכול לקמץ על ידיהם שעות של פנאי לעבודה מבלי לגרוע מן הזמן שבלה בחברת רות, והשנית — על ידי התנועה שנתנו לו חזק את גופו. זוג מכנסי־ברך קצרים ואפוד־צמר נושן היו לו לתלבושת־טיול הוגנת למדי, וכך יכול היה לצאת עם רות לטיוליהם בשעות אחרי־הצהרים. חוץ מזה הלא בין כך ובין כך לא יכול כעת לבקר את רות הרבה בביתה היא, כי מרת מורז גוללה את פרשת קבלת־האורחים והשעשועים לכל רהבה ונלחמה בכל כחה על תכניתה, להפריד בינו ובין רות. היצורים המהוללים, שפגש בבית־מורז ושזה לא כבר נשא אליהם עין בהערצה, היו עכשיו רק משעממים אותו, ושוב לא היו מהוללים

בעיניו כל עיקר. הדחקות והמחסור, האכזבות מחוץ והתמדתו בעבודה קשה מבית — כל אלה עשוהו לעצבני ולרגזן, והשיחה עם אנשים כעסתו עד לטירוף־הדעת. לא משום שהיה בעל אהבה־עצמית גדולה כל־כך שמדד הכל על פי אַמת המדה של עצמו. לא, כי הוא מדד את קטנות המחשבה שלהם על פי מחשבת הוגי־דעות אשר בספרים שקרא. בביתה של רות לא פגש מעולם איש הוגה דעות מלבד הפרופיסור קולדויל ואת הלז לא מצא שם אלא פעם אחת. ואילו כל השאר היו אנשים מוגבלים מטומטמי־מוח או שטחיים, קנאים למצות־אנשים מלומדה ועמי־ארצות. בערותם הפליאה אותו. מדוע נבערים הם כה מדעת? אנה נעלמה כל השכלתם אשר קבלו? לפניהם היו פתוחים כל אותם הספרים עצמם שהוא קרא בהם. כיצד קרה ובא כדבר הזה, שהם לא הפיקו מן הספרים שום דבר.

הוא ידע נאמנה שיש בעולם אנשי־רוח גדולים, הוגי־דעות בעלי עמקות והגיון, ראיה לדבר — הספרים, ספרים אלה שחנכו את רוחו והרימוהו למעלה ממדרגת המורזים. וגם זאת ידע, שיש למצוא בעולם חברת אנשים יותר מפותחים ויותר משכילים מחברת בית־מורז. הוא קרא רומנים מחיי החברה האנגלית, על אודות גברים ונשים המשוחחים ביניהם בעניני פילוסופיה ומדיניות, ושמע על אודות סאלונים בבתי נדיבי־עם בכרכים הגדולים, ואפילו בארצות־הברית. מקום שם האמנות והמחשבה דרות בכפיפה אחת ובהרמוניה שלמה. קודם חשב בתומו שכל בני המעמדות העליונים, הרואים בטוב בחייהם, מצטיינים בכח מחשבתם ובשאיפה ליופי. תרבות וצוארון לבן היו בעיניו קשורים זה בזה, והוא טען להזמין כי השכלת־אוניברסיטה וטוב טעם ודעת — הם דבר אחד.

מילא! הוא יסול לו דרך לעצמו, הוא ימשיך בדרכו הלאה, מעלה! ואת רות ימשוך אחריו. נאמנה היא אהבתו לה, ונאמנה הוא יודע, כי היא מסוגלת להזהיר בכל אשר תבוא לשם. כשם שהיה ברור לו, כי בתקופת חייו הראשונה היה נמצא בשבי סביבתו, כך ברור היה לו, שגם רות נמצאת כעת בשבי סביבתה. לא היתה לה האפשרות לפתח את סגולת־רוחה. הספרים שבארון אביה, הציורים שעל גבי כתלי בית־הוריה, הנגינה על הפסנתר — כל אלה לא היו בעצם אלא למראית עין: הונאה עצמית או אחיזת עינים. ספרות ממש, אמנות ממש ומוסיקה ממש — הללו היו כספר החתום לבני מורז וכל כת דיליה, שהיו עורים וחרשים לגבי היצירה האמתית. והרי עוד חשוב מכל זה היה עצם החיים, ובנידון זה היו כל אלה עמי־ארצות גמורים ללא תקוה וסיכוי. עם כל נטיותיהם הליבראליות ומסוה חופש־המחשבה השמרני שסגלו להם, פגרו בכל זאת כמהלך שני דורות אחרי המדע ותפיסתו. הלך־מחשבתם היה שייך על פי אופיו לימי־הבינים והשקפותיהם על יסודות העולם ותולדות הבריאה

הפתיעוהו בדמיונן אל תפיסת העולם המיטאפיזית, שהיתה גם חדשה כמו הגזע החדש שבחדשים וגם עתיקת־יומין כאיש־המערות, אם לא עתיקה ממנו: הלא זאת איתה תפיסה עצמה, שנטעה בקרב האדם־הקופי הראשון את הפחד מפני החושך; שגרמה לו לברא העברי הראשון לומר בחפזו, כי חוה נבראה מצלעו של האדם הראשון; שעוררה את דיקארט להקים לו שיטה אידיאליסטית של ההויה מרקמת־הצל שהטיל ה„אני" העלוב שלו. והיא אשר עוררה את הכומר הבריטי המפורסם לשים ללעג לקלס את תורת האיבולוציה בסטירה כה חריפה, שזכתה לתהלה בפי כל וזכתה את שמו להקבע לזכר עולם על דפי ההיסטוריה.

כך חשב מרטין, ולא פסק מלחשוב על הדבר עד שנתחוור לו, כי ההבדל בין אותם עורכי־הדין, שרי־הצבא, הסוחרים והגזברים, שאליהם התודע כעת, ובין הפועלים ושכירי־היום, שהכיר קודם, אינו אלא בהבדל של מאכלם ומשקיהם, של בגדם לעורם ומעמד ביתם. ברור, שכאלה כן אלה חסרו אותו „מותר האדם". אשר הוא, מרטין, מצא בתוך עצמו ובתוך הספרים. בבית מורז הראה ל־צת את מיטב הקנינים של המעמד החברתי שעמו נמנה הבית הזה, אפס כי הוא לא מצא בזה כל דבר מושך את הלב. אף כי היה עני ואביון בעצמו, לוה, עבד לאיש מלוה, ידע בכל זאת שהוא עולה בערכו על אלה שפגש בבית־מורז, ובינים שחליפת־בגדין היחידה לעורו לא היתה עבוטה היה מתהלך ביניהם כבן־עליון ונסיך־הים והיה מרעיד על רגש של עלבון, דומה למה שהיה מרגיש בן־מלך, אילו שמוהו בכלאות לחיות עם בני־צאן.

ערב אחד בשעת הסעודה העיר למיסטר מורז בתוך השיחה:

— אדוני שונא את הסוציאליסטים ומפחד מפניהם; אך מדוע זה? הרי אינו יודע לא אותם ולא את תורתם.

השיחה סבה על ענין זה בעטיה של מרת מורז, שהיתה מפזרת להכעיס תהלות ותשבחות למיסטר הפגוד. מרטין שנא את הגזבר שנאה שאינה תלויה בדבר, אך חריפה, והיה מתרגז על נקלה מקוצר־רוח מדי שמעו את תהלת הפטפטן הנבוב הזה.

— אמנם כן, — אמר מרטין; — צ׳ארלי הפגוד הוא, כדאמרי אינשי, צעיר מצליח בכל דרכיו. זה נכון. הוא יראה את עולמו בחייו ועוד יהיה לגוברנאטור, ואולי גם — מי יודע! — לסינאטור.

— מפני מה חושב אתה כך? — שאלה מיסיס מורז.

— שמעתיו נואם בזמן מלחמת הבחירות, נאומו היה כל כך מחוכם בסכלותו ובחוסר־מקוריותו וכל כך עלול להשפיע על שומעיו, עד שהמנהיגים מוכרחים לחשוב אותו לאיש בטוח בלתי־מסוכן. ובו בזמן הרי שטחיותו דומה כל כך לשטחיותו של בעל זכות הבחירה הרגיל, עד

כי... — הרי יודעים אתם, כמה נעים הדבר לכל איש ואיש לשמוע את מחשבותיו הוא יוצאים מפורשים ובלבוש מליצה מפי הנואם מעל הבמה.

— בהחלט סבורה אני שמקנא ...ה למיסטר הפגוד, — אמרה רות.

— ישמרני אלהים! — קרא מרטין. והפלצות שנשתקפה בפניו עוררה את כעסה של הגברת מורז:

— מובטחני, שאין רצונך לומר, כי מיסטר הפגוד טיפש הוא, האין זאת? — שאלה בקרירות של איבה.

— הוא, כמובן, אינו טפש יותר מאשר הרפובליקני הבינוני, — ענה מרטין, — או מאשר הדימוקרט הבינוני, היינו הך. הם כולם טפשים, חוץ מן החכמים שבהם, והחכמים אינם מרובים ביניהם. הרפובליקנים הפקחים היחידים הלא הם המיליונרים ומשרתיהם, עושי רצונם מדעת. הללו, לכל הפחות, יודעים מאיזה צד לחמם מרוח בחמאה ומדוע עלתה להם ככה.

— אנכי הנני רפובליקני, — העיר מיסטר מורז כלאחר־יד. — על איזה מחנה אנכי נמנה לפי דעתך, אדוני?

— אוה, אדוני הנהו משרת שלא מדעת.

— משרת?

— כן... למי אדוני עמל? לטרוסטים. לקוחותיו של אדוני אינם לא בחוגי הפועלים ולא בחוגי הפושעים. הכנסותיו אינן לדין. אדוני מוצא את פרנסתו אצל אדוני החברה ועשיריה, ומי שמפרנס את האדם הוא גם אדוניו. כן, אדוני הנהו משרת. הריהו מעונין להגן על עניניהן של אגודות־הקפיטל שהוא משמש אותן.

פניו של מיסטר מורז אדמו במקצת.

— עלי להודות, אדוני, שאתה מדבר כאחד הגבלים הסוציאליסטים.

ואז אמר מרטין את הדברים ההם:

— אדוני שונא את הסוציאליסטים ומפחד מפניהם; אך למה זה? הרי אינו יודע לא אותם ולא את תורתם.

— תורתך אתה, אדוני, ודאי שהיא דומה מאד לסוציאליזם, — השיב לו מיסטר מורז.

רות הביטה בפחד אל זה ואל זה חליפות, והגברת מורז היתה קורנת מרוב שמחה על ההתנגשות הזאת שהיתה עלולה להפוך את לב בעלה לשנוא את שנוא־נפשה.

— אם אמרתי, כי הרפובליקניות היא סכלות ואם סבור אני שהחופש, השויון והאחוה הם שלפוחיות־קצף שפקעו, הרי אין להסיק מזה עדיין כי סוציאליסטן, אנכי, ענה מרטין ואמר בבת־צחוק. — וגם מזה שאינני מודה בג׳פרזון האמריקני וברבו הצרפתי שלא ידע תורה, אין

להחליט שאני סוציאליסט. האמינה לי, מיסטר מורז, אתה הנך הרבה יותר קרוב אל הסוציאליזם ממני, שאויבו אני בגלוי.

— עתה הנך חומד לך לצון, אדוני! — היה כל מה שמיסטר מורז מצא להשיב.

— חלילה לי! — אני מדבר בכובד־ראש גמור. אדוני עודנו מאמין בשויון ובאותה שעה עצמה הוא עובד בשביל הטרוסטים ופועל לטובתם, והרי הטרוסטים — זה מעשיהם בחריצות כל הימים, לקבור את השויון קבורת עולמים. ואדוני קורא אותי סוציאליסט על שום שאני כופר בשויון. כלומר — על שום שאני מודה בדבר שאתה, אדוני, חי עליו. הרפובליקנים הם אויבי השויון, אף כי רובם ככולם יוצאים עליו למלחמה כששמו נשא על שפתיהם. בשם השויון הם מחריבים את השויון. הנה משום כך קראתי אותם סכלים. מה שנוגע לי בעצמי, הריני אינדי־בידואליסט. אני סובר שהקל ברגליו יגיע אל המטרה, ואשר כחו במתניו ינצח במלחמה. זהו הלקח הטוב שקבלתי מן הביולוגיה — ועל כל פנים נדמה לי שקבלתיו. אני חוזר על דברי — אינדיבידואליסט הנני, והאינ־דיבידואליזם הריהו אויבו בנפש של הסוציאליזם מדור דור.

— אבל הן הולך אתה לאספות סוציאליסטיות, — טען מיסטר מורז כמנצח.

— בודאי; כדרך שמרגלים הולכים לתור את מחנה האויב. כיצד תכיר את אויבך, אם לא כך? מלבד זאת גורמות לי אסיפות אלו הנאה מרובה. האנשים הללו הם אנשי־מלחמה, ואם צדקו או לא צדקו אבל הם יודעי־ספר, הקל שביניהם יש לו יותר ידיעה בסוציולוגיה ובכל יתר ה„לוגיות" מן הרגיל בין אילי החרושת. כן, נוכח הייתי בחצי־תריסר אסיפות סוציאליסטיות, ברם זה לא עשני לסוציאליסט, כמו שלא עשני לרפובליקני נאומו של צ'ארלי הפגוד.

— מה אעשה, — ענה מיסטר מורז ברפיון־פה, — ואנכי חושב בכל זאת שאתה נוטה לצדם.

— אל אלהים! אמר מרטין אל לבו בתמהון, — הרי זה לא הבין דבר או חצי־דבר מכל אשר דברתי. הוא לא תפס ולא כלום. והשכלתו, מה היתה עליה, בכל זאת?

הנה כי כן נפגש מרטין על דרך התפתחותו פנים־אל־פנים עם המוסר המעמדי או הכלכלי, שהיה לו עד מהרה למפלצת ולדראון. מוסרו שלו היה מבוסס על שלטון השכל, והמוסר של אנשי סביבתו, שהיה מן בליל כלכלה ומטפיזיקה, סנטימנטליות וחקוי, היה מרגיזו עוד יותר מן השטחיות המתנפחת.

דוגמה נאה של סיר־מוסר נפוח זה נזדמן לו לראות גם בקרבת

משפחתו. מרים אחותו התודעה בזמן האחרון אל מכונן אחד, צעיר חרוץ ממוצא גרמני, שפתח בית־מלאכה בפני עצמו לתיקון אופנים, אחרי שלמד את האומנות הזאת על בוריה. משנעשה אחר־כך לסוכן של תוצרת־אופנים זולה, פרץ מסחרו ויהי לאיש אמיד. מרים סרה זה לא כבר לחדרו של מרטין לספר לו על דבר אירושיה, ובעת בקורה נטלה בשחוק את כף ידו של מרטין, ומתוך זחיחות הדעת החלה להגיד לו על פי תוי הטפח את המוצאות אותו באחרית הימים. בבואה שנית לבקר את מרטין הביאה עמה את בחיר־לבה הרמן פון־שמידט. מרטין קבל את פניהם בסבר פנים יפות וברך את שניהם בדברים נמלצים ובחן־לשון, שעשו רושם לא־נעים על עם־הארץ שארש לו את מרים אחותו. הרושם הרע הזה התגבר עוד יותר כאשר קרא מרטין לפניהם שיר אשר כתב לזכר ביקורה הקודם של מרים וניחוש העתידות שלה. זה היה שיר קל ומשעשע, דק־התוכן וענוג־הלשון, שקרא בשם „הידענית". כשגמר לקרוא אותו התפלא לראות בפניה של מרים, כי לא נהנתה מזה כלל וכלל. אדרבא, עיניה היו נשואות בחרדה אל חתנה, ומרטין ראה, כהביטו בו אף הוא, שפניו של הבחור החתן הנכבד (הם היו בלתי סימטריים) לא הביעו מאומה מלבד ארשת־גינוי קודרת והטלת־ארס זעומה. בזה נגמר הענין והאורחים החישו את לכתם. מרטין שכח את המאורע עד מהרה, אף כי ברגע הראשון הפתיע אותו הדבר, שאשה, ואם גם שייכת למעמד־הפועלים, לא תהיה מרוצה מזה שנכתב עליה שיר, ולא תשמח על הדבר.

כעבור ימים אחדים באה אליו מרים שנית, והפעם לבדה. ובלי עקיפין החלה לקבול עליו בחזקה על המעשה הרע אשר עשה.

— שמעי־נא, מרים — קרא מרטין, — את מדברת כאילו מתביישת את במשפחתך, או באחיך, על כל פנים.

— אמנם מתביישת אני בך! — קראה בפניו.

מרטין נדהם, בראותו בעיני אחותו דמעות של צער. בכל אופן תמימות היתה כאן.

— אבל מרים, היתכן שהרמן מקנא לך בגלל אשר אחיך, עצמך ובשרך, כתב שיר לכבודך?

— הוא אינו מקנא, — התיפחה מרים. — הוא אומר שזה מגונה, שזה... דבר ערוה!

מרטין שרק בשפתיו מרוב תמהון, והחל לקרוא בהעתקת־המכונה של אותו שיר, כדי לגלות את דבר־הערוה.

— אינני מוצא בו את זה, — אמר לבסוף, בהושיטו לה את הכתב. — קראי בעצמך, והראי לי את המקום שאת מוצאת בו ערות־דבר, הלא כך היה דברך?

— הוא אומר כך, והוא בודאי יודע. — ענתה האחות, בדחותה מעליה בידה את הנייר המושט ובתתה בו מבט של שאט־נפש. — והוא אומר, שאתה מחויב לקרוע את זה לגזרים. הוא אומר שאינו רוצה באשה, שעל אודותיה יכתבו דברים כאלה, שכל איש יכול לקרוא אותם. הוא אומר שזאת היא הדפה ובושה, ושהוא לא יסבול את זאת.

— אבל, שמעי־נא, מרים, הרי זו שטות, — החל מרטין, ופתאום נמלך בדעתו.

הוא ראה לפניו נערה מבכנה, וידע שלא כדאי לנסות לדבר על לבה או על לב חתנה לשנות את דעתם, ואף כי כל הענין היה חסר טעם והגיון, החליט בכל זאת לותר ולהכנע.

— טוב, — אמר, בקרעו את השיר לכמה קרעים ובהשליכו אותו לתוך הסל.

אגב, התנהם בזה, שהעתק המכונה הראשון של השיר היה מונח במערכת ירחון אחד שבניו־יורק. מרים וחתנה לא ידעו את הדבר לעולם, בין כך ובין כך, ושום איש בעולם לא יפסיד דבר, גם אם יודפס פעם השיר התמים והיפה הזה.

מרים הושיטה את ידה אל הסל, אך עמדה באמצע.

— מותר לי? — בקשה.

הוא נענע לה בראשו, בהסתכלו בה מתוך הרהורים ובהביטו כיצד היא מלקטת ומרימה את קרעי־הגליון המפוזרים ותוחבתם לתוך כיס אפודתה — לעדות נאמנה כי הצליחה בשליחות. היא הזכירה לו את ליזזי קוננולי, אף כי היתה פחות אשת־לפידות, פחות שופעת־חיים, מן הנערה בת־ההמון ההיא שנפגש אתה פעמים. אף על פי כן דומות היו השתים אשה לרעותה בלבושן ובכל הליכותיהן. והוא תאר לעצמו את האחת או את השניה, כשהיא מופיעה באולם־האורחים של מרת מורז, והצטחק למשובת דמיונו. אך־שעשועי־דמיונו נמוגו מיד, ופתאום קפץ עליו רוגזו של רגש בדידות גדולה. אחותו זו ואולם־האורחים של בית־מורז היו עמודי הדרך אשר עבר, והוא עבר על פני עמודי־דרך אלה ועתה הנהו מהם והלאה. הוא הביט בחבה אל ספריו המעטים מסביבו. הללו היו החברים היחידים שנותרו לו, לארח לו בדרך.

— מה את אומרת? — שאל בתמהון את אחותו, שהוציאתו מהרהוריו.

מרים חזרה על שאלתה.

— למה זה אינני מחפש לי עבודה? — הוא צחק צחוק שאינו יוצא מהלב. — זה הרמן שלך מדבר מתוך גרונך?

היא הכחישה את הדבר.

— אל תשקרי, — פקד עליה מרטין, וכאשר הניעה בראשה לאות הודעה, אמר:

— הגידי אפוא להרמן שלך, שלא יתערב בעניינים שאינם נוגעים לו. כשאנכי כותב שירים לנערה שהוא ארש לו, הרי זה נוגע לו, אבל כל השאר אינו מענינו. הבינות?

ומיד הוסיף:

— אם כן, כסבורה את, שאני לא אצלח להיות סופר? כסבורה את, שאנכי לא אצלח למאומה, שאני הולך מדחי אל דחי, שאני מעטה חרפה על המשפחה?

— כסבורה אני, שהרבה יותר טוב היה אילו מצאת לך עבודה, — ענתה בפסקנות והוא ראה שהדברים יוצאים מלבה. — הרמן אומר...

— לעזאזל ילך הרמן! — הפסיק אותה בלי כעס, בקול מפויס. — הדבר שחפצתי לדעת הוא, מתי תחוגו את חג חתונתכם. אגב אורחא, הודעי נא אצל הרמן, אם יואיל להרשות לך לקבל ממני מתנה לנשואיך.

אחרי לכתה שקע מרטין בהרהורים על הענין ופעם־פעמים נתן את קולו בצחוק מר. הוא ראה את אחותו ואת חתנה, את כל אנשי מעמדו וחוגו הקטנים והצרים על פי נוסחאות קבועות, קטנות וצרות, שהאמינו בהן, — יצורים מטומטמים, המתקבצים עדרים־עדרים ומחנקים זה את זה ויוצרים להם חיים האחד על פי דעות השני, ואינם מגיעים לעולם לכלל אישיות ולידי חיים, בגלל מלמד־הנוסחאות שהם הולכים אחריו כמושכים בעול. אחד אחד עברו לנגד עיניו: ברנרד היגינבותם שלוב זרוע עם מיסטר בוטלר, הרמן פון־שמידט מחושק ודבק אל צ׳ארלי הפגוד. בזה אחר זה עברו לפניו כעומדים לדין, וכולם לא זכו בעיניו בדין, — בשפטו אותם על פי אמת־המידה הרוחנית והמוסרית אשר קיבל מן הספרים. לשוא שאל את עצמו: היכן הם האנשים והנשים הגדולים, בעלי הנשמות הגדולות? הוא לא מצא אותם בין צלמי־האדם קלי־הדעת, הגסים והסכלים, שמילאו את חלל־חדרו הצר במצות דמיונו המעלה אותם. הם עוררו בו שאט־נפש וגועל. כאשר נעלם לו האחרון והוא חשב כי עתה שב למנוחת־בדידותו, נכנס אל מעונו אורח מפגר, בלתי־צפוי ובלתי־מבוקש. מרטין התבונן בדמות שלפניו וראה את הכובע הקשה, את המעיל המרובע ואת הכתפים, המתנו־עעות אגב הליכה, של הבריון הצעיר, דמותו מלפנים.

— גם אתה כמוהם היית, בחורי שלי! — לעג מרטין. — המוסר שלך והדעה שלך לא נבדלו במאומה משל האחרים. גם אתה — רעיונותיך ומעשיך לא שלך ולא ממך היו. דעותיך, כמו בגדיך, היו מן המוכן; והתנהגותך היתה מותאמת לדעת הצבור. היית ראש ללהקת הבריונים משום שהם בחרו בך לראש, והיית קורא למהלומות ומטיל מרותך על

הבחורים לא משום שהדבר מצא חן בעיניך — הרי בעצם עורר בך הדבר שאט־נפש — אלא משום שהבחורים האחרים היו מטפחים לך על שכמך ואומרים לך „יישר כוחך". הכית את „פרצוף הגבינה" משום שלא רצית לוותר, ולא רצית לוותר, במקצת מפני שהיית חיה רעה וגסה ובעיקר מפני שהאמנת, כמו שהאמינו כל בני סביבתך, כי ערכו של גבר ניכר במידת האכזריות שהוא מראה בשעה שהוא מכה את חברו ושופך את דכו. גור־כלבים שכמותך! גם את הנערות היית גוזל מזרועותיהם של בחורים אחרים, לא משום שנפשך חשקה בנערות, אלא משום שחבריך, שבעקבותם יצאת ואת מוסרם חיקית, היו מצוינים ביצר לב רע משול להמת הפר המשתולל ולזרמת סוסים בערבה. מילא, אותן השנים עברו לבלי שוב, מה דעתך על אודות זה כיום?

וכאילו אמר חזונו להשיב לו תשובה על שאלתו, נתחלף בבת־אחת ושינה את המראה. הכובע הקשה והמעיל המרובע נעלמו, ותחתם באו בגדים צנועים יותר: גסות הפרצוף וחוצפת העינים חלפו כלא־היו, ולפני עיני מרטין קם קלסתר־פנים חדש, מטוהר ונאצל על ידי היי־נבש ויניקה משורש היופי והדעת. הדמות החדשה הזאת דמתה מאד אליו בעצמו. ובהסתכלו בה, ראה את המנורה הדולקת המאירה את פני העלם הכפוף על ספרו, הוא קרא את שם הספר „תורת האסתטיקה". מיד נכנס הוא עצמו, בבשרו ודמו, להוך דמות־החזון, הדליק את המנורה וישב לקרוא בספר „תורת האסתטיקה".

30

באחד מימי השלכת היפים, דומה לאותו יום בשלהי הקיץ של אשתקד, שבו הגידו זה לזה את אהבתם, קרא מרטין את „מחזור האהבה" שלו לפני רות. הדבר היה אחרי הצהרים, בצאתם כמו קודם לטיולם בין הגבעות, מקום שם ישבו להם על ראש־הגבעה החביב עליהם מכבר. מפרק לפרק הפסיקה רות את קריאתו בקריאות עליצות והנאה, ועתה, כגמרו לקרוא וכהניחו מידו את הדף האחרון, ישב וחיכה למשפטה.

היא היתה מחשבת בדבר ושותקת, ולבסוף הגידה מתוך פיקפוקים, כמהססת להביע במילים את מחשבתה הקשה:

— כסבורה אנכי שהשירים הללו הם יפים — יפים להפליא; ברם,

הם אינם עוברים לסוחר — הן לא תוכל לעשות אותם פרקמטיה
— אין זאת? המבין אתה? — הוסיפה כמתחננת, — כתיבה זו שלך אינה ענין מעשי. אינני יודעת, מהי הסיבה המונעת אותך מהשתכר למחייתך על ידיה — יתכן שתנאי השוק אשמים בדבר. במטותא ממך, יקירי, אל נא תטעה בכוונת דברי. אנכי נהנית ומתגאה, שאת השירים האלה כתבת בשבילי — לולא הרגשתי זאת לא הייתי אשה אמיתית. ואולם אין השירים האלה מקרבים את נישואינו. האומנם אינך מבין זאת, מרטין? אל נא תחשוב אותי לאוהבת־בצע. האהבה היא זאת, המחשבה על דבר עתידנו, היא המעיקה עלי כמשא. שנה תמימה הנה עברה מיום שנודע לנו, כי אוהבים אנחנו זה את זה, ועדיין רחוק מאתנו יום חתונתו כמו קודם. אל נא תחשבני לבלתי־צנועה משום שכך אנכי מדברת על אודות חתונתנו, יען כי בנפשי הוא, שהרי בדבר זה תלויה מעתה כל הוויתי. למה לא תנסה למצוא לך עבודה באחד העתונים, אם כה חשקה נפשך לעסוק בכתיבה? למה לא תהיה לריפורטר... לפי שעה, לפחות?

— זה עלול לקלקל את סגנוני, — ענה לה בקול חרישי ועגום. — אין לך מושג כמה יגיעות יגעתי עד שרכשתי לי סגנון.

— וסיפורי־העתונים הקטנים שלך? — התווכחה היא אתו, — אתה בעצמך קראת להם מלאכה בזויה. והרי כתבת כמה וכמה סיפורים ממין זה — הלא הם לא קילקלו את סגנונך?

— לא. זהו ענין אחר לגמרי. סיפורים אלה היו מלאכת ספיח, שחק מאזנים, אחרי כלות יום תמים של עבודת סגנון. ואילו הרפורטר אינו אלא בעל־מלאכה מבוקר ועד ערב, שאומנותו היא הענין הראש־והראשון בחייו. וחייו אינם אלא סערת־סופה, חיי הרגע הנוכחי, מבלי עבר ועתיד, ועל אחת כמה וכמה — מבלי שאיפה לאיזה סגנון שהוא מלבד הסגנון הרפורטרי, והלז הרי ודאי שאיננו ספרותי. להיות לרפורטר עכשיו, כשסגנוני מתחיל דווקא לקבל צורה, להתגבש — הרי זה לאבד בידים את עולמי הספרותי. גם בלאו הכי היה בעיני אני כל סיפור־עתונים כזה, כל מלה בספור כזה, מעשה־אונס ביחס לעצמי, ביחס לכבודי בעיני עצמי ולכבוד שאני רוחש ליופי. האמיני לי, זה היה לי לגועל ולזרא. כחוטא הייתי בעיני עצמי. בסתר לבי שמחתי שסחורתי זו לא עברה לסוחר בשוק־העתונות, אף כי אז אנוס הייתי לתת את בגדי בעבוט. לעומת זה — איזו שמחה הרגשתי בכתבי את „מחזור האהבה״! הרי זוהי שמחת־היצירה בצורתה הנאצלת ביותר! זה היה גמולי בעד הכל!

לא ידע מרטין, כי רות לא היתה מחבבת ביותר את שמחת־היצירה. משתמשת היתה בביטוי זה, ומפיה גם שמע אותו בפעם הראשונה. היא קראה על אודות הדבר, למדה על אודותיו באוניברסיטה, בהתכוננה לקבל

סמיכה למדעים היעים; אבל בה גופה לא היה כלום מן המקורי יען היצירה, וכל סימני התרבות וההשכלה שהיתה מביאה לא היו אלא חיקויים לחיקויי אחרים.

— האם לא יתכן, שהעורך צדק בתיקונים שתיקן ב„שירי הים" שלך? — שאלה רות. — אל נא תשכח שעורך יש לו ודאי הכשרה בדוקה ומנוסה, שאלמלא זאת הרי לא היה נעשה עורך.

— הרי זה על פי דין שמירת הקיים והערצת המקובל, — השיב לה בחום, באשר קפץ עליו רוגז לזכר העורכים המכשילים אותו. — לפי זה הרי מה שישנו הוא לא רק טוב ונכון, אלא שהוא גם הטוב ביותר העלול להיות בכלל. עצם קיומו של איזה דבר הנהו לפי זה הוכחה מכפיקה לזכות קיומו ולכושר קיומו — ולא רק בתנאים הנוכחים, אלא גם, כפי שמזמינים שלא־מדעת בני־אדם בשוק, בכל תנאים שהם. כמובן רק עם־ארצות היא זאת הגורמת לבני־אדם להאמין בשטות כזאת — אותה עם־ארצות שאינה אלא תהליך־המהשבה הקטלני המתואר על ידי וויינינגר. הם חושבים שהם חשובים. ובריות מחוסרי־מחשבה כאלו יושבים למשפט לחרוץ את גורל חייהם של האנשים המעטים החושבים באמת!

הוא הפסיק את דיבורו, מועקת ההכרה, שדבריו אלה למעלה מהבנתה של רות הם.

— אין אני יודעת מי הוא וייניגגר זה, — השיבה לו; — ואתה מביע מחשבות כוללות כאלו, שאין אני יורדת לסוף דעתך. אנכי דיברתי על אודות הכשרתם של העורכים — —

— שמעי ואגיד לך, — הפסיק מרטין את דבריה. — ההכשרה העיקרית של תשעים ותשעה למאה מכל העורכים היא בזה שחפצם לא הצליח בידם. הם לא הצליחו להיות לסופרים. אל נא תחשבי, שחבישת ספסל המערכת והשעבוד עם העבדות להותמים ולמנהלי העסקים חביבים עליהם משמחת היצירה. הם ניסו לכתוב אך לא הצליחו. וכאן טמון הפרדוכס הארור שבדבר! כל השערים אל ההצלחה בספרות חסומים על ידי שומרי־הסף הללו, כלבי־נטירה אלה, נכשלי הספרות. העורכים, עוזרי־העורכים וחברי־המערכת, רובם ככולם, המו"לים ושומרי כתבי־היד, — רובם, כמעט כולם, — הם אנשים שהשקה נפשם להיות לסופרים ולא עלה בידם. והנה דוקא המה, המוכשרים לכך פחות מכל שאר הבריות תחת השמים, דוקא הם המחליטים ומכריעים בדבר, מה יזכה לצאת לאור בדפוס ומה לא יזכה. הם, שהוכיחו את חוסר מקוריותם והראו שאין בהם הניצוץ האלהי, הם יושבים למשפט על דרכי מקוריות וגאוניות. ואחריהם בא צבא המבקרים — אנשים נכשלים כמוהם. אל תאמרי לי, שהללו לא חלמו חלומות־סופרים ולא ניסו לכתוב שירים או סיפורים, כי כך היה

הדבר באמת גם אצלם. והרי מאמרי־הבקורת הרגילים והמצויים בשוק־הספרות מעוררים בחילה יותר משמן־דגים. מילא, דעתי על הרצנזנטים והמבקרים הרשמיים ידועה לך למדי. אמנם יש מבקרים ג־ולים, אבל הללו הם יקרי־המציאות ככוכבי־שביט. אם אנכי לא אצליח בשום אופן כסופר, אוכיח על ידי כך את הכשרתי להיות לעורך. זה יתן לי על־כל־פנים פת במלח וגם בחמאה.

אך רות, שהיתה מהירת תפיסה מצאה לה סיוע ליחסה השלילי אל דעות אהובה בסתירה שהרגישה בטענותיו.

— אבל, מרטין, אם כדבריך הוא, אם כל השערים נעולים הם, כפי שהוכחת, כיצד יכלו לחדור לתוכם הסופרים הגדולים?

— הם חדרו משום שפעלו את הנמנע, — ענה הוא. — הם יצרו יצירות מזהירות ומאירות כאלו ששרפו לאפר את מתנגדיהם. המה עלו והגיעו על פי נס, כשכל התנאים היו נגדם. הם הצליחו משום שהם הנם אותם הענקים מלומדי המלחמה, שעליהם מדבר קרליל, שאי־אפשר להכניע אותם. והנה זה הדבר שעלי לעשותו. עלי לפעול את הנמנע!

— ואם לא יעלה בידך? עליך לחשוב גם על אודותי, מרטין.

— אם לא יעלה בידי? — הוא הסתכל בה במשך רגע, כאילו הרעיון שהביעה הוא דבר שאין להעלותו על הדעת כלל. ואז הבריקה בעיניו המצאה. — אם לא יעלה בידי, אהיה לעורך, ואת תהיי אשת עורך.

פניה רעמו במקצת למראה עליצותו, והעויתה זו היתה כל כך נחמדה, עד שמרטין פשט את זרועותיו ולפת את צוארה כדי למחות את העויה מעל פניה בנשיקות.

— די לך! — קראה אליו, בהשתחררה בהתאמצות רבה של כוח־הרצון מרוח־הקסמים שפך עליה כוחו תמיד. — היתה לי שיחה עם אבא ואמא. מעולם לא התנגדתי להם כל כך כמו הפעם. ד שתי כי ישמעו דברי. הייתי כה ממרה. אתה יודע שהם נגדך. ואולם אנכי דיברתי על לבם שוב ושוב, בלי חשך, חזור ודבר על אודות אהבתי הנאמנה לך, עד שלבסוף נתן אבא את הסכמתו, שאם רצונך בכך, יכול אתה להתחיל לעבוד במשרדו תיכף ומיד. חוץ מזה אמר מרצונו הטוב, שיתן לך למן הזמן הראשון משכורת כזאת, שנוכל להתחתן מיד ולגור בקוטג' קטן באחד המקומות. מוצאת אנכי, שזה יפה כאוד מצידו, האין זאת?

מרטין חש בלבו את מכאוב־היאוש הקהה, ובגמגמו משהו בלתי־ברור שם את ידו לתוך כיס־בגדו, ליטול משם את הטבק ואת נייר התרמיל (שכבר לא היה מחזיקם בכיסו) כדי לגולל סיגרטה. רות המשיכה בינתיים:

— אף כי ניתנה האמת להאמר, — אך אל נא תעלב: אני אומרת

לך זאת, ללמדך כיצד הוא מתיחס אליך, — אין דעותיך הקיצוניות מוצאות חן בעיניו. והוא חושב אותך לעצלן. אנכי יודעת, כמובן, שאין אתה עצל. יודעת אני שאתה עובד הרבה.

„אך כמה אני עובד — את זאת גם את אינך יודעת״ — היתה מחשבתו של מרטין.

— אם כן, מהי איפוא דעתך את על אודות השקפותי? האם גם בעיניך הנן קיצוניות יותר מדי?

הוא הביט בעיניה והמתין לתשובתה.

— אני חושבת שהן... כיצד אגיד לך... משונות מאוד, — השיבה.

עתה קיבל את התשובה שביקש, ורוגזו של שממון־החיים האפור קפץ עליו ושם מועקה רבה בנפשו, עד ששכח את ההצעה הנאה שרות הציעה לו — לקבל עבודה. והיא, מאחר שהעזה כל כך להביע את אשר בלבה, נכונה היתה מעתה לחכות לתשובה, עד שתמצא שעת־כושר לעורר את השאלה שנית.

אבל לחכות זמן רב לא הצטרכה. גם בפי מרטין היתה שאלה, שחפץ היה לשאול אותה. הוא רצה להווכח עד היכן מגיעה אמונתה בו. במשך השבוע קיבלו שניהם תשובה על שאלותיהם. מרטין החיש את הדבר, בקראו לפניה את „חרפת השמש״ שלו.

— למה לא תהיה לרפורטר, — שאלה כאשר גמר לקרוא. — כל כך אתה אוהב לכתוב, ומובטחה אני שתצליח כרפורטר. יכולת להגיע למדרגה גבוהה בעתונות ולעשות לך שם. הרי יש כמה וכמה קורספונדנטים־מיוחדים בעלי חשיבות מרובה. המשכורת שהם מקבלים היא גדולה מאד, ושדה־פעולתם הוא העולם ומלואו. שולחים אותם לכל מקום — ללב אפריקה, — כמו את סטנליי, או למטרת אינטרביו עם האפיפיור, או לתייר ארץ טיבט הנעלמת.

— הרי שהמסה שלי איננה מוצאת חן בעיניך? — השיב לה. — כסבורה את שיש לי איזה כשרון לעתונאות, אבל לא לספרות?

— לא, לא! המסה שלך מוצאת חן בעיני. היא כתובה יפה, אבל יראה אני שהיא למעלה מהשגת הקוראים, — על כל פנים הריהי למעלה מהשגתי אני. היא כתובה יפה להפליא, אבל אנכי אינני מבינה את הכתוב בה. לשונך המדעית היא לא לפי הבנתי. אתה איש־הקיצוניות, דע לך זאת, יקירי, ומה שמובן לך יכול להיות בלתי־מובן לנו, לכל יתר האנשים.

— יתכן שהלשון הפילוסופית, היא המקשה עליך את ההבנה, — זה היה כל מה שמרטין מצא בפיו להשיב.

הוא היה כולו משולהב מקריאת המסה הזאת, שבה הביע את

מחשבותיו הבשלות ביותר, ופסק־דינה המם אותו.

— לא איכפת לי, אם גם איננה כתובה יפה, — ניסה עוד להתעקש:

— אבל האם אין את מוצאת בה כלום, כוונתי לרעיון שבה?

היא הניעה בראשה.

— לא; זה כל כך שונה מכל מה שקראתי. אנכי קראתי את מטרלינק והבינותי אותו — — —

— את המיסטיות שלו? ובכן, את זאת את מבינה? — קרא מרטין בחום לב.

— כן, אבל את הדברים שקראת באזני, שבהם אתה יוצא, כביכול, להלחם בו, אינני מבינה. כמובן, אם נביא בחשבון את המקוריות שבהם...

הוא הפסיק את דבריה בתנועה של קוצר־רוח באין אומר ובאין דברים. ופתאום הרגיש בדבר, שהיא עדיין מדברת, זה רגעים אחדים.

— סוף־סוף, הרי כתיבתך לא היתה אלא מין משחק בשבילך. — שמע אותה אומרת. — וודאי שמשחק זה כבר ארך זמן רב למדי, וכבר השתעשעת כנפשך שבעך. הגיע הזמן להתחיל להתיחס בכובד־ראש אל החיים — אל ח י י נ ו, מרטין. עד היום חיית רק בשביל עצמך.

— את רוצה כי אקבל משרה? — שאל.

— כן, אבא הציע...

— אני יודע... הפסיק אותה; אבל רוצה אני לדעת דבר אחר: האם אבדה לך האמונה בי, או לא?

היא להצה את כף־ידו בשתיקה, ועיניה נתערפלו.

— בכתיבתך, יקירי, — הודתה בלחש.

— את קראת חלק גדול מכתבי, — המשיך בחריפות, — מה דעתך אפוא? החושבת את שאין הם כלל בגדר ספרות? מה הם בהשואה אל יצירות הסופרים האחרים?

— אך הרי האחרים מוכרים את יצירותיהם, ואתה — לא...

— אין זאת תשובה על שאלתי. ההושבת את, כי הספרות איננה כלל מקצועי בחיים?

— טוב, אפוא, אני אענה לך — היא התעשתה והתכוננה לדבר את דבריה. — אין אני סבורה, שאתה נולדת להיות סופר. אנא, סלח לי, יקירי. אתה מכריחני להגיד זאת. ואתה יודע, שאנכי מבינה בספרות יותר ממך.

— כן, הרי את מוסמכת למדעי הרוח ואת מחויבת להבין, — אמר כתפוש הרהורים.

ואחר הפסקה שקשתה על שניהם המשיך:

— אבל עלי להוסיף עוד משהו. את אשר בקרבי אני יודע. אין

איש מבלעדי יודע זאת כמוני. אני יודע, כי סופי להצליח. לא יעלה בידיהם לטשטש אותי, מה שיש לי להגיד בשירים, בסיפורים ובמסות הוא כאש עצורה בעצמות. אף על פי כן אינני מבקש ממך להאמין ב ז א ת. אינני מבקש ממך להאמין בי וביצירתי. אין אני מבקש ממך אלא לאהוב אותי ולהאמין בכוח האהבה. לפני שנה בקשתי ממך זמן של שנתיים. שנה אחת עוד נותרה איפוא. ואני מאמין באמונה שלמה, — חי נפשי וכבודי, — כי בטרם תנקוף השנה הזאת תאיר לי ההצלחה את פניה. הזוכרת את מה שאמרת לי זה כבר, שעלי למלא קודם את מכסת שנות הלימודים כדי להיות לסופר. והנה עתה השלמתי את חוק־לימודי זה. אני הכּכתי בהם והפכתי בהם, בלימודים אלה! בדעתי, שאת הנך הגמול הצפוי לי בסופם, לא נתרשלתי אף לרגע. הידעת את שאני שכחתי את מנוחת הלילה, בנפול תרדמה על אנשים? לפני כמה מיליוני שנה ידעתי מה זאת שינה בלילות ויקיצה טבעית בבוקר, שבע שינה. כעת אני מקיץ תמיד לצלצול השעון המעורר. כשאני הולך לישון בשעה מוקדמת או מאוחרת, אני מסובב תמיד את השעון בהתאם לזה; דבר זה וכיבוי המנורה הם המעשים האחרונים שאני עושה בעודי ער. אם השינה מתחילה להפיל עלי את הבליה אני מניח את הספר הקשה מידי ונוטל ספר קל תחתיו. וכשאני מתחיל להתנמנם גם על גבי זה, אנכי מכה על ראשי באגרופי, כדי לגרש את התנומה מעפעפי. קראתי באיזה מקום על אודות איש שהיה מפחד לישון. קיפלינג הוא זה שכתב את הספור על אודותיו. האיש ההוא סדר לו דרבון באופן כזה, אשר מדי החל האיש להרדם היה גופו הערום נלחץ אל שן הברזל. כדבר הזה עשיתי גם אנכי. מביט הייתי אל השעון ומחליט שלא יוסר הדרבון לפני שעה אחת, או שתים, או שלוש אחרי חצות, והדרבון שומר על עירנותי ואינו נותן לי להרדם לפני הזמן הקבוע. דרבון זה היה שוכב־חיקי במשך כמה חדשים. הגעתי לידי כך, שחמש שעות וחצי של שינה נראות בעיני כבזבזנות של זמן. עכשיו אני ישן רק ארבע שעות. אני רעב לשינה. יש עתים שראשי סחרחר עלי מחוסר שינה — עתים שהמות, עם מנוחתו ועם שינתו, מושך אותי כבחבלי קסם, עתים שחרוזיו של לונגפיללו רודפים אחרי:

הַיָּם שָׁקֵט, הַיָּם עָמֹק:
בּוֹ שְׁנַת־מַרְגּוֹעַ לִבְלִי חֹק.
אַךְ פְּסַע וּקְפֹץ – וְסוֹף לַכֹּל:
בּוּעוֹת שֶׁל קֶצֶף — סָר הָעֹל!

כמובן, שזוהי שטות והבל. זה בא לי מעצבנות ומעיפות המוח. ואולם העיקר הוא — למה אני עושה את כל זה? למענך. כדי לקצר את חוק

לימודי. כדי להכריח את ההצלחה למהר ולהחיש את בואה. והנה עתה כיליתי את חוק לימודי זה. עכשיו יש לי כל הידיעות הנחוצות — כמונחות בקופסה הן אצלי. אנכי נשבע לך, שאני לומד במשך חודש אחד יותר משתלמיד בינוני לומד בשנה תמימה. בטוח אני בזאת. אך אלמלא הייתי זקוק כל כך להבנתך, לא הייתי אומר לך את זאת. אין זאת התהדרות. מודד אני את התוצאות על פי הספרים: אחיך כיום היו משולים לפראים נבערים מדעת בהשוואה אלי ולדעת שאני קניתי בעמל ומכאובים מתוך הספרים, בשעות שהם ישנו על מיטותיהם. לפני זמן רב חשקה נפשי להיות מפורסם. כיום אין הפירסום חשוב הרבה בעיני. מה שנחוץ לי — זו את. אנכי רעב לך יותר משאני רעב ללחם, למלבוש לפרסום. חלומי הוא לשים את ראשי בחיקך — ולישון שעה קלה, כמלוא הנצח, בערך. ובטרם תכלה שנה יקויים חלומי זה!

כוחו האיתן היה מציף אותה והולך, גל אחר גל. וברגע שבו התגבר ביותר רצונו המתנגד לרצונה, הרגישה שהיא נמשכת אליו בכוח כפול. הכוח שהיה נובע תמיד מתוכו ופועל עליה, השתפך כעת כפלג בקולו עזי־הרגש, פרח בעיניו היוקדות, ומורגש היה לה בעוצם החיים והשכל אשר סער בקרבו. באותו רגע, אבל רק לרגע קטן, ראתה את מרטין עדן האמיתי, המזהיר והעשוי לבלי חת: היא ראתהו כאילו דרך סדק שנסדק בבטחון העצמי שלה. כמו שמכניעי־אריות יש להם לפעמים רגעי־פיקפוק, כך פקפקה אף היא לרגע בכוחה להכניע את רוחו הפראית והאיתנה של הגבר הזה.

— ועוד דבר, — המשיך מרטין בשטף עוז: — את אוהבת אותי. אך מדוע זה את אוהבת אותי? האם לא אותו דבר עצמו שבקרבי, הממריצני לכתוב, הוא הדבר המעורר את אהבתך אלי? את אוהבת אותי משום שאנכי שונה במשהו מן האנשים שהכרת ושיכולת לאהוב. אנכי לא נבראתי כדי להיות חובש את ספסל הלשכה או הבנק, בשביל עסקי סחר־מכר פעוטים או פטפוטי ערכאות. אם תכריחי אותי לעסוק בדברים כגון אלה — היות דומה לאותם האנשים האחרים, לעשות כמעשיהם, לנשום את האויר שהם נושמים, לסגל לי את השקפותיהם, — ותהרסי בזאת את עצם ההבדל שביני וביניהם, תהרסי אותי, תהרסי את הדבר שאת אוהבת. חפצי לכתוב הוא הדבר החיוני ביותר שבקרבי. אילו הייתי בול־עץ בעלמא, לא הייתי אני חפץ לכתוב, ולא היית את רוצה להנשא לי.

— אבל שוכח אתה משהו, — הפסיקה היא את דבריו, בתפוש השטח העליון של שכלה, במהירות הטבעית לו, גזרה שוה. — הרי היו בעולם ממציאים שוגים בדמיונות, שהרעיבו את נפש משפחותיהם ללחם, בעוד הם מבקשים חזות־שוא ומדוחים, כגון התנועה הנצחית, למשל.

אמת כי נשותיהם אהבו אותם וסבלו אתם יחד ובגללם, אבל לגמרי לא משום שהן האמינו בתנועה נצחית זו, אלא, להיפך, למרות משוגתם זאת.

— אמת, — היתה תשובתו. אבל היו גם ממציאים שלא היו שוגים בדמיונות ואשר רעבו ללחם, הם ומשפחותיהם, בעוד הם מבקשים להמציא דברים של ממש ולפעמים, כידוע, גם הצליחו. ודאי שאין אני מבקש דברים שאינם בגדר המציאות — — —

— אך הרי בעצמך קראת לזה „לפעול את הנמנע" — נכנסה היא לתוך דבריו.

— אמרתי כך דרך משל. איני מבקש לעשות אלא את מה שעשו אחרים לפני — לכתוב, ולחיות על כתיבתי.

היא שתקה, ושתיקתה עוררה אותו לשאול עוד:

— אם כן, מטרתי היא בעיניך חזון־שוא המשול לתנועה הנצחית?

הוא קרא את תשובתה מתוך לחיצת כף ידה — יד־אם חומלת על ילדה הסובל. ואמנם ילד סובל היה בעיניה באותה שעה, גבר שוגה בדמיונות המבקש לפעול את הנמנע.

בסוף שיחתם הזהירה אותו שנית, שהוריה מתנגדים לו.

— אבל את, האוהבת את אותי? — שאל.

— כן! כן! — קראה אליו.

— אף אני אוהב אותך, ולא אותם, ושום מעשה אשר יעשו לא יגע בי.

בקולו צלצלה שמחת נצחון.

— יען כי לי יש אמונה באהבתך, ואין לי פחד מפני איבתם. הכל בעולם עלול לטעות, רק לא האהבה. האהבה אינה טועה לעולם. אם רק איננה כנחשלת, הקורסת תחתיה ומתעלפת על אם הדרך.

31

יום אחד פגש מרטין את גרטרוד אחותו ברחוב ברודויי — מקרה מוצלח מאד, ואף על פי כן בלתי־נעים, כפי שנתברר. גרטרוד עמדה בקרן הרחוב, מחכה לקרון הטראם, וראתה ראשונה את אחיה, ורשמי־פניו המחודדים והרעבים ומבט־עיניו המלא דאגה ויאוש הפתיעוה. מרטין היה באמת מלא יגון ואנחה. הוא שב זה עתה מאת המלווה בריבית, מבלי

שהצליח בידו חפצו להוציא ממנו מלווה נוסף על חשבון האופנים הנתונים אצלו בעבוט. בגלל מזג האויר הרע שבחוץ, עם בוא ימי הסתיו ורפשם, בחר לו מרטין לתת בעבוט את האופנים ולהשאיר לעצמו את חליפתו השחורה.

— יש לך עוד החליפה השחורה, — ענה המלווה בריבית, שידע כל נכסי דניידי של מרטין, — אל נא תאמר לי, שכבר הלכת ונתת אותה בעבוט לליפקא היהודי. שאם כך עשית, אזי...

המלוה בריבית הביע את איומו במבט־עיניו הבוטה בלבד, ומרטין מיהר וקרא:

— לא, לא, החליפה בביתי. אבל חפצתי ללבוש אותה לרגל ענין נחוץ.

— טוב, — ענה המלווה כטוב לבו. — אף לי נחוצה החליפה „לרגל ענין", כדי שאוכל להלוות לך עוד כסף. הרי אינך מדמה בנפשך, שאני עוסק בזה לשם תענוגי ובריאות־גופי!

— אך הרי יש לך האופנים, שמחירם ארבעים דולר, והם שלמים, אין בהם דופי, — ניסה מרטין להתווכח עוד. — ואתה נתת לי על משכון זה רק שבעה דולרים, לא, גם לא שבעה! — ששה ורבע: את הריבית הרי ניכית מראש.

— אם רוצה אתה לקבל עוד משהו. עליך להביא את החליפה, — היתה התשובה החותכת. ומרטין יצא את הקובה המחניקה של המלווה, ובלבו יאוש מר כל כך, שנשתקף, ברשמי פניו ועורר את רחמי אחותו.

הם אך הספיקו לברך זה את זו בשלום, וקרון הטראם שגרטרוד חיכתה לו בא ועמד כדי לקלוט קבוצת נוסעים, מרטין עזר למיסיס היגינבותם לעלות אל הקרון, בתמכו בזרועה, ומתוך מגע ידו הבינה זו, שהוא אינו אומר להלוות אליה בדרכה. היא הסבה אליו את פניה, בעמדה על המפסעה, והסתכלה בו. פניו המעונים נגעו שנית אל לבה.

— ואתה לא תסע אתי? — שאלה, ותוך כדי דיבור ירדה אליו מעל מפסעת־הקרון.

— אני אלך ברגל... כך לשם טיול... טובה תנועה, כידוע — הסביר.

— אם כן, אף אני אלך אתך מעט, — אמרה. — אפשר שגם לי מועיל יהיה הדבר. בימים האחרונים לא הרגשתי את עצמי בטוב.

מרטין הסתכל באחותו ומצא ראיה לדבריה בכל מראה המרושל, בשומן החולני שלה, בכתפיה הכפופות, בפניה העיפים ורשמיהם הנופלים ובמצעדה הכבד, המשתרך, שלא היה אלא מין קריקטורה אמיתית של ההליכה הראויה לגוף בריא ומאושר.

— מוטב שתעמדי כאן, — אמר, בהגיעם אל תחנת הטראם הקרובה בקצה הרחוב, — ותעלי בקרון שיבוא.

גרטרוד נשמה בכבדות.

— רבונו של עולם! כמה עייפתי כבר, כל כך מהר! — אמרה — אבל בנעלים כנעליך יכולתי אף אני ללכת ברגל כמוך. סוליותיך הן כל כך דקות, עד שוודאי תהיינה קרועות לגמרי עוד בטרם תגיע לצפון־אוקלנד.

— בבית יש לי זוג נעלים טובות מאלו, — ענה מרטין.

— שמא תבוא אלינו מחר לארוחת־הצהרים? — הציעה פתאום. — מיסטר היגינבותם לא יהיה בבית, נוסע הוא לסן־ליאנדרו לרגל עסקיו.

מרטין סרב בתנועת ראש, אבל לא הצליח לעצור בעד מבט־הזאב הרעב שהבריק בעיניו לשמע ארוחה משביעה.

— מרטין, הרי אין לך פרוטה בכיסך, ומפני כך אתה הולך ברגל! טיול! — היא התאמצה לנשוף בהבעת בוז, אך יכלה רק להתנשם כמתוך בכיה. — המתין נא, הבה ואראה!

היא פשפשה בארנקה, הוציאה משם מטבע של חמשה דולרים ותחבה לתוך כף־ידו של מרטין.

— כמדומני ששכחתי את יום־הולדתך האחרון, — מרטין, — גימגמה במבוכה.

כף־ידו של מרטין נקמצה בכוח ולחצה את מטבע־הזהב שלא מדעת. אבל באותו רגע עצמו הרגיש, שהוא אינו רשאי לקבל את המתנה הזאת, וראה את עצמו נאבק ומפרפר בין שיני הספק. חתיכת־זהב קטנה זו — פירושה היה מזון, חיים ואור לגופו ולמוחו, כוח להמשיך את יצירתו ואולי גם — מי יודע? — לכתוב משהו שיכניס לו כמה וכמה מטבעות־זהב כמותה. מיד קמו בדמיונו שני כתבי־יד — שתי מסות — שגמר זה עתה. הנה הם מונחים שם בחדרו, מתחת לשולחן, על גבי הערמה של כתבי־היד המוחזרים, שלא היו לו עוד בולים בשביל לשלחם מחדש, ועליהם מתנוססים השמות, בכתב־המכונה — „כהני הסוד" ו„עריסת היופי". את שני המאמרים הללו עוד לא שלח לשום מקום, והרי הם שייכים למיטב יצירתו. אילו רק היו לו הבולים הדרושים למשלוחם! אז התעורר בו הבטחון בהצלחה שסופה לבוא, ומתוך בטחון זה, בעל־בריתו של הרעב, שם מרטין בתנועה מהירה את המטבע להוך כיסו.

— אנכי אשיב לך פי־מאה, גרטרוד. — פלט בקול חנוק, והרגיש מכאוב של מחנק בגרונו ולחלוחית־פתע בעיניו. — זכרי את דברי! — קרא, בהתעשתו פתאום. — בטרם תכלה שנה, כעת חיה, ואני אשים בידך

מאה גלילי־זהב כאלה, יודע אני כי אינך מאמינה לי כעת. אין אני מבקש ממך אלא לחכות מעט, ותראי בעיניך.

ואמנם לא האמינה גרטרוד לדבריו, ומשום שלא האמינה באה במבוכה, ולא מצאה מלים, ולכן ענתה:

— יודעת אני, מרטין, כי רעב אתה ללחם. הרי זה בולט וניכר מכל מראך. בוא אלינו לארוחה בכל זמן שתרצה. אני אשלח אליך את אחד הילדים להודיעך, אימתי מיסטר היגינבותם איננו בבית. וחוץ מזה, מרטין...

הוא המתין להמשך דבריה, אף כי ידע בסתר לבו מה כוונתה לומר, כה גלוי וידוע היו לפניו כל מהלך מחשבותיה.

— ...האם אינך סבור, שכבר הגיע הזמן שתמצא לך עבודה?

— כסבורה את שלא אצליח במעשי אני? — שאל.

היא הניעה בראשה בשלילה.

— אין איש מאמין בי, גרטרוד, חוץ ממני בעצמי. — קולו צלצל בעוז מרדני. — אנכי כבר יצרתי כמה וכמה יצירות חשובות, ואם במוקדם או במאוחר — בוא אבוא על שכרי.

— מנין לך שחשובות הן?

— יען כי...

המלים נעתקו מפיו, בעוד שכל שדה־הספרות למלוא רחבו, וכל תולדות הספרות זעו במחשבתו ונגולו לפניו והוכיחו לו, כי אך לשוא ינסה לבאר לה את טעמי אמונתו.

— יען כי טובות הן מתשעים ותשע אחוזים למאה מכל מה שמפרסמים ב„מגזינים".

— הלואי, מרטין, והיית שומע בקול השכל, — ענתה בשפה רפה, אך מתוך אמונה שלמה, שהיא יודעת היטב מה שחסר לו והיא צודקת בעצתה הטובה, — הלואי והיית שומע בקול השכל! ומחר בוא־נא לארוחת־הצהרים.

מרטין עזר לאחותו לעלות אל קרון הטרם, ומיד רץ אל לשכת־הדואר והוציא שלושה מן החמשה לבולים. לפנות ערב באותו יום, בלכתו לבית מורז, סר אל לשכת הדואר ומסר שם מספר גדול של מעטפות־משלוח כבדות וארוכות, שצריך היה להדביק עליהן את כל הבולים שקנה בבוקר, חוץ משלושה בני שני סנטים.

אותו ערב היה רב־תוצאות בשביל מרטין, יען כי אחרי הסעודה נפגש בבית מורז עם רוס בריסנדן. מרטין לא ידע כיצד נקלע הלז לבית רות, מי מבני הבית היה ידידו, או מי מן המכירים הכניסו שמה. הוא לא

שאל את רוח לטיבו של הזר. בריסנדן עשה עליו רושם של איש לקוי במיעוט־דם ובמיעוט שכל, ועד מהרה שכח אותו ולא זכרו.

כעבור שעה החליט, שבריסנדן הוא גם חסר־נימוס, אם לשפוט על פי התנהגותו; כאדם העושה בתוך שלו טלטל את עצמו מחדר להדר והיה מסתכל בתמונות שעל הקיר, מעלעל ומתעמק בתוך הספרים וכתבי־העת שמצא על השולחן או שהוציא מתוך המדפים. ואף כי היה אורח בבית זר, התבודד לבסוף לגמרי בתוך כל החבורה, התפרקד לו בכורסה רחבת־ידים והשתקע בקריאה בתוך איזה קונטרס צנום שהוציא מתוך כיסו. אגב קריאה היה מעביר פעם בפעם את אצבעותיו בתוך שערותיו, שלא מדעת בתנועה של ליטוף. מרטין לא יסף לשים לב אליו במשך אותו ערב, חוץ מפעם אחת, כשראהו משוחח ברוב מהתלות וברוב הצלחה ונשיאת־חן עם אחדות מהנשים הצעירות.

והנה קרה מקרהו של מרטין, בשובו הביתה, להזדמן שנית עם בריסנדן בדרך רדתם אל הרחוב.

— האתה הוא זה, אדוני? — אמר מרטין.

הלז הוציא מפיו, בתשובה, מין נהימה חורקת בלתי־ידידותית, אבל זז הצידה, כדי לפנות מקום למרטין ההולך. מרטין לא הוסיף לנסות אליו דברים, והם הלכו יחד דרך רובעים אחדים בשתיקה גמורה.

— נאד גבוה זקן זה!

מרטין נפתע מן הקריאה הפתאומית והנמרצת הלזו. הדבר הצחיק אותו, ובאותה שעה עצמה השניא עליו עוד יותר את הזר.

— למה אתה הולך לבית שכזה? — שאל הלז את מרטין, אחרי עברם יחד בשתיקה עוד רובע אחד.

— ואתה אדוני — למה זה? — ענה מרטין אף הוא בשאלה.

— חי נפשי, אינני יודע! — השיב בריסנדן, — על כל פנים, זאת לי קלקלתי הראשונה. יש עשרים וארבע שעות בכל יום, וצריך לבלותן איך שהוא. בוא ונקח מעט משקה!

— מוכן ומזומן, — ענה מרטין.

בן רגע התפלא והתחרט על שקיבל את ההזמנה בבהירות וברצון כזה. בביתו חיכו לו כמה שעות של מלאכת־כתיבה בשביל העתונים, בטרם יעלה על מיטתו, ואחר שכבו במיטה חיכה לו כרך של מדע, שעליו לסיים קודם שימשיך לקרוא עוד באבטוביאוגרפיה של הרברט ספנסר, שהיתה בעיניו מלאה ענין וטובה מעשרה רומנים. למה זה יבזבז את זמנו בחברת האיש הזה שאיננו כלבבו כלל?

ברם, לא בריסנדן האיש ולא המשקה משכו אותו, אלא ביחוד כל הקשור בלגימת היי״ש — האור הבהיר, המראות המבריקים, שורת־

הכוסות המתנוצצת, פני האנשים החמים והלוהטים, וקולות־אנוש הומים ומצלצלים. כן, זה הדבר. קולות־אנוש, קול בני אדם אופטימסטיים, בני אדם יודעי הצלחה ומוציאי כספם על יי״ש, מעשה גברים בעמם. הבדידות היא שהציקה לו, שהיתה למשא עליו, בגללה נאחז בהזמנה זו, כדג בחכה. כעת ששתה עם דז׳ו, בחמי שללי, לא נכנס מרטין לבית־מרזח ולא בא יי״ש אל פיו, חוץ מן הלגימה שלקח יחד עם בעל־המכולת הפורטוגיזי. עייפות המוח איננה מעוררת את התאווה ליין במידה שמעוררת אותה העייפות הגופנית, ולפיכך לא היה מרטין חש צורך בכוהל. ואולם ברגע זה השתוקק למשקה — או, יותר נכון, למקום שם המשקה מעורר את האנשים לבקשו להם, כדי לשמח את לבבם. ואכן מקום כזה היה „גרוטו״ והוא ובריסנדן התיישבו בתוך כורסאות־עור רחבות ושתו ויסקי סקוטי מהול במי־סודה.

הם שוחחו. השיחה נסבה על עניינים שונים, והם היו מזמינים, פעם בריסנדן ופעם מרטין, ויסקי בסודה. מרטין, שהיה בעצמו גיבור לשתות יין במידה בלתי־רגילה, התפלא על יכולת השתיה של חברו ועל כמות המשקה שהיה מריק אל קרבו, ומפרק לפרק נסבה התפעלותו על הדברים אשר הלז השמיע. לא עברו רגעים מרובים, ומרטין נוכח לדעת, שבריסנדן הוא „כל־בו״ מלא וגדוש ידיעות והחליט שלפניו האיש המשכיל השני אשר פגש מעודו. ויחד עם זה הרגיש, שלבריסנדן יש מה שחסר לפרופסור קולדויל, והוא — המאור הפנימי, אש הנפש: החדירה והתפיסה המשולה לברק, שהראתה לו את פנימיות הדברים, והחופש המשולהב של הגאוניות. שפתותיו נטפו שפה חמה ודברים חיים. שפתים דקות אלו הלמו וחתכו כגלילי־מכונה משפטים גוהרים ונוקבים, את אותן שפתים עצמן, בהתקמצן ברוך של ליטופים מסביב להברות שהשמיעו, היו מלבישות בלבוש־צורה רך ונעים דברים דקים כריח ניחוח, היו מביעות אמרות־זוהר ערבות על הגדולה ואור שבעת הימים, על קסמי יופי ועבודת היופי הקדושה, אמרות צרופות, שסוד החיים ועומק רזיהם השתקף בהן; ושוב נהפכו השפתים הדקות לשופר יודע־תרועה המשמיע ברמה את סערת מלחמת הקוסמוס ואת שאונה והמונה, במשפטים בהירים ומצלצלים ככסף הטהור ומאירים כערבות שמי־הכוכבים, משפטים שהיו כעין קיצור מסקנות־המדע האחרונות. ואף על פי כן בטאו משהו יותר מזה ולמעלה מזה: היו אלו דברי משורר המביע את האמת אשר למעלה מן העולם הנגלה, שאינה נתפסת ושאין לה תואר־ביטוי במלים, והמתבטאת בכל זאת — ראה זה פלא! — בצירופי מלים רגילות ומודעות, צירופים חדשים ודקים, כמעט בלתי־נתפסים, שהמשורר לבדו יודע את סודם. בזכות מתת־חזון נפלאה שבו, מסוגל היה האיש להביט אל מעבר לקצוי המציאות ולגבול

הממשי ולראות את אשר לא ניתן לספר במלים, ובכל זאת, בתתו פשר חדש למלים הנושנות על ידי קסמי־לשון יקרים מפז, הביא לנפשו המשכלת של מרטין את בשורת האמת הסתומה לנפשות אחרות.

מרטין שכח עד מהרה את הרושם השלילי הרע שבריסנדן עשה עליו. הוא ראה לפניו התגשמות של מיטב הערכים שהספרים יכלו לתת. הוא ראה לפניו שכל חי בצורת אדם, שעליו לשאת אליו את עיניו כאל בן־עליון. עפר אני תחת כפות רגליך, היה חוזר ואומר בלבו.

— נראה הדבר שעסקת בתלמוד ביולוגיה, — אמר אל בריסנדן, כרומז לענין חשוב.

לתמהונו הרב, הניע בריסנדן בראשו בשלילה.

— אבל הרי מביע אתה אמיתות כאלו, שרק הביולוגיה עמדה עליהן, — ענה מרטין, וראה שבריסנדן מביט עליו בתמהון, — מסקנותיך מתאימות אל ספרי־הביולוגיה שקראת אותם בודאי.

— נעים לי לשמוע את זאת, — השיב בריסנדן. — אם בעזרת מעט המדע שטעמתי בקצה המזלג יכול אני להגיע בקפיצת־הדרך אל האמת — מה טוב! מה שנוגע לי בעצמי, אינני מתעניין מעולם לדעת, אם צדקתי ואם לא. בין כך ובין כך אין לזה כל חשיבות. האדם לא יוכל לעולם לדעת את האמת המוחלטת.

— אם כן, תלמידו של ספנסר הנך? — קרא מרטין כמנצח.

— לא קראתי בו מאז הייתי נער, וגם אז לא קראתי אלא את „החנוך" שלו.

— הלואי ויכולתי אף אני לרכוש לי דעת בקלות כזאת, — קרא מרטין פתאום כעבור חצי־שעה, אחרי שעמד בפרוטרוט על רכוש ידיעותיו המדעיות של בריסנדן. — אתה הנך דוגמטיקן טיפוסי, וזהו הפלא שבדבר. אתה מגיע בדרך דוגמטית אל העובדות האחרונות, שהמדע יכול לעמוד עליהן ולבססן רק בדרך מחשבה אינדוקטיבית. הדרך קופצת לך מראש אל המסקנות הנכונות, ואתה מקצר לך את הדרך אל האמת כאחד הרוחות. אתה מוצא את דרכך במהירות האור ועובר אותה באיזה אופן שלמעלה מן השכל.

— כן, לא מעט צרות סבלתי בגלל זה מידי האב יוסף והאח דוטטון, — ענה בריסנדן. — לא, לא, אין לי כל שייכות לזה, — הוסיף במהירות, — לא היה זה אלא מקרה לאשרי, כי שלחו אותי לבית־ספר קתולי להתחנך שם. ומהיכן שאבת אתה את ידיעותיך?

ומרטין סיפר לו על אודות עצמו ובאותו זמן התחקה על טיב בן־שיחתו והתבונן אל פניו האציליים, המארכים ודצנומים, אל כתפיו

הכפופות ואפילו אל מעילו המונח על הכסא הסמוך, שכיסיו היו מפושקים וממולאים ספרים עד למעלה מפיהם. פניו של בריסנדן וכפות־ידיו הדקות והמארכות היו שזופות־משמש — שזופות יותר מדי, לפי דעתו של מרטין. הדבר הזה הטריד את מחשבתו של מרטין. ברור היה למדי, שבריסנדן אינו שייך לסוג האנשים המבלים את רוב זמנם מחוץ־לכתלי ביתם. אם כן, כיצד נשזף כל כך על ידי החמה? משהו בלתי־רגיל, מיוהד וחשוב קשור בעיין העור השזוף הזה, הרהר מרטין, בשובו לחקור ולהתבונן ברשמי הפנים הצרים של בריסנדן, בעצמות־הלחיים הבולטות ומשקעי־הלסת העמוקים ובאף־הנשר הדק להפליא. חוטם עדין כזה לא ראה מרטין מימיו. עיניו של בריסנדן, על פי צורתן וגדלן, לא הצטיינו במאומה. הן לא היו לא גדולות ולא קטנות יתר על המידה, וצבען היה צבע חום בלתי־מסויים. ואולם בתוכן לחשה מין אש, או יותר נכון, — ארב מין ביטוי משונה, ביטוי של שניות וסתירה מופלאה. העינים הללו המתגרות וקוראות למלחמה, בלתי־נכנעות ואפילו קשות עד כדי אכזריות, עוררו משום־מה גם רחמנות באותה שעה עצמה. מרטין תפש את עצמו, שרגש של חמלה מתעורר בלבו אל בריסנדן, מבלי שידע על שום מה. ברם, עד מהרה נודע לו הדבר.

— הרי אני חולה־ריאות, — העיר בריסנדן כלאחר־יד, כעבור שעה קלה, לאחר שסיפר, כי שב זה לא כבר מאריזונה. — בליתי שם שנים אחדות, לשם האקלים.

— האינך מפחד עכשיו מפני האקלים שבכאן?

— מפחד?

בריסנדן חזר על המלה הזאת בלי הטעמה יתרה ומיוחדת, ואולם מרטין ראה ברור בפניו הנזיריים של בן־שיחתו, שהלז איננו מפחד מפני שום דבר בעולם. עיניו של בריסנדן נעצמו לחצאין, עד שהיו דומות לעיני־הנשר, ומרטין כמעט שעצר את נשימתו, בראותו לפניו את חרטום־הנשר בעל הנחירים המתרחבים, את הפרצוף הנועז, השליט, המלא עצה וגבורה. „נהדר!" אמר מרטין בלבו, ורעד עבר בדמו. אז קרא בעל פה:

אָכֵן יַצְלִיף הַזְּמַן שִׁבְטוֹ עַל קָדְקֳדִי
רֹאשִׁי פֶּצַע וְחַבּוּרָה אַךְ הוּא לֹא שַׁח מֵעוֹדִי!

— אוהב אתה כנראה את שירי הנלי, — העיר בריסנדן, והבעת פניו נשתנתה מיד לארשת חיבה יתרה ורוך מרובה. אמנם כן אחרת לא יכולתי לקוות ממך. הה! הנלי... נפש יקרה. בין החרזנים של זמננו — חרזני המגזינים — הוא עמד לבדו כלודי בין סריסים.

— אינך מחבב ביותר את המגזינים? — שאל מרטין בלשון רכה.

— ואתה? השיב לו בריסנדן בשאגת טרוף, עד שמרטין נבהל ונרתע לאחור.

— אני... אני... כותב, או, יותר נכון, מנסה לכתוב בשביל המזינים, — ענה מרטין בגימגום.

— כך, זה יותר טוב, — נתרכך בריסנדן ואמר. — אתה מנסה לכתוב, אבל אין הדבר עולה בידך. אנכי מכבד את כשרונך ומתפעל ממנו. אני יודע, מה אתה כותב. יכול אני לראות זאת מבלי להביט בכתב־ידך. הללו יש בהם יסוד אחד הסוגר בפניהם את הדרך אל המגזינים. יש בהם כליות ולב, והמגזינים אין להם צורך באברים כאלה. מה שנחוץ להם, זה דומן ופרש, וסהדי במרומים! הם מוצאים את מבוקשם. אבל לא אצלך!

— אנכי לא התרוממתי עדיין מעל למדרגת המלאכה הפשוטה, — ענה מרטין.

— להיפך, — בריסנדן הפסיק מדבורו ושם את עיניו שלא בצניעות על סימני העניות החיצוניים של מרטין, החל מן העניבה הבלה והצוארון הפגום כפצירה־פים וגומר בשרוולים המבריקים מרוב שימוש, וסיים בהסתכלו בלחייו הרזות והשקועות של זה. — להיפך, המלאכה הפשוטה היא ממך והלאה, כל כך גבוהה ממך, עד שאין לך תקוה להגיע אליה לעולם. אמור־נא, ידידי, הרי ודאי תעלב, אם אבקש אותך לאכול משהו!

פניו של מרטין בערו מן הדם שפרץ לתוכם, ובריסנדן צחק צחוק של נצחון.

— איש שבע איננו נעלב מהזמנה כזאת, — הוסיף.

— אתה שד משחת! — קרא מרטין בהתרגזות.

— הרי מכל מקום לא הזמנתיך.

— לא העזת.

— אה, אינני יודע אם כך הדבר. על כל פנים הריני מזמין אותך עכשיו.

בריסנדן קם לחצאין מכסאו תוך כדי דיבורו, כאילו היתה כונתו באמת ללכת מכאן אל הרסטורן.

אגרופיו של מרטין נתכוצו, ודמו הלם ברקותיו.

— „חיים יאכלמו! חיים יאכלמו!" — קרא בריסנדן, בחקותו את קריאותיו של אוכל־נחשים מפורסם במקומותיהם.

— אותך ודאי שאני יכול לאכול חיים, — ענה מרטין ואמר, בהביטו בעזות אל מראהו החלוש, אכול־המחלה, של איש שיחתו.

— אלא שאינך כדאי לכך.

— להפך, אלא משום שהעניין עצמו אינו כדאי. — הוא פרץ בצחוק לבבי ותמים. — אני מודה ומתודה, בריסנדן, עשיתני לשוטה.

אין שום דבר בלתי־טבעי, ומה גם מביש, בזה שאני רעב ללחם ושאותה הרגשת בזה. רואה אתה, אנכי צוחק למוסר המותנה הפעוט של העדר, ואף על פי כן, די היה שתבוא אתה ותשמיע מלת־אמת חריפה אחת, ומיד אני שב ונעשה עבד של המוסר הפעוט ההוא.

— אתה נעלבת, — אישר בריסנדן.

— אמנם, כך היה לפני רגע. המשפט הקדום, מורשת ימי־הנעורים, כידוע לך. אז למדתי דברים כאלה, והנה הם מתערבבים כעת לתוך מה שלמדתי מחדש ומורידים את ערכו. אלה הם הרפאים שבמסתרי נפשי.

— מן הסתם סגרת בעדם דלת ובריח.

— ודאי כך עשיתי.

— בטח?

— בטח!

— אם כן, הבה ונלך לטעום משהו.

— תנני לשלם, — ענה מרטין ואמר, בנסותו לשלם בעד הויסקי־סודה האחרון בשיורי המעות שנותרו לו משני הדולרים. אבל בריסנדן הכריח את המלצר לשים את המעות חזרה על השולחן.

מרטין שם את הכסף בכיסו, מתוך העויה של אי־רצון, וחש רגע אחד את מגע־החיבה של יד בריסנדן על כתפו.

32

ממחרת היום, אחרי הצהרים, גרם בקורו של אורח חדש אצל מרטין התרגשות רבה למריה האלמנה. ואולם הפעם לא אבדו עשתונותיה והיא הושיבה את בריסנדן באולם־האורחים המפואר שלה.

— אני תקוה, שדבר בואי אינו למורת רוח לך, — החל בריסנדן

— חס ושלום: להיפך, — ענה מרטין, בלחצו את יד האורח, וברמזו לו על הכסא היחיד, בעוד שהוא עצמו ישב על קצה המטה. — אך כיצד נודע לך מקום מגורי?

— שאלתי בטלפון בבית מורז. מיס מורז ענתה לי, והנה אני כאן.

הוא משך והוציא מכיס מעילו חוברת צנומה והשליך אותה על השולחן.

— הנה ספר, שכתב משורר. קרא בו והשאירו לעצמך.

מרטין ניסה לסרב לקבל את המתנה, אך בריסנדן ענה:

— למה לי ספרים? הבוקר היה לי עוד פעם פרץ־דם. יש לך ייש? כמובן, לא. חכה רגע.

והוא קם ונעלם. מרטין הסתכל בדמותו הארוכה, כשהיא יורדת במעלות אל הרחוב, וכשבריסנדן פנה כדי לסגור אחריו את השער, ראה במכאוב־לב את כתפיו של זה, שהיו פעם רחבות ועתה נתכווצו מעל לחרבות חזהו השקוע. מרטין הכין שני גביעים והשתקע בקריאת ספר השירים, הקובץ האחרון של הנרי ווגאן מרלוא.

— סקוטי אין, — הודיע בריסנדן בשובו. הקבצן הזה מוכר רק יי״ש אמריקאי, ומזה הבאתי רבע ההין.

— אני אשלח את אחד הילדים להביא לימונים, ונעשה לנו גרוג, — הציע מרטין. — מעניין היה לדעת, כמה יכול ספר כזה להכניס לו למרלוא? — המשיך, בנטלו בידו האחת את החוברת.

— כחמשים דולר, — סבר בריסנדן, — אף כי מסופקני אם הגיע עד כדי כך, ובכל אופן טוב שנמצא מו״ל שסיכן את כספו להוציא ספר כזה.

— אם כן אין משורר יכול לחיות על שיריו? — קולו של מרטין ופניו גם יחד הביעו אכזבתו.

— ודאי שלא! איזה שוטה יקווה לזה? על חרזנות — אפשר לחיות. הנה למשל ברוס וסדז׳ביק והגברת וירגיניה ספרינג. מצבם טוב מאוד. אבל שירה... היודע אתה כיצד ווגאן מרלוא מוצא את לחמו? מורה הוא בפנסילבניה בבית־אולפנא לנערים נחשלים בבחינות, ומכל מדורי הגיהינום הפרטיים, מנת־הלק כזאת היא הרעה ביותר. לא הייתי עושה עמו חליפין, ואפילו אם אני מרוויח על ידי כך חמשים שנות־חיים. והרי יצירתו מזהירה בין מלאכת החרזנים שבימינו כאבן־אודם בין זנבות־גזר ומה כותבים עליו המבקרים? ארורים יהיו, כל אלה פעוטי הלב והמוח! —

— יותר מדי נכתב בידי אנשים שאינם יודעים לכתוב — על אודות אלה היודעים לכתוב! — העיר מרטין מצידו. — למשל, נבהלתי ונשתוממתי לראות כמה דברי־הבאי נכתבו על סטיבנסון ויצירתו!

— עיטי־פגר! — חרק בריסנדן את שיניו. — כן, זוכר אני זרע מרעים זה — כיצד סבוהו גם סבבוהו ונקרו אותו בחרטומיהם בעבור „מכתב אבא דאמיין״, כיצד ניתחו, שקלו, חיטטו...

— מדדוהו באמת־המידה של דקדוקי־עניות שלהם, — הוסיף מרטין.

— באמת כך! יפה אמרת! הם מעלים גרה ורירם נוזל ומטנף את האמיתי, את היפה, את הטוב, ולבסוף הם מטפחים לו למשורר על גבו,

כלומר „יפה דרשת", משל לכלב שמצא חן בעיני בעליו. פפוי! „עדת עורבים צורחים", קרא אותם ריצ'רד רילף בליל מותו.

— והם מנקרים בכוכבים כתרנגול באשפה, — תמך בו מרטין בחום־לבב, ושולחים את חרטומם אהרי מחשבת־הגאון העפה כמיטאור. אנכי כתבתי פעם רשימה עליהם על המבקרים, או, יותר נכון — על הרצנזנטים.

— הראה־נא לי, בבקשה, — אמר בריסנדן בהתעוררות.

מרטין הוציא מערמת כתבי־היד העתקת־מכונה של מאמרו „אבק כוכבים", ובריסנדן שכח לשתות את משקהו והיה קורא וצוחק ומשפשף את ידיו.

— רואה אני בך, — אמר ככלותו לקרוא, — שאתה בעצמך הנך גרגיר של אבק כוכבים, שנפל לתוך עולם של ננסים עוורים שטחו עיניהם מראות. מובטחני, שהמגזין הראשון ששלחת אליו את המאמר הזה השיב את פניך בחרפה.

מרטין פשפש בפנקסו.

— עשרים ושבע מערכות סרבו להדפיסו.

בריסנדן רצה לצחוק בקול רם ועליז, אך תחת זה תקפהו השיעול.

— שמע־נא, הרי אי־אפשר שלא ניסית לכתוב שירים, — אמר בריסנדן כשהרפה ממנו השיעול. — הראה־נא לי אותם.

— אך אל נא תקרא אותם כעת, — ביקש מרטין. — חפץ אני לשוחח אתך. אני אצרור לך אותם בצרור, ותוכל לקחתם אתך הביתה.

בריסנדן הלך מאתו ותחת בית־שחיו „מחזור האהבה", ו„הגינפי והפנינה". ממחרת היום שב, ומיד בפתחו את הדלת קרא:

— הבה לי עוד!

בריסנדן הגיד למרטין לא רק שהוא, מרטין, משורר הנהו, אלא גם שהוא עצמו, בריסנדן, משורר הוא. יצירות בריסנדן עשו רושם עצום על מרטין, והוא השתומם שבריסנדן לא עשה שום נסיון לפרסם אותן.

— תבוא מגפה על כל בתי־המערכת שלהם! — ענה בריסנדן, כשמרטין הציע לו להשתדל ולבקש מו"ל למענו. — אהוב את היופי למענו ולשמו, והנח לו למכתב־העתי. שוב אל ספינותיך ואל ימך, מרטין עדן, עצתי נאמנה לך! מה לך פה בכרכים המזוהמים והרקובים של בני־האדם החולנים? אתה שוחט את עצמך כל יום שאתה מבזבז ביניהם ומנסה להזנות את היופי לפי דרישות מלכות־המגזינים. מה היה הדבר, שאמרת לי זה לא כבר? אה, כן: „האדם, האחרון שבדברים המדומים". ובכן, למה לך, „האחרון שבדברים המדומים", הפרסום והתהלה? מה תעשה בה, בתהלה? אם תשיגנה, והיה לך כרעל וכרקב בעצמותיך. אתה הנך איש יותר מדי פשוט ושלם, יותר מדי טבעי ויותר מדי שכלי, באבונה,

מלהסתכל בהבלים כאלה ולהיות מאושר בהם! אני תקוה שלא תמכור לעולם אפילו שורה אחת מיצירותיך למכתב עתי. היופי הוא אדון־עולם יחיד שראוי לעבדו; עבוד לו ויקח אופל את ההמון. ההצלחה! מה זאת הצלחה, אם לא מה שיש כבר בסונט על סטיבנסון שכתבת, העולה על שירו של הנלי לסטיבנסון, מה שיש „במחזור האהבה" ובאותם „שירי הים" ששרת? הלא השמחה האמיתית אינה כלל בזה שאתה מצליח בעשותך משהו, כי אם בזה שאתה עושה אותו, בעצם העשיה! לא אאמין כי תדבר! אנכי יודע את הדבר. אף אתה יודע. היופי פוצע את האדם פצע אנוש. הוא מוריש לו לאדם מכאוב שלא יחדל לעולם, ענות שאין לה נחמה, כווי אש אוכלת. למה לך לטפל במכתבי־העת? יהי נא היופי מטרתך היחידה. למה להפוך את היופי לזהב, לצקת אותו למטבעות? אך בין כך ובין כך, הרי לא תוכל לעשות זאת, לחנם אפוא אני מתרגש כל כך. יכול אתה לחפש במגזינים, להפוך בהם ולהפוך בהם אלף שנה, ולא תמצא בהם שום דבר אשר ישווה לשורה אחת של קיטס הנח להם לתהלה ולכסף, לך מחר והרשם לספן באחת הספינות והפליגה שוב בים!

— לא למען התהלה, כי אם למען האהבה — צחק מרטין וענה — בעולמך אתה אין, כנראה מקום לאהבה, בעולמי אני היופי הוא עבדה של האהבה.

בריסנדן הביט בו בחמלה ובהתפעלות גם יחד.

— אתה כל כך צעיר, מרטין, בחור שלי, כל כך צעיר! אתה תגביה עוף, אבל כנפיך הן דקות מן הדקות, ואבק הצבעים שעליהם ענוג ויפהפה. אל נא תתן להן להצרב. אבל, כמובן, הרי הן כבר נצרבו. היה צורך שתבוא איזו שמלת־אשה נערצה, כדי שתכתוב את „מחזור האהבה", וזוהי החרפה שבדבר!

— שירי מעריצים לא את שמלת־האשה בלבד, אלא גם את האהבה, — ענה מרטין וצחק.

— זהו ההגיון של השגעון, — השיב בריסנדן. — אף אני, בשקעי בהזיות החשיש, דברתי כך אל לבי, לאמור, אמת היא ולא שכרון. אבל הזהר והזהר לך: הכרכים הבורגניים הללו יהרגוך נפש! הביטה וראה את מאורת הרוכלים, מקום שם נפגשנו בראשונה. אפילו מק ורקב אי־אפשר לקרוא אותם. באויר כזה אי־אפשר להשאר בריא, זהו אויר משפיל. אין ביניהם אף איש ואף אשה שיתנערו מן השפלות; כולם קיבות חיות, ויצרי המעמד השליט מושלים בהם, למלא את תיאבונם לחכמה ולמלאכת מחשבת...

בריסנדן נשתתק פתאום והסתכל במרטין. לאור הברקה במוחו ראה

פתאום את פתרון המצב לאמתו. הבעת פניו נשתנתה והראתה שהוא נבהל ומשתומם.

— ואת „מחזור האהבה" המחריד כתבת לה — לנקבה חוורת ונובלת זו!?

בן רגע תפשה יד־ימינו של מרטין את צווארו של בריסנדן כמו בצבת וטלטלתו בכוח ובחימה רבה, עד שנקשו שיניו זו לזו. אבל כאשר הביט מרטין לתוך עיניו של זה, לא ראה בהם שום סימני פחד — אלא שד ליצן וסקרן שארב שם. מרטין זכר את אשר הוא עושה, ובהרפותו מצווארו של בריסנדן הטיל אותו על המיטה לארכה, ככלי אין חפץ בו.

משך רגע היה בריסנדן מתנשם ושואף אויר, ואחר פרץ בצחוק.

— אילו חבטתני עוד מעט, עד כדי יציאת נשמה, כי אז היטבת לעשות עמי, והייתי אסיר תודה לך לנצח־נצחים, — ענה ואמר.

— עצבי מתוחים עד המדרגה האחרונה בימים האלה, — התנצל מרטין — מקוה אני שלא עשיתי לך רעה. הבה ואמזוג לך גרוג חדש.

— יוני צעיר שכמותך! — המשיך בריסנדן. — משתאה אני לדעת, המתגאה אתה בגופך ובחילך זה. גבר אלים אתה, כמו כפיר או גור־אריה. מילא, מחיר רב תשלם בעד כחך הרב הזה.

— מה כונתך? — שאל מרטין בסקרנות, בהושיטו לו את הכוס המזוגה. — קח, הריקה אל תוכך והיה בחור טוב!

— בגלל... — בריסנדן לגם מן הגרוג שטעמו ערב לחכו, והצטחק.

— בגלל הנשים. עתידות הן להטריד אותך עד יום מותך, כאשר הטרידוך ודאי עד היום, אם אינני שוגה כתינוק בן יומו. שמע נא, אפוא, אין מועיל בזה שאתה חונק את גרוני; מוכרח אני להגיד לך את אשר עם לבי, ויהי מה! אין זאת כי אם אהבה ראשונה היא לך. התפעלות של עגל. ואולם — למען היופי! — בפעם השניה השתדל להראות טוב־טעם יותר! מה תתן ומה תוסיף לך בת־בורגנים תחת השמים! הנח להללו ובחר לך אשת לפידות גדולה ומעונגה, הצוחקת לחיים ולועגת למות ויודעת לאהוב כל עוד אפשר. יש בעולם נשים כאלו, והן עלולות לאהוב אותך ביתר שאת מאשר תוצרת מוגת־לב של חיי בורגנים חוסים בצל.

— מוגת־לב — בקש מרטין למחות כנגדו.

— אמנם כן, מוגת לב — המהגה ומצפצפת דקדוקי־עניות מוסריים, מצות אנשים מלומדה, ומפחדת לחיות את החיים. בנות־הבורגנים הללו תאהבנה אותך, אבל את דקדוקי העניות המוסריים תאהבנה יותר. מה שנחוץ לך הוא הזלזול הנהדר בחיים, קלות הראש המפוארת. לך נחוצות הנשמות הגדולות בנות־החורין, פרפרי־הענק הלוהטים, ולא העש האפור. הה, אתה תיעף גם מהן, מכל מין הנקבה, אם להותך תשאר בחיים.

אבל אתה לא תשאר בחיים. אינך רוצה לשוב אל ימך ואל ספינותיך, לכך תשרך את דרכך כאן במאורת־הכרכים המאררות והמרקיבות עד אשר יבוא רקב בעצמותיך. אז תמות.

— יכול אתה לקרוא תוכחות באזני ככל אות נפשך, אבל את דעתי לא תשנה — ענה מרטין — הרי סוף כל סוף חכמתך אינה אלא חכמת המזג אשר לך, וחכמת המזג שלי אף היא צודקת כחכמתך.

הם נפלגו בדעותיהם על אודות האהבה ומכתבי־העת, ועל הרבה ענינים אחרים, אבל מחבבים היו זה את זה חבה יתרה, ומצדו של מרטין היו לרגש הזה שרשים עמוקים. מדי יום ביומו היו מזדמנים יחד, ולו רק למשך השעה שבריסנדן היה מבלה בחדרו המחניק של מרטין. בריסנדן היה מביא אתו תמיד רבע־הין ויסקי, וכשנזדמן להם לסעוד יחד באחד מבתי־האוכל שבעיר, היה הלז גומע ויסקי בסודה בלי חשך במשך כל האכילה. בריסנדן היה תמיד משלם בעד שניהם, והודות לו, טעם מרטין מתענוגות האכילה המעודנת, שתה בפעם הראשונה יין־שמפניה ויין־הריינוס.

אבל בריסנדן נשאר תמיד חידה בעיניו. על אף מראהו הנזירי ודמו החולה, היה האיש בעל־תאוה בגלוי. הוא לא פחד מפני המות, בהתיחסו במרירות ובלעג ציני לכל גלויי החיים, ובכל זאת, עם שהיה איש ההולך למות, אהב את החיים לכל פרטי פרטיהם, תשוקה עזה דומה לשגעון היתה בו לחיות, לחוש את רטט החיים, „להתפלש בארבע האמות של העפר הקוסמי שממנו לוקח", כפי שאמר פעם בעצמו. הוא היה משפיק בסמי־שכרון שונים ועשה כמה מעשים משונים וזרים, בחפשו לו רטט חדש של תענוגות דקים והרגשות חריפות. הוא ספר למרטין שפעם אחת התענה בצמא שלשה ימים מרצונו הטוב, כדי להרגיש את התענוג החריף — לרוות צמאון כזה!

מרטין לא ידע לעולם מי הוא בריסנדן זה ומה הוא. הוא היה איש בלי עבר, שעתידו הנשקף לו לאין מפלט הוא הקבר, וההווה שלו לא היה אלא קדחת חיים מרה.

33

מרטין נגף יותר ויותר במלחמתו הקשה. כל כמה שהיה מקמץ וחושך אוכל מפיו, לא הספיקו רוחיו הנצערים ממלאכת־הכתיבה העתונאית לשאת בד בבד עם הוצאותיו. ימי־החג היו ממשמשים ובאים. וחליפתו השחורה היתה נתונה בעבוט. והוא לא יכול להענות להזמנתה של משפחת מורז לסעוד בביתם. רות לא היתה מרוצה מן הטעם שבגללו עתיד היה מקומו להפקד, ואף הוא עצמו היה קרוב ליאוש. אז הגיד לה, כי בוא יבוא, בכל זאת; הוא ילך לסן־פרנציסקו, אל מערכת ה„טראנס־קונטיננטל", ויתבע את חמשת הדולרים המגיעים לו ממנה, ובכסף זה יפדה את חליפתו.

בבוקר לוה עשרה סנט מאת מריה. מעדיף היה ללוותם מאת בריסנדן, אך איש־החידות הלזה נעלם. שבועים עברו מעת שמרטין נפגש עמו באחרונה, ולחנם הוגיע את מוחו למצוא את פשר הדבר, בשאלו את עצמו, אולי העליב את בריסנדן במשהו.

בעשרה סנט אלה נסע מרטין במעברה לסן־פרנציסקו, ובלכתו שם ברחוב־השוק היה מהרהר, מה יעשה אם לא ישיג את הכסף המגיע לו. אזי לא יוכל גם לשוב לאואקלנד, ובסן־פרנציסקו אין לו אף מודע אחד, שממנו יוכל ללוות עוד עשרה סנט.

הדלת של מערכת ה„טראנס־קונטיננטל" היתה פתוחה לחציין. מרטין שלח ידו לפתוח אותה, אך באותו רגע שמע איזה קול רם שקרא בפנים החדר:

— אין זה מעניני, מיסטר פורד (פורד היה שם העורך, כפי שידע מרטין מתוך חליפת המכתבים). השאלה היא, אם מוכן אתה לשלם, או לא? במזומנים, ותיכף ומיד! אינני מתענין לדעת, מה הם סיכוייו של ה„טרנס־קונטיננטל" ומה אתה אומר לעשות בו בשנה הבאה. כל חפצי הוא שתשלם לי שכר עבודתי, ואני מוסר לך מודעה מראש, כי גליון־החג של ה„טראנס־קונטיננטל" לא יראה אור ולא ילך למכבש הדפוס בטרם תשקול את הכסף על ידי. שלום! כשיהיה הכסף בידך, תבוא אלי.

הדלת נהדפה ונפתחה בהמולה, ועל פני מרטין דלק ועבר איש מלא כעס ורתיחה, שחצה את המסדרון באגרופים קמוצים, כשפיו לואט חירופים וגדופים. מרטין החליט לבלי הכנס תיכף ומיד, והתמהמה במסדרון כרבע־השעה, אז פתח את הדלת ונכנס. זה היה רושם חדש

בשבילו. זו לו הפעם הראשונה לבוא למערכת. כנראה לא היה צורך בכרטיסים בלשכה זו, כי הנער המשרת קרא בפשטות אל תוך החדר הסמוך, כי מישהו רוצה לדבר עם מיסטר פורד. הנער פנה ורמז לו למרטין לכת אחריו, והכניסו לתוך הלשכה הפנימית, אל קודש־הקדשים של העורך. הרושם הראשון שמרטין קבל היה אי־סדר, מראה תוהו־ובהו שרר בחדר. אחר ראה איש צעיר למראה, בעל חתימת זקן בלחייו, שישב אל שולחן־הכתיבה והביט בו בסקרנות. מרטין התפלא על שלות־השקט שהביעו פניו. ברור היה, שהמריבה עם המדפיס לא השפיעה אף במקצת על שויון־רוחו.

— אני... אני מרטין עדן, — פתח מרטין. („אני רוצה לקבל את חמשת הדולרים שלי", רוצה היה להוסיף.)

אבל זה היה העורך הראשון, שהיה לו עמו עסק, ובשים אל לב את המצב, לא רצה מרטין להציק לו יותר מדי. לתמהונו הרב קפץ מיסטר פורד ממקומו וקרא:

— האומנם ? האח ! — ובשתי ידיו תפש את כף־ידו של מרטין והתחיל ללחוץ אותה ברוב רגש.

— אינני יכול להביע לך, כמה אני שמח לראות את פניך, מיסטר עדן. כמה פעמים משתאה הייתי לדעת מה מראך.

והוא הושיט את זרועו ואחז במרטין, כאילו רוצה הוא להסתכל בו ממרחק ידוע, והעיף מבט קורן משמחה על חליפתו, חליפת ימות־החול, שהיתה גם חליפתו הגרועה ביותר, קרועה ובלואה עד לבלי יכולת לתקנה עוד, אף כי המכנסים היו מגוהצים ביד חרוצה.

— אבל מודה ומתודה אנכי, שתארתי לי אותך כאיש גדול בשנים הרבה יותר. בספור שלך מורגשת רחבות ועצמה כזאת, יודע אתה, בגרות כזאת ועמקות המחשבה. הספור הזה כתוב להפליא, כתוב ביד אמן. זאת ידעתי, כשאך קראתי את השורות הראשונות שלו. הבה ואספר לך, כיצד קראתי בו ראשונה. אך לא ! תחלה חפץ אני להציג אותך לפני עוזרי.

ומיסטר פורד הוליך אותו, מבלי שפסק פיו מדבורו, אל הלשכה הכללית, ושם הציגהו לפני סגן־העורך, מיסטר וייט, איש קטן, צנום וחלוש שכפות ידיו היו קרות כל כך, כאילו קפא מכפור, ושער־לחיו קלוש ודק כמשי.

— וזהו מיסטר אנדס, מיסטר עדן. מיסטר אנדס הוא מנהל העסקים שלנו.

מרטין נתן שלום לאיש קרח, בעל עינים רצות אנה ואנה, שנראה צעיר מכפי שנותיו, לפי פרצופו, אף על פי שזה היה מכוסה ברובו זקן לבן כשלג, משורק ומטופח יפה. עבודה זו נעשית היתה בכל יום ראשון

ב־טבת על ידי אשתו, והיא שהיתה מגלחת ,לו, יחד עם זה, גם את ערפו.

שלושת האנשים סבו את מרטין, וכולם הגידו לו את שבחו בפניו בבת־אחת ובהתפעלות, עד שנדמה היה לו, כי מתחרים הם במהירות דבורם על פי התערבות.

— ומתפלאים היינו לא אחת למה אינך סר אלינו, — דבר מיסטר וייס.

— לא היה לי כסף להוצאות־הדרך, גר אני מעבר למפרץ, — ענה מרטין בגילוי־לב, בהתכוונו לרמוז להם על הצורך הדוחק שיש לו בכסף המגיע לו.

— ודאי, — אמר אל לבו, — שבלואי הסחבות שעלי מעידים כמאה עדים על הצורך הזה! מפרק לפרק, בכל רגע של כושר, היה מרמז על מטרת בואו. אבל אזני מעריציו אלה היו אטומות משמוע. הם פזרו לו תהלות ותשבחות מלוא חפניהם, ספרו לו מה שחשבו על אודות ספורו, בקראם בו ראשונה ומה חשבו על אודותיו אחר־כך ומה שחשבו נשותיהם ובני־ביתם, אולם לא שמע מפיהם אף רמז קל כי נכונים הם לשלם לו.

— הספרתי לך כיצד קראתי את ספורך בראשונה? — אמר מיסטר פורד. — לא, עוד לא סיפרתי לך. חוזר הייתי ברכבת מניו־יורק, וכשעמדה הרכבת באוגדן הביא הנער־המשרת את הגליון האחרון של ה„טראנס־קונטיננטל" אל תוך הקרון.

— „רבונו של עולם", אמר מרטין בלבו, „זתה נוסע לך בקרוני־פולמן, בעוד שאני מת ברעב שבע ביום ונפשי יוצאת אל המשת הדולרים שאתה חייב לי!" נחשול של כעס הציף את לבו. העול שנעשה לו על ידי ה„טראנס־קונטיננטל" גדל פתאום בעיניו ללא שיעור, כי העיקו עליו כל אותם הירחים הקודרים והקשים של תקוות־שוא, של רעב ומחסור, ורעבונו אף הוא ניעור והתחיל להציק לו, והוא נזכר שעדיין לא אכל כלום מאתמול, וגם אז לא אכל כדי שבעו. לרגע אחד בערה בו חמתו. הבריות הנבזות הללו! הם אינם אפילו שודדים, הם גנבי־כיס. בשקרים והבטחות־שוא הוציאו מידו את ספורו. הרמאים! טוב, אפוא, הוא יראה להם! החלטה עזה גמלה פתאום בלבו לבלי לזוז משם עד שיקבל את כספו. הוא נזכר, שאם לא ישיג את הכסף לא יהיה ביכלתו לשוב לאוקלנד. בהתאמצות־הרצון כלא את רוחו, ואולם הבעת החימה הטורפת שבפניו כבר הספיקה להפחיד את שלשת האנשים ולהביאם במבוכה.

הם התחילו להכביר במלים עוד יותר. מיסטר פורד שב לספר מחדש, כיצד קרא בפעם הראשונה את „צלצול הפעמונים", ומיסטר אנדס השתדל באותו זמן לתאר כיצד התפעלה מן הספור הזה בת־אחותו המשמשת בהוראה באלמדה.

— הבה ואגיד לכם, רבותי, לשם מה באתי הנה, — אמר מרטין לבסוף. — חפץ אני לקבל שכר־סופרים בעד ספור זה, שמצא חן כל כך בעיני כולכם. אם אינני טועה, הבטחתם לשלם בעדו חמשה דולרים לכשיודפס.

פניו של מיסטר פורד הביעו מיד, בכל רשמיהם קלי־התנועה, הסכמה גמורה מתוך שמחה רבה, וכאומר „הנני מוכן ומזומן" שלח את ידו אל כיסו, אך פתאום פנה אל מיסטר אנדס ואמר ששכח את כספו בבית. ברור היה, שהדבר לא מצא חן בעיני מיסטר אנדס, ומרטין ראה את תנועת החלחלה של זרועו, כאילו אמר הלז להגן על כיס־מכנסיו. אז ידע מרטין שכאן הכסף טמון.

— צר לי באמת, — אמר מיסטר אנדס, — אבל זה עתה, לפני שעה קלה, סלקתי למדפיס והוא לקח את כל המזומנים שהיו אתי. שטות היתה מצדי להשאר בלי פרוטה לפורטה, אבל זמן סילוק חשבונו של המדפיס עוד לא הגיע ובקשתו, לעשות עמו חסד ולתת לו דמי־קדימה מיד, באה לנו כחתף.

ושני הג'נטלמנים הביטו כמצפים אל מיסטר וייט, אך הלז רק צחק ומשך בכתפיו. לבו הוא לא הכה אותו, על כל פנים, ולא היה עול בכפיו. הוא נכנס למערכת ה„טראנס־קונטיננטל" על מנת ללמוד את מלאכת העתונאות, ותחת זה עלה בגורלו ללמוד ביחוד עניני־כספים. המערכת היתה חייבת לו שכר ארבעה חדשים, והוא ידע שלמדפיס צריך לשלם לפני שמשלמים לסגן־העורך.

— עסק ביש, מיסטר עדן, שמצאת אותנו בקלקלתנו, — החל מיסטר פורד שוב לסלסל בצחצחות. — אך רישול הוא מצדנו, האמינה לי. אך הבה ואגיד לך את אשר נעשה: מחר בבוקר תהי ראשית מעשנו לשלוח לך המחאה על ידי הדואר. היש לך הכתובת של מיסטר עדן, מיסטר אנדס?

כן, מיסטר אנדס יודע את הכתובת, ומחר בבוקר תהיה ראשית מעשיהם לשלוח לו את ההמחאה על ידי הדואר. ברם, אף כי ידיעתו של מרטין בעסקי בנק והמחאות לא היתה אלא מטושטשת מאוד, לא מצא את הטעם, מפני מה אין הם יכולים לתת לו את השיק עוד היום, כשם שיוכלו לעשות מחר.

— ובכן, נגמר הדבר ונחרץ, מיסטר עדן, אנחנו נשלח לך את השיק מחר, — אמר מיסטר פורד.

— אנכי זקוק לכסף הזה עוד היום, — ענה מרטין בתוקף.

— כמה מצר אני על המקרה הרע הזה — אלמלי באת ביום

אחר! — החל שוב מיסטר פורד בחלקת לשון, אך מיסטר אנדס, שעיניו הרגזניות הביעו את קוצר רוחו, הפסיק אותו:

— מיסטר פורד כבר הסביר לך, אדוני, את המצב לאשורו, — אמר מיסטר אנדס בקפדנות, — ואף אני הסברתי לך. השיק ישולח על ידי הדואר — — —

— אף אני הסברתי, — נכנס מרטין לתוך דבריו, — והסברתי שהכסף נחוץ לי היום.

הוא הרגיש, שדופקו הולם קצת ביתר שאת בעקב הטון הגס של המנהל. והוא נתן בו את עיניו לשמור על צעדיו. באשר הבין, שהמזומנים של המערכת מונחים בכיסי מכנסיו של הג'נטלמן הזה.

— צ'ק ביש... — החל מיסטר פורד.

אך באותו רגע עשה מיסטר אנדס תנועה של קוצר־רוח, ופנה כאומר לעזוב את החדר. מרטין, שלא גרע עין ממנו, קפץ מיד, זנק אליו ותפש לו בגרונו בידו האחת באופן, שזקנו הלבן כשלג של המנהל, מבלי לשנות כחוט השערה מצורתו הנאה, התרומם אל מול התקרה בזוית של 45 מעלות. מיסטר וייט ומיסטר פורד ראו לחרדתם, שמנהלם נחבט וננער כמרבד מארץ הקדם.

— הפוך כיסיך, במחילה מכבודך הרם, מנצל מכובד של כשרונות צעירים ומתחילים! — קרא מרטין בקול רם. — הבה את המזומנים, ואם אין, אנער אותם מתוכך פרוטה אחר פרוטה עד אם כליתי. — ובפנותו אל שני המסתכלים הנפחדים, הוסיף: — אל נא יעלה על דעתכם להתערב, פן יבולע למי מכם!

מיסטר אנדס היה נחנק והולך, ורק כאשר החליש מרטין במקצת את הלחץ מגרונו, מסוגל היה להביע באותות ורמזים, שהוא מוכן ומזומן למלא את דרישתו של מרטין.

אחרי חיפושים מרובים הוציא הכיס מתוכו בסך־הכל ארבעה דולרים וחמשה־עשר סנט.

— שלשל! — פקד עליו מרטין.

הלז שלשל החוצה את כיסו, ומטבע אחד נוסף, בן עשרה סנט, נפל מתוכו. מרטין ספר שנית את שללו, למרבית הבטחון.

— עכשיו בא תורך, אדוני! — נתן בקולו על מיסטר פורד — חסרים עוד שבעים וחמשה סנט.

מיסטר פורד לא שהה מרובות ומהר לפשפש בכל כיסיו, עד כי הוציא עוד ששים סנט.

— האם זה באמת הכל? — שאל מרטין כמאיים, בקחתו את הנוסף — מה יש לך בכיסי החזיה?

לסימן צדקתו הפך מיסטר פורד את שני כיסי חזיתו ושלשלם החוצה. מתוך אחד מהם נפל כרטיס קטן. הוא הרימו וחפץ לשימו בכיסו בחזרה, אך מרטין קרא:

— מה זה? כרטיס של המעברה? תן־נא אותו לי. מחירו עשרה סנט, ואני אקח אותו בחשבון. וכך קבלתי ארבעה דולרים ותשעים וחמשה סנט, ביחד עם כרטיס־המעברה. נשארתם חייבים לי עוד חמשה סנטים.

הוא הביט בעין זועמת אל מיסטר וייט, והנה היצור החלש הזה מושיט לו מעה.

— תודה, — אמר מרטין, — כשהוא כוללם יחד בדברו. — שלום לכם.

— שודד בצהרים! — קרא אחריו מיסטר אנדס.

— גנב במחתרת! — השיב לו מרטין, ויצא בהכותו בדלת אחריו.

מרטין בא לידי התלהבות — כל כך בא לידי התלהבות, עד כי בהזכרו ש„הצרעה" חייבת לו חמשה־עשר דולר, שכר „הנינפי והפנינה", החליט מיד ללכת ולתבוע אותם.

אבל המוציאים־לאור את „הצרעה" היו חבר־צעירים מגולחים למשעי, לבושי הדר וזריזי מעשה, רמאים גלויים, החיים על החמס ועל הגזל וידם בכל, אף יד איש מהם ברעהו במשמע. אחרי שמרטין שבר קצת מן הרהיטים שבחדר־המערכת הצליחו סוף־סוף, בכחות־משותפים, העורך (שהיה בזמנו אתליט בקוליג' שלו), המנהל, סוכן־מודעות והשוער להוציא את מרטין מתוך הלשכה ולהשליכו מעל המדרגות העליונות.

— סורה־נא שנית אלינו, מיסטר עדן; נשמח תמיד לראותך, — צחקו לו אלה, שעמדו למעלה על הרחבה בראש המדרגות.

מרטין קם מן הארץ והצטחק בעוית־שפתים.

— פו! — קרא אליהם, — הרי שלהקת ה„טראנס־קונטיננטליים" אינם אלא סמרטוטים, ואתם, בחורי, מתגוששים כהלכה.

פרץ־צחוק חדש קדם את דבריו.

— מחויב אני להגיד לך, מיסטר עדן, שאף אתה אינך קטלא קניא לגבי משורר, — קרא אליו מלמעלה עורך „הצרעה", — הרשני נא לשאול אותך, היכן זה למדת את „המחי הישר" ההוא?

— במקום שאתה למדת את „חצי הנלסון" שלך, — ענה מרטין.

— על כל פנים, היה תהיה לך הבורה תחת עינך.

— אני מקוה שערפך לא יצבה יותר משהוא צבה, — הביע העורך את משאלתו מקרב לב. — מה דעתך, שמא נלך כולנו יחד ונשתה לחיים לכבוד המאורע? כונתי, כמובן, לא לערפך אשר צבה, אלא למהומה.

— התכבדו מכובדים, — הסכים מרטין.

והגזלנים עם הנגזל שתו יחדיו „לחיים" וגמרו אומר של ידידות, שכל דאלים גבר ושחמשה־עשר הדולרים בעד „הגינפי והפנינה" שייכים מעתה על פי דין לאנשי מערכת „הצרעה".

34

ארתור נשאר עומד בחוץ למטה, על יד השער, ורות עלתה לבדה במעלות־הפנים של בית מריה. לאזניה הגיע קשקושה המהיר של מכונת־הכתיבה, וכאשר פתח לה מרטין את דלת חדרו היה העלה האחרון של כתב־היד מונח לפניו. היא באה כדי לברר אם יאבה מרטין לסעוד עמם ביום החג הממשמש ובא, ואם לא. אך לפני שיכלה לגשת אל הענין, פתח מרטין בענין אחר לגמרי, שבלע באותה שעה את כל מעיניו.

— הנה תניני ואקרא לפניך דבר זה! — קרא, בהפרידו את עלי ההעתקות זה מעל זה ובסדרו אותם לכתב־יד אחד על פי הסדר. — זהו הדבר האחרון שכתבתי, והוא שונה תכלית שנוי מכל אשר כתבתי לפניו. ההבדל גדול כל כך, שהוא מפחידני. ואף על פי כן אני מרגיש בסתר לבי שהדבר הוא טוב. הנה, שפטי בעצמך. זהו ספור מאי האואי. קראתי אותו „ויקי־ויקי".

פניו היו משולהבים ומאירים באור היצירה, בעוד שרות רעדה מצנה בחדר הקר, ובהושיטה לו את ידה הפתיע אותה הקור של כף ידו. היא הקשיבה בתשומת־לב לקריאתו, ואף כי היה רואה מפרק לפרק רק אותות אי־הסכמה בפניה, שאל אותה לבסוף:

— הגידי לי בלב גלוי, מה דעתך על הספור הזה?

— אני... אני... אינני יודעת, — ענתה. — האם אפשר יהיה... החושב אתה, כי יהיו עליו קופצים?

— חוששני כי לא, — הודה מרטין. — זהו דבר חזק יותר מדי בשביל מכתב עתי. אבל הוא כולו אמת — על דברתי!

— אך למה זה אתה מתעקש לכתוב דברים כאלה, בשעה שאתה יודע שאין עליהם קופצים? — המשיכה היא בלי חמלה. הרי אתה כותב כדי למצוא את פרנסתך, האין זאת?

— כן, זה נכון, אבל רגזו של הספור קפץ עלי והוליכני שולל. לא יכולתי לעמוד בפני הפתוי לכתוב אותו. הוא דרש: כתבני.

— אך למה הטפוס הזה, ויקי־ויקי זה, מדבר בספורך בלשון גסה כזאת? הרי זה עלול לפגוע ברגשותיהם של הקוראים, ואנכי בטוחה, שמפני זה בעיקר מסרבים העורכים לקבל את דבריך, הם צודקים בזאת לחלוטין.

— אך הרי ויקי־ויקי האמתי לא יכול לדבר אחרת!

— ואף על פי כן אין זה טוב־טעם — זהו טעם לפגם!

— כך הם החיים! — ענה לה מרטין בפסקנות. — זהו הדבר שבמציאות. זהו אמתי. ואני מחויב לתאר את החיים כמו שהם.

היא לא ענתה כלום, ושעה קלה שררה ביניהם דממה של מבוכה. הוא לא יכול להבין אותה כראוי מפני שאהב אותה, והיא לא יכלה להבין אותו מפני רחבותו הרבה שיצאה מעבר לגבול השגתה.

— ואני קבלתי את המגיע לי מן ה„טראנס־קונטיננטל", — אמר מרטין מתוך השתדלות להעביר את השיחה לנושא יותר נוח.

והוא נזכר, כיצד עשה דין ומשפט עם שלושת המכובדים בעלי־הזקן, ראה לפניו את הכרת פניהם בשעה שהוציא מידם את ארבעת הדולרים ותשעים הסנט עם כרטיס המעברה, והתחיל לצחוק.

— אם כן, בוא תבוא! — קראה רות בשמחה. — הרי אך לשם זה באתי הנה, לשאול אותך...

— לבוא? — גמגם מרטין כמפוזר. — לאן?

— הא כיצד! לסעודה אלינו, מחר! הרי כה אמרת, שאם תקבל את הכסף הזה תפדה את חליפתך.

— שכחתי לגמרי את כל הענין, — אמר כאשם. — הבה ואספר לך, הבוקר תפש הנוטר את שתי פרותיה של מריה ואת העגל, והנה... קרה הדבר שלמריה לא היה כסף, והיה עלי לשלם את הקנס בעד הפרות שלה. הנה באיזו דרך הלכו חמשת הדולרים של ה„טראנס־קונטיננטל". „צלצול הפעמונים" הלך לטמיון — לכיסו של נוטר השדות.

— אם כן, לא תבוא?

הוא הביט על בגדיו הבלים.

— אינני יכול.

בעיניה הכחולות נוצצו דמעות של אכזבה ותוכחה, אבל היא לא אמרה דבר.

— לשנה הבאה תסעדי עמי אצל דיל מוניקו, — אמר לה מרטין בהתעודדות, — או בלונדון, או בפריז, או במקום אשר תרצי. אני בטוח בזה!

— קראתי בעתון לפני ימים אחדים, — אמרה אליו לפתע פתאום,

— כי הנהלת הדואר חלקה משרות אהדות. הלא עמדת במבחן, והיית בין המועמדים הראשונים, האין זאת?

הוא היה מוכרח להודות, כי אמנם הוצעה לפניו משרה, אך הוא דחה אותה.

— הייתי כל כך בטוח — הרי אני כל כך בטוח בעצמי, — הוסיף מרטין. — בעוד שנה, כעת חיה. ואני אשתכר יותר מתריסר פקידי הדואר. המתיני ותראי בעיניך.

— אוה! — זה היה כל מה שענתה, כאשר כלה לדבר. היא קמה ממקומה ולבשה את כפפותיה. — עלי ללכת, מרטין. ארתור מחכה לי.

הוא חבק אותה בזרועותיו ונשק לה, אבל היא נשארה קרירה ומתנכרת. גופה לא נמשך אליו, זרועותיה לא לפתו את צוארו ומגע שפתיה בשפתיו היה צנון וחסר תנועה.

היא כועסת עליו, החליט, בחזרו מן השער. אך למה זה? אמנם אירעה תקלה, שהנוטר אסר את פרותיה של מריה, אבל הרי זו פורענות שבידי שמים ואין איש אשם בדבר. לא עלתה כלל על דעתו, שהוא יכול להתנהג במקרה זה אחרת משהתנהג. אייגו כן, במקצת הוא אשם באמת, בזה שלא הלך אל הנהלת הדואר ושדחה את המשרה שהוצעה לפניו. וגם הספור „ויקי־ויקי" לא מצא חן בעיניה.

בעלותו במעלות הבית, הפנה את ראשו וראה את נושא־המכתבים, שהיה חוזר על סבובו של אחר־הצהרים. קדחת־הצפיה הרגילה תקפה שוב את מרטין, בקחתו מידו את חבילת המעטפות הארוכות — כתבי היד החוזרים. אחת מהן היתה שונה מן השאר. היא לא היתה ארוכה. זאת היתה מעטפה קטנה, ועל גבה היה מודפס שם המכתב עתי: „השקפה ניו־יורקית". הוא היסס לקרוע את המעטפה. אי אפשר שתהא זו הודעה על קבלת כתב־יד, מפני שלא שלח דבר למערכת זו. ואולי — לבו כמעט שעמד בו מדפוק למהשבה נועזת כזאת — מי יודע? אולי הם מזמינים אותו להשתתף. אך מיד גרש מעליו את ההשערה זאת, כדבר אשר לא יתכן לחלוטין.

זה היה מכתב קצר ורשמי מאת המערכת, להודיע רק זאת שהיא קבלה את המכתב האנונימי המצורף בזה, ושהוא, מרטין עדן, יכול להיות סמוך ובטוח, שחברי מערכת „ההשקפה" אינם שמים לבם לעולם למכתבים אנונימיים ואינם מיחסים להם שום חשיבות.

מרטין ראה את המכתב האנונימי, והנה הוא כתוב ביד בלתי מנוסה באותיות של דפוס. זאת היתה ערבוביה של עם־הארצות, של חירופים וגידופים כלפי מרטין, ובה נאמר, כי „המכונה מרטין עדן", המוכר ספורים למגזינים, אינו כלל סופר אלא סתם רמאי הגונב ספורים

מתוך מגזינים נושנים, מעתיקם על גבי מכונת־הכתיבה וקורא את שמו עליהם. על גבי המעטפה של האגרת הזאת היתה חותמת הדואר של סן־ליאנדרו. מרטין הבין מיד, מי הוא מחבר האגרת. דרכי־הדקדוק של היגגינבותם ודרכי שיגו ושיחו מדברים היו כאן בעדם, וסגנון המחשבה של היגגינבותם מלל ברור. ומבין השיטין הללו בצבץ לנגד עיניו של מרטין אגרוף־הרשע הגס של גיסו החנוני.

— אך על שום מה? — שאל את עצמו, חזור ושאול לשוא. — במה העליב את ברנרד היגגינבותם? מעשה־הרשע של זה היה חסר־הגיון כל כך והסר־טעם, זה היה מעשה שאין לו ביאור.

במשך השבוע ההוא קבל מרטין כחצי תריסר מכתבים כאלה, שנשלחו אליו על ידי עורכים שונים ממזרח ארצות־הברית. העורכים מתנהגים יפה, החליט מרטין. הרי שמו לא נודע להם כלל, ואף על פי כן הביעו לו רגשי השתתפות ברוגזו. ברור היה, כי מכתבים בעילום־שם תועבת נפשם היא.

הוא ראה, כי הנסיון המרושע להזיק לו — לא הצליח. בעצם, אם תהיינה תוצאות לדבר, עתידות תוצאות אלו להיות טובות, משום ששמו משך אליו, סוף סוף, באופן כזה, את תשומת לבם של כמה עורכים. אולי ביום מן הימים, בקראם כתב־יד אשר שלח להם, יזכרו כי זהו האיש שעל אודותיו קבלו פעם מכתב בעילום־שם. ומי יודע? אולי דוקא זכר מעין זה יכריע במקצת לטובתו בכף המאזנים של משפטם.

באחד הימים ההם אירע הדבר שמרטין אבד הרבה מחשיבותו בעיני מריה, ויקל בעיניה. מעשה שהיה כך היה. יום אחד בבוקר, בהכנסו אל המטח, שמע שהיא נאנקת מכאב וראה שעיניה זולגות דמעות של חולשה, והיא מתאמצת לשוא לכלות את מלאכת הגיהוץ הקשה שהתחילה בה. מיד הכיר בה את הסימנים של השפעת, מהר והשקה אותה ויסקי חם (משיירי הבקבוק שהביא בריסנדן) וצוה עליה במפגיע לשכב במטה. אך מריה לא צייתה. צריך לגמור את הגיהוץ, ויהי מה — ולהשיב את הלבנים עוד הערב, פן לא יהיה מחר לחם בבית לפי הטף, שבעת בני סילבה.

לתמהונה הגדול (עד יום מותה לא פסקה לספר על אודות הרושם המחריד הזה) תפש מרטין מגהץ מעל הכירים והשליך חולצת משי דקה על דף־הגיהוץ. זאת היתה חולצת־החג הטובה ביותר של העלמה קט פלאנאגאן, ובעולמה של מריה לא היתה אשה יותר לבושת־הדר ויותר תבענית מזו. מיס פלאנאגאן שלחה הוראות מיוחדות למריה שהחולצה הזאת צריכה להיות מוכנת ומובאת לביתה עוד באותו ערב, למען השם. הכל יודעים שאחריה חוזר ג׳ון קוללינס הנפח, ומריה ידעה חוץ מזה, שמיס פלאנאגאן וג׳ון גוללינס יוצאים לטיול למחרת היום לגן „שערי־

הזהב". אך לשוא התאמצה מריה להציל את החולצה היקרה מכליון חרוץ בידימרטין. הלז הושיב אותה בתוך הכסא, כי פקו ברכיה, ומשם הביטה אליו האשה דומם, בעינים קמות מתמהון ופחד. לא עברו רגעים מועטים, והחולצה היתה מוטלת לפניה מגוהצת כהלכה בלי פגם כל שהוא, מגוהצת כאילו היא עצמה גהצתה, כמו שהודתה מריה לדברי מרטין, אשר דבר על לבה: הגיהוץ נעשה במהירות גדולה פי־ארבע לפחות משיכלה לעשות היא.

— יכולתי לעבוד עוד יותר מהר, — ביאר לה מרטין, — אילו היו המגהצים שלך לוהטים יותר.

לפי דעתה היה המגהץ שבידו הרבה יותר לוהט מכל מה שנסתה פעם להשתמש בו.

— אין אתה מזה מים כדבעי על הלבנים, — אמר לה אחר כך.

— הבי ואלמד אותך כיצד להזות. צריך להשתמש בלחץ. אם רוצה את לגהץ מהר, עליך להזות על ידי לחץ.

הוא פשפש בין העצים שבמרתף והוציא משם ארגז של חבישה, עשה לו מכסה ושם עליו מטיל־ברזל אשר גזל ממלקוח שבט בני סילבה. את הכבסים שם בארגז אחר שהזה עליהם, כסה בקרש־העץ שעליו לחץ משא־הברזל. זאת היתה העצה היעוצה, מוכנה ומזומנת לשימוש.

— ועכשיו הביטי וראי, מריה, — אמר, בהתפשטו את מעילו ואת כותנתו העליונה ובעמדו בכותנתו התחתונה לעורו, ונטל מגהץ מלובן שהיה, לפי דבריו, „חם כראוי".

„וכאשר גמר לגהץ, כבס את כבסי־הצמר", היתה מריה מספרת אחר־כך בלשון אנגלית משובשת ורצוצה. „הוא אמר: מריה! טפשה גדולה את. אני אראה לך כיצד מכבסים צמר. והוא הראה לי, באמת. עשרה רגעים — והוא עשה מין מכונה — מחבית, חישוק של גלגל ושני מוטות, פשוט, ככה".

מרטין למד את המופת הזה בזמנו מדז'ו בחמי־שללי. מן החישור, המחובר אל קצה המוט האחד, המאונך, עשה מין מערוך ואת זה חבר אל מוט־המנוף, הקשור אל קורת־המעזיבה של המטבח, וכך אפשר היה להגיע את המערוך ביד אחת, והלז היה מכה על בגדי הצמר הנכבסים בחבית ומנער אותם כדבעי.

„מאז אין מריה צריכה לכבס בעצמה את הצמר", היתה גומרת תמיד את ספורה. „אני מעמידה זת הילדים לנענע את המוט, עם החישור ועם החבית. איש חרוץ וזריז הוא מיסטר עדן!"

אף על פי כן, דוקא על ידי השיפור והשכלול שהכניס מרטין לתוך מכבסת־המטבח של מריה, נפל בעיניה מאיגרא רמא לבירא עמיקתא.

הזוהר הרומנטי, שבו עטף דמיונה את מרטין, נמוג והלך מחמת העובדה הקרה והגלויה, שהוא הנהו מי שהיה כובס. אבד עתה בעיניה כל ערכם וחנם של הספרים ושל הידידים המכובדים, שבאו אליו במרכבות או כשהם נושאים בקבוקי יין למכביר בכיסם. סוף כל סוף אינו אלא פועל פשוט, כמוה, השייך למעמדה ולחברותה היא. מעתה נעשה יותר מובן וקרוב לה, אבל חדל מהיות פלאי.

ההתנכרות בין מרטין לבין משפחתו הלכה הלוך וגדול. בעקבות ההתנפלות שאינה תלויה בדבר מצד מיסטר היגגינבותם, הראה את זרועו גם מיסטר הרמן פון־שמידט. באותו זמן הדפיס מרטין ספורים קטנים אחדים בעתונים, בתוספת איזה חרוזים התוליים ובדיחות אחדות, ורוח לו קמעא למשך זמן קצר. הוא פדה את האופנים ואת החליפה שהיו נתונים בעבוט, ושלם את מרבית חובותיו. האופנים דרשו תיקון, ומרטין חפץ להראות אות ידידות למי שעתיד להיות גיסו, ושלח אותם לתיקון לחנותו של הרמן פון־שמידט. לשמחתו של מרטין, הוחזרו לו האופנים באותו יום אחרי הצהרים על ידי נער שליח. מרטין הסיק מסקנה, שאף פון־שמידט רוצה להביע לו תשומת־לב יתרה, משום שכרגיל אין אופנים מתוקנים נשלחים הביתה, אלא הבעלים צריכים לבוא ולקחתם חזרה. אך בבדקו את האופנים ראה והנה נשארו כשהיו ושום תיקון לא נעשה בהם. מרטין קרא בטלפון לחתן־אחותו. המכובד הלז השמיע באזנו בפשטות, שאיננו רוצה כי יהיה לו שיג ושיח עם מרטין „בשום אופן, בשום תנאים ובשום צורה".

— הרמן פון־שמידט, — ענה מרטין בעליצות, — יש לי חשק לבוא ולהכות באצבע צרדה על חטמך העבה.

— אם תבוא אל חנותי, — שמע תשובה, — אשלח לקרוא למשטרה, אני אלמדך דעת. הו, הו, אני תהיתי על קנקנך, אבל אתי לא תעשה עסקים! אינני רוצה שיהיו לי עסקים עם שכמותך וכיוצא בך. אתה ריקא והולך בטל, ואני עומד על משמרתי. לא יעלה בידך לנצל אותי רק מפני שארשתי לי את אחותך. אדרבא! למה אינך הולך לעבוד ואינך משתכר לחמך ביושר, אי? ענה לי על זאת?

רוחו הפילוסופית של מרטין יצאה וידה על העליונה ושככה את חמתו. הוא שרק בשפתיו שריקה ארוכה של לגלוג ועליצות ותלה את השפופרת על מקומה. אבל אחרי העליצות בא הדכדוך, והוא הלך בלחץ־בדידות קודר. אין איש אשר יבין אותו, אף איש שימצא בו חפץ, חוץ מבריסנדן, אולי, אבל הלז נעלם ועקבותיו לא נודעו.

היתה שעת־בין־השמשות, כאשר יצא מרטין מחנות־הפירות ושם בעמיו הביתה וחבילתו בידו. בקרן־הרחוב נתעכב באותו רגע קרון־הטרם,

ולבו של מרטין רעד משמחה, כשראה את דמותו הכחושה, המודעת של בריסנדן, היורד מעל הקרון. כן, זה היה בריסנדן, ובטרם יזוז הקרון לדרכו, ראה מרטין את כיסי ידידו המלאים וגדושים: מתוך הכיס האחד בצבצו ספרים, ומתוך השני — בקבוק ויסקי גדול.

35

בריסנדן לא נתן שום הסבר להעדרו הארוך, ומרטין לא התחקה על שרשי הדבר. די היה לו, שהוא רואה את ידידו למולו כשפניו המכוסים חורון־מות נשקפים מבעד לאד המתרומם מכוס הגרוג החם.

— אף אני לא טמנתי ידי בצלחת, — קרא בריסנדן, אחרי ששמע מה שכפר מרטין על עבודתו במשך הזמן האחרון.

הוא הוציא כתב־יד מכיס־מעילו הפנימי והושיטו למרטין. הלז שם את עינו בשם הכתוב, ואחר הביט בסקרנות אל בריסנדן.

— כן, זהו, — צחק בריסנדן. — שם נאה, האין זאת? „דברים מדומים". ממך הוא בא לי, שם זה. הזוכר אתה מה שאמרת? — „האדם הוא האחרון שבדברים המדומים". הדבר נתקע עמוק במוחי, ומחויב הייתי לכתוב את הדבר בספר, למען אשתחרר ממנו. אמור לי את דעתך על הכתוב.

פניו של מרטין, שהיו משולהבים בתחלה, היו מחוירים והולכים במדה שקרא בכתב־היד. זאת היתה יצירה אמנותית בתכלית השלמות. הצורה שלטה כאן על החומר מתוך נצחון גמור, אם אפשר לקרוא נצחון לזה, שהפרט הקטן שבקטנים של החומר מצא לו בטוי ומקום בתוך הבנין השלם הזה. ראשו של מרטין היה סחרחר עליו מרוב התפעלות והנאה, דמעות של התרגשות נקוו בעיניו וצנה קלה היתה עולה ויורדת בחוט־השדרה שלו. זאת היתה פואימה ארוכה, בת שש מאות או שבע מאות דלתות, פואימה מפליאה, פנטסטית, לא מעולם זה. יצירה מחרידה היתה זו, כאשר אין לתאר. ואף על פי כן — הרי היתה כאן לפניו, כתובה שחור על גבי לבן. מדובר היה בה על אודות האדם ועל חיפושי נשמתו בזבולה האחרון; הנשמה המבקשת למוד את תהומותיו של עולם, כדי למצוא עדות חדשה לישותו של אור שבעת הימים ולברית הקשת בענן. זה היה מין שגיון־הוללות של הדמיון, משתה־איתנים עם זמיר־

ענקים וגביע־המשקה הנהו — מוחו של אדם גווע, העוצר את בכיו ואת נשימתו כאחד כשהוא עוד מרחף ברטט הפראי של הלמות־לבו הנפסקת והולכת. פואימה זו מצלצלת היתה בריתמוס אדיר ומפואר, כאילו לקול המולת הכוכבים במסלותם וסאון המזלות הנפלגים, לקול צבאות מרומים העולים בסערה, ולקול שמשות אשר כבו, המתנפצות זו בזו, ולפעמי מאורות חדשים המתלקחים בתוך העלטה של חלל־תבל. ומבעד לכל אלה, נשמע היה בלי הרף, כפעמון של כסף, קול דממה דקה של אדם רפה, כצפצוף קובל בתוך רעש הכוכבים ושאון המזלות.

— יצירה זו — אין דומה לה בכל הספרות, — אמר מרטין, כאשר קמה בו רוח לדבר, סוף סוף. — הרי זה נפלא, נפלא! ראשי סחרחר, כשכור אני. אותה שאלה גדולה על גדול וקטן לאין־סוף — היא אינה יוצאת ממוחי. אותו קול־האדם החלש והקובל, השואל עולמית וחוזר ושואל לעולמים, עדיין מצלצל באזני. דומה הוא למרש־האבל של יתוש בתוך תרועות שנהבים ושאגות אריות. הלא זה צמאונו של המיקרוסקופי, צמאון אשר לא ירווה. ידעתי כי מגוחך אני בעיניך, אבל השיר קסם לי קסם, פשוט, — רוח עועים שפך עלי. אתה הנך — אינני יודע מה אתה — איש נפלא אתה, וזה הכל! אך כיצד עשית זאת? כיצד עשית זאת?

מרטין פסק מהשתפכותו, אך עד מהרה חזר ופתח:

— אנכי לא אוסיף לכתוב לעולם! אין אני אלא לכלכן. עתה הראיתי לדעת על ידיך, יצירה אמנותית מהי. גאוניות? כאן יש משהו יתר על הגאוניות. הרי זה עולה על הגאוניות. זאת האמת בעצמה אשר יצאה מדעתה. כאן הכל אמת, חביבי, כל שורה ושורה משירך. משתאה אני לדעת, אם אתה מבין זאת, דוגמטיקן שכמותך! המדע איננו יכול להכחישך על פניך; אמתך היא האמת של החוזה, החרושה מרגבי הברזל השחורים של הקוסמוס, והקלועה בריתמוס נאדרי למעשה־חושב מלא זוהר ויופי. מעתה לא אגיד עוד אפילו מלה אחת. אני כורע, אני קורס תחת כובד הרושם. אבל עוד מלה אחת, בכל זאת: הרשה לי למצוא לה עורך, לפואימה זו.

בריסנדן הצטחק בלעג:

— אין בכל העולם מכתב־עתי אשר יעיז להדפיס אותה — אתה יודע זאת בעצמך.

— אינני יודע כלל כדבר הזה! אני יודע שאין בעולם מכתב־עתי שלא יהא קופץ עליה כעל מציאה גדולה. לא בכל יום מזדמנות להם יצירות כגון זה. אין זאת פואימה שקיומה לשנה; זוהי פואימה לדורות.

— חפץ הייתי להקים אותך על דבריך.

— אל נא תהיה לגלגן, — הוכיח מרטין את ידידו על פניו; —

עורכי העתונים הם לא לגמרי טפשים. אני יודע זאת. ואני מוכן ומזומן להתערב אתך, בדבר שאמרתי, כפי אשר תשים עלי: אני אומר כי „הדברים המדומים" שלך ימצאו להם מוציא־לאור מיד בהצעה ראשונה או שניה.

— יש רק דבר אחד המונע אותי מלהתערב אתך. — ענה בריסנדן ושתק רגע. — זוהי יצירה גדולה — הגדולה מכל מה שכתבתי בימי חיי. אני יודע זאת. זוהי שירת־הברבור שלי. אני מתגאה בה מאוד — אני מעריץ אותה. היא טובה לי מיין ושכר. זהו הדבר הגדול והשלם בתכלית השלמות, שחלמתי עליו בעת שעוד הייתי איש צעיר לימים ופשוט, בעל הזיות מתוקות ואידיאלים טהורים. והנה כיום יצרתיו בנשימתי האחרונה, ואין אני רוצה בשום אופן שעדר־חזירים יטנף אותו במגע כפותיו המזוהם. לא, אנכי לא אתערב אתך. הפואימה הזאת שלי היא. אני עשיתיה ולך לבד הראיתיה.

— אבל חשוב־נא על כל יתר האנושות — השיג עליו מרטין — תעודתו של היופי היא לשמח לבב אנוש.

— היופי הזה שלי הוא.

— אל תהיה אגואיסט!

— אין אני אגואיסט. — בריסנדן הצטחק בקרירות. כדרכו להצטחק בכל פעם כששפתיו הדקות עמדו לבטא איזה דבר־חכמה שמצא חן בעיניו בעצמו. — רחוק אני מאגואיזם כמו חית־יער רעבה.

לחנם התאמץ מרטין להשפיע עליו כי ישנה את החלטתו. מרטין דבר על לבו והוכיח לו, כי שנאתו זו אל מכתבי־העת — רוח עועים וקנאות היא אשר עברה עליו, וכי התנהגותו היא רעה וחטאה פי־אלף ממעשהו של הערלם מאפיזוס אשר שרף את מקדש דיאנה. בריסנדן שמע בשקט וכמעט בעונג את האשמות אשר נתכו על ראשו, גמע פעם בפעם מן הגרוג והסכים, לאמר, שכל דברי ידידו הם אמת וצדק, חוץ ממה שאמר על אודות העורכים. שנאתו של בריסנדן אל העורכים לא ידעה כל גבול. כשהיה שופך עליהם את זעמו היו תרעומותיו של מרטין כאין וכאפס לעומתו.

— חפץ הייתי, שתעתיק לי את „הדברים המדומים" על גבי המכונה, — אמר בריסנדן. — אתה הן תיטיב לעשות זאת יותר מכל סטינוגראפיסטן. ועכשיו רוצה אני לעוץ לך עצה טובה אחת. — הוא הוציא כתב־יד עבה מכיס־בגדו החיצון. — הנה „חרפת השמש" שלך. קראתי אותה, לא פעם אחת, כי אם פעמיים ושלש — זהו השבח הגדול מכל השבחים שאני יכול להשמיע באזניך. לאחר מה שאמרת על „הדברים המדומים" — לי נאה שתיקה. ואך זאת אגיד לך: „חרפת השמש"

לכשתתפרסם בדפוס תעשה רושם גדול. היא תעורר פולמוס שיהיה שקול לגבי פרסומך כנגד אלף כסף.

מרטין צחק:

— רואה אני, שעוד מעט ותיעץ לי למסור אותה למכתב־עתי.

— למען השם — לא — זאת אומרת, אם רוצה אתה לראותה בדפוס, מסור אותה להוצאת־ספרים ממדרגה ראשונה. אולי ימצא קרין־מערכת משוגע למדי או שותה שכור, שעבודתך תשא חן וחסד מלפניו ויהללנה אל העורך. אתה הנך צנא מלא ספרא, את תמצית הספרים שקראת, המזוקקת שבעתיים במוחך, שפכת לתוך „חרפת השמש", וביום מן הימים עתיד מחברה של זו להיות מפורסם; העבודה הזאת אשר לך — תהיה אבן החן בעטרת פרסומך. עליך למצוא מו"ל בשביל יצירתך זו — ויפה שעה אחת קודם.

באותו ערב שב בריסנדן לביתו בשעה מאוחרת, וברגע הרימו את כף רגלו לעלות לכוך קרון־הטראם, פנה לאחוריו אל מרטין המלוהו ותקע לתוך ידו חפיסת־ניר קטנה ומקומטת, אשר מולל בין אצבעותיו.

— הנה קח־נא זאת, — אמר. — היום הלכתי אל מרוץ־הסוסים וזכיתי בכסף־תועפות.

פעמון־הטראם צלצל והקרון זז ממקומו, ומרטין הלך לביתו, משתאה לדעת מה טיבו של צרור קטן, משונה ומלוכלך זה שבתוך אגרופו. כשובו לחדרו פתח אותו ומצא בו שטר בן מאה דולר.

הוא לא היסס להשתמש בכסף זה. הוא ידע שידידו לא היה דחוק בכסף מעולם, וגם ידע בבטחון גמור, שאם יצליח בעתיד, יהיה לאל ידו לשלם גם את חובו זה. ממחרת הבוקר סלק מרטין את כל חובותיו, נתן למריה שכר־דירה בעד שלשה חדשים מראש ופדה מבית המלוה את כל חפציו הנתונים בעבוט. אחר כך קנה מתנות לאחותו ליום חתונתה ומתנות יותר פשוטות, לחג הלידה, בשביל רות וגרטרוד, ולבסוף, בכסף שעוד נותר בידו לקח עמו את כל שבט בני־סילבה לטיול לאואקלאנד. הוא אחר כימי חורף שלם לקיים את הבטחתו, אך הנה בא היום והוא קיים אותה, סוף סוף: גם האחרון והקטן בבני־סילבה קבל זוג נעלים, וכמו כן מריה בכבודה ובעצמה. אף הופיעו ובאו חצוצרות ובובות וצעצועים מכל המינים, חפיסות ממתקים וסוכריות ואגוזים, אשר מלאו בשפע רב את חפניהם של כל בני סילבה.

והנה, בצעדו ליד מריה בראש הצבא העליז והמשונה הזה, שמגמת פניו היתה לחנות הממתקים, כדי לקנות שם מיני־מתיקה לא שזפתם עוד עין בני סילבה, קרה מקרהו לפגוש את רות ואמה. המראה הזה הרעים את מיסיס מורז וגם הכעיסה. אף רות נעלבה בלבה, מהיותה רגילה תמיד

לשים לב למראה החיצון, ומראה אהובה, צד בצד עם מריה, בראש להקת ארחי־פרחי פורטוגזים אלו, לא היה בו כדי להרהיב את העין. אבל לא זה בעצם פגע כל־כך ברגשותיה, אלא הרעיון, שמרטין הוא חסר גאוה וכבוד עצמי. חוץ מזה עורר בה המאורע הזה חשש, שמרטין לא יוכל להשתחרר לעולם מרוח מכורותיו ומעברו הפרוליטרי. והדבר הזה המר לה ביותר. הרי די לה בחרפה שבעובדה כשלעצמה, ואולם אך חוסר־בושה הוא מצדו לזרוק עובדה זו בפני החברה — חברתה! הרי זה יותר מדי. אף כי דבר אירוסיה למרטין היה שמור בסוד, בכל זאת גרמה האינטימיות שלהם לעורר את רנת כל הולכי־רכיל. אף בחנות זו, שבה עמדו, נמצאו כמה ממכיריה, שזרקו מבטיהם בלאט לעבר התנה ולהקת מלויו. חסרו לרות אותה רחבות־נפש וכשרון־המעוף שבהן נחן מרטין, והיא לא יכלה להתרומם מעל לסביבתה. היא נפגעה עמוק־עמוק, וכל נפשה הרגשנית רעדה מחרפה ובושה. לפיכך, כשבא מרטין לביתה כעבור שעות אחדות באותו יום, והמתנה אשר הביא לה — בכיס בגדו, הסס מלתת לה אותה ודחה את הדבר לשעת־כושר טובה מזו. רות הפתיעה אותו כתופעה חדשה בשבילו, בצאתה אליו כולה מתמוגגת מדמעות — דמעות קודחות של כעס והתמרמרות. למראה יסוריה החליט, שהתנהג כבהמה גסה, ואולם בסתר לבו לא יכול להבין כיצד ומדוע. מעולם לא עלה על דעתו להתבייש בחברת המכירים שהיו לו, ונדמה היה לו, כי מה שלקח עמו את ילדיה של בעלת ביתו, כדי לקנות להם מתנות לכבוד החג — הרי זה דבר, שאין בו בשום אופן משום חוסר תשומת־לב לרות או משום הפחתת־ערכה. מאידך גיסא, הבין גם את נקודת השקפתה של רות, אחרי שזו בארה לו אותה, אבל חשב אותה לחולשה של אשה, כחולשות המצויות אצל כל הנשים, ואף אצל הטובות שבהן.

36

— בוא ונלך — אני אראה לך עת הזוהמה האמיתית, — אמר בריסנדן באחד מערבי החורף.

באותו יום סעדו יחדיו בסן־פרנציסקו, ועכשיו שבו לאואקלאנד. בעמדם ליד תחנת המעברה נולד פתאום בלב בריסנדן החשק להראות למרטין את „הזוהמה האמיתית". הוא פנה הצדה ושם את פעמיו במהירות, כמעט במרוצה, לאורך ההוף, דומה לצל־רפאים במעילו המתבדר ברוח, ומרטין נחפז אחריו להשיגו. בדרכו סר למחסן של יין וקנה שני בקבוקים גדולים של יין־פורטו עתיק, נתונים בקליעות קש. וכך עלה לתוך קרון הטראם, כשהוא מחזיק את הבקבוקים אחד בימינו ואחד בשמאלו. מרטין עלה אחריו, כשהוא עמוס כמה בקבוקי יין־שרף.

— אילו יכלה רות לראות אותי כעת, — אמר בלבו, כשהוא תאב מאד לדעת, מה טיבה של אותה „זוהמה אמתית".

— אפשר שלא נמצא שם איש, — אמר בריסנדן, כאשר ירדו מעל הקרון ופנו ללכת ימינה לתוך סמטאותיו של הגיטו־לפועלים הנמצא דרומה מרחוב השוק. — ואז לא יעלה בידך לראות את הדבר שאתה מחפש זה כמה.

— ומהו הדבר הזה, לעזאזל? — שאל מרטין.

— אנשים — אנשים משכילים ולא פטפטנים ריקים, כאלה שבחברתם ראיתיך במאורת הסוחר־הפריץ ההוא. אתה קראת בספרים וראית את עצמך בודד בעולמך. והנה אני רוצה להראות לך הערב עוד אנשים שקראו בספרים, למען לא תהיה עוד בודד במועדיך.

— אין אני שם את לבי הרבה לוכוחיהם הנצחיים, — הוסיף בריסנדן, בהגיעם לקצה אחד הרחובות, — הפילוסופיה שבספרים אינה מענינת אותי. אבל אתה תראה בעצמך, תראה ותוכח כי הבחורים הללו הם בעלי־הריסין, בעלי מוח, ולא חזירים מבני קרת. אך הזהר לנפשך: הם יכוך שוק על ירך בכל שאלה ושאלה תחת השמים.

— מקוה אני, כי נמצא שם את נורטון, — אמר כעבור שעה קלה; הוא נשם בכבדות, אבל התנגד למרטין, שנסה להוציא מידו את שני חצאי־ההין. — נורטון הוא אידיאליסט מחובשי ספסל האוניברסיטה של הרווארד, בעל זכרון נפלא. האידיאליזם הביא אותו אל האנרכיות הפילוסופית, ובני משפחתו נחרו בו וגרשוהו מקרבם. אביו הוא יושב ראש

בחברת מסלות־ברזל ובעל כמה וכמה מיליונים, ובנו מת ברעב שבע ביום בסן־פרנציסקו ומוציא לאור עתון אנרכיסטי חשוך־יום.

מרטין לא היה בקי ברחובות סן־פרנציסקו ומבואותיה, וביחוד זר היה לו הרובע שמדרום לרחוב השוק. וכך לא היה לו שום מושג להיכן ידידו מוביל אותו.

— לך אתה לפני, — אמר: וספר לי משהו על אודותיהם בטרם אראה אותם. ממה הם מתפרנסים? כיצד נזדמנו לכאן?

— מקוה אני שנמצא שם את המילטון. — בריסנדן עמד מלכת ונתן ניעט מנוחה לידיו נושאות הבקבוקים. — סטרום־המילטון שמו — שם משפחה כפול — מוצאו ממשפחה עתיקה מארץ הדרום. הוא הנהו נע־ונד, אחד היחפים — עצל כמותו לא ראיתי מעולם, אף כי עובד הוא, או מנסה לעבוד, בחנות קואופרטיבית של הסוציאליסטים בשכר ששה דולרים לשבוע. ואולם הוא נע־ונד לא רק על פי טבעו, אלא גם על פי דעותיו. לכרך שלנו בא ברגל. ראיתי אותו יושב כל היום, מאז הבוקר, על ספסל הגן, וכל אוכל לא בא אל פיו, אף כזית, וכשהזמנתי אותו בערב לסעוד עמי באחת המסעדות הקרובות שבכאן, ענה לי: זוהי טרחה גדולה מדי בשבילי, ידידי, מתעצל אני. מוטב שתקנה לי בכסף הזה קופסת סיגרות. אף הוא היה כמוך מתלמידיו של ספנסר, עד שהשפיע עליו קרייז והוא קבל את תורת המוניזם המטריאליסטי. אשתדל להסב את שיחתו לענין המוניזם. אף נורטון הוא מוניסט, אבל הוא אינו מודה אלא ברוח בלבד. אף הוא כקרייז וכהמילטון אינו מקטלי קניא.

— מי זה קרייז, — שאל מרטין.

— לביתו אנחנו הולכים כעת. הוא היה פרופיסור — אלא שגרשוהו מן האוניברסיטה — מקרה שכיח. מוח לו כמוקש של ברזל. מתפרנס מכל הבא אל היד. ידוע לי שהוא היה פעם גם עושה נפלאות בשעת הדחק ומתפרנס מאחיזות עינים ברחובות. אדם בלי עקרונות ומסוגל לכל, גם לפשוט תכריכים מעל גבי מת. ההבדל בינו ובין בורגני הוא בזה שהוא גזלן בלי הונאה עצמית. הוא מוכן ומזומן לשוחח על ניצשה או על שופנהויאר, או על קנט או על כל מה שלבך חפץ, אבל אין לו דבר בעולם כולו, ואף מרי שלו במשמע, שיהא קרוב ללבו באמת, חוץ מהמוניזם. הקל הוא אלילו, ובשמו הוא דוגל. הדרך היחידה להעליבו הוא — לבעוט בהקל. והנה גם מאורתם.

בריסנדן הניח מידו את חצי־ההין אצל מבוא הבית, בטרם יעלה במדרגות. זה היה בנין רגיל בין שתי קומות בקרן שתי רחובות; בקומה התחתונה היו בית־מרזח והנות־מכולת.

— כאן גרים כל הבחורים; כל הקומה העליונה היא מאורת

הפריצים. אבל קרייז הוא היחיד ביניהם, שגר בשני חדרים. הבה נכנס.

בחדר־המבוא שלמעלה לא היה אור, אך בריסנדן גשש את דרכו לבטח בתוך החשכה, כצל־רפאים. הוא עמד תחתיו לדבר שוב אל מרטין.

— אחד יש כאן ביניהם ושמו סטיבנס. הוא תיאוסוף. כשהוא מפליג בדבור, הרי זו אנדרלמוסיה הגונה. כיום הזה יש לו משרת מגעיל כלים במסעדה. אוהב הוא לעשן סיגרה טובה. נדזמן לי לראותו סועד במטבח זו בעשרה סנט ומשלם אהרי כן חצי־דולר בעד הסיגרה שעשן לקנוח סעודה. יש אתי בכיסי זוג סיגריות טובות בשבילו, למקרה אם יופיע כאן.

— ועוד אחד יש כאן, אוסטרלי ושמו פררי. הלז הוא סטטיסטיקן ואנציקלופדיה חיה של מספרים. שאל אותו כמה תבואה הוציאו מארץ פאראגוויי בשנת 1903, או כמה בד וארג הכניסה אנגליה לסין במשך שנת 1890, או מה היה משקלו של ג׳ימי בריט בשעה שנצח את בטלינג נלסון, אי מי היה המנצח בהתחרות־למרוץ של ארצות הברית בשנת 1868, — ומיד תקבל את התשובה הנכונה במהירות האבטומטית של מכונה. ועוד שם אחד ושמו אנדי, סתת; יש לו דעות משלו על אודות הכל, והוא מיטיב לשחק בשחמט; ועוד בחור אחד, הארי, אופה, סוציאליסט נלהב ואחד מעמודי היוניון. אגב אורחא, הזוכר אתה את שביתת הטבחים והמלצרים? המילטון הוא האיש שארגן את היוניון הזה והחיש את התפרצות השביתה. — הכין מראש את התכנית לכל פרטיה, כאן בדירת קרייז. הוא עשה זאת רק לשם המבדח שבדבר, מתוך זחיחות הדעת, אך הוא עצמו היה עצל יותר מדי שישאר בתוך היוניון וימשיך לעבוד בו. אבל אילו רצה יכול היה לעלות מעלה מעלה. אין קצה לאפשרויות שבקרב האדם הזה, אלמלא היה נאדר כל כך בעצלות.

בריסנדן המשיך את דרכו בעלטה עד שקרן־אור היוצאת מתוך סדק הראתה לו את מקום סף החדר. הוא דפק בדלת, פתח אותה, ומרטין עמד לפני קרייז ונתן לו שלום. קרייז היה בעל קלסתר פנים יפה ושחום. שנים לבנות ומזהירות, שפם שחור היורד לו על שפתיו ועינים גדולות, שחורות ומזורות־אש. מרי, בלונדינית צעירה ועקרת־בית כבודה, היתה אותה שעה שוטפת את הכלים בסטיו הקטן, ששמש מטבח וחדר אוכל. החדר הראשון משמש היה חדר מטות ואולם־אורחים כאחד. מעל לראש הנוכחים התנוססו הלבנים של כביסת־השבוע; הם היו תלויים, כדמות דגלים, וירדו נמוך מאד עד שמרטין לא ראה בתחילה את שני האנשים המשוחחים בקרן־זוית. הנוכחים פגשו את בריסנדן ואת חצאי ההין שלו בתרועות־גיל, ולמרטין נודע כאשר הציגו אותו לפניהם, שאלה הם אנדי ופררי, הוא הצטרף אליהם והתחיל להקשיב בכובד־ראש לדברי פררי

המתאר התגוששות־אגרופנים אשר ראה אמש. ובריסנדן, כולו אומר הדרת־כבוד, ככהן גדול בעבודת הקודש, השתקע בינתים בכונה עצומה בהכנת הגרוג וכבד את האורחים ביין ובויסקי מהול בסודה. אז קרא בריסנדן בקול נגיד ומצוה: „הביאו הנה את כל החברה״! — ואנדי שם את פעמיו ללכת מחדר לחדר להקהיל את הדיירים.

— שיחק לנו המזל שרובם ככולם נמצאים כאן, לחש בריסנדן באזני מרטין. — הנה נורטון והמילטון, בוא ואציגך לפניהם. סטיבנס איננו בבית, כפי שאני שומע. אשתדל לעורר שיחה על אודות המוניזם. המתין עד שיריקו אל תוכם כוסות אחדים ויפותחו מוסרות לשונם.

בתחילה התנהלה השיחה בכבדות ולסירוגין. אף על פי כן לא עברו רגעים מרובים, ומרטין העריך את חריפות שכלם של המשוחחים. הוא נוכח לדעת עד מהרה, שהאנשים הללו היו להם דעות משלהם, אף כי סתרו בדעותיהם לא אחת זה את זה; ואף כי בשיחתם היו מתחכמים ומתלוצצים, לא היו אנשים שטחיים כל עיקר. הוא ראה מיד, שעל כל נושא אשר תסוב עליו השיחה יש לכל אחד מהם דעה המבוססת על צרוף ידיעותיו, שלכל אחד מהם ישנה הערכה מושרשת־עמוק ובעלת־אחדות על אודות החברה והעולם. הללו לא נטלו את דעותיהם מן המוכן; כולם היו מרדנים מסוג זה או אחר, וחכמת השוק השטחית לא עלתה על דל שפתותיהם. מרטין לא שמע בבית מורז ויכוחים על נושאים כה רבים ועצומים וכה שונים זה מזה. נדמה היה שלא היה גבול — חוץ מגבול הזמן — למספר הענינים שהעסיקו את מוחם. השיחה נסבה מספרה החדש של הגברת הומפרי ורד על חזיונו החדש של ברנרד שאו, ומעתידה של הדרמה לזכרונות על נת גודוין. יש שגמרו את ההלל על מאמר ראשי בעתון, ויש ששמו אותו ללעג ולקלס, קפצו מענין תנאי־העבודה בזילנד־החדשה לענין הנרי ג׳מס וברנרד מתיוס, עברו לדבר על מגמותיה של גרמניה במזרח הרחוק ועל היסוד הכלכלי אשר בשאלת הסכנה הצהובה, התוכחו על הבחירות בגרמניה ועל נאומו האחרון של בבל, ולבסוף התעכבו על שאלות הפוליטיקה המקומית, על התכניות האחרונות של הנהלתה, ועל החוטים שנארגו בסתר להכין את שביתת סבלי־החוף. מרטין היה נדהם מידיעתם העמוקה את הדברים מצדם הפנימי. הם ידעו את מה שהעתונים לא נהגו לפרסם אף פעם: עבודת הידים הנסתרות, שעשו במחשך מעשיהם להרקיד את הבובות על גבי הבמה, היתה גלויה וידועה לפניהם. לתמהונו של מרטין התערבה גם מרי לתוך השיחה, והראתה רוב דעת טוב כל כך, שלא מצא מעולם אצל הנשים המעטות אשר הכיר. הם שוחחו יחד על סוינבורן ועל רוסטי, ואחר משכה אותם אחריה לשבילי הספרות הצרפתית שהיו זרים לו. אבל בשהחלה ללמד זכות על מטרלינק,

כ״ז הוא על שכרו ויצא כנגדה מזוין בהנחותיו, אשר עבד ובסס במאמרו „חורפת השמש".

באו איזה אנשים חדשים; האויר היה רוה וספוג עשן־טבק. פתאום קרא בריסנדן:

— הנה שה חדש לעולה על מזבחך, קרייז! עלם טוב ורך, צח ואדום, השש באהבתו את ספנסר כמשוש התן על כלה. דרבה, נסה־נא ועשה אותו לתלמידו של הקל.

קרייז כאילו הקיץ, התעורר כולו והתלהב כמכשיר מגנטי, בעוד שנורטון הביט אל מרטין במבט של חבה, בבת צחוק רכה של אשה, כאילו התכון לרמוז לו, כי עזוב יעזוב עמו ויגן עליו בצרה. קרייז התקיף את מרטין מיד, בלי עקיפין, אבל לאט־לאט התערב נורטון לתוך הוכוח, ועד מהרה התלקחה בינו ובין קרייז מלחמת־וכוח עזה ואישית. מרטין הקשיב והיה מוכה תמהון, כמקיץ מתרדמה. היתכן כי יש כדבר הזה, ומה שתמוה ביותר — בתוך הגיטו הפרולטרי, דרומה מרחוב־השוק? האנשים הללו היו ספרים חיים. עולם הספרים מצא בהם את תקונו. הם דברו בחום ובהתלהבות — המחשבה המופשטת היתה מעוררת אותם, כשם שהמשקה או הכעס מעורר את האנשים האחרים. כאן לא שמע עוד את הפילוסופיה של המלה היבשה שבדפוס, הכתובה ביד בני עליון אגדתיים־למחצה כספנסר וקנט. זאת היתה פילוסופיה חיה, שבעורקיה נזל דם אדום וחם, אשר נתגלמה לא בשני האנשים המתוכחים האלה, עד שנתגלה לו קלסתר־פניה ממש על כל שרטוטיו המרטטים הנפעמים. מפרק לפרק התערבו לתוך הוכוח אנשים אחרים, וכולם הקשיבו בתשומת לב; הסיגרות היו כבות בין אצבעותיהם, ופניהם היו עירניים ומתוחים.

האידיאליזם לא משך מעולם את לבו של מרטין, אבל הפירוש שזה קבל בפיו של נורטון היה גילוי חדש למרטין. דומה היה, כי הביסוס, שנורטון נתן לו בעזרת ההגיון ואשר משך את שכלו של מרטין, לא מצא לו מהלכים בלבותיהם של קרייז והמילטון, שלגלגו על נורטון כעל מיטפיסיקן, בעוד שנורטון, מצדו, שלם להם מדה כנגד מדה ולעג למיטפיסיות שלהם. המתוכחים היו זורקים זה בפני זה בלי הרף את ה„פינומנון" ואת ה„נומנון". השנים האשימו את נורטון בזה שהוא רוצה להגדיר את ההכרה בעזרת ההכרה עצמה, והוא האשים אותם בשעשועי־מלים, בהתאמצו להוכיח, שהם מפיקים את התיאוריה לא מתוך עובדות אלא מתוך מלים. לשמע הדבר הזה היו השנים כמוכי תמהון: הרי הכלל היסודי של דרך־מחשבתם הם היה, שכל רעיון צריך לצאת מתוך העובדות ולהגדיר את העובדות הללו. כשנורטון התעמק בתוך התסבוכת של שיטת קנט, ענה קרייז ואמר, שכל שיטות־הפילוסופיה הגרמניות, המתנהגות

בנימוס ובשכל טוב, עולות אחרי מותן לגן העדן של אוכספורד. מיד הזכיר להם נורטון את חוק־החסכון של המילטון, וכולם דרשו להתנהג על פי חוק זה בכל העיונים שיעסקו בהם כעת. מרטין ישב חובק את ברכיו והתענג תענוג רב על כל אשר שמע. אבל נורטון גם הוא לא היה מתלמידיו של ספנסר, ואף הוא, מצדו, רצה למשוך ברשתו את נפשו הפילוסופית של מרטין, ובוכוחו דבר אליו לא פחות מאשר אל שני מתנגדיו.

— הרי יודע אתה, שלא נמצא מי שישיב על שאלותיו של ברקלי, פנה ישר אל מרטין. — יותר מאחרים הצליח בזה ספנסר, אלא שגם הוא הצליח אלא למחצה לשליש ולרביע. גם תלמידיו הנלהבים ביותר של ספנסר לא ימצאו עוז בנפשם להרחיק לכת מזה. זה לא כבר קראתי מסה של סליבי, וכל מה שהלז אומר, הוא, שהרברט ספנסר כמעט שהצליח להשיב לברקלי.

— היודע אתה מה שאמר יום? — שאל המילטון. — נורטון הניע בראשו לאות הן, אבל המילטון פירש בכל זאת והזכיר את דבר יום למען ישמעו כל האחרים. — הוא אמר, שטענותיו של ברקלי אינן נותנות מקום לא לתשובה עליהן ולא להסכמה אתן...

— ...בתפיסתו של יום, — ענה נורטון, ותפיסתו של יום דומה היתה לתפיסתך, ואין ביניהן הבדל אלא זה: יום חכם היה והודה, שאין תשובה על טענותיו של ברקלי.

נורטון היה איש המתרגש ומתרגז על נקלה, אך לעולם לא היה יוצא מגדרו, בעוד שקרייז והמילטון דומים היו לצמד פראים אכזריים, המבקשים זה אצל זה מקום תורפה לדקור ולפגוע שמה. השעה היתה מאוחרת, ונורטון לא יכול עוד נשוא את ההאשמות המרובות כי מיטפיסיקן הוא, ובעצרו ברוחו בכל כח, כשהוא אוחז בדפנות כסאו, למען לא יקפוץ ממקומו בקצהו, פתח בהתקפה על עמדתם הפילוסופית של ידידיו, כשעיניו האפורות יורות זיקי אש ופניו הרכים כפני נערה נעשים קשים ועזים.

— טוב איפוא, הקליסטים שכמותכם! אפשר שאני טוען כאחד הרופאים או הטבעוניים, אבל במטותא מכם, מה טיב טענותיכם אתם? הרי אין בסיס מתחת לרגליכם! אתם אינכם אלא דוגמניסטים בלתי־מדעיים למרות רוממות המדע הפוזיטיבי אשר בגרונותיכם, זה המדע הפוזיטיבי שאתם תוחבים אותו תמיד שלא לצורך לאשר לא יכירנו מקומו. עוד זמן רב לפני שקמה האסכולה של המוניזם המטיראליסטי נהרסו השתות שעליהן הושתת ולפיכך אי־אפשר שיהיה לו בסיס. לוק עשה את זאת — ג'והן לוק. לפני מאתים שנה ויותר — בספרו „מסה על התבונה

האנושית". הוא הוכיח שאידיאות הטבועות באדם מטבעו אינן במציאות. ויפה מכל הוא שאתם בעצמכם טוענים זאת. הערב הזה חפצתם להוכיח פעם בפעם שאידיאות טבועות אינן במציאות. ומה זאת אומרת? זאת אומרת שאינכם מסוגלים להכיר לעולם את המציאות האחרונה. כשאתם באים לעולם, מוחכם ריק מכל תוכן. התופעות או הפינומנים הם כל התוכן ששכלכם יכול לקבל מאת חמשת חושיכם. מכאן שהנומנים שלא היו בשכלכם בשעה שבאתם לעולם, אינכם יכולים לחדור לתוכו — —

— אינני מסכים... — החל קרייז להשיג על דבריו.

— המתין נא עד שאגמור את דברי, צעק נורטון. — אתה מסוגל להכיר את זיקת הגומלין של הכח והחומר רק במדה שהיא פועלת על חושיך. נניח שהחומר קיים; ועתה תבוא נא טענתכם ותעיד נגדכם. אינני יכול להוכיח לכם את הדבר בדרך אחרת משום ששניכם אינכם מסוגלים מטבעכם להבין כל הפשטה פילוסופית. ועתה אמרו נא לי, מה אתם יודעים על אודות החומר, על יסוד המדע הפוזיטיבי היקר לכם? אתם יודעים אותו רק הודות לפינומנים שלו, לתופעות החיצוניות שלו. אתם מרגישים רק בשנויים שבאים בו, או רק באותם משנוייו הגורמים לשנויים בתודעתכם אתם. המדע הפוזיטיבי עוסק רק בפינומנים, ואולם אתם נואלתם להתעקש ולהאמין שתוכלו להיות לאונטולוגים ולעסוק בנומנים — להכיר את העצם כשהוא לעצמו. ואולם הרי המדע הפוזיטיבי, כפי שמסתבר מעצם הגדרתו, מתעסק רק בתופעות כפי שאמר מי שהוא, הרי הכרת הפינומן אינה יכולה לעבור את גבול הפינומן עצמו. אתם לא תוכלו להשיב לברקלי, ואפילו אם תבטלו את קנט, ואף על פי כן הרי בעל־כרחכם אתם מניחים שברקלי לא צדק, אם אתם טוענים שהמדע מוכיח כי אלוהים איננו במציאות, או — וזהו היינו הך — שהחומר ישנו במציאות. אתם יודעים, שאנכי מניח הנחה שהחומר ישנו במציאות, רק כדי לשבר את אזנכם. היו אתם בעלי מדע פוזיטיבי, אם רצונכם בכך. — ואולם לאונטולוגיה אין מקום במדע הפוזיטיבי, על כן הניחו לה. ספנסר צדק באגנוסטיציזם שלו, ברם, אם ספנסר — —

ברם, הגיעה השעה ללכת הביתה וצריך היה להספיק לבוא בעוד מועד אל המעברה האחרונה המובילה לאואקלנד, ובריסנדן עם מרטין הסתלקו בחשאי, בעוד נורטון ממשיך התקפתו, וקרייז והמילטון מחכים לשעת כושר להתנפל עליו ככלבי־ציד, כאשר אך יכלה את דבריו.

— נתת לי להציץ לתוך עולם אגדתי, — אמר מרטין בעמדם על המעברה. — כדאי לחיות בעולם, כשאפשר להפגש עם אנשים כאלה. רוחי נפעמה מאוד. מעולם לא הערכתי כדבעי את האידיאליזם — עד היום, ואף על פי כן אינני יכול לקבל תורה זו. יודע אני כי אשאר ריאליסט לכל

ימי חיי. דומה שכך אני מטבע ברייתי. ברם, רוצה הייתי להשיב דברים לקרייז ולהמילטון, ונדמה לי שהייתי מוצא במה להגן על נורטון. ואולם אינני רואה במה זה פוגע בתורת ספנסר. אני מלא התרגשות, כתינוק שראה קרקס בפעם הראשונה. ברי לי, כי עלי עוד להרבות בקריאה. עדיין אני חושב את תורת ספנסר למשגב בטוח, ובפעם הבאה אטול גם אני חלק בוכוחים.

אבל בריסנדן, שהיה נושם בכבדות, התנמנם, כשראשו שח אל עטיפתו ואל חזהו השקוע, וכשגופו המעוטף במעיל הארוך מתנודד בקצב לתנועת המעברה.

37

ראשית מעשהו של מרטין ממחרת הבוקר היה לעשות ממש את ההפך ממה שיעץ לו בריסנדן וממה שגזר עליו. את „חרפת השמש" שם במעטפה ושלח אל הירחון „אקרופוליס". כסבור היה, שהמסה הזאת תמצא לה מקום במכתב עתי ונדמה היה לו, שאם הירחונים יתחילו להדפיס אותו. ישמש לו הדבר כעין המלצה גם אצל הוצאות־הספרים. את „הדברים המדומים" שם כמו כן במעטפה ושלח למכתב עתי. למרות המשפט־הקדום כנגד הירחונים, שהגיע אצל בריסנדן עד לידי שגעון לדבר אחד, החליט מרטין, כי הפואימה הגדולה הזאת מחויבת לראות אור, ויהי מה. ברם, כונתו לא היתה להדפיס אותה בלי הסכמת מחברו. מחשבתו היתה כך: להשתדל שאחד הירחונים הגדולים יקבל אותה לדפוס, ולהשיג על ידי כך גם את הסכמתו של בריסנדן.

באותו בוקר החל מרטין לכתוב ספור, אשר התוה לו לפני כמה שבועות ואשר הטרידו מאז כל הזמן, כאילו הפציר בו בקולי קולות לאמור: כתבני. למראית עין היה זה צריך להיות ספור לוקח לב מחיי הספנים, מעשה מאורעות מן המאה העשרים, רומנטי אך מתאר אנשים חיים, לקוחים מן המציאות, ובתנאי חיים שבמציאות. ואולם מתחת לספור המעשה ושטחו העליון צריך היה להסתר משהו אחר — משהו שלמעלה מתפיסתו של הקורא השטחי ואשר, מאידך גיסא, לא יפחית בשום פנים את הענין ואת התענוג, שקורא כזה מוצא בספור. „משהו" זה, ולא עצם הספור בלבד, עורר את מרטין לכתוב את הספור. היה זה המוטיב הנצחי הגדול, הוא ולא אחר,

אשר ממנו שאב מרטין תמיד את נושאיו. ואחר שהיה מזדמן לו מוטיב כזה, לאחר שהשאלה העולמית עוררה את רוחו, היה מתחיל לבקש לו את הנפשות העושות, את מקום המעשה וזמנו המיוהדים לצרכיו, כדי להביע בעזרתם את האידיאה הנצחית. הוא החליט לקרוא לספורו בשם „עבר זמנו", וחשב שכמות הספור לא תעלה על ששים אלף מלה — דבר קטן בשבילו, לנוכח כח־היצירה העצום שלו. באותו יום נגש אל העבודה מתוך שמחת ההכרה, כי שולט הוא בחומר ובעטו. כיום כבר לא היה מרטין אותו אומן בלתי זריז החושש לקלקל בעצמו את עבודתו בפטיש או בפצירה־פים. הירחים המרובים, ירחי עמל וחריצות כפים, הביאו את פרים, פרי ישוה לו. עכשיו מסוגל היה לתפוש ביד בטוחה ובהיקף רחב את הנושא אשר בחר לו למתן־דמות. ובשבתו כך אל עבודתו, שעה אחר שעה, מרגיש היה, הרבה יותר מכפי שהרגיש מעודו, שהוא תופס את החיים לכל גילויים תפיסה בטוחה ונצחית. „עבר זמנו" יהיה ספור, שהנפשות העושות בו תהיינה אמתיות לכל פרטי אופיין ומאורעות חייהן; אבל עם זה גם ספור, אשר יספר — כך האמין — את אמת־החיים הגדולה השוה לכל הזמנים, לכל הארצות ולכל הימים. — וזה הודות להרברט ספנסר, חשב, בהפסיקו לרגע מעבודתו. כן, הודות להרברט ספנסר ולאותו מפתח־החיים, האיבולוציה, שספנסר שם בידיו.

לבו אמר לו שהוא יוצר דבר גדול; „זה ילך למישרים! זה ילך למישרים!" — כמובן, דבר כזה מוכרח להצליח. סוף סוף יעלה בידו לכתוב דבר, שהירחונים יהיו קופצים עליו. כל הספור עמד הכן לנגד עיניו, כמטוה של ברקים. הוא הפסיק מעבודתו ורשם לו משהו בפנקסו — את הפרק האחרון של „עבר זמנו": הספור כולו היה כמונח בקופסה במוחו, מוכן ומזומן לכל פרטיו, עד שיכול היה לכתוב את הסיום כמה שבועות לפני שכלה את גוף הספור. הוא השוה את ספור הים שלו, שלא נכתב עדיין, לספורי־ים של סופרים אחרים והרגיש שהוא עולה עליהם כמה מעלות.

— ישנו רק איש אחד, שהיה יכול לעשות כדוגמתו, — לחש לעצמו, — זהו יוסף קונרד. מובטחני שאם יקרא את ספורי, יקום ויושיט לי את ידו, לאמור: „בן־חיל אתה מרטין. בן־חיל!"

כל אותו יום המשיך מרטין את עבודתו. עד שנזכר ברגע האחרון, שהוא מוזמן לסעודה לבית מורז. הודות לבריסנדן לא היתה חליפתו השחורה נתונה עוד בעבוט, והוא יכול איפוא, שוב להופיע כאורח קרוא לסעודה. בדרכו העירה סר לבית מסחר־ספרים לחפש אחרי ספריו של סליבי. הוא בחר את „מחזורהחיים". ובעלותו שנית לתוך קרון־הטראם, החל לקרוא את המאמר על ספנסר שנורטון הזכירו. במדה שמרטין הוסיף לקרוא

כן חרה אפו יותר ויותר. פניו נתאדמו, הוא הדק את שניו וידיו נתקמצו שלא מדעת לאגרופים, חזור והתקמץ, כאילו הוא מתכונן להתגפל על שנוא־נפשו ולקרוע אותו כדג. ברדתו מעל הקרון פסע לאורך המפסעה כאיש שכעסו העבירהו על דעתו, ובהגיעו לבית מורז משך בפעמון־הדלת בחימה שפוכה, עד שמתוך כך שבה אליו הכרת התנאים, והוא נכנס לביתה של רות, כשרוחו טובה עליו והוא מצטחק לעצמו על רגזנותו היתרה. ואולם מיד לאחר הכנסו קפץ עליו רוגז חדש ושם מועקה ברוחו. הוא נפל מאגרא רמה, שרוח היצירה העלתו שמה למשך כל אותו יום. „בורגנים", — „תגרים" — הכינויים שבפי בריסנדן צלצלו בלי הרף באזניו. אך מה בכך, שאל את עצמו מתוך רוגז. הוא ארש לו את רות, לא את משפחתה.

נדמה היה לו, שמעולם לא היתה רות יותר יפה, יותר רוחנית וטבולת־אור, ובאותו שעה עצמה גם יותר בריאה בנפשה מאשר באותו ערב. האודם פרח בלחייה, ועיניה משכו את לבו. בנוחן עליו פעם בפעם — העינים הללו, שמתוכן נגלתה לו הנצחיות ראשונה. בזמן האחרון חדל מלהעלות על לבו את זכר הנצחיות — קריאתו בספרי מדע גרמה לו להסיח דעתו ממנה. אבל כאן, בעיניה של רות מצא לה ראיה נצחת, בלי אומר ובלי דברים, שהיתה עולה על כל הראיות המובעות בדברים. בעיניה ראה את הדבר, שמפניו כלים כעשן כל הוכוחים; הוא ראה בהן את האהבה. גם בעיניו היתה האהבה וכנגד האהבה אין טענה ואין תבונה; זאת היתה תורת־הלב שלו.

מחצית השעה, שבלה מרטין בחברת רות לפני שבתם לאכול, השביעה אותו רצון מן החיים ונסכה עליו אושר. אף על פי כן, בשבתו אל השולחן, שבה לבעתו הרוח הרעה, בגלל עיפותו הרבה מעמל יום תמים. הוא הרגיש, שעיניו עיפות ועצביו מרוגזים. הוא נזכר שכאן, ליד השולחן הזה, שעכשיו עורר בו לעג ורוגז, לא אחת, אכל לחם בפעם הראשונה עם בני תרבות, בסביבה שנראתה בעיניו מעודנת וספוגה ערכי־רוח נעלים. בדמיונו ראה את עצמו, כפי שהיה אז, לפני ימים רבים כל כך, דמות נוגעת עד הלב, — פרא־אדם הנופל למשא על עצמו ומזיע רב יזע בכל נקביו מרוב אימה בפני המשרת אוכל־האדם ומרוב פחד, פן יתנהג שלא כדת במכשירי־האכילה לפרטיהם ודקדוקיהם ויחטא חלילה לשולחן־הערוך של הנימוס; הוא ראה כיצד נסה לקפוץ בבת־אחת אל גפי מרומי־החברה ולהיות כאחד מבני עליון, ואיך שהחליט לבסוף לשוב ולהיות בגלוי הוא עצמו, בלי להעמיד פניו של בעל־נמוסים, המכיר את ארחות־החיים שהיו זרים לו.

הוא נשא את עיניו אל רות, כאילו בקש ממנה חיזוק, משל לנוסע בים, הנלפת מפחד־פתאום פן תטרף ספינתו, והוא נושא את עיניו אל

המקום שהגורות־ההצלה תלויות שם. הנה איפוא, כל מה שהחיים החדשים נתנו לו: את האהבה ואת רות. כל השאר התמוטט ונשדד מנשיבת הרוח העזה, פליטת הספרים. אבל רות והאהבה — הם עמדו בנסיון: להן מצא הצדקה מדעית. הביאולוגיה נתנה לו תירוץ ונוסח לאהבתו: האהבה היא ביטוי החיים הנעלה ביותר. הטבע יצר אותו, את מרטין, וטפח אותו, כאשר יצר וטפח את כל האנשים הנורמליים, בכונה מראש בשביל האהבה. הוא, הטבע, הקדיש רבבות דורות — מליון של דורות — לעבודתו זו, והוא, מרטין, הנהו מיטב פעלו ופסגת יצירתו של הטבע. ועוד יתירה עשה הטבע, בהרבותו פי אלף את כחה של תכונה זו, תכונת האהבה אשר בקרבו, על ידי סגולת הדמיון, ובהשליכו אותו, את מרטין, לתוך ים הדברים, מקום שם היתה שומה עליו לחיות חיים של רטט ורגש ואהבה.

ידו חפשה מתחת לשולחן את כף־ידה של רות היושבת אצלו, והם תקעו כף זה לזו בלחיצה חמה. היא נתנה בו מבט מהיר, כשעיניה מאירות מרגש. רטט חם עבר את כל ישותו, ומבטו ענה לה באותו הרגש; אבל הוא לא שער בנפשו, כי הברק והבטוי שבעיניה לא היו אלא השתקפות הדבר שהיא קראה בעיניו.

למולו, מעבר לשולחן המרובע, מימינו של מיסטר מורז, ישב השופט בלונט, חבר בית־הדין המקומי העליון. מרטין נפגש אתו כבר כמה פעמים, אבל הלז לא מצא מעולם חן בעיניו. השופט ואביה של רות הפליגו בוכוח על הפוליטיקה של עניני הפועלים, על ענינים מקומיים ועל הסוציאליות, ומיסטר מורז, התאמץ להקניט את מרטין בקשר עם הנושא הזה. לבסוף הביט בו השופט בלונט במבט של חמלה אבהותי ואדיב. מרטין הצטחק בלבו.

— במשך הזמן, איש צעיר תעזוב את זאת אחרי גוןך. — אמר השופט ברכות; — הזמן הוא הרפואה הטובה ביותר למחלות־נוער כגון זו — הוא פנה אל מיסטר מורז — אינני מאמין, שיש מועיל בוכוחים במקרים כאלו, הם רק גורמים לו לחולה שיתעקש.

— צדקת אדוני, — הסכים לו מיסטר מורז בכובד ראש. — אבל לפעמים טוב להזהיר את החולה על דבר מחלתו.

מרטין נתן את קולו בצחוק עליז, אבל לאמתו של דבר היה זה צחוק מאונס. היום נמשך זמן רב יותר מדי, והוא סבל בכל מאודו מעיפות־הנפש.

— אין ספק ששניכם הנכם רופאים מצוינים, — אמר מרטין; — אבל אם מתענינים אתם, ולו רק במקצת מן המקצת, גם בדעתו של החולה, הרשו נא לו להגיד לכם שהנכם דיאגנוסטיקונים רעים. בעצם הדבר אתם שניכם חולים במחלה, שבה אתם מונים אותי. מה שנוגע לי,

הריני מובטח בפני כל מחלה מדבקת, וכל מארה לא תאונה לי. הפילוסופיה של הסוציאליזם התוססת בעורקיכם, גמלה־לחצאין, פסחה עלי ולא דבקה בי.

— יפה דרשת, — רטן השופט, — זאת היא ערמת־מלחמה מצוינת להחליף את העמדות ולתפוס את זו של האויב.

— פיך, אדוני, הוא לי לעדות. — עיניו של מרטין ירו זיקים, אבל הוא עצר ברוחו. — דע לך, אדוני השופט, כי שמעתי את נאומי הבחירות שלך. בדרך מיוחדת ומופלאה של הונאה עצמית בטוח הנך, כי מאמין אתה במלחמת־הקיום, בנצחון החזק, ובאותה שעה עצמה אתה אוחז בכל כחותיך בכל מיני אמצעים, — כדי לגזול מאת החזקים האלה הראויים לנצח, את כחם זה.

— בי, איש צעיר...

— זכר נא, אדוני, כי שמעתי את נאומיך, — הזהיר אותו מרטין. — הכל יודעים וזוכרים את עמדתך בשאלת סדרי המסחר הפנימי של ארצות הברית, בשאלת סדור הטרוסט של מסלת־הברזל ושל חברת הנפט, בשאלת שמירת היערות וביחס לכמה וכמה אמצעי זהירות והגבלה כדי למנוע את נצחון החזק — אמצעים שהם ודאי וודאי סוציאליסטיים ברוחם.

— היש ברצונך לומר, שאינך מאמין בצורך לרסן את כל התופעות הללו של הכח הגוזל?

— לא זה העיקר, רצוני לומר שהדיאגנוזה שלך אינה נכונה. רצוני לומר לך, אדוני, שמחלת הסוציאליזם לא נגעה בי. ואף זה רוצה אני לומר לך שאתה, אדוני, חולה במחלה מחלישה ומכלה זו. מה שנוגע לי, הרי אני מתנגדו הותיק של הסוציאליזם כשם שאני מתנגדה הותיק של הדמוקרטיות שלך, שאיננה אלא פסיבדו־סוציאליזם השם על פניו מסוה של מלים, שדי לפתוח את המלון, כדי להוכיח שפירושם האמיתי הוא אחר לגמרי. אנכי הנני שמרן — ריאקציונר גמור וותיק, שעמדתי אינה מובנת לכם, באשר אתם אנשים החיים עטופים בצעיף־השקר של סדרי־חברה ואשר מבטם אינו חד למדי בשביל לחדור מבעד לצעיף הזה. אתה רוצה להעמיד פנים, כי מאמין אתה בקיום החזק ובנצחונו ובחוק הכח. ואני מאמין בזה באמת. זהו ההבדל. כשהייתי מעט יותר צעיר — צעיר יותר בחדשים אחדים — האמנתי אף באותו דבר. רואה אתה, הדעות שלך ושל כמותך פעלו עלי את פעולתם. ואולם הרוכלים והסוחרים משהם מגיעים לשלטון אינם אלא שליטים מוגי־לב לכל היותר; כל ימיהם הם נוברים ונוחרים באשפת הזהב, מתאוים תאוה לצבור הון, — ואנכי, במטותא מכבודכם, שבתי אל פולחן האישיות, וחוף מבטחי הוא — האצילות. אני הנני האינדיבידואליסט היחיד כאן ביניכם. אינני מחכה לשום דבר מאת

המדינה. מחכה אני רק ליחיד החזק אשר יבוא, רוכב על סוס קל, להציל את המדינה מרקבונה ומאפסותה. צדוק צדק ניצשה. לא אגזול מכם את זמנכם כדי לספר לכם מי היה ניצשה. אבל הוא צדק. העולם שייך לחזקים, לאותם החזקים באנשים, שהנם יחד עם זה גם האצילים באנשים ושאינם מתפלשים באבוס החזירים של התגרנות והבורסה. העולם שייך לאצילים האמתיים, ל„חיות הצהובות" הגדולות, לאנשים שאינם יודעים פשרות, לאומרי־ההן. והם יבלעו חיים אתכם, את הסוציאליסטים המפחדים מפני הסוציאליזם והחושבים את עצמם לאינדיבידואליסטים. מוסר העבדים שלכם, זה המוסר של החלשים ופחותי־הדרגה, לא יעמוד לכם בצרה להצילכם. הה, ידעתי שדברי הם לכם כספר החתום, ולא אוסיף עוד לבלבל בהם את מוחכם. אבל זאת זכרו נא: בכל אואקלאנד לא תמצאו חצי־תריסר אינדיבידואליסטים; אבל אחד מהם הוא מרטין עדן.

הוא עשה תנועה לאות שהוכוח נגמר, ופנה אל רות.

— עיף ורצוץ אני היום, — אמר בלחש. — כל חפצי הוא רק לאהוב, ולא לדבר.

והוא לא שעה אל דברי מיסטר מורז, אשר אמר:

— אתה לא הוכחת לי את אמיתות דעתך. כל הסוציאליסטים הריהם ישועים. על פי הסימן הזה אפשר להכירם.

— עוד נעשה אותך לרפובליקני טוב באחרית־הימים, — אמר השופט בלונט.

— בטרם יבוא האות הזה, יבוא האיש החזק, רוכב על סוסו, — השיב מרטין בהומור, ושוב פנה אל רות.

אך מיסטר מורז לא היה מרוצה. לא מצאה חן בעיניו, בחתנו לעתיד, זו עצלות הנפש וחוסר הנטיה לעמל־חרוצים, לעבודה אמתית של נקיון־כפים ודרך־ארץ; הוא לא רחש כבוד לדעותיו של מרטין, לא הבין לרוחו ולא עמד על טיבו. ומיסטר מורז הסב את השיחה הפעם על הרברט ספנסר. בלונט תמך בו כיד שכלו הטוב, ומרטין זקף את אזניו, כשמעו את שם הפילוסוף יוצא מפיהם, והקשיב לדברי השופט, המרצה בנימוס ובכובד־ראש את דברי קטרוגו הקשה כלפי ספנסר. מיסטר מורז שלח מפקידה לפקידה את מבטו לעבר מרטין, כאילו רצה לומר: „הנה, אפוא, חביבי, רואה אתה".

— צפרדעים מקרקרות! — רטן מרטין לעצמו בלחש, והמשיך את שיחתו עם רות וארתור.

עמל היום הארוך ו„הזוהמה האמתית" אשר ראה אמש פעלו עליו את פעולתם. חוץ מזה נקר במוחו המחקר שקרא בשבתו בקרון־הטראם ואשר עודד את כעסו.

— מה לך — שאלה אותו פתאום רות, שנבהלה למראהו של מרטין המתאמץ לעצור ברוחו.

— אין אלהים מלבד הבלתי־נתפס והרברט ספנסר הוא נביאו, — אמר באותה שעה השופט בלונט.

מרטין פנה אליו:

— משפט זול הוא זה, — פלט מפיו במנוחה. — שמעתיו בפעם הראשונה בגן בית מועצת העיר מפי פועל אחד, שלא ידע מה הוא שח. מאז שמעתיו עוד כמה פעמים ובכל פעם גורם לי הפטפוט הזה בחילה. כיצד זה אינך מתבייש בפני עצמך, אדוני? כשאני שומע את שמו של האיש הגדול והנאצל הזה יוצא מפיך, נדמה לי שאני רואה רסיס־טל טהור נופל לשלולית של שופכין. אתה מעורר בי גועל־נפש!

לשמע הדברים האלה היו כל המסובים כהלומי רעם. השופט בלונט נתן במעליבו זוג עינים מתלקחות ונתאדם, כאילו עוד מעט ויאחזהו השבץ. השתררה דממה. מיסטר מורז היה מרוצה בסתר לבו. הוא ראה שמרטין פגע ברגשותיה של בתו. הוא השיג את מבוקשו. הוא בקש להכריח את האיש הצעיר הזה, שהיה שנוא נכשו, לגלות לעין־כל את גסות רוחו הטבעית לו, וחפצו זה עלה בידו.

ידה של רות נטפלה כמתחננת לכף־ידו של מרטין מתחת לשולחן; אבל חמתו של מרטין בערה בו. העמדת־הפנים השכלית והרמאות הרוחנית של אלה היושבים ראשונה במעלות החברה עוררו בו מחאה לוהטת. וזהו שופט היושב בבית־הדין העליון! והוא רק לפני שנים אחדות היה נושא את עיניו מאשפתות אל נכבדי קריה אלה וחשב אותם לבני עליון.

רוחו של השופט בלונט שבה אליו והוא נסה להמשיך את השיחה כאילו לא קרה כלום, בכוונתו אל מרטין בסבר פנים של נימוס, ומרטין הבין, שהוא עשה זאת למען הגבירות הנוכחות. ברם, דבר זה הבעיר את חמתו עוד יותר. הא כיצד? האומנם אין כלל יושר בנפש האנשים?

— לא לך, אדוני, להתוכח אתי על אודות ספנסר, קרא מרטין.

— אתה יודע על ספנסר לא יותר משיודעים על אודותיו בני ארצו. אבל מודה אני שאין זו אשמתך. זוהי, פשוט, אחת התופעות של הבערות הנמבזה שבדורותינו. זה עתה, בדרכי לכאן היום, נתקלתי באחד מאותות הבערות הזאת. קראתי את מחקרו של סליבי על ספנסר. כדאי היה לך, אדוני, לקרוא אותו. הוא שוה לכל נפש. יכול אתה למצוא אותו בכל בית־מסחר ספרים ובכל ספריה. עתיד אתה להתביש בגלל דלותם ועניותם של קטרוגיך עם־הארציים על האיש הנאצל הזה, כאשר תשוה אותם אל מה שסליבי אסף וגבב על הנושא הזה. דברי הנאצה המבישים האלה יכולים לבייש את דבריך המבישים אתה. „הפילוסוף של המשכילים למחצה" —

קרא לספנסר פילוסוף אקדמי אחד, שאינו ראוי לטמא בנשימתו זאת האויר שספנסר נשם. כסבורני אני, שלא קראת אפילו עשרה עמודים בספנסר. ואולם היה היו מבקרים שחשבו את עצמם למשכילים וחכמים יותר ממך, שקראו בספנסר לא יותר ממך, ושבכל זאת העֵיזו פנים כנגד תלמידיו, לאמור, שאין איש בעולם אשר יוכל למצות אפילו רעיון מקורי אחד מכל ספריו. ספריו של הרברט ספנסר! — זה האיש שהניח את חותם רוחו הגאונית על כל החקירה המדעית והמחקר המודרני, האיש שהנהו אבי הפסיכולוגיה, האיש שחולל מהפכה בפדגוגיה, עד שכיום לומד ילדו של האכר הצרפתי אלף־בית על פי שיטת ספנסר!... והאנשים הקטנים עוקצים את זכרו כיתושים הללו, ואינם מבינים שהם מוצאים את לחם יומם רק הודות לזה שהטכניקה משתמשת ברעיונותיו. מעט הדברים בעלי הערך שיש במוחותיהם לא בא אל קרבם אלא הודות לו, בעיקר. ודאי, שאלמלא בא ספנסר לעולם, כי אז נעדר מן הדעה הממלאה אותם, כּמִצות אנשים מלומד״ה, כל מה שיש בה מן הנכון. ואף על פי כן נמצא איש, כפירבנקס מאוקספורד — איש התופס מקום עוד יותר חשוב ממך, השופט בלונט — שאמר, כי הדורות הבאים ישכחו את ספנסר עד מהרה, משום שהוא איננו הוגה דעות אלא משורר וחולם חלומות. פטפטנים וצעקנים — כל הכנופיה הזאת! „העיקרים הראשונים״ — אמר אחד מהם, — זהו ספר שאינו משולל לגמרי כשרון ספרותי ידוע. ואהרים נמצאו, אשר אמרו עליו, שהוא הנהו יותר מצרף־דעות חרוץ מאשר הוגה דעות מקורי. פטפטנים וצעקנים! פטפטנים וצעקנים! פטפטנים וצעקנים!

מרטין הכסיק בבת־אחת מדבורו. בחדר שררה דממת מות. במשפחתה של רות חשבו הכל את השופט בלונט לאיש בעל השפעה וכח, והתיהסו אליו בכבוד רב. מעשה־החוצפה של מרטין הדהים אותם. הסעודה נגמרה מתוך שתיקה, כסעודת אבלים. השופט ומיסטר מורז שוחחו רק ביניהם לבין עצמם, ושאר המסובים דברו אך מעט מאוד וכאילו כפאם שד. אחר כך, כשנשארו מרטין ורות לבדם, נפלה ביניהם קטטה.

— אי אפשר לסבול אותך! — מררה רות בבכי.

אבל חמתו עוד לא שככה והוא הוסיף לרטון:

— בהמות גסות! בהמות גסות!

כשהעירה רות את אזנו על כך שהעליב את השופט, השיב לה:

— בזה שאמרתי לו את האמת בפניו?

— לא איכפת לי, אם אמת היא זו ואם לאו, — עמדה רות על דעתה — יש גבולות ידועים של נימוס, ולך לא היתה כל רשות להעליב את מי שהוא.

— ומי אפוא נתן לשופט בלונט את הרשות לחלל את האמת ? — שאל מרטין. — כסבור אני, שחלול־האמת הוא מעשה פשע יותר מאשר פגיעה בכבוד בריה קטנטונת כשופט זה. אך הוא עשה רעה גדולה מזו. הוא חלל את שמו של מת גדול ונפש אצילה. הה, בהמות גסות !

חמתו שבה לבעור בו מחדש עד שרות נבהלה מפניו. מעולם לא ראתה אותו בכעס כזה, וכל התנהגותו היתה בלתי מובנת ובלתי הגיונית בעיניה. ואף על פי כן, מתחת לעצם הפחד שהפיל עליה מרטין, הרגישה בחבלי־הקסם שמשכו אותה אליו גם עתה, כמו מאז, ואותו הקסם כפה אותה כעת להשען עליו וללפות, ברגע־שגעון כבריע זה, את צוארו בזרועותיה. המאורע אשר עתה זה אירע פגע בה ופצע את רגשותיה, ואף על פי כן היתה כעת מוטלת בזרועותיו כולה, מרטטת, בעוד הוא מוסיף לרטן: „בהמות גסות ! בהמות גסות !" ולא זזה משם, אף באמרו אליה:

— לא אוסיף עוד להטריד את מנוחת סעודותיכם, יקירתי. הם אינם אוהבים אותי, ולא טוב אעשה אם אכפה עליהם את נוכחותי, והיא למורת רוחם. חוץ מזה אף הם אינם חביבים עלי ביותר. פוי ! הם יצאו מאפי ! פלאי פלאים ! ואני בבערותי ובתמימותי דימיתי, שהאנשים התופשים מקום בראש החברה, היושבים ספונים בבתים נאים ונהנים מן ההשכלה ומן הרוחים בבנק, כדאיים וראויים הם שאבקש את חברתם !

38

— בוא ! הבה ונלך אל האספה.

כך דבר בריסנדן, אף כי ראשו היה סחרחר עליו מרוב חולשה. לפני חצי שעה פרץ דם מגרונו — זה היה פרץ הדם השני במשך שלושת הימים האחרונים. בידו היתה כמו תמיד כוס הויסקי, והוא גמע אותה בבת־אחת באצבעות רועדות.

— מה לי ולסוציאליסטים ? — שאל מרטין.

— לאנשים מן החוץ נתונה הרשות לנאום במשך חמשה רגעים, — המשיך החולה; קום, פתח פיך ויזרמו מליך. אמור להם את דעתך על אודותיהם ועל מוסר העבדים שלהם. זרוק בפניהם את ניצשה, ותקבל מכות בשכר עמלך. השיבה מלחמה שערה — זה יביא להם תועלת. הם

אוהבים להתוכח ולהתפלפל — ואף אתה אוהב זאת. שמע ואגדך, רוצה הייתי לראות אותך בשורות הסוציאליסטים בטרם אמות ואינני. הסוציאליות תתן לך הצדקה לקיומך. היא הנה הדבר היחיד שיוכל להצילך, בבוא רגע האכזבה והיאוש אשר לא תמלט ממנו.

— מעולם לא יכולתי להבין, משום מה זה דוקא אתה הנך סוציאליסט, — התפלא מרטין. — הרי אתה שונא כל כך את ההמון, ודאי שאין בו באספסוף שום דבר, שבגללו ייקר לנפשך האסתיטיון! — הוא רמז באצבעו על כוס הויסקי שחברו מזג לו מחדש. — נראה הדבר שאין לאל ידו של הסוציאליזם להציל אותך.

— אני חולה מאוד — ענה בריסנדן. — אבל מצבך אתה שונה לגמרי. לך יש בריאות־גוף והרבה דברים, שבגללם כדאי לחיות, ומן הראוי הוא שמשהו יקשור אותך אל החיים קשר של קיימא. מה שנוגע לי — מתפלא אתה למה זה אנכי סוציאליסט. הבה ואגיד לך. — יען כי הסוציאליזם הוא דבר שבהכרח. יען כי משטר־חברה רקוב ובלתי הגיוני זה של זמננו אינו יכול להתקיים עוד. ויען כי בשביל האיש החזק, הרוכב על הסוס, — כבר עבר המועד. העבדים לא יעמדו לימינו. מרובים הם יותר מדי ובעל כרחם יפילו מעל סוסו את הפרש הגואל הזה עוד בטרם ישב עליו הכן. אין אתה יכול להפטר מהם, ובעל כרחך תצטרך לבלוע אל קרבך את המים המאררים — את כל מוסר העבדים שלהם. מודה אני שאין זה שקוי של רפאות. אבל הכוס נמזגה ועליך יהיה להריקה אל תוכך. מכל מקום אותן הדעות שלך, שקבלת מניצשה, הרי הן דעות מלפני דור־המבול. מה שעבר עבר, ומי שאומר שההיסטוריה חוזרת על עצמה אינו אלא מכזב. ודאי שאינני אוהב את ההמון, אך מה יעשה אדם מסכן? הפרש הגואל מאין ימצא? — וטוב לי שיבוא כל מה שיבוא, במקום החזירים מוגי־הלב המולכים כעת בכפה. אך אם כך ואם כך — הבה ונלך! אני מלא וגדוש. ואם אוסיף לשבת כאן אשתכר לגמרי. והרי יודע אתה מה שאומר הרופא — ימח שמו של הרופא! אני עוד ארמה אותו.

היה מוצאי יום ראשון בשבת, והאולם הקטן של סוציאליסטי אוקלנד היה מלא פועלים מפה לפה. הנואם, יהודי פקח, עורר את התפעלותו של מרטין, אך באותה שעה עצמה עורר גם את התנגדותו. כתפיו הצרות והכפופות וחזהו השקוע של הנואם העידו עליו, כי מילדי הגטו הצפוף הנהו. למראהו חשב מרטין על מלחמת הדורות של העבדים החלשים והאומללים כנגד קומץ השליטים שהשתררו עליהם ויהיו שוררים עליהם עד סוף כל הדורות. היצור הנובל הזה, הדומה לצל, היה בעיני מרטין לסמל. הוא היה בא־כחו של כל אותו ההמון העלוב, המון החלושים

והחלכאים הצוללים תהומה ואובדים בהתאם לחוקים הביאולוגיים — הלא הם אלה אשר לא יצלחו לחיים. על אף הפילוסופיה המחוכמת שלהם ונטית הנמלים שלהם לצבוריות ולחיי־הכלל, דוחה אותם הטבע מעל פניו לטובת היחיד היוצא מן הכלל. מתוך זרע־החיים שהטבע מפזר ביד רחבה, הוא מברר ובוחר לו רק את הגרגרים הטובים ביותר. כיוצא בזה, בחקוי לטבע, מגדלים האנשים סוסי־מרוץ ומלפפונות. אין ספק שאילו בא מישהו ליצור עולם חדש, יכול היה להמציא שיטה טובה מזו; ואולם יצוריו של עולמנו זה אנוסים להשלים עם השיטה המיוחדת לו. כמובן רשאים הם להתפתל כאות נפשם תוך כדי לכתם לאבדון, כמו שמתפתלים הסוציאליסטים, כמו שמתפתל כעת הנואם על הבמה וההמון המזיע, בטכסם עצה לבקש דרכים חדשות, כדי להפחית את עקת החיים ולרמות את הטבע. כך חשב מרטין וכך דבר אל הקהל מעל הבימה, כאשר חזקו עליו דברי בריסנדן לעלות על הבמה ו„לדון אותם ברותחים". הוא נשמע להפצרות ידידו, נגש אל הדוכן, כפי שדרש המנהג, ובקש מאת יושב־הראש של האספה רשות לדבר. הוא פתח בקול נמוך ובסירוגין, בשומו סדר ברעיונות אשר צצו ועלו במוחו בזמן נאומו של היהודי. באספות מסוג זה רשאי כל נואם לדבר רק משך חמשה רגעים. ברם, כאשר עברו חמשת רגעיו לא הגיע מרטין אלא לאמצע נאומו המתלקח והולך, וקטרוגו על תורת הסוציאליות לא נשלם אלא לחצאין. מרטין הצליח לעורר רוב ענין בשומעיו, והקהל דרש פה אחד מאת יושב־הראש להאריך את זמנו של מרטין. השומעים מצאו בו מתנגד ראוי לתשומת־לב והם הקשיבו בכוונה רבה לכל דבור היוצא מפיו. מרטין חצב להבות אש ולא חשך דברי־תוכחה מן העבדים ומוסרם ומנהגם, ברמזו בגלוי, שהעבדים שעליהם הוא מדבר הם השומעים עצמם. הוא הביא ראיות מספנסר ומלתוס, ופירש את החוק הביאולוגי של ההתפתחות.

הנה כי כן, — סיים, בסכמו את הוכחותיו, — שום מדינה שנוצרה על ידי העבדים איננה בת־קימא. החוק העתיק של האיבולוציה עדיין שריר וקיים. הראיתי לדעת שבמלחמת הקיום זוכים להשאר בחיים רק החזקים וצאצאיהם, ואילו החלשים נדונים לאבדון, הם וצאצאיהם. התוצאה היא שכל זמן שהמלחמה נמשכת, כחו של כל דור ודור גדול מכח הדור אשר היה לפניו. זאת היא איבולוציה. ואולם אתם, העבדים — אני מודה, כי רע ומר להיות עבדים — ואולם אתם, העבדים, חולמים על חברה כזאת שבה לא ישלוט עוד חוק־האיבולוציה, ואשר בה לא יהיו החלשים והבלתי־מוכשרים נדונים לאבדון. בחברה הזאת ימצא כל חדל־אישים את מזונותיו מוכנים ומובטחים לו: הוא יאכל כמה שירצה ובכל פעם שירצה; בחברה הזאת יוכל כל אחד לשאת אשה ולהוליד בנים — אחד החלש ואחד החזק.

מה תהיה תוצאת הדבר? הכח וערך החיים של כל דור ודור יחדל מלגדל לעומת הדורות שקדמו לו, ונהפוך הוא, כי ילך הלוך והתמעט. זהו העונש של פילוסופית העבדים שלכם. חברת העבדים — זו שנוצרה על ידי עבדים בשביל עבדים — תלך בעל כרחה הלוך והחלש, הלוך והתמוטט, כמו שהחיים שמהם היא מורכבה ילכו הלוך והתפורר מחולשה. אל תשכחו, רבותי, שאני מפרש לפניכם את האמת הביאולוגית, ולא את המוסר הסנטימנטלי. שום מדינת עבדים אינה יכולה לעמוד בפני...

— וארצות הברית? האף הן בנופלים? — צעק מי שהוא מתוך הקהל.

— ארצות הברית? — השיב מרטין. — שלשה־עשרה המושבות השליכו פעם מעליהן את עול שליטיהן ויסדו להן מה שקוראים רפובליקה. העבדים היו לאדונים לעצמם. אז חדל מקרב הארץ המנצח על החרב. ואולם אתם לא יכולתם לחיות זמן רב בלי אלופים לראשיכם, והנה קמו עליכם אדונים חדשים — לא אנשים גדולים ואצילים בעלי עצה וגבורה למלחמה, כאשר לפנים, כי אם תגרנים ומלוי־ברבית ערומים ודומים לעכבישים. והללו שעבדו אתכם שנית — אך לא בגלוי, כמו שאנשים מסוימים, אנשי מדות נאצלות, היו עושים בכח זרועם, — אלא בסתר, על ידי תחבולות ערמה ומזימות וחנופה ושקר. הם שחדו את שופטיכם, הם פרעו לשמצה את רוח מחוקקיכם ועשו את בניכם ובנותיכם לעבדים נרצעים הדומים לבהמות. שני מיליונים של הילדים אשר נולדו לכם עובדים כיום עבודת־פרך באוליגרכיה זו של תגרנים ששמה ארצות הברית, ועשרה מיליון של עבדים כמוכם הם גזולי מחסה ומחיה. אך נשוב אל נושא דברי. הוכחתי לכם, כי שום חברה של עבדים אינה יכולה להתקיים, מפני שחברה כזאת אנוסה על פי טבעה לבטל את חוק־ההתפתחות ולבערו מקרבה. אך תתיסד חברת עבדים כזאת ומיד יתחיל בקרבה רקבון. קל לכם לדבר על בטול חוק האיבולוציה, ואולם היכן חוק ההתפתחות החדש אשר יסייע לכחכם? אדרבא, הבו לי את הנוסח שלו! אולי כבר מצא מישהו את נוסחו? אם כן השמיעו אותו.

מרטין חזר למקומו בלב ההמון הסואן. כעשרים איש קפצו ממקו־מותיהם ובקשו להם בקולי קולות את רשות הדבור, והם השיבו על השגותיו של מרטין, בדברם איש אחרי אחיו בהתלהבות מרובה ובתנועות של התרגשות, בעוד שהקהל מסייע להם ברעש של מחיאות כפים. זה היה נשף מלחמה פראי — אבל זאת היתה פראות השכל ומלחמת רעיונות. אחדים מן הנואמים נטו מן הענין, אבל רובם ככולם התכונו בתשובותיהם ישר לדברי מרטין. הם הפתיעו אותו באפני־מחשבה חדשים בשבילו, ומתוך כך נפקחו עיניו לראות — לא חוקים ביאולוגיים חדשים — אלא

תשמיש חדש של הכללים הנושנים. הם דברו בכובד־ראש ובהתלהבות יותר מדי מאשר ישמרו תמיד על גבולות הנימוס, ויושב־הראש מוכרח היה לא פעם להקיש על השולחן, כדי להשיב את הסדר על כנו.

בתוך קהל השומעים נזדמן במקרה נער־ריפורטר, מפרחחי העתונות, שנשלח לשם, מהיות היום ההוא עני בחדשות. הפרחח הרגיש בכל לבו את הצורך הדוחק שיש לה לעתונות בסנסציות. כשרון מיוחד לא היה לו לאותו פרחח; הוא ידע רק לכתוב בקלות ובזריזות. לשמוע אל הוכוחים לא יכול — לכך היה מוחו קהה יותר מדי. בעצם הדבר היתה לו הכרה נעימה, כי עולה הוא פי כמה וכמה על המתוכחים המטורפים הללו מן הפועלים. חוץ מזה רחש לבו כבוד גדול לאותם האנשים שישבו במרומי החברה ואשר על פיהם ישק משק הלאומים והעתונים. אכן גם לו היה אידיאל — להגיע למדרגת הריפורטר השלם בתכלית השלמות, המסוגל לעשות משהו — ואפילו הרבה מאוד מאפס ואפע.

הפרחח לא ידע על מה נסבו הדברים והוכוחים באספה זו, אבל לא היה לו שום צורך לדעת זאת. מלים כמו „מהפכה" שמשו לו למפתח. כשם שהפליאונטולוג מוכשר להקים את מבנה השלד כולו על פי עצם אחת של החיה שנמצאה בהפירות, כך מוכשר היה הריפורטר שלנו לבנות נאום שלם על פי המלה האחת „מהפכה". אומר ועושה, — ועוד באותו ערב עשה זאת הפרחח וגם עשה כדבעי. ומכיון שנאומו של מרטין הוא שעורר התרגשות יותר מכל הנאומים, לפיכך שם הפרחח את כל הדברים בפיו של מרטין, ועשה ממנו את האנרכיסט הנלהב שבכל החבורה. בהוסיפו להשקפותיו את הנופך של סוציאליזם קיצוני שבקיצוני ואדום כדם. הריפורטר הקטן ידע את מלאכתו. ברצותו לתת לתמונה גון מקומי, העיב את הצבעים ולא חס על סממנים: הוא תאר אנשים ארוכי־שער שעיניהם מזרות אימה, נוירסטניקים וטפוסים מתנוונים, שקולם רועד מתאות־רציחה ואגרופיהם מורמים למעלה, — וכל זה על גבי מסכת האנדרלמוסיה של המון פרוע לשמצה, שפיו מלא אלה וקללה וחמתו בוערת להשחית.

39

ממחרת הבוקר ישב מרטין על ספל הקהוה בחדרו הקטן ועיין בעתון. הרגשה חדשה היתה לו זאת לראות את שמו מודפס מפורש על גבי העמוד הראשון של העתון, באותיות מאירות עינים. לתמהונו לא היה קץ, כשנודע לו מתוך העתון הזה, שהוא הנהו המנהיג הנודע ביותר של הסוציאליסטים באואקלנד. הוא קרא את הנאום הנלהב והחריף, שהריפוטר שם בפיו, ואף כי בתחילה הכעיס אותו הזיוף הזה, התחיל לבסוף לצחוק והניח מידו את הגליון.

— אחת משתי אלה: או שהאיש היה שכור או שהנו רמאי ופושע, — אמר מרטין באותו יום אחרי־הצהרים, בשבתו על גבי המטה, כאשר נכנס אליו בריסנדן, שצנח עיף וחלש על הכסא היחיד שבחדר.

— ומה איכפת לך? — שאל בריסנדן. — הרי אין לך חפץ בהסכמתם של הבורגנים החזירים הקוראים את העתונים?

מרטין הרהר רגע ואחר אמר:

— לא; בעצם הדבר אין לי באמת כל חפץ בהסכמתם ולא איכפת לי מה תהיה דעתם עלי; אבל מאידך גיסא, קרוב לודאי, שהדבר הזה יקלקל את יחסי עם משפחתה של רות. אביה טען תמיד, שאנכי סוציאליסט, והפטפוט הנבזה הזה עוד יחזק אותו בדעתו זו על אודותי. אמנם דעתו עלי אינה נוגעת לי כלל, — אך מה בכל אלה? רוצה אני לקרוא לפניך את אשר כתבתי היום. זהו, כמובן, „עבר זמנו"; גמרתי את הספור לחצאין.

הוא התחיל לקרוא בקול, אך פתאום נפתחה הדלת, ובעלת הבית הכניסה ההדרה איש צעיר לבוש נאה ומצוחצח למשעי. הזר העיף את מבטו במהירות על סביבותיו ובחן כהרף עין את כל פנות־החדר עם מכונת הנפט וכלי הבשול שבקרן הזוית, ורק אחרי־כן הביט במרטין.

— שב, בבקשה, — אמר בריסנדן.

מרטין זז מעט ממקומו, כדי לפנות מקום על המטה בשביל האיש הצעיר, והכה שהלז יביע את חפצו.

— שמעתי את נאומך אמש, מיסטר עדן, ובאתי לבקש ממך אינטרביו, — פתח הצעיר.

בריסנדן פרץ בצחוק עליז.

— ומי זה? חבר סוציאליסט? — שאל הריפורטר, בהעיפו מבט מהיר לעבר בריסנדן ובשימו לב אל חוורון־המות אשר כסה את פני החולה.

— והוא כתב את המאמר הזה! — אמר מרטין ברוך. — הרי הוא עדיין נער!

— למה אינך מרביץ בו מכות? — שאל בריסנדן. — הייתי נותן אלף דולר, אילו השיבו לי למשך חמשה רגעים את ריאותי.

השיחה הזאת על אודותיו ודבורים כאלה המכוונים אליו הביאו במבוכה את הריפורטר־הפרחח. ואולם הרי העורך הלל אותו בגלל התיאור המזהיר של פגישת הסוציאליסטים והטיל עליו לבקש בעצמו אינטרביו מאת מרטין עדן, המנהיג של הא־רגניזציה המסכנת את קיום־החברה.

— אני מקוה, שלא יהיה למורת רוחך אם אצלם אותך, מיסטר עדן, — אמר הריפורטר. — הבאתי עמי את צלם־המערכת, והנה הוא עומד בחוץ ומחכה, והוא אומר, שרצוי לו לצלם אותך תיכף ומיד לפני שקיעת החמה. את האינטרביו נוכל להתחיל אחר כך.

— צלם? — אמר בריסנדן כמהרהר. — הרבץ בו, מרטין, הרבץ בו!

— כנראה זקנתי מעשות זאת, — היתה תשובתו של מרטין. — יודע אני, כי מן הראוי היה לעשות זאת, אלא שמתעצל אנכי. וחוץ מזה, האם לא הכל אחת היא?

— עשה למען אמו של הבחור, אם לא למענו, — דבר בריסנדן על לבו של מרטין.

— ראוי הדבר לעיין בו, — השיב מרטין, — אך אינו כדאי לעשותו, כנראה, משום שאינו מעורר בי די מרץ. מבין אתה, דרוש מרץ בשביל להרביץ מכות במישהו, מלבד זאת מה צורך יש בדבר?

— זה נכון, כך צריך באמת להביט אל הדבר, — העיר הפרחח בזחיחות דעת עשויה, ואף על פי כן התחיל להביט במורך לב לעבר הדלת.

— אך הרי כל מה שכתב הוא שקר, אף מלה אחת של אמת אין שם, — המשיך מרטין, כשהוא פונה אל בריסנדן בלבד.

— הרי זה היה רק תיאור בדרך כללית, אדוני מבין, — מצא הפרחח עוז בנפשו להעיר; חוץ מזה הרי זאת ריקלמה טובה, וזהו העיקר. טובה עשינו עמך.

— ריקלמה טובה, מרטין חביבי, — חזר בריסנדן על דברי הריפורטר.

— הם עשו עמי טובה — אל נא תשכח את זאת! — הוסיף מרטין.

— נגש־נא אל העניך. היכן נולדת, מיסטר עדן? — שאל הפרחח, והמשיך אל עצמו מראה איש המקשיב בעיון.

— הוא אינו רושם לו אפילו רשימות, — אמר בריסנדן. — הוא זוכר הכל בעל פה.

— די לי בזכרוני. — הפרחח התאמץ להסתיר את פחדו. — שום ריפורטר הגון אינו זקוק לטרוח ולרשום רשימות.

— די היה לך בזכרונך... בשביל האספה של אמש! — בריסנדן לא היה כלל סלחן ומחלן; והוא שנה את דרכו בבת אחת. — מרטין! אם אתה לא תרביץ בו, אעשה זאת אנכי בעצמי, ואפילו אני נופל מת מיד כאן על הרצפה.

— באמת, שמא כדאי להלקות אותו מעט — שאל מרטין כנמלך בדעתו.

לא עבר רגע, ומרטין ישב על קצה המטה, ועל ברכיו היה מוטל הפרחח ופניו למטה.

— אך אל נא תשוך, — התרה בו מרטין, — פן אצטרך לסטור על פניך. זה יהיה חבל, פניך כל כך נחמדים.

ידו המורמה ירדה, חזרה והתרוממה וירדה שוב בקצב מהיר ומתמיד. הפרחח פרפר והתנגד וגדף והתפתל אבל לא נסה לנשוך. בריסנדן ישב והסתכל בנעשה בכובד־ראש, ורק פעם אחת התרגש, תפס בקבוק של ויסקי והתחיל להתחנן:

— תן נא לי להכותו רק פעם אחת, רק פעם אחת!

— חבל, ידי עיפה, — אמר מרטין, כשהרפה סוף־סוף מן הריפורטר. — ידי משותקת לגמרי.

הוא הרים את הפרחח למעלה והושיבו על גבי המטה.

— אני אשים אותך בבית־האסורים בעבור זאת, — קרא המוכה בקול מתיפח, ודמעות של כעס ילדותי זלגו על לחייו המשולהבות. — אתה תקבל את ענשך. ראה תראה!

— כפתור ופרח! — קרא מרטין. — הוא אינו נותן לעצמו דין־וחשבון, שהוא מתגלגל והולך במדרון. הרי זה מעשה־פשע שאינו ראוי לאיש ישר ולגבר — להפיח כזבים על אודות רעהו, כמו שעשה זה, והוא אינו יודע זאת!

— הוא בא אלינו, כדי שנגיד לו זאת — העיר בריסנדן.

— כן, הוא בא אלי, אל האיש שעליו הוציא שם רע ושאת פניו הלבין ברבים. ואולם החנוני שלי ודאי לא ירצה מעתה לתת לי עוד בהקפה. רע מכל הוא הדבר, שהנער המסכן הזה יוסיף ללכת בדרכו כסל

עד אשר יתנוון לגמרי ויהיה לעתונאי ממדרגה ראשונה ויחד עם זה לרמאי ממדרגה ראשונה.

— אך עוד לא עבר המועד, — אמר בריסנדן, — מי יודע, אולי זכית אתה להיות שבט־הזעם הצנוע אשר יחזיר אותו למוטב. למה זה לא נתת לי להכות בו לפחות באצבע צרדה? חפצתי שגם חלקי לא יגרע במצוה זו.

— אני אשים את שניכם בבית־האסורים, ב־ב־בהמות ג־ג־גסות שכמותכם, — התיפחה הנשמה הערטילאית.

— לא, פיו יפה יותר מדי, — וזהו סימן של חולשת האופי. — מרטין הניד בראשו בעגמת נפש. — חושש אני, שאך לחנם הלאיתי את ידי עד כדי שתוק. האיש הצעיר הזה לא יחזור למוטב. יתכן שביום מן הימים יהיה לעתונאי גדול מאוד ומצליח. אין בו מוסר כליות. דבר זה עצמו עלול להעלותו לגדולה.

אחרי הדברים האלה חמק הריפורטר ויצא מן ההדר, מרטט עד הרגע האחרון מפחד, פן יכה אותו בריסנדן בגבו בבקבוק שבידו.

כשקרא מרטין את העתון למחרת הבוקר, נודעו לו מתוכו עוד כמה דברים חדשים על אודותיו אשר לא ידע תמול שלשום. „אנחנו הננו אויביה של החברה ונשבענו להכריתה" — מצא את עצמו אומר באינטרביו גדול בן עמוד שלם. „לא; אין אנחנו אנרכיסטים אלא סוציאליסטים". וכשהוכיח לו הריפורטר, כי בעצם הדבר אין הבדל בין שתי השיטות, משך מרטין בכתפיו בשתיקה דומה להודאה. על קלסתר־פניו של מרטין נאמר שם שהוא אסימטרי משני עבריו ועוד כמה וכמה סימני התנוונות תוארו שם בפרוטרוט. ביחוד בולטות היו ידיו, ידי גזלן גסות ועיניו המוצפות בדם והמזרות זיקי־אש. חוץ מזה נודע לו מתוך העתון, שערב ערב הוא נואם לפני הפועלים בגן בית־המועצה העירוני, ושיותר מכל האנרכיסטים ועושי־התעמולה, המלהיבים שם את דעת־ההמון, היה הוא מושך אליו את השומעים ונאומיו הם הריבולוציוניים ביותר. הריפורטר־הפרחח נתן תיאור בהיר־צבעים של חדרו הקטן, של מכונת הנפט, של הכסא היחיד ושל ה„יחף" הדומה למת, אורחו של מרטין, שמראהו כמראה איש, שזה עתה יצא מבית־האסורים, אחרי שבתו כעשרים שנה כלוא יחידי בתא־המצודה.

הפרחח הראה את פעילותו. הוא פשפש ומצא, מי הם קרוביו של מרטין, ונבר וצבר עניני משפחה סמויים מן העין. הוא הכין צילום של חנות־המכולת של מיסטר היגגינבותם עם תמונת ברנרד היגגינבותם בכבודו ובעצמו במבוא החנות. את החנוני תאר הריפורטר כג'נטלמן פקח

וסוחר נכבד, שאינו סובל לא את הדעות הסוציאליסטיות של גיסו ולא אותו בעצמו. לפי דעתו של הג'נטלמן הזה, ספר הריפורטר, אין מרטין אלא עצלן וריקא, שממאן לעבוד כשמציעים לו עבודה ושעתיד לבוא עד בית־האסורים. הריפורטר הביא גם אינטרביו עם מיסטר הרמן פון־שמידט, בעלה של מרים אחות מרטין. הלז אמר, שמרטין מטיל חרפה על המשפחה ולפיכך גורש מקרבה. „הוא נסה גם להתקיים על חשבוני, אבל אנכי שמתי קץ לדבר עד מהרה" — היו דברי פון־שמידט אל הריפורטר. — „עכשיו הדל לבוא לביתי. אדם שאינו רוצה לעבוד לא יצלח למאומה; זוהי דעתי".

הפעם חרה אפו של מרטין באמת. בריסנדן לא ראה בכל הענין אלא מעשה־ליצנות, אבל לא עלה בידו לנחם את מרטין, שידע כי לא קל יהיה לבאר את כל זה לרות. הוא ידע כמה ישמח אביה על כל המאורע הזה וכמה ישתדל להשתמש בדבר כדי לבטל את השדוך. עד מהרה נודע לו, כי הדבר אשר יגור בא ונהיה. דואר־הבוקר הביא לו מכתב מאת רות. מרטין קרע את המעטפה מתוך הרגשה של פורענות מתרגשת לבוא. הוא התחיל לקרוא בו, בעמדו ליד הדלת הפתוחה, מקום שם קבל אותו מידי נושא־המכתבים. שלא מדעת שלח את ידו אל כיס בגדו להפש שם, לפי ההרגל הישן, טבק ונייר לעישון; הוא שכח לגמרי שחדל לעשן ושבכיסו אין למצוא שום מכשירי עישון.

מכתבה של רות היה כתוב בטון קריר. לא היו בו סימנים של כעס. אבל מתחילה ועד הסוף, מן השורה הראשונה ועד האחרונה, היה כל המכתב אומר אכזבה ועלבון. היא קותה ממנו לטוב מזה. כסבורה היתה שהוא כבר התגבר על פראות־הרוח של ימי נעוריו ושאהבתה כדאית היתה בעיניו עד כי יוכל למענה לחיות חיים הוגנים ותמימי־דרך. ועכשיו דורשים ממנה הוריה בכל תוקף לבטל את השדוך. אנוסה היא להודות שהם צדקו בזה. בריתם לא יכלה מעולם להיות ברית של אושר ונחת; זאת היתה טעות מעיקרה. רק פעם אחת בכל המכתב הביעה רות רגש של צער, בהוכיחה אותו על פניו לאמור: „אילו רק חפצת לחיות חיי־קבע ולקבל איזו משרה, ואילו אך נסית להיות למשהו!" — כתבה רות. „אבל את זאת לא מנה לנו הגורל. כל חייך הקודמים היו יותר מדי מופקרים ופרועים. אני מבינה שאין להאשים אותך בזה. אתה יכולת להתנהג רק בהתאם לאופייך ולחנוך שנתנה לך סביבתך. לפיכך אין אני דנה אותך לכף־חובה, מרטין. בבקשה, זכור־נא את הדבר, זאת היתה טעות פשוטה. בצדק טענו אבא ואמא שאנחנו לא נוצרנו זה בשביל זו, ושנינו חייבים לשמוח על שגלינו דבר זה בעוד מועד..." ובסיום מכתבה היה כתוב: „אל נא תנסה להתראות עמי עוד, כי פגישה זאת עלולה להמיט

אסון על שנינו וגם על אמי. מרגישה אני שכבר גרמתי לה הרבה דאגה ויסורים; לא במהרה ימחה החטא שחטאתי לה".

מרטין קרא את המכתב שנית בעיון רב מהחל ועד כלה, ואחר ישב לענות לה. הוא מסר בקיצור את תוכן הדברים שהשמיע באספת הסוצי־אליסטים לראיה, שהם ההיפך הגמור מכל מה שיחס לו העתון. אך בהגיעו לסיום האגרת, שוב לא היה אלא אוהב כשוט תחת השמים, המתחנן מקרב לב על אהבתו. „מבקש אני ממך שתעני לי", — הפציר, — „ובתשובתך עליך לומר לי רק דבר אחד: האוהבת את אותי? זה הכל! אנא, עני לי רק על השאלה היחידה הזאת".

אך כל תשובה לא באה, לא ממחרת היום ולא למחרתים. „עבר זמנו" היה מונח בלתי נשלם על גבי השולחן, ומרטין לא נגע בו אף באצבע קלה, וערמת כתבי־היד המוחזרים אשר מתחת לשולחן הלכה הלוך וגדול מיום ליום. בפעם הראשונה בימי חייו נדדה שנתו של מרטין, שהיה ישן תמיד שינה ערבה ועמוקה, והוא התהפך ורגז על משכבו לילה אחר לילה עד עלות השחר. שלש פעמים סר לבית מורז, אבל המשרת שפתח את הדלת שלח אותו ריקם. בריסנדן שכב חולה במלון שבו גר; הוא היה חלש יותר מדי ולא יכול לצאת מפתח ביתו, ומרטין אף כי נכנס אליו לעתים קרובות, לא רצה להטריד אותו בצרותיו הוא.

כי צרותיו של מרטין מרובות היו. למאמרו של הריפורטר־הפרחח היו תוצאות רבות — הרבה יותר מאשר שיער מרטין מראש. החנוני הפורטוגזי סרב לתת לו בהקפה, בעוד שמוכר הירקות, שהיה אמריקני והתגאה בזה, קרא לו בוגד במולדתו, ולא רצה למכור לו עוד את סחורתו; הפטריוטיות שלו הגיעה עד לידי כך, שהוא מחה מספרו את חשבונו של מרטין והזהיר בו שלא יהין לעולם לשלם לו. בשיחת הבריות של הסביבה השתקפו אותם הרגשות עצמם שפעמו את רוח החנוני, וחרון אף השכנים על מרטין הלך הלוך וגדול. איש לא רצה לדבר מטוב ועד רע עם סוציאליסט בוגד כמוהו. מריה המסכנה נתמלאה פקפוקים ופחד, אך שמרה בכל זאת אמונים לדייר שלה. ילדי השכנים שכחו את מורא־ההוד שהפיל עליהם מראה המרכבה המפוארת, שבאה פעם אל פתח ביתו של מרטין; עכשיו, בעמדם הרחק כמטחוי־קשת, קראו אחריו: „עלה, יחף! עלה, ריקא!" אבל להקת בני־סילבה עמדה על צדו והגנה על כבודו אף נלחמה לא פעם לשמו; חוטם זב־דם ופצע וחבורה היו עתה מעשים בכל יום בבית סילבה, מה שהוסיף מבוכה ורוגז על מבוכת מריה ורוגזה.

פעם פגש מרטין ברחוב את גרטרוד אחותו, ומפיה נודע לו מה שידע גם בלעדיה, והוא שברנרד היגגינבותם כועס עליו כעס גדול בגלל

אשר הטיל בפרהסיה גנאי כזה על המשפחה, ואסר עליו, על מרטין, לעבור את סף ביתו.

— למה לא תסע מפה, מרטין? — שאלה אותו גרטרוד. — מוטב שתלך למקום שאין מכירים אותך ותקבל איזו משרה ותסתדר. ברוב הימים, כשהכל ישכח, תוכל גם לשוב.

מרטין הניע בראשו, אך לא נתן לה כל תשובה וכל ביאור. מה יאמר ומה ידבר? הוא נדהם מן התהום הרוחנית הנוראה, המפרידה בינו ובין קרוביו. לעולם לא יוכל לעבור אותה ולבאר להם את יחסו, יחס תלמידו של ניצשה, אל הסוציאליות. אין די מלים, לא בשפה האנגלית ולא בשום שפה אחרת, לבאר להם את התנהגותו לבעבור יבינוה. לפי תפיסתם, ההתנהגות ההגונה ביותר היתה להשיג משרה, ורק כך יכול מרטין להוכיח להם שאיש הגון הוא. בזה פתחו ובזה כלו. זה היה כל אוצר רעיונותיהם. קבל משרה! לך לעבוד! עבדים עלובים ונואלים! — חשב מרטין, בעוד אחותו מדברת אליו. אין פלא שהעולם שייך לחזקים. עבדותם של העבדים היא המשעבדת אותם. משרה — זהו עגל הזהב, —שלפניו הם כורעים ומשתחוים.

הוא הניע בראשו שנית, כשחפצה גרטרוד לתת לו כסף, אף כי ידע, שעוד באותו יום יהיה אנוס ללכת שנית אל בית־המלוה.

— הזהר והזהר לפי שעה מלהפגש עם ברנרד, — הפצירה בו גרטרוד. — בעוד חדשים אחדים, כאשר תשוך חמתו, תוכל, אם תרצה, להשיג אצלו עבודה: להיות עגלון בחלוקת הסחורה. ואם תהיה זקוק לי, שלח־נא לקרוא לי ואבוא מיד. אל תשכח!

היא נפטרה מלפניו בקול בכי. לבו של מרטין התכווץ בו למראה גופה המסורבל ומהלכה הכבד. כהביטו אחריה נדמה היה לו שהבנין שבנה לו בעזרת ניצשה רועד ומתמוטט. קל לו לאדם לדבר על מעמד־העבדים בדרך הפשטה, אבל לא לגמרי ינעם לו לראות את סימן העבדות הזאת בקרב משפחתו. ואף על פי כן, היש עוד בעולם נפש משועבדת על ידי החזקים ממנה כגרטרוד אחותו? לרעיון־התהפוכות הזה הצטחק מרטין בבת־צחוק של איבה. תלמיד נאה של ניצשה הוא — אין מה לדבר! — אם כל רגש מצוי וכל התרגשות מצויה, המזדמנים לנפשו, עלולים לזעזע את השקפת עולמו! ואיזה רגש? — רגש מוסר העבדים עצמו, שהרי חמלתו על אחותו לא היתה בעצם אלא מוסר עבדים. האדם העליון האמיתי מחויב להיות למעלה מחמלה ורחמים. החמלה והרחמים הם רגשות שנולדו במערות ובמאורות, שבהן הסתופפו העבדים; הם אינם אלא פרי היסורים וזיעת־הדמים של החלכאים והנדכאים.

40

הספור „עבר זמנו" עדיין מונח היה על שולחנו של מרטין עזוב ונשכח מלבו. כל כתבי־היד אשר שלח פעם למכתבי העת היו מונחים כיום מתחת לשולחן כאבנים שאין להן הופכין. רק כתב־יד אחד היה מרטין שולח ממערכת למערכת. וזאת היתה יצירתו של בריסנדן, „הדברים המדומים". האופנים והחליפה השחורה היו נתונים שנית בעבוט, ובעלי מכונת־הכתיבה שבו לתבוע ממנו דמי־שמוש, השכם והערב. אבל כל זה כבר לא היה אכפת לו. רוחו בקשה דרכים חדשות, והוא ידע, שכל זמן שלא ימצא אותן, מוכרחים היו לקפוא ולעמוד תחתיהם בלי נוע. כעבור שבועות אחדים קרה הדבר אשר צפה לו. הוא פגש את רות ברחוב. אמנם הוא פגש אותה בלוית נורמן אחיה, ושניהם אמרו לעבור על פניו כאילו לא ראוהו, וכשהוא עמד, נסה נורמן גם להרחיק אותו מעליהם.

— אם תטריד את אחותי אקרא לשוטר — איים עליו נורמן — אין ברצונה לדבר אתך וטרדנותך היא לה לעלבון.

— אם תתעקש, תצטרך באמת לקרוא לשוטר, ואז יזכר שמך בעתונים, — ענה מרטין בזעף. — ועכשיו סור מעלי, ואם רוצה אתה קרא לשוטר. אני רוצה לדבר עם רות.

— חפץ אני לשמוע את הדבר מפיך, — פנה מרטין לרות. היא היתה חורת ורועדת, אבל התאוששה והביטה בו בעין בוחנת.

— רוצה אני תשובה על השאלה ששאלתי אותך במכתבי — פירש מרטין.

נורמן עשה תנועה של קוצר־רוח, אך מרטין הסה אותו במבט תקיף. רות הניעה בראשה.

— האם כל זה נעשה ברצונך הטוב?" — שאל מרטין.

— כן.

היא דברה בקול נמוך, אך אמיץ, ובכונה מראש.

— הדבר נעשה ברצוני. אתה עטית עלי חרפה כזאת שאני מתביישת לראות את פני ידידי. יודעת אני שהייתי לשיחה בפי כל. זהו כל מה שבפי להגיד לך. בגללך אני אומללה מאוד ואין אני רוצה להתראות עוד עמך.

— ידידים! רכילות! כזבים של עתון! האמנם יפה כחם של דברים כאלה מכח האהבה? יכול אני לחשוב רק שמעולם לא אהבת אותי.

אודם כסה את לחייה החורות.

— אהרי כל מה שהיה? — לחשה. — מרטין אינך יודע בעצמך מה אתה דובר. אין אני קלת־ראש.

— אתה רואה, אדוני, שהיא אינה רוצה בשום מגע ומשא אתך,

— מלא אחריה נורמן.

והם פנו לדרכם.

מרטין נסוג הצדה ונתן להם לעבור. שלא מדעת שלח את ידו אל כיס בגדו לחפש את הטבק ואת הניר שלא היו בו.

עד צפונה של אוקלנד היתה דרך ארוכה. אבל רק בעלותו במדרגות ובפתחו דלת חדרו הבין מרטין שעבר את כל הדרך ברגל. הוא מצא את עצמו יושב בקצה המטה ומביט על סביביו, כסהרורי אשר עתה זה הקיץ מתרד... הוא ראה את כתב־היד המונח על השולחן, הקריב את הכסא ונטל את עטו. באפיו נטועה היתה תביעה הגיונית וטבעית לשלמות לגמור. וכאן היה לפניו משהו שלא נשלם, דבר שנדחה עד לאחר שיושלם דבר אחר. עכשיו, משנשלם הדבר האחר ההוא, רוצה הוא להקדיש את עצמו לעבודה זו עד שיביאנה לידי גמר אך הוא לא ידע, מה יהיה הדבר אשר יעשה לאחר שיסיים את זה. הוא ידע רק שעלה והגיע בחייו עד נקודת היפוך, עד משבר. תקופה אחת של חייו הגיעה לקצה, ועכשיו הוא מקציע ומשכלל אותה, כאומן המשכלל ומשפר את העבודה אשר גמר. הוא לא היה תאב לדעת מה יהיה בעתיד. עד מהרה ייודע לו, מהו הדבר שעתידו מנה לו. יהיה הדבר מה שיהיה, לו זה לא איכפת. נדמה היה לו, כי שום דבר לא איכפת לו לחלוטין. חמשה ימים ישב ועבד בספור, ולא יצא מפתח ביתו ולא ראה שום אדם ולא אכל אלא כזית. ממחרת היום הששי הביא לו נושא־המכתבים מכתב מאת עורך ה„פרתנון". הוא העיף עין על המכתב וראה, כי „הדברים המדומים" נתקבלו לדפוס. „שלחנו את הפואימה הזאת למר קרטרייט־ברוס, — הוסיף העורך, — והוא הלל אותה לפנינו כל־כך שאין אנו רוצים להוציא אותה מידינו. מה מאד אנו שמחים להדפיס את הפואימה — תראה מתוך זה שהחלטנו לתתה בחוברת של אוגוסט, מאחר שהחוברת של יולי כבר נשלמה ומוכנת לדפוס בכל. הואילה נא למסור את רגשי חבתנו ואת תודותינו למיסטר בריסנדן. מבקשים אנו לשלוח לנו תיכף ומיד את תמונתו וקיצור תולדותיו. אם שכר הסופרים שלנו אינו מספיק בעיניך, הודיענו נא זאת, בבקשה, מיד על פי הטלגרף, ונקבע את השכר שאתה חושב לראוי".

מכיון ששכר־הסופרים, שהמערכת הציעה עלה לסך של שלש מאות

והמשים דולר, חשב מרטין שלא כדאי לשלוח עוד טלגרמה. חוץ מזה צריך היה קודם להשיג עוד את הסכמתו של בריסנדן. הוא, מרטין, צדק אפוא סוף־סוף, הנה הופיע עורך אחד שידע ערכה של שירה אמתית מהי. אף שכר־הסופרים היה שכר הגון, ואפילו ביחס לפואימה הנוצרת פעם במאה שנה. מה שנוגע לקרטרייט־ברוס הרי ידע מרטין, שהוא הנהו המבקר היחידי שבריסנדן מכבד את דעתו.

מרטין ירד העירה בקרון הטראם. ובהסתכלו בבתים, ברהובות ובמגרשים החולפים ועוברים על פניו, הרגיש פתאום שהוא מצטער על שהצלחת ידידו ונצחונו אינם גורמים לו את השמחה הראויה. המבקר היחידי בארצות־הברית הוציא משפט חיובי על הפואימה, והוא, מרטין, צדק בטענתו שחומר טוב ימצא סוף־סוף את הדרך לירחונים .אבל מעין ההתלהבות כבר חרב בקרבו, והוא הרגיש שהוא מתכוון יותר לראות את פני ידידו מאשר לבשרו את הבשורה הטובה. הוא נזכר שבמשך חמשת הימים שהקדיש לספורו, לא שמע כלום על אודות בריסנדן וגם לא חשב על אודותיו. רק אז נתן מרטין דין־וחשבון לעצמו, שהוא חי במשך כל הימים האחרונים כמו בתוך ערפל, והוא התבייש בפני עצמו על ששכח את ידידו. אבל גם רגש הבושה הזה לא היה רגש חריף ביותר. הוא היה אטום משמוע גם לקול נפשו ולרגשותיו, והרגשות היחידים שפעמוהו היו רגשי־היצירה בזמן שכתב את „עבר זמנו“. לכל יתר הענינים שבעולם התיחס כסהרורי. כל החיים הללו, שהקרון החשמלי פלס לו נתיב בתוכם, היו בעיניו רחוקים ובלתי־ממשיים, ואילו ראה שמגדל־הכנסיה הגדול, שהוא עובר על פניו באותו רגע, נופל על קדקדו, כי אז לא עשה עליו הדבר שום רושם.

בבואו לבית המלון נזדרז ועלה במרוצה אל חדרו של בריסנדן, ובאותה המרוצה חזר וירד. החדר היה ריק. כל חפציו של בריסנדן נעלמו.

— שמא השאיר מיסטר בריסנדן איזו כתובת ? — שאל את הלבלר, אשר הביט עליו רגע בתמהון.

— האם לא שמעת ? — שאל הלז.

מרטין הניע בראשו לאות לאו.

— הא כיצד ? כל העתונים היו מלאים. הוא נמצא מת במטתו. אבד את עצמו לדעת. שלח כדור ברקתו.

— האם כבר קברוהו ? — למרטין נדמה היה, כי הוא שומע את קול עצמו, כאילו דבר מישהו אחר ממרחק גדול.

— לא. לאחר החקירה נשלחה גויתו בספינה למדינת המזרח על פי דרישת בני־משפחתו.

— צריך להודות, שהם נזדרזו בדבר, — העיר מרטין.
— לאו דוקא; הן זה קרה לפני חמשה ימים.
— לפני חמשה ימים?
— כן, לפני חמשה ימים.
— הו, — אמר מרטין ויצא.

בקרן הרחוב סר ללשכת—הדואר ושלח טלגרמה למערכת „פרתנון", ובה יעץ להדפיס את הפואימה, כפי שחפצו. אך בכיסו לא היו אלא חמשה סנטים, כדי לחזור לביתו בטראם, ולפיכך שלח את הטלגרמה בתשלום־המקבל.

בשובו לחדרו ישב שנית לכתוב. יום רדף יום וכבר עברו כמה ימים ולילות, והוא ישב כל הזמן אל שולחנו וכתב בלי הרף. הוא לא הלך לשום מקום, זולת אל המלוה בעבוט, לא יצא לשאוף אויר ולא אכל אלא בהציק לו הרעב, אם היה לו משהו כדי להתקין לו תבשיל, ואז הכין לו ארוחה ואכל אותה בשקט גמור; אך אם לא היה לו מה לבשל, היה שרוי בלי אוכל באותו שקט עצמו.

אף כי הספור כולו מוכן היה במוחו מראש, פרק אחר פרק, נתחדשה לו למרטין בכל זאת פתיחה חדשה, שהגדילה את רושם הספור ואת כחו, אבל הגדילה גם את מדת ארכו בעשרים אלף מלים נוספות. לא היה בעצם שום דבר, אשר יכריח אותו לשכלל בעקשנות כזאת את יצירתו, זולתי הוקי־היצירה אשר בנפשו: חזקה עליו מצות היצירה לבלי להוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן. הוא המשיך את עבודתו כמו בתוך ערפל, כשהוא תלוש באופן משונה מכל העולם החיצון וכשהוא מרגיש את עצמו כנשמה ערטילאית המטיילת בעולם־הספרות של חייו הקודמים. הוא נזכר בדברי מישהו, שנשמה ערטילאית היא נשמת אדם שמת ושאינו פקח למדי להבין זאת; והוא שאל את עצמו, שמא באמת אף הוא מת אלא שאינו יודע מזה.

•

והנה הגיע היום, שבו נגמר הספור „עבר זמנו". הסוכן של מכונת־הכתיבה בא לקחת את המכונה וישב על המטה, מחכה עד שמרטין, היושב על כסאו היחיד, יגמור להעתיק את העמודים האחרונים של הפרק האחרון. „תם ונשלם" — כתב מרטין בשולי הגליון למטה באותיות מאירות עינים, והוא הרגיש כי בשבילו באמת תם ונשלם הכל. הוא ראה, איך שמוציאים מחדרו את מכונת הכתיבה והרגיש שכאילו הוקל לו, ואז שכב על מטתו. הוא היה עולפה מרעב. במשך שלשים ושש שעות לא בא כל אוכל אל פיו, אך הוא לא חשב על אודות זה. הוא שכב פרקדן, בעינים עצומות ובלי כל מחשבות בראשו, והערפל שהיה שרוי בו כל הזמן, היה הולך ופושה, הולך ועב, הולך וחודר בלאט אל תוך הכרתו ומרוה אותה. בהכרה צלולה

למחצה התחיל למלמל שיר אחד של מחבר בלתי־נודע, שבריסנדן אהב לקרוא לפניו בקול. מריה שהקשיבה מאחורי הדלת נתמלאה דאגה כאשר שמעה את הטון המונוטוני שלו. המלים כשהן לעצמן לא אמרו לה ולא כלום, אבל היא נבהלה לשמוע שמרטין מדבר אל עצמו. „תם ונשלם" היה הלייט־מוטיב של השיר:

תַּם וְנִשְׁלַם —
הַחֲרִישָׁה, לֵב!
כְּצֵל יָעוּף — הַשִּׁיר וְהַשָּׁר
כְּצִלְלֵי עֶרֶב בַּגַּיְא וָהָר.

כָּבִים בְּרֹאשׁ דְּשָׁאִים וָקַר.
תַּם וְנִשְׁלַם —
הַחֲרִישָׁה, לֵב!

מריה לא יכלה עוד לשאת; היא מהרה אל הכירים, לקחה מלוא הקערה מרק חם, העלתה בכף־המבשלים מתוך הסיר את מיטב הבשר והירקות אשר בשלה באותו יום והגישה לפני מרטין. מרטין הרים את ראשו, ישב על מטתו והתחיל לאכול; בין גמיעה לגמיעה הרגיע את מריה לאמור, שהוא אינו הולה ולא דבר מתוך קדחת.

אחרי שיצאה בעלת־הבית, ישב מרטין על קצה מטתו כפוף ועגום ומביט על סביבו בעינים פקוחות לרוחה, אך עששות, שלא ראו כלום, עד אשר נתקל מבטו במעטפה הקרועה של הירחון שהביא נושא המכתבים באותו בוקר, ושמרטין לא קרא בו עדיין. למראה הירחון הא־ירה קרן־אור את מוחו המעורפל. זהו ה„פרתנון", — חשב מרטין — חוברת אוגוסט, ובה בודאי „הדברים המדומים". אילו רק יכול בריסנדן לראות את זאת.

הוא עלעל בדפי הירחון ופתאום הפסיק: הפואימה של בריסנדן היתה מודפסת במסגרת־קישוט מהודרת, וזר ציורים בסגנונו של בירדסליי בשולי העמודים. מצד אחד של הכותרת היתה תמונתו של בריסנדן, ומצדה השני תמונת הצייר הבריטי סיר ג'והן ואליו. בראש הפואימה הוסיף העורך הקדמה, ובה הזכיר את דברי סיר ג'והן ואליו, שאמר, כי אמריקה אינה מעמידה משוררים; „הפרתנון", בפרסמו את „הדברים המדומים", כאילו רצה להגיד: „הנה, סיר ג'והן ואליו, הראיה החותכת כי לא צדקת!" את קארטרייט־ברוס ציין העורך כגדול מבקרי אמריקה, ובשמו הובאה הדעה, ש„הדברים המדומים" היא פואימת הפואימות של אמריקה. והעורך סיים את הקדמתו בדברים אלה: עדיין אין אנו מסוגלים כיום להעריך כראוי את הפואימה הזאת; אפשר שלא נוכל להעריכה כראוי לעולם ועד. אבל קראנו אותה כמה וכמה פעמים, ופעם בפעם היינו מלאי השתוממות בפני דברי המשורר וצירופיהם, ועדיין לא עמדנו על סוד הדברים ועל המפליא שבה; כי מפליא הדבר, כיצד יכול מיסטר בריסנדן למצוא אותם ולצרפם זה אל זה".

— טוב כי מת, בריסנדן חביבי, — מלמל מרטין, והירחון צנח מברכיו ארצה.

הזולות וההמוניות שבכל הכרכורים האלה עוררו גועל נפש, אך מרטין ראה מתוך אדישות, שגועל־הנפש שהתעורר בו לא היה אפילו חריף ביותר. רוצה היה בכל לבו לכעוס, אבל לא היה בו כח־נפש כדי התרגשות גדולה. יותר מדי גדול היה הקפאון שקפץ עליו. דמו התקרש בקרבו כל כך, שלבו לא יכול עוד לדפוק בחזקה אפילו בחרות אפו. ובעצם הדבר — האם לא הכל אחת היא? מנהגו של הירחון דומה היה לכל שאר המנהגים של החברה הבורגנית, תועבת נפשו של בריסנדן.

— בריסנדן, מחמל נפשי! — הרהר מרטין; — ודאי שלא היה סולח לי זאת לעולם.

הוא קם בהתאמצות ממקומו ונטל קופסה רחבה, ששמשה פעם לנייר־העתקות של מכונת־כתיבה. בפשפשו בתוכה, הוציא משם אחד־עשר שירים כתובים בידי ידידו. הוא קרע אותם לארבעה גזרים והשליך אל תוך הסל. הוא עשה זאת במנוחה, כמעט בעצלות־נפש, וכאשר גמר, חזר וישב על קצה המטה ונעץ את עיניו בנקודה אחת שבחלל האויר.

הוא לא ידע כמה זמן ישב כך על מקומו, והנה עמדה פתאום לנגד עיניו המעורפלות דמות רצועה לבנה ארוכה ואפקית. הדבר היה מוזר. אבל במדה שהסתכל בו, הלכה הרצועה הלוך והטהר, הלוך והתבהר, ואז ראה, שזה שרטון־אלמוגים, המתרומם כעב־עשן מעל ללבנת הגלים של האוקינוס השקט. סמוך לזה הבחין בינות למשברים סירה קטנה, סירת־פראים קלה. בתוך הסירה ישב בן־אלים צעיר כולו נחושת־קלל, ומסביב למתניו כרוך סודר של ארגמן, והוא טובל במים את משוטו המבריק בשמש. מרטין הכיר את העלם. זה היה מוטי, בן־זקוניו של טטי נשיא השבט; האי היה אי טהיטי; ושם מעבר לשרטון הרובץ כעננה על משטח האוקינוס, השתרעה פפרה, ארץ הפלאים, על יד תוצאות־הנהר עמד שם אוהל־הקנים של הנשיא. היום פנה לערוב, ומוטי שב לביתו מן הדיג. ממתין היה בסירתו לבואו של נחשול גדול, אשר ישא אותו על גבו ויעבירהו את השרטון. ואז ראה מרטין גם את עצמו, כשהוא יושב בחרטום הסירה ומשוטו בידו; לפנים היה יושב כך לעתים קרובות ומחכה לנד־הלשם שיערם וירים את הסירה: אז יתן מוטי אות ושניהם יעבדו במשוטים בכל כח זרועותיהם, בהעפילם לעלות לראש הנחשול המתנשא. מתחת לבטן הסירה רתחו מי־מצולה כקיטור היוצא מארובתו; חלל האויר מסביב היה מלא קצף פורח; ופתאום דחיפה והדיפה וקול המולה רבה, מוכפל שמונה על ידי ההד, וכבר הסירה שטה חרש על משטח מי למינו השקט של האי. מֻוטִי צִחק וניער מעליו את המים המלוחים שחדרו אל מתחת

לעפעפיו; בהניעם את משוטיהם הגיעו עד חוף־האי הצרוף חול־אלמוגים, מקום שם בינות לדקלים נגלו כתלי־הקנים של אוהל טטי ונראו כעשויים זהב, באור השמש השוקעת.

התמונה נמוגה, ולפני עיניו של מרטין קם שנית אי־הסדר של חדרו העלוב והקודר. לשוא התאמץ להעלות שנית לנגד עיניו את מראה טהיטי. הוא ידע, כי שם בין העצים נשמע קול שירה ובנות האי יוצאות במחולות לאור הלבנה. אבל הוא לא יכול עוד לראותם. הוא ראה רק את שולחן־הכתיבה ואת הערבוביה שעליו, את המקום הריק שעמדה עליו קודם מכונת הכתיבה, ואת זגוגיות החלון שלא רוחצו זה כבר. הוא עצם את עיניו, נאנח אנחה עמוקה הדומה לאנקה ויישן.

41

כל הלילה ישן מרטין שינה עמוקה וכבדה ולא הקיץ עד שעורר אותו נושא־המכתבים. מרטין הרגיש עיפות ורפיון־נפש ונטל בידו את המכתבים בלי חפץ. מעטפה דקה אחת הכילה המחאה על סך עשרים ושנים דולר, ששלח לו עורך רמאי של איזה „מגזין" חשוך־יום. שנה וחצי היה מרטין תובע שכר־סופרים מאת העורך הזה, ורק עכשיו נענה. בלי חפץ קרא את מספר הסכום הנשלח. השמחה, שהיה מרגיש לפנים בקבלו המחאה מאת אחד העורכים, עברה וחלפה כיום. המחאה זו לא היתה דומה לחברותיה הקודמות: היא לא הביאה בשוליה הבטחת גדולת לעתיד. עכשיו היתה לו זאת רק המחאה על סך עשרים ושנים דולר — ולא יותר; בכסף הזה יוכל לקנות לו משתי לאכול.

עוד המחאה אחת היתה שם בין אותם המכתבים, ואותם שלח לו שבועון ניו־יורקי חלף איזו בדיחה בחרוזים שקבל מאת מרטין לפני כמה חדשים. זאת היתה המחאה על עשרה דולר. רעיון נצנץ במוחו של מרטין והוא החל לשקול אותו בדעתו במנוחה. הוא לא ידע מה יעשה בעתיד הקרוב וגם לא נחפז להתחיל לעשות דבר מה. בינתים צריך לחיות. חוץ מזה היו לו הרבה חובות. שמא כדאי להוציא כסף על בולים ולשלוח שנית אל המערכות את כתבי־היד המרובים שנערמו מתחת לשולחן? שמא כדאי לו לשלוח את לחמו על פני המים? אולי יתקבלו לדפוס אחדים מכתבי־היד הללו ואז ימצא הקלה פורתא לדחקותו? הוא החליט

לַעֲשׂות כך. כאשר קבל את כסף ההמחאות בבנק אשר באואקלנד, קנה בולים בעשרה דולר. לא היה לו שום חשק לשוב הביתה, כדי לבשל לו ארוחה בחדר הקטן והמחניק. בפעם הראשונה בחייו החליט להסיח את דעתו מחובותיו. הוא ידע, שבחדרו הוא יכול להכין לו ארוחה משביעה בחמשה־עשר או עשרים סנט. אבל, במקום זה, הלך אל הקפה „פורום" והזמין ארוחה שעלתה במחיר שני דולרים. הוא נתן רבע דולר למלצר והוציא חצי דולר על קופסת סיגריות מצריות. הוא שב לעשן בפעם הראשונה, מאז בקשה אותו רות לחדול מעישון. עכשיו לא היה עוד שום נימוק לבלי לעשן. חוץ מזה — היה לו חשק לעשן. ומה ערך יש לכסף? בחמשה סנטים יכול היה אמנם לקנות חפיסת־טבק וניר לעישון, שהיו מספיקים לו לארבעים סיגריות, אבל מה בכך? לכסף לא היתה עכשיו כל חשיבות בעיניו, מלבד מה שאפשר לקנות בו משהו תיכף ומיד. דומה היה לספן בלי מפה ובלי הגה; לא היה לו חוף־מבטחים, ומוטב היה לתת לגלים לשאת אותו: כך ירגיש פחות מכל שהוא חי, והרגשת החיים — היא אשר מכאיבה לו כעת יותר מכל.

הימים נקפו בזה אחר זה, ולילה אחר לילה היה ישן שמונה שעות כסדר. אף כי עכשיו, בצפיתו להמחאות חדשות, היה סועד בבתי־אוכל יפניים, מקום שם מחיר הארוחה עשרה סנט, הלך בכל זאת גופו הלוך והבריא: בשרו הרזה השמין מעט ומשקע לחייו נתמלא. הוא לא הוסיף לסגף את עצמו במיעוט שינה, בקריאה רבה ועבודת־כתיבה מפרכת את הגוף; הוא לא כתב כלום ולא פתח ספר. הוא הרבה בטיולים, היה יוצא לבין הגבעות ומבלה שעות ארוכות בגנים שוממים ושקטים. ידידים או מכירים לא היו לו, והוא לא שאף לרכשם לו. שרוי היה בלי חפץ ובלא משאלה. כאילו היה מחכה לאיזו דחיפה מן החוץ, — הוא לא ידע בעצמו מאין — דחיפה אשר תביא שנית לידי תנועה את חייו, שכאילו עמדו מלכת. בינתים היו חייו ככלי ריק, שאין לו תוכן ואין לו הופכין.

יום אחד נסע לסן־פרנציסקו כדי לראות את „הזוהמה האמיתית". אבל ברגע האחרון, בעמדו כבר במבוא הבית לעלות במדרגות, חזר בו פתאום, פנה לאחוריו, התרחק חיש מהר וירץ בחפזון ברחובות ההומים מאדם. הוא נבהל מפני הרעיון, שיהיה עליו לשמוע ויכוחים פילוסופיים, והוא נמלט על נפשו, מפחד פן יפגוש בו מישהו מבית „הזוהמה האמיתית" ויכיר אותו.

מפרק לפרק היה עובר על הירחונים והעתונים, כדי לראות מה כותבים על „הדברים המדומים". הפואימה עוררה סנסציה — ואיזו סנסציה! הכל קראו אותה והכל היו מתוכחים ומדיינים זה עם זה, אם שירה אמיתית היא זו ואם לא. העתונים המקומיים לא פסקו מלדבר עליה,

ויום יום הופיעו בהם טורים שלמים של בקורת מלומדה. מאמרים מבודחים ומכתבי־חוּתמים תמימים. הילני דילה דילמר (שהוכרזה בחצוצרות ובתופים לגדולה שבמשוררות ארצות־הברית) לא הסכימה שבריסנדן ישב לצדה על הפרנס, וכתבה מכתבים ארוכים אל הקהל, בהוכיחה, שהוא איננו ראוי כלל לשם משורר.

בחוברת השניה של ה„פרתנון" החזיק ה„פרתנון" טובה לעצמו בלשון „שישו בני מעי" על הרעש שעוררה הפואימה, ולגלג על סיר ג'והן ואליו, בנצלו את דבר מותו של בריסנדן במצח נחושה ובחוצפת תגרנים... לעומת זה פרסם עתון גדול אחד, שהיה נמכר בחצי מיליון טפסים, שיר מקורי והריף מאת הילני דילה דילמר השם ללעג ולקלס את בריסנדן ומתלוצץ על חשבונו. חוץ מזה הביאה המשוררת לעולם עוד שיר אחד — פרודיה לפואימה של בריסנדן.

כמה וכמה פעמים היה למרטין יסוד לשמוח על כי בריסנדן מת. ידידו זה שנא כל כך את ההמון, וכאן הושלך לפני ההמון כל העדין ביותר והקדוש ביותר שהיה לו. יום יום המשיכו לנתח חיים את היופי. כל הטפשים שבמדינה תלו את עצמם באילן הפרסום הגדול של בריסנדן והופיעו בדפוס, בהטרידם את הקהל לרגל המאורע באישיותם הדלה ובדעותיהם הפעוטות. עתון אחד כתב: „קבלנו מכתב מאת ג'נטלמן אחד, שזה לא כבר כתב פואימה דומה לגמרי לזו, אבל טובה מזו". עתון אחר, בהוכיחו בכובד־ראש גמור את הילני דילה דילמר על הפרודיה שלה, כתב: „אין ספק שמיס דילמר, בחברה את שירה, לא נתכונה אלא להלצה ולא התיחסה אל בריסנדן באותו הכבוד שמשורר גדול אחד מחויב לרחוש אל רעהו הגדול. מכל מקום אם התקנאה מיס דילמר באיש שיצר את „הדברים המדומים" ואם לאו, ברור הוא שגם היא, כמו אלפי אחרים, מוקסמת מן הפואימה הזאת ואפשר שיבוא יום והיא תנסה לכתוב שירה כיוצא בזה".

כוהני־הדת החלו להטיף מעל דוכנם נגד „הדברים המדומים", וכומר אחד שהעיז לצדד יותר מדי בזכות תכנה של הפואימה, גורש מתוך הכנסיה בעוון כפירה. הפואימה הגדולה שמשה לחברה מקור לבדיחות־הדעת ועליצות־הרוח. החרזנים־הבדחנים, המשוררים ההומוריסטים ומציירי הקריקטורות נטפלו אליה במלאם את פיהם צחוק, ובטורי הכרוניקה הצבורית של השבועונים הופיעו כל מיני בדיחות: הודיעו, למשל, שנכבד פלוני אמר בסוד לנכבד אלמוני, כי חמש שורות של „הדברים המדומים" עלולים לגרום לאדם כי ישנה את טעמו, ולאחר עשר שורות מסוגל הוא האדם לאבד את עצמו לדעת.

הדברים לא עוררו כלל את צחוקו של מרטין, אבל הוא גם לא חרק את שניו מכעס. הדבר לא גרם לו אלא עגמת־נפש עמוקה. בהשוואה אל חורבן כל עולמו הפנימי עם גולת הכותרת שלו, האהבה, שהיתה בעיניו גבוהה מכל, לא היה ערך בעיניו לקלקלה זו של העתונות והחברה. צדוק צדק בריסנדן במשפטו שהוציא על הירחונים, ולו, למרטין, נחוצים היו הרבה שנים של עמל־חנם ורעות־רוח כדי שיבוא אף הוא למסקנה זו. אכן היו הירחונים כולם כמו שתאר אותם בריסנדן, ועוד רע מזה. מילא, מצדו נגמר הענין — נחם את עצמו. הוא עשה כנף והמריא למרומים, ופתאום ראה את עצמו מוטל בתוך בצה נבאשת.

מראות טהיטי — אי־טהיטי הבהיר והערב — החלו לעלות לנגד עיניו ולפעם את לבו לעתים יותר ויותר קרובות. הוא ראה גם את איי פומוטוס המשפילים לשבת ואת איי המרקיזים המתנשאים, ויש שהיה רואה עתה את עצמו על מכסה אני־שיט או בתוך סירת־דגה קלה, והוא מפליג בלאט בעלות השחר אל מחוץ לשרטוני פפיטי, יוצא לדרכו הרחוקה, בעברו על פני דולי־הפנינים לעבר נוקה־היוא ועד מפרץ טאיוהא, מקום שם — זאת הוא יודע אל נכון — טמרי הנשיא יזבח זבח לכבוד בואו, ומקום שם בנותיו של טמרי, העונדות פרחים לראשיהן, תאחזנה בידיו ותעטורנה את ראשו ואת צוארו בפרחים מתוך צחוק עליז ובשירה וזמרה. הים הדרומי קרא ורמז לו, והוא ידע כי מחר או מחרתיים ייענה לקריאתו.

אבל בינתים נתן לגלים לשאתו, כשהוא שובת מכל מלאכה ונח מעמל הדרך הקשה והארוכה אשר עבר במלכות־הדעת. כאשר קבל מאת ה„פרתנון" את ההמחאה על סך שלש מאות וחמשים דולר, מסר אותה לעורך־הדין, בא־כחו של בריסנדן, כדי לשלוח אותה למשפחתו. מרטין לקח מאת עורך הדין קבלה תמורת ההמחאה, וגם נתן לו קבלה על סך מאה הדולר שהוא, מרטין, היה חב לבריסנדן.

לא עברו ימים מרובים, ומרטין חדל לבקר בבתי־האוכל היפניים. ברגע האחרון, כאשר עזבוהו כחותיו והוא חדל להלחם על נפשו, האירה לו ההצלחה את פניה לפתע פתאום. אולם היא אחרה את המועד. אפילו רטט קל של שמחה לא התעורר בלב מרטין, כשקרע את המעטפה הדקה של המכתב שקבל יום אחד מאת „במת הדורות" והוציא משם המחאה על סך שלש מאות דולר, תמורת הספור „מאורעות" שהמערכת קבלה לדפוס. כל החובות שהיו לו ביחד עם מה שנשאר חיב למלוה־ברבית לא הגיעו אפילו למאה דולר בסך־הכל. ולאחר שסלק את כל החובות ופרע את מאה הדולר לעורך־הדין של בריסנדן עוד נשארו לו בכיסו יותר ממאה דולר. הוא הזמין לו חליפת־בגדים אצל החייט והיה סועד בבתי־האוכל מן המדרגה הראשונה שבעיר. הוא דר גם כעת בחדרו הקטן בבית מריה,

אולם עתה, למראה בגדיו החדשים, חדלו ילדי הרחוב לקרוא לו מאחורי הגדרות ומעל גגות הדירים „עלה, יחף!"

ספורו הקטן „ויקי־ויקי" מחיי האואי נתקבל לדפוס על ידי „ירחונו של וורן" בשכר־סופרים של מאתים וחמשים דולר. „ההשקפה הצפונית" קבלה לדפוס את המסה שלו „עריסת היופי", וה„מגזין של מאקינטוש" הדפיס את השיר שכתב לכבוד מרים. העורכים והקוראים שבו עתה לעריהם מנאות־הקיץ, וכתבי־היד לוקחו אחר כבוד לקריאה וזכו להקרא בלי דיחוי רב. ואולם מרטין לא יכול להבין, למה זה עלה פתאום על דעתם לקבל לדפוס בזה אחר זה את הדברים שסרבו לקבל בעקשנות כזאת במשך שתי שנים תמימות. והרי הוא לא הדפיס בינתים שום דבר. שמו לא היה ידוע לגמרי מחוץ לאואקלנד, וגם באואקלנד ידעו אותו מכיריו המעטים רק כסוציאליסט המסכן את שלום החברה. לא היה אפוא שום ביאור לדרישה הפתאומית הזאת על חבוריו. פשוט, צחוק עשה לו הגורל ההפכפך.

לאחר שירחונים אחדים סרבו להדפיס את „חרפת השמש", עשה מרטין כעצת־בריסנדן, אשר בזמנה לא שם אליה לב, ושלח את כתב־היד להוצאות־ספרים אחדות. בראשונה קבל כמה תשובות־סירוב, עד שהוצאת־הספרים „סינגלטרי, דארנלי ושות'" קבלוה והבטיחו להדפיסה במלואה. כאשר בקש מהם מרטין דמי־קדימה על חשבון שכר־הסופרים ענו לו המוציאים־לאור שאין זה ממנהגם, יען כי ספרים מסוג זה אינם מכניסים אפילו את ההוצאות, והם מפקפקים אם ספרו ימכר באלף אכזמפלרים. מרטין עשה חשבון, כמה יוכל הספר להכניס לו בתנאים כאלה. אם יהיה מחיר הספר דולר אחד ושכר־הסופרים חמשה־עשר אחוז למאה, יביא לו הספר מאה וחמשים דולר. הוא החליט, שאם ישוב לכתוב, יקדיש את עצמו מעתה לספורים בלבד. הספור „מאורעות" היה קטן פי ארבעה ממאמרו, ואף על פי כן שלמה לו „במת הדורות" סכום גדול כפלים מזה. הדברים שהוא קרא פעם, לפני זמן רב, באחד העתונים על אודות שכר־הסופרים היו אפוא נכונים. הירחונים הגדולים שלמו באמת בעין יפה ובלי דיחוי. „במת הדורות" שלמה לו לא שני סנטים אלא ארבעה לכל מלה. מלבד זאת הרי קבלו ירחונים אלה לדפוס גם דברים טובים — הרי קבלו לדפוס את דבריו. למחשבה הזאת הצטחק מרטין צחוק מר.

הוא כתב מכתב ל„סינגלטרי, דארנלי ושותפיהם", והציע להם לקנות ממנו את כל זכויות המחבר על „חרפת השמש" במאה דולר. אך הללו לא רצו להניח את כספם על קרן הצבי. ואולם הוא לא היה זקוק לכסף כל עיקר, כי כמה מספוריו האחרונים נתקבלו בינתים לדפוס בשכר הגון. כעת היה לו חשבון בבנק; הוא לא היה חייב אף פרוטה לאיש

והונו הגיע לסך כמה מאות דולרים. הספור „עבר זמנו" אחרי שחזר על פתחיהם של כמה ירחונים נלקח אחר כבוד להוצאת „מרדית-לוולל". מרטין נזכר בחמשת הדולרים שנתנה לו גרטרוד אחותו ובהבטחתו להשיב לה פי־מאה. לפיכך פנה אל המוציאים לאור ובקש מהם חמש מאות דולר על חשבון שכר־הסופרים. לתמהונו הרב קבל מיד המחאה על סך זה בצירוף חוזה. הוא הלך אל הבנק והחליף את ההמחאה במטבעות-זהב בנות חמשה דולר, קרא בטלפון לגרטרוד ואמר לה שהוא צריך לראות אותה.

מתנשמת ועיפה באה גרטרוד לחדרו, כה מהרה ללכת. חוששת היתה לאיזו פורענות הדשה, ועל כן לקחה אתה בילקוטה את הדולרים המעטים שהיו לה. וכל כך מובטחה היתה, כי אירעה תקלה למרטין, עד שבהכנסה נפלה מתיפחת על צואריו והושיטה לו את ילקוטה באותה שעה עצמה בלי אומר ובלי דברים.

— יכולתי לבוא בעצמי לביתך, — אמר מרטין. — אבל לא רציתי לבוא לידי מריבה עם מיסטר היגגינבותם, דבר שבודאי היה קשה להמלט ממנו.

— הוא ירגע בעוד זמן־מה, — הרגיעה גרטרוד את רוח אחיה, ובאותו זמן שאלה את עצמה מהו הדבר שקרה לו. — אך מוטב, שקודם תשיג לך עבודה ותסהדר כדבעי. ברנרד אוהב, כשבן־אדם חי מיגיע־כפיו. הדברים אשר כתבו עליך בעתונים עוררו את חמתו. מעולם לא ראיתי אותו כועס כל כך.

— לא, אינני מתכונן לחפש לי עבודה, — ענה מרטין בבת־צחוק.

— יכולה את להגיד לו זאת בשמי. אין אני זקוק לעבודה והנה גם הוכחה לדבר.

— הוא הריק לתוך חיקה את מאת מטבעות-הזהב, כאשד מתנוצץ ומצלצל.

— הזוכרת את את הזהוב בן־ההמשה שנתת לי, כשלא היה לי במה לשלם דמי־הטראם ? הנה הוא לפניך, ביחד עם תשעים ותשעה אחיו, בני גיל שונה אך שוים בגדלם.

הפחד, שהיה בלב גרטרוד כאשר באה אל אחיה, נהפך עתה לחרדה גדולה. חששותיה נהפכו כעת לודאות גמורה. שוב לא השדה — מובטחת היתה, בלי צל צלו של ספק, כי האסון אשר חששה לו נהיה ובא. היא נעצה במרטין את עיניה הנבעתות, ואבריה המסורבלים רעדו מנגע הזהב, כאילו עשה זה צרבת בבשרה.

— כל זה לך הוא — אמר מרטין בצחוק.

גרטרוד התיפחה וגנחה :

— נער מסנן שלי, נער מסכן שלי!

מרטין נבוך רגע. אבל כאשר הבין את סבת התרגשותה, הושיט לה את המכתב מאת „מרדית־לוולל". היא קראה אותו בגמגום ובקושי, ופעמים אחדות הפסיקה כדי למחות את הדמעות מעיניה; כשגמרה לקרוא, ענתה ואמרה:

— האומנם פירוש הדברים הוא, שקבלת את הכסף הזה בדרך היושר?

— בדרך ישרה יותר מאשר אילו זכיתי בכסף בגורל: שכר עבודתי הוא.

לאט לאט שבה אליה האמונה, והיא קראה שנית את המכתב בעיון רב. שעה ארוכה צריך היה לבאר לה את מהות החוזה שעל פיו קבל את הכסף הזה, וזמן רב מזה צריך היה להסביר לה, שהכסף שייך באמת לה ושאין לו, למרטין, צורך בו.

— אני אשים את הכסף הזה בבנק על שמך — אמרה לבסוף.

— אל נא תעשי כדבר הזה. הכסף הוא שלך לעשות בו כרצונך, אך אם אין ברצונך לקבל אותו, אתן אותו למריה. היא תדע מה לעשות בכסף הזה. ברם, הייתי מציע לך שתשכרי לך משרתת ותנוחי כדבעי.

— אני אספר את כל זה לברנרד, — קראה גרטרוד בהפרדה מעליו.

מרטין קמט את מצחו ואחר צחק.

— טוב, ספרי, — ענה. — אפשר שאז יזמין אותי שנית לארוחת־הצהרים.

— כמובן, מובטחתני שיזמין אותך! — קראה גרטרוד בקול־ודאות נלהב, והיא חבקה את אחיה ונשקה לו.

42

יום אחד הרגיש מרטין, כי בודד הנהו. הוא היה בריא ואלים והלך בטל. דבר הפסיקו את כתיבתו ואת למודיו, דבר מותו של בריסנדן ודבר הפרדו מעל רות, — שלשה אלה השאירו חלל ריק גדול בחייו; ובילוי־הזמן בנעימים בבתי־הקפה, מתוך עישון סיגריות מצריות — דבר זה בלבד לא נתן לו סיפוק בחיים. אמנם איי הים הדרומי עוד קראו ורמזו לו, אבל היתה לו הרגשה, שהוא עוד לא גמר את כל מה שעליו לעשות כאן, בארצות־הברית. שנים מספריו צריכים היו לצאת לאור

בקרוב, והרי היו לו עוד כמה דברים שאפשר היה להדפיסם. יכול היה להשתכר בעזרתם סכום הגון, ומוטב היה לחכות ולהפליג למדינות הים עם צרור הזהב בידו. יודע היה מפרץ קטן אחד ועמק פורה על ידו באחד מאיי־המרקיזים, שאפשר היה לקנות באלף כסף, בזיל הזול. אותו עמק השתרע מגדות המפרץ, שהיה רובץ בצורת פרסה, סגור כמעט מכל עבריו, ועד לבין הגוי ההרים, הרי־בתר מכוסים עננים. מדת־גדלו של העמק היתה כעשרת אלפים אקרים; כולו מלא עצי פרי טרופיים, כל מיני עופות וחיתו־יער, עדרי תאו ויחמור וחזירי־הבר, ובראש הסלעים שבהרים רעו עזי־בר, וכלבים פראים עזי־נפש טורפים בהם. כל כברת הארץ הזאת היתה פראית לגמרי. אף נפש אדם לא נמצאה שם. ואת כל הארץ הזאת ביחד עם המפרץ יכול היה לקנות באלף דולרי־צ׳ילי.

המפרץ, כפי השמור בזכרונו, היה נפלא ביחוד, בהיותו עמוק למדי, עד כי הספינה הגדולה ביותר יכלה להעגן בו, וכל כך בטוח היה המפרץ עד שלשכת־הספנות של דרום האוקינוס השקט ציינה אותו כחוף־מבטחים לאניות הטעונות תיקון בדרך. הוא יקנה לו אני־שיט — אחת מאותן ספינות הטיול הקטנות, המצופות נחושת והנשאות כצפור־כנף, ויסחר בין האיים בפנינים ובנרגיל *). העמק עם המפרץ יהיו בידו. שם יבנה לו אוהל של קנים כבוד, כאהלו של טטי, וימלא אותו ואת העמק ואת הספינה משרתים שחורים. שם יקבל את אורחיו, את שר הפלך מטאיוהא, את רבי־החובל של ספינות המסחר השטות באוקינוס השקט ואת מיטב האספסוף השורץ באיי הים הדרומי. ביתו יהיה פתוח לרווחה ואת מכבדיו יכבד כיד המלך. והוא ישכח את הספרים אשר קרא ואת העולם שאינו אלא אונאה.

כדי שיתקיים כל החלום הזה צריך היה לחכות עוד כאן בקליפורניה עד שיתמלא שקו זהב. הנה כבר החל הזהב לזרום אל תוכו. די שאחד מספריו יעורר תשומת לב, ותהיה לו האפשרות להוציא לאור את כל שאר כתבי־היד הנערמים. הוא יוכל גם לאסוף את ספוריו ואת שיריו ולהוציאם בספרים אחדים, ומצא לו למקנת העמק והספינה. לכתוב לא יוסיף עוד לעולם. כך החליט בכל תוקף. ואולם בינתים, עד שיצאו ספריו לאור, מחויב הוא לעשות משהו, כדי לצאת סוף סוף מתוך מצב האדישות ושוויון־הנפש שבו הוא שרוי.

פעם אחת, בבוקר יום ראשון בשבת, קרא בעתון כי אגודת הסתתים עורכת באותו יום טיול בשל־מונד־פרק, והוא קם וילך שמה. בשנים שעברו רגיל היה יותר מדי בפיקניקים של פועלים, הוא ידע היטב את

---

*) נרגיל — אגוזי הודו מקולפים ומיובשים, המוכנים לעשיית שמן.

טיבם. עכשיו, בהתערבו שנית בקהלם, הרגיש שנית את הרגשות הנושנים והמודעים לו. סוף־סוף פועלים אלה הם אחיו בני־סוגו. ביניהם נולד, ביניהם חי, ואף כי הלך מהם ועזב אותם לזמן מה, נעים היה לו בכל זאת לשוב אליהם ולהיות בתוכם.

— חי נפשי, הרי זה מרטין! — שמע את מישהו קורא, ובאותו רגע הונחה יד כבדה על כתפו במגע ידידות — היכן היית כל הזמן הזה? במדינות הים? בוא ונשתה לחיים!

מרטין ראה את עצמו בקרב קהל ידידיו הנושנים — פה ושם נעדר מישהו מתוך הקהל, ופה ושם נראו פנים חדשות. — לא כל הבחורים האלה היו סתתים, אך כמו בימים שעברו לא נפקד מקומם בכל הילולות הפועלים ובחינגאות של יום ראשון בשבת, כדי לקיים את מצות הריקודים וההתגוששות, כדי לשמוח ולהתקוטט. מרטין שתה אתם יין והרגיש את עצמו שנית בן־אדם במלוא מובן המלה. אך שטות היתה זאת מצדו לעזוב אותם, חשב; מובטח היה באותה שעה, שמנת אשרו היתה יותר גדולה אילו נשאר בחברתם ולא נתן לבו לספרים ולאנשים המכובדים שבמרומי החברה. ואולם טעם השכר שוב לא היה כל כך טוב כמו לפנים; טעמו פג וריחו נמר. מפונק הוא, אמר בלבו, בעטיו של בריסנדן, אשר פנק אותו במשקאות טובים, והוא שאל את עצמו, אם לא קלקלו אותו הספרים יותר מדי, שיהיה עכשיו מסוגל עוד להסתפק בחברת ידידי נעוריו. הוא החליט שאין הוא צריך להיות כל כך מפונק, ושם את פעמיו אל אוהל הריקודים. שם מצא את ג׳ימי, חרש־העופרת, בחברת נערה בלונדינית גבוהת־קומה, שעזבה מיד את ג׳ימי ונטפלה למרטין.

— חי נפשי, ממש כמו לפנים! — קרא ג׳ימי אל חברת מכיריו, שהחלו ללגלג עליו למראה מרטין המסתובב בולס עם הבלונדינית. — ואין אני כועס כלל! כל כך שמח אני לראותו שנית! הביטו נא וראו כיצד זה יוצא במחול! מה נאוו פעמיו! מי זה יאשים את הנערות. אם חשקה נפשן לרקוד עמו.

אבל מרטין החזיר את הנערה למקומה הראשון, אל ג׳ימי, ושלשתם, ביחד עם כמה ידידים נושנים, עמדו והסתכלו בזוגות המסתובבים, התלוצצו וצחקו מקרב לב. הכל שמחו לקראת מרטין. בעיניהם לא היה מחבר, וערכו לא היה ערך ספרותי בשבילם. הם אהבו אותו בגלל עצמו. הוא היה בעיניו כבן־מלך שחזר מגלותו, ולבו שבע־הבדידות צץ ויפרח באויר הידידות שטבל בו. זה היה יום של שגעון ושמחה, מיטב ימי חייו. גם צרור הכסף היה בכיסו והוא בזבז אותו כמו שנהג לעשות לפנים, בשובו ממסעותיו במדינות־הים.

בין הרוקדים ראה את ליזי קונוללי בזרועותיו של פועל צעיר־

לימים; כעבור שעה קלה, בהסתובבו אנה ואנה באוהל הריקודים, נתקל בה שנית על יד שולחן המשקאות. אחרי קריאות ראשונות של תמהון ושמחה יצא מרטין עמה אל הגן, מקום שם יכלו לשוחח באין מפריע, ומבלי שהתזמורת תחריש את קולם. הוא ידע, שמן הרגע שפתח את פיו לדבר עמה שנית, שוב היתה שייכת לו. דבר זה ניכר היה מתוך ההכנעה שבעיניה הגאות, מתוך כל תנועה מלאת רוך של גופה הזקוף בגאון, ומתוך תשומת־הלב שבה הקשיבה לכל דיבור היוצא מפיו. שוב לא היתה זאת אותה הנערה שהכיר לפנים: עכשיו היתה זו אשה, ומרטין ראה שהיא יפתה עוד יותר ושלא נעדר כלום מפראות יפיה ומגאונה, אלא שהיא שלטה יותר בגאונה זה ובאש־נפשה. — „יפהפיה, יפהפיה!" לחש מרטין לעצמו בהתפעלות. הוא ידע, שהיא מסורה לו בכל לבה, ושאין לו אלא להגיד „בואי", כדי שתלך אחריו לקצוי תבל.

בו ברגע שרעיון זה נצנץ במוחו, קבל מרטין מכה חזקה בראשו, שכמעט הפילתו ארצה. היה זה אגרוף גברתן, אשר נחת על ראשו בחמה שפוכה כל כך ובמהירות כזו עד שפגע לא בלסתו של מרטין, כפי שהיה מכוון מראש, אלא בצדעו. תוך כדי מטמוטו פנה מרטין וראה את האגרוף היורד עליו שנית. הוא גחן מאליו והאגרוף חלף על פניו מבלי להזיק לו, ומתוך כך נדחף התוקף לפנים. מרטין הכשיל אותו ביד שמאלו והשתער בכל כובד גופו על הנופל. האיש קרס ונפל ארצה, אך מיד קפץ וקם על רגליו והתנפל על מרטין בחמה שפוכה. מרטין ראה את פרצופו המעוות מתשוקת רצח ולא יכול להבין למה זה הרה בו אפו כל כך. אך בעוד הוא משתאה, הכה מרטין במתנגדו מכה עצומה ביד שמאלו, כשהוא ממלא בכל כובד גופו אחר המכה. האיש התהפך לאחוריו וצנח ארצה כגוש דומם. בינתים הגיעו ג'ימי והאחרים במרוצה למקום הקטטה.

מרטין מרתת היה בכל גופו. אכן דומה היה הדבר לימים הטובים שבעבר עם ריקודיהם וקטטותיהם, עם שמחתם והתגוששותם. בעוד הוא משגיח על אויבו הנופל, שלח מרטין מבט גם לעבר ליזי. כרגיל היו הנערות מרימות קול צעקה, כשרק הגיעו הדברים בין בחוריהן לידי מהלומות, אבל ליזי לא צעקה ולא הוציאה הגה מפיה. היא עצרה בעד נשימתה והסתכלה במלחמת השנים, כולה מתוחה וצווארה שלוח לפניה; ידה האחת נלחצה אל לבה, לחייה נתאדמו ומבטה המורהב היה מלא התפעלות.

האיש הנופל קם על רגליו והתאמץ להחלץ מבין זרועות החברים המחזיקים בו.

— ממתינה היתה לי, צריך הייתי לשוב מיד! — קרא בפנותו אל כל העומדים עליו. — היא המתינה לי עד שאשוב, והנה בחור חדש זה

בא ומתערב. תנו לי... הניחו לי, אומר אני לכם! אני אלמד אותו דרך־ארץ!

— איזה יתוש מנקר במוחך! — שאל אותו ג׳ימי בעזרו גם הוא לעצור בעד הצעיר המתפרץ. — בחור זה הרי הוא מרטין עדן בכבודו ובעצמו. האמינה לי, ידיו לא הוגשו לכבלים. יודע הוא הלכות מכות והוא יבלע אותך על קרבך ועל כרעיך אם תתגרה בו.

— הוא אינו רשאי לקרעה מעלי, גזל הוא, — צעק הלז.

— הוא הרביץ מכות ב„הולנדי המעופף", ואת ה„הולנדי המעופף" הרי אתה מכיר! — שדל אותו ג׳ימי. — והוא נצח אותו בחמש חזרות. אפילו רגע אחד לא תוכל לעמוד כנגדו. דע לך!

הדברים האלה עשו, כנראה, רושם, וחמת הנגזל שככה; הצעיר הכעסן הואיל לבחון במבטו את מרטין מכף רגלו ועד קדקדו.

— מראהו אינו מעיד על כך, — לגלג הבחור, אבל לגלוגו היה מחוסר אומץ.

— גם ה„הולנדי המעופף" חשב כך בתחילה, — הסביר לו ג׳ימי.

— בוא ונלך; נעזוב את המכשלה הזאת. החסרות לך נערות אחרות? בוא!

הבחור הלך אחרי חבריו שלקחו אותו אל האוהל, ומרטין וליזי נשארו לבדם.

— מי הוא זה? — שאל מרטין את ליזי. — ומהי סבת כל הדבר הזה?

ההתעוררות שבעקב הקרב, שלפנים היתה תמיד חריפה וממושכת, הספיקה כבר לפוג, ומרטין ראה כמה נוטה הוא כעת לבקורת עצמית, ועד מה מונעתו זו לחיות חיים פרימיטיביים של אדם שידיו ולבו שוים.

ליזי הניעה את ראשה.

— אה, לא חשוב, סתם מכיר, — אמרה. — הוא רק ארח לי לחברה. לא יכולתי אחרת, המבין אתה? — הסבירה לו אחרי הפסקה קצרה. — הרי הייתי בודדת לגמרי. אבל אני לא שכחתי מעולם... — היא הנמיכה את קולה ונעצה את מבטה בחלל האויר, — בין כך ובין כך מוכנה הייתי לעזוב אותו בכל רגע בעבורך.

מרטין הביט על ליזי, שהסבה את פניה, וידע שהוא צריך רק להושיט את ידו ולקטוף אותה. והוא התחיל להרהר בדבר, אם יש באמת איזה ערך, אחרי ככלות הכל, בידיעת הדקדוק ובאנגלית צחה, ומתוך כך שכח לענות על דבריה.

— הוא קבל ממך את חלקו, — אמרה בלשון פיתוי וצחקה.

— אף על פי כן הוא בחור־גרם, — הודה מרטין בנדיבת־רוח.

— אלמלא סחבו אותו הבחורים מעלי, יתכן שהיו ידי מלאות עבודה אתו.

— מי היתה אותה גברת, שבחברתה פגשתיך באותו ערב? — שאלה פתאום.

— אה, סתם מכירה, — באה תשובתו.

— זה היה לפני זמן רב, — לחשה מתוך הרהורים. — נדמה כאילו אלף שנים עברו מאז.

אבל מרטין לא הוסיף לדבר על ענין זה. הוא הִטה את השיחה לדברים אחרים. הם סעדו את לבם יחדיו במסעדת־הגן, ומרטין הזמין יין ומעדנים במחיר רב, ואחר רקד עמה, ורק עמה בלבד עד שעיפה. הוא היה מיטיב לרקוד והיא הסתובבה והסתובבה בזרועותיו, שכורה מתענוג, כשראשה נשען על כתפו ולבה כולו שואל, שכך ימשך לעולמים.

אחר כך, לפנות ערב ,הלכו לטייל בין העצים, וכמו בימים שעברו ישבה היא על העשב והוא שכב פרקדן וראשו בחיקה. הוא היה שוכב הוזה, והיא מסלסלת בשערו ומביטה על עיניו העצומות ואוהבת אותו אהבה בלי מצרים. בפקחו פתאום את עיניו, קרא מרטין בפניה את ארשת־רגשותיה הרכה. היא השפילה את עיניה, ומיד הרימה אותן והביטה בעיניו בגאון וברוך כאחד:

— אני שמרתי על עצמי במשך כל השנים הללו, — אמרה בקול נמוך, כמעט בלחש.

מרטין ידע בלבו, שהדבר היה אמת, אם כי קרה בנס. ופיתוי גדול נתגנב אל לבו. בכחו היה לתת לה אושר. גזול־אושר בעצמו, למה זה ימנע את האושר ממנה? הוא יכול לשאת אותה לאשה, לקחתה אתו לאיי־המרקיזים ולארמון הקנים. התשוקה לעשות זאת היתה גדולה בקרבו אך גדול ממנה היה הרגש הטבעי בקרבו, אשר הזהירו וצוה עליו לחדול מזה. למרות רצונו עדיין נאמן היה לאהבתו. ימי ההוללות וקלות־הראש עברו עם נעוריו לבלי שוב. הוא לא יכול לחזור עליהם כמו שלא יכול לשוב אליהם. הוא השתנה תכלית שנוי — בעצמו לא ידע עד היום מה מאוד השתנה.

— אין אני יכול לבוא בברית־הנישואים, ליזי, — אמר מרטין כמו דרך אגב. הוא הרגיש שהיד המחליקה את שערותיו נעצרה קמעה, לרגע קל, ואז שבה ללטיפתה הרכה. הוא ראה שרשמי פניה התקשו, אבל זאת היתה קשיות ההחלטה, יען כי האודם הקל לא סר מעל לחייה, וכולה היתה משולהבת ומתמוגגת.

— לא זאת היתה כונתי, — פתחה ליזי, אך המלים נעתקו מפיה.

— מכל מקום, לא איכפת לי! — חזרה על דבריה. — מתגאה אני להיות ידידתך. נכונה אני לעשות הכל למענך. כנראה שכך נוצרתי.

מרטין התרומם על מקומו ונטל את כף ידה בידו. הוא עשה זאת בשקט ובחמימות של ידידות, אך בלי אש הנפש; והחמימות הזאת השיבה רוח־צנה על ליזי.

— אל נא תוסיף לדבר עוד בזה. — אמרה.

— את הנך אשה יוצאת מן הכלל ואצילת־נפש, — ענה מרטין ואמר. — ואנכי, ולא את, צריך להתגאות בידידותנו. ואמנם מתגאה אני! את הנך לי קרן אור בתוך עולם שכולו חושך. אני חייב להתנהג אתך ביושר כמו שאת מתנהגת עמי.

— לא איכפת לי, אם תתנהג עמי ביושר ואם לא. יכולת לעשות עמי מה שלבך חפץ. יכולת להשליך אותי אל תוך הרפש ולדרוך עלי ברגליך. אבל חוץ ממך אין איש בעולם שהייתי מרשה לו לעשות כזאת, — הוסיפה בברק־גאון בעיניה. — לא לחנם שמרתי את עצמי למן ימות ילדותי.

— דוקא בשביל כך לא אעשה כזאת, — אמר מרטין ברוך. — את הנך נדיבת־לב כל־כך שאת מעוררת בקרבי נדיבות־לב כזו שלך. לשאת אשה אינני יכול; ואינני רוצה... אינני רוצה לאהוב אשה מבלי לשאתה, אף כי היו ימים שהייתי עושה ככה. מצטער אני על כי באתי היום הנה ופגשתי אותך. אך שוב אין תקנה לדבר; לא חשבתי מעולם שכך יצא. אך שמעי נא, ליזי! פשוט, אין בפי מלים לספר לך, כמה את מוצאת חן בעיני. יותר מזה: אני מתפעל ממך, מעריץ ומכבד אותך. נהדרת את, וטובת־לב להפליא. אבל למה אכביר במלים? אכן יש דבר אחד, שהייתי רוצה לעשותו. חיים קשים היו מנת חלקך עד היום — תני לא להקל עליך את החיים.

בעיניה של ליזי נצנץ כמעט אור של שמחה, וכבה מיד.

— עומד אני לקבל בקרוב סכום־כסף גדול, כסף תועפות, — הוסיף מרטין.

באותו רגע ותר על הרעיון של העמק והמפרץ, אוהל־הקנים והספינה הלבנה והנחמדה. האם לא הכל אחת היא, סוף סוף? הרי יכול הוא לרדת באיזו ספינה שהיא, כספן בין הספנים, כמו שעשה פעמים רבות, וללכת למקום שהספינה תשא אותו.

— רוצה הייתי למסור את הכסף הזה לידיך. ודאי יש משהו שהיית רוצה להשיגו — לבקר בבית־ספר או בשעורי־מסחר. אפשר רוצה את ללמוד, להיות לסטנוגרפית? יכולתי לסדר לך את הדבר. או אולי הוריך עודם בחיים — יכולתי לקנות בשבילם חנות מכולת או משהו כיוצא בזה. כל מה שאת רוצה, — הגידי לי רק את משאלתך ותנתן לך.

היא לא ענתה דבר, היא ישבה בלי נוע, כשמבטה נעוץ בנקודה

אחת ועיניה קמות ויבשות; הדמעות חנקו את גרונה עד לכאב, ואת הכאב הזה הרגיש מרטין כל־כך שחש מחנק גם בגרונו. הוא התחרט על דברו בענין זה. הדבר שהיא הציע לה — כסף גרידא — נראה כל כך פעוט ואפסי, בהשואה למה שהיא הציעה לו. הוא הציע לה משהו חיצוני, דבר שיכול להפרד ממנו בלי כל צער, בעוד שהיא הציעה לו את עצמה, דבר שהיה קשור בהרפה, בחטא ובקלון, ומוכנת היתה לאבד את עולמה בשעה אחת.

היום והשמחה קרבו לקצם, והחוגגים התפזרו כמעט כולם. ואולם בצאת מרטין וליזי מבין העצים, מצאו את החבריא הקודמת מחכה להם. מרטין הבין מיד מה פירוש הדבר. כנראה התכוננו לתקוף אותו ואהדים מחבריו נשארו בכונה כדי להגן עליו. הם עברו ויצאו את השער, והנה בעקבותיהם חברה שניה — חברת ידידי מתנגדו של מרטין, שנתאספו כדי להנקם במרטין על עלבון חברם הגזול. סרז'נטים אחדים ושוטרים, שהרגישו בקטטה המתרגשת לבוא, הלכו אחריהם כדי למנוע תגרה; הם לוו את שתי הלהקות עד הרכבת ההולכת לסן־פרנציסקו והשגיחו על כך, שכל אחת משתי הלהקות תעלה לחוד לקרון אחר של הרכבת. מרטין אמר לג'ימי, שהוא חפץ לרדת בתחנת הרחוב השִשה־עשר, כדי לנסוע משם בטראם לאוקלנד. ליזי ישבה בשקט גמור, כאילו כל המתרחש מסביבה איננו נוגע לה כלל. הרכבת נכנסה לתוך תחנת הרחוב הששה־עשר, ואפשר היה לראות את קרון הטראם החשמלי המחכה ואת הנהג המקיש בפעמון בקוצר־רוח.

— הנה הטראם, — יעץ ג'ימי. — רוצו ושבו בתוכו, ואנחנו נתאמץ לעצור אותם. חושו, על תעמודו! רוצו חיש מהר!

להקת האויב באה לרגע במבוכה על ידי שנוי־המצב שאירע פתאום, אך מיד קפצה מעל הרכבת לרדוף אחרי מרטין. תושבי אוקלנד, בעלים בעמיהם, שקטים ופכחים, לא שמו לב אל הבחור והנערה שעלו במרוצה לתוך הטראם והתישבו בחוץ על יד הנהג. הם לא הבינו שיש איזה קשר בין הזוג ובין ג'ימי שקפץ על המדרגות, בקראו אל הנהג:

— הך בכפתור, ידידי, צלח ועבור מכאן, חיש מהר, אל תעמוד!

ותוך כדי דבור פנה ג'ימי לאהוריו, והנוסעים ראו שאגרופו יורד על פני איש שבא במרוצה ונסה לעלות לתוך הטראם. באותה שעה עצמה נתך מטר מהלומות של אגרופים שלוחים על ראשי אנשים, שנדחקו לאורך כל הקרון. זה היה ג'ימי עם החברה שלו, שעמדו על המדרגות התחתונות של הטראם, מחוצה לו, בעצרם את המתנפלים. הטראם זז ממקומו מתוך צלצולי־פעמון מחרישי־אזנים, והחבריה של ג'ימי, אחרי שגרשה את אחרון המתנפלים, קפצה גם היא מעל הטראם כדי לגמור את

הענין עם מתנגדיהם עד תומו. הטראם התרחק במהירות ועזב מאחוריו את אנדר־למוסית התגרה, והנוסעים מוכי־התמהון לא שערו אפילו, שהאיש הצעיר השקט והנערה הפועלת יפת־המראה, היושבים בפנת המפסעה שבחוץ, הם אשר גרמו לכל המאורע.

מרטין התענג על תגרת־הבחורים, בהרגישו שנית את רטט־הקרב הידוע לו משכבר הימים. אבל הרטט הזה נפוג עד מהרה ועצבות גדולה התגנבה אל לבו. הוא הרגיש את עצמו זקן מאוד — זקן במאות שנים מן הבחורים קלי־הראש וחסרי־הדאגה האלה שהיו חבריו לפנים. הוא עבר מהם והלאה, הוא הרחיק ללכת מהם מאשר יוכל עוד לשוב אליהם. ארחות חייהם, שהיו לפנים גם ארחות חייו הוא, שוב לא עוררו בו אלא גועל־נפש. הוא היה מלא אכזבה ביחס אליהם; הוא נעשה זר להם לגמרי. אלפי הספרים אשר קרא הפרידו ביניהם כתהום פעורה. הוא הפליג למדינת הרוח רחבת־הידים ובא למקום, אשר משם אין לו עוד דרך לשוב למקומו הראשון. מצד שני, הרי לא היה אלא בשר־ודם, והצורך בחברה, חוש העדר שלו, נשאר ללא סיפוק. הוא לא מצא מקלט חדש. כמו שאותה חבריה לא יכלה להבין לרוחו, כמו שבני משפחתו לא יכלו להבין אותו, כמו שלא יכלו להבין אותו מכיריו הבורגנים, כך גם הנערה אשר לצדו, נערה זו שעמה התנהג בכבוד גדול, לא יכלה להבין לא אותו ולא את הכבוד שהראה לה. בהרהרו בדבר הזה התגנבה מרירות כל שהיא לתוך עגמת־נפשו.

— השלימי אתו, — יעץ לליזי, כהפרדו מעליה; הם עמדו לפני הבית הקטן והרעוע, בית מגוריה, בקרבת הרחוב הששי וככר־השוק. הוא התכון לאותו הצעיר, שאת מקומו גזל באותו יום.

— לא, אינני יכולה... עכשיו, — אמרה.

— אי, מה לך? — אמר בעליצות מעושה. — עליך רק לשרוק לו והוא יבוא במרוצה.

— לא זאת היתה כונתי, — ענתה בפשטות.

והוא ידע למה נתכוונה.

בהושיטו לה את ידו לאמירת שלום, נחנה אליו ונשענה עליו; היא נשענה לא כתובעת ולא כמפתה, אלא כשוקעת בהרהורים, כנכנעת. זה נגע אל לבו. הבנת־האדם הרחבה שבו נתעוררה והכריעה את הכף. הוא לפת אותה בזרועותיו ונשק לה. אף היא נשקה לו על שפתיו, והוא ידע כי שום גבר בעולם לא קבל נשיקת־אמונים תמה מזו.

— אלי, אלי! — התיפחה ליזי. — הרי מוכנת אני לתת את נפשי בעבורך!

בבת־ראש התיקה את עצמה מעליו ועלתה במרוצה במדרגות. מרטין הרגיש שדמעות עלו בעיניו.

— מרטין עדן, — הרהר, — אינך ממשפחת הטורפים, וכתלמידו של ניצשה אינך אלא מן הנחשלים. אילו יכולת, היית נושא אותה לאשה וממלא את לבה אושר על כל גדותיו. אבל אינך יכול, אינך יכול! וזוהי חרפה ובושה — כדי בזיון וקצף!

„על אם הדרך שם יחף קובל על רב פצעיו", — רטן לו ציטטה מתוך הנלי, משוררו החביב. — „אין זאת כי החיים — משגה ובזיון". כן, — סיים מרטין, — משגה ובזיון.

43

„חרפת השמש" יצאה לאור בחודש אוקטובר. המוציא־לאור שלח למרטין, כנהוג, תריסר טפסים, פרס המחבר; בפתחו את החבילה ובראותו את ספרו, הרגיש מרטין עצבות מעיקה. הוא חשב על התענוג הסוער, שהיו גורמים לו הקונטרסים הללו, אילו קרה הדבר אך ירחים אחדים קודם לכן, והוא השוה בלבו את התענוג, שהיה יכול להרגיש — עם שויון־רוחו וקפאון־רוחו כעת. ספרו, ספרו הראשון הריהו לפניו — ודמו לא החיש את זרמו אף כמלוא הנימה, והוא לא הרגיש אלא עצבות גרידא! עכשיו לא היה לדבר כל ערך בעיניו. לכל היותר יכול הדבר לתת לו איזה סכום כסף, אבל הרי אף לכסף לא היה כעת כל ערך בעיניו.

הוא לקח טופס אחד, נכנס למטבח ונתן אותו למריה.

— אני חברתי את זה, — הסביר לה, כדי לישב את תמהונה. — כתבתי את הספר הזה שם בחדר, וסבור אני שמרק־הירקות שלך, שסעדתי בו את לבי לפעמים, עזר לי לגמור אותו. קחי אותו, הוא שייך לך, יהיה נא לך לזכרון ממני.

כונתו לא היתה להתפאר ולהתהדר לפניה. נימוקו וחפצו היחיד היה לגרום לה נהת־רוח, לתת לה אחיזה להתגאות בדירה, ולהצדיק את האמונה שהיתה לה בו במשך זמן כה רב. היא הניחה את הספר באולם־האורחים, על גבי ספר כתבי הקודש. הספר הזה ניחם אותה מן האכזבה שתקפה אותה אז כשנודע לה כי הוא היה לפנים כובס; ואף כי היה

זה ספר ההתום בפניה, שלא יכלה להבין בו אפילו שורה אחת, מובטחת היתה, שכל מלה ומלה בתוכו אמת קדושה היא. היא היתה אשה פשוטה, מעשית וקשת־יום, ואולם הטבע חנן אותה באמונה רבה.

באותו השקט, שבו קבל את ספרו, קרא מרטין כעת את מאמרי הבקורת עליו, אשר לשכת המודיעין העתונאית ההלה לשלוח לו מדי שבוע בשבוע. ברור היה, שהספר עושה רושם ומעורר את דעת־הקהל. למרטין היה פירוש הדבר — כסף נוסף לתוך צרור כספו. עתה יוכל לסדר את ליזי, לקיים את כל הבטחותיו ועוד ישאר בידו די כסף בשביל לקנות את ארמון־הקנים על חוף האוקינוס.

„סינגלטרי, דרגלי ושותפיהם", כאנשים זהירים, הוציאו בתחילה מהדורה של אלף וחמש מאות אכזמפלרים בלבד, אבל מיד אחרי מאמרי־הבקורת הראשונים נגשו למהדורה שניה, גדולה פי־שנים מן הראשונה, אך בטרם נגמרה המהדורה השניה והם כבר הזמינו מהדורה שלישית, בת חמשת אלפים אכזמפלרים. הוצאת־ספרים מלונדון בקשה על ידי הטלגרף לעשות חוזה בשביל מהדורה מיוחדת למכירה באנגליה, ולא עברו אפילו ימים מועטים, והידיעה נתקבלה על דבר התרגומים העומדים לצאת בצרפת, בגרמניה ובארצות הסקנדינביות. התקפתו של מרטין על האסכולה של מטרלינק היתה דבר בעתו; היא כונה את הרגע הנכון. ויכוחים חריפים התלקחו בעתונות. סליבי והקל עמדו שניהם על צד „חרפת השמש", וראה זה פלא! — בפעם הראשונה היו שניהם בדעה אחת. קרוקס וואלאס התנגדו לדעתם, בעוד שסיר אוליבר לודג' השתדל לנסח נוסח של פשרה, שתתאים לשיטתו המיוחדת. תלמידיו של מטרלינק חנו על דגלם, דגל המיסטיות. צ'סטרטון עורר עליצות רבה על ידי שורת מאמרים אוביקטיביים, כביכול, ובלי משוא פנים, על הנושא הזה. אך כולם כאחד — כל הפולמוס כולו, בין אומרי ההן ובין אומרי הלאו — בוטלו כעפרא דארעא על ידי מאמרו המפוצץ של ברנרד שאו. מיותר לספר, שבמלחמה הזאת נטלו חלק גם צבאות בני־סמך יותר קטנים, והרעש עם ההמולה של המתנגחים בהלכה מלאו את כל חלל העולם.

„זהו מאורע מפליא ומיוחד במינו", — כתבו סינגלטרי, דרגלי ושותפיהם, במכתבם אל מרטין, — „שמחקר־בקורת פילוסופי ימכר כמו רומן. נושא יותר מוצלח מזה אי אפשר היה למצוא באמת, וגם כל יתר הגורמים הצטרפו לסייע להצלחתך. אין צורך לומר לך, שאין אנחנו מחמיצים את שעת־הכושר. יותר מארבעים אלף אכסמפלרים נמכרו כבר בארצות הברית וקנדה, ומהדורה חדשה של עשרים אלף אכזמפלרים נמצאת תחת מכבש־הדפוס. ידינו מלאות עבודה לספק את דרישות כל המזמינים. אף על פי כן, יש לומר, שגם אנחנו עזרנו ליצור את הדרישה

הגדולה הלזו. הוצאנו כבר חמשת אלפים דולר על מודעות ועשינו פרסום לדבר. מובטחים אנו, שמכירת הספר תבייש את כל שאר הספרים שבשוק".

„מצרפים אנו בזה חוזה, בשני העתקים, שאנו מתכבדים להציע לפניך, כדי להתקשר אתך להבא ולהוציא לאור את היצירות אשר תכתוב בעתיד. נבקש ממך לשים לב לדבר, שהגדלנו את שכר־הסופרים שלך עד עשרים אחוז למאה מן המכירה; זהו הגבול האחרון, אשר הוצאת־ספרים הגונה וזהירה במעשיה מעיזה להגיע אליו. אם נא מצאה הצעתנו חן בעיניך, הואילה בטובך להכניס לתוך החוזה הצרוף את שם יצירתך החדשה. אין אנחנו מתנים אתך שום תנאים ביחס לטיבה ולסוגה. נקבל בחפץ־לב כל ספר שתכתוב על כל נושא אשר תבחר לך. אם יש כבר אתך משהו בכתובים — מה טוב. עכשיו שעת הכושר ואין למצוא זמן טוב מזה לחפצנו".

„עם קבלת החוזה החתום נתכבד לשלוח לך בלי דיחוי דמי־קדימה בסך חמשת אלפים דולר לחשבון שכר־הסופרים. מכאן אתה רואה, שיש לנו אמון בך וכי אין אנו חוששים להכניס את צוארנו בעבי הקורה. רוצים היינו כמו כן להכנס אתך במשא ומתן בדבר חוזה למשך כמה שנים — נניח, לעשר שנים — שבהן תהיינה שייכות לנו כל הזכויות על הדפסת כל יצירותיך והוצאתן לאור בצורת ספרים. אך על הדבר הזה נשוב עוד לדבר בפעם אחרת".

מרטין הניח מידו את המכתב והחל לפתור במוחו שאלה של חשבון הוא רצה לדעת, כמה יתקבל מן הכפל של חמשה עשר סנט בששים אלף; יצא סכום של תשע אלפים דולר. הוא חתם על החוזה החדש, בהכניסו לתוך המקום הפנוי את שם ספרו החדש „האודים העשנים של שמחת החיים„ ושלח אותו על ידי הדואר אל המוציאים־לאור ביחד עם עשרים ספורים קטנים, אשר כתב לפני שמצא את הנוסח של ספור־העתונים הקצר. ובכל המהירות שהדואר האמריקני מסוגל לו באה ההמחאה מאת „סינגלטרי, דרגלי ושותפיהם" על כך חמשת אלפים דולר.

— חפץ אני ללכת אתך היום העירה, מריה, בשתי שעות אחרי הצהרים, — אמר מרטין ביום קבלו את ההמחאה. — או מוטב שנפגש בקרן ברודוויי והרחוב הארבעה־עשר בשעה שתים. אני אחכה לך שם.

בשעה המיועדת היתה מריה במקום המיועד. „נעלים" — זה היה ההסבר היחיד, שנתנה בלבה למטרת הליכתם הסודית. וכאשר עבר עמה מרטין על פני חנות הנעלים ונכנס לתוך לשכת סרסרות לנכסי־דלא־ניידי, הרגישה בלבה כעין מכאוב של אכזבה. הדבר שקרה אחר כך נשאר בזכרונה לכל ימי חייה כחלום־פלאות. ג'נטלמנים נכבדים דברו אליה בסבר פנים יפות ובמאור פנים, בשוחחם עם מרטין וביניהם לבין עצמם.

מכונת־כתיבה תקתקה. אחר כך נגשו לחתום על איזו תעודה מעוררת־כבוד. גם בעל הבית, שבו גרה, היה שם, ואף הוא חתם על התעודה. וכשנגמר הכל, והיא יצאה החוצה, פנה אליה בעל־הבית ואמר:

— ובכן, מריה, לא תצטרכי עוד לשלם לי שבעה דולרים וחצי בעד החודש הזה.

מריה היתה נדהמת כל כך שלא יכלה להוציא הגה מפיה.

— ולא בעד החודש הבא, ולא בעד זה שיבוא אחריו, — הוסיף בעל־הבית.

מריה מלמלה משהו והודתה לו, כאילו חסד עשה עמה האיש. ורק בשובה הביתה ובבררה את הענין מכל צדדיו עם בני ארצה, לאחר שהחנוני הפורטוגיזי חקר ודרש בדבר, נתחור לה שהבית הקטן שבו היא גרה ושבעדו שלמה שכר־דירה במשך שנים כה רבות, קם מעתה לקנין עולם לה ולבניה אחריה.

— למה זה חדלת לקנות אצלי סחורה, אדוני? — שאל החנוני הפורטוגיזי את מרטין באותו ערב, בצאתו לקראתו מן החנות לדרוש בשלומו, בשעה שהוא, מרטין, ירד מעל הטראם. ומרטין באר לו שהוא חדל לבשל לו את ארוחותיו בעצמו, ואחר נכנס עם החנוני לחנותו ושתה עמו כוס יין. הוא ראה, שזה היה מיטב היין שבחנות־המכולת.

— מריה, — אמר מרטין באותו ערב לבעלת־הבית שלו, — עומד אני לעזוב את ביתך. וגם את תסעי מכאן בקרוב, את וביתך. אז תוכלי להשכיר את הבית הזה ולהיות בעצמך לבעלת־נחלה. הרי יש לך אח בסן־ליאנדרו, והוא בעל מחלבה? חפץ אני, שתחזירי את כל הכבסים לבעליהם כשהם בלתי מכובסים — המבינה את? — בלתי מכובסים, ושתצאי מחר לסן־ליאנדרו, או למקום שהוא יושב שם, ותתראי עם אחיך זה. הגידי לו שיבוא אלי, כי דבר לי אליו. אני אתאכסן במלון „מטרופול" אשר בקצה של אוקלנד. אחיך ידע ודאי למצוא בשבילך אחוזה יפה עם משק של חלב.

וכך קרה הדבר, שמריה היתה לבעלת־נחלאות, ושהיה לה משק חלב נאה עם שני שכירים העושים בעבודה, ושהיה לה גם חשבון בבנק, אשר הלך הלוך וגדול, אף כי כל ילדיה היו נועלים כעת נעלים לרגליהם ולומדים בבית־הספר. מעטים הם בעולם האנשים שמשאלות לבם הכמוסות ניתנות להם, ואולם מריה קשת־היום שאכלה מיגיע־כפיה, שהיתה עניה ברוח כמו בחומר ולא היתה שוגה בחלומות מעולם, קבלה יום אחד את כל משאלות לבה מיד שליח ממרום בצורת מי שהיה כובס.

בינתים התחילו הבריות להתענין ולשאול: „מי הוא זה ואיזהו

מרטין עדן?" מרטין סרב לתת למוציאיו־לאור ידיעות ביאוגרפיות כל שהן על אודותיו. אבל מן העתונים אי־אפשר היה להפטר בלא כלום. אוקלנד היתה עיר־מולדתו, והריפורטרים פשפשו ומצאו שם כמה וכמה אנשים שידעו לספר להם משהו על אודותיו. כל מה שמרטין הנהו וכל מה שאיננו, כל מה שעשה ורוב הדברים שלא עשה, — הכל נגול כיריעה זו לפני עיני הקהל התאב, הוצג כטרף לסקרנותו הרבה; מכל זה עשו הריפורטרים מטעמים כאשר אהב הקהל, מתובלים בתמונות ובצלומים, אשר השיגו אצל הצלם המקומי, שמרטין הצטלם פעם אצלו ואשר הזדרז כעת להכריז על שמירת כל זכויותיו והוציא את התמונות השוקה. בתחילה התנגד מרטין לפרסומו זה ונלחם בפומביות, מתוך שבחלה נפשו במנהגי העתונות ובקוראיהם הבורגנים גם יחד, ואולם לבסוף נכנע וחדל, בראותו, כי יותר קל לבלי להתנגד לפרסום מאשר להתנגד לו. הוא החליט, שאי־אפשר שלא לקבל את פני סופרי העתונים שטרחו ובאו ממקומות רחוקים כדי לראות פניו. מצד שני, הן כל יום כך וכך שעות היו בו, ומכיון שמרטין שוב לא היה עסוק לא בכתיבה ולא בלמודים, היה לו צורך למלא במשהו ואיך שהוא את השעות הללו, וכך ויתר והסכים לבקשת הרבים, שלא היתה אלא קפריסה בשבילו, והחל לקבל את בעלי האינטרביו, להביע על פי בקשתם את דעתו על הספרות ועל הפילוסופיה, והתחיל להענות גם להזמנות מאת טובי החברה הבורגנית. מצב רוחו כעת היה משונה למדי, אבל שקט ונוח תמיד. שום דבר לא היה איכפת לו, הוא סלח לכל, אפילו לאותו ריפורטר פרחח, שתאר אותו בצבעים כל־כך אדומים; כעת נתן לו ראיון והרשה לו למלא עמוד שלם של העתון בידיעות על אודותיו, בצירוף צלומים שנעשו בכונה מיוחדת לכך.

לעתים רחוקות היה נפגש עם ליזי; ברור היה, שהיא מצטערת בלבה על הפרסום שנפל בחלקו. תהלתו זו הגדילה את התהום המבדילה בינה לבינו. יתכן, שכדי לגשר כל שהוא על פני התהום הזאת הסכימה ליזי להפצרותיו לבקר בשעורי־הערב ובקורסים למסחר, ונענתה לבקשתו לתפור לה בגדים נאים אצל חייט מפליא לעשות, שהיה לוקח מחירים של גוזמה. מיום ליום היטיבה ליזי את מראה החיצוני ואת הליכותיה. עד שמרטין שאל את עצמו אם נכונה הוא עושה, מדעתו שכל השתדלותה והתאמצותה לא היו אלא למענו. ברצונה היה להעלות את ערכה בעיניו ולרכוש לה אותן המעלות והתכונות, החשובות לפי דעתה בעיניו. ואולם הוא לא עורר בה כל תקווה; הוא התהלך עמה כאח והתראה אתה אך לעתים רחוקות.

ספורו „עבר זמנו" יצא לאור בהוצאת „מרדית לוול" בשעה שפרסומו הגיע למרום פסגתו; וכספרות־יפה זכה הספר להצלחה רבה אף

מזו של הספר הראשון ונמכר במהירות רבה ביותר ועשה רושם עוד יותר גדול מאשר „חרפת השמש". במשך כמה וכמה שבועות נמצא מרטין במצב בלתי שכיח של מחבר, אשר שנים מספריו עוררו בזמן אחד סנסציה גדולה ונמכרו בכמות גדולה יותר מספרי כל המחברים האחרים. ספורו זה מצא חן לא רק בעיניהם של קוראי ספרות־יפה; כי אלה שקראו את ספרו „חרפת השמש" ובלעו אותו בצמאון, נמשכו כעת גם אחרי ספור־הים הזה לרגלי התפיסה הקוסמית והיד הבטוחה אשר למחברו. ראשית, הרי היה מרטין עדן האיש שתקף את ספרות המסתורין ברוב הצלחה; ושנית, הצליח לתת בעצמו דוגמה של יצירה ספרותית בצורה אשר הטיף לה, והוכיח בזאת, שהוא הנהו אותו גאון יוצא מן הכלל, המאחד בקרבו את המבקר עם היוצר.

הכנסותיו הלכו הלוך וגדול, וגם פרסומו גדל מיום ליום. ככוכב־שביט הופיע והזהיר בשמי הספרות, והרעש שהתעורר מסביב לשמו היה מבדח את רוחו יותר מאשר העסיקהו. דבר אחד הביא אותו במבוכה — דבר קטן ובלתי־חשוב; אילו ידעו הבריות דבר קטן זה, כי אז היו משתוממים ושורקים עליו; אך אפשר שהבריות היו משתוממים ביחוד, על כי מרטין מסוגל להתפלא על דבר קטן כזה. שנראה כה גדול בעיניו. השופט בלונט הזמין אותו לסעודה. זה היה אותו דבר קטן, או תחילתו של אותו דבר קטן, שעתיד היה בקרוב להפך לדבר גדול מאוד. הלא הוא העליב את השופט בלונט, והתנהג אתו באופן מחפיר, והנה השופט בלונט, בפגשו אותו, את מרטין, ברחוב, מזמין אותו לסעודה! למה זה לא הזמין אותו השופט בלונט לסעודה אז? שאל את עצמו. הלא הוא, מרטין, לא נשתנה במאומה. הוא היה אותו מרטין עדן. במה אפוא ההבדל? האמנם כל זה, בשל העובדה, שיצירותיו הופיעו בחלונות בתי־מסחר הספרים? אבל הרי יצירות אלו כבר היו כתובות גם אז. הוא לא הדש כלום מני אז. הרי בשעה שהשופט בלונט, הכפות לדעת־הכלל, לגלג באזניו על ספנסר שלו ועל רעיונותיו, כבר כלה הוא, מרטין עדן, את כל מלאכתו אשר עשה. משמע שהשופט בלונט הזמין אותו כעת לסעודה לא בגלל איזה ערך ממשי ולא בגלל תכונותיו האישיות, אלא בגלל איזה ערך מדומה וחיצוני גרידא.

מרטין הצטחק וקבל את ההזמנה, ובאותה שעה התפלא בעצמו על מזגו הטוב. בשעת הסעודה היה מרטין מרכז החברה, מין תל שכל הפיות פונים אליו. מסביב לשולחן ישבו כחצי תריסר מאלה המגביהים שבת במרומי החברה, הם ונשותיהם, והשופט בלונט התחיל לדבר על לב מרטין, והשופט האנויל ממלא אחריו, שהלז יסכים כי יצעוהו לחבר הקלוב „סטיקס", זה קלוב אנשי הבחירה, המונה בין חבריו לא רק אנשים שעשו

עושר אלא גם אנשים שהצטיינו במפעליהם. מרטין דחה את ההצעה והתפלא בלבו עוד יותר.

בימים ההם היה מרטין עסוק כל הזמן בהדפסת כתבי־היד הרבים אשר נערמו אצלו. העורכים והמוציאים־לאור העתירו עליו הצעות ובקשות. פתאום נתגלה הדבר, שהוא הנהו בעל סגנון, ושמתחת לסגנונו יש ממש של עצמיות מיוחדת.

„ההשקפה הצפונית", לאחר שפרסמה את „עריסת היופי", פנתה אליו בבקשה לשלוח לה עוד כחצי תריסר מסות כיוצא בזו, ומרטין יכול היה למלא את הבקשה הזו מערמת כתבי־היד שלו, אלמלא באה הצעתו של בעל הירחון בורטון, שהציע לו להדפיס חמש מסות במחיר חמש מאות דולר כל אחת. הוא ענה לו, כי מוכן הוא למלא את הבקשה, אבל במחיר אלף דולר המסה. מרטין זכר ולא שכח, שכל כתבי־היד הללו הושבו לו בזמנם על ידי אותם ירחונים עצמם הפוצרים בו כעת להדפיס את הדברים אצלם. והרי סירוביהם של אלה נכתבו בזמנם בצורה כל כך סטיריאוטיפית ובטון כל כך מקפיא, כאילו יצאו מפיה של מכונת־אבטומט. כן, הם „הוציאו את הנשמה" ממנו, עכשיו הוא „יוציא את הנשמה" מהם. ירחונו של בורטון שלם את המחיר אשר דרש מרטין בעד חמש המסות, ועל יתר ארבע המסות קפץ, כמוצא שלל רב, ירחונו של מקינטוש, באשר ידה של „ההשקפה הצפונית" לא השיגה להתחרות אתם. כך יצאו לאור „כהני הסוד", „חולמי הפלאות", „קנה המדה של האני" וכל שאר המסות שנכתבו לפנים בידי מרטין, ואשר עוררו כעת, בהופיעם בדפוס, סערת ויכוחים שלא במהרה שככה.

עורכים רבים היו פונים אל מרטין ומבקשים ממנו שינקוב בעצמו את שכר־הסופרים שלו, והוא היה עושה כדבריהם; אלא שתמיד היה שולח להם כתבי־יד ישנים. הוא מאן לחלוטין להתקשר באיזה הבטחות שהן לעבודות חדשות. המחשבה לתפוש שנית עט־סופר בידו היתה מפחידה אותו עד לשגעון. הן הוא הגבר ראה, איך שההמון קרע לגזרים את בריסנדן, והוא, מרטין, לא יכול להתנער מן הרושם המדכא ולא יכול לכבד את ההמון הזה על אף תרועות הגיל שבהן קבל את פניו הוא. נדמה היה לו, שעצם פרסומו הנהו בגידה והטלת דופי בבריסנדן. הופעת ספריו לא נעמה לו, ואולם הוא החליט לצבור הון.

יש שהיה מקבל מאת עורכים מכתבים מעין זה: „לפני שנה בערך אנוסים היינו למגינת־לבנו לסרב מלקבל לדפוס את קובץ שירי־האהבה שלך. השירים עשו עלינו רושם גדול, אבל מסיבות שאינן תלויות בנו לא יכולנו לקבלן אז. אם השירים הללו עדיין בידך הם, ואם תואיל בטובך לשלוח לנו אותם, נשמח מאוד להדכים את כל המחזור על פי התנאים

אשר תשית עלינו. כמו כן מוכנים ומזומנים אנו להציע לך תנאים טובים מאוד בעד הזכות להוציאם לאור בצורת ספר".

מרטין נזכר, שכתב פעם טרגדיה בחרוזים לבנים, ושלח אותה במקום השירים. לפני שלחו אותה קרא אותה שנית, ואז הפתיעו אותו הדילטנטיות ותוסר השלמות שבה: היתה זאת יצירה של תלמיד־חובב. אף על פי כן שלח אותה אל העורך בעל ההצעה, והלז הדפיס אותה והתחרט על מעשהו זה כל ימי חייו. הקהל קבל את הטרגדיה בשאט־נפש, ולא רצה להאמין שהיא יצאה מתחת ידו של מרטין. יותר מדי היה ההבדל בין הגובה שאליו הגיעו יצירותיו המפורסמות ובין דברי־ההבאי הללו המגובבים בכובד־ראש. השמועה עברה שמרטין לא כתב כלל „יצירה" זו, ושהירחון זייף אותה זיוף גס, ואחרים אמרו שמרטין עדן הולך בדרכי דיומא האב, ומשהגיע למרומי הצלחתו, נעשית עבודתו על ידי אחרים ושכירים. אבל כשנתן מרטין ביאור פומבי לדבר, והודיע שטרגדיה זו אינה אלא פרי־בוסר ונסיון של מתחיל, אלא שהירחון לא חפץ להרגע כל זמן שלא קבל אותה מידו — מלא הקהל את פיו צחוק על חשבון הירחון המרומה. כתוצאת הדבר נתמנה עורך חדש לאותו ירחון, והטרגדיה לא הופיעה עוד בצורת ספר. אף כי דמי־הקדימה שמרטין קבל על חשבון זה נשארו בכיסו.

שבועונו של קולמן שלח למרטין טלגרמה ארוכה, שמחירה עלה כמעט לשלש מאות דולר, בהציעו לו לכתוב בשבילו עשרים מאמרים במחיר אלף דולר המאמר. לצורך זה היה על מרטין לצאת למסעות בתוך ארצות־הברית, על חשבון המערכת, ולכתוב על כל נושא אשר יענין אותו. בטלגרמה היו מפורשים כל מיני נושאים, כדי להראות למרטין את חופש־הברירה הגדול אשר יהיה בידו. ההגבלה היחידה המוטלת עליו היא, שהוא מוכרח לבקש את רשמיו רק בגבולות ארצות־הברית. מרטין ענה בטלגרמה כי איננו יכול, לדאבונו, לקבל את ההצעה, ואת הטלגרמה הזאת שלח ב„תשלום המקבל".

ספורו „ויקי־ויקי" שנדפס בירחונו של וורן זכה מיד לפרסום גדול. סמוך להופעתו הוציאוהו בדמות ספר מהודר ומקושט, על נייר משובח ורחב־שולים. רבו הקופצים על הספר והוא נמכר במהירות הבזק. כל המבקרים הסכימו פה אחד, ש„ויקי־ויקי" יתפוס מקום בספרות העולם בצד יצירות־האגדה הנעלות ביותר.

ברם, את „האודים העשנים של חדות החיים" קבל הקהל בלי התלהבות יתירה וכמעט בקרירות. עזות־הלב ושלילת־המסורת שבספורים הקטנים האלה פגעו ברגשות המוסר של הבורגנים ובמשפטיהם הקדומים, ורק לאחר שכל פאריס השתוללה מן התרגום הצרפתי של ספורים אלה,

נתן גם קהל־הקוראים האמריקאי והאנגלי את הסכמתו, והספר התחיל להמכר בכמות גדולה כל כך, שמרטין מצא לנחוץ להכריח את הוצאת־הספרים „ההגונה והזהירה" של סינגלטרי, דרנלי ושותפיהם לשלם לו שכר־סופרים של עשרים וחמשה אחוז למאה בעד כרך שלישי, ומיד אחרי זה גם שלשים אחוז למאה בעד כרך רביעי של ספורים מסוג זה. שני הכרכים האחרונים הללו הכילו את כל הספורים הקטנים שכתב ושנדפסו בזמנם או כיום בירחונים שונים. „צלצול הפעמונים" וספורי הבלהות נכנסו לכרך אחד, והכרך השני הכיל את הספורים „מאורעות", „הסיר הנפוח", „יין החיים" ועוד כמה ספורים אחרים. הוצאת־הספרים מרדית־לוול קנתה את זכות ההוצאה של כל מסותיו, והוצאת מכסימילין קבלה מאת מרטין את „שירי־הים" ואת „מחזור האהבה" במחיר עצום.

משנפטר מרטין מכתב־היד האחרון הוציא אנחה מחזהו, כאילו היתה לו הרווחה. ארמון־הקנים בין הדקלים ואני־השיט הלבן היו מעתה קרובים למעשה ובגדר האפשרות. מכל מקום הוכיח, כי לא צדק בריסנדן בטענו ששום דבר בעל ערך איננו מוצא את דרכו אל תוך הירחונים. הצלחתו של מרטין הוכיחה לו שבריסנדן טעה. ואף על פי כן קננה בלבו ההרגשה, כי בריסנדן צדק למרות הכל. בעצם הדבר הרי לא עיקר יצירותיו, אלא רק המאמר „חרפת השמש" הוא שגרם לפרסומו. כל השאר לא בא אלא לאחר המעשה. כל השאר הרי הוחזר לו כמה וכמה פעמים מכל צד. סערת הויכוחים שעוררה „חרפת השמש" היא אשר הפנתה אליו את תשומת־לב הקהל. אילולא „חרפת השמש" לא היתה גם דעת־הקהל מתעניננת בו; ואילו לא קרה נס המכירה הענקית של „חרפת השמש" כי אז לא נוצרה דעת־הקהל לטובתו. סינגלטרי, דרנלי ושותפיהם הודו בעצמם, שכאן קרה איזה נס. הם הדפיסו מהדורה בת אלף וחמש מאות טפסים ופקפקו בדבר, אם תמכר כולה והרי הם מוציאים־לאור מנוסים ומומחים לדבר, והם עצמם התפלאו ביותר על הצלחתו היוצאת מן הכלל של הספר הזה. בעיניהם לא היה הדבר אלא נס מן השמים, ועדיין לא התנערו מתמהונם. בכל מכתב ומכתב שקבל מהם, השתקפה יראת־הכבוד שלהם בפני המאורע הנפלא והסודי הזה. הם גם ניסו להסביר לעצמם את סבת החזיון. אך שום הסבר לא היה לדבר. מאורע הוא שאירע. על אף כל הנסיון שהורה את ההיפך מזה, בא הדבר ונהיה.

מתוך הרהורים כאלה היה מרטין שואל את עצמו: מהו אפוא ערכו של פרסום שכזה. הקהל הבורגני הוא שקנה את ספריו, והוא ששלם עבורם במיטב כספו; אבל גם לפי המעט שידע מרטין על אודות הקהל הבורגני, לא יכול להבין, כיצד מסוגל הקהל הזה להעריך או להבין את יצירותיו. היופי והכח שזרמו בהן היו בלי ספק דברים מחוסרי־ערך

בשביל כל אותם רבבות הקוראים הקונים כעת את ספריו ומעריצים את שמו. הוא היה גבור השעה, מין גבור־מאורעות שהעפיל לעלות על הפרנסוס וכבש אותו בסערה בזמן שהאלים התנמנמו. הקהל לאלפיו ולרבבותיו קרא את ספריו והעריץ אותו מתוך אותו חוסר־ההבנה הגס עצמו, שמתוכו התנפל כחיה טורפת על הפואימה של בריסנדן וקרע אותה לגזרים. זה לא היה אלא עדר זאבים, אשר במקום לטרוף אותו, את מרטין עדן, כשכש לפניו בזנבותיו. ואולם אך מקרה היה הדבר שהם כשכשו בזנבותיהם ולא שלחו בו את שניהם; כזה כן גם זה לא היה תלוי אלא במקרה גרידא. בדבר אחד היה מרטין בטוח לגמרי: הפואימה של בריסנדן היתה יצירה הרבה יותר חשובה מכל מה שהוא, מרטין, כתב. היה בה בפואימה זו הרבה יותר משהיה בו במרטין. היא היתה מסוג היצירות הנולדות אחת למאה שנה. מכאן שהערצת ההמון שהוא, מרטין, זכה לה לא היתה אלא הבל־הבלים ורעות־רוח, שהרי ההמון הזה בעצמו רמס ברגליו את „הדברים המדומים" והכפיש אותם ברפש. מרטין נאנח אנחה כבדה ויחד עם זה הרגיש כעין סיפוק. מרוצה היה שכתב־היד האחרון שלו נמכר, ועוד מעט ויבוא סוף לכל הענין.

44

במשרד בית־המלון „מטרופול" נפגש מרטין במיסטר מורז. אם בא לכאן אביה של רות במקרה, לרגלי ענייניו הפרטיים, ואם בא לכאן בכוונה מראש, כדי להזמין אותו לארוחת־הצהרים — את זאת לא יכול מרטין להחליט לעולם, אף כי נוטה היה יותר להשערה השניה. מכל מקום הוזמן מרטין על ידי מיסטר מורז לבוא אל ביתם לאכול אתם לחם, — על ידי מיסטר מורז, האיש שאסר עליו פעם לעבור את סף ביתו ובטל את שידוכו עם בתו.

מרטין לא כעס; הוא גם לא העמיד פנים של אדם שנפגע בכבודו. הוא שמע בסבלנות את דברי מיסטר מורז, ולבו השתאה לדעת, כיצד צריך האיש להרגיש את עצמו בשעת התרפסותו זו. הוא לא סירב לקבל את ההזמנה, אלא שהבטיח רק לסור ביום מן הימים, מבלי שקבע את הזמן בדיוק. הוא שאל לשלום בני הבית וביחוד לשלום מיסיס מורז ומיס רות. הוא בטא את שמה של רות בלי היסוס וגמגום, באופן טבעי אף כי

בסתר לבו התפלא על שאינו מרגיש רטט פנימי ועל שדמו אינו הולם בשעת מעשה ביתר מהירות ואינו מתליע את לחייו.

הוא היה מקבל הרבה הזמנות לסעודות והיה נענה לכמה מהן. אנשים רבים השתדלו להתודע אליו בכונה להזמינו לביתם לסעודה. מרטין הוסיף להתפלא על אותו דבר קטן, שבינתים גדל וקבל בעיניו צורה ענקית. ברנרד היגגינבותם הזמינו לארוחת־הצהרים. מרטין התפלא עוד יותר; הוא זכר את הימים שבהם התהלך מזה־רעב ומיואש מכפן. איש לא הזמין אותו אז לארוחה. והרי בזמן ההוא זקוק היה לארוחה. אז היה חלש ורזה ובשרו כחש מחוסר מזון. זה היה המוזר שבדבר; כשהיה זקוק לארוחה לא נמצא איש אשר יתן לו אותה, אך כיום, בזמן שיש לאל ידו לראות בטובה ולא למנוע מעצמו את כל אשר תשאלנה עיניו, עד שהגיע אפילו לחוסר־תיאבון, מפצירים בו מכאן ומכאן לסעודות. אך מדוע זה? הרי אין כל צדק בדבר ואין כל זכות יתירה על צדו. הוא לא נשתנה במאומה. כל מה שעשה לא עשה אלא בזמן דחקותו ומחסורו. אבל מיסטר מורז ומיסיס מורז הוציאו עליו אז את משפטם, שהוא אינו אלא עצל ויושב־קרנות, ורצו להכריחו, על ידי רות, לקבל משרת לבלר בלשכה. יתר על כן, הרי כבר ידעו אז על אודות עבודתו. כמה וכמה כתבי־יד שלו היו לנגד עיניהם, על ידי רות, והם קראו אותם. והרי היתה זאת אותה העבודה עצמה שבגללה נישא שמו כעת בפי כל והתנוסס מעל עמודי העתונים, אין זאת כי רק עובדה זו ששמו מתנוסס מעל עמודי העתונים, היא ולא אחרת, עוררה אותם להזמין אותו כעת שנית לביתם.

דבר אחד היה ברור: אנשי בית מורז חפצו בו לא בגלל עצמו ולא בגלל יצירותיו. משמע, שגם כעת לא חפצו בו בגלל עצמו או יצירותיו, אלא בגלל פרסומו בעולם, בגלל שהיתה לו חשיבות בין הבריות, וגם — למה לא? — בגלל שעשה עושר, בגלל שהיו לו מאה אלף דולר. הנה אפוא כיצד החברה הבורגנית מעריכה את האדם!? ועל יסוד מה יכול לקוות ליחס אחר ולהערכה שונה מזו? אבל מרטין היה גאה ברוחו. יחס כזה והערכה כזו היו ממנו ולמטה. הוא רצה כי יעריכוהו בגלל עצמו, בגלל יצירותיו, שהיו, סוף סוף, הבטוי של עצמותו. ואמנם כך העריכה אותו ליזי. אפילו עבודתו לא היתה חשובה בעיניה. היא העריכה רק אותו בעצמו, את אישיותו. וכך העריכו אותו ג׳ימי, הרש־העופרת, וכל בני החבריא הנושנה. הם הוכיחו זאת לא פעם, בימים שבהם ארח להם לחברה; הם הוכיחו זאת באותו יום ראשון בשבת בשל־מונד־פרק. יצירותיו יכולות, לדידם, ללכת לעזאזל. הם אהבו רק את מרטין עדן חברם, אם הבחור ההגון והטוב שבשבילו מוכנים היו לקרוא למהלומות ולקבל מכות.

ורות? אכן היא אהבה אותו בגלל עצמו — בזה לא היה ספק; ואף על פי כן, בכל אהבתה אותו, בהרה לאחוז בהערכה הבורגנית. היא התנגדה לכתיבתו בעיקר, כפי שנדמה לו, משום שכתיבה זו לא הכניסה כסף. זאת היתה נקודת ההשקפה, שמתוכה העריכה את „מחזור האהבה" אשר כתב. גם היא הציקה לו בדברים להשיג לו עבודה. אמנם רות בחרה לה לשון־צחות וקראה לזה „מעמד", ואולם עצם הדבר הרי היינו הך. הוא קרא לפניה את כל מה שכתב — את שיריו, את ספוריו, את מאמריו, את „ויקי־ויקי", את „חרפת השמש", את הכל. והיא דברה על לבו בלי־חשך ובעקשנות להשיג לו עבודה, להתחיל לעבוד. רבונו של עולם! כאילו לא עבד כל הזמן, כאילו לא גזל שינה מעיניו וכאילו לא ענה את נפשו — הכל אך כדי להיות ראוי לה.

וכך הלך אותו דבר קטן, הלוך וגדול בעיניו. לכאורה היה מרטין בריא ונורמלי, אכל ושתה בשעתו, ישן כמה שעות, ואף על פי כן לא יכול היה להשתחרר מן המחשבה המטרידה על אותו ענין קטן שנעשה גדול. „המלאכה כבר נעשתה". המשפט הזה נקר במוחו כמין יתוש. ובשבתו למול ברנרד היגגינבותם אל השולחן בשעת הסעודה, בחדר־האוכל שמעל לחנותו, על גבי המאכלים הכבדים של יום השבתון, היה עוצר בכל כחו בעד עצמו למען לא יצעק בקול רם:

— והרי המלאכה כבר נעשתה מאז! ועכשיו אתם מלעיטים אותי מן המאכלות הטובים שלכם, ואילו אז נתתם לי לסבול חרפת רעב, אסרתם עלי לבוא לביתכם וקללתם אותי על שלא רציתי לקבל משרה. והרי מלאכתי כבר נעשתה אז, נעשתה כבר כולה. ועכשיו אתם שותקים בשעה שאני מדבר, אתם שותים בצמא כל הגה היוצא מפי ועוצרים במלים מדי אפתח רק את פי לדבר, ויהי מה הדבר העולה על רוחי לדבר אותו. ואפילו אני אומר לכם, למשל, שהמפלגה שאתם נמנים עליה מושחתת היא ומלאה חמס ורשע, אתם אומרים „המ— המ" ו„הה—הה", תחת לכעוס עלי ולהטיל בי מרה, ומודים שיש בדברי הרבה מן הצדק. ומדוע? מפני שמפורסם אנכי; מפני שיש לי כסף רב, לא מפני שאנכי מרטין עדן, בחור הגון למדי ולא לגמרי טפש. יכול אני כעת להגיד לכם, שהלבנה היא חתיכת סבון ירוק ואתם תסכימו לדעתי — על כל פנים לא תהיו חולקים עלי — והכל מפני שבכיסי יש דולרים לרוב. והרי מלאכתי היתה עשויה זה כבר; חוזר אני ואומר לכם, מלאכתי כבר היתה עשויה אז, בשעה שאתם לא מנעתם ממני כלמה ורוק, כאילו הייתי עפר תחת כפות רגליכם".

ואולם מרטין לא צעק בקול ולא הוציא הגה מפיו. המחשבה מצצה את מוחו ואת לבו, אבל הוא הצטחק כל הזמן, וחפצו הצליח בידו להתיחס בסבלנות אל האנשים. במדה שמרטין נעשה שתקן יותר, השתדל ברנרד

היגגינבותם ליטול לידיו את מוסרות השיחה. אף הוא היה גבר מצליח בחיים ועל זאת היתה גאוותו. הוא הוכיח שבעצם ידיו עשה את הונו ואיש לא עזר לו בזה. הוא לא היה חייב לא כסף ולא תודה לשום איש בעולם. הוא ממלא את חובתו כאזרח: הוא בנה בית והקים ולדות ומשפחתו גדולה היא, ברוך השם. ובית־מסחר המכולת שלו — הריהו בעין, כאנדרטא אשר הקים לו בחייו, ומעיד כמאה עדים על חריצות־ידיו ועל זריזות־שכלו. אוהב הוא את בית מסחר המכולת שלו כאהוב איש את אשתו. הוא שפך את לבו לפני מרטין וספר לו כמה יגיעות יגע, כמה טרח וכמה עמל עד שהקים את בית־מסחרו למופת. ועוד ידו נטויה: עוד רבות וגדולות הן תכניותיו .סביבת מגוריו מתרחבת והולכת מיום ליום. חנותו הריהי בעצם כבר קטנה יותר מדי. ואילו הרחיב את גבולו, אילו היה לו יותר מקום, כי אז הכניס כמה וכמה תיקונים כדי לחסוך כסף ולחשוך עמל. ביום מן הימים עוד עשה יעשה זאת. מתכונן הוא בכל מאמצי כחו לקנות במשך הזמן את חלקת־האדמה שהוא בעל־מצרא לה ולהקים עליה בנין חדש בעל שתי קומות. את הקומה העליונה יוכל להשכיר, וכל הקומה התחתונה של שני הבנינים גם יחד תשמש אז לבית מסחר המכולת. עיניו התנוצצו, בפתחו לדבר על אודות השלט החדש שיתנוסס לרוחב כל הבנין.

מרטין שקע בהרהורים ולא הקשיב לדברי גיסו. הפזמון: „והרי המלאכה כבר היתה עשויה!" פזם בלי הרף במוחו והחריש את פטפוטו של החנוני. הפזמון הזה היה משגע אותו והוא בקש להפטר ממנו.

— בכמה, אומר אתה, צריך הדבר לעלות? — שאל פתאום.

גיסו השתתק באמצע הרצאת השקפותיו על עתידה של סביבתו. הוא לא אמר כל עיקר בכמה צריך הדבר לעלות. אבל הוא ידע זאת. הוא עשה את החשבון כבר כמה פעמים.

— לפי המחירים של חמרי הבנין כיום הזה, — ענה, — ארבעת אלפים דולר היו מספיקים לכך.

— וגם השלט בכלל זה?

— את זה לא הבאתי בחשבון. אם יהיה בנין צריך יהיה לעשות גם שלט, כמובן.

— והמגרש?

—עוד שלשת אלפים דולר.

בראש נטוי לפנים, כשהוא מטפיח את שפתיו בקצה לשונו ומקמץ בעצבנות את אצבעותיו וחוזר ומשרבבם, הסתכל היגגינבותם במרטין הכותב את ההמחאה. כשהושטה לו ההמחאה, העיף את מבטו על הסכום — שבעת אלפים דולר.

— אני — אינני יכול לשלם יותר משישה אחוז למאה, — פלט מגרונו בקול צרוד.

מרטין חפץ לצחוק, אבל תחת זאת שאל:

— וכמה זה יהיה?

— הבה נראה! ששה אחוז למאה — שש פעמים שבע — ארבע מאות ועשרים.

— הרי זה שלשים וחמשה דולר לחודש, לא כן?

היגגינבותם הניע בראשו לאות הן.

— אם כן, אם תסכים, נסדר את הדבר כך — מרטין הביט לעברה של גרטרוד, — יכול אתה להשאיר בידך את הקרן, אם תסכים להוציא מדי חודש בחדשו את שלשים וחמשת הדולרים על עבודות הכביסה, הבישול והנקיון. שבעת אלפים הדולר שייכים לך, אם תקיים ותקבל עליך, שגרטרוד לא תעשה כל עבודה קשה בבית. המסכים אתה?

מיסטר היגגינבותם כמעט שנחנק. הוא נעלב עד עמקי נשמתו הקמצנית ואוהבת־הבצע על ידי זה שאשתו לא תעשה כל עבודה קשה בבית. אך להקניטו נתכוון מרטין. המתנה היפה כיד המלך לא באה אלא להמתיק את המרור הזה. שאשתו לא תעשה כל עבודה! הוא לא יכול לדבר, כל כך המר לו הדבר.

הוא הושיט את ידו לקחת את ההמחאה בחזרה. אך ברנרד היגגינבותם מהר ושם עליה את ידו ראשונה, בקראו:

— אני מסכים! אני מסכים!

כשעלה מרטין לתוך קרון הטראם היה רצוץ ויגע והרגיש גועל בנפשו. הוא הביט על השלט הצעקני של חנות גיסו ונאנק:

— חזיר מיער! חזיר מיער!

כאשר נתפרסם בירחונו של מקינטוש השיר שכתב מרטין לכבוד מרים אחותו, ונדפס בצירוף קישוטים ותמונות מעשי־ידי אמנים מפורסמים, שכח הרמן פון־שמידט שמצא פעם דופי בשיר הזה וקרא לו „דבר ערוה". הוא הודיע ברבים, שאשתו היא זו שעוררה את נושא השיר בלב המשורר, והשתדל שהדבר יגיע לאזני אחד הריפורטרים, וכך קרה הדבר שעוזר העתון בא, בלוית צלם וצייר, כדי לערוך עמו ראיון. אחרי זה הופיע בתוספת העתון ליום הראשון עמוד שלם שהכיל כמה תמונות של מרים, מתוך צלומים ומהן ציורים מן הטבע מיופים ברוב אידיאליזציה, כיד הצייר הטובה עליו; אף היו שם כמה פרטים אינטימיים מחייו של מרטין עדן ובני משפחתו, ונוסף על כל אלה כל השיר המוקדש למרים, באותיות מאירות עינים וברשות מיוחדת נתונה מאת ירחונו של מקינטוש. כל זה עשה רושם גדול בפרבר; השכנות הטובות, עקרות הבית, התגאו בידידותן

עם אחותו של הסופר הגדול, ואלו שעדיין לא הכירו את מרים מהרו להתודע אליה .הרמן פון־שמידט הצטחק בשובע־רצון בעמדו בבית־מלאכתו הקטן, והחליט להזמין סדן חדש.

— הרי זה טוב מכל רקלמה, — אמר אל מרים, — ואין זה עולה בכסף.

— אולי כדאי להזמין אותו לארוחה? — הציעה מרים.

ומרטין בא אל הארוחה, והתנהג בנעימות עם יתר האורחים, עם הקצב השמן ואשתו הכרסתנית, — אנשים בעלי משקל וחשיבות, שיכלו להיות למועיל לא־ש צעיר המעפיל לעלות בסולם החברה כהרמן פון־שמידט; לא כל כך קל היה למשוך אותם לביתו — דרושה היתה התיכה הראויה להתכבד, כגיסו הגדול, כדי שהמכובדים הללו יסכימו לאכול לחם בביתו. אורח שני שנתפתה לחתיכה זו היה ראש הסוכנות של „חברת האופנים אַזאַ״. פון־שמידט רצה למצוא חן בעיניו ולשדלו לטובתו, מפני שבעזרתו יכול היה להשיג משרת סוכן באואקלנד. הרמן פון־שמידט מצא אפוא, כי להיות גיסו של מרטין אין זה עסק ביש כלל; אבל בעמקי לבו לא יכול בכל זאת להבין את כל הגדולה — מה זו עושה? בדממת הלילה בשעה שאשתו ישנה, יש שעיין בספריו של מרטין ובשיריו, והחליט בלבו, שהעולם הוא גולם אם הוא קונה אותם.

מרטין הבין טוב מאוד את מצב הדברים, ובהשענו בגבו אל דופן כסאו, היה נועץ את עיניו בפון־שמידט ורואה את עצמו בדמיונו מוריד את אגרופיו על ראשו המטומטם של זה ומפליא את מכותיו. אף על פי כן היה בהרמן זה דבר אחד שמצא חן בעיניו. אף כי היה עני ושואף לקמץ ולאסוף ועל־יד כדי לבסס את מעמדו, היה בכל זאת שוכר משרתת, כדי שתהא מרים פטורה מעול העבודה הפשוטה. ככלות הסעודה היתה למרטין שיחה עם ראש הסוכנות של חברת „אַזאַ״, ואחר קרא להרמן, ושלשתם סרו הצדה כדי להתיעץ בענין השוב: הוא נתן לגיסו את כל הכסף הנחוץ כדי לסדר לו חנות־אופנים מחודשת, שתהיה הראשונה בכל אואקלנד. ועוד יתרה עשה, ובשיחה פרטית עם הרמן יעץ לו למצוא לו משרת סוכן גם למכירת אוטומובילים, כי למה זה לא יוכל לנהל שני עסקים בבת אחת.

בשעת הפרידה זלגו עיני מרים דמעות והיא חבקה את אחיה והחלה לדבר על האהבה שלבה רוחש ורחש תמיד אל מרטין. אמת, באמצע דבריה נשמע כעין היסוס והפסק כל שהוא, אשר בקשה לטשטש ביתר דמעות וביתר נשיקות מתוך מלמול וגמגום. אך מרטין הסביר לעצמו שהיא רוצה לבקש את סליחתו על חוסר־האמונה, שבו התיחסה פעם אליו, בהפצירה בו למצוא לו משרה.

— מובטחני שהוא לא ידע לשמור על כספו, — אמר הרמן פון־

שמידט אל אשתו. — הוא כעס עלי כעס גדול, כשהתחלתי לדבר על הרביה, ואמר אפילו „גם הקרן לעזאזל", ואף איים עלי לפוצץ את גולגלתי, „גולגלת אשכנזי טפש!" אבל הוא בהור טוב, אף כי איננו מבין ביזנס. הוא נתן לי אפשרות לעמוד על רגלי הכן — בחור טוב הוא!

ההזמנות לסעודה עטו על מרטין מכל צד, ובמדה שהרבה לקבל אותן, הרבה להשתומם. יום אחד ישב כאורח־הכבוד במשתה שערך לו קלוב־האמנים; מסביבו ישבו אנשים מפורסמים, שעל אודותיהם שמע וקרא פעמים רבות בימי חייו, והם השמיעו באזניו, כי בקראם בזמנם את „צלצול הפעמונים" בירחון „טראנס־קונטיננטל" ואת „הנינפי והפנינה" בירחון „צרעה" הרגישו בו מיד שהוא עתיד לעלות לגדולה.

— רבונו של עולם! והרי אני הייתי אז רעב ולבוש בלואים! — אמר מרטין בלבו, — למה זה לא הזמנתם אותי אז לסעודה? אז היה זה דבר בזמנו, הלא יצירותי כבר היו כתובות אז. אם אתם מאכילים אותי כיום בעד היצירות שכתבתי, למה זה לא נתתם לי לאכול בשעה שהייתי זקוק לכך? והרי מאז לא נשתנתה אפילו מלה אחת ב„צלצול הפעמונים" או ב„נינפי והפנינה". לא! אין אתם מאכילים אותי היום בזכות היצירות שכתבתי. אתם אינכם מאכילים אותי אלא מפני שכל שאר הבריות מאכילים אותי, ומשום שהכל חושבים דבר זה להם לכבוד. אתם מאכילים אותי מפני שאתם בהמות גסות, חיות אכזריות, מפני שאתם חלק מן ההמון ומפני שתשוקתו העורת והגלמית של ההמון ברגע זה היא — לכבד אותי בסעודות. אבל איזה תפקיד יש בכל זה למרטין עדן וליצירותיו?

כך שאל את עצמו וקבל לפני עצמו. ואחר כך קם ממקומו וענה בנאום קצר, מלא דברי חכמה וחידודים, על הברכה, המלאה חכמה וחידוד, שמישהו נשא לכבודו על כוס יין.

כך נמשך הדבר ולא פסק. כל מקום שמרטין נזדמן לשם — במועדון העתונאים או במועדון מפורסם אחר, באולם־אורחים על ספל תה או באספות של סופרים — תמיד הזכירו הקרואים את „צלצול הפעמונים" או את „הנינפי והפנינה" כשנדפסו בראשונה. ותמיד שאל מרטין את עצמו את השאלה המציקה לו עד לידי טירוף־הדעת: למה זה לא כבדתם אותי אז בסעודה? הרי את מלאכתי זו כבר כליתי אז. „צלצול הפעמונים" ו„הנינפי והפנינה" לא נשתנו מאז אפילו כקוצה של אות. ערכם האמנותי לא היה אז קטן מאשר כיום. אבל דא עקא שלא בעבורם אתם מכבדים אותי אלא מפני שזאת היא המודה כעת, ומפני שכל ההמון השתגע לדבר אחד: לכבד בסעודה את מרטין עדן.

במקרים כאלה נדמה לו לפעמים, לפתע פתאום, שהוא רואה והנה נדחק לתוך האולם בריון צעיר, לובש מעיל גס וכובע משונה קשה־השולים.

כדבר הזה אירע לו פעם באמצע היום הבהיר, בישיבת אגודת־נשים אחת באואקלנד. בקומו ממקומו לגשת אל במת הנואמים ראה, והנה דרך הפתח שבקצה האולם הרחב נכנס אותו בריון צעיר בלבושו המוזר. חמש מאות גבירות לבושות הדר על פי המודה האחרונה הפנו את ראשיהן לאותו צד, שאליו היה מופנה מבטו הקם של מרטין, בהתאמצן לראות מה הוא הדבר שמשך את תשומת־לבו. אולם הן לא ראו אלא את פתחו הריק של האולם. אבל מרטין ראה את הבריון הצעיר הצועד, השתאה לדעת, אם יסיר זה את כובעו הקשה, החבוש תמיד לראשו, ואם לא. הבריון צעד ישר אל הבמה. מרטין חפץ לבכות על צל נעוריו זה, בראותו במחשבתו את הצפוי לו בעתיד. הבריון עלה על הבמה, נגש במצעדו המתנודד ישר אל מרטין ונכנס אל קרבו כאילו נבלע לתוך הכרתו. חמש מאות הנשים חפצו לעודד במחיאות כפיהן, הנתונות בכפפות־עור רכות, את רוחו של האיש הגדול והצנוע, שהיה אורחן. ומרטין גרש מעל עפעפיו את הצל, הצטחק והחל לדבר.

המשגיח של בתי־הספר — זקן בעל מזג טוב — פגש את מרטין ברחוב, הכיר אותו, עמד והזכיר לו בחבה את אשר קרה בלשכתו, כאשר גורש מרטין מבית־הספר בעוון קראו למהלומות.

— את „צלצול הפעמונים" שלך קראתי זה כבר בירחון אחד, — אמר הזקן. — אני מצאתי, שהדבר אינו נופל מאדגר פוא. מצוין! אני אמרתי תיכף — מצוין!

— כן, ואחרי כן פגשת אותי שתי פעמים ברחוב ועברת על פני כאילו לא הכרתני, — כמעט שהשמיע מרטין בקול רם את אשר אמר בלבו. — בשתי הפעמים ההן הייתי רעב והלכתי אל בית־המלוה. והרי עבודתי כבר נעשתה אז. אז עברת כאילו לא הכרתני. ולמה זה הכרתני כעת?

— זה לא כבר אמרתי באמת אל אשתי, — המשיך המשגיח, — כמה טוב היה, אילו באת אלינו ביום מן הימים לאכול אתנו לחם. והיא הסכימה לדברי. כן, היא הסכימה לדברי לגמרי.

— לאכול לחם? — אמר מרטין בטון חריף כאילו בנזיפה.

— נא, כן, כן — לסעודה, אתה מבין? בפשטות גמורה, סעודת משפחה, אתי, עם המשגיח הזקן שלך שובב שכמותך! — מלמל הזקן בעצבנות ועליצות מעושה, אך לא בלי פחד כל שהוא, בטפחו בידו בזהירות על כתפו של מרטין.

מרטין הלך לדרכו כמוכה ־תמהון. בקרן הרחוב עמד תחתיו והביט מסביבו כאינו מבין.

— לעזאזל! — מלמל לבסוף. — כמדומני שהזקן פחד מפני.

45

יום אחד בא אליו קרייז — אותו קרייז מן „הזוהמה האמיתית". מרטין שמח לקראתו, כאילו היתה לו הרווחה, ושמע מפיו את פרטיה המלאים ענין של תכנית אחת — תכנית כל כך משונה, עד שמשכה את לב הסופר שבמרטין יותר מאשר את בעל ההון. אך באמצע דבריו סר קרייז הצדה והביע את דעתו, שב„חרפת השמש" שמרטין כתב יש הרבה מאוד דברי־הבאי ובטלנות.

— אבל אני לא באתי הנה כדי להתפלסף, — המשיך קרייז. — אני באתי לשאול אותך, אם מסכים אתה להכניס אלף דולר לתוך הענין שלנו או לאו?

— לא — ענה מרטין. — עד כדי כך אינני בטלן, על כל פנים, אף כי כתבתי דברי־בטלנות. אך הבה ואגיד לך את אשר אעשה. לכם אני חייב תודה בעד הערב הנפלא ביותר שבחיי. אתם נתתם לי את אשר אי־אפשר לקנות בכסף. כיום יש לי כסף, אך אין לו כל ערך בעיני. רוצה אני לתת לכם אלף דולר — דבר שאין לו כל ערך בעיני — חלף הדבר שנתתם לי באותו ערב ואשר לא יסולה בפז. אתה זקוק לכסף? יש לי כסף יותר משנחוץ לי. אתה באת לקחת כסף. אין לך צורך להערים ולהוציא אותו מידי בעזרת תכניות. הא לך הכסף!

קרייז לא הראה כל סימני תמהון. הוא לקח את ההמחאה ושם בכיסו.

— במחיר כזה מוכן אני לעשות אתך חוזה על נשפים רבים מעין זה שהרהיב את לבך, — אמר קרייז.

— מאוחר! — מרטין הניד בראשו. — אותו נשף היה יחיד ומיוחד בשבילי. הייתי בעולמות העליונים. בשבילך הרי אלה מעשים בכל יום, יודע אני. אך לא כן היה זה בשבילי. לעולם לא אשוב עוד להמריא ברוחי אל גובה כזה. עם הפילוסופיה גמרתי את עסקי, — אינני רוצה אפילו לשמוע על אודותיה.

— זהו הכסף הראשון בכל ימי חיי, שהפילוסופיה מכניסה לי, — ענה קרייז ואמר, בעמדו על סף הדלת. — בפעם הראשונה והאחרונה נהפכה לי התורה לסחורה.

פעם אחת עברה על פניו ברחוב הגברת מורז במרכבתה, והיא הצטחקה לקראתו והניעה לו בראשה. מרטין השיב לה בת־צחוק והסיר את כובעו. המאורע הזה לא עשה עליו שום רושם. אילו קרה הדבר לפני חודש, כי אז היה גורם לו גועל־נפש או סקרנות ומעורר בו הרהורים על אודות הלך־רוחה של הגברת מורז באותו רגע. ואולם עכשיו אפילו לא התעכב על הדבר. הוא שכח מיד את דבר הפגישה, כשם שהיה שוכח כי ראה את הבנק המרכזי או את בית־המועצה העירונית, אילו עבר על פניהם. אף על פי כן היתה רוחו ערנית מאוד בקרבו, ומוחו עבד עבודה בלתי־פוסקת. מחשבותיו הסתובבו כל הזמן בהיקף אחד, שמרכזו היה הרעיון „הרי העבודה כבר נשלמה עוד אז". הרעיון הזה נקר במוחו בלי הרף, כתולעת מוצצת שאין עליה כליה. בהקיצו בבוקר הקיץ עמו גם הרעיון הזה; ובלילה על משכבו העיק עליו בחלומות. בכל פרט ופרט של חיי יום־יום מסביבו, שהיה חודר להכרתו דרך חמשת חושיו, בקש מיד ומצא איזה קשר עם הרעיון הכמוס ההוא. במעגלי הגיון בלתי־פוסקים הלך הלוך והתקרב אל המסקנה, שהוא איננו ולא כלום, שהוא — אפס גמור. מרטין עדן הבריון, מרטין עדן הספן — אלה היו במציאות באמת, אלה היו — הוא עצמו. אבל מרטין עדן הסופר המפורסם איננו קיים במציאות. הסופר המפורסם מרטין עדן לא היה אלא אד־ערפל שקם במוחו של ההמון ולבש בדמיונו את לבוש צורתו הגופנית של מרטין עדן הבריון והספן. אבל הוא לא יתן להם לרמות אותו. לא הוא הנהו אותו יצור אגדי, שההמון מעריץ ומקריב לו זבחי־מתים. הרי לו ידוע הדבר היטב.

הוא קרא בירחונים דברי־בקורת על אודותיו והסתכל בתמונותיו אשר נדפסו שם, והגיע לידי כך שחדל להכיר את עצמו בתמונות ובצלומים הללו. הוא מרטין, היה אותו בחור, שלפני זמן רב חיה ואהב וחש רטט למראה היופי, הבחור שהתיחס בקלות ובסבלנות לכל חסרונות החיים, הבחור־הספן שעבד עבודה קשה בספינה וראה ארצות רחוקות וזרות והיה ראש וראשון ללהקות בריונים קוראים למהלומות. הוא היה אותו בחור, שבבואו בפעם הראשונה אל הספריה נדהם תחילה למראה אלפי הכרכים שראה שם, ואשר למד עד מהרה למצוא בהם את ידיו ואת רגליו. עד שכעבור זמן מה התגבר עליהם ושלט בהם. הוא היה הבחור ששם לילות כימים, בשבתו על ספריו לאור מנורת הנפט, ובחברו ספרים בעצמו. אבל הוא לא היה כלל אותו יצור בעל התיאבון הענקי, שההמון שאף כל כך להאכילו.

לפעמים היה מוצא בכתבי־העת גם דברים שבדחו את דעתו. כל אחד מהירחונים השתדל להוכיח את זכותו המיוחדת על מרטין. ירחונו של וורן הודיע לחותמיו, שהוא היה תמיד מבקש לגלות כשרונות חדשים

ושהוא, ולא ירחון אחר, הצ״ג ראשונה את מרטין עדן לפני קהל הקוראים. אותם הדברים עצמם טענו גם „ההשקפה הצפונית״ וירחונו של מקינטוש, עד שבא „הגלובוס״ והכריע ביניהם, בהראותו בטון חוגג לעיני כל הקהל על חוברותיו הנושנות, מקום שם נקברו חיים „שירי הים״ רסוקי־האברים. הירחון „הנוער והדור״, שלאחר שפשט את הרגל היתה לו עדנה, אף הוא בא בטענתו, לאמור, כי הדפיס את יצירותיו של מרטין עדן לפני כל האחרים; אבל איש מלבד ילדי־הכפריים לא קרא את דבריו. אף ה„טראנס־קונטיננטל״ מסר מודעה מלאה רגשי גאון וכבוד עצמי, כדי להוכיח שהוא גילה את מרטין עדן לראשונה, ואולם „הצרעה״ סתרה בהתלהבות את דבריו, בהציגה לראוה את „הנינפי והפנינה״. הטענה הענותנית של סינגלטרי דרנלי ושותפיהם נבלעה לגמרי בתוך השאון הכללי; מלבד זאת הרי לא היה להוצאת־ספרים זו ירחון משלה, ועל־כרחה השמיעה את דבריה בענוה.

בעלי־החשבון שבעתונים חשבו ומצאו כמה מרויח מרטין משכר־סופרים. דבר ההצעות הרחבות כיד המלך, שירחונים אחדים הציעו למרטין, נודע איך שהוא בחוץ; ואז התחילו לבקר את מרטין בביתו, לשם שיחה ידידותית, כהני הקהלות המקומיות, ומבקשי־נדבות שמלאכתם בכך המטירו עליו מכתבי־בקשה. אך יותר מכל הציקו לו הנשים. הפוטו־גרפיות שלו נפוצו בהמון, ונמצאו סופרים מיוחדים שהתעסקו בתא״ר קלסתר־פניו האופיני, הנמרץ והשזוף, והיו מונים כרוכל את הצלקות שעל צווארו, ומנצלים את כתפיו הרחבות, את עיניו הבהירות והשקטות ואת משקע לחייו הדומות ללחיי נזיר. למראה השוואה אחרונה זו נזכר מרטין בימי נעוריו הסוערים והצטחק. לעתים קרובות היה רואה, בין הנשים אשר פגש, והנה פלונית או אלמונית נותנת בו את עיניה כמעריכה אותו ומפלה אותו לטוב משאר הגברים. הוא צחק בלבו. ה׳א נזכר באזהרתו של בריסנדן וצחק שנית. לא, לא הנשים תוציאינה אותו מן העולם — בזאת היה בטוח. מצד זה לא יאונה לו כל רע. תקופה זו כבר מאחוריו היא.

פעם ליוה את ליזי בדרכה לשעורי־הערב. ופתאום ראתה ליזי שאשה יפת־תואר ולבושת־הדר מבנות הבורגנים נעצה את מבטה במרטין בעברה על פניו. המבט נמשך משהו — אך כהרף־עין — יותר מדי, והיה במקצת — אך כל שהוא — חודר יותר מדי. ליזי ידעה מה פירוש המבט, ולא יכלה להסתיר את התרגזותה. מרטין הרגיש בהתרגזותה, הבין את סיבתה, וסיפר לה, שהתחיל כבר להתרגל אל מבטים כאלה והריהו מתיחס אליהם, על כל פנים, בשויון־נפש גמור.

— לא טוב הדבר, אם מתיחס אתה לזה בשויון נפש, — ענ.ה

ליזי, ועיניה הבריקו. — משמע שלא הכל כשורה. אין זאת כי אם חולה אתה!

— מעולם לא הייתי בריא כל כך. הוספתי חמש ליטראות על משקלי הרגיל.

— לא גופך הוא החולה. ברוחך לא הכל כשורה. משהו נתקלקל במכונת־המחשבה שלך. אפילו אני יכולה לראות זאת, משמע שהדבר בולט לעין.

מרטין המשיך לפסוע לצדה, שקוע בהרהורים.

— אינני יודעת מה הייתי נותנת, כי תעבור הרוח הרעה מעליך, כי תתגבר עליה, — אמרה ליזי בחום־לבה. — גבר כמוך איננו צריך להתיחס בשויון נפש לדבר. כשאשה נותנת בו מבט כזה. אין זה טבעי. עוד מובן הדבר היה, אילו היית עלם של משי, או בטלן שדם־דגים נוזל בעורקיו. אבל אתה לא כך נוצרת. חי נפשי, רוצה הייתי — הייתי אפילו שמחה לדבר — אילו נזדמנה לך האשה, שתוציא אותך מתוך שויון־הנפש שלך.

לאחר הפרדו מעל ליזי ליד שעורי־הערב חזר מרטין למלון „מטרופול".

בשובו לחדרו שקע בתוך כורסה רכה ועמוקה: הוא ישב בעינים פקוחות לרווחה, שהיו נעוצות בנקודה אחת: הוא לא התנמנם ולא חשב דבר. מוחו היה ריק והכרתו כאילו קפאה. ואך מפרק לפרק הופיעו אי־מזה וחלפו במוחו מראות יפי־צורה ורבי־גונים. הוא ראה את המראות, אבל הם כמעט שלא הגיעו להכרתו — כאילו לא היו אלא חלומות, חזיון־לילה. ואולם הוא לא ישן. פעם קם והביט על השעון. היתה סוף השעה השמינית. לא היה לו מה לעשות והשעה עוד היתה מוקדמת מלשכב לישון. ואז קפאה הכרתו שנית ומוחו נתרוקן: המראות שבו להופיע ולהמוג לנגד עיניו, כאילו יצאו מתחת לעפעפיו. לא היה בהם שום דבר ברור ומסוים, במראות הללו. הם לא היו אלא משהו דומה לשפעת עלים, ענפים ושיחים, שקרני שמש לוהטות מפזזות בתוכם.

קול דפיקה בדלת עורר אותו. הוא לא ישן, ואמר בלבו שמביאים לו טלגרמה או מכתב, או כי אחד המשרתים הביא את הלבנים מבית־הכביסה. באותו רגע עלה על לבו זכר דז'ו, הוא החל להרהר היכן זה נמצא עתה, ויחד עם זה קרא:

— הכנס!

מרטין לא הפנה את ראשו לעבר הדלת והמשיך להרהר בדז'ו. הוא שמע, כי הדלת נסגרת בלאט, ואחר השתררה דממה ארוכה. מרטין שכח, כי מישהו דפק בדלת וישב כקודם, כשמבטו נעוץ בנקודה אחת, ופתאום

הגיע לאזניו קול בכי־אשה. זאת היתה אנקה עצורה וחנוקה, שהתפרצה מלב הבוכיה למרות רצונה. מרטין הרגיש בזה ברגע שהפנה אליה את ראשו, והוא קפץ מיד וקם על רגליו.

— רות! — קרא מרטין נבהל ומשתומם.

פניה היו חוורים והבעתם — מתוחה ומעונה. היא עמדה ליד הדלת, בהשענה עליה בידה האחת, בעוד ידה השניה לחוצה אל לבה. היא פשטה אליו את שתי זרועותיה כמתחננת ופסעה פסיעות אחדות לקראתו. מרטין תפש אותה בידיה והושיבה בכורסה אשר קם מעליה, ובשעת מעשה הרגיש שידיה קרות ככפור. הוא הקריב כורסה אחרת וישב על גבי דפנה הרחב. הוא היה נבוך יותר מדי מאשר יוכל לדבר. יחסיו עם רות היו בעיניו ענין שנגמר לעולמים ונקבר בעמקי ישותו. הרגשתו למראה רות ברגע זה דומה היתה למה שהיה יכול להרגיש, אילו ראה פתאום לפניו, כאן, במלון „מטרופול", את בית־הכביסה של „חמי שללי" כשהוא צריך לגשת מיד אל ערמת הלבנים הטעונים כיבוס. פעמים אחדות נסה לפתוח את פיו לדבר ובכל פעם הסס והמלים נעתקו מפיו.

—אין איש יודע, כי באתי הנה, — אמרה רות בקול רפה ובבת־צחוק מתחננת.

— מה אמרת? — שאל מרטין.

צלצול קולו הפליא אותו בעצמו.

היא חזרה על דבריה.

— כך! — אמר; והוא החל לבקש מה לומר עוד.

— ראיתי אותך כאשר שבת, וחכיתי רגעים אחדים — הוסיפה.

— כך? — אמר שנית.

מעולם לא היה מרטין כבד־פה כמו באותה שעה. לשונו כאילו דבקה לחיכו ומוחו היה ריק ונעור, ובשום אופן לא יכול למצוא בפיו דבר לומר לה. הוא הרגיש את עצמו טפש ומגוחך, אבל בכל חפצו לא מצא דבר להגיד לה. אילו בא הנה במקומה בית־הכביסה של „חמי שללי", כי אז היה לו, בלי ספק, הרבה יותר קל. כי אז היה מפשיל את שרווליו ונגש לעבודה.

— ואז נכנסת, — פלט מרטין לבסוף.

רות הניעה בראשה לאות כן, ובפניה נסתמנה הבעת ערמה כל שהיא, ואז התירה את העטיפה שעל צוארה והמשיכה:

— ראיתי אותך תחילה ברחוב בלכתך עם אותה נערה.

— אה, כן, — ענה מרטין בפשטות, — לויתי אותה אל שעורי הערב.

שוב השתררה דממה.

— ואתה, האם אינך שמח לראות אותי? — שאלה רות לבסוף.

— כן, כן! — ענה מרטין בחפזון. — אך האם לא היתה זאת פזיזות יתירה מצדך לבוא הנה?

—איש לא ראה בהכנסי; התגנבתי חרש. אין איש יודע שאני כאן. צריכה הייתי להתראות אתך. באתי להגיד לך, כי שטות יתירה היתה זאת אז מצדי. באתי מפני שלא יכולתי עוד לעמוד מרחוק, מפני שלבי צווה עלי לבוא, מפני... שחפצתי לבוא.

היא קמה ממקומה ונגשה אליו. היא שמה את ידה על שכמו. ומשך רגע אחד עמדה כך, כשהיא נושמת בחזקה וחזה עולה ויורד. ופתאום הטילה את עצמה לתוך זרועותיו. ומרטין, ברהבות-לבו השקטה, מתוך שלא חפץ להכאיב לה, באשר ידע היטב כי לדחות את התמסרותה של אשה ברגע כזה — הוא העלבון הגדול ביותר בשבילה, — מרטין לפת אותה בזרועותיו ולחץ אותה בנחת אל לבו. אבל בחיבוקו זה חסר היה הנפש, ומגעו היה קר. היא נפלה לתוך זרועותיו, והוא תמך בה והחזיק אותה — זה היה הכל. היא נלחצה אליו, ואחר שנתה את עמדתה ולא נגעה בלבו, והוא הרגיש את עצמו נבוך מאוד.

— למה זה את רועדת כל כך? — שאל אותה מרטין. — שמא קר לך? רוצה את שאבעיר אש באח?

הוא עשה תנועה, כאילו להחלץ מבין זרועותיה, אך היא נלחצה אליו עוד יותר ורעדה בכל גופה.

— אין זה אלא מתוך עצבנות, — ענתה רות, ושניה נוקשות זו לזו. — עוד מעט ואשלוט בעצמי... כרגע. הנה! רואה אתה? אני מרגישה את עצמי כבר יותר טוב.

לאט לאט נרגעה וחדלה לרעוד הוא הוסיף להחזיק אותה בזרועותיו. מבוכת־התמהון שביקורה עורר בו חלפה בינתים, עכשיו ידע לשם מה באה.

— אמי רצתה שאנשא לצ׳ארלי הפגוד, — הודיעה רות.

— צ׳ארלי הפגוד — אותו בחור המשמיע תמיד דברים שטחיים?

— מרטין פלט אנחה כבדה והוסיף: — ועכשיו רוצה אמך, כנראה, שתנשאי לי.

הוא לא אמר זאת בצורת שאלה. הוא אמר את הדברים בודאות גמורה, ולנגד עיניו החלו לרקוד טורי מספרים, סכומי שכר־הסופרים אשר קבל.

— היא לא תתנגד לכך; את זאת אני יודעת בכל אופן, — אמרה רות.

— היא מוצאת אפוא, שאני שידוך הגון?

רות הניעה בראשה לאות הסכמה.

— והרי כיום הזה אין אני שידוך הגון אפילו כמלוא הנימה יותר משהייתי בעת שהיא בטלה את השידוך, — אמר מרטין כמהרהר. — אני לא נשתניתי כל עיקר. הרי אני אותו מרטין עדן שהייתי, ואפשר גם קצת גרוע משהייתי: אני מעשן כעת: אינך מרגישה את ריח הטבק אשר לנשימתי?

במקום תשובה שמה את אצבעותיה על שפתיו, כאומרת לסתום את פיו: היא שמה אותן בתנועת־חן ובעליצות, כמחכה לנשיקה שבה היה מרטין רגיל תמיד לענות על תנועתה זו. אבל נשיקת־התשובה לא באה ושפתי מרטין לא נעו ולא זעו. הוא המתין עד שהסירה את אצבעותיה ואז המשיך:

— אני לא נשתניתי. אין לי משרה. אינני מחפש משרה. יתר על כן, אין אפילו בדעתי לבקש לי משרה. ועדיין אני מאמין גם כיום שהרברט ספנסר הוא איש גדול ושהשופט בלונט — חמור גדול. זה לא כבר סעדתי עמו בביתו, לפיכך יכול אני לשפוט על זאת.

— ואת הזמנתו של אבא לא קבלת. — העירה רות בתוכחה.

— אם כן, היה הדבר ידוע לך! מי שלח אותו? אמך?

רות שתקה.

— אם כן, היא היא ששלחה אותו. כך חשבתי באמת. והיא ודאי ששלחה אותך עכשיו?

— אף איש אינו יודע שאני כאן, — מיחתה רות. —האומנם חושב אתה, שאמי היתה מרשה לי לעשות זאת?

— היא היתה מרשה לך להנשא לי, זה ברור.

— הה, מרטין, — קראה רות באנקה. — אל נא תהיה אכזר! הן לא נשקת לי אפילו פעם אחת, אתה קשה כאבן. הגע נא בעצמך, מה העזתי לעשות! — היא הביטה על סביבה כמרעידה, אף כי מבטה היה מבט סקרנות למחצה — הגע־נא בעצמך היכן אני נמצאת!

„מוכנה אני לתת את נפשי בעבורך" — צלצלו באזניו דבריה של ליזי.

— למה זה איפוא לא העזת לעשות זאת קודם? — שאל מרטין בהריפות. — בזמן שלא היתה לי משרה, בזמן שהייתי רעב ללחם? בזמן שהייתי אותו סופר עצמו, אותו מרטין עדן שהנני כעת? הנה השאלה שהייתי שואל את עצמי במשך ימים רבים — לא רק ביחס אליך אלא ביחס לכל הבריות. רואה את, כל שנוי לא בא בקרבי, אף כי השנוי הגדול, שבא פתאום בדעת הקהל ביחס אלי, מכריח אותי להוכיח לעצמי את הדבר הזה השכם והערב. הרי אני אותו בשר־ודם שהייתי, וחמשת חושי ואף

המש אצבעותי נשארו אלה שהיו. הנני עכשיו כשהייתי. לא כחות חדשים ולא מעלות חדשות לא נתפתחו בי מאז. מוחי נשאר כשהיה. לא הוספתי מני אז שום מחשבה על מחשבותי, לא במקצוע הספרות ולא במקצוע העיון. ערך אישיותי הוא בדיוק אותו הערך כמו בזמן שלא הייתי נחוץ לאיש. ואינני יכול להבין בשום אופן, למה אני נחוץ להם כעת. ברור לי שלא אני בעצמי נחוץ להם, יען כי אני בעצמי הריני אותו איש עצמו שלא היה נחוץ להם. משמע, שאני נחוץ להם בגלל משהו אחר, בגלל משהו שנמצא מחוצה לי, בגלל משהו שאיננו אנכי בעצמי. האגיד לך מהו הדבר הזה? „משהו" זה אינו אלא דעת הקהל שנפלה בחלקי — הפרסום. פרסום זה אינו אני עצמי. מקומו במוחות האחרים. חוץ מזה נחוץ אני להם בגלל הכסף שאני מרויח. אבל הכסף הזה אף הוא איננו אני עצמי. מקומו בבנקים ובכיסיהם של פלוני ואלמוני. ובגלל הפרסום הזה והכסף הזה אנכי נחוץ לך כעת.

— אתה שובר את לבי בדבריך, — התיפחה רות. — יודע אתה, שאנכי אוהבת אותך ושבאתי הנה מפני שאני אוהבת אותך.

— חוששני, שאינך מבינה לרוחי, — אמר מרטין ברכות, — כוונתי היא: אם את אוהבת אותי, למה זה תאהבי אותי כעת הרבה יותר משאהבתיני אז. אז היתה אהבתך רופפת כל כך עד כי החלטת לסור מעלי.

— שכח וסלח! — פרצה קריאה מלבה. — אני לא חדלתי לאהוב אותך — זכר־נא זאת! והנה כעת אני כאן בזרועותיך.

— חוששני, שהייתי כסוחר קפדן הבוחן את כף המאזנים: רצוני לשקול בפלס את אהבתך כדי להווכח ולראות מה טיבו של רגש זה.

היא נחלצה מזרועותיו, זקפה את קומתה ותלתה בו מבט ארוך ובוחן. היא פתחה את פיה לדבר, אך קפצה פיה כאילו חזרה בה.

— המבינה את, הנה כך אני רואה את פני הדברים, — המשיך מרטין. — אז, כשהייתי כל מה שהנני כיום, לא נמצא איש, מחוץ למעמדי אני אשר ימצא בי חפץ. בזמן שכל ספרי היו כתובים כבר, לא נמצא איש מכל אלה שקראו את כתב־היד אשר ימצא בהם חפץ. בעצם הדבר דומה היה אז, שהכל מואסים בי ביחוד בגלל הדברים שכתבתי. כאילו בכתבי את ספרי עשיתי מעשים אשר לא יעשו. והכל היו אומרים „לך לעבוד".

רות עשתה תנועה, כאומרת להלוק על דבריו.

— כן, כן, — אמר מרטין, — הכל חוץ ממך: את היית אומרת „בסס את מעמדך". המלה הפשוטה „עבודה", כהרבה מלים מאלו שכתבתי, היתה צורמת את אזנך. מלה גסה היא. האמיני לי, שגם את אזני צרמו העצות שהכל היו נותנים לי, כאילו הייתי הולך־בטל שאין לו תקנה. אך נשוב לענייננו. כשנתפרסמו דברי בדפוס ושמי ברבים, בא שנוי גם

במדת אהבתך. מרטין עדן, בעל כל היצירות הגמורות, לא היה שדוך נאה בשבילך. אהבתך אליו לא היתה גדולה למדי שתהיי מסוגלת להנשא לו. אבל עכשיו גדולה היא אהבתך עד לידי כך. ואין אני יכול למנוע את עצמי מן ההשערה, שגודל אהבתך נובע בפרסום הספרים ודעת הקהל. ביחס אליך אין אני מזכיר את שכר־הסופרים, אף כי בטוח אני, שהוא אשר השפיע על אמך ועל אביך להביא שנוי ברוחם. כמובן, כל זה איננו כבוד גדול בשבילי. אך רע מכל הוא, שעקב כל זה אני מטיל ספק בכחה של האהבה עצמה ובקדושתה. האומנם האהבה אינה אלא דבר הדיוט כזה, שהוא ניזון בפרסום ספרים ומדעת הקהל? דומה כמעט שכך הוא. כל כך הרבה ישבתי והשבתי על זה, עד שראשי היה סחרחר עלי.

— ראש יקר מסכן שלי! — רות הושיטה את ידה והחליקה ברוך על שערותיו. — אל נא יהיה עוד סחרחר עליך. הבה נתחיל כעת מחדש. אני לא חדלתי לאהוב אותך כל הזמן, יודעת אני, כי אמנם חולשה היתה זאת מצדי להכנע לרצון אמי. לא צריכה הייתי לעשות ככה. אבל הן תמיד היית אומר, שצריך לסלוח לחולשות בני־האדם ולכפר להם על טעויותיהם. המשך־נא את רחמיך אלה גם עלי טעות היתה זאת מצדי, סלח לי!

— אה, אני סלחתי לך, — אמר מרטין בקוצר־רוח. — קל לסלוח, במקום שאין מה לסלוח בעצם הדבר. שום דבר מאשר עשית אינו טעון סליחה. איש איש מתנהג על פי הבנתו, ויותר מזה אין לדרוש מאיש. אף אני יכולתי לבקש ממך לסלוח לי על שלא בקשתי לי אז משרה.

— אני את טובתך רציתי, — ענתה רות. — אתה יודע זאת. הן אי־אפשר היה לי לאהוב אותך ולא לרצות את טובתך.

— אמת; אבל עלולה היית להרוס את חיי מרוב כוונות טובות. כן, כן! — הוא לא נתן לה להפסיק אותו ולהשיב על דבריו. — עלולה היית להרוס את יצירתי ואת דרך חיי. רוחי היתה נוטה מאז ומעולם לריאליזם, אבל הרוח הבורגנית שונאת ריאליזם. הבורגנות פחדנית היא; היא יראה מפני החיים. רוצה היית לשים אותי בתוך שובך־חיים קטן, ד׳ על ד׳, מקום שם כל ערכי החיים נעשים חסרי־ערך, מזוייפים והמוניים. — מרטין ראה שרות עשתה תנועה של מחאה. — כן, ההמוניות — המוניות בריאה ותמימה אמנם, אני מודה — היא היסוד הנצחי של התרבות הבורגנית והשכלתה. כמו שאמרתי, רצונך היה לשים אותי במסגרת של צורה חיצונית, לעשות ממני אחד מאנשי מעמדך, להרכיב לי את האידיאלים של מעמדך, את הערכין שלו ,את המשפטים הקדומים שלו. — מרטין הניד בראשו בתוגה. אף כעת אינך מבינה את אשר אני אומר. דברי אינם אומרים לך את אשר אני חפץ להגיד על ידיהם. מה שאמרתי אינו אלא דמיון־שוא בעיניך. ואולם לי הרי זאת מציאות חיונית. לכל היותר מפליא אותך ומשעשע אותך

במקצה הדבר, שבהור גס זה, אשר טפס ועלה מטיט־היון של העמק העכור, מוציא את משפטו על מעמדך ומונה אותו בהמוניות.

ראשה של רות צנח בעיפות על כתפו של מרטין וגופה נזדעזע שנית מרטט עצבני. הוא חכה רגע לדבר תשובתה, ואז המשיך:

— ועכשיו את רוצה לחדש את אהבתך. רוצה את שנתחתן. את רוצה בי. ואף על פי כן, שמעי־נא — אילו ספרי לא קנו להם שם, כי אז הרי לא באת אלי, אף כי גם אז הייתי אותו איש שהנני כעת. כל הענין הוא איפוא בספרים הללו, ימח שמם...

— אל תגדף, — הפסיקה אותו רות.

תוכחתה הפתיעה אותו. הוא נתן את קולו בצחוק קשה וצורם.

— הוא הדבר, — אמר: — ברגע מכריע, בעמדך לפני דבר שבו תלוי, כפי שנדמה לך, אושר חייך. הרי את מפחדת כקודם מפני החיים — מפחדת מפני דברים חיים ומפני קללה נמרצת.

דבריו הדוקרים הוכיחו לה את כל הילדות שבמעשה שלה, ואולם היא הרגישה שהוא מפריז על המדה ומגזים בטעותה, וזה העליב אותה. זמן רב ישבו ושתקו; היא אימצה את מחשבתה לשוא, כדי לבוא לכלל איזו החלטה והוא שקע בהרהורים על אודות אהבתו שחלפה ואיננה, עכשיו ידע, כי בעצם הדבר לא אהב אותה מעולם. הוא אהב את רות אחרת אשר ראה בחזיון־האידיאל, יצור־חלום ובת־שמים שיצר לו בעצמו בדמיון, — את הנפש הבהירה והמאירה, החיה בשירי האהבה שלו. ואולם את רות זו שבמציאות בת־הבורגנים, שכל מומי הבורגניות דבקו בה, וששכלה נצטמצם לעולם ועד בתוך מסגרת הפסיכולוגיה הבורגנית, אותה לא אהב מעולם.

פתאום התחילה לדבר.

— יודעת אני, שצדקת בכמה מן הדברים שאמרת. אכן מפחדת הייתי מפני החיים. לא אהבתי אותך כראוי. עכשיו למדתי לאהוב ביתר עוז. אני אוהבת אותך בגלל מה שהנך, בגלל מה שהיית, ואפילו בגלל הדרכים שבהם הגעת למדרגתך. אני אוהבת אותך בגלל כל הדברים שבהם אתה שונה מבני מעמדי, כפי שאתה קורא להם, בגלל אמונותיך ודעותיך שאינני מבינה ושביום מימים אגיע להבין אותן, מובטחתני בכך. אני אקדיש את כל חיי כדי להבין אותן. אפילו העישון שלך והגידוף שלך — הרי הם חלק ממך, ואני עתידה לאהוב אותך גם בגללם. עדיין אני יכולה ללמוד. במשך עשרת הרגעים האחרונים למדתי הרבה מאוד. העובדה בלבד שמצאתי עוז בנפשי לבוא הלום תוכיח כמה הספקתי כבר ללמוד. הה, מרטין!

היא התיפחה ונלחצה אליו יותר ויותר.

תחילה לפת אותה מרטין בזרועותיו ברוך ובחבה. ומיד, כמו בתשובה על זה אורו פניה של רות מתוך תנועה של אושר.

— מאוחר! — אמר. הוא נזכר בדבריה של ליזי. — איש חולה אני — אך לא בגופי, זה לא! נפשי חולה בי, רוחי חולה בקרבי. דומה שאבד לי הכשרון להעריך את הדברים. שום דבר לא איכפת לי; אין לי חפץ בשום דבר. אילו היית כזו לפני חדשים אחדים, כי אז היה הכל אחר. אבל עכשיו כבר עבר המועד.

— לא, עדיין לא עבר המועד! — קראה רות. — אני אוכיח לך זאת. אתה תראה כי אהבתי גדלה בינתיים ושהיא עזה בקרבי יותר מכל שאר הקשרים ויקרה לי ממעמדי ומכל היקר לי. מוכנה אני ללעוג ולבוז לכל מה שחשוב ויקר בעיני הבורגנים. מעתה אין אני מפחדת עוד מפני החיים. אני אעזוב את אבי ואת אמי; לא איכפת לי אם שמי יהיה למשל ולשנינה בפי כל ידידי. נכונה אני להשאר אתך כאן מיד, בברית של אהבה חפשית, אם רצונך בכך, ואני אתגאה ואהיה מאושרת להיות אתך. אם קודם בגדתי באהבה, הרי נכונה אני עכשיו לבגוד, בשם האהבה הזאת, בכל מה שגרם לבגידתי הראשונה.

היא עמדה לפניו ועיניה הבריקו.

— אני מחכה, מרטין, — לחשה, אני מחכה כי תקבל את השבה. הבט נא בי!

„זה היה נפלא", חשב מרטין בהסתכלו בה. היא מצאה כופר על כל הסרונותיה; סוף סוף נתעוררה בה נשמה של אשה אמיתית, והיא התרוממה מעל לחוק הברזל של המותנה, השליט בחברה הבורגנית. כן, היא הראתה חירוף־נפש נפלא ונהדר. אך מה זה נעשה בקרבה? התנהגותה של רות לא עוררה בו לא רטט ולא רגש. התפעלותו היתה שכלית בלבד; למסירות נפשה לא היה בעיניו אלא ערך מופשט. ברגע כזה, בשעה שחייב היה להתלקח באש־הנפש, יכול היה רק להעריך את התנהגותה בקרירות. הדבר לא נגע אל לבו כל עיקר. לא היתה בקרבו כל תשוקה אליה. והוא נזכר שנית בדבריה של ליזי.

— חולה אני, חולה מאוד, — אמר בתנועה של יאוש. — בעצמי לא ידעתי עד הנה. מה קשה היא מחלתי. משהו נעלם מקרבי. מעולם לא יראתי את החיים, אך מעולם לא שיערתי שאקוץ בהם. ימי־חיי היו מלאים וגדושים כל כך, עד שכיום אני עומד ככלי ריק, ואין בי כל תשוקה לשום דבר. אילו יכולתי להשתוקק לאיזה דבר, כי אז היתה תשוקתי אליך. עיניך הרואות, כי חולה אנוש אנכי!

הוא הפשיל את ראשו לאחוריו ועצם את עיניו. כילד בוכה השוכח את צערו, בהסתכלו בקרני־שמש החודרים מבעד לריסיו הרטובים

מדמעות, כך שכח מרטין את חליו, את נוכחותה של רות, בקיצור — את הכל, בהסתכלו בעתרת הירק המפולח קרני שמש חמות, שהופיעה לפתע פתאום והזהירה לנגדו, כשאך סגר את עפעפיו אבל ירק־העלים הזה לא השקיט ולא פעל עליו להרגיעו. קרני השמש המפזזות בתוכו היו יותר מדי בהירות ומעוורות. קשה היה לו להסתכל במראה, אך הוא הסתכל בו בכל זאת, בעינים עצומות, מבלי שידע בעצמו למה ולשם מה.

מישהו סובב את כף המנעול, וחושי מרטין נתעוררו. רות עמדה ליד הדלת.

— איך אצא מכאן? — שאלה בקול רוה־דמעות. — אני מפחדת.

— סלחי לי! — קרא מרטין וקפץ ממקומו. — אינני יודע מה זה היה לי. הרי שכחתי שאת כאן. הוא לחץ את מצחו בטפח ידו. — רואה את, כמעט שאין ברוחי נכונה. מיד אלוה אותך הביתה. יכולים אנחנו לצאת דרך מבוא החצר. איש לא יראה אותנו. כסי את פניך בצעיפך, והכל ילך למישרים.

היא נשענה על זרועו של מרטין ונלחצה אליו, בעברם את המסדרונות המוארים לחצאין ובירדתם במדרגות הצרות.

— שוב אין סכנה, — אמרה, בצאתם אל מדרכת הרחוב, ובאותו זמן ביקשה להלץ את ידה מתחת לזרועו.

— לא, לא; אני אלוה אותך הביתה, — ענה מרטין.

— לא, אל נא... באמת אין צורך בדבר. — התנגדה רות.

והיא חפצה שנית להוציא את ידה מתחת זרועו. במרטין התעוררה סקרנות. עכשיו שיצאה מכלל סכנה היא מפחדת מפני דבר־מה. היא רצתה להפטר ממנו ויהי מה, מתוך חרדה ממש. מרטין לא יכול להבין את סיבת הדבר, ויחס את פהדה לעצבנותה הרבה. לפיכך הדק בזרועו בחזקה את ידה, שרצתה להוציא משם, ופסע לצדה. ופתאום, במרחק לא רב מבית־המלון, ראה איש לבוש מעיל ארוך, שהתחמק למראיהם והסתתר באחד השערים. בעברם על פני השער הזה הציץ מרטין לתוכו, ועל אף צווארונו המורם של האיש, הכיר בו מרטין מיד בודאות את נורמן, אחי רות.

רות ומרטין לא שוחחו בדרך אלא מעט מאוד. היא היתה כנדהמה; הוא היה במצב של אדישות גמורה. פעם העיר לה, כי מתכוון הוא לנסוע שנית לאיי הדרום, ופעם בקשה היא ממנו לסלוח לה על שבאה אליו. זה היה הכל. הם נפרדו על יד שער ביתה כזרים, בדרך־ארץ ולפי הנימוס. הם הושיטו את ידם זה לזה, אמרו שלום, והוא הסיר את כובעו. נפתחה הדלת ונסגרה, מרטין הדליק סיגרה ופנה שוב לבית־מלונו. בהגיעו אל מול השער, שנורמן התחמק לתוכו, עמד מלכת והציץ לתוכו מתוך הרהורים.

— ובכן שקר שקרה לי, — אמר בקול רם, — היא חפצה כי אאמין

שעשתה מעשה נועז, ובשעת מעשה ידעה כי אחיה אשר הביא אותה מחכה לה כאן כדי ללוותה לביתה. — הוא נתן את קולו בצחוק — הוי, הוי, הבורגנים הללו! כשהייתי עני ואביון לא הייתי ראוי להראות ברחוב לצד אחותו; עכשיו שיש לי חשבון בבנק, הוא עצמו מביא אותה אלי.

ומרטין פנה לדרכו. אך באותו רגע שמע מאחוריו קול עני, שהלך אף הוא באותו כיוון, מבקש נדבה.

— שמע, מיסטר, שמא תתן לי רבע דולר ללינת-לילה?

לקול הדובר הפנה מרטין מיד את ראשו. לא עבר רגע כמימרא, והוא החזיק בידו את יד דז'ו.

— הזוכר אתה את הזמן כשנפרדנו ב„המי־שללי?" — אמר הלז.

— אני אמרתי אז שעוד נתראה שנית. לבי אמר לי זאת. והנה נפגשנו.

— מראה פניך מצוין, — אמר מרטין בהתפעלות, — שמנת, עבית, כשית.

— איך לא אשמין? — ענה דז'ו בפנים נוהרים. — עד שנעשיתי נע ונד לא ידעתי טעמם של חיים טובים מהו. הוספתי שלשים ליטרה על משקלי, ואני מרגיש את עצמי כל הזמן „כפתור־ופרח" ממש. והרי בימים ההם לא הותירה ממני עבודת־הפרך אלא עור ועצמות. חיי הולך־בטל יפים לבריאות!

— ואף על פי כן, הרי אין לך מקום ללון, — אמר מרטין. כמו בתוכחה, — והלילה ליל־צנה הוא.

— שוטה שכמותך! לי אין מקום ללון? — דז'ו שלח את ידו לתוך כיסו והוציאה משם מלאה מטבעות. — לפשוט יד יותר קל מאשר לפשוט בגדוד, — דבר דז'ו בעליצות; — פשוט, ראיתי אותך ונדמה היה לי שאיש טוב לפני, לכן נטפלתי אליך.

מרטין פרץ בצחוק, כאילו רצה לומר: „נעניתי לך".

— יש לך כאן כדי שתיה כדת, — אמר ברמיזה.

דז'ו השיב את הכסף לכיסו.

— לא בדידי הדברים אמורים! — אמר דז'ו בגאון. — אין אני נפתש לזה, אף כי אין שום דבר שיעצור אותי. אלא שאינני רוצה בעצמי. במשך כל הזמן, מאז ראיתיך בפעם האחרונה, לא הייתי שכור אלא פעם אחת בלבד, ואף זו במקרה בלבד, משום ששתיתי על בטן ריקה. בשעה שאני עובד כבהמה, אני גם שותה כבהמה; אבל בשעה שאני חי כבן־אדם, הריני שותה כבן־אדם. — כשיש לי חשק לכך אני לוגם לגימה אחת, וזה הכל.

מרטין נדבר עם דז'ו להפגש עמו ממחרת היום, ואחר הלך לבית־מלונו. בשובו לבית-המלון נכנס למשרד כדי להודע מתי מפליגות האניות למדינות־הים. נתברר שהספינה „מריפוזה" עומדת להפליג לטאיטי בעוד חמשה ימים.

— קרא־נא מחר בטלפון והזמן בשבילי תא מיוחד, — אמר אל הלבלר. — אך לא תא עלי, מתאי המכסה, כי אם תחתי, ליד דופן הספינה השמאלי. אנא זכר־נא זאת, מצד הספינה השמאלי! מוטב שתרשום לך את זה לזכרון.

בעליתו לחדרו שכב במטה ונרדם בשקט, כמו תינוק, כל מאורעות הערב לא השאירו עליו כל רושם. רוחו היתה סגורה ומסוגרת בפני רשמים. אותו הרגש שהרגיש בהפגשו עם דז'ו אף הוא נמוג עד מהרה; כעבור רגע כבר היתה נוכחותו של הכובס־לשעבר לטורח עליו וההכרח לשוחח אתו היה למורת רוחו. לא היה כל ערך בעיניו גם לזה שבעוד חמשה ימים יפליג לאיי הדרום החביבים עליו. הוא עצם את עיניו וישן שינה עמוקה ובריאה במשך שמונה שעות רצופות. הוא לא רגז על משכבו, הוא לא התהפך מצד אל צד ולא ראה כל חלום. השינה נתנה לו שכחה, ומדי הקיצו בבוקר הרגיש בפעם שהוא מצטער על יקיצתו. החיים לא היו לו אלא לטרדה ורוגז, והזמן רק ליגיעת־נפש.

46

— שמע־נא דז'ו, — כך פגש מרטין ממחרת הבוקר את מי שהיה חברו לעבודה. — ברחוב העשרים ושמונה גר צרפתי אחד. הוא עשה כאן הון ועכשיו הוא חוזר לצרפת. יש לו מכבסה של קיטור קטנה ומסודרת להפליא. אם יש את נפשך לעשות לך מעמד, הרי לפניך התחלה נאה. הנה קח לך את זה; בכסף הזה תקנה לך בגדים, ובשעה העשירית לך ללשכתו של הסרסור הזה — הנה הכתובת. הוא אשר מצא בשבילי את בית־הכביסה הזה, והוא ילך אתך ויראה לך את הכל. אם ימצא זה חן בעיניך ואם, לפי דעתך, שנים עשר אלף — מחיר שוה הוא, הודיעני נא ויקום על שמך. עכשיו לך; אנכי עסוק. נתראה אחר כך.

— שמע־נא, מרטין, — ענה הלז לאט, כשכעסו מתלקח בו. — אני באתי אליך הבוקר כדי להתראות אתך, לא באתי לקבל ממך בית־כביסה. אני בא הנה לשם שיחה כדרך ידידים נושנים, והנה זה בא וכופה עלי בית־כביסה, הבה ואגיד לך משהו: יכול אתה לקחת את בית־הכביסה שלך וללכת לעזאזל יחד אתו!

והוא כבר עמד לקפוץ מתוך החדר, אך באותו רגע תפש אותו מרטין בכתפו והכריח אותו לפנות לאחוריו.

— הסכת ושמע, דז'ו — אמר מרטין, — אם תתנהג כך ארבי־ץ בך מכות, ולא אחוס על שתי ידי, לשם ידידותינו הנושנה. ובכן, מה דעתך?

דז'ו הספיק ללפות את מרטין ונסה להפיל אותו ארצה, אך מרטין התפתל והתאמץ להחלץ מזרועותיו. הם הסתובבו והתרוצצו בתוך החדר, אחוזים ודבוקים, ולבסוף נפלו שניהם כאחד בקול רעש גדול ארצה, בשברם בשעת מעשה בכובד גופם כורסה מעשה־מקלעת. דז'ו נמצא מוטל מלמטה בפישוט ידים ורגלים, ומרטין מחזיק בו, כשהוא לוחץ בברכו על חזהו. המסכן התנשם ושאף אויר בכבדות עד שמרטין הרפה ממנו.

— ועתה הבה נשוחח מעט, — אמר מרטין. — אל נא תשתטה עוד אתי. קודם כל אני רוצה לגמור את ענין בית־הכביסה הזה. אחרי־כן יכול אתה לשוב ואז נשוחח כידידים נושנים. אמרתי לך שכעת אני עסוק. הנה, הבט וראה.

באותו רגע נכנס המשרת והביא את דואר הבוקר — מלוא העומס מכתבים וירחונים.

— אדרבה, אמור, היכול אני לטפל בכל אלה ויחד עם זה לשוחח אתך? אתה לך גמור את הענין של בית־הכביסה, ואז נזדמן שוב.

— מילא, — הסכים דז'ו בלי חפץ. — תחילה חשבתי, שאתה רוצה להפטר ממני, אבל טעיתי, כנראה. ואף על פי כן לא תוכל לנצח אותי, מרטין. אם נתגושש כראוי, חזק אני ממך.

— בלי נדר, מיד כשיסודר ענין בית־הכביסה. — ענה דז'ו והושיט את זרוע־ימינו לפניו. — הרואה אתה את החיל הזה? איך תוכל להתחרות עמי?

כשנסגרה הדלת אחרי דז'ו, הוציא מרטין אנחה של רווחה מלבו. חברת הבריות החלה להיות עליו לטורח. מיום ליום נעשה קשה לו יותר ויותר להתנהג אתם כהוגן. נוכחותם היתה לו למורת רוח, וההתאמצות שהיה אנוס לעשות כדי לשוחח אתם היתה מרגיזה אותו. הם היו מטרידים אותו בנוכחותם וגוזלים את מנוחתו, וכמעט אמר להם שלום, וכבר התחיל לבקש לו אמתלאות להפטר מהם.

הוא לא נגש מיד לקרוא את המכתבים שהביא לו הדואר, ובמשך חצי שעה ישב בטל בכורסה, ורק קרעי־מחשבות בלתי ברורים ומעורפלים היו מרחפים ונמוגים בהכרתו, או יותר נכון, הכרתו לא היתה אלא קטעי־מחשבה שהיו עילים ונמוגים מפרק לפרק.

הוא קם ממקומו והתחיל לטפל במכתביו. היו שם תריסר בקשות של משלוח אבטוגרף — את אלה, הכיר מיד למראיהם; היו מכתבים של מבקשי־נדבות על פי אומנותם; והיו מכתבים מכל מיני רמאים, החל

מן הממציא מכונת „התנועה־הנצחית" וגומר באיש־מדע המוכיח, כי שטח הארץ אינו אלא פנימיותו של כדור חלול, ועד האחד שבקש כסף, כדי לקנות את חצי האי של קליפורניה התחתונה במטרה ליסוד שם ישוב של קומונה. היו שם גם מכתבים מאת נשים שונות שבקשו להתודע אל הסופר שבמודה. אחד מאלה הצחיק אותו: בתוכו היתה רצופה קבלה של תשלום בעד מקום־ישיבה בבית־התפילה; את הקבלה הזאת שלחה הכותבת לראיה, שהיא אשה כבודה ושכנותיה ישרות וטובות.

גם מאת עורכים ומוציאים־לאור עדיין מקבל היה מכתבים יום־יום: הללו בקשו ממנו כתבי־יד והללו — ספרים; הלא הם אותם כתבי־יד שמאסו העורכים, שבגללם היו כל חפציו נתונים בעבוט במשך חדשים ארוכים של דחקות ועוני, למען תמצא ידו לשלוח אותם מעורך אחד אל משנהו. גם המחאות בלתי־צפויות מראש הביא לו הדואר, שכר־סופרים מאת הוצאות אנגליות ובעד תרגומים לשפות זרות. סוכנו באנגליה הודיע לו, כי מכר בשבילו את זכויות התרגום הגרמני על שלשה מספריו, וכי ההוצאות השוידיות מדפיסות את ספריו, אלא שאין לקוות מהן לשכר־סופרים, משום שארץ שוידיה איננה נכנסת בברית ההסכמה הברנית. כמו כן קבל בקשה לתת רשות לתרגום רוסי; גם רוסיה לא היתה במספר הארצות הנכנסות לברית הברנית.

אז פנה אל החבילה הגדולה של גזורות־העתונים, אשר שלחה לו לשכת העתונות וקרא את חוות־הדעות השונות על אודותיו, קרא על אודות פרסומו ותהילתו שהיתה לשגעון הרבים. יתכן שסבת הדבר היתה, שכל יצירותיו שפעו וירדו על ראש הקהל בבת־אחת, כאילו הורקו מתוך כוס של ברכה. הוא כבש בסערה את הקהל ומשך אותו אחריו כמו קיפלינג בשעתו, בשעה ששכב על ערש־דוי והכל אמרו נואש לחייו, וההמון כולו התחיל לפתע פתאום לקרוא את ספריו מתוך חוש החיקוי של העדר. מרטין נזכר איך אותו המון עצמו, בכל קצוי תבל, לאחר שקרא את קיפלינג והעריץ אותו בלי שהבין אותו אפילו במקצת, הפך פתאום את פניו כעבור חדשים מספר והתנפל עליו לקרעו לגזרים. למחשבה זו הצטחק מרטין בבת־צחוק מרה. מי אני, חשב, שלא יקרה גם אותי כמקרה הזה בעוד איזה חדשים? טוב, אפוא, הוא ירמה את ההמון. בבוא היום הזה יהיה הוא הרחק מכאן, באיי הים הדרומי, מקום שם יט את אהלו קלוע־הקנים וספון־הקש, יסחר בפנינים ובנרגיל, יעבור בקפיצה את השרטונים בסירות־דוגה קלות, ידוג תנינים ודגי־ים ויצוד עזי־בר בחגוי ההרים אשר עם עמק טאיוהא.

באותה שעה נתחור לו למרטין עד מה נואש מצבו. גלוי־עינים, ראה ממש כי רגליו דרכו בארץ צלמות. כל החיים, שלפנים קלחו בקרבו כמעין המהפכה, כאילו דללו וחרבו בתוכו מפני נשימת המות. הוא נזכר,

כמה מרבה הוא כעת לישון ומה רב בו עתה החשק לישון. לפנים היה שונא את השינה. השינה היתה גוזלת אז ממנו את רגעי־החיים היקרים. אותן ארבע שעות־השינה במעת־לעת, אשר הרשה לעצמו, היו בעיניו כגזלה מן החיים. החיים היו רעים בעיניו, וטעמם היה רע ומר בפיו. וכאן ארבה לו הסכנה. כל החי שאינו שואף אל החיים נמצא בדרך אל הכליון. איזה חוש מסותר־עמוק של שמירת הקיום זע בקרבו, והוא הבין. שעליו למהר ולנסוע מכאן. הוא העיף את מבטו על פני החדר, והרעיון על דבר אריזת החפצים היה לו לזועה. מוטב אולי להשאיר את זה לבסוף ובינתים ללכת ולקנות את כל הדרוש בשביל הנסיעה.

הוא חבש את כובעו ויצא אל הרחוב. בדרך נכנס לבתי־מסחר של כלי־זין, מקום שם בלה את שעות הבוקר בקנית רובים וחכות ושאר מכשירי ציד ודיוג. באיי־הים היתה המודה של הסחורות הדרושות משתנית לעתים קרובות, ומרטין ידע שעליו יהיה לחקור קודם בו במקום, מה הם החפצים שתושבי האיים קופצים עליהם כעת ולהזמין אחר כך את הסחורה משם, והרי אפשר יהיה סוף סוף להזמין את הכל גם באוסטרליה. הפתרון הזה גרם לו קורת־רוח מרובה. באופן כזה פטור היה מלעשות מעשה, וכל מעשה היה עתה למורת רוח עמוקה למרטין. הוא חזר לבית־מלונו, כאילו נפלה מעמסה מעל לבו, מתוך הרגשה נעימה שהכורסה הרפודה והנוחה מחכה לו שם. ומה נכזבה תוחלתו, כאשר ראה בהכנסו לחדרו והנה דז׳ו מתפרקד בכורסה להנאתו.

דז׳ו היה מלא התפעלות מבית־הכביסה החדש שלו. הכל מסודר, הכל בא על מקומו בשלום, ומחר יכנס לקנינו ויאכל את פרי עמלו. מרטין השתרע על גבי המטה ועצם את עיניו, בעוד הלז מדבר. מחשבותיו מרחפות היו הרחק מכאן — כל כך הרחק, עד שכמעט לא הרגיש בהן. רק מתוך התאמצות מרובה היה עונה משהו לדז׳ו מפקידה לפקידה. והרי דז׳ו הוא זה היושב לפניו. דז׳ו, האיש שהיה חביב עליו תמיד. ואולם דז׳ו היה ער לחיים יותר מדי, ומוחו המעוּנה והנלאה של מרטין נפגע עד לידי כאב מטרדתו ומהתהדרותו של זה. רגשיותו המחודדת והעיפה של מרטין הועמדה בנסיון קשה. כשהזכיר דז׳ו את דבר ההת־גוששות, שעליהם לערוך ביום מן הימים בכפפות על ידיהם, עצר מרטין בקושי רב בעד רוחו לבל ישאג שאגה גדולה.

— אל תשכח דז׳ו, כי חייב אתה לנהל את בית־הכביסה על פי אותם הכללים שהיית דורש כל כך נאה ב„חמי שללי״. — אמר מרטין. — סמי מכאן שעות נוספות ועבודת לילה! ילדים אל תעביד ליד מכונת המכבש: בכלל, אל תעביד ילדים. ושלם שכר הגון לפועליך.

דז׳ו הניע בראשו לאות הסכמה והוציא פנקס מכיסו.

— הנה קרא פה. רשמתי לי את הכללים האלה היום בבוקר. מה תאמר לזה?

דז'ו קרא לפניו את הכללים בקול רם, ומרטין הביע את הסכמתו, אך באותו זמן לא פסק מלהרהר: אימתי יקום זה, סוף סוף, וילך לו.

כאשר הקיץ, כבר היתה שעה מאוחרת של אחרי הצהרים. לאט לאט הזרה אליו הכרת החיים. הוא הביט על סביבו בחדר. כנראה חמק לו דז'ו והלך בחשאי אחרי שהוא נרדם. יפה התנהג דז'ו, חשב מרטין ועצם את עיניו וישן שנית.

בימים שלאחר זה היה דז'ו עסוק יותר מדי בסדור בית־הכביסה ולא יכול להטריד את מנוחתו של מרטין לעתים קרובות. על דבר נסיעתו לא ידע כמעט איש; רק בערב יום הפלגת הספינה הודיעו העתונים, כי מרטין יורד בספינה „מריפוזה" ללכת למסעיו.

פעם, משנתעורר בו חוש שמירת הקיום, הלך מרטין אל הרופא. הלז לא מצא בו כל מחלה וכל נגע. הלב והריאות בריאים להפליא, — אמר הרופא לאחר בדיקה ובחינה. כל האברים בריאים ועובדים בסדר.

— אין אני מוצא בך עד מה, מיסטר עדן, — הוסיף הרופא. — להלוטין לא כלום. מצב בריאותך הוא לעילא ולעילא מכל שבח. אגיד לך בפירוש, אדוני, מקנא אני בבריאות גופך. יש לך אורגניזם נהדר. ראה־נא איזה חזה לך! גופה זו וקיבה זו הרי הן ערובה נאמנה לבריאותך המצוינת. אנשים בריאים כמוך הם יקרי המציאות, ולא ראיתי כמותך אלא אחד מאלף או אחד מרבבה. אתה תחיה עד מאה שנה, אם לא יארע לך אסון.

אז ידע מרטין, כי הדיאגנוזה של ליזי היתה נכונה. לא בגופו לקה; במכונת־המחשבה שלו נתקלקל משהו, משהו נתפקק ונתפרק בתוכה, ואין לזה תקנה אלא ללכת למדינות־הים. הצרה היתה, שעכשיו כמעט בערב יום הנסיעה אבד לו כל חשק לנסוע. איי הים הדרומי שוב לא משכו את לבו יותר משמשכו אותו הציוויליזציה וישובו של עולם. רעיון הנסיעה שוב לא שמח את לבבו, ועצם יציאתו למסעו הפחיד אותו כמו כל דבר הקשור בעיפות הגוף. אילו נמצא כבר בספינה בלב הים, כי אז הרגיש את עצמו יותר טוב.

היום האחרון גרם לו עגויי־נפש. משהודיעו עתוני הבוקר על אודות נסיעתו של מרטין, באו ברנרד היגגינבותם וגרטרוד עם כל בני משפחתם לקחת ממנו את ברכת הפרידה, וככה עשו גם הרמן פון־שמידט ומרים. מלבד זאת צריך היה לסדר עוד כמה ענינים קטנים, לסלק חובות, לקבל ריפורטרים וכיוצא בזה. הוא נפרד בחפזון מעל ליזי קונולי במבוא שעורי־הערב ומיד התרחק משם במהירות. בבית־המלון מצא את דז'ו, שהיה עסוק יותר מדי במשך כל היום ולא יכול לבוא קודם. זאת היתה

הטפה האחרונה, אבל מרטין נאחז בידיו בחזקה בדפני הכסא, וכך ישב כחצי־שעה, בשוחחו עם דז'ו ובהקשיבו לדבריו.

— עליך לדעת, דז'ו, שאין אתה קשור כל עיקר בבית־כביסה זה. — אמר מרטין. — את החבלים האלה יכול אתה לנתק בכל רגע ורגע, לכשתרצה יכול אתה בנקל למכור את בית־הכביסה ולב־בז את הממון. לכשימאס הדבר עליך ואתה תתאוה תאוה לנוע ולנוד שנית בדרך־המלך, אל נא תמנע עונג מנפשך. עשה מה שיגרום לך נחת.

דז'ו הניד בראשו.

— לא! די לי להתגלגל בדרכים, רב תודות. אמנם להיות נע־ונד אין זה רע כלל וכלל, לולא דבר אחד — הנשים! מה אעשה, ׳אנכי אוהב נשים. אינני יכול לחיות בלעדיהן, וכשאדם נע ונד הרי אנוס הוא לפרוש מהן, בעל כרחו. כמה פעמים אירע לי לעבור על פני אנשים שהשמחה במעונם, מול פני מחול בחורים ועלמות יחד, ולשמוע קול צחוק־נשים ולראות דרך החלונות את מלבושיהן הלבנים ואת פניהן הצוהקים! הריני אומר לך, באותם הרגעים סבלתי יסורי־גהינום. אוהב אני ריקודים וסעודת־חברים וטיולים לאור הירח וכל אותם הדברים הנאים, אוהב אני אותם יותר מדי. לא, מוטב שיהיה בית־כביסה יפה עם שלט מאיר־עינים ושהדולרים הטובים יצלצלו בכיסי. וכבר נתתי עיני בנערה אחת — רק אתמול הכרתיה, — ויודע אתה, מרגיש אני בכל נימי נפשי, שאני מוכן ומזומן לשאתה לאשה. משעלתה מחשבה זו בדעתי, התחלתי לצפצף, והייתי מצפצף והולך כל היום. יפהפיה היא, עיניה יונים, וקולה רך כחמאה. אני לנערה זו והיא לי — יהא נא לבך סמוך ובטוח בדבר. הגידה לי, מרטין, למה לא תקח לך אשה, מכיון שיש לך כסף תועפות כזה? הרי יכולת להשיג לך את הנערה היפה בכל גבול אמריקה.

מרטין הצטחק והניע בראשו, ובסתר לבבו התפלא ולא יכול להבין, למה זה בני־אדם רוצים לשאת להם נשים. לו נראה הדבר מוזר ובלתי מובן.

בעמדו על הספון של „מריפוזה", בשעה שהספינה הפליגה, ראה מרחוק את ליזי הנחבאת בתוך ההמון לא רחוק מן הכבש. „קח אותה אתך", באה לו מחשבה. „הרי כל כך קל לעשות חסד. והרי היא תהיה כל כך מאושרת". רגע אחד גדל בו הפיתוי עד מאוד, אבל במשנהו — נהפך הדבר המפתה לזועה. המחשבה הזאת הבעיתה אותו ונפשו העיפה זעקה בקול מחאה. באנחה כבדה פנה והלך מאצל מוטות המעקה, כשהוא רוטן:

— בן־אדם, חולה אתה יותר מדי, חולה אתה יותר מדי!

הוא ברח משם והסתתר בתא שלו עשה שם עד שספינת הקיטור יצאה מן הנמל. בשעת [illegible], באולם־הסעודות, ראה את עצמו יושב על מושב הכבוד לימינו של רב החובל. עד מהרה גלה, שכל הנוסעים

רכזו בו את מעיניהם ואת תשומת־לבם. ואולם הוא הכזיב את תוחלתם של הנוסעים. הוא היה מבלה את שעות אחרי־הצהרים בכורסה על גבי הסיפון, בעינים עצומות, ומתנמנם לסירוגין כל הזמן, ובערבים היה מקדים לעלות על מטתו.

ממחרת היום השני, לאחר שהנוסעים הספיקו להתאושש ולהתנער ממהלת־הים, הופיעו, כולם ובאו בהמון אל הסיפון, ומרטין, ככל שהוסיף להסתכל בהם, כן נקעה נפשו מהם יותר. ואף על פי כן ידע, שלא צדק ביחסו אליהם. הוא הכריח את עצמו להודות שהם אנשים טובים ונעימים, אלא שהוסיף במחשבתו: טובים ונעימים ככל הבורגנים, עם כל צרות־המוח ואפסות־המחשבה של בני־מינם. בשוחחם אתו היו מלאים וגדושים בשטויות; ואילו עליצות רוחם המתהללת של בני־הנעורים וחדות־החיים השופעת והנמרצת שלהם היו למורת־רוחו. הללו לא יכלו לשבת אף רגע במנוחה, שחקו בלי הרף במשחקים שונים, התרוצצו אנה ואנה על הסיפון או נהפזו פתאום בקולי קולות אל מעקי הספון כדי להסתכל בדולפינים המתרוממים מעל פני המים או לזינוקיהם של הדגים המעופפים.

מרבה היה לישון. כתום ארוחת־הבוקר היה עולה על כורסתו, ובידו ירחון שלא גמר לקרוא אותו אף פעם, העמודים המודפסים היו מעייפים אותו. הוא התפלא על שהאנשים היו מוצאים כל כך הרבה דברים לכתוב עליהם, ולאט לאט שקע בתרדמה. כשעוררה אותו המצילה לארוחת־הצהרים היה מתרגז שעליו לקום. השעות שבהן היה ער הטרידוהו.

פעם נסה להתנער מתרדמת־הנפש, שהיה שקוע בה, וירד אל תא המלחים כדי לשוחח אתם. אך דומה היה, כי עם־הספנים אף הוא נשתנה למן אותו זמן שהוא עצמו היה חי בתא המלחים. הוא לא יכול למצוא שום קשר בינו ובין יצורי־אנוש אלה, שנתבהמו בגופם וברוחם מן העבודה המפרכת. הוא אמר נואש. שם למעלה, במרומי החברה, לא נמצא איש שיתענין בו, במרטין עדן, כשהוא לעצמו, ועתה לא יכול גם לחזור אל בני סוגו שמצאו בו חפץ בעבר: עכשיו הרי הם אינם נחוצים לו. הוא לא יכול לסבול אותם כעת, כשם שלא יכול לסבול את הנוסעים הסכלים של המחלקה הראשונה ואת צאצאיהם רבי השאון והנמוס.

החיים היו לו כאור הבהיר והמסמא לעינים עיפות של איש חולה. בכל רגע ורגע, מדי התעורר בו הכרתו במלואה, היו החיים מזהירים מסביבו בזוהר בהיר ומעור, מטרידים אותו ופוגעים בו. הם הכאיבו לו, הכאיבו לו ממש.

בפעם הראשונה בימי חייו נסע מרטין במחלקה הראשונה. במסעיו הקודמים היה מסתופף תמיד במדור־המלחים, או יחד עם מסיקי־התנור במעמקי מחסן־הפחמים. באותם הימים, כשקרה מקרהו לעלות בכבש־הברזל מתוך התאים התחתיים, מבטן האניה, מקום שם אפשר היה להחנק

מחום, היה רואה לעתים במשך הרף־עין את הנוסעים אשר למעלה, הלבושים בגדים לבנים ומצוחצחים. הללו לא עשו כל מלאכה, ואף בלו את זמנם בנעימים; מעל לראשיהם האהילו סוככים למחסה משמש ומרוח, ומשרתים זריזים ומלאי תשומת־לב היו ממלאים את כל משאלותיהם. אז נדמה לו, כי האנשים האלה חיים בגן העדן התחתון. והנה הוא עצמו נמצא בגן־העדן: הוא, האיש המפורסם, האורח הנכבד, היושב לימין רב החובל — הוא עצמו נעשה למרכז גן־העדן הזה. ומה? עכשיו הוא נמשך לשוב אל תא־המלחים ואל בין מסיקי־התנור, בתקוה למצוא שם את גן־העדן האבוד. הוא לא מצא גן־עדן חדש ועכשיו שוב אינו יכול למצוא אף את הקודם.

הוא התאמץ להתנער מן האדישות ולמצוא איזה ענין לרוחו. הוא נסה לסור לאולם־הקצינים, אך מהר להסתלק משם. הוא נכנס בשיחה עם אחד המשגיחים, שהיה חפשי מעבודה באותה שעה. איש נבון ונאור, שהתחיל מיד להטיף לו את תורת הסוציאליזם וזכה אותו במלוא העומס קונטרסים וחוברות תעמולה. מרטין הקשיב לדברי האיש המטיף את מוסר־העבדים, ובשעת מעשה חשב ברפיון על אודות ניטשה ותורתו. אך מהו הפועל היוצא מתורה זו, סוף־סוף? הוא נזכר באחד ממשפטיו הטרופים של ניצשה, שבו הטיל הגאון המשוגע הזה ספק בעצם מציאותה של האמת. מי יודע? שמא צדק ניצשה. אולי אין אמת בשום דבר, גם לא באמת עצמה. אולי אין כלל אמת? אבל מוחו נתעיף עד מהרה, והוא הזר ברצון אל כורסתו ואל תרדמתו.

ענוי־נפש חדש נוסף בספינה על ענויי־נפשו: הרעיון, מה יהיה אתו כשהספינה תגיע לטהיטי? אז יהיה אנוס לעלות מן הספינה אל החוף. הוא יצטרך להזמין את הסחורות, לבקש לו אנשי־שיט המפליג לאיי־המרקיזים ולעשות כמה וכמה דברים שהמחשבה בלבד על אודותם היתה לו לזועה. מדי התגברו על עצמו לשקול בדעתו את אשר עליו לעשות, ראה ברור את הסכנה הנוראה הצפויה לו. אכן הוא מתהלך כבר בגיא־צלמות. והדבר המבהיל ביותר הוא זה, שאין הוא חש שום פחד. אילו רק מסוגל היה להרגיש פחד, כי אז מצא את הדרך, חזרה אל החיים. מכיון שלא ידע פחד, צלל יותר ויותר בנבכי צלמות. פרטי־החיים המודעים והנושנים לא גרמו לו כבר שום קורת־רוח. „מריפוזה" נכנסה כעת לתחום רוחות־הפסטים הצפוניים מזרחיים, והרוח הזה שהיה מעכר אותו לפנים כיין הטוב, לא פעל עליו עכשיו אלא להרגיזו. הוא צוה להזיז כורסתו ממקומה, בחפצו להפטר מליטופיו של חבר־הנדודים העליז הזה של ימי־נעוריו.

ביום שבו נכנסה „מריפוזה" לאזור השקט של קן־המשוה, הרגיש מרטין את עצמו אומלל ביותר. עכשיו נדדה שנתו בלילות לגמרי. הוא היה שבע־שנה ובעל־כרחו היה עכשיו ער ואנוס לסבול את האור המסמא

של אויר־ההולין. מתרוצץ היה על פני הסיפון ולא מצא לו מנוח. האויר היה מחניק ולח, והגשמים הסוהפים שנתכו מפרק לפרק לא צננו אותו כל עיקר. מרטין סבל; סבל באשר חי. הוא התהלך אילך ואילך על פני הסיפון עד שהדבר היה לו לזרא ולענוי, ואז ישב שנית בכורסא עד שאנוס היה לקום ולהתהלך שוב. לבסוף הבריח את עצמו לקרוא את הירחון עד גמירא, ולקח מתוך ספרית הספינה כרכים אחדים של שירים. אבל הקריאה לא העסיקה את רוחו והוא שב אל טיוליו על פני הסיפון.

לאחר הסעודה היה שוהה שעות ארוכות על הסיפון, ואף על פי כן לא הועיל לו הדבר, כי ברדתו אל תאו לא יכול להרדם. עכשיו בגדה בו גם פוגת־החיים. המעטה הלזו. זה היה יותר מדי! הוא העלה את אור־החשמל ונסה לקרוא. אחד מן הספרים שלקח מן הספריה היה כרך משירי סוינבורן. בעלעלו בספר, כשהוא שוכב במטה, הרגיש פתאום שהוא קורא בענין. הוא גמר את הבית ונסה לקרוא הלאה, אך שב אליו שנית. הוא הניח על לבו את הספר הפתוח, בהפכו אותו ופניו למטה, ושקע בהרהורים. הוא הדבר — זהו באמת כל הענין לאמיתו! הוא תמה, שהדבר לא עלה מעולם על דעתו. הנה הפשר האמיתי של כל זה; כל הזמן היה נישא על פני הזרם בכיוון זה, עד שבא סוינבורן והראה לו שזהו הפתרון והמוצא הטוב והמיטיב. מנוחה אותה נפשו, וכאן מחכה לו המנוחה. הוא הביט אל צוהר הספינה הפתוח שבדופן התא. כן, הוא היה רחב למדי. בפעם הראשונה מקץ כמה שבועות הרגיש מרטין את עצמו מאושר. סוף סוף מצא את התרופה לסבלותיו. הוא נטל שנית את הספר וקרא בקול רם את הבית:

„מִשּׁוּחְרָרִים מִתִּקְוַת־חַיִּים יְתֵרָה וּמִפַּחַד־חַיִּים גַּם יָחַד
אָנוּ נוֹשְׂאִים תּוֹדָה לָאֵלִים — יִהְיוּ אֲשֶׁר יִהְיוּ —
עַל כִּי יֵשׁ קֵץ לְכָל חַיִּים,
עַל כִּי אֵין תְּחִיָּה לַמֵּתִים,
עַל כִּי גַּם הַקָּטָן בַּנְּהָרוֹת
מַגִּיעַ סוֹף־סוֹף בְּשָׁלוֹם
אֶל הַיָּם הַגָּדוֹל".

הוא הביט שנית אל הצוהר הפתוח. סוינבורן נתן לו את המפתח אל הנעלם. החיים הם רעים, או, נכון יותר, נעשו רעים — נהיו לדבר שאי־אפשר לסבול אותו! „אין תחיה למתים"! שורה זו עוררה בנפשו של מרטין רגש־תודה עמוק. הרי זה הדבר היחידי בעולם שיש לו ערך. כשהחיים נעשים למתלאה מכאיבה ומעייפת, מוכן ומזומן המות לישן את האדם בעריסת המנוחה הנצחית. ולמה זה הוא מתמהמה עוד? הגיע הזמן ללכת.

הוא קם והוציא את ראשו מבעד לצוהר־הספינה. והסתכל בלובן הקצף אשר למטה. „מריפוזה", שהיתה טעונה היטב, טובלת היתה עמוק

בתוך המים; אם יאחז בידיו בזיז החרך, תלוי ויורד למטה, תגענה כפות רגליו עד המים. יכול הוא להסיט את עצמו לתוך הגלים בלי כל שאון. איש לא ישמע ולא כלום. רסיסי־קצף של נחשול חולף הצליפו על פניו והרטיבום. הוא הרגיש את טעם המלח על שפתיו, והטעם הזה נעם לו. הוא שאל את עצמו, אם עליו לכתוב קודם את שירת הברבור שלו, אך דחה מעליו את הרעיון הזה בצחוק של שאט־נפש. לא היה פנאי לכך. הוא נחפז לנוס מכאן.

הוא כבה את אור־החשמל שבתא, למען לא יגלה זה את חלומותיו, והתחיל לטפס ולהשחיל את עצמו דרך הצוהר, כשהוא שולח את רגליו לפניו. ואולם כתפיו נשארו תקועות בתוך עגולו של הצוהר ולא יכלו לעבור דרכו, ואז חזר והעלה את עצמו לתוך התא. ועשה נסיון שני להזדקר דרך הצוהר, כשזרועו האחת לחוצה אל גופו. באותו רגע התנודדה ספינת־הקיטור לצד זה שמרטין היה תלוי ויורד מעליו, ובכח הדחיפה הזאת עלה בידו להוציא את כל גופו החוצה, והוא נשאר תלוי בשתי ידיו בקצה הצוהר. כאשר נגעו כפות רגליו במים הרפה מרטין מצוהר הספינה, ומיד נמצא בתוך מערבולת הקצף הלבן כהלב, המרתיח מסביבו. דופנה של „מריפוזה" חלף על פניו כקיר שחור, שפה ושם התנוצצו עליו הנקודות המאירות של צהריו העגולים. מהלכה של ספינת־הקיטור היה מהיר מאוד. עוד בטרם ידע זאת, נמצא מרטין הרחק מאחורי הספינה, כשהוא שוחה לאטו על פני המים הרותחים והמכוסים קצף.

פתאום פגע בו זאב־מים, שנמשך, כנראה, אחרי בשרו הלבן, ומרטין נתן קולו בצחוק רם. זאב המים קרע בשניו התיכה מבשרו, והכאב שמרטין הרגיש, הזכיר לו את כונתו. מתוך המעשה שעשה שכח את מטרתו. האורות של הספינה המתרחקת הלכו הלוך ועמום, ועדיין הוא שוחה על פני הגלים כאילו כונתו להגיע עד החוף הראשון הנמצא במרחק של אלף מיל בערך.

האינסטינקט של שמירת הקיום נתעורר בו מאליו, באופן אבטומטי. הוא חדל לשחות אבל בו ברגע שהרגיש, כי המים עולים ומכסים את פיו, היו זרועותיו מתחילות להכות על סביביו, ומרימות את גופו למעלה. „רצון־החיים", — הלפה מחשבה במוחו, והמחשבה הזאת עוררה בת־צחוק מרה. טוב, אפוא, יש בו רצון — ובכן יהיה זה רצון חזק למדי, בשביל להשמיד את עצמו בעזרתו, מההתאמצות אחת אחרונה, ולחדול להיות.

הוא שנה את מצבו במים והתחיל לשחות זקוף. הוא נשא את עיניו אל הכוכבים השקטים, והריק מתוך ריאותיו את כל האויר, בקפיצה מהירה וחזקה של ידיו ורגליו הרים את גופו עד חצי חזהו מעל לפני המים. הוא עשה זאת, כדי לצלול אחר כך ביתר מהירות. ואז רפה את כל שריריו וצלל לתוך המצולה בלי כל תנועה, כמו פסל לבן. בהיותו מתחת למים נשם אל תוכו את המים בנשימה אחת ארוכה — בכונה מראש, כאילו שאף אל תוכו נרקוטיקון. אבל כאשר רק התחיל להחנק, מיד התחילו זרועותיו

ורגליו להכות על סביבו במים למרות רצונו והוא שב ועלה על שטח המים וראה את הכוכבים מעל לראשו.

„רצון החיים", חלפה שנית מחשבת־בוז במוחו, כשהוא מתאמץ לשוא לבלי לנשום אויר לתוך ריאותיו המתפקעות. טוב, אפוא; צריך יהיה, אם כן, לנסות באופן אחר. הוא מלא את ריאותיו באויר — נשם אותו עמוק־עמוק לתוכו. עכשיו הצטייד יפה ויוכל לצלול עמוק מאוד. הוא התהפך בתוך המים והתחיל לרדת וראשו למטה, כשהוא שוחה ויורד בכל כח־גופו ובכל כח־רצונו. ה׳א העמיק־העמיק לצלל. עיניו היו פקוחות והוא הסתכל בזאבי־הים המופיעים פה ושם בתוך המצולה ומשאירים אחריהם סימן חור של פוספור. הוא התפלל בלבו שזאבי־המים לא יתנפלו עליו, משום שזה עלול להחליש את כח רצונו. אך הם לא נגעו בו לרעה והוא הרגיש בלבו תודה על החסד האחרון הזה שעשו עמו החיים.

הלאה־הלאה שחה מרטין בתוך מעמקי האוקינוס, יותר ויותר עמוק, עד שידיו ורגליו עיפו לגמרי. הוא ידע, שהוא נמצא עמוק מאוד במצולות האוקינוס. הלחץ על תופי אזניו היה גדול כל כך שגרם לו יסורים, וראשו היה הומה וסחרחר עליו. כחותיו התחילו לעזוב אותו. ואף על פי כן הכריח עוד את ידיו ואת רגליו להתנועע והוסיף לרדת תהומה. אך פתאום נחלש כח רצונו בבת־אחת, והאויר התפרץ ברעש מתוך ריאותיו. ביעות האויר נזרקו למעלה ונתקלו בלחייו ובעיניו ככדורים־מעופפים קטנים בהתנשאם אל על. ואז החל הכאב והמחנק. הכאב הזה איננו המות. — היתה המחשבה שחלפה בהכרתו המעורפלת. המות איננו מכאיב. לא, הרגשת המחנק הנוראה הזאת עדיין מלחמת החיים והמות, עדיין היא — חיים. זאת היתה המכה האחרונה, שהחיים יכלו להכות אותו.

ידיו ורגליו התחילו לפרפר שלא מרצונו והלכו הלוך ורפה. ברם, הוא רמה את אבריו ואת רצון־החיים שהכריח אותם להכות על סביבו ולפרפר: עכשיו הוא נמצא עמוק יותר מדי בתוך הים. אבריו אלה לא יוכלו עוד להעלות אותו אל פני המים לעולם. פתאום נדמה לו, שהוא נישא לאטו על פני ים של מראות מעורפלים. הוא שקע וטבל בזוהר רב־גונים שהרוה את נפשו וחדר אל תוכו. מה זה היה? כאילו מגדל־אור לנגדו. אבל זה היה בתוך מוחו פנימה — אור לבן ומבריק. האור התחיל להבריק ביתר תכיפות ובמהירות גדלה והולכת. מרטין שמע רעם של קולות, ונדמה היה לו שהוא נופל ומתגלגל במורדן של מדרגות רחבות שאין להן סוף. ואי־בזה למטה, בסוף המדרגות, עמוק־עמוק על קרקעיתן, נפל לתוך אפלה. עד כאן ידע: הא נפל לתוך אפלה. אבל באותו רגע עצמו שידע זאת, חדל לדעת עוד.

— סוף —